

ECHTSCHIEDING EN PENSIOEN

Proefschrift aangeboden tot het behalen
van de wettelijke graad van doctor in de rechten door
Nan TORFS

Promotor : Prof. Dr. R. DILLEMANS
Co-Promotor : Prof. Dr. W. PINTENS

Deel I

DANKWOORD

Ik sta erop iedereen te danken die tot de totstandkoming van dit proefschrift heeft bijgedragen.

Rector R. Dillemans heeft mij, als student reeds, voor goed gewonnen voor het familiaal vermogensrecht. Daarbij werd ik meer nog dan door de materie van het familiaal vermogensrecht zelf, geboeid door de benadering ervan door Rector Dillemans, zijn visie, zijn aandacht voor de maatschappelijke relevantie en impact van de verschillende bepalingen. Ik dank mijn promotor om zijn nuchtere opmerkingen waarmee hij mij ervan weerhouden heeft al te stoute stellingen te verdedigen. Rector Dillemans heeft mij bovendien steeds grenzeloos vertrouwen geschonken. Hij wist blijkbaar beter dan ikzelf dat dit proefschrift er zou komen. Ik kan hem voor dit alles niet voldoende bedanken.

Professor W. Pintens heeft mij de weg naar de pensioenverrekening bij echtscheiding gewezen. Professor Pintens is co-promotor. Dit is een wat ondankbare titel die doet vermoeden dat hij in de begeleiding van het proefschrift een ondergeschikte rol zou hebben gespeeld. Dit was allerm minst het geval. Professor Pintens heeft mij van zeer dicht steeds met woord en daad bijgestaan. De vele gesprekken met hem en zijn kritische opmerkingen hebben mij ertoe gebracht mijn stellingen te preciseren en nog meer te overdenken. Ik dank hem van ganser harte voor zijn geduld en aanmoedigingen.

De leden van de examencommissie, de Professoren H. Cousy en P. Senaeve van de K.U. Leuven en Professor G. van der Burght van de V.U. Amsterdam, ben ik zeer dankbaar voor de aandacht die ze aan het proefschrift hebben besteed.

Ik dank verder de leden van het Instituut voor familiaal vermogensrecht en van het Instituut voor het notariaat. Het was aangenaam met hen samen te werken. Zeer in het bijzonder dank ik Mevrouw M. Van Ingh voor alle goede zorgen, en dit impliceert niet alleen de goede zorgen in verband met het typen van het proefschrift. Ook de Heer J.L. Snyers, die mij steeds onverwijd ter hulp kwam bij de vele computerproblemen, moet speciaal worden vermeld. De Heer P. Dejaeger was onmisbaar voor de tekstverwerking.

Ik dank eveneens de Professor H. Zacher, toen nog directeur van het "Max Planck-Instituut für ausländisches und internationales Sozialrecht" te München, en de leden van dit instituut voor hun gastvrijheid. Mijn verblijf aldaar was bijzonder leerrijk en vruchtbaar. Ik dank ook de V.Z.W. Vlaamse Leergangen voor de studiebeurs die dit verblijf heeft mogelijk gemaakt.

Verder dank ik diegenen die mij in het notariaat hebben ingewijd : Professor A. De Bounge en mijn stagemeesters, de notarissen Ch. Jansen en P. Kuijpers te Leuven. Ik ben er zeker van dat het contact met de praktijk, en zeker met de notariële praktijk, mij ertoe aangezet heeft nog nauwkeu-riger te werken en steeds oog te hebben voor de toepassing in de praktijk van de voorgestelde oplossingen.

Tenslotte zijn er mijn familieleden en vrienden. Hier schieten woorden te kort.

Nan TORFS, 9 januari 1991

HOOFDSTUK I SOCIOLOGISCHE EN ECONOMISCHE ACHTERGROND

Afdeling 1. De vraag naar het lot van de pensioenrechten bij echtscheiding is actueel

1. De vraag naar het lot van de pensioenrechten bij echtscheiding is actueel. In vele landen is er op dit vlak beweging, worden wijzigingen doorgevoerd. Naar aanleiding van deze evolutie werd in Canada een enquête gehouden en een groot openbaar debat gevoerd ¹. In de andere landen werd de discussie eerder in de rechtsleer of in het parlement gevoerd ². Telkens komen dezelfde argumenten naar

-
- (1) In Canada werd naar aanleiding van de pensioenhervorming een groot onderzoek opgezet uitgaande van de federale regering. Het probleem werd voor het eerst duidelijk geschetst in het Report of the Royal Commission on the Status of Women, Information Canada, Ottawa 1970. Dit eerste verslag, waarin het resultaat van een grootscheepse enquête onder de Canadese vrouwen weergegeven wordt, werd gevolgd door een reeks voorstellen en andere verslagen: Canada Pension Plan Advisory Committee, Participation of housewives in the Canada Pension Plan, Ottawa, 1974; The Canadian Advisory Council on the Status of Women, Recommendation concerning the inclusion of housewives in the Canada Pension Plan, Ottawa, 1975; The Canadian Advisory Council on the status of women, The Royal Commission Report. Ten years later, Ottawa, 1979; COLLINS, K., Women and Pensions, The Canadian Council on Social Development, 1978; DULUDE, L., Pension Reform with women in mind, The Canadian Advisory Council on the Status of Women, 1981; MAHOUD HUDDART, C., Property division on marriage breakdown in the Common Law Provinces, in DOERR, A. en CARRIER, M., Women and the Constitution, The Canadian Advisory Council on the Status of Women; MCKIE, D.C., PRENTICE, B. en REED, P., Divorce: Law and the Family in Canada, Minister of Supply and Services, Ottawa, 1983; Pensions today and tomorrow. An Ontario Economic Council position paper, 1983, een reactie op het rapport Better pensions for Canadians van de federale regering; Rapport du groupe de travail parlementaire sur la réforme des pensions, Chambre des Communes (Canada), 1980, 1981, 1982 en 1983.
- (2) In de andere landen werd niet zulk groot publiek debat gevoerd met ondervraging van de betrokkenen. In Duitsland werd de discussie voornamelijk in de rechtsleer gevoerd. Elders werd het vraagstuk besproken in Law Commissions. Zie onder andere de South African Law Commission (1984): "Investigation into the possibility of making provision for a divorced woman to share in the pension benefits of her former husband" en de bespreking hiervan bij BURMAN, S., Maintaining the One-Parent Support in South Africa: Law and Reality, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 527. Zie ook de English Law Commission en de Scottish Law Commission (1980-1981) besproken in MASSON, J., Pensions, the Family and Dependency, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 687 en reeds voorafgegaan door een bespreking in 1955 in de "Morton Commission on Marriage and Divorce" en in 1976 in de "Occupational Pensions Board". In de Verenigde Staten werd door de overheid eveneens over het probleem nagedacht. Dit blijkt onder andere uit de studie: Social Security and the Changing Roles of Men and Women, U.S. Department of Health, Education, and Welfare. De "U.S. Department of Health and Human Services-Social Security Administration" heeft (Wordt vervolgd...)

voor.

Afdeling 2. Argumenten naar voor gebracht in verband met het lot van de pensioen-rechten bij echtscheiding

§1. Vrouwen verwerven weinig of geen eigen pensioenrechten

2. De sociaalrechtelijke positie van de gehuwde vrouw is weinig benijdenswaardig. Zij verwerven in de regel weinig of geen eigen pensioenrechten. In de meeste landen is het bekomen van een eigen zelfstandig pensioen en ook de hoogte ervan, tenminste partieel, afhankelijk van het betalen van bijdragen. Deze bijdragen zijn op hun beurt meestal afhankelijk van het verdiende loon ³. Dit is in de eerste plaats zeer

(2)(...vervolg)

bovendien een vergelijkende studie laten doorvoeren door het Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Sozialrecht uit München: ZACHER, H., BLENK-KNOCKE, E., EICHENHOFER, E. en REINHARD, H.J., Comparative Study on Credit Splitting in the Federal Republic of Germany and Canada and arrangements in Selected other Countries, 1987, onuitgegeven. Zie ook : VOGEL-POLSKY, E., Les conséquences du divorce dans quelques systèmes de sécurité sociale en Europe, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 406 die een overzicht geeft van het pensioen van de uit de echt gescheiden vrouw in vele Europese landen.

- (3) COLLET, A., Pourquoi vouloir l'individualisation des droits?, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, p. 145; COLLINS, K., Women and Pensions, The Canadian Council on Social Development, p. 1; DULUDE, L., Pension Reform with women in mind, The Canadian Advisory Council on the Status of Women, p. 1; MEULDERS-KLEIN, M.T., Rapport général de synthèse. Famille, droit et changement social dans les sociétés contemporaines, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 724; KÖBL, U., Der Versorgungsausgleich. Ordnungsauftrag und Rollenverteilung von Familienrecht und Sozialrecht, in ZACHER, H., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 53; PEEMANS-POULLET, H., Enjeux et principes de l'individualisation des droits, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, Université des femmes, 1988, p. 12; PLANKEN, H., Die soziale Sicherung der nicht-erwerbstätigen Frau, p. 65; VOGEL-POLSKY, E., Les conséquences du divorce dans quelques systèmes de sécurité sociale en Europe, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 394; VON MAYDELL, B., Die Neuordnung der sozialen Alterssicherung der Frau. Problemlage und Lösungsmöglichkeiten, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 276; ZACHER, H., Empfiehlt es sich, die gesetzlichen Vorschriften über die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau während und nach der Ehe, insbesondere im Falle der Scheidung, zu ändern?, Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. 08; ZACHER, H., Gleiche Sicherung von Mann und Frau. Zur gesellschaftspolitischen Relevanz der Rentenversicherung, Deutsche Rentenversicherung, 1977, p. 202.

nadelig voor de echtgenoot die enkel huishoudelijke activiteiten verricht en bijgevolg geen loon ontvangt. Deze huishoudende echtgenoot bekommt daardoor geen zelfstandige pensioenrechten. Belangrijk is het hierbij te noteren dat meestal de vrouw de huishoudende echtgenoot is ⁴.

3. Maar ook de buitenshuis werkende echtgenote is feitelijk gediscrimineerd tegenover haar echtgenoot. Vrouwen hebben meestal een slechtere opleiding genoten⁵, waardoor ze ook slechts aanspraak kunnen maken op de minder interessante en minder lucratieve jobs⁶. Maar ook vrouwen met een goede opleiding maken minder

-
- (4) ALBERS, W., Überlegungen zur sozialen Sicherung der Frau, Sozialer Fortschritt, 1971, p. 265; COLLINS, K., Women and pensions, The Canadian Council on Social Development, p. 123; LANGKEIT, H., Empfiehlt es sich, die gesetzlichen Vorschriften über die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau während und nach der Ehe, insbesondere im Fall der Scheidung zu ändern?, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. F9, p. F82; VAN BUGGENHOUT, B., Individualisering en gezinsmodalisering in de sociale zekerheid, in Instituut voor sociale zekerheid v.z.w., De actuele uitdagingen voor de sociale zekerheid, p. 18; VOGEL-POLSKY, E., Les conséquences du divorce dans quelques systèmes de sécurité sociale en Europe, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 394 : "et l'on s'aperçoit de la vulnérabilité de la sécurité offerte aux femmes ménagères au foyer lors de la dissolution du lien conjugal par décès, séparation ou divorce."; VON MAYDELL, B., Die Neuordnung der sozialen Alterssicherung der Frau. Problemlage und Lösungsmöglichkeiten, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 273; ZACHER, H., Empfiehlt es sich, die gesetzlichen Vorschriften über die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau während und nach der Ehe, insbesondere im Fall der Scheidung zu ändern?, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. O12.
- (5) FUCHS, A., Perspektiven der sozialen Sicherung der Frau, in SCHENKE, K. (ed.), Alterssicherung als Aufgabe für Wissenschaft und Politik, p. 486; GITTER, W., Welche rechtlichen Maßnahmen sind vordringlich, um die tatsächliche Gleichstellung der Frauen mit den Männern im Arbeitsleben zu gewährleisten? Sozialrechtliches Teilgutachten, in Verhandlungen des fünfzigsten Deutschen Juristentages, p. D123; LUCKE, D., Die angemessene Erwerbstätigkeit im neuen Scheidungsrecht. Zur soziologischen Interpretation unbestimmter Rechtsbegriffe, p. 95; MEULDERS-KLEIN, M.T., Famille, état et sécurité économique d'existence dans la tourmente, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 1095; Report of the Royal Commission on the status of women in Canada, p. 9. Voor België, zie het onderzoek van GYSELS, M., VAN HOUTTE, J. en VOGELS, M., Man en vrouw op weg naar gelijkheid? Een confrontatie van huwelijkswetgeving en gezinsrealiteit.
- (6) A.M., Das CDU-Projekt "Partnerrente", Die Angestelltenversicherung, 1975, p. 26; GIESEN, D., Gleichberechtigungspostulat und Familienschutz im Erwerbsleben, in HABSCHEID, W. (ed.), Festschrift für F.W. Bosch zum 65. Geburtstag, p. 310; GITTER, W., Welche rechtlichen Massnahmen sind vordringlich, um die tatsächliche Gleichstellung der Frauen mit den Männern im Arbeitsleben zu gewährleisten? Sozialrechtliches Teilgutachten, in Verhandlungen des fünfzigsten Deutschen Juristentages, p. D 123; LUCKE, D., Die angemessene Erwerbstätigkeit im neuen Scheidungsrecht. Zur soziologischen Interpretation unbestimmter
(Wordt vervolgd...)

kansen op de arbeidsmarkt. Vrouwen dienen meestal hun werk buitenshuis te combineren met het leeuwenandeel van de huishoudelijke taken, zodat ze onvoldoende beschikbaar zijn voor hun job, die daar onvermijdelijk onder lijdt ⁷. Bovendien wordt de

(6)(...vervolg)

Rechtsbegriffe, p. 90; LUDWIG, F., Die soziale Sicherung der Frau aus der Sicht der Frauenenquete und der Sozialenquete, Bundesarbeitsblatt, 1967, p. 10; MASSON, J., Pensions, the Family and Dependency, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 678. Top-Jobs in deeltijds werk bestaan niet: ZOLLNER, W., Gleichberechtigung und Gleichstellung der Geschlechter, in Möglichkeiten und Grenzen der Rechtsordnung, Festschrift für Rudolf Strasser, p. 230 die stelt dat de beschermingsmaatregelen die ten voordele van de vrouw genomen zijn, zoals zwangerschaps- en moedersschapsbescherming, in feite in hun nadeel uitdraaien. Deze maatregelen blijken immers de werkgevers ervan te weerhouden vrouwelijke werknemers aan te werven. Zie ook: Report of the Royal Commission on the status of women in Canada, p. 61.

- (7) Dat het huishoudelijk werk voor het grootste gedeelte op de vrouw drukt wordt als onvermijdelijk ervaren: Rapport du groupe de travail parlementaire sur la réforme des pensions, Chambres des Communes (Canada), 1981-1983, p. 86. Reden hiervan is het moederschap: PLANKEN, H., Die soziale Sicherung der nicht-erwerbstätigen Frau, p. 88. Dit huishoudelijk werk beïnvloedt de carrière negatief: CANTILLON, B., Individualisering of gezinsmodalisering? De doelmatigheid van de sociale zekerheid voor een- en twee-kostwinnersgezinnen, in Instituut voor sociale zekerheid v.z.w., De actuele uitdagingen voor de sociale zekerheid, p. 39; COLLINS, K., Women and pensions, The Canadian Council on Social Development, p. 160; DULUDE, L., Pension Reform with women in mind, Canadian Advisory Council on the Status of Women, p. 39; ERNST-HENRION, M.L., La famille contemporaine et le régime matrimonial légal, in Les régimes matrimoniaux, Travaux de la deuxième Journée d'études juridiques Jean Dabin, p. 156; FUCHS, A., Perspektiven der sozialen Sicherung der Frau, in SCHENKE, K. (ed.), Alterssicherung als Aufgabe für Wissenschaft und Politik, p. 495; GITTER, W., Welche rechtlichen Maßnahmen sind vordringlich, um die tatsächliche Gleichstellung der Frauen mit den Männern im Arbeitsleben zu gewährleisten? Sozialrechtliches Teilgutachten, in Verhandlungen des fünfzigsten Deutschen Juristentages, p. D135; LÜCKE, D., Die angemessene Erwerbstätigkeit im neuen Scheidungsrecht. Zur soziologischen Interpretation unbestimmter Rechtsbegriffe, p. 17; MARSAULT, H., Droits propres contre droits dérivés: l'individualisation des droits sociaux comme moyen d'améliorer la sécurité économique d'existence individuelle et familiale, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 772; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel V, Familienrecht, p. 819; VON MAYDELL, B., Die Neuordnung der sozialen Alterssicherung der Frau. Problemlage und Lösungsmöglichkeiten, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 273. Onderscheid wordt ook gemaakt tussen de "normale" werkende huisvrouw en de "luxe"-huisvrouw: GITTER, W., Welche rechtlichen Maßnahmen sind vordringlich, um die tatsächliche Gleichstellung der Frauen mit den Männern im Arbeitsleben zu gewährleisten? Sozialrechtliches Teilgutachten, in Verhandlungen des fünfzigsten Deutschen Juristentages, p. D153. Echt belastend zou de huishouding slechts worden wanneer dit gepaard gaat met de opvoeding van kinderen: ANDRES, K., Empfiehlt es sich, die gesetzlichen Vorschriften über die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau während und nach der Ehe, insbesondere im Fall der Scheidung zu ändern? Diskussion, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. O117. De industrialisering van de maatschappij heeft (Wordt vervolgd...)

loopbaan van de vrouw in de meeste gevallen onderbroken door periodes waarin de vrouw zich wijdt aan de opvoeding van kinderen en de verzorging van hulpbehoevende familieleden, wat deze loopbaan vanzelfsprekend niet ten goede komt⁸.

4. De vrouw is aangewezen op "afgeleide" pensioenrechten. Tijdens de duur van het huwelijk geniet de vrouw mee van de pensioenrechten van haar man via de plicht tot onderhoud die tussen echtgenoten geldt en de plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk⁹. Bij het beëindigen van het huwelijk bekomt de echtgenote meestal afgeleide pensioenrechten¹⁰.

---

(7)(...vervolg)

als gevolg dat de vele elektrische toestellen de huishoudelijke arbeid vergemakkelijken. Anderzijds echter is er minder huishoudpersoneel en heeft de vrouw dus minder hulp in de huishouding. Hierover: RAMM, T., Der Funktionswandel der Ehe und das Recht, Juristenzeitung, 1975, p. 506; Report of the Royal Commission on the status of women in Canada, p. 7; p. 34. Huishoudelijk werk zal ook steeds blijven bestaan. Door de technologische hulp wordt de aandacht, vereist bij de opvoeding van kinderen, niet verminderd. Het gezin doet voor vele goederen en diensten een beroep op derden. Het management in verband hiermee, moet waargenomen worden. Zie hierover: Report of the Royal Commission on the status of women in Canada, p. 35.

- (8) Vrouwen hebben mede daardoor een slechtere carrière dan mannen. FUCHS, A., Perspektiven der sozialen Sicherung der Frau, in SCHENKE, K. (ed.), Altersversicherung als Aufgabe für Wissenschaft und Politik, p. 489; LUCKE, D., Die angemessene Erwerbstätigkeit im neuen Scheidungsrecht. Zur soziologischen Interpretation unbestimmter Rechtsbegriffe, p. 90; PFAFF, A., Erwerbsverhalten von Männern und Frauen im Lebenszyklus als Determinanten der Alterssicherung, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 304; RYCKMANS, G., L'individualisation des droits: un point de vue P.S.C., in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, p. 162; VOGEL-POLSKY, E., Les conséquences du divorce dans quelques systèmes de sécurité sociale en Europe, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 397; p. 405; VON MAYDELL, Die Neuordnung der sozialen Alterssicherung der Frau. Problemlage und Lösungsmöglichkeiten, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 273; VOSKUHL, U., Auf dem Weg zur Reform der Sozialen Sicherung der Frau und der Hinterbleibenden im Rentenrecht, in SCHENKE, K. (ed.), Alterssicherung als Aufgabe für Wissenschaft und Politik, p. 523; ZACHER, H., Empfiehlt es sich, die gesetzlichen Vorschriften über die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau während und nach der Ehe, insbesondere im Falle der Scheidung, zu ändern?, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. O20.
- (9) Zie onder andere: BASTIAN, G., ROTH-STIELOW, K. en SCHMEIDUCH, D., 1. EheRG, Das neue Ehe- und Scheidungsrecht, p. 249; KÖBL, U., Der Versorgungsausgleich. Ordnungsauftrag und Rollenverteilung von Familienrecht und Sozialrecht, in ZACHER, H., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 54; PLANKEN, H., Die soziale Sicherung der nicht-erwerbstätigen Frau, p. 79.
- (10) Wanneer het huwelijk door overlijden beëindigd wordt, heeft de overlevende echtgenoot meestal recht op een overlevingspensioen, hoewel dit aanvankelijk ook (Wordt vervolgd...)

---

(10)(...vervolg)

niet het geval was. Hierover: PLANKEN, H., Die soziale Sicherung der nicht-erwerbstätigen Frau, p. 70. In geval van echtscheiding is het verwerven van een afgeleid recht minder evident. De afgeleide rechten na echtscheiding zijn veelal minder gunstig dan de afgeleide rechten na overlijden: DE VITS, M., Advies van het A.B.V.V., in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, p. 131, dit terwijl de maatschappij op dit punt toch fel veranderd is. Er zou hierbij uitgegaan worden van de verouderde idee dat het huwelijk moet eindigen met het overlijden van één van de partners: Rapport du groupe de travail parlementaire sur la réforme des pensions, Chambre des Communes (Canada), 1980-1983, p. 88.

§2. Het aantal echtscheidingen neemt toe

5. Inzake echtscheidingen is er een dubbele evolutie. In eerste instantie neemt het aantal echtscheidingen toe¹¹. In tweede instantie evolueert men in de meeste landen naar een systeem van schuldloze echtscheiding, waarbij ernaar getracht wordt na de echtscheiding zo weinig mogelijk banden tussen de ex-echtgenoten te laten bestaan¹².

Zeer veel oudere vrouwen zijn in feite economisch zeer zwak¹³. Tijdens het huwelijk komt dit minder aan de oppervlakte. De vrouw geniet mee van de welvaart

-
- (11) In 1987 bedroeg het aantal echtscheidingen in België 19.722, tegen 17.125 in 1983 en slechts 6057 in 1968. Het aantal huwelijken in 1987 bedroeg 56.563, in 1965 waren er 66.535 huwelijken : Nationaal Instituut voor de Statistiek. Ministerie van Economische Zaken, Statistisch Jaarboek van België, Boekdeel 108, 1988, p. 75. Het stijgen van het aantal echtscheidingen wordt vaak genoemd als één van de redenen om een hervorming van de sociale zekerheid te overwegen: COLLINS, K., Women and pensions, The Canadian Council on Social Development, p. 11.
- (12) Over het schuldloos worden van de echtscheiding in het algemeen : PINTENS, W., Echtscheiding door onderlinge toestemming, p. 36 en de vele verwijzingen aldaar. Aan dit schuldloos worden van de echtscheiding zijn twee aspecten verbonden. Het probleem van het onderhoudsgeld wordt anders aangepakt. Hierover in verband met de sociale zekerheid: LUCKE, D., Die angemessene Erwerbstätigkeit im neuen Scheidungsrecht. Zur soziologischen Interpretation unbestimmter Rechtsbegriffe, p. 18. Bovendien wordt het mogelijk dat iedereen, dus ook de "foute" echtgenoot de echtscheiding tegen de andere kan bekomen. Gesteld wordt dat de verzorging van de echtgenoten na de echtscheiding dan ook perfect moet geregeld zijn: DIECKMANN, A., Unterhalts- und Versorgungsrechtliche Betrachtungen zur Reform des Scheidungsrechts, in HABSCHEID, W. (ed.), Festschrift für F.W. Bosch. Zum 65. Geburtstag, p. 125. Zie ook REIHE ALTERNATIVKOMMENTARE, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Deel 5, Familienrecht, p. 363. Zie ook de gelijkaardige argumentatie die in Frankrijk mede geleid heeft tot het invoeren van de prestation compensatoire, nummer 252.
- (13) Het pensioen van een vrouw is praktisch steeds lager dan het pensioen van een man: MARSAULT, H., Droits propres contre droits dérivés: l'individualisation des droits sociaux comme moyen d'améliorer la sécurité économique d'existence individuelle et familiale, in MEULDERS-KLEIN, M.T., en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 771; STANDFEST, E., Vorstellungen der DGB zum Ausbau des eigenständigen Anspruchs der Frauen und zur Neuordnung der Hinterbliebenenversorgung, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 342; VON MAYDELL, B., Die Neuordnung der sozialen Alterssicherung der Frau. Problemlage und Lösungsmöglichkeiten, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 273. De titularissen van een minimumpensioen zijn voor het overgrote deel vrouwen : LUDWIG, F., Die soziale Sicherung der Frau aus der Sicht der Frauenenquete und der Sozialenquete, Bundesarbeitsblatt, 1967, p. 10. Er is zeer veel armoede bij oudere vrouwen: COLLINS, K., Women and pensions, The Canadian Council on Social Development, p. 45; Rapport du groupe de travail parlementaire sur la réforme des pensions, Chambre des Communes (Canada), 1980-1983, p. 85; Report of the Royal Commission on the status of women in Canada, p. 309 met cijfers op p. 319 e.v.

van het gezin. Na de echtscheiding is dit echter niet meer het geval, zodat vele oudere echtgescheiden vrouwen in armoede leven¹⁴.

-
- (14) DOUGLAS, G., Individual Economic Security for the Elderly and the Divorced: A Consideration of the Position of England and Wales, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 499; MEULDERS-KLEIN, M.T., Famille, état et sécurité économique d'existence dans la tourmente, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 1093; SMET, M., De politieke haalbaarheid van een hervorming in België, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, p. 102. Het probleem van de zwakke economische positie van de vooral oudere vrouw is algemeen. Het is aan het licht gekomen door de echtscheiding van deze vrouwen: KÖBL, U., Der Versorgungsausgleich. Ordnungsauftrag und Rollenverteilung von Familienrecht und Sozialrecht, in ZACHER, H., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der Zwischenstaatlichen Praxis, p. 54; LANGKEIT, H., Empfiehlt es sich, die gesetzlichen Vorschriften über die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau während und nach der Ehe, insbesondere im Falle der Scheidung zu ändern?, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. F83. "Marriage breakdown is the Trojan horse that threatens to bring down many of the male-oriented propositions" : DULUDE, L., Pension reform with women in mind, Canadian Advisory Council on the Status of Women, p. 1.

§3. Emancipatie van de vrouw en de idee van gelijkberechtiging van man en vrouw

6. De gelijkberechtiging van man en vrouw is niet langer alleen een wens, maar een eis waaraan alle rechtsregels moeten voldoen. Discriminatie op basis van geslacht is niet langer toegelaten¹⁵.

Deze eis van gelijke behandeling van man en vrouw impliceert een grondige hervorming van de sociale zekerheid¹⁶. Zo zijn afgeleide rechten uit den boze aangezien ze de afhankelijkheid van de vrouw van haar man in de hand werken. Het invoeren van individuele zelfstandige rechten lijkt vanuit deze eis van gelijkberechtiging aangewezen¹⁷.

-
- (15) Zie voor de evolutie: BEITZKE, G., Gleichberechtigung und Familienrechtsreform, Juristenzeitung, 1952, p. 744; DÖLLE, H., Die Gleichberechtigung von Mann und Frau im Familienrecht, Juristenzeitung, 1953, p. 353; MÜLLER-FREIENFELS, W., Kernfragen des Gleichberechtigungsgesetzes, Juristenzeitung, 1957, p. 685; ZÖLLNER, W., Gleichberechtigung und Gleichstellung der Geschlechter, in Festschrift für Rudolf Strasser. Möglichkeiten und Grenzen der Rechtsordnung, p. 223.
- (16) Zie de Europese Richtlijnen inzake de gelijkheid van man en vrouw in de sociale zekerheid. Hierover: KONTIZAS, D., La politique de la CEE en matière d'individualisation des droits en sécurité sociale, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, p. 107. De sociale zekerheid wordt zwaar op de proef gesteld door de eis van gelijkberechtiging van man en vrouw: MAIER, K., Die soziale Sicherung der Frau in ihrer künftigen Ausgestaltung, Die Sozialgerichtsbarkeit, 1980, p. 265; PEEMANS-POUILLET, H., Enjeux et principes de l'individualisation des droits, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, p. 6; PICHAULT, C., Les pensions au féminin singulier, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, p. 92; SCHNEIDER, H., Der verfassungsrechtliche Schutz von Renten der Sozialversicherung, in STÖBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 150; SCHULTE, B., Bestandschutz sozialer Rechtspositionen. Eine vergleichende Betrachtung, Zeitschrift für ausländisches und internationales Arbeits- und Sozialrecht, 1988, p. 206; VON MAYDELL, B., Die Neuordnung der sozialen Alterssicherung der Frau. Problemlage und Lösungsmöglichkeiten, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 275; ZACHER, H., Gleiche Sicherung von Mann und Frau. Zur gesellschaftspolitischen Relevanz der Rentenversicherung, Deutsche Rentenversicherung, 1977, p. 198 en verwijzingen aldaar. Individualisering van de pensioenrechten impliceert niet dat geen rekening meer zou gehouden worden met de situatie waarin het individu leeft. Gezinsmodalisering is nog steeds mogelijk. Hierover: MARSAULT, H., Droits propres contre droits dérivés: l'individualisation des droits sociaux comme moyen d'améliorer la sécurité économique d'existence individuelle et familiale, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 763; VAN BUGGENHOUT, B., Individualisering en gezinsmodalisering in de sociale zekerheid, in Instituut voor sociale zekerheid v.z.w., De actuele uitdagingen voor de sociale zekerheid, p. 26.
- (17) Het feit dat de vrouw alleen afgeleide rechten bekommt is in strijd met de gelijk-
(Wordt vervolgd...)

7. Gelijkberechtiging van man en vrouw impliceert echter niet alleen het wegvallen van formele discriminaties, ook feitelijke ongelijkheden dienen te verdwijnen. Hier moet de gelijkstelling van huishoudelijke arbeid met buitenshuiswerk gesitueerd worden ¹⁸.

De twee gelijkwaardige partners regelen zelf de taakverdeling binnen het huwelijk. Ieders inbreng is gelijkwaardig. Elke vermogensaanwas door de echtgenoten tijdens het huwelijk door arbeid verworven, is door hen beiden in gelijke mate verdiend ¹⁹. Deze

---

(17)(...vervolg)

heidseis: RAMM, Th., Gleichberechtigung und Hausfrauenehe, Juristenzeitschrift, 1968, p. 46; ZACHER, H., Empfiehlt es sich, die gesetzlichen Vorschriften über die soziale Versicherung der nichtberufstätigen Frau während und nach der Ehe, insbesondere im Falle der Scheidung, zu ändern?, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. 011. De basis van de wens tot individualisering in de sociale zekerheid is de gelijkheid van man en vrouw: BROZE, L., Allocation de bienvenue, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, p. 2; DURY, R., L'individualisation des droits en sécurité sociale: un point de vue socialiste, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, p. 155; KONTI-ZAS, D., La politique de la CEE en matière d'individualisation des droits en sécurité sociale, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, p. 111. Zie ook : VOGEL-POLSKY, E., Les conséquences du divorce dans quelques systèmes de sécurité sociale en Europe, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 419.

(18) Zie onder andere het Duitse Gesetz über die Gleichberechtigung von Mann und Frau auf dem Gebiete des Bürgerlichen Rechts (ook Gleichberechtigungsgesetz) van 18 juni 1957. Hierover: DIECKMANN, A., Unterhalts- und Versorgungsrechtliche Betrachtungen zur Reform des Scheidungsrechts, in HABSCHIED, W. (ed.), Festschrift für F.W. Bosch. Zum 65. Geburtstag, p. 121; GIESEN, D., Gleichberechtigungspostulat und Familienschutz im Erwerbsleben, in HABSCHIED, W. (ed.), Festschrift für F.W. Bosch. Zum 65. Geburtstag, p. 327; LANGKEIT, H., Empfiehlt es sich, die gesetzlichen Vorschriften über die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau während und nach der Ehe, insbesondere im Falle der Scheidung zu ändern?, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. F9; PLANKEN, H., Die soziale Sicherung der nichterwerbstätigen Frau, p. 86. Aangezien huishoudelijke arbeid en buitenshuiswerk gelijk en evenwaardig zijn, mag de taakverdeling binnen het huwelijk geen ongelijke sociale zekerheid met zich brengen: LUCKE, D., Die angemessene Erwerbstätigkeit im neuen Scheidungsrecht. Zur soziologischen Interpretation unbestimmter Rechtsbegriffe, p. 50; VOSKUHL, U., Auf dem Weg zur Reform der sozialen Sicherung der Frau und der Hinterbliebenen im Rentenrecht, in SCHENKE, K. (ed.), Alterssicherung als Aufgabe für Wissenschaft und Politik, p. 525.

(19) Over de evolutie van de opvatting over het huwelijk : RAMM, Th., Gleichberechtigung und Hausfrauenehe, Juristenzeitung, 1968, p. 506; BASTIAN, G., ROTH-STIELOW, K. en SCHMEIDUCH, D., 1 EheRG, Das neue Ehe- und Scheidungsrecht, p. 250; GERNHUBER, Lehrbuch des Familienrechts, p. 320; KOBL, U., Der Versorgungsausgleich. Ordnungsauftrag und Rollenverteilung von Familienrecht und Sozialrecht, in ZACHER, H.F. (ed.), Der Versorgungsausgleich (Wordt vervolgd...)

idee heeft een belangrijke rol gespeeld bij de concrete vormgeving van veel wettelijke stelsels in de civil law-landen ²⁰. In de common law-landen heeft deze idee eveneens belangrijke evoluties veroorzaakt ²¹. De recente tendensen en evoluties in het huwelijks-

(19)(...vervolg)

im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatliche Praxis, p. 56; LANGKEIT, H., Empfiehlt es sich, die gesetzlichen Vorschriften über die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau während und nach der Ehe, insbesondere im Fall der Scheidung zu ändern?, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. F88; MÜNCHENER KOMMENTAR, Deel V, Familienrecht, p. 820; PLANKEN, H., Die soziale Sicherung der nicht-erwerbstätigen Frau, p. 66; REIHE ALTERNATIVKOMMENTARE, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Deel 5. Familienrecht, p. 365. In dezelfde sfeer situeert zich eveneens het verschijnsel van de "Splitting" van het inkomen van het gezin, over de twee echtgenoten in het fiscaal recht. Zie: LANGKEIT, H., Empfiehlt es sich, die gesetzlichen Vorschriften über die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau während und nach der Ehe, insbesondere im Fall der Scheidung zu ändern?, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. F10.

- (20) Deze opvatting ligt aan de basis van ons wettelijk systeem van gemeenschap van aanwinsten. Deze opvatting vindt concreet in Duitsland haar neerslag in het systeem van de Zugewinnngemeinschaft. Hierover: BEITZKE, G., Gleichberechtigung und Familienrechtsreform, Juristenzeitung, 1952, p. 744; GITTER, W., Welche rechtlichen Maßnahmen sind vordringlich, um die tatsächliche Gleichstellung der Frauen mit den Männern im Arbeitsleben zu gewährleisten? Sozialrechtliches Teilgutachten, in Verhandlungen des fünfzigsten Deutschen Juristentages, p. 156; LANGKEIT, H., Empfiehlt es sich, die gesetzlichen Vorschriften über die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau während und nach der Ehe, insbesondere im Falle der Scheidung zu ändern?, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. F10; MÜLLER-FREIENFELS, W., Kernfragen des Gleichberechtigungsgesetzes, Juristenzeitung, 1957, p. 686; PLANKEN, H., Die soziale Sicherung der nichterwerbstätigen Frau, p. 78, p. 80.
- (21) Het kwam er hierbij op aan het wettelijk stelsel van zuivere scheiding van goederen te verzachten. Zie de evolutie in Canada. In Canada zijn de provincies bevoegd inzake huwelijksvermogensrecht. Aanvankelijk was het wettelijk stelsel in alle common law - provincies het stelsel van de zuivere scheiding van goederen. Thans wordt overal in geval van echtscheiding een verdeling doorgevoerd van alle tijdens het huwelijk verworven vermogensbestanddelen of enkel van de "Family Assets". De concrete regeling verschilt van provincie tot provincie, maar overal is er een soort "uitgestelde gemeenschap van goederen" en wordt het wettelijk stelsel van scheiding van goederen gemilderd toegepast. Hierover: COLLINS, K., Women and pensions, The Canadian Council on Social Development, p. 126; HERING, W., Die problematik des Versorgungsausgleichs im kanadischen Familien- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H. (ed.), Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 528; KRONBY, M.C., Canadian Family Law, p. 128; Mc LEOD, J. G., Introduction tot family Law, p. 54; MAHOOD HUDDART, C., Property division on marriage breakdown in the Common Law provinces, in DOERR, A. en CARRIER, M. (ed.), Women and the Constitution, p. 95; STEEL, F.M., Recent family law developments in Manitoba, Manitoba Law Journal, vol. 13, p. 335; STEINMEYER, H.D., Der Versorgungsausgleich in Kanada, FamRZ, 1982, p. 335; Pension Reform in Canada. The Dilemma for women, p. 12; Report of the Royal Commission on the status of women in Canada, p. 239. Ook in de Verenigde

(Wordt vervolgd...)

vermogensrecht zijn trouwens voor een belangrijk deel ingegeven door deze gedachte dat beide echtgenoten de tijdens het huwelijk verworven vermogensaanwas samen hebben gerealiseerd ²².

(21)(...vervolg)

Staten van Amerika is het huwelijksvermogensrecht op niveau van de staat geregeld. Veelal is het wettelijk stelsel een stelsel van scheiding van goederen waarbij op het einde van het stelsel de rechtbank overgaat tot een verdeling van de tijdens het huwelijk verworven "Marital Property", waarbij opnieuw de concrete modaliteiten verschillen. Zie: ADAM, W., Internationaler Versorgungsausgleich, p. 20; BURSCH, Y., Aufteilung von Versorgungsansprüchen nach Scheidung in den USA, Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft, 1980, p. 191; p. 197; SPAHT, K. S., The Division of Pensions in Louisiana : a Balanced Solution, in MUELDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J., Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 691 toegepast op Louisiana; VERBEKE, A., Die Güteraufteilung nach Billigkeit aus Anlass der Ehescheidung, Zeitschrift für Rechtsvergleichung, 1989, p. 171 toegepast op de Staat New York. Zie ook het Britse systeem : MASSON, J., Pensions, the Family and Dependency, in MUELDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J., Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 680; RAKUSEN, M.L. en HUNT, D.P. Distribution of Matrimonial Assets on Divorce.

- (22) Recent bemerkt men in het huwelijksvermogensrecht tendensen om ook de gevolgen van het conventionele stelsel van scheiding van goederen te verzachten. Zie de pogingen in Frankrijk. Tussen echtgenoten die met scheiding van goederen zijn gehuwd is een vordering wegens verrijking zonder oorzaak mogelijk ten voordele van de echtgenoot die de andere bijvoorbeeld bij diens werk gesteund heeft, meer dan hij zou moeten doen uit hoofde van zijn plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk. Zie hierover: BAETEMAN, G., GERLO, J. en ENGELS, C., Overzicht van rechtspraak (1976-81). Huwelijksvermogensrecht, T.P.R., 1982, p. 1007; BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., DE MULDER, W. en LUYPAERS, P., Overzicht van rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (1982-1988), T.P.R., 1990, p. 313; CORPECHOT, R., Le régime de la séparation de biens et le régime de la participation aux acquêts, in Le statut matrimonial du Français, p. 284; GERLO, J., Huwelijksvermogensrecht, I, p. 125 en verwijzingen aldaar; REVEL, J., L'article 214 du Code Civil et le régime de la séparation de biens, D., 1983, Chr., p. 21 die stelt dat zulke schuldvordering eveneens kan ontstaan wegens het verrichten van huishoudelijke arbeid. Zie ook de verwijzingen naar rechtsleer pro en contra op p. 24. REVEL bespreekt op p. 25 de constructie van de feitelijke vereniging als alternatieve mogelijkheid om beide met scheiding van goederen gehuwde echtgenoten toch te laten genieten van het tijdens het huwelijk verworven vermogen. Zie voor een gelijkaardige redenering in Canada: OUELLETTE, M., Droit de la famille, p. 325 en verwijzingen. Zie ook voor Nederland : SCHOORDIJK, H.C.F., Lijtens visie op de koude uitsluiting, WPNR, 1988, p. 199; VAN DER BURGHT, G., De vervaltermijn, het verrekenbeding en de gratis arbeid, WPNR, 1990, p. 339 die aanraadt, gezien de onzekerheid, de zaak te regelen in huwelijkse voorwaarden. Zie ook de besprekingen in Nederland inzake de toepassing van het begrip "economische eigendom" in het huwelijksvermogensrecht. Zie verder nummer 224. In dezelfde zin gaat ook het Belgische cassatiearrest van 22 april 1976 (Arr. Cass., 1976, p. 949; R.W., 1976-77, k. 993, noot CASMAN, H., Pas., 1976, I, p. 914; Rec. Gén. Enr. Not., 1977, nr. 22165; R.C.J.B., 1978, noot RENARD, C.; PINTENS, W., VERBEKE, A. m.m.v. VAN SOEST, E., Familiaal vermogensrecht in 117 uitspraken, p. 65 en verwijzingen aldaar) en het Belgische cassatiearrest van 20 oktober 1978 (Arr. Cass., 1978-79, p. 201; R.W., 1978-79, 2368, n. CASMAN; Pas., 1979, (Wordt vervolgd...))

8. De emancipatie van de vrouw heeft ook tot gevolg dat meer vrouwen politieke ambten bekleden. Zij beschikken daardoor over de middelen om de problemen inzake de benarde economische positie van de vrouw in de belangstelling te brengen en er zo mogelijk iets ten goede aan te veranderen²³.

---

(22)(...vervolg)

I, p. 217; Rec. Gén. Enr. Not., 1981, p. 47; Rev. Not. B., 1980, p. 356; Rev. Trim. Dr. Fam., 1979, p. 272; PINTENS, W., VERBEKE, A. m.m.v. VAN SOEST, E., Familiaal vermogensrecht in 117 uitspraken, p. 67) waarin gesteld werd dat er tussen met scheiding van goederen gehuwde echtgenoten geen onrechtstreekse schenking had plaatsgevonden in het geval waar een onroerend goed in onverdeeldheid tussen de echtgenoten was aangekocht, maar de koopprijs integraal door slechts één echtgenoot was voldaan. De andere echtgenoot had door het verrichten van de huishoudelijke taken op gelijke wijze tot de verkrijging van het onroerend goed bijgedragen. Zie algemeen : FACQ, J., Artikel 1468, in CASMAN, H. e.a. (ed.), Personen- en familierecht. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer, p. 17. Zie ook : DE WULF, C., De vereffening en de verdeling van het huwelijksvermogen en de nalatenschap : enige actuele problemen, T.P.R., 1985, p. 445; REMON, C., Donations et créances entre époux séparés de biens, in La pratique judiciaire, p. 93 die mogelijkheden zien via de plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk, de vergoeding voor bewezen diensten en de feitelijke vennootschap.

(23) COLLINS, K., Women and pensions, p. 2; PLANKEN, H., Die soziale Sicherung der nicht-erwerbstätigen Frau, p. 70.

§4. Pensioenrechten worden beschouwd als vermogen

9. Wat "eigendom" is evolueert constant samen met de maatschappij. Aanvankelijk bestond de eigendom alleen uit eigendom van land en goederen. Thans zijn er een niet onaanzienlijke reeks nieuwe eigendomsvormen die de rijkdom van de bevolking uitmaken²⁴. Zo spelen de sociale zekerheidsrechten in onze maatschappij een steeds grotere rol en maken de tijdens het huwelijk verworven pensioenrechten vaak het belangrijkste vermogensbestanddeel van het gezin uit²⁵. De vraag werd dan ook gesteld

-
- (24) Zie o.a. over de evolutie van de eigendom en de plaats van de sociale zekerheidsrechten hierbij: BERG, W., Zur Rechtsprechung der BSG auf dem Gebiete der Eigentumsgarantie sozialrechtlicher Positionen, in Sozialenquôte und Sozialrecht, Festschrift für Walter Bogs, p. 13; EICHENHOFER, E., Der verfassungsrechtliche Schutz von sozialversicherungsrechtlichen Anrechten in der Bundesrepublik Deutschland, Italien und den USA, Zeitschrift für ausländisches und internationales Arbeits- und Sozialrecht, 1988, p. 248; KAUFMANN, F.-X., Der Schutz der Vermögensrechte des Bürgers gegenüber dem Staat aus soziologischer Sicht, in Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrertagung Bielefeld, p. 142; KUBLER, F., Die differenziertheit sozialrechtlicher Positionen und der Anspruch der Eigentumsgarantie aus privatrechtlicher Sicht, in Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrertagung Bielefeld, p. 213; MASSON, J., Pensions, the Family and Dependency, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J., Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 677; MEULDERS-KLEIN, M.T., Famille, état et sécurité économique d'existence dans la tourmente, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 1085; MEYDAM, J., Eigentumsschutz und sozialer Ausgleich in der Sozialversicherung, p. 33 met verwijzingen aldaar; STOLLEIS, M., Der Schutz der Vermögensrechte des Bürgers gegenüber dem Staat aus verfassungsgeschichtlicher Sicht, in Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrertagung Bielefeld, p. 104; STREISSLER, E., Der Schutz der vermögensrechte des Bürgers gegenüber dem Staat aus ökonomischer Sicht, in Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrertagung, Bielefeld, p. 160; WANNAGAT, G., Die umstrittene verfassungsrechtliche Eigentumsgarantie für die Renten der gesetzlichen Rentenversicherung, in ZACHER, H. (ed.), Soziale Sicherung durch soziales Recht, Festschrift für Horst Peters zum 65. Geburtstag, p. 171. Zie ook algemeen: GLENDON, M.A., The New Family and the New Property en REICH, Ch.A., The new property, The Yale Law Journal, 1964, p. 733: eigendom is thans de job en de opbrengsten ervan, met inbegrip van de sociale zekerheidsrechten, intellectuele eigendom, allerlei subsidies en administratieve machtigingen en toelatingen... In diezelfde zin gaan ook de stellingen waarin de "earning capacity" als vermogen wordt aangemerkt. Hierover : SCHWENZER, I., The Medical Student Syndrome. Ausgleich von Karrierechancen nach Ehescheidung?, FamRZ, 1988, p. 1114; WAAIJER, J.M.A., Het moderne vermogensrechtelijke echtscheidingsrecht, Ars Notariatus XXIII, p. 120 en verwijzingen aldaar.
- (25) BADURA, P., Eigentumsordnung, in Deutschen Sozialgerichtsverband (ed.), Sozialrechtsprechung. Verantwortung für den sozialen Rechtsstaat, Festschrift zum 25 jährigen Bestehen des Bundessozialgerichts, p. 674 en verwijzingen aldaar, p. (Wordt vervolgd...)

of deze pensioenrechten dan ook niet als eigendom dienden te worden behandeld ²⁶. In

(25)(...vervolg)

685; DIECKMANN, A., Unterhalts- und Versorgungsrechtliche Betrachtungen zur Reform des Scheidungsrechts, in HABSCHEID, W. (ed.), Festschrift für F.W. Bosch. Zum 65. Geburtstag, p. 139; GITTER, W., Welche rechtlichen Maßnahmen sind vordringlich, um die tatsächliche Gleichstellung der Frauen mit den Männern im Arbeitsleben zu gewährleisten? Sozialrechtliches Teilgutachten, in, Verhandlungen des fünfzigsten Deutschen Juristentages, p. D156; GLENDON, M.A., La transformation des rapports entre l'Etat et la famille dans l'évolution actuelle du droit aux Etats-Unis, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 38 en verwijzingen; HAVERKATE, G., Eigentumsschutz und Weiterentwicklung im Recht der sozialen Sicherheit, in STÖBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 108; KATZENSTEIN, D., Verfassungsrechtlicher Schutz der Rentenansprüche, nach dem gegenwärtigen Stand der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts, Deutsche Rentenversicherung, 1982, p. 183; KAUFMANN, F.-X., Der Schutz der Vermögensrechte des Bürgers gegenüber dem Staat aus soziologischer Sicht, in Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrertagung Bielefeld, p. 139; RAUCENT, L., Quel droit patrimonial pour quelle famille?, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 230 die algemeen stelt dat men nog slechts consumptiegoederen en sociale zekerheidsrechten bezit; SIMOENS, D. en DOOGHE, G., Demografie: situatie, vooruitzichten en effecten op de sociale zekerheid, in Instituut voor sociale zekerheid v.z.w., De actuele uitdagingen voor de sociale zekerheid, p. 12; VOSKUHL, U., Auf dem Weg zur Reform der sozialen Sicherung der Frau und der Hinterbliebenen im Rentenrecht, in SCHENKE, K. en SCHMÄHL, W. (ed.), Alterssicherung als Aufgabe für Wissenschaft und Politik, p. 529; WEITZMAN, L.J., The Divorce Revolution in the United States: The Unexpected Consequences for Women and Children, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 475.

- (26) Deze discussie werd voornamelijk en zeer uitdrukkelijk gevoerd in Duitsland. In de Duitse grondwet is geen specifieke bescherming voorzien voor pensioenrechten, in tegenstelling tot wat in andere landen, bijvoorbeeld in Italië het geval is. Zie hierover: EICHENHOFER, E., Der verfassungsrechtliche Schutz von sozialversicherungsrechtlichen Anrechten in der Bundesrepublik Deutschland, Italien und den USA, Zeitschrift für ausländisches und internationales Arbeits- und Sozialrecht, 1988, p. 240; SCHULTE, B., Bestandsschutz sozialer Rechtspositionen. Eine vergleichende Betrachtung, Zeitschrift für ausländisches und internationales Arbeits- und Sozialrecht, 1988, p. 211. De pensioenrechten zouden slechts grondwettelijke bescherming kunnen genieten via de eigendomsbescherming van artikel 14 van het Grundgesetz. Aanvankelijk waren de rechtbanken zeer terughoudend om de eigendomsbescherming van artikel 14 van het Grundgesetz op pensioenrechten van toepassing te verklaren. Hierover : BADURA, P., Eigentumsordnung, in Deutschen Sozialgerichtsverband (ed.), Sozialrechtsprechung. Verantwortung für den sozialen Rechtsstaat. Festschrift zum 25 jährigen Bestehen des Bundessozialgerichts, p. 683; DIEMER, H.-W., Sozialrechtliche Anwartschaften und der Eigentumsschutz des Artikel 14 GG, Vierteljahresschrift für Sozialrecht, 1982, p. 326; GITTER, W., Möglichkeiten der Fortentwicklung des Rechts der sozialen Sicherheit zwischen Anpassungszwang und Bestandsschutz, in STÖBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 101; HEINZE, M., Möglichkeiten der Fortentwicklung des Rechts der Sozialen Sicherheit zwischen Anpassungszwang und Bestandsschutz, in STÖBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 114; KATZENSTEIN, D., Der gegenwärtige Stand der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts zum
- (Wordt vervolgd...)

deze discussie, die vooral problematisch is in verband met de pensioenrechten uit de sociale zekerheid, worden een aantal argumenten pro en contra aangehaald ²⁷.

(26)(...vervolg)

Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, in Festschrift für Otto Bachof, zum 70. Geburtstag, p. 67; KATZENSTEIN, D., Das Sozialrecht in der neueren Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts, Vierteljahresschrift für Sozialrecht, 1982, p. 196; RISCHE, H. en TERWEY, F.J., Verfassungsrechtliche Vorgaben für die Gestaltung des Rechts der gesetzlichen Rentenversicherung, Deutsche Rentenversicherung, 1983, p. 278; RUFNER, W., Die Differenziertheit sozialrechtlicher Positionen und der Anspruch der Eigentumsgarantie, in Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrertagung Bielefeld, p. 169. De eerste aanzet kwam er via een 'dissenting opinion' van Rechter Mevrouw RUPP-VON BRÜNNECK in 1971 (BVerfGE 32, p. 129). Na een "obiter dictum" in 1975 (BVerfGE 40, p. 82), werd tenslotte beslist ten gunste van de eigendomsbescherming van de pensioenrechten (BVerfGE, 53, p. 257). Over deze evolutie in de rechtspraak zie: GITTER, W., Möglichkeiten der Fortentwicklung des Rechts der sozialen Sicherheit zwischen Anpassungszwang und Bestandsschutz, in STOBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 101; KATZENSTEIN, D., Der gegenwärtige Stand der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts zum Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, in Festschrift Otto Bachof, zum 70. Geburtstag, p. 68; KATZENSTEIN, D., Verfassungsrechtlicher Schutz der Rentenansprüche, nach dem gegenwärtigen Stand der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts, Deutsche Rentenversicherung, 1982, p. 178; LEISNER, W., Eigentum als Existenzsicherung. Das "Soziale Eigentum" in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts, in Rechtstaat, Kirche, Sinnverantwortung, Festschrift für Klaus Obermayer, p. 69; OSSENBUEHL, F., Der Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts. Eine Zwischenbilanz, in FÜRST, W. (ed.), Festschrift für Wolfgang Zeidler, p. 626; RISCHE, H. en TERWEY, F.J., Verfassungsrechtliche Vorgaben für die Gestaltung des Rechts der gesetzlichen Rentenversicherung, Deutsche Rentenversicherung, 1983, p. 279; RUFNER, W., Eigentumsschutz sozialversicherungsrechtlicher Positionen, in STOBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 157; STOBER, R., Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, in Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrertagung Bielefeld, p. 14; UNGER, M., Verfassungsrechtlicher Schutz für Anwartschaften aus der Rentenversicherung, in STOBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 193. Zie ook het steeds duidelijker wordend standpunt van de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens. Volgens de Commissie kunnen pensioenrechten, in bepaalde omstandigheden, gekwalificeerd worden als "eigendom" in de zin van artikel 1, § 1 van het eerste protocol. Als argumenten worden volgende elementen aangehaald. Het feit dat de pensioeninstellingen publiek zijn, is historisch gegroeid. Het door de Staat georganiseerd pensioensysteem verschilt in feite niet van de privé-verzekeringen. Het repartitiesysteem verantwoordt op zich niet de uitsluiting van de kwalificatie als eigendom. Hoofddargument is het feit dat het pensioen gefinancierd wordt via loon. Zie de zeer duidelijk uiteengezette argumenten (in casu in verband met de ziekteverzekering) in de dissenting opinion van MELCHIOR (Rapport van de Commissie in de zaak nr. 8562/79 (FELDBRUGGE v/ NEDERLAND)).

(27) In België worden beide stellingen eveneens gehoord. Er is de vaststelling dat de burgers de pensioenen een verzekeringskarakter toeschrijven: SIMOENS, D., Demografie: situatie, vooruitzichten en effecten op de sociale zekerheid, Naschrift over de pensioenwetgeving, in Instituut voor sociale zekerheid v.z.w., De actuele (Wordt vervolgd...)

10. Het belangrijkste argument dat aangevoerd wordt ten voordele van de kwalificatie als eigendom van de pensioenrechten uit de sociale zekerheid is de economische realiteit. De pensioenrechten uit de sociale zekerheid hebben de plaats van andere spaarvormen ingenomen, of hebben gewoon dezelfde functie. Belangrijk hierbij is het aspect van de eigen bijdrage. De titularis "koopt" als het ware de pensioenrechten ²⁸. Het feit dat bij het sociale zekerheidspensioen geen kapitaal wordt

(27)(...vervolg)

uitdagingen voor de sociale zekerheid, p. 5. Gesteld wordt anderzijds dat het bij pensioenrechten gaat om een sociaal recht, iets van een totaal andere orde, waarmee het burgerlijk recht niets te maken heeft. Dit blijkt onder andere uit het feit dat bij de sociale zekerheidspensioenen het repartitiestelsel gehuldigd wordt. Zie: VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 215. Deze uiteenlopende stellingen vinden hun oorsprong in de twee verschillende vertrekpunten inzake sociale zekerheid. Er is enerzijds de sociale zekerheids-voorzorg (het Beveridge-systeem) en anderzijds de sociale zekerheidsverzekering (het Bismarck-systeem). Hierover: KOLB, R., Ist das Erste Eherechtsreformgesetz verfassungsgerecht? Verfassungsrechtliche Überlegungen zum Versorgungsausgleich, in Grundlagen der Sozialversicherung. Festschrift für Kurt Brackmann zum 65. Geburtstag, p. 185; HOBBER, R.J., Versorgungsvermögen in der Vermögensverteilung, haalt de argumenten aan die langs weerszijden gebruikt worden in verband met de kwalificatie van pensioenrechten als eigendom. Argumenten contra: pensioenrechten zijn moeilijk te waarderen, niet te verkopen en er wordt geen kapitaal gevormd (p. 6 en verwijzingen naar rechtsleer). Argumenten pro: er zijn bijdragen betaald die andere spaaroperaties verhinderd hebben, de gelijkenis met privé-verzekeringen is zeer groot, in feite kan de Overheid aan de "verworven" pensioenrechten niet veel meer veranderen en in de "afgeleide rechten" zit een soort overdraagbaarheid (p. 7 en verwijzingen aldaar). Hij besluit dan ook dat het al dan niet kwalificeren van de pensioenrechten als eigendom een politieke zaak is.

- (28) BADURA, P., Eigentumsordnung, in Deutschen Sozialgerichtsverband (ed.), Sozialrechtsprechung. Verantwortung für den sozialen Rechtsstaat. Festschrift zum 25 jährigen Bestehen des Bundessozialgerichts, p. 684; EICHENHOFER, E., Der verfassungsrechtliche Schutz von sozialversicherungsrechtlichen Anrechten in der Bundesrepublik Deutschland, Italien und den USA, Zeitschrift für ausländisches und internationales Arbeits- und Sozialrecht, 1988, p. 243; HAVERKATE, G., Eigentumsschutz und Weiterentwicklung im Recht der sozialen Sicherheit, in STÖBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 108; KATZENSTEIN, D., Der gegenwärtige Stand der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts zum Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, in Festschrift für Otto Bachof zum 70. Geburtstag, p. 68; KATZENSTEIN, D., Verfassungsrechtlicher Schutz der Rentenansprüche, nach dem gegenwärtigen Stand der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts, Deutsche Rentenversicherung, 1982, p. 179: de pensioenrechten genieten eigendomsbescherming wanneer ze de functie van de burgerrechtelijke eigendom vervullen; MEYDAM, J., Eigentumsschutz und sozialer Ausgleich in der Sozialversicherung, p. 13: of de pensioenrechten eigendom zijn, moet in concreto beoordeeld worden; OSSENBUHL, F., Der Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts. Eine Zwischenbilanz, in FÜRST, W. (ed.), Festschrift für Wolfgang Zeidler, p. 626; PAPIER, H.J., Die Differenziertheit sozialrechtlicher Positionen und der Anspruch der Eigentumsgarantie, in Verfassungs-
(Wordt vervolgd...)

opgebouwd, maar dat integendeel het repartitie-systeem gehuldigd wordt, is hierbij zonder belang. Door het betalen van bijdragen bekomt men als het ware een trekingsrecht op de pensioeninstelling ²⁹. Anderen daarentegen stellen dat het juridisch-technisch onjuist is pensioenrechten als eigendom te beschouwen. Het wezen van de sociaalrechtelijke pensioenrechten verschilt naar hun gevoel immers volledig van dat van de privé-verzekeringen. Het betreft een door de staat georganiseerd systeem waar de solidariteit tussen de deelnemers de hoofdrol speelt. De bijdragen hebben niets met een koopprijs te zien: het betreft gewoon het financieringsmiddel van de huidige pensioenuitgaven, vergelijkbaar met belastingen ³⁰.

11. Een ander belangrijk discussiepunt is het feit dat de "eigenaar"-titularis van de pensioenrechten er niet zomaar vrij kan over beschikken ³¹. De pensioenrechten

(28)(...vervolg)

rechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrertagung Bielefeld, p. 196; RUFNER, W., Eigentumsschutz sozialversicherungsrechtlicher Positionen, in STOBBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 158; RUFNER, W., Die Differenziertheit sozialrechtlicher Positionen und der Anspruch der Eigentumsgarantie, in Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrertagung Bielefeld, p. 170; SCHNEIDER, H., Der verfassungsrechtliche Schutz von Renten der Sozialversicherung, in STOBBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 153; SCHULTE, B., Bestandsschutz sozialer Rechtspositionen. Eine vergleichende Betrachtung, Zeitschrift für ausländisches und internationales Arbeits- und Sozialrecht, 1988, p. 210; STOBBER, R., Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, in Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrertagung Bielefeld, p. 32; STOBBER, W., Möglichkeiten der Fortentwicklung des Rechts der Sozialen Sicherheit zwischen Anpassungszwang und Bestandsschutz, in STOBBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 138; UNGER, M., Verfassungsrechtlicher Schutz für Anwartschaften aus der Rentenversicherung, in STOBBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 194.

- (29) SCHULTE, B., Bestandsschutz sozialer Rechtspositionen. Eine vergleichende Betrachtung, Zeitschrift für ausländisches und internationales Arbeits- und Sozialrecht, 1988, p. 210; WANNAGAT, G., Die umstrittene verfassungsrechtliche Eigentumsgarantie für die Renten der gesetzlichen Rentenversicherung, in ZACHER, H. (ed.), Soziale Sicherung durch soziales Recht. Festschrift für Horst Peters zum 65. Geburtstag, p. 180. Zie ook de evolutie in de benadering van de levensverzekering in het Franse huwelijksvermogensrecht, nummer 272.
- (30) SCHNEIDER, H., Der verfassungsrechtliche Schutz von Renten der Sozialversicherung, in STOBBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 155.
- (31) De pensioenrechten zijn noch overdraagbaar, noch vatbaar voor vererving: MEYDAM, J., Eigentumsschutz und sozialer Ausgleich in der Sozialversicherung, p. 42 met verwijzingen aldaar. In Oostenrijk worden pensioenrechten niet als eigendom beschouwd. Hierover: HONSELL, H., Die Neuordnung des gesetzlichen Güterrechts in Österreich, FamRZ, 1980, p. 94; MARHOLD, F., Die Problematik des (Wordt vervolgd...)

uit de sociale zekerheid kunnen daardoor, volgens sommigen, niet zomaar gelijkgesteld worden met gewone vermogensbestanddelen, aangezien de vrije overdraagbaarheid essentieel zou zijn ³². Door anderen wordt dit niet als een onoverkomelijk probleem ervaren. De evolutie van het eigendomsbegrip in het algemeen tendeert immers naar

---

(31)(...vervolg)

Versorgungsausgleichs in Österreichischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H. (ed.), Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 470; MARTINEK, O., Diskussionsbeitrag aus Österreichischer Sicht, in Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrertagung Bielefeld, p. 241; SCHULTE, B., Bestandsschutz sozialer Rechtspositionen. Eine vergleichende Betrachtung, Zeitschrift für ausländisches und internationales Arbeits- und Sozialrecht, 1988, p. 212. In de Verenigde Staten werd, na aarzeling, ook deze optie genomen inzake pensioenrechten uitgaande van de overheid. Voor de bespreking: ADAM, W., Internationaler Versorgungsausgleich, p. 24; BURSCH, Y., Aufteilung von Versorgungsansprüchen nach Scheidung in den USA, Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft, 1980, p. 195 met verwijzing naar de rechtspraak; EICHENHOFER, E., Der verfassungsrechtliche Schutz von sozialversicherungsrechtlichen Anrechten in der Bundesrepublik Deutschland, Italien und den USA, Zeitschrift für ausländisches und internationales Arbeits- und Sozialrecht, 1988, p. 248 en verwijzingen aldaar. Zo ook voor Zuid-Afrika: BURMAN, S., Maintaining the One-Parent Support in South-Africa: Law and Reality, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 527.

- (32) De bescherming van de sociaalzekerheidspensioenrechten zou moeten gebeuren via de algemene beginselen inzake rechtsstaat en vertrouwensleer: BADURA, P., Eigentumsordnung, in Deutschen Sozialgerichtsverband (ed.), Sozialrechtsprechung. Verantwortung für den sozialen Rechtsstaat. Festschrift zum 25 jährigen Bestehen des Bundessozialgerichts, p. 676; KATZENSTEIN, D., Verfassungsrechtlicher Schutz der Rentenansprüche, nach dem gegenwärtigen Stand der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts, Deutsche Rentenversicherung, 1982, p. 184; KAUFMANN, F.-X., Der Schutz der Vermögensrechte des Bürgers gegenüber dem Staat aus soziologischer Sicht, in Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrertagung Bielefeld, p. 132; MEYDAM, J., Eigentumsschutz und sozialer Ausgleich in der Sozialversicherung, p. 44; RISCHÉ, H. en TERWEY, F.J., Verfassungsrechtliche Vorgaben für die Gestaltung des Rechts der gesetzliche Rentenversicherung, Deutsche Rentenversicherung, 1983, p. 282; RUFNER, W., Eigentumsschutz sozialversicherungsrechtlicher Positionen, in STÖBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 161 en op p. 170 tijdens de discussie; UNGER, M., Verfassungsrechtlicher Schutz für Anwartschaften aus der Rentenversicherung, in STÖBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 193.

een steeds grotere beperking van het vrije beschikkingsrecht ³³.

12. Algemeen wordt wel gesteld dat de eigendom van pensioenrechten uit de sociale zekerheid een speciaal soort eigendom is. De algemene regels inzake eigendom zullen dan ook niet steeds onverkort van toepassing kunnen zijn ³⁴.

-
- (33) OSSENBUHL, F., Der Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen in der Rechtsprechung der Bundesverfassungsgerichts. Eine Zwischenbilanz, in FÜRST, W. (ed.), Festschrift für Wolfgang Zeidler, p. 630; RUFNER, W., Eigentumsschutz sozialversicherungsrechtlicher Positionen, in STÖBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 159; RUFNER, W., Die Differenziertheit sozialrechtlicher Positionen und der Anspruch der Eigentumsgarantie, in Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrertagung Bielefeld, p. 173.
- (34) BADURA, P., Eigentumsordnung, in Deutschen Sozialgerichtsverband (ed.), Sozialrechtsprechung. Verantwortung für den sozialen Rechtsstaat. Festschrift zum 25 jährigen Bestehen des Bundessozialgerichts, p. 674, p. 690; HEINZE, M., Möglichkeiten der Fortentwicklung des Rechts der Sozialen Sicherheit zwischen Anpassungszwang und Bestandsschutz, in STÖBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 115; KATZENSTEIN, D., Das Sozialrecht in der neueren Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts, Vierteljahresschrift für Sozialrecht, 1982, p. 198; KATZENSTEIN, D., Aspekte einer zukünftigen Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts zum Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, in FÜRST, W. (ed.), Festschrift für Wolfgang Zeidler, p. 647; LEISNER, W., Eigentum als Existenzsicherung. Das "Soziale Eigentum" in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts, in Rechtsstaat, Kirche, Sinnverantwortung. Festschrift für Klaus Obermayer, p. 67.

§5. De pensioenrechten zijn gericht op de verzorging van het gezin

13. De pensioenrechten zijn niet alleen samen door de echtgenoten verworven, ze zijn ook gericht op de verzorging van het gezin ³⁵. Het feit dat het pensioenrecht concreet toegekend is aan een bepaald titularis kan daaraan geen afbreuk doen. De verknochtheid treedt terug voor de finaliteit van het pensioenrecht ³⁶. Men hecht vooral belang aan de bestemming van de pensioenrechten. Beide echtgenoten kunnen evenveel rechten laten gelden op de pensioenrechten, aangezien ze erop gericht zijn in gelijke mate in beider verzorging te voorzien.

-
- (35) GERNHUBER, Lehrbuch des Familienrechts, p. 320; KÖBL, U., Der Versorgungsausgleich. Ordnungsauftrag und Rollenverteilung von Familienrecht und Sozialrecht, in ZACHER, H.F. (ed.), Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 56; MÜNCHENER KOMMENTAR, Deel V, Familienrecht, p. 820; PLANKEN, H., Die soziale Sicherung der nicht-erwerbstätigen Frau, p. 79. Het huwelijk is eveneens een "verzorgingsgemeenschap". De echtgenoten zijn elkaar onderhoud verschuldigd. Via het verwerven van pensioenrechten komen zij deze verplichting na: REIHE ALTERNATIVKOMMENTARE, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Deel 5. Familienrecht, p. 366; p. 374. Zie hier ook de redenering aangehaald in Nederland inzake pensioenverrekening, nummer 187. Soms leidt deze vaststelling ook tot andere gevolgtrekkingen. Zie MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 254 die dit als reden aanhaalt voor het feit dat er in de pensioensector van de ambtenaren geen echtgescheidenenrustpensioen bestaat.
- (36) KÖBL, U., Der Versorgungsausgleich. Ordnungsauftrag und Rollenverteilung von Familienrecht und Sozialrecht, in ZACHER, H.F. (ed.), Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 56 en verwijzingen aldaar. Zie verder de discussie hieraangaande in Nederland, nummer 187.

Afdeling 3. Oplossingen

§1. Algemeen

14. In de rechtsleer worden een groot aantal alternatieven opgegeven. De oplossing die in elk land concreet gegeven wordt, hangt nauw samen met de organisatie van de sociale zekerheid. Wanneer de sociale zekerheid centraal, door de overheid georganiseerd is, is de aktiemogelijkheid van de overheid vanzelfsprekend veel groter dan bij een sociale zekerheid waarbij uitgebreid beroep gedaan wordt op privé-ondernemingen.³⁷ Verder hangt de gekozen oplossing ook samen met de vraag welke prijs men bereid is te betalen voor een verbeterde sociale zekerheid van de vrouw³⁸. Vaak bovendien is de gemaakte keuze een politieke keuze, waar het juridische aspect naar de achtergrond verdwijnt³⁹.

§2. Structurele aanpassingen

15. Iedereen is het erover eens dat structurele verbeteringen in elk geval

-
- (37) Een groot probleem bij het verbeteren van de sociale zekerheid van de vrouw is de pluraliteit van de sociale zekerheidssystemen: ZACHER, H., *Empfielt es sich, die gesetzlichen Vorschriften über die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau während und nach der Ehe, insbesondere im Falle der Scheidung, zu ändern?*, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. O24.
- (38) Zie de bespreking van de verschillende theoretische oplossingen. Zie ook de studie gemaakt op vraag van de "U.S. Department of Health and Human Services-Social Security Administration": ZACHER, H., BLENK-KNOCKE, E., EICHENHOFER, E. en REINHARD, H.J., Comparative Study on Credit Splitting in the Federal Republic of Germany and Canada and arrangements in Selected Other Countries, 1987, onuitgegeven, waarin grote aandacht wordt besteed aan het kostenaspect van de verschillende regelingen. Algemeen: SCHMAHL, W., *Alterssicherung von Frauen und die langfristig finanzielle Entwicklung der Rentenversicherung*, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 306.
- (39) ALBERS, W., *Die soziale Sicherung der Frau im Alter*, in GITTER, W. (ed.), Im Dienst des Sozialrechts: Festschrift für Georg Wannagat zum 65. Geburtstag, p. 10; KATZENSTEIN, D., *Verfassungsrechtlicher Schutz der Rentenansprüche, nach dem gegenwärtigen Stand der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts*, Deutsche Rentenversicherung, 1982, p. 177; KRUPP, H.J., *Frauen-Erwerbstätigkeit und Ziele der Alterssicherung*, in SCHENKE, K. en SCHMAHL, W. (ed.), Alterssicherung als Aufgabe für Wissenschaft und Politik. Helmut Meinhold zum 65. Geburtstag, p. 501.

noodzakelijk zijn. Het probleem van de slechte sociale zekerheid voor de vrouw zal verkleinen wanneer de opleiding van de vrouwen beter wordt, huishoudelijke hulp bereikbaar en betaalbaar is, goede kinderkribben opgericht worden⁴⁰. Structurele aanpassingen alleen kunnen het probleem echter niet wegwerken.

§3. Volksverzekering

16. Gesteld wordt dat de uit de echt gescheiden vrouw geen pensioenproblemen zou hebben wanneer aan iedereen met belastingsgelden een basispensioen werd betaald⁴¹. Als voornaamste bezwaar wordt tegen dit voorstel aangevoerd dat het haast onbetaalbaar is iedereen met belastinggelden een behoorlijk pensioen toe te kennen⁴².

---

(40) COLLINS, K., Women and pensions, The Canadian Council on Social Development, p. 171.

(41) Verwezen worden hierbij naar andere landen waar zulke "volksverzekering" van kracht is, zoals Zweden en Nederland: KRASNEY, O.E., Der sozialrechtliche Schutz der nicht berufstätigen Frau, Vierteljahresschrift für Sozialrecht, 1974, p. 145; MARSAULT, H., Droits propres contre droits dérivés: l'individualisation des droits sociaux comme moyen d'améliorer la sécurité économique d'existence individuelle et familiale, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 772; SCHNEIDER, H., Der verfassungsrechtliche Schutz von Renten der Sozialversicherung, in STÖBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 150; STÖBER, W., Möglichkeiten der Fortentwicklung des Rechts der Sozialen Sicherheit zwischen Anpassungszwang und Bestandsschutz, in STÖBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 136; VOSKUHL, U., Auf dem Weg zur Reform der sozialen Sicherung der Frau und der Hinterbliebenen im Rentenrecht, in SCHENKE, K. en SCHMÄHL, W. (ed.), Alterssicherung als Aufgabe für Wissenschaft und Politik, p. 535. Daarom wordt vaak voorgesteld het systeem te nemen van een lagere basisvolksverzekering aan te vullen met een privé-verzekering op basis van bijdragen. Hierover: MARSAULT, H., Droits propres contre droits dérivés: l'individualisation des droits sociaux comme moyen d'améliorer la sécurité économique d'existence individuelle et familiale, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 776; PICHULT, C., Les pensions au féminin singulier, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, p. 93; RUFNER, W., Das Sozialleistungssystem zwischen Anpassungszwang und Bestandsschutz, in STÖBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 132.

(42) KRASNEY, O.E., Der sozialrechtliche Schutz der nicht berufstätigen Frau, Vierteljahresschrift für Sozialrecht, 1974, p. 145; KRUPP, H.J., Das Modell der voll eigenständigen sozialen Sicherung der Frau - Probleme und Ergebnisse, in HELBERGER, Ch. en ROLF, G. (ed.), Die Gleichstellung von Mann und Frau in der Alterssicherung, p. 173; VON MAYDELL, B., Die Neuordnung der sozialen Alterssicherung der Frau. Problemlage und Lösungsmöglichkeiten, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 276; ZACHER, H., Empfiehlt es sich, die (Wordt vervolgd...)

In Nederland⁴³ bestaat een volksverzekering voor elke ingezetene van Nederland. Op die manier bekomen ook huisvrouwen eigen pensioenrechten. Het bedrag van het pensioen is echter laag. In Nederland wordt dan ook algemeen het volkspensioen aangevuld met een "aanvullend" pensioen.

§4. Huisvrouwenpensioen

17. In het huisvrouwenpensioen komen twee verschillende types naar voor. Enerzijds heeft men het huisvrouwenpensioen dat door de overheid, door de gemeenschap wordt bekostigd. Anderzijds heeft men het huisvrouwenpensioen gebaseerd op bijdragenbetaling. Hier betaalt het gezin dus voor het huisvrouwenpensioen.

Een door de overheid betaalde huisvrouwenpensioen wordt verantwoord door het feit dat de door de huisvrouw verrichte taken voor de maatschappij zeer belangrijk zijn⁴⁴. Opnieuw is het grote nadeel de kost van zulk pensioen⁴⁵. Verder wordt gesteld dat er ook nog andere mensen voor de maatschappij zeer nuttig werk verrichten, zoals kunstenaars en allerhanden vrijwilligers, waarvoor zij dan eveneens een

---

(42)(...vervolg)

gesetzlichen Vorschriften über die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau während und nach der Ehe, insbesondere im Falle der Scheidung, zu ändern?, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. O22.

(43) zie verder nummer 166.

(44) RAMM, Th., Der Funktionswandel der Ehe und das Recht, Juristenzeitung, 1975, p. 510; SCHIECKEL, H., Verslag van de discussie, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. O84.

(45) LENZ-FUCHS, R., Verslag van de discussie, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. O48: zulke huisvrouwenverzekering is onbetaalbaar; ZACHER, H., Empfiehlt es sich, die gesetzlichen Vorschriften über die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau während und nach der Ehe, insbesondere im Falle der Scheidung, zu ändern?, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. O17. PAULSDORFF, J., Verslag van de discussie in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. O107 stelt voor de financiële last van zulk pensioen op de werkgevers en de ongehuwden te leggen. DRÄGER, W., Auffassungen der Arbeitgeber zur Neuordnung der Hinterbliebenenversorgung und der sozialen Sicherung der Frau, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 347 en GLÜCKLICH, H.W., Verslag van de discussie, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. O44 keuren dit voorstel radicaal af.

pensioen zouden verdienen⁴⁶. In een verminderde vorm opteert men voor een door de staat betaald pensioen voor de periode waarin de opvoeding van kinderen wordt verzorgd⁴⁷.

-
- (46) Hierover : BOGS, W. en LENZ-FUCHS, R., Verslag van de discussie in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. O61 en p. O48 die onder andere verwijzen naar kunstenaars.
- (47) Er schijnt eensgezindheid te bestaan over het feit dat de gemeenschap de kost van een huisvrouwenpensioen voor de periode waarin kinderen worden opgevoed best op zich neemt : ALBERS, W., Überlegungen zur sozialen Sicherung der Frau, Sozialer Fortschritt, 1971, p. 267; GITTER, W., Welche rechtlichen Maßnahmen sind vordringlich, um die tatsächliche Gleichstellung der Frauen mit den Männern im Arbeitsleben zu gewährleisten? Sozialrechtliches Teilgutachten, in, Verhandlungen des funfzigsten Deutschen Juristentages, p. D153; HESSE, G.M., Rentenanwartschaftssplitting, 13 Thesen überzeugen nicht, Die Angestelltenversicherung, 1975, p. 254; KRASNEY, O.E., Der sozialrechtliche Schutz der nicht berufstätigen Frau, Vierteljahresschrift für Sozialrecht, 1974, p. 151; KRUPP, H.J., Das Modell der voll eigenständigen sozialen Sicherung der Frau - Probleme und Ergebnisse, in HELBERGER, Ch. en ROLF, G. (ed.), Die Gleichstellung von Mann und Frau in der Alterssicherung, p. 179; KRUPP, H.J., Modelle der eigenständigen Sicherung der Frau als Alternative zu den Vorstellungen der Sachverständigenkommission für die Neuordnung der Hinterbliebenenregelung und die soziale Sicherung der Frau, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 330; KRUPP, H.J., Frauen-Erwerbstätigkeit und Ziele der Alterssicherung, in SCHENKE, K. en SCHMÄHL, W. (ed.), Alterssicherung als Aufgabe für Wissenschaft und Politik. Helmut Meinhold zum 65. Geburtstag, p. 518; MAIER, K., Die soziale Sicherung der Frau in ihrer künftigen Ausgestaltung, Die Sozialgerichtsbarkeit, 1980, p. 270; ROHWER-KAHLMANN, Die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau in der Industriegesellschaft, Zeitschrift für Sozialreform, 1970, p. 390; STANDFEST, E., Vorstellungen des DGB zum Ausbau der eigenständigen Anspruchs der Frauen und zur Neuordnung der Hinterbliebenenversorgung, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 344; VOSKUHL, U., Auf dem Weg zur Reform der sozialen Sicherung der Frau und der Hinterbliebenen im Rentenrecht, in SCHENKE, K. en SCHMÄHL, W. (ed.), Alterssicherung als Aufgabe für Wissenschaft und Politik, p. 528; ZACHER, H., Empfiehlt es sich, die gesetzlichen Vorschriften über die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau während und nach der Ehe, insbesondere im Falle der Scheidung, zu ändern?, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. O19. Op die manier vermijdt men ook de "Nur-Hausfrau" zonder kinderen te bevoordelen. Hierover: ROHWER-KAHLMANN, Die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau in der Industriegesellschaft, Zeitschrift für Sozialreform, 1970, p. 404; SCHEFFLER, E., Verslag van de discussie, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. O113; SCHRADER, W., Vorschläge für die Gestaltung einer Hausfrauenversicherung, Zeitschrift für Sozialreform, 1970, p. 406. Wellicht zouden ook pensioenrechten moeten toegekend worden wegens het op zich nemen van een verzorgingstaak: STANDFEST, E., Vorstellungen der DGB zum Ausbau des eigenständigen Anspruchs der Frauen und zur Neuordnung der Hinterbliebenenversorgung, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 344; VON MAYDELL, B., Die Neuordnung der sozialen Alterssicherung der Frau. Problemlage und Lösungsmöglichkeiten, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 285. In dezelfde zin ook: CANTILLON, B., Individualisering of gezinsmodalisering? De doelmatigheid van de sociale zekerheid voor een- en tweekostwinnersgezinnen, in Instituut voor Sociale Zekerheid v.z.w., De actuele uitdagingen voor de sociale zekerheid, p. 40; (Wordt vervolgd...)

Voorgesteld wordt ook een systeem waarin bijdragen moeten worden betaald voor het bekomen van een huisvrouwenpensioen⁴⁸. Een eerste moeilijkheid bestaat er hier in te bepalen op basis waarvan deze bijdragen moeten worden vastgesteld⁴⁹. Verder zal voor meer dan één gezin deze bijkomende uitgave zeer moeilijk, zometeen onmogelijk zijn⁵⁰.

---

(47)(...vervolg)

PICHAULT, C., Les pensions au féminin singulier, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, p. 97; SIMOENS, D., Demografie: situatie, vooruitzichten en effecten op de sociale zekerheid, Naschrift over de pensioenwetgeving, in Instituut voor sociale zekerheid v.z.w., De actuele uitdagingen voor de sociale zekerheid, p. 9. Voor Frankrijk: MARSAULT, H., Droits propres contre droits dérivés: l'individualisation des droits sociaux comme moyen d'améliorer la sécurité économique d'existence individuelle et familiale, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 769.

(48) KRAUSE, P., Die Fortentwicklung des Rechts der sozialen Sicherheit zwischen Anpassungszwang und Bestandsschutz, in STÖBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, p. 126; MEULDERS-KLEIN, M.T., Famille, état et sécurité économique d'existence dans la tourmente, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 1091; VOSKUHL, U., Auf dem Weg zur Reform der sozialen Sicherung der Frau und der Hinterbliebenen im Rentenrecht, in SCHENKE, K. en SCHMAHL, W. (ed.), Alterssicherung als Aufgabe für Wissenschaft und Politik, p. 527; ZACHER, H., Empfiehlt es sich, die gesetzlichen Vorschriften über die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau während und nach der Ehe, insbesondere im Falle der Scheidung, zu ändern?, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. O17.

(49) Voorgesteld wordt de hoogte van de bijdragen afhankelijk te maken van het inkomen van de man: BOGS, W., Verslag van de discussie, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. O67. Voorgesteld wordt eveneens de hoogte van de bijdragen afhankelijk te maken van het aantal kinderen: PICHAULT, C., Les pensions au féminin singulier, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, p. 93. Of moet de te betalen bijdrage worden bepaald op basis van het inkomen van het gezin? Zie: RYCKMANS, G., L'individualisation des droits: un point de vue P.S.C., in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, p. 164. Algemeen: KRUPP, H.J., Frauen-Erwerbstätigkeit und Ziele der Alterssicherung, in SCHENKE, K. en SCHMAHL, W. (ed.), Alterssicherung als Aufgabe für Wissenschaft und Politik. Helmut Meinhold zum 65. Geburtstag, p. 518; PEEMANS-POULLET, H., Enjeux et principes de l'individualisation des droits, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, p. 12; ZACHER, H., Gleiche Sicherung von Mann und Frau. Zur gesellschaftspolitischen Relevanz der Rentenversicherung, Deutsche Rentenversicherung, 1977, p. 202.

(50) ALBERS, W., Überlegungen zur sozialen Sicherung der Frau, Sozialer Fortschritt, 1971, p. 267; MAIER, K., Die soziale Sicherung der Frau in ihrer künftigen Ausgestaltung, Die Sozialgerichtsbarkeit, 1980, p. 266; MARSAULT, H., Droits propres contre droits dérivés: l'individualisation des droits sociaux comme moyen d'améliorer la sécurité économique d'existence individuelle et familiale, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 773; VON MAYDELL, B., Die Neuordnung der
(Wordt vervolgd...)

§5. Echtgescheidenenpensioen

18. Het echtgescheidenenpensioen is de eerste, meest voor de hand liggende oplossing. Voor de echtgescheiden partner⁵¹ wordt een eigen pensioenrecht gecreëerd. Soms betreft het, zoals in België, een rustpensioen⁵². Meestal echter gaat het om een overlevingspensioen, zoals in Nederland⁵³ en Frankrijk⁵⁴, al dan niet te delen met andere echtgenoten⁵⁵. In het vroegere Duitse systeem⁵⁶ en ook in het nog geldende Oostenrijkse is er een band met het onderhoudsgeld. In Oostenrijk kan maar een echtgescheidenenpensioen bestaan ten voordele van de uit de echt gescheiden echtgenoot die recht heeft op onderhoudsgeld. Bovendien is het bedrag van dit echtgescheidenenpensioen ook beperkt tot maximaal het bedrag van dit onderhoudsgeld⁵⁷. In feite komt

---

(50)(...vervolg)

sozialen Alterssicherung der Frau. Problemlage und Lösungsmöglichkeiten, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 279; VOSKUHL, U., Auf dem Weg zur Reform der sozialen Sicherung der Frau und der Hinterbliebenen im Rentenrecht, in SCHENKE, K. en SCHMAHL, W. (ed.), Alterssicherung als Aufgabe für Wissenschaft und Politik, p. 534. Het zelf laten betalen van bijdragen door vrouwen zou bovendien niet gewenst zijn door de bevolking: SMET, M., De politieke haalbaarheid van een hervorming in België, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, p. 105.

- (51) In België genoot vroeger slechts de echtgescheiden vrouw een echtgescheidenenpensioen. Thans bekomt ook de uit de echt gescheiden man zulk pensioen. Zie verder nummer 298.
- (52) In het pensioenstelsel van de werknemers en in het pensioenstelsel van de zelfstandigen gaat het om een rustpensioen. In het pensioenstelsel van de ambtenaren gaat het om een overlevingspensioen. Zie verder nummer 308 voor het pensioenstelsel der werknemers, nummer 326 voor het pensioenstelsel der zelfstandigen, nummer 345 voor het pensioenstelsel van de openbare sector.
- (53) zie verder nummer 174.
- (54) zie verder nummer 246.
- (55) Zie verder voor Nederland nummer 174, voor Frankrijk nummer 248, voor België nummer 354.
- (56) zie verder nummer 36.
- (57) Bij echtscheiding behoudt in Oostenrijk elke echtgenoot de door hem verdiende pensioenrechten. Wanneer beide ex-echtgenoten nog leven wordt het verzorgingsprobleem geregeld via het onderhoudsgeld. Na overlijden van de onderhoudsplichtige echtgenoot, bekomt de ex-echtgenoot een overlevingspensioen, ongeacht zijn geslacht (in het ambtenarenpensioen heeft alleen de vrouw recht op zulk overlevingspensioen). Het overlevingspensioen wordt wel slechts toegekend (Wordt vervolgd...)

het erop neer dat, na het overlijden van de onderhoudsplichtige ex-echtgenoot, de gemeenschap deze onderhoudsplicht op zich neemt⁵⁸.

Het echtgescheidenenpensioen wordt meestal negatief beoordeeld. In elk geval betreft het een "afgeleid" recht, gebaseerd op het inkomen van de andere partner tijdens het huwelijk. Zulk afgeleid recht druist in tegen de emancipatiegedachte en is ook meestal niet erg hoog⁵⁹.

---

(57)(...vervolg)

wanneer op het ogenblik van het overlijden onderhoudsgeld verschuldigd is. Bovendien is er een dubbele grens aan de hoogte van het overlevingspensioen. Het kan niet hoger zijn dan de hoogte van het onderhoudsgeld en het kan ook niet hoger zijn dan het gewone overlevingspensioen. Specifieke regels gelden wanneer de kandidaat voor het echtgescheidenenoverlevingspensioen onschuldig was aan de echtscheiding, het huwelijk minstens 15 jaar heeft geduurd en de echtgenoot op het ogenblik van de echtscheiding reeds 40 jaar oud was of arbeidsonbekwaam. Het is mogelijk het overlevingspensioen te cumuleren met een eigen pensioen. Hierover: AICHER, J., Die Reform des Rechts der Ehescheidung und der unterhaltsrechtlichen Scheidungsfolgen in Österreich, FamRZ, 1980, p. 643; MARHOLD, F., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im Österreichischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H. (ed.), Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 460. Vergelijk met het Belgische systeem bij een dodelijk arbeidsongeval. Het beginsel, gesteld in artikel 12 van de arbeidsongevallenwet (Wet van 10 april 1971, B.S., 24 april 1971), is dat bij een dodelijk arbeidsongeval aan de echtgenoot die noch uit de echt, noch van tafel en bed gescheiden is, een lijfrente wordt toegekend gelijk aan dertig procent van diens basisloon. De uit de echt gescheiden echtgenoot echter, die een onderhoudsgeld geniet, heeft ook recht op een lijfrente. De lijfrente mag dan wel niet meer bedragen dan het bedrag van het onderhoudsgeld. De ratio legis van het toekennen van een lijfrente aan de uit de echt gescheiden echtgenoot is de economische afhankelijkheid van de uit de echt gescheiden echtgenoot ten opzichte van het slachtoffer van het arbeidsongeval. Hierover: DENIS, P. en GOSSERIES, Ph., La rente aux ayants droit de la victime d'un accident du travail, J.T.T., 1971, p. 231; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 108; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 306. De overheid komt, na het overlijden van het slachtoffer van het arbeidsongeval, in de plaats van dit slachtoffer.

- (58) MARHOLD, F., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im Österreichischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H. (ed.), Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 461.

- (59) Vaak is bovendien geen cumulatie mogelijk met het eigen pensioen. Hierover: CANTILLON, B., Individualisering of gezinsmodalisering? De doelmatigheid van de sociale zekerheid voor een- en tweekostwinnersgezinnen, in Instituut voor Sociale Zekerheid v.z.w., De actuele uitdagingen voor de sociale zekerheid, p. 26; MASSON, J., Pensions, the Family and Dependency, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 678; PICHAULT, C., Les pensions au féminin singulier, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, p. 91; VAN BUGGENHOUT, B., Individualisering en gezinsmodalisering in de sociale
(Wordt vervolgd...)

Wanneer het om een overlevingspensioen gaat, moet er bovendien gewacht worden op het overlijden van de vroegere echtgenoot. Voor de periode tussen de echtscheiding en dat overlijden biedt het echtgescheidenenpensioen in dat geval geen enkele oplossing⁶⁰.

Nog negatiever staat men tegenover een van onderhoudsgeld afhankelijk overlevingspensioen. Dit wordt als een anachronisme ervaren, evenals andere soms vastgestelde modaliteiten, zoals het einde van het pensioen bij hertrouwen⁶¹.

Tenslotte betreurt men vooral dat op deze wijze de huishoudelijke arbeid slechts gehonoreerd wordt na ontbinding van het huwelijk door echtscheiding. De situatie van de gehuwde vrouw wordt niet verbeterd, evenmin als de situatie van de weduwe⁶².

§6. Verdelen van pensioenrechten

19. In dit systeem worden de tijdens het huwelijk verworven pensioenrechten verdeeld onder beide echtgenoten. Ofwel deelt men de pensioenrechten bij echtscheiding, ofwel worden de pensioenrechten ook reeds tijdens het huwelijk verdeeld.

Geen nieuwe financiële middelen worden aangesproken. Het is een

---

(59)(...vervolg)

zekerheid, in Instituut voor sociale zekerheid v.z.w., De actuele uitdagingen voor de sociale zekerheid, p. 3. Het naast elkaar bestaan van zelfstandige rechten en afgeleide rechten, is er ook oorzaak van dat de sociale zekerheid van de vrouw ingewikkeld is. Hierover: KRUPP, H.J., Frauen-Erwerbstätigkeit und Ziele der Alterssicherung, in SCHENKE, K. en SCHMÄHL, W. (ed.), Alterssicherung als Aufgabe für Wissenschaft und Politik. Helmut Meinhold zum 65. Geburtstag, p. 517.

- (60) In die tussenperiode blijft de uit de echt gescheiden echtgenoot aangewezen op eventueel onderhoudsgeld.
- (61) ZACHER, H., Empfielt es sich, die gesetzlichen Vorschriften über die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau während und nach der Ehe, insbesondere im Falle der Scheidung, zu ändern?, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. O14.
- (62) DENIS, P., Les conséquences du divorce dans le droit de la sécurité sociale belge, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 391; VAN BUGGENHOUT, B., Individualisering en gezinsmodalisering in de sociale zekerheid, in Instituut voor sociale zekerheid v.z.w., De actuele uitdagingen voor de sociale zekerheid, p. 18.

kostenneutraal systeem⁶³. Het grote nadeel bestaat erin dat een pensioen gebaseerd op de helft van de tijdens het huwelijk verdiende pensioenrechten naar alle waarschijnlijkheid zeer laag zal zijn.⁶⁴

Het echtgescheidenenpensioen is een sociaalrechtelijke maatregel. Of er al dan niet een pensioen voor de uit de echt gescheiden echtgenoot komt, hangt af van de overheid bevoegd inzake pensioenen. Bij verdeling van de pensioenrechten is dit niet noodzakelijk het geval. De verdeling van de pensioenrechten kan ook hier uitgaan van de overheid bevoegd inzake pensioenen. Het zal dan wel een eerder sociaalrechtelijke regel zijn. Dit is het geval in Duitsland⁶⁵. De pensioenrechten moeten dan verdeeld worden ongeacht het huwelijksvermogensstelsel. Verdeling van pensioenrechten kan echter ook kaderen in de vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap. Dit is het geval in Nederland⁶⁶. In beginsel zal er hier dan ook slechts sprake zijn van pensioenverdeling wanneer de echtgenoten gehuwd zijn met een gemeenschapsstelsel.

Mengvormen bestaan ook. In Canada is er een sociaalrechtelijke regeling voor de door de overheid ingerichte pensioenprogramma's en een familiaalvermogensrechtelijke regeling voor de door privé-ondernemingen ingerichte pensioenprogramma's⁶⁷.

---

(63) GIESSLER, H., Partnerrente: Entgegnung auf die 13 Thesen von Helmut Kaltenbach, Die Angestelltenversicherung, 1975, p. 307.

(64) ALBERS, W., Die soziale Sicherung der Frau im Alter, in GITTER, W. (ed.), Im Dienst des Sozialrechts: Festschrift für Georg Wannagat zum 65. Geburtstag, p. 3; ALBERS, W., Überlegungen zur sozialen Sicherung der Frau, Sozialer Fortschritt, 1971, p. 269; GIESEN, D., Gleichberechtigungspostulat und Familienschutz im Erwerbsleben, in HABSCHEID, W. (ed.), Festschrift für F.W. Bosch zum 65. Geburtstag, p. 312; GITTER, W., Welche rechtlichen Maßnahmen sind vordringlich, um die tatsächliche Gleichstellung der Frauen mit den Männern im Arbeitsleben zu gewährleisten? Sozialrechtliches Teilgutachten, in, Verhandlungen des fünfzigsten Deutschen Juristentages, p. D133; KOLB, R., Ist das Erste Eherechtsreformgesetz verfassungsgerecht? Verfassungsrechtliche Überlegungen zum Versorgungsausgleich, in Grundlagen der Sozialversicherung. Festschrift für Kurt Brackmann zum 65. Geburtstag, p. 58; p. 184. Het pensioen zakt daarmee wellicht tot beneden de minimumgrens: LUCKE, D., Die angemessene Erwerbstätigkeit im neuen Scheidungsrecht. Zur soziologischen Interpretation unbestimmter Rechtsbegriffe, p. 58; MAIER, K., Die soziale Sicherung der Frau in ihrer künftigen Ausgestaltung, Die Sozialgerichtsbarkeit, 1980, p. 266; SPITZMÜLLER, K., Verslag van de discussie, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, p. 078; VON MAYDELL, B., Die Neuordnung der sozialen Alterssicherung der Frau. Problemlage und Lösungsmöglichkeiten, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 279.

(65) zie verder hoofdstuk III.

(66) zie verder hoofdstuk IV.

(67) De pensioenopbouw in Canada ziet er uit als volgt. Er is in eerste instantie het (Wordt vervolgd...)

(67)(...vervolg)

Canada Pension Plan en het Quebec Pension Plan, het equivalent voor de provincie Quebec. Via deze "pensionplans" zijn de werknemers, de zelfstandigen en de ambtenaren verzekerd op basis van bijdragen. Daarnaast bestaat er een volksrente: de Old Age Security die elke Canadese ingezetene bekomt op 65-jarige leeftijd, wanneer hij de laatste 10 jaar in Canada heeft gewoond of na zijn achttiende minstens gedurende veertig jaar in Canada heeft gewoond. Er is bovendien een Guaranteed Income Supplement Program dat er moet voor zorgen dat iedereen het bestaansminimum bekomt. Tenslotte kan steeds aangesloten worden bij "Private Pension Plans". Hierover in het algemeen: Régimes de pensions au Canada, Ministre des Approvisionnements et Services Canada, p. 11. Meer specifiek: COLLINS, K., Women and pensions, The Canadian Council on Social Development, p. 61, p. 99; DULUDE, L., Pension reform with women in mind, p. 7; EICHENHOFER, E., Sozialrecht Kanadas, p. 89; Pensions today and tomorrow, p. 44; PESANDO, J.E. en REA, S.A., Public and private pensions in Canada: an economic analysis, p. 69; STEINMEYER, H. D., Die Problematik des Versorgungsausgleichsrechts im kanadischen Sozialrecht und Sozial-Kollisionsrecht, in ZACHER, H. (ed.), Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 560; Report for the Interprovincial conference of Ministers responsible for social services. The income security system in Canada, p. 84; Social Security in Canada, p. 28. De pensioenrechten in het Canada Pension Plan en het Quebec Pension Plan worden verdeeld bij echtscheiding. Hierover: Canadian Employment Benefits and Pension Guide Reports, § 722 met vermelding van de concrete voorwaarden waaronder de pensioensplitting wordt doorgevoerd; DULUDE, L., Pension Reform with women in mind, p. 11, p. 72 die stelt dat aangezien de Splitting moet aangevraagd worden, deze niet vaak wordt toegepast. Ook moet bij deze aanvraag de nodige informatie aangaande de te verdelen pensioenrechten verstrekt worden, hetgeen vaak onmogelijk is; PALTIEL, F.L., Frauen und Renten in Kanada, Internationale Revue für soziale Sicherheit, 1982, p. 364; STEEL, F.M., Recent Family law developments in Manitoba, Manitoba Law Journal, vol. 13, p. 333; STEINMEYER, H.D., Der Versorgungsausgleich in Kanada, FamRZ, 1982, p. 336; STEINMEYER, H. D., Die Problematik des Versorgungsausgleichsrechts im kanadischen Sozialrecht und Sozial-Kollisionsrecht, in ZACHER, H. (ed.), Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 568; Status of women Canada, Pension reform in Canada. The dilemma for women, p. 3; The Canadian Advisory Council on the status of women, The Royal Commission Report. Ten years later, p. 10; X, Kanada. Änderungen des Rentensystems von Kanada und des Programms für Alterssicherung, Internationale Revue für soziale Sicherheit, 1978, p. 373. De pensioenrechten verworven in de "private pension plans" worden in Canada als "Family Assets" verdeeld. In de Verenigde Staten van Amerika worden de pensioenrechten verworven in de privé-verzekeringen eveneens via het huwelijksvermogensrecht verdeeld. Zie hoger nummer 7, noot 21. Wat de pensioenrechten in de door de overheid ingerichte pensioenstelsel betreft, heerst er in Amerika een eigenaardige toestand. Wat de door de overheid georganiseerde pensioenstelsels betreft, is er geen eenheid. Er is de "Social Security" waarbij ongeveer negentig percent van de werknemers aangesloten zijn. Er zijn verder specifieke stelsels die ingericht zijn per beroepsgroep. Zo is er een specifiek stelsel voor de personeelsleden van de spoorweg. Ook de ambtenaren hebben een specifiek systeem (het "Federal Civil Service Benefit Plan"). Voor de militairen is er het "Military Servants Benefit Plan". Alleen in de "Social Security" is een regeling voorzien voor de vrouw van de titularis van de pensioenrechten. Na echtscheiding kan de uit de echt gescheiden vrouw, wanneer zij niet zelf door buitenhuiswerk pensioenrechten heeft verworven, aanspraak maken op een pensioen ten belope van vijftig percent (Wordt vervolgd...)

Veelal wordt pensioenverdeling slechts doorgevoerd in geval van echtscheiding. Stemmen gaan op ten gunste van een permanente verdeling van pensioenrechten, ook reeds tijdens het huwelijk⁶⁸.

---

(67)(...vervolg)

van de door haar echtgenoot in de "Social Security" verworven pensioenrechten, indien het huwelijk ten minste tien jaar heeft geduurd. De pensioenrechten zelf blijven op naam van de titularis. Op te merken is dat in de "Social Security" ook een regeling is uitgewerkt voor de nog gehuwde echtgenoot van de titularis. Hierover : BURSCH, Y, Aufteilung von Versorgungsansprüchen nach Scheidung in den USA, Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft, 1980, p. 193.

- (68) Betreurd wordt, zowel in Canada als in Duitsland, dat de splitting niet ook reeds tijdens het huwelijk doorgevoerd wordt. Hierover: HESSE, G., Rentenanwartschaftssplitting. 13 Thesen überzeugen nicht, Die Angestelltenversicherung, 1975, p. 254. Zie: KALTENBACH, H., Rentenanwartschaftssplitting. Kein Weg zur eigenständigen sozialen Sicherung der Frau. 13 Thesen, Die Angestelltenversicherung, 1975, p. 213. De verdeling van de pensioenrechten kan maandelijks of jaarlijks gebeuren: VON MAYDELL, B., Die Neuordnung der sozialen Alterssicherung der Frau. Problemlage und Lösungsmöglichkeiten, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 278. Gesteld wordt dat het niet zou passen aan de echtgenote pensioenrechten toe te kennen voor tijdens het huwelijk gepresteerde arbeid alleen wanneer aan dit huwelijk een einde komt door echtscheiding. Ook de gehuwde vrouw heeft recht op een zelfstandige sociale zekerheid: DULUDE, L., Pension Reform with women in mind, p. 70 die zich evenwel afvraagt of splitting tijdens het huwelijk niet zou kunnen worden beschouwd als een ongeoorloofde inmenging in de financiële autonomie van de echtgenoten; COLLINS, K., Women and pensions, The Canadian Council on Social Development, p. 206, p. 211; GITTER, W., Welche rechtlichen Maßnahmen sind vordringlich, um die tatsächliche Gleichstellung der Frauen mit den Männern im Arbeitsleben zu gewährleisten? Sozialrechtliches Teilgutachten, in, Verhandlungen des fünfzigsten Deutschen Juristentages, p. D158; KOLB, R., Ist das Erste Eherechtsreformgesetz verfassungsgerecht? Verfassungsrechtliche Überlegungen zum Versorgungsausgleich, in Grundlagen der Sozialversicherung. Festschrift für Kurt Brackmann zum 65. Geburtstag, p. 175; PICHAULT, C., Les pensions au féminin singulier, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, p. 93; ROHWER-KAHLMANN, Die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau in der Industriegesellschaft, Zeitschrift für Sozialreform, 1970, p. 403; VOSKUHL, U., Auf dem Weg zur Reform der sozialen Sicherung der Frau und der Hinterbliebenen im Rentenrecht, in SCHENKE, K. en SCHMAHL, W. (ed.), Alterssicherung als Aufgabe für Wissenschaft und Politik, p. 526; Report of the Royal Commission on the status of women in Canada, p. 39; Status of Women Canada, Pension reform in Canada. The dilemma for Women, p. 12. Op die manier zijn er ook veel minder moeilijkheden in verband met het verdelen van de pensioenrechten in geval van echtscheiding: KRASNEY, O.E., Der sozialrechtliche Schutz der nicht berufstätigen Frau, Vierteljahresschrift für Sozialrecht, 1974, p. 152. In Canada gaan stemmen op minstens in geval van feitelijke scheiding reeds tijdens het huwelijk een verdeling van pensioenrechten door te voeren. Hierover : STEINMEYER, H. D., Die Problematik des Versorgungsausgleichsrechts im kanadischen Sozialrecht und Sozial-Kollisionsrecht, in ZACHER, H. (ed.), Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 575. Concreet bestaat in Duitsland het voorstel van de "Partnerrente". In dit voorstel wordt jaarlijks een verdeling bij helften (Wordt vervolgd...)

§ 7. De "compensatie"

20. Door de echtscheiding verliest de thuiswerkende echtgenoot het uitzicht op een eventueel overlevingspensioen en ook op een gedeelte van het gewone rustpensioen van de buitenshuiswerkende echtgenoot dat hem staande het huwelijk normaal zou toevallen. Voorgesteld wordt hier voor dit verlies een compensatie te geven aan de thuiswerkende echtgenoot, ofwel door de betaling van een som ineens, ofwel door het betalen van een rente, of het verplichten van de buitenshuiswerkende echtgenoot voor de andere een pensioenverzekering af te sluiten⁶⁹.

(68)(...vervolg)

van de door de echtgenoten verdiende pensioenrechten doorgevoerd. Er worden echter aan deze "koude splitting" enkele correcties doorgevoerd. De echtgenoot die buitenshuis werkte bekomt toch een pensioen ten belope van 100 % van de door hem verdiende pensioenrechten in afwachting dat zijn partner ook pensioengerechtigd wordt. Bij overlijden van één van de echtgenoten bekomt de andere echtgenoot boven zijn helft van de tijdens het huwelijk verworven pensioenrechten, de helft van de pensioenrechten van zijn overleden echtgenoot. Op die manier wordt niet alleen de pensioensituatie van de uit de echt gescheiden vrouw, maar ook de pensioensituatie van de gehuwde vrouw en van de weduwe verbeterd. Zij bekomen in dit voorstel immers allemaal zelfstandige pensioenrechten. Hierover: A.M., Das CDU-Projekt "Partnerrente", Die Angestelltenversicherung, 1975, p. 25; FUCHS, A., Perspektiven der sozialen Sicherung der Frau, in SCHENKE, K. en SCHMAHL, W. (ed.), Alterssicherung als Aufgabe für Wissenschaft und Politik, Helmut Meinhold zum 65. Geburtstag, p. 497; GIESSLER, H., Partnerrente: Entgegnung auf die 13 Thesen von Helmut Kaltenbach, Die Angestelltenversicherung, 1975, p. 305; HAUSER, R., Die Modelle der Teilhalbe. Probleme und Ergebnisse, in HELBERGER, Ch. en ROLF, G. (ed.), Die Gleichstellung von Mann und Frau in der Alterssicherung, p. 215; KALTENBACH, H., Rentenanwartsschaftssplitting. Kein Weg zur eigenständigen Sicherung der Frau. 13 Thesen, Die Angestelltenversicherung, 1975, p. 213; KRUPP, H.J., Modelle der eigenständigen Sicherung der Frau als Alternative zu den Vorstellungen der Sachverständigenkommission für die Neuordnung der Hinterbliebenenregelung und die soziale Sicherung der Frau, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 329; VON MAYDELL, B., Die Neuordnung der sozialen Alterssicherung der Frau. Problemlage und Lösungsmöglichkeiten, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 280. De Belgische regeling inzake het pensioen bij feitelijke scheiding, is een pensioenverdeling TIJDENS het huwelijk.

(69) Zie: MASSON, J., Pensions, the Family and Dependency, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J., Famille, état et sécurité économique d'existence, p. 685. Zie ook de regeling in de Staat New York : VERBEKE, A., Die Güteraufteilung nach Billigkeit aus Anlass der Ehescheidung, Zeitschrift für Rechtsvergleichung, 1989, p. 187. De pensioenrechten die als "Matrimonial Assets" worden beschouwd, worden na echtscheiding tussen de echtgenoten verdeeld. Het verlies van het genot van pensioenrechten die niet als "Matrimonial Assets" worden beschouwd (de pensioenrechten verworven voor het huwelijk, of de pensi-
(Wordt vervolgd...)

In Frankrijk⁷⁰ wordt via de prestation compensatoire de verslechtering in de economische toestand veroorzaakt door de echtscheiding ongedaan gemaakt. De pensioensituatie is vervat in de economische toestand zodat via de prestation compensatoire de mogelijkheid bestaat de verslechtering in de pensioensituatie van de vrouw na echtscheiding op te vangen⁷¹.

---

(69)(...vervolg)

oenrechten in door de staat georganiseerde pensioensystemen...) geeft aanleiding tot compensatie via ongelijke verdeling van andere "Matrimonial Assets". Zie ook de gelijkaardige regeling in Engeland : RAKUSEN, M.L. en HUNT, D.P. Distribution of Matrimonial Assets on Divorce, p. 34. Vergelijk ook met het systeem van het pensioenverweer in Nederland.

(70) zie verder hoofdstuk V.

(71) Onenigheid bestaat omtrent de vraag of de Franse prestation compensatoire wel een rol speelt bij het verbeteren van de pensioensituatie van de echtgescheiden vrouw en als dusdanig dan ook moet bestudeerd worden naast de pensioenverrekening en andere speciaal in verband met dit probleem in het leven geroepen regelingen. Zie de discussie tussen SONNENBERGER en JAYME in IGL, G., Diskussionsbericht, in ZACHER, H. (ed.), Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 614 waar JAYME de stelling verdedigt dat dit wel het geval is aangezien de prestation compensatoire deze functie kan hebben, terwijl SONNENBERGER de tegenovergestelde mening toegedaan is aangezien de prestation compensatoire niet met het oog daarop in het leven is geroepen. Zie ook JAYME, E., Claudia Nolte-Schwartz, Der Versorgungsausgleich in Fällen mit Auslandsberührung, FamRZ, 1986, p. 329.

HOOFDSTUK II. VERANTWOORDING VAN DE WERKWIJZE

Afdeling 1. Studie van buitenlandse oplossingen

21. Uit de studie van de literatuur waarin de economische en sociologische achtergrond belicht wordt van het vraagstuk van het lot van de pensioenrechten bij echtscheiding, komen verschillende theoretische oplossingen naar voor ⁷². Deze oplossingen zijn onderling zeer verscheiden. Om de kwaliteiten van deze verschillende theoretische oplossingen te kunnen beoordelen, is het aangewezen na te gaan hoe deze theoretische oplossingen in de praktijk worden omgezet. Daarbij wordt getracht de regeling te onderzoeken in landen die gekozen hebben voor een verschillende theoretische oplossing.

Afdeling 2. Keuze van de naast België besproken landen

22. Duitsland, Nederland en Frankrijk worden bestudeerd. Zowel in het Duitse systeem als in het Nederlandse systeem worden de pensioenrechten bij echtscheiding verdeeld. Zowel in Duitsland als in Nederland wordt de theoretische oplossing van de verdeling van de pensioenrechten geconcretiseerd. De wijze waarop deze verdeling geregeld wordt is echter fundamenteel verschillend. In Duitsland werd een wettelijke regeling in het leven geroepen, die een systeem ontwikkeld heeft naast en los van het huwelijksvermogensrecht. In Nederland gaat het om een jurisprudentiële regel, en kadert de oplossing binnen het huwelijksvermogensrecht. Aandacht wordt ook besteed aan de Nederlandse poging om eveneens een bij wet in het leven geroepen regeling, los van het huwelijksvermogensrecht te realiseren. Het Franse systeem werd gekozen omdat het een vertegenwoordiger is van het compensatie-systeem. Landen uit de common law-traditie, waar ook een vorm van pensioenverrekening bestaat, zoals Canada en de Verenigde Staten van Amerika, worden niet afzonderlijk behandeld. Om een exhaustieve studie te maken, is onvoldoende materiaal aanwezig. Bovendien zijn deze oplossingen niet de concretisering van andere theoretische oplossingen. De afwijkende benadering van het huwelijksvermogensrecht in deze landen, bemoeilijkt eveneens een vergelijking met België.

Afdeling 3. Wijze van behandeling van het Duitse, Nederlandse en Franse systeem

23. Het probleem van het lot van de pensioenrechten bij echtscheiding is zeer complex. In eerste instantie vult men het begrip "pensioenrechten" van land tot land verschillend in. In bepaalde landen onderkent men in het feit of de pensioenuitke-

---

(72) Zie nummer 63.

ringen al dan niet in rente plaatsvinden, het beslissend criterium ⁷³. De achterliggende reden hiervan lijkt de gedachte te zijn dat alleen de pensioenrechten die aanleiding geven tot rente-uitkeringen gericht zijn op het levensonderhoud van de titularis. In die zin zouden ze zich ook onderscheiden van de andere pensioenrechten die eerder als een spaaroperatie zouden moeten worden beschouwd. In andere landen maakt men zulk, eerder kunstmatig onderscheid niet. Dit is soms een onbewuste keuze, zoals in Nederland, waar het hele pensioenvraagstuk via de rechtspraak is opgelost en men dus gebonden was aan het voorgelegde geval. Men suggereert echter ook dat het zekerstellen van de oude dag in allerlei vormen kan geconcretiseerd worden. Daarbij mag de uitkering in rente of in kapitaal geen beslissende rol spelen.

Bij de bespreking wordt het ruimst mogelijk voorwerp genomen. In Duitsland worden groepsverzekeringen en individuele levensverzekeringen in de *Versorgungsausgleich* ingelast, wanneer ze ten minste maar aanleiding geven tot een uitkering in rente. In andere landen wordt geen onderscheid gemaakt bij de behandeling van de levensverzekering of de groepsverzekering naargelang ze al dan niet in rente of in kapitaal wordt uitgekeerd. Voor elk bestudeerd land worden bijgevolg de groepsverzekering en de levensverzekering behandeld, naast de pensioenrechten uit de sociale zekerheid. Bovendien werd elke soort groepsverzekering en levensverzekering behandeld, zowel deze die aanleiding geeft tot rente-uitkeringen, als deze die aanleiding geeft tot uitkeringen van kapitaal.

24. Zeer belangrijk bij de behandeling van het lot van de pensioenrechten bij echtscheiding, is ook de grote verscheidenheid wat de organisatie van het sociale zekerheidspensioen aangaat in de verschillende landen. Het lot van de sociale zekerheidspensioenrechten bij echtscheiding is vanzelfsprekend zeer sterk beïnvloed door de concrete opbouw van dit pensioen in de verschillende landen. Vaak zelfs maakt het aanvullend pensioen er integrerend deel van uit. Voor een goed begrip van de situatie in de besproken landen, wordt vooraf een kort overzicht gegeven van de pensioenopbouw in deze landen.

25. Het lot van de pensioenrechten bij echtscheiding is een politiek geladen vraagstuk, dat zeer fel beïnvloed wordt door de maatschappelijke evolutie. In de meeste landen heeft men getracht geleidelijk de juridische oplossing aan te passen aan de evoluerende maatschappij. Dit heeft aanleiding gegeven tot een zich opvolgende reeks maatregelen, op allerlei vlakken. Het gevolg daarvan is een zeer gefragmenteerde oplossing. Alleen in die landen waar het probleem uiteindelijk globaal werd aangepakt, werd schoon schip gemaakt met de andere, "voorbereidende" maatregelen. Dit was het geval in Duitsland. Wat Duitsland betreft, hoeven deze voorbereidende maatregelen dan ook niet uitdrukkelijk besproken te worden. In andere landen echter werd het

---

(73) Dit is het geval in Duitsland. Zie nummer 63.

probleem niet globaal aangepakt ⁷⁴. Alle "voorbereidende" maatregelen behouden daar hun volledige geldingskracht, zodat ze allemaal moeten worden besproken.

26. In Nederland en Frankrijk is er geen regeling in het leven geroepen die uitdrukkelijk het lot van alle pensioenrechten bij echtscheiding behandelt. Dit heeft voor gevolg dat er ook nog evoluties plaatsvinden op de terreinen waar traditioneel de pensioenrechten in behandeld werden. Ook deze evoluties worden weergegeven ⁷⁵.

27. De behandeling van de pensioenrechten bij echtscheiding in de verschillende landen is mede bepaald door keuzes gemaakt in het verleden. Daar waar deze vroegere opties een verhelderd licht kunnen werpen op de huidige situatie, worden ook zij behandeld. Vaak blijken hardnekkige misvattingen van nu immers daar hun oorsprong te vinden.

28. Het Duitse systeem werd met opzet in detail uitgewerkt omdat alleen op die manier voldoende kan blijken hoe ingewikkeld het systeem wel is. Bovendien wordt eveneens aandacht besteed aan de verschillende wetswijzigingen die noodzakelijk gebleken zijn. Het systeem van de Versorgungsausgleich was zeker, en is het wellicht nog in beperktere mate, een zeer betwist systeem.

De Nederlandse poging tot wetgevend optreden wordt eveneens in detail bestudeerd, omdat op die manier eveneens de nadelen van dergelijke benadering zich opdringen. Dezelfde werkwijze wordt gekozen voor de Franse prestation compensatoire.

Afdeling 3. België

29. Bij de behandeling van België wordt wat de sociale zekerheid betreft zowel de regeling in geval van echtscheiding als de regeling in geval van feitelijke scheiding besproken. Deze laatste regeling is immers een unicum. Hier heeft men te maken met een vorm van pensioenverrekening tijdens het huwelijk. In geen enkel ander besproken land komt ze in die situatie voor. Ze vertoont wel veel gelijkenissen met de regeling die in andere landen van kracht is in geval van echtscheiding.

30. Wat de behandeling van pensioenrechten uit de sociale zekerheid, uit de individuele levensverzekering en de groepsverzekering in het huwelijksvermogensrecht betreft, worden zowel de regeling onder de oude wet als de regeling onder de nieuwe wet besproken. Dit is niet alleen interessant als vergelijkingspunt, maar bovendien zijn

---

(74) Dit is het geval in Nederland en Frankrijk.

(75) Zie vooral de levensverzekering in Frankrijk

deze oude regelings in sommige omstandigheden nog toepasselijk. Bovendien wordt veel aandacht besteed aan de ontstaansgeschiedenis van de nieuwe wetsbepalingen. Door deze ontstaansgeschiedenis krijgt men inzicht in de, vaak ongelukkige, oplossingen die gekozen werden.

31. Met opzet wordt wat de Belgische oplossing betreft niet in detail ingegaan op concrete discussiepunten die thans in veel rechtsleer aan de orde zijn, voornamelijk op het gebied van de individuele levensverzekering. In deze discussies wordt vaak uitgegaan van een verkeerd vertrekpunt, zodat het weinig zin heeft diep op de discussie zelf in te gaan.

HOOFDSTUK III DUITSLAND

Afdeling I. Korte schets van de sociale zekerheid in Duitsland

§1. Algemeen

32. Het pensioen is in Duitsland uit verschillende trappen samengesteld. Er is in eerste instantie de sociale zekerheid. Via de sociale zekerheid wordt voorzien in een basispensioen. Dit basispensioen wordt aangevuld door de facultatieve aanvullende regimes en door individuele inspanningen ⁷⁶.

§2 Basisregimes

33. De basisregimes kunnen verder in twee reeksen onderverdeeld worden.

---

(76) DUMONT, J.P., Les systèmes étrangers de sécurité sociale, p.31; VON MAYDELL, B., Lebensversicherung, in SACHVERSTANDIGENKOMMISSION ALTERSSICHERUNGSSYSTEME, Darstellung der Alterssicherungssysteme und der Besteuerung von Alterseinkommen. Gutachten der Sachverständigenkommission vom 19 november 1983, p. 405. Voor de mensen die dan nog tussen de mazen van het pensioennet glippen zijn er de Sozialhilfeleistungen. Zie: HILFER, W., Das system sozialer Alterssicherung in der Bundesrepublik Deutschland, p. 21. De Duitse pensioenregelingen voorzien zowel in een ouderdoms- of rustpensioen als in een invaliditeitspensioen. Hierover : DUMONT, J.P., Les systèmes étrangers de sécurité sociale, p. 22.

Er zijn de "gewone" regimes voor de werknemers ⁷⁷. Verder zijn er de specifieke regimes voor ambtenaren, mijnwerkers, zeelieden, ambachtslui, landbouwers en vrije beroepers ⁷⁸.

- (77) De "gesetzliche Rentenversicherung", of wettelijke pensioenstelsels, omvatten het pensioenstelsel voor bedienden en kaderleden (Rentenversicherung der Angestellten (AnV)) en het pensioenstelsel voor de arbeiders (Rentenversicherung der Arbeiter (ArV)). In de pensioenregeling voor bedienden en kaders is er slechts één pensioenkas. In de pensioenregeling voor arbeiders zijn er zeer veel verschillende instituten met regionale bevoegdheid. Ook de specifieke regimes voor de landbouwsector, de mijnbouw en de ambachtslui vallen onder de wettelijke pensioenstelsels. Over de wettelijke pensioenstelsels : BERGNER, L., ERDMENGER, R., FEHN, F.-M., KALTENBACH, H. en KOLB, R., Kommentar zum Recht der gesetzlichen Rentenversicherung, SGB IV; ERLINKAMPER, A., Sozialrecht, Leitfaden für die Praxis, p. 388; ZACHER, H.F., Sozialgesetzbuch (SGB), deel B IV, p. 1 met opgave van rechtsleer. Voor de arbeiders : BRACKMANN, K., Handbuch der Sozialversicherung, deel IV, p. 664; DOETSCH, W., Handbuch zum Sozialrecht, deel 5, p. 301; ERLINKAMPER, A., Sozialrecht, Leitfaden für die Praxis, p. 391; GRUNER, H., DALICHAU, G., PODLECH, A. en PROCHNOW, H., Sozialgesetzbuch (SGB), Kommentar, IV/ RVO, p. 290. Voor de bedienden : BRACKMANN, K., Handbuch der Sozialversicherung, deel IV, p. 745; DOETSCH, W., Handbuch zum Sozialrecht, deel 5, p. 503; ERLINKAMPER, A., Sozialrecht, Leitfaden für die Praxis, p. 390; GRUNER, H., DALICHAU, G., PODLECH, A. en PROCHNOW, H., Sozialgesetzbuch (SGB), Kommentar, AVG 5. Dit onderscheid tussen het stelsel van de bedienden en dat van de arbeiders is historisch gegroeid en is thans zonder praktisch belang : GITTER, W., Sozialrecht, p. 127.
- (78) DUMONT, J.P., Les systèmes étrangers de sécurité sociale, p. 32. In eerste instantie is er de pensioenregeling voor ambtenaren (Altersversicherung für Beamte (Beamte VG)). Hier is er geen echte koppeling tussen de betaalde bijdragen en de pensioenuitkering zelf. De middelen voor de financiering van het pensioen komen van de belastingen). Hierover : ZACHER, H., Versorgung der Beamten, Richter und Soldaten, in SACHVERSTÄNDIGENKOMMISSION ALTERSSICHERUNGSSYSTEME, Darstellung der Alterssicherungssysteme und der Besteuerung von Alterseinkommen. Gutachten der Sachverständigenkommission vom 19 november 1983, p. 127. Niet alle door de overheid tewerkgestelde personen vallen onder deze pensioenregeling. Enkel de ambtenaren zijn eraan onderworpen. Hierover : SCHUTZ, E. m.m.v. BROCKHAUS, R., CECIOR, A. en SCHNELLENBACH, H., Beamtenversorgungsgesetz, deel B4, p. 1 voor het toepassingsgebied; deel D, p. 1 voor de voorwaarden en de berekeningen. Er zijn ook gewone arbeiders en bedienden in dienst van overheidsinstellingen. Zij zijn, zoals hun collega's uit de privé-sector onderworpen aan de wettelijke pensioenstelsels : HILFER, W., Das system sozialer Alterssicherung in der Bundesrepublik Deutschland, p. 67. Voor de pensioenregeling van de zelfstandigen moet een onderscheid gemaakt worden. Bepaalde kleine zelfstandigen, die moeten worden beschermd, zijn verplicht verzekerd : BLEY, H., Sozialrecht, p. 137; HEINZE, M., Die Selbständigen in der Sozialversicherung (einschliesslich Sozialversicherung der Handwerker und der Landwirte), in Sozialrechtsprechung. Verantwortung für den sozialen Rechtsstaat. Festschrift zum 25 jährigen Bestehen des Bundessozialgerichts, p. 345; KOLB, R., Vergleich der Alterssicherungssysteme für Selbständige, in SACHVERSTÄNDIGENKOMMISSION ALTERSSICHERUNGSSYSTEME, Vergleich der Alterssicherungssysteme und Empfehlungen der Kommission. Gutachten der Sachverständigenkommission vom 19 november 1983, deel 1, p. 85 : voor de meeste zelfstandigen bestaat er geen verzekeringsplicht. Zij kunnen zich wel vrijwillig aansluiten bij een wettelijk pensioenstelsel. De pensioenregeling van de vrije beroepers is per Land georganiseerd : HILFER, W., Das system sozialer Alterssicherung in der Bundesrepublik Deutschland, p. 83. Bepaalde specifieke (Wordt vervolgd...)

(78)(...vervolg)

beroepsgroepen hebben een eigen pensioenregeling. Over deze per beroep georganiseerde pensioenregelingen : KOLB, R., Berufsständige Versorgung, in SACHVERSTÄNDIGENKOMMISSION ALTERSSICHERUNGSSYSTEME, Darstellung der Alterssicherungssysteme und der Besteuerung von Alterseinkommen, Gutachten der Sachverständigenkommission vom 19 november 1983, p. 351. Zo bestaat er een specifieke regeling voor de personen die risico dragen in een landbouwbedrijf (Gesetz über eine Altershilfe für Landwirte). Hierover : DOETSCH, W., Handbuch zum Sozialrecht, deel 5 a, p. 1; GITTER, W., Sozialrecht, p. 161; GRÜNER, H., DALICHAU, G., PODLECH, A. en PROCHNOW, H., Sozialgesetzbuch (SGB). Kommentar, GAL 8; KOLB, R., Altershilfe für Landwirte, in SACHVERSTÄNDIGENKOMMISSION ALTERSSICHERUNGSSYSTEME, Darstellung der Alterssicherungssysteme und der Besteuerung von Alterseinkommen, Gutachten der Sachverständigenkommission vom 19 november 1983, p. 283; NOELL, K., Die Altershilfe für Landwirte, p. 152; p. 269; ZACHER, H.F., Sozialgesetzbuch (SGB), deel E 8. Voor de ambachtslui is er de regeling van het Handwerkerversicherungsgesetz. Hier is er enkel een minimumpensioen voorzien zodat er een grote speelruimte overblijft voor privé-pensioenregelingen. Over de Rentenversicherung der Handwerker : BRACKMANN, K., Handbuch der Sozialversicherung, deel IV, p. 779; DOETSCH, W., Handbuch zum Sozialrecht, deel 5 c, p. 1; GITTER, W., Sozialrecht, p. 159; GRÜNER, H., DALICHAU, G., PODLECH, A. en PROCHNOW, H., Sozialgesetzbuch (SGB). Kommentar, HwVG 7; ZACHER, H.F., Sozialgesetzbuch (SGB), deel E 7. De oudste pensioenregeling in Duitsland is die voor de personen tewerkgesteld in de mijnbouw, de Knappschaftsversicherung. Hierover: BRACKMANN, K., Handbuch der Sozialversicherung, deel IV, p. 833; DOETSCH, W., Handbuch zum Sozialrecht, deel 5 b, p. 1; GITTER, W., Sozialrecht, p. 153; GRÜNER, H., DALICHAU, G., PODLECH, A. en PROCHNOW, H., Sozialgesetzbuch (SGB). Kommentar, RKG 6; HILFER, W., Das system sozialer Alterssicherung in der Bundesrepublik Deutschland, p. 84; ZACHER, H.F., Sozialgesetzbuch (SGB), deel E 6. Er zijn ook specifieke regelingen voor andere beroepsgroepen, zoals kunstenaars... Hierover : BRANDMULLER, G., Künstler sozialversicherungsgesetz (KSVG). Kommentar; GITTER, W., Sozialrecht, p. 127; ERLINKAMPER, A., Sozialrecht, Leitfaden für die Praxis, p. 485.

34. Wat de basisregimes betreft, is er, behalve voor bepaalde zelfstandigen, een verplichte aansluiting. De basisregimes werken meestal volgens het repartitiesysteem.

§3. Aanvullende pensioenregelingen

35. In Duitsland bestaat een grote traditie van ondernemingspensioenen. Er is geen verplichting om een ondernemingspensioen toe te kennen aan de werknemers. Wel moeten, wanneer dan toch een ondernemingspensioen ingericht wordt, bepaalde regels worden nageleefd ⁷⁹. Concreet kan het ondernemingspensioen op verschillende wijzen doorgevoerd worden ⁸⁰. Wel zijn de aanvullende pensioenregelingen veelal volgens het kapitalisatiesysteem opgericht ⁸¹.

Ook voor de in overheidsdienst tewerkgestelde werknemers is er een aanvullende pensioenregeling voorzien ⁸².

---

(79) Gesetz zur Verbesserung der betrieblichen Altersversorgung van 19 december 1974.

(80) De onderneming kan rechtstreeks de pensioenverplichting op zich nemen (Direktversicherung). Er kan ook een ondernemingspensioenfonds opgericht worden. Een derde mogelijkheid bestaat erin dat de onderneming aansluit bij een bestaand pensioenfonds. Tenslotte kan de onderneming een verzekering afsluiten met een privé-verzekeringsmaatschappij. Het is hierbij mogelijk een uitkering in rente of in kapitaal te voorzien. Hierover: HILFER, W., Das system sozialer Alterssicherung in der Bundesrepublik Deutschland, p. 55; HOFER, R., Gesetz zur Verbesserung der betrieblichen Altersversorgung, p. 39; VON MAYDELL, B., Betriebliche Altersversorgung, in SACHVERSTÄNDIGENKOMMISSION ALTERSSICHERUNGSSYSTEME, Darstellung der Alterssicherungssysteme und der Besteuerung von Alterseinkommen. Gutachten der Sachverständigenkommission vom 19 november 1983, p. 243.

(81) Hierover: DUMONT, J.P., Les systèmes étrangers de sécurité sociale, p. 36.

(82) Zusatzversorgung im öffentlichen Dienst. Hierover: HILFER, W., Das system sozialer Alterssicherung in der Bundesrepublik Deutschland, p. 70; HAENSEL, W., Zusatzversorgung und soziale Rentenversicherung, in Sozialrecht und Sozialpolitik. Festschrift für Kurt Jantz, zum 60. Geburtstag, p. 93; HAUTMANN, G., Die Zusatzversorgung im öffentlichen Dienst und ihre Rechtsverhältnisse, p. 30. Voor het toepassingsgebied: SCHNEIDER, H. P., Zusatzversorgung der Arbeitnehmer im öffentlichen Dienst, in, SACHVERSTÄNDIGENKOMMISSION ALTERSSICHERUNGSSYSTEME, Darstellung der Alterssicherungssysteme und der Besteuerung von Alterseinkommen. Gutachten der Sachverständigenkommission vom 19 november 1983, p. 207.

Afdeling 2 Lot van de pensioenrechten bij echtscheiding en feitelijke scheiding

§1. Sociale zekerheid

36. In een eerste fase, voor de invoering van de Versorgungsausgleich, was de echtgescheiden echtgenoot voor zijn verzorging aangewezen, deels op de sociale zekerheid, deels op het onderhoudsgeld, deels op de verzorgingsrechten die hem via de werking van het huwelijksvermogensrecht werden toebedeeld ⁸³. Een eigen pensioen voor de thuiswerkende vrouw was en is er nog steeds niet. Wel was voorzien in een echtgescheidenenpensioen ⁸⁴. De echtgescheiden echtgenoot verkreeg bij overlijden van zijn voormalige partner een pensioen. Het echtgescheidenenpensioen was dus een overlevingspensioen. Wanneer er een langstlevende echtgenoot achterbleef, moest het overlevingspensioen verdeeld worden tussen de langstlevende en de echtgescheiden echtgenoot.

Aanvankelijk werd dit echtgescheidenenpensioen enkel verleend wanneer na de echtscheiding onderhoudsgeld moest worden betaald ⁸⁵. In beginsel konden zowel de echtgescheiden man als de uit de echt gescheiden vrouw rechten laten gelden op dit echtgescheidenenpensioen.

---

(83) Door de nieuwe regeling op de Versorgungsausgleich werden vooral wijzigingen aangebracht aan de sociale zekerheid voor de echtgescheiden echtgenoot en aan de toepasselijkheid van het huwelijksvermogensrecht op de verzorgings- of pensioenrechten.

(84) "Geschiedenen Hinterbliebenenversorgung" voorzien in § 1265 RVO, § 42 AVG, § 65 Reichsknappschaftsgesetz, § 73 Beamtenrechtsrahmengesetz. Voor een uiteenzetting over het systeem van de sociale zekerheid van de echtgescheiden vrouw onder het oude recht : BOKELOH, A., Die soziale Sicherung der Frau im Rentenrecht.

(85) Wanneer het om een ambtenaar ging, werd het bedrag van het uitgekeerde pensioen begrensd, enerzijds door het bedrag van het gewone overlevingspensioen, en anderzijds door het bedrag dat aan deze onschuldige echtgenoot als onderhoudsgeld moest worden uitgekeerd. In de wettelijke pensioenstelsels speelde het onderhoudsgeld geen rol voor de hoogte van het echtgescheidenenpensioen. Er kon echter slechts sprake zijn van een echtgescheidenenpensioen wanneer de voorwaarden voor het verkrijgen van onderhoudsgeld vervuld waren.

37. Dit echtgescheidenenpensioen is afgeschaft ⁸⁶. Thans is het systeem van de Versorgungsausgleich van toepassing.

---

(86) Over het echtgescheidenenpensioen zie o.a. DIECKMANN, A., Unterhalts- und versorgungsrechtliche Betrachtungen zur Reform des Scheidungsrechts, in Festschrift für F.W. BOSCH, p. 122; HERMANN, CH., Gleichstellung der Frau und Rentenrecht : zur bevorstehenden Reform der Alterssicherung, p. 181; RULAND, F., Der Versorgungsausgleich, N.J.W., 1976, p. 1713; VON MAYDELL, B., Der Versorgungsausgleich, FamRZ, 1977, p. 173.

§2. Pensioenrechten bij echtscheiding in het huwelijksvermogensrecht

A. Algemeen.

38. De pensioenrechten uit de door de wet voorziene sociale zekerheid zijn nooit gevat geworden door het huwelijksvermogensrecht. Zij werden te persoonlijk geacht om deel te kunnen uitmaken van de in het kader van de Zugewinnngemeinschaft te verdelen massa ⁸⁷. Het huwelijksvermogensrecht speelde wel in geval van privé-verzekeringen, zowel renteverzekeringen als kapitaalverzekeringen.

39. Thans is het huwelijksvermogensrecht nog slechts van toepassing op privé-kapitaalverzekeringen, de renteverzekeringen die niet gericht zijn op de verzorging van de verzekeringnemer, de pensioenrechten gekregen van derden en de pensioenrechten verworven via een eenmalige bijdrage. De gewone privé-renteverzekeringen zijn nu onttrokken aan het huwelijksvermogensrecht ⁸⁸.

B. Behandeling in de Zugewinnausgleich

40. Het huwelijksvermogensrecht is thans dus nog steeds toepasselijk op een aantal "pensioenrechten" ⁸⁹. Dit impliceert dat bij de ontbinding van het stelsel

---

(87) Zie o.a. de rechtspraak aangehaald door DIECKMANN, A., Fragwürdige Begründungen im Streit um die Verfassungsmässigkeit des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1979, p. 1034 en SCHWAB, D., Der Versorgungsausgleich - eine Ehwirkung des alten Rechts ?, FamRZ, 1979, p. 276.

(88) GITTER, W. en HOFFMANN, M., Privatversicherung und Versorgungsausgleich, in Festschrift für G. Beitzke, p. 937; ZIMMERMANN, S., Der Versorgungsausgleich bei betrieblicher Altersversorgung. Anwendungsbereich und Funktion der besonderen Wertausgleichsregeln, p. 109. Elke kapitaalverzekering moet bij de Zugewinnausgleich betrokken worden, ook wanneer de mogelijkheid bestaat voor een rente-uitkering te opteren : SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 235. Zie ook : JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 439 op kritische wijze en PALANDT, O., Bürgerliches Gesetzbuch, p. 1498 : alle kapitaalverzekeringen vallen onder de Zugewinnausgleich, ook die genomen in het kader van een groepsverzekering of ter vervanging van een aansluiting in een wettelijk pensioenstelsel. Voorgesteld wordt om de lege ferenda ook de kapitaalverzekeringen in de Versorgungsausgleich op te nemen : EISENECKER, H. G., Versorgungsausgleich und Privatversicherungsrecht, p. 60 die, met weergave van argumenten stelt dat wanneer de kapitaalverzekering gericht is op de oudedagvoorziening, er geen redenen zijn om ze uit de Versorgungsausgleich te weren; FASSBENDER, P.O., Betriebliche Altersversorgung und Versorgungsausgleich, p. 151.

(89) Het in Duitsland heersend wettelijk stelsel is het stelsel van de Zuge-
(Wordt vervolgd...)

rekening moet worden gehouden met deze pensioenrechten. Algemeen wordt ervoor gezorgd dat bij het einde van het stelsel elke echtgenoot de helft bekomt van de door elk van de echtgenoten tijdens het huwelijk gerealiseerde aanwinsten ⁹⁰. De eerste stap

(89)(...vervolg)

winninggemeinschaft. De Zugewinngemeinschaft is het wettelijk stelsel sinds 1 juli 1958 en werd ingevoerd door het Gleichberechtigungsgesetz van 18 juni 1957 (BGBl I, s. 609). Zie hierover: AMBROCK, E., Ehe- und Ehescheidung, p. 75; FIRSCHING, K., Handbuch der Rechtspraxis, V, Familienrecht, p. 54; GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 496; JOHANNSEN, K. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar., p. 83; LANGE, H., Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 122; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 207; SCHWAB, D., Handbuch des Scheidungsrechts, p. 287; SCHWAB, D., Familienrecht, p. 92. De achterliggende idee is dat de echtgenoten tijdens het huwelijk samenwerken en een levensgemeenschap vormen. Wat tijdens het huwelijk verdiend is, wordt geacht samen verdiend te zijn. Tijdens het stelsel is er een scheiding van goederen. Elke echtgenoot behoudt zijn eigen goederen en kan erover beschikken. Beperkingen bestaan inzake de beschikking over het ganse vermogen en de beschikking over het huisraad. Tijdens het stelsel staat ook elke echtgenoot in voor zijn schulden. Hierover: FIRSCHING, K., Handbuch der Rechtspraxis, V, Familienrecht, p. 54; LANGE, H., Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 126; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 207, p. 219; SCHWAB, D., Handbuch des Scheidungsrechts, p. 287; SCHWAB, D., Familienrecht, p. 89; VON STAUDINGER, J., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 28. In dit verband wordt signaleerd dat aanspraken op pensioenrechten niet als "vermogen" worden beschouwd, aangezien de titularis deze aanspraken niet kan afkopen. Deze beperkte interpretatie is ingegeven door de wens de andere echtgenoot te beschermen. Wanneer men deze aanspraken op pensioenrechten wel als vermogen kwalificeert, zal men minder snel te maken hebben met een "beschikking over het ganse vermogen". Hierover: SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 180 met verwijzingen; VON STAUDINGER, J., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 50 met verwijzingen. Er wordt geen gemeenschappelijk vermogen gevormd. Zie: AMBROCK, E., Ehe- und Ehescheidung, p. 75; LANGE, H., Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 127; SCHWAB, D., Familienrecht, p. 93. Tijdens het huwelijk genieten de echtgenoten dus niet van elkaars aanwinsten. Ze kunnen er slechts van genieten bij het einde van het stelsel. Kritiek hierover bij: SCHWAB, D., Handbuch des Scheidungsrechts, p. 288.

- (90) Dit is wanneer het huwelijk door echtscheiding beëindigd wordt. Wanneer het huwelijk door overlijden beëindigd wordt, is er een "erfrechtelijke oplossing". Zie: FIRSCHING, K., Handbuch der Rechtspraxis, V, Familienrecht, p. 61; LANGE, H., Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 127; SCHWAB, D., Handbuch des Scheidungsrechts, p. 290; SCHWAB, D., Familienrecht, p. 108. Concreet moet men om deze aanwinsten te kunnen berekenen telkens het begin- en het eindvermogen van elk van de echtgenoten waarderen. Het begin- en het eindvermogen zijn, evenals de gerealiseerde aanwinsten slechts rekeningposten en geen echte vermogens. Hierover: FIRSCHING, K., Handbuch der Rechtspraxis, V, Familienrecht, p. 62; GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 501; LANGE, H., Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 187; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 299; SCHWAB, D., Familienrecht, p. 110. Er moet dus geen echte boekhouding bijgehouden worden. Een momentopname bij het begin en het einde van het stelsel is voldoende. Het stelsel neemt veelal een begin vanaf de dag van het huwelijk. Bij beëindiging van het huwelijk door echtscheiding wordt als
- (Wordt vervolgd...)

hierbij bestaat er in de waarde te bepalen van het beginvermogen van elk van de echtgenoten ⁹¹. De behandeling van de kapitaalverzekering verschilt hier van de

(90)(...vervolg)

einddatum van het stelsel de dag van de eis tot echtscheiding genomen. Hierover: AMBROCK, E., Ehe- und Ehescheidung, p. 82; GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 497; LANGE, H., Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 237; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 367; SCHWAB, D., Handbuch des Scheidungsrechts, p. 301; SCHWAB, D., Familienrecht, p. 111. In bepaalde gevallen, meestal van feitelijke scheiding en van niet-naleven door één van de echtgenoten van de huwelijksplichten, kan een vervroegde Ausgleich bekomen worden. Wanneer men voor elke echtgenoot de waarde van het begin- en het eindvermogen berekend heeft, kan men tevens nagaan in welke mate het eindvermogen het beginvermogen overstijgt. (Er is geen verrekening van tijdens het huwelijk gemaakte verliezen. Zie onder andere: MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 299.). Zo bekomt men de aanwinst, de Zugewinn van elk van de echtgenoten. De echtgenoot met de kleinste Zugewinn bekomt een vordering in geld tegenover de andere echtgenoot ten belope van de helft van het saldo van ieders Zugewinn. Over de concrete uitvoering van de Ausgleichsvordering en over de beperkingen: FIRSCHING, K., Handbuch der Rechtspraxis, V, Familienrecht, p. 514; LANGE, H., Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 207; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 325; SCHWAB, D., Handbuch des Scheidungsrechts, p. 306; SCHWAB, D., Familienrecht, p. 116. De Ausgleich wordt niet doorgevoerd wanneer dit grof onbillijk zou zijn.

- (91) Van de activa worden de passiva afgetrokken. Het beginvermogen kan echter, net zomin als het eindvermogen, negatief zijn. FIRSCHING, K., Handbuch der Rechtspraxis, V, Familienrecht, p. 62; GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 501; JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 92; LANGE, H., Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 188; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 301; PALANDT, O., Bürgerliches Gesetzbuch, p. 1372; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 244. Meestal verloopt een lange periode tussen het begin en het einde van het stelsel, het moment dus waarop de Zugewinn moet berekend worden. Teneinde de bewijsproblemen zoveel mogelijk te beperken werden in de wet twee vermoedens ingelast. De boedelbeschrijving die met de medewerking van beide echtgenoten werd opgesteld, wordt geacht juist te zijn. En wanneer geen boedelbeschrijving werd opgemaakt, wordt vermoed dat er geen beginvermogen was. Deze vermoedens kunnen weerlegd worden met alle middelen van recht. Bovendien kan de ene echtgenoot de andere verplichten mee te werken aan het opstellen van de inventaris. Hierover: FIRSCHING, K., Handbuch der Rechtspraxis, V, Familienrecht, p. 64; GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 508; LANGE, H., Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 203; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 321; SCHWAB, D., Familienrecht, p. 111. Voor een aantal actiefposten zijn in de wet richtlijnen in verband met de waardering gegeven. Dit is echter niet het geval voor verzekeringsrechten. De berekeningswijze kan wel in het huwelijkscontract vastgelegd worden. Zij werd ook door rechtspraak en rechtsleer uitgewerkt. Hierover: GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 509; LANGE, H., Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 198; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 312. Inzake het samenstellen van het eindvermogen is een informatieplicht in hoofde van de echtgenoten in het leven geroepen. Bij het beginvermogen wordt ook de waarde gevoegd van vermogensbestanddelen tijdens het stelsel door schenking verworven. Kapitaalverzekeringen die door een derde tijdens het stelsel ten voordele van één
- (Wordt vervolgd...)

behandeling van de renteverzekering. Aan de renteverzekering wordt bij het bepalen van het beginvermogen geen waarde toegekend ⁹². De kapitaalverzekering wordt wel bij de berekening van het beginvermogen betrokken. De waarde van de kapitaalverzekering maakt deel uit van het beginvermogen ⁹³.

41. Een tweede stap bestaat erin het eindvermogen te berekenen. De behandeling van rente- en kapitaalverzekering hierbij is identiek als bij het berekenen

---

(91)(...vervolg)

van de echtgenoten zijn afgesloten moeten bij het beginvermogen van de begunstigde gevoegd worden. De bij te tellen waarde is deze van het geschonkene op het ogenblik van de schenking. GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 503; LANGE, H., Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 192; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 301; SCHWAB, D., Familienrecht, p. 113.

(92) GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 502; LANGE, H., Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 189; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 302; SCHWAB, D., Handbuch des Scheidungsrechts, p. 292; SCHWAB, D., Familienrecht, p. 112; SOERGEL, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 238.

(93) Deze waarde wordt "Zeitwert" genoemd. Hierover: GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 512; JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 106; p. 121; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 317. De Zeitwert is niet het zelfde als de afkoopwaarde. Bij de afkoop van een verzekering wordt immers een bedrag afgehouden wegens beëindiging van het contract. Zie: LANGE, H., Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 200. Sommigen stellen toch dat de waarde van een kapitaalverzekering overeenkomt met de afkoopwaarde. Zie: SCHWAB, D., Handbuch des Scheidungsrechts, p. 292; VON STAUDINGER, J., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 171; p. 197. SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 254 neemt de afkoopwaarde wanneer de verzekering wellicht zal afgekocht worden. Wanneer dit niet het geval is, neemt hij de som van de premies. Zie eveneens : JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 121. ZIMMERMANN, S., Der Versorgungsausgleich bei betrieblicher Altersversorgung. Anwendungsbereich und Funktion der besonderen Wertausgleichsregeln, p. 117 maakt, voor de waardebepaling van een kapitaalverzekering, een onderscheid naargelang het kapitaal al dan niet tijdens het stelsel is uitgekeerd. Wanneer het kapitaal tijdens het stelsel is uitgekeerd, moet worden rekening gehouden met deze concrete uitkering. Wanneer het kapitaal niet tijdens het stelsel is uitgekeerd, wordt een onderscheid gemaakt naargelang de verworven pensioenrechten al dan niet definitief verworven zijn. Wanneer het definitief verworven pensioenrechten zijn, moet de Zeitwert in aanmerking genomen worden, zoals blijkt uit de heersende rechtsleer die vermeld wordt. Wanneer de pensioenrechten niet definitief verworven zijn, of niet vatbaar zijn voor afkoop, wat vaak het geval zal zijn bij groepsverzekeringen, is er minder duidelijkheid. Vroeger werd met dit soort pensioenrechten in de Zugewinnngemeinschaft geen rekening gehouden. Zij worden echter wel betrokken bij de Versorgungsausgleich. De billijkheid vereist dan ook dat er in de Zugewinnnausgleich eveneens rekening mee gehouden wordt. Over dit probleem ook : SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 809.

van het beginvermogen ⁹⁴.

42. Elke echtgenoot heeft dan recht op de helft van het verschil tussen het beginvermogen en het eindvermogen. Er zijn echter ook nog specifieke regels ingelast voor voordelen die de echtgenoten elkaar tijdens het huwelijk hebben verleend. Schenkingen tussen echtgenoten zijn mogelijk in Duitsland. Er gelden in tegenstelling tot wat in België het geval is, geen specifieke regels inzake de herroeping van schenkingen tussen echtgenoten ⁹⁵. Voordelen door de ene echtgenoot tijdens het huwelijk aan de andere echtgenoot verleend kunnen echter aangerekend worden op de schuld die de echtgenoot-schenker aan de andere echtgenoot heeft uit hoofde van de Zugewinnausgleich ⁹⁶. Op te merken is dat niet gesproken wordt van "schenkingen" van

-
- (94) Specifiek bij het berekenen van het eindvermogen zijn de regels in verband met de behandeling van tijdens het stelsel door de echtgenoten gedane schenkingen. Deze moeten onder bepaalde voorwaarden bij het eindvermogen geteld worden. Het gaat om schenkingen gebeurd maximaal tien jaar voor het einde van het stelsel zonder instemming van de andere echtgenoot. GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 506; LANGE, H., Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 193; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 306. Schenkingen tussen echtgenoten vallen er dus niet onder. Zie: LANGE, H., Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 195. Eén van de echtgenoten kan tijdens het stelsel een levensverzekering afsluiten ten voordele van een derde. Bij zijn eindvermogen moeten dan de te dien einde betaalde premies gevoegd worden. Zie: MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 310. Hetzelfde moet gebeuren wanneer een echtgenoot een verzekering of een pensioen voor zichzelf afsluit en premies betaalt tijdens het huwelijk terwijl de verworven rechten niet via de Versorgungsausgleich verrekend worden omdat niet de periode van het huwelijk verzekerd wordt. Hierover: LANGE, H., Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 196; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 340.
- (95) MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 216. Inzake laatste wilsbeschikkingen bestaat er wel een specifieke bepaling. Overeenkomstig § 2077, Abs. 1 BGB heeft de laatste wil waarin de testator zijn echtgenoot heeft bedacht geen uitwerking wanneer het huwelijk eindigt door echtscheiding. De vraag werd gesteld of deze regel ook toepasselijk is op een kapitaalverzekering waar de verzekeringnemer zijn echtgenoot als begunstigde aanduidt. Volgens de heersende mening is dat niet het geval. Hierover : TAPPMEIER, K., Erbeinsetzung und Bezugsberechtigung des Ehegatten aus einer Kapitallebensversicherung nach Scheidung der Ehe, DNotZ, 1987, p. 715.
- (96) Wel moet dan gesteld worden dat de "schenking" zal aangerekend worden. Dit kan gebeuren bij het verlenen van het voordeel of erna. In geval van twijfel gaat men ervan uit dat aanrekening de bedoeling is. Hierover: GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 515; LANGE, H., Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 215; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 337; SCHWAB, D., Handbuch des Scheidungsrechts, p. 307. Het voordeel door de ene echtgenoot aan de andere verleend kan dus door de omstandigheden een andere oorzaak krijgen. Het is aanvankelijk een schenking. Het kan later de betaling van een schuld blijken te zijn. Het voordeel heeft een "Eventualcausa". Zie: MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 338. Niet alle schenkingen tussen echtgenoten kunnen aangerekend worden op de Ausgleichsvorderung. Het kan immers slechts wanneer de schenker de
(Wordt vervolgd...)

de ene echtgenoot aan de andere, maar wel van "voordelen" door de ene echtgenoot aan de andere verleend. Een levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten met de andere als begunstigde kan, zo wordt gesteld, bezwaarlijk als een schenking worden beschouwd. Het betreft veeleer het voldoen van de verzorgingsplicht tussen echtgenoten⁹⁷. Het begrip "voordeel" is echter ruimer dan het begrip "schenking", zodat ook een levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere beantwoordt aan het begrip "voordeel". De waarde van het voordeel verkregen door zulke verzekering kan dus aangerekend worden op de schuld die de echtgenoot-verzekeringnemer tegenover de echtgenoot-begunstigde heeft uit hoofde van de Zugewinnausgleich.

Wat is nu de waarde van dit voordeel? Het zijn niet de betaalde premies. Dit is wel wat de verzekeringnemer betaalt, maar niet wat de begunstigde zal toevallen. Deze heeft in beginsel recht op de verzekeringsom⁹⁸. Bij echtscheiding echter heeft hij vaak nergens recht op⁹⁹. Van enig voordeel kan er dan ook geen sprake meer zijn, zodat deze specifieke regeling niet meer toepasselijk is.

---

(96)(...vervolg)

Ausgleichspflichtige is en eveneens slechts ten belope van de Ausgleichsvorderung. Hierover: MÜNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 338; SCHWAB, D., Handbuch des Scheidungsrechts, p. 310. Het "voordeel" dat de begiftigde echtgenoot geniet zou ook bij het beginvermogen en bij het eindvermogen moeten gevoegd worden: MÜNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 337. Anders: GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 515 die stelt dat het geschonkene noch bij het begin-, noch bij het eindvermogen van de begiftigde moet geteld worden. Het betreft immers, wanneer de aanrekening gebeurt, geen schenking meer. Het eindvermogen van de echtgenoot-schenker moet, zoals boven gezegd, niet met de schenking verhoogd worden.

(97) LANGE, H., Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 217; MÜNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 340.

(98) GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 516; LANGE, H., Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, p. 218; MÜNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 340.

(99) Immers kan het beding van begunstiging herroepen worden zolang het risico niet gerealiseerd werd. De voorlopig aangeduide begunstigde heeft dan slechts een voorwaardelijk recht op de verzekeringsuitkering. Bij echtscheiding zal meestal de aanduiding van de andere echtgenoot als begunstigde herroepen worden. Hij kan dan geen rechten meer laten gelden. Hierover: GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 516. Wanneer de echtgenoot-verzekeringnemer dan een andere begunstigde aanduidt, valt men terug in de boven besproken hypothese waar de echtgenoot een levensverzekering afsluit ten voordele van een derde. Zie ook nummer 41, noot 94.

§3. Versorgungsausgleich

43. In Duitsland is thans een specifieke regeling van kracht inzake verrekening van pensioenrechten bij echtscheiding. Via de Versorgungsausgleich worden de door de echtgenoten tijdens het huwelijk verworven pensioenrechten in twee verdeeld, zodanig dat de beide echtgenoten uit het huwelijk een gelijk aantal pensioenrechten overhouden.

Een eerste stap bestaat er in te berekenen welke pensioenrechten tijdens het huwelijk verworven zijn. Desgevallend zal een omrekening nodig zijn om een onderlinge vergelijking tussen de pensioenrechten mogelijk te maken. In een tweede stap wordt de som van de verworven pensioenrechten gemaakt. De Versorgungsausgleich moet ertoe leiden dat elke echtgenoot precies de helft van die som bekommt. De echtgenoot die bij echtscheiding meer pensioenrechten bezit dan deze helft, zal de helft van dit surplus aan de andere echtgenoot moeten overdragen. Hij is de verrekenplichtige echtgenoot, de andere de verrekengerechtigde. Na doorvoering van de Versorgungsausgleich hebben de echtgenoten samen nog evenveel pensioenrechten als ervoor. Er heeft enkel een verschuiving tussen de echtgenoten plaatsgevonden.

Wat de concrete doorvoering van de Versorgungsausgleich betreft, wordt in eerste instantie gepoogd deze door te voeren via de Splitting. Hierbij worden pensioenrechten van een pensioenstelsel van de wettelijk pensioenregeling van de rekening van de ene echtgenoot overgebracht naar de rekening van de andere echtgenoot. Het betreft hierbij pensioenrechten van dezelfde soort. In bepaalde omstandigheden is Splitting niet mogelijk. De pensioenrechten van de ene echtgenoot worden dan overgedragen op de rekening van de andere echtgenoot in een ander pensioenstelsel van de wettelijke pensioenregeling : Quasi-Splitting. In bepaalde omstandigheden is Quasi-Splitting ook niet mogelijk. De Versorgungsausgleich zal dan doorgevoerd worden via Realteilung of subsidiair via Quasi-Realteilung. Meestal gaat het in deze gevallen om pensioenrechten in een groepsverzekering en in privé-verzekeringen. Bij Realteilung worden opnieuw binnen dezelfde verzekering pensioenrechten van de rekening van de ene echtgenoot overgeschreven naar de rekening van de andere echtgenoot. Bij Quasi-Realteilung bekommt de verrekengerechtigde echtgenoot geen pensioenrechten binnen de groepsverzekering of de privé-verzekering waarbinnen de verrekenplichtige echtgenoot pensioenrechten had. Wel verkrijgt hij pensioenrechten in de wettelijke pensioenregeling. Wanneer geen van al deze verrekenwijzen mogelijk zijn, kan de pensioenverrekening doorgevoerd worden via de door de laatste wet opnieuw ingevoerde systeem waarbij nieuwe pensioenrechten worden gevestigd, door het betalen van premies.

Deze verschillende systemen van doorvoeren van de Versorgungsausgleich (Splitting, Quasi-Splitting, Realteilung en Quasi-Realteilung en vestiging van nieuwe pensioenrechten) vormen de öffentlich rechtliche Versorgungsausgleich, of publiekrechtelijke pensioenverrekening. Deze publiekrechtelijke pensioenverrekening is niet steeds mogelijk.

De Versorgungsausgleich wordt dan doorgevoerd via de schuldrechtliche Versorgungsausgleich, of verbintenisrechtelijke pensioenverrekening die subsidiair is.

§4 Feitelijke scheiding

44. De Versorgungsausgleich is slechts toepasselijk bij echtscheiding. Feitelijke scheiding van de echtgenoten brengt geen verdeling van de pensioenrechten met zich.

Afdeling 3. Versorgungsausgleich

§1 Ontstaan

A. Ontstaan van de idee

45. De idee van het opdelen van de door een echtpaar verdiende pensioenrechten werd reeds in 1961 door PLANKEN gelanceerd ¹⁰⁰. Het systeem dat zij voorstelde vertoonde veel gelijkenissen met het onderhoudsgeld. Het pensioen dat een van de echtgenoten ontving moest door deze gedeeltelijk aan zijn ex-echtgenoot worden doorgestort. Deze laatste kon daardoor mee genieten van het, tot dan toe zeer persoonlijke pensioen van de andere echtgenoot : een revolutionaire gedachte. Toch waren een aantal zwakheden in het door PLANKEN voorgestelde systeem ingebouwd, waarvan de belangrijkste de afhankelijkheid van de ex-echtgenoten is. De ene echtgenoot wordt gewoon schuldeiser van de andere, en dus overgeleverd aan diens goodwill en afhankelijk van diens kredietwaardigheid.

46. Na PLANKEN werd meer en meer over het onderwerp gedacht en geschreven ¹⁰¹. Zeer vaak werd hierbij geopteerd voor een systeem waarbij nieuwe pensioenrechten zouden gevestigd worden ten name van de ex-echtgenoot-schuldeiser, zodat diens afhankelijkheid reeds werd beperkt ¹⁰².

B. Wetgevende geschiedenis

47. In de eerste ontwerpen werd de Versorgungsausgleich ingevoerd op een verbintenisrechtelijke basis ¹⁰³. Later werd afgestapt van deze verbintenisrechtelijke

---

(100) PLANKEN, H., Die soziale Sicherung der nicht-erwerbstätigen Frau, 1961.

(101) In september 1970 boog de sectie burgerlijk recht van de 48ste Deutsche Juristentag, gehouden in Mainz, zich over deze vraag. Bespreking hiervan door DIECKMANN, A., renterhalts- und versorgungsrechtliche Betrachtungen zur Reform des Scheidungsrechts, in Festschrift für F.W. Bosch, p. 119.

(102) Over het voorstel van PLANKEN en de latere voorstellen, zie VON MAYDELL, B., Der Versorgungsausgleich, FamRZ, 1977, p. 174.

(103) In 1970 werd een Diskussionsentwurf opgesteld ("Reform des Rechts der (Wordt vervolgd...)")

basis en werd de verrekening van de pensioenrechten doorgevoerd via betaling van bijdragen voor het verkrijgen van pensioenrechten ten name van de verrekengerechtigde ex-echtgenoot ¹⁰⁴. Tijdens de bespreking in de Bundestag werden nog belangrijke wijzigingen aangebracht ¹⁰⁵.

---

(103)(...vervolg)

Ehescheidung und der Scheidungsfolgen" - Diskussionsentwurf des B.M.J., 1970, p. 27-32. Besproken o.a. door FREIMUTH; JANSEN; KURTENBACH; SIEK-MANN en WOLF, Der Diskussionsentwurf eines Gesetzes über die Neuregelung des Rechts der Ehescheidung und der Scheidungsfolgen, FamRZ, 1970, 441 en HELD, P., Reform des Scheidungsrechts, FamRZ, 1970, p. 514. Voor de volledige wetgevende geschiedenis, zie ook : SOERGEL, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 791.) dat leidde tot een eerste Referentenentwurf ("Referentenentwurf zum Entwurf eines Gesetzes über die Neuregelung des Rechts der Ehescheidung und ihrer Rechtsfolgen" (getypt). Besproken o.a. bij RULAND, F., Der Versorgungsausgleich, N.J.W., 1976, p. 1714 en VON MAYDELL, B., Der Versorgungsausgleich, FamRZ, 1977, p. 174 met bijkomende verwijzingen aldaar.).

(104) In de Regierungsentwürfen van 1971 en 1973 : "Regierungsentwurf für I Gesetz zur Reform des Ehe- und Familienrechts", B.T.Drucks. VI/2577; B.R. Dr. 266/71, waarin wijzigingen aan het burgerlijk wetboek worden aangebracht en "Regierungsentwurf für II Gesetz zur Reform des Ehe- und Familienrechts", B.T. Drucks. VI/3453; B.R.Dr. 260/73 waarin wijzigingen worden aangebracht aan de procedure in sociaalrechtelijke zaken. Besproken o.a. bij HELD, P., Die Stellungnahme des Bundesrates zur Reform des Eherechts, FamRZ, 1971, p. 495, en LANGE, H., Die Folgen des Ehescheidung im Entwurf eines Ersten Gesetzes zur Reform des Ehe- und Familienrechts (1. EheRG), FamRZ, 1972, p. 233. In 1973 werden deze twee ontwerpen samengevoegd tot één ontwerp : "Entwurf eines Ersten Gesetzes zur Reform des Ehe- und Familienrechts", B.T. Drucks. 7/650; B.R.Dr. 7/650. Besproken o.a. bij BELCHAUS, G., Der Versorgungsausgleich nach dem Entwurf eines Ersten Gesetzes zur Reform des Ehe- und Familienrechts, FamRZ, 1973, p. 341 en BURGLE, H., Die Stellungnahme des Bundesrats zum Entwurf 1973 eines Ersten Gesetzes zur Reform des Ehe- und Familienrechts, FamRZ, 1973, p. 514. Aangezien door het nieuwe instituut van de Versorgungsausgleich ook aan het pensioen van de ambtenaren wijzigingen zouden aangebracht worden, werden ook hier de nodige wetswijzigingen voorzien : "Entwurf eines Gesetzes zur Änderung beamtenversorgungrechtlicher Regelungen", B.T. Drucks. 7/2015.

(105) Verslag B.T. Drucks. 7/4361. Er werd meer aandacht geschonken aan de betriebliche Altersversorgung, het aanvullend pensioen, of groepsverzekering. Daar waar de Versorgungsausgleich aanvankelijk als dwingend recht werd gedacht, werd nu voorzien in de mogelijkheid voor de echtgenoten om een overeenkomst over de Versorgungsausgleich te sluiten, waarbij deze zelfs kon uitgesloten worden. Bovendien werd de Versorgungsausgleich op verbintenisrechtelijke basis (schuldrechtliche Versorgungsausgleich) zoveel mogelijk beperkt. Het aldus gewijzigde ontwerp werd op 11 december 1975 door de Bundestag goedgekeurd : B.T.-Prot. 7, p. 14403 e.v. Zie de bibliografie bij RULAND, F., Der Versorgungsausgleich, N.J.W., 1976, p. 1714, noot 23. Aangezien de Versorgungsausgleich ook gevolgen heeft op de bezoldiging en het pensioen van de ambtenaren van de Länder, was ook de goedkeuring door de Bundesrat vereist. Dit leidde tot een aantal compromissen. De uiteindelijke goedkeuring van de Bundestag kwam op 8 april 1976 (Deutscher Bundestag, 7. Wahlperiode, Sten. Berichte, 235. Sitzung, 8/4/1986, p. 16407; B.T. Prot. 7, p. 16 407.). De goedkeuring van de Bundesrat kwam op 9 april 1976 (B.R. Prot. 1976, p. 128.).

48. Het Erstes Gesetz zur Reform des Ehe- und Familienrechts (1 EheRG) en het Gesetz zur Änderung beamtenrechtlicher Vorschriften zijn beide met datum 14 juni 1976 in het Bundesgesetzblatt gepubliceerd ¹⁰⁶.

C. Wijzigingen

I. Omrekenformules

49. Eén van de moeilijkheden van de Versorgungsausgleich is de waardering en de vergelijking van vaak zeer verschillende pensioenrechten. In verband hiermee werden Barwert-Verordnungen getroffen, waarbij de toe te passen omrekenformules worden gegeven ¹⁰⁷. Deze omrekenformules worden steeds meer en meer genanceerd ¹⁰⁸.

II. Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich

50. De Versorgungsausgleich was een volledig nieuwe instelling. In een eerste reeks commentaren en gerechtelijke procedures werd vooral de vraag gesteld naar de grondwettelijkheid van de Versorgungsausgleich in zijn geheel of van bepaalde aspecten ervan ¹⁰⁹. De meeste bezwaren werden ondertussen als ongegrond van de

---

(106) 1 EheRG : BGBl. 1976, I, p. 1421; Gesetz zur Änderung beamtenversorgungsrechtlicher Vorschriften : BGBl. 1976, I, p. 1477. Op 1 juli 1977 werden zij van kracht. Het Gesetz zur Änderung beamtenrechtlicher Vorschriften werd tenslotte opgenomen in het Beamtenversorgungsgesetz (BeamtVG) van 25 augustus 1976 (BGBl. 1976, I, p. 2485.). Over de Versorgungsausgleich in de oude D.D.R., zie : ADLERSTEIN, W. en WAGENITZ, T., Nachehelicher Unterhalt und Versorgungsausgleich in den neuen Bundesländern, FamRZ, 1990, p. 1300.

(107) Eerste Barwert-Verordnung 24 juni 1977 gewijzigd door de thans geldende van 22 mei 1984 (BGBl., 1984, p. 692) van kracht op 1 juni 1984.

(108) Over de nieuwe Barwert-Verordnung zie : ELLGER, W. en GLOCKNER, R., Zur Berücksichtigung der Dynamik von Versorgungsanrechten im Versorgungsausgleich nach der geänderten Barwert-Verordnung, FamRZ, 1984, p. 733; ZIMMERMANN, S., Die Änderung der Barwert-Verordnung für den Versorgungsausgleich, N.J.W., 1984, p. 2323.

(109) Zie het overzicht van rechtspraak van VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 509 (deel 1) en p. 623 (deel 2). Zie o.a. de voorstellen geformuleerd door de Deutscher Familiengerichtstag zur Reform des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1982, p. 672. Voor een overzicht van de aanpassingen aan de Versorgungsausgleich: LANGENFELD, G., Handbuch der Eheverträge und Scheidungsvereinbarungen, p. 135.

hand gewezen. Enkele bezwaren echter bleken gegrond en hebben reeds aanleiding gegeven tot wetswijzigingen.

Door de uitspraken van het Bundesverfassungsgericht van 28 februari 1980 en 27 januari 1983 ¹¹⁰ werden een aantal oorspronkelijke bepalingen van de Versorgungsausgleich als ongrondwettelijk van de hand gewezen. Aanvankelijk was voorzien dat de Versorgungsausgleich kon doorgevoerd worden via het systeem waarbij door het betalen van bijdragen nieuwe pensioenrechten gevestigd worden ¹¹¹. De echtgenoot die door de werking van de Versorgungsausgleich pensioenrechten moest afstaan behield de pensioenrechten die hij verworven had. Wel moest de verrekenplichtige bijdragen betalen om ten voordele van de verrekengerechtigde nieuwe pensioenrechten te doen ontstaan. Deze regeling, waarbij iemand verplicht werd uitgaven te doen, werd geacht in te druisen tegen het door de grondwet gewaarborgde eigendomsrecht en werd als een soort onteigening gekwalificeerd ¹¹².

51. Een tweede pakket regels die als ongrondwettelijk werden afgewezen, zijn de regels in verband met de vermindering van de pensioenrechten van de verrekenplichtige. Ten gevolge van de beslissing van de rechtbank over de Versorgungsausgleich wordt het aantal pensioenrechten van de verrekenplichtige verminderd en die van de verrekengerechtigde in dezelfde mate vermeerderd. Deze verschuiving van pensioenrechten wordt doorgevoerd wanneer de beslissing van de rechtbank gezag van gewijsde heeft gekregen. Op dat moment weet men echter nog niet of de verrekengerechtigde wel de pensioengerechtigde leeftijd zal bereiken en dus van de overgedragen pensioenrechten zal kunnen genieten. Toch gingen, zelfs wanneer de verrekengerechtigde van de overgedragen pensioenrechten niet kon genieten, deze laatste definitief voor de verrekenplichtige verloren. Er werd geoordeeld dat deze regeling eveneens indruiste tegen artikel 14 van de grondwet dat over onteigeningen handelt ¹¹³. Ze werd dan ook ongrondwettelijk verklaard.

De pensioenrechten van de verrekenplichtige werden bovendien steeds, in alle omstan-

---

(110) 28 februari 1980 : BverfGE, 53, p. 257; FamRZ, 1980, p. 326; N.J.W., 1980, p. 692 en 27 januari 1983 : FamRZ, 1983, p. 342.

(111) Het oude § 1587 b Abs. 3 S. 1 BGB.

(112) Zie ook de rechtspraak besproken bij VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 511.

(113) Hieromtrent was er discussie : Artikel 14 van de grondwet zou de verhoudingen regelen van de privé-personen ten overstaan van de staat: bij de Versorgungsausgleich gaat het om een "onteyening" tussen privé-personen onderling. Over deze controverse : DIECKMANN, A., Zum Urteil des Bundesverfassungsgerichts vom 28/2/1980 (FamRZ, 1980, 326) betreffende den Versorgungsausgleich, FamRZ, 1980, p. 967; KRAUSE, P., Zum Urteil des Bundesverfassungsgerichts vom 28/2/1980 (FamRZ, 1980, 326) betr. den Versorgungsausgleich, FamRZ, 1980, p. 534.

digheden beperkt, zelfs wanneer hij ook veroordeeld was tot het betalen van een onderhoudsgeld aan de verrekengerechtigde ¹¹⁴. Dit speelde vaak in het nadeel van deze laatste. Wanneer de verrekenplichtige gepensioneerd werd, genoot hij slechts van een, door de toepassing van de Versorgungsausgleich verminderd pensioen, en was hij vaak niet in staat het onderhoudsgeld verder te betalen, dit terwijl de verrekengerechtigde de pensioengerechtigde leeftijd nog niet had bereikt en dus nog niet van zijn bijkomende pensioenrechten kon genieten. Ook deze bepalingen werden als strijdig met de grondwet afgewezen.

52. Aan het systeem van de Versorgungsausgleich werden de nodige wijzigingen aangebracht door het Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG) van 21 februari 1986 ¹¹⁵. Daardoor werden de thans geldende bijkomende nieuwe verrekenwijzen ingevoerd en werden aan het systeem van de vermindering van de pensioenrechten aanpassingen aangebracht. Ook werden de informatiemogelijkheden verruimd.

III. Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs

53. Het Bundesverfassungsgericht verklaarde in zijn uitspraak van 8 april 1986 de Versorgungsausgleich zoals hij op dat ogenblik van kracht was ongrondwettelijk ¹¹⁶. De bezwaren spitsten zich toe op twee punten. Deze twee punten werden beide

---

(114) Overeenkomstig § 1569 van het BGB heeft de ex-echtgenoot die na de echtscheiding niet in zijn onderhoud kan voorzien, recht op een onderhoudsgeld vanwege de andere ex-echtgenoot. De reden hiervan is dat overeenkomstig § 1353 BGB het huwelijk voor het leven gesloten wordt. Zie voor de concrete voorwaarden : BEITZKE, G., Familienrecht, p. 172.

(115) BGBl., 1983, I, p. 105. Het tweede deel (Kürzung - problematiek, of het verminderen van de pensioenrechten van de verrekenplichtige echtgenoot) van het HRG trad met terugwerkende kracht in werking op 1 juli 1977. Het eerste (nieuwe uitvoeringswijzen van de Versorgungsausgleich) en het derde deel (informatieplicht) werden van kracht op 1 april 1983. Door dit Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich worden al deze maatregelen slechts tijdelijk ingevoerd, met name tot 31 december 1986. Over de wetgevende geschiedenis van het Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich zie: ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich HRG - Kommentar, p. 4.

(116) BVerfG, 8 april 1986, FamRZ, 1986, p. 543. Het Bundesverfassungsgericht vermeldt daarbij in de uitspraak welke concrete vormgeving van de Versorgungsausgleich wel grondwettelijk zou zijn. Hierover : BUDENBENDER, U., Betriebsrenten und Versorgungsausgleich, FamRZ, 1986, p. 853: het Bundesverfassungsgericht suggereert pensioenrechten in een groepsverzekering te verrekenen door overdracht van pensioenrechten in een wettelijk pensioenstelsel. Het Bundesverfassungsgericht stelt ook het invoeren van de "verlängerte schuldrechtliche Versorgungsausgleich", de voortgezette verbintenisrechtelijke pensioenverrekening, voor.

ongrondwettelijk verklaard wegens strijdigheid met het gelijkheidsbeginsel, neergelegd in artikel 3 van de grondwet. Een eerste bezwaar richtte zich tegen het feit dat de regeling ingevoerd door het Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich geen volledige retroactieve werking had. Op die manier werkten er gelijktijdig verschillende systemen van Versorgungsausgleich, wat strijdig is met het gelijkheidsbeginsel.

Een tweede bezwaar richtte zich tegen de toename van de pensioenverrekening via verbintenisrechtelijke verrekening ten gevolge van het Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich. Pensioenverrekening via verbintenisrechtelijke verrekening is, door de afhankelijkheid van de verrekengerechtigde echtgenoot van de verrekenplichtige die erdoor veroorzaakt wordt, veel ongunstiger dan pensioenverrekening via de andere verrekensystemen. Het toepassingsgebied van deze verbintenisrechtelijke pensioenverrekening moet dan ook zoveel mogelijk beperkt blijven ¹¹⁷.

54. Aanvankelijk was het de idee een volledig nieuwe regeling uit te werken ¹¹⁸. Er werd echter vastgesteld dat het systeem van de Versorgungsausgleich in

---

(117) Hierover: BOSCH, F.W., *Entwicklungen des Familienrechts in den Jahren 1947 bis 1987*, NJW, 1987, p. 2622; HAHNE, M.M., *Die Abänderung von Altfällen*, FamRZ, 1987, p. 429; WAGENITZ, TH., *Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs*, FamRZ, 1987, p.2.

(118) Door de auteurs werden naar aanleiding van de bespreking van het instituut van de Versorgungsausgleich zeer vaak, naar de wetgever toe suggesties gedaan voor verbeteringen aan het bestaande systeem. Deze voorstellen werden voornamelijk geformuleerd met het oog op het aflopen van de dan geldende regeling van de Versorgungsausgleich op 31 december 1986. Er moest een "Modell 87" komen. Zie o.a. ECKERT, H.-G., *Verfallbare Anrechte im Versorgungsausgleich*, NJW, 1978, p. 2084; LANG, R., *Was wird aus dem Versorgungsausgleich?*, FamRZ, 1984, p. 319; MICHAELIS, K., *Berücksichtigung von Rechtsänderungen bei der Bewertung von Anwartschaften der gesetzlichen Rentenversicherung im Versorgungsausgleich*, FamRZ, 1985, p. 550. In 1985 vond in Keulen het congres plaats van het Verband Deutscher Rentenversicherungsträger en van de Gesellschaft für Versicherungswissenschaft und -gestaltung. Op dit congres werd voorgesteld de mogelijkheden van de Realteilung te vergroten en de toepassing van de verbintenisrechtelijke verrekening zoveel mogelijk te beperken. Het systeem zelf van de verbintenisrechtelijke verrekening zou beter moeten uitgewerkt worden. Bij de waardering en vergelijking van de pensioenrechten zouden ook andere criteria moeten worden in acht genomen en latere aanpassingen en wijzigingen van de beslissing over de Versorgungsausgleich moeten mogelijk gemaakt worden. Zie de bespreking bij: KEMNADE, G., *Reform oder Korrektur des Versorgungsausgleichs ?*, FamRZ, 1985, p. 889. Ook van de kant van de regering werden voorstellen van een "Modell 87" gedaan. Geopteerd zou worden voor opnieuw een tijdelijke regeling, waarbij grote aanpassingen nog niet aan de orde zouden komen. Wel zou de verbintenisrechtelijke verrekening beter geregeld worden. Het zou steeds mogelijk zijn met een eenmalige afkoopsom een einde te stellen aan de anders verplichte periodieke betalingen (Afkoop). Vooral revolutionair was echter de voorgestelde invoering van een voortgezette verbintenisrechtelijke pensioenverrekening. De verzekeringsmaatschappij zou, wanneer zij normaal een overlevingspensioen verschafft, na de dood van de verrekenplichtige de periodieke betalingen aan de verrekengerechtigde voor haar rekening nemen, zodat er dan geen einde meer zou komen (Wordt vervolgd...)

de rechtspraktijk goed aanvaard en doorgedrongen was ¹¹⁹. De wetgever beperkte er zich dan ook toe slechts correcties aan het bestaande systeem aan te brengen ¹²⁰.

Dit werd gerealiseerd in het Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs ¹²¹. Concreet werden nieuwe verrekensystemen ingevoerd en werd het afgevoerde systeem van de verrekening via het vestigen van nieuwe pensioenrechten door het betalen van bijdragen opnieuw gedeeltelijk in ere hersteld ¹²². De verbintenisrechtelijke verrekening werd verder aangepast en verbeterd. De afkoop werd gereguleerd en er werd een regeling ingevoerd voor het geval waar, bij verbintenisrechtelijke verrekening, de verrekenplichtige overlijdt. Nieuw is ook de regel dat minieme verrekeningen niet doorgevoerd worden en de mogelijkheid een herziening te vragen van de beslissing over de Versorgungsausgleich wanneer de omstandigheden gewijzigd zijn of wanneer blijkt dat bij de berekening van de Versorgungsausgleich fouten zijn gemaakt. Overgangsmaatregelen werden eveneens genomen ¹²³.

---

(118)(...vervolg)

aan de verbintenisrechtelijke verrekening door de dood van de verrekenplichtige. Een nieuwigheid was ook de voorgestelde invoering van een bepaling (uitsluiting van minieme verrekeningen) waardoor de rechtbank zou kunnen afzien van de toepassing van de Versorgungsausgleich wanneer deze slechts onbelangrijke verschuivingen zou teweegbrengen. Ook zou een aanpassing van uitspraken in verband met de Versorgungsausgleich mogelijk gemaakt worden. Ook op enkele andere, eerder technische punten werden nog wijzigingen voorgesteld. Zie: HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet der Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 218. Veel van deze voorstellen werden omgezet in wet.

(119) Hierover: RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 352.

(120) HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p.218; WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p.1.

(121) BGBl. I 1986, p. 2317, in werking getreden op 1 januari 1987. Voor de verwijzing naar en de bespreking van de Voorbereidende Werken, zie: RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 345. Opnieuw heeft men voor het Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs een termijn bepaald. De regeling blijft gelden tot 31 december 1994. Hierover: HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 219; WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 2.

(122) Zie verder nummer 123.

(123) De nieuwe verrekenvormen vinden onmiddellijk toepassing. Eveneens onmiddellijk van toepassing zijn de bepalingen omtrent de aanpassingsmogelijkheden van de uitspraken over de Versorgungsausgleich. Specifieke regels werden ook opgenomen in verband met de pensioenverrekening via het vestigen van nieuwe pensioenrechten door premiebetaling en in verband met de nieuwe regeling bij (Wordt vervolgd...)

§ 2. Voorwerp

A. Betrokken pensioenrechten

I. Aard

55. In de wet worden de pensioenrechten opgesomd die via de Versorgungsausgleich moeten verrekend worden ¹²⁴. Het gaat om pensioenrechten verworven in een ouderdoms- of arbeidsongeschiktheidspensioen via de arbeid of het vermogen van één van de echtgenoten ¹²⁵. Te verrekenen zijn pensioenrechten die een verzorgingsfunctie hebben ¹²⁶.

---

(123)(...vervolg)

overlijden van de verrekenplichtige in geval van verbintenisrechtelijke verrekening. Hier is de nieuwe wet onmiddellijk van toepassing wanneer de verrekenrechtigde hiertoe de nodige aanvragen indient. Hierover: RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 351.

(124) § 1587, 1 BGB

(125) In § 1587 a BGB dat handelt over de waardering van de te verrekenen pensioenrechten, worden een aantal van deze pensioenrechten expliciet opgesomd. Toch zijn deze pensioenrechten slechts te exemplatieve titel opgesomd. Hierover: FRIEDERICI, P., Versicherungsverträge im Versorgungsausgleich, NJ.W., 1979, p. 2551; GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 344; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 805. Naast het ambtenarenpensioen, pensioenrechten uit andere wettelijke pensioenstelsels, uit de groepsverzekering en verworven via privé-verzekering, zijn in § 1587, a, 4 BGB ook "sonstige Renten oder ähnlichen wiederkehrenden Leistungen" opgenomen. Via deze zinswending komen de andere, tot dusver nog niet in de wet opgesomde pensioenrechten in het bereik van de Versorgungsausgleich. Als belangrijkste vertegenwoordigers van deze laatste reeks pensioenrechten, kunnen de pensioenrechten verworven in een pensioenstelsel voor zelfstandigen en in een buitenlands pensioenstelsel opgesomd worden. Kapitaalverzekeringen zijn niet in de Versorgungsausgleich opgenomen : SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 808. Zie de kritiek hierop, nummer 63, noot 147.

(126) Pensioenrechten die er, zoals vaak het geval is bij een ongevalpensioen, op gericht zijn geleden schade te vergoeden, dienen niet in de Versorgungsausgleich betrokken te worden aangezien zij geen verzorgingsfunctie hebben. Het verrekenen ervan zou bijgevolg niet in overeenstemming zijn met de achterliggende idee van de Versorgungsausgleich : JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 435; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 825; VON MAYDELL, B., Der Versorgungsausgleich, FamRZ, 1977, p. 176. Eventueel zal, wanneer een pensioenrecht verschillende doeleinden heeft, zoals in een ongevalverzekering, deels schadeloosstelling, deels arbeidsongeschiktheidspensioen, een uitsplitsing moeten plaats-

(Wordt vervolgd...)

II. Wijze van verwerven

56. De te verrekenen pensioenrechten moeten verworven zijn door de arbeid of met het vermogen van één van de echtgenoten of van de echtgenoten samen. Indien dat niet het geval is, zijn zij niet met gemeenschappelijke inspanningen verworven en passen ze niet in de filosofie van de Versorgungsausgleich ¹²⁷. Vaak reeds werden de rechtbanken geconfronteerd met het probleem of bepaalde pensioenrechten al dan niet door arbeid of met vermogen van echtgenoten werden verworven ¹²⁸.

III. Pensioenrechten en pensioenverwachtingen

57. Te verrekenen zijn zowel Ansprüche als Aussichten als Anwartschaften

---

(126)(...vervolg)

grijpen, zodat slechts een gedeelte van de verworven pensioenrechten moeten verrekend worden. Hierover : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 335.

(127) Toch moeten ook hier enkele kanttekeningen geplaatst worden. Om te beginnen zijn er een aantal pensioenrechten de zogenaamde "neutrale Positionen", die verworven worden, noch door arbeid, noch door vermogen, zonder enige betaling onder andere wegens een bepaalde anciënniteit. Deze "neutrale Positionen" zijn bij de verrekening te betrekken. Hierover : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 331. In MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 841 wordt het specifieke ambtenarenpensioen besproken. In dit stelsel wordt maximaal rekening gehouden met 35 dienstjaren. Wanneer de ambtenaar huwt na 35 jaren dienst, kan hij tijdens het huwelijk geen bijkomende pensioenrechten meer verwerven. Toch wordt fictief rekening gehouden met de huwelijksjaren omdat het ambtenarenpensioen met het oog op de Versorgungsausgleich wordt gelinealiseerd. Anderzijds is het, uitgaande van de grondidee van de Versorgungsausgleich, niet helemaal logisch alle pensioenrechten verworven door vermogensbestanddelen van één van de echtgenoten te verrekenen. Zo wanneer deze echtgenoot de pensioenrechten verworven heeft met vermogen waarvan hij reeds eigenaar was van voor het huwelijk of dat hij door erfenis verkregen heeft. Deze pensioenrechten zijn, naar algemeen wordt aangenomen, te verrekenen. Men kan zich echter afvragen in hoever zij "door gemeenschappelijke inspanning van beide echtgenoten" zijn verkregen. Deze opmerking wordt onder andere door GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 330 en SCHWAB, D., Verfassungswidrigkeit des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1977, p. 769 geformuleerd.

(128) Zie de opsomming gegeven door VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 513. Geoordeeld werd onder andere dat de pensioenrechten waarvoor de bijdragen reeds voor het huwelijk werden betaald, doch die ten gevolge van een wettelijke aanpassing doorgevoerd tijdens het huwelijk verhoogd werden, zelfs niet ten dele in de Versorgungsausgleich moeten betrokken worden. Anderzijds werden pensioenrechten waarvoor de premies betaald werden met door de echtgenote bij haar moeder geleend geld wel geacht verworven te zijn met het vermogen van één van de echtgenoten. Zij dienden bijgevolg verrekend te worden.

¹²⁹. Een Anspruch is een pensioenrecht ten gevolge waarvan reeds uitkeringen doorgevoerd worden. De titularis is reeds pensioengerechtigd en ontvangt reeds pensioenuitkeringen ¹³⁰. Een Anwartschaft is een pensioenrecht dat, bij realisatie van het risico, in elk geval aanleiding geeft tot een uitkering. Een Aussicht is een pensioenrecht waarvan op het ogenblik van de echtscheiding nog niet met zekerheid kan gesteld worden dat het aanleiding zal geven tot een uitkering. Wanneer de loopbaan van de titularis van de pensioenrechten een normaal verloop heeft, zal het Aussicht ook recht geven op een uitkering ¹³¹. Toch kunnen deze verschillende pensioenrechten niet zomaar op dezelfde manier behandeld worden ¹³².

B. Pensioenrechten moeten tijdens het huwelijk verworven zijn

I. Algemeen

58. Enkel pensioenrechten verworven tijdens het huwelijk zijn te verrekenen ¹³³. Dit is volledig in overeenstemming met de idee van de Versorgungsausgleich. Enkel van de tijdens het huwelijk verworven pensioenrechten kan immers aangenomen worden dat ze met gemeenschappelijke inspanning door man en vrouw werden verworven. Toch is deze redenering niet helemaal waterdicht ¹³⁴. Er wordt geen rekening gehouden

---

(129) SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 804.

(130) Dit worden ook "Vollrechte" genoemd. GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 332; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 840; VOM MAYDELL, B., Der Versorgungsausgleich, FamRZ, 1977, p. 172.

(131) BEITZKE, G., Familienrecht, p. 172; GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 331; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 839.

(132) Met de zwakheid van de nog niet zekere pensioenrechten (de nicht-unverfallbare) wordt wel degelijk rekening gehouden. Deze niet zekere pensioenrechten kunnen enkel verbintenisrechtelijk verrekend worden.

(133) § 1587 BGB.

(134) Vooreerst wordt aangehaald dat het huwelijk geen invloed heeft op de sociale uitkeringen. Een ongehuwde geniet in beginsel dezelfde sociale zekerheid als de gehuwde. De tijdens het huwelijk verworven pensioenrechten zouden slechts verworven zijn door de inspanningen van de buitenshuiswerkende echtgenoot alleen : SCHWAB, D., Verfassungswidrigkeit des Versorgungsausgleich, FamRZ, 1977, p. 769. Dit is nu juist de streng juridisch-technische visie waarop het hele systeem van de Versorgungsausgleich een reactie is.

met de periode van samenleving voor het huwelijk ¹³⁵. Evenmin worden de periodes waarin de echtgenoten feitelijk gescheiden leefden uitgesloten ¹³⁶. Het is duidelijk dat in het eerste geval van samenwerking wel sprake is, in het tweede geval niet ¹³⁷.

II. Huwelijksperiode

59. De wetgever heeft het begrip Ehezeit zeer algemeen bepaald. De periode van het huwelijk wordt fictief vastgesteld ¹³⁸. De huwelijksperiode begint met het begin van de maand waarin het huwelijk is aangegaan en loopt tot het einde van de maand die de maand waarin de eis tot echtscheiding is ingesteld voorafgaat ¹³⁹. De huwelijksperiode wordt dus per maand berekend, wat de berekeningen inzake de Versorgungsausgleich, die zeer ingewikkeld zijn wat de waardering van de verschillende pensioenrechten aangaat, gelukkig vereenvoudigt ¹⁴⁰.

-
- (135) GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 322. Voor het bepalen van de duur van het huwelijk, zie ook : SOERGEL, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 812.
- (136) GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 322, p. 334; JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 440; RULAND, F., Der Versorgungsausgleich, N.J.W., 1976, p. 1715; SCHWAB, D., Verfassungswidrigkeit des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1977, p. 769; VON MAYDELL, B., Der Versorgungsausgleich, FamRZ, 1977, p. 176.
- (137) Het negeren van de feitelijke samenwoning is een huwelijkbevorderende maatregel. Wanneer het de bedoeling is van de partners dat ze beiden in gelijke mate genieten van de "samen verworven pensioenrechten", moeten ze huwen. Een huwelijksvriendelijk negeren dus. Door het negeren van de periodes van feitelijke scheiding echter wordt het niet onmiddellijk aanvragen van de echtscheiding gesanctioneerd, of een huwelijk- onvriendelijk negeren. De aanwezigheid van periodes van feitelijk samenleven of feitelijke scheiding worden niet beschouwd als hardheidsgeval, als feit dat om billijkheidsredenen een afwijking van de wettelijke regeling vereist. Hierover: RULAND, F., Der Versorgungsausgleich, N.J.W., 1976, p. 1719. Zie ook de limitatieve opsomming in de wet van de hardheidsgevallen. Wel kunnen de echtgenoten zelf steeds, door een overeenkomst over de Versorgungsausgleich, de nodige aanpassingen aanbrengen. Zie verder nummer 152.
- (138) In het oorspronkelijk ontwerp werd de echte duurtijd van het huwelijk van dag tot dag gemeten. Zie de bespreking in MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 838; PALANDT, O., Bürgerliches Gesetzbuch, p. 1497; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 142.
- (139) § 1587, 2 BGB. Een eerste twistpunt is te weten wat moet verstaan worden onder "eis tot echtscheiding". Dit punt is ook van belang bij de overeenkomsten die partijen kunnen sluiten over de Versorgungsausgleich.
- (140) Dit heeft te maken met het feit dat de bijdragen inzake sociale zekerheid (Wordt vervolgd...)

III. De periode waarvoor de premie is betaald valt niet samen met de periode waarin de premie is betaald

60. Niet steeds vallen de periodes waarvoor premies betaald worden samen met de periodes waarin deze premies worden betaald. Dit is vooral problematisch wanneer de ene periode wel en de andere niet tijdens het huwelijk valt ¹⁴¹. In beginsel moet rekening worden gehouden met de periode waarvoor werd betaald, ongeacht wanneer werd betaald ¹⁴².

61. Een probleem ontstaat wanneer na de beslissing over de Versorgungsausgleich een evolutie plaatsgrijpt in de pensioenrechten. Aanpassing van de beslissing over de Versorgungsausgleich is thans mogelijk ¹⁴³. Zo kan deze beslissing

---

(140)(...vervolg)

eveneens per maand berekend worden. In de rechtspraak zijn reeds, juist door het feit dat het begrip "Ehezeit" zo ruim en fictief bepaald is, een aantal problemen gerezen. Hierover: VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 513.

(141) Hierover vooral SCHMEIDUCH, D., Die Berechnung von Anwartschaften der gesetzlichen Rentenversicherung nach dem In-Prinzip im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1983, p. 119, die een onderscheid maakt tussen het In-Prinzip (rekening wordt gehouden met de periode waarin betaald werd) en het Fur-Prinzip (rekening wordt gehouden met de periode waarvoor betaald wordt).

(142) JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 437. Wanneer tijdens het huwelijk werd betaald voor een periode die niet tijdens het huwelijk valt, moeten eventueel via het huwelijksvermogensrecht verrekeningen doorgevoerd worden. Zie nummer 41, noot 94. Zie ook : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 335, die in dit verband, § 1375, II B.G.B. aanhaalt. Met de pensioenrechten die door deze premies verworven worden, wordt in de Versorgungsausgleich geen rekening gehouden. Vaak worden ook premies, bestemd voor periodes van tijdens het huwelijk slechts voldaan na het einde van het huwelijk. In welke mate kan en moet rekening gehouden worden met stortingen gedaan na het einde van het huwelijk, of zelfs na de beslissing van de rechtbank over de Versorgungsausgleich ? In elk geval zou rekening moeten worden gehouden met betalingen die nog doorgevoerd werden voor de beslissing van de rechtbank over de Versorgungsausgleich. Bij de berekening van de Versorgungsausgleich wordt de situatie bevroren zoals ze bestaat op het einde van het huwelijk. Het heeft echter geen zin deze fictie vol te houden wanneer ze door gebeurtenissen die vallen tussen het einde van het huwelijk en de beslissing van de rechtbank over de Versorgungsausgleich tegengesproken worden. Hierover : VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 514.

(143) Oorspronkelijk was een aanpassing van de beslissing over de Versorgungsausgleich onmogelijk. De beslissing van de rechtbank is immers constitutief voor de Versorgungsausgleich. Wel werden door de rechtsleer reeds onmiddellijk allerlei constructies voorgesteld om de beslissing over de Versorgungsausgleich vooralsnog (Wordt vervolgd...)

aangepast worden wanneer het pensioenreglement wordt gewijzigd, de wetgeving verandert of pensioenrechten zeker worden. Wel kunnen slechts "objectieve" evoluties in de pensioenrechten aanleiding geven tot een aanpassing van de beslissing over de Versorgungsausgleich. Waardeverhoging van de pensioenrechten wegens de promotie van de verrekenplichtige echtgenoot kan geen aanpassing van de beslissing over de Versorgungsausgleich rechtvaardigen ¹⁴⁴.

C. Uitgesloten pensioenrechten

I. Algemeen

62. De pensioenrechten die niet in de Versorgungsausgleich betrokken worden, spelen toch onrechtstreeks nog een rol. Ze kunnen steeds via een overeenkomst tussen de echtgenoten toch bij de Versorgungsausgleich worden betrokken. Bovendien wordt via de billijkheidscorrectie die in het systeem van de Versorgungsausgleich is ingebouwd, rekening gehouden met deze uitgesloten pensioenrechten.

II. Privé-verzekeringen met kapitaaluitkering

63. Privé-verzekeringen met kapitaaluitkering zijn, in verband met de Versorgungsausgleich, als dusdanig niet in de wet vermeld. De wet vermeldt enkel, onder de pensioenrechten die via de Versorgungsausgleich moeten worden verrekend, de privé-verzekeringen die aanleiding geven tot uitkeringen in rente ¹⁴⁵. In beginsel zijn

---

(143)(...vervolg)

te kunnen verbeteren of aanpassen. Een greep uit deze rechtsleer : LAUDOR, F., Der Versorgungsausgleich und die Entwicklung von Rentenanwartschaften nach Rechtshängigkeit des Scheidungsantrages, N.J.W., 1977, p. 141; MAIER, K. en HERRMANN, T., Die Korrektur des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1980, p. 11; MICHAELIS, K., Berücksichtigung von Rechtsänderungen bei der Bewertung von Anwartschaften der gesetzlichen Rentenversicherung im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1985, p. 550; SCHMEIDUCH, D., Die Berechnung von Anwartschaften der gesetzlichen Rentenversicherung nach dem In-Prinzip im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1983, p. 119. Zoals ook reeds gesteld was de aanpassingsmogelijkheid van de beslissing over de Versorgungsausgleich één van de meest voorkomende voorstellen tot wetswijziging.

(144) Hierover: HAHNE, M.M., Die Abänderung von Altfällen, FamRZ, 1987, p.430; HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 222 en RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 346.

(145) § 1587 a 5 BGB

rechten in een privé-kapitaalverzekering dus niet te verrekenen via de Versorgungsausgleich. Onenigheid bestaat over de vraag of privé-kapitaalverzekeringen nooit bij de Versorgungsausgleich moeten worden betrokken. Vaak gaan werkgevers voor hun werknemers in het kader van de groepsverzekering privé-kapitaalverzekeringen aan. Meestal wordt aangenomen dat deze niet in de Versorgungsausgleich moeten worden betrokken, maar er zijn andere meningen ¹⁴⁶. Er bestaat een grotere eensgezindheid inzake privé-kapitaalverzekeringen die buiten de groepsverzekering om werden afgesloten. Men gaat er van uit dat zij in geen geval in de Versorgungsausgleich te betrekken zijn, omdat ze geen verzorgingskarakter hebben. Pensioenrechten uit deze verzekeringen moeten via het huwelijksvermogensrecht en de Zugewinnausgleich verrekend worden ¹⁴⁷.

64. Bij privé-verzekeringen is het vaak niet vanaf de aanvang af duidelijk of het om een rente- dan wel om een kapitaalverzekering gaat. Vaak staat voor de

---

(146) Zie nummer 55, noot 125. Anders VON MAYDELL, B., Der Versorgungsausgleich, FamRZ, 1977, p. 175 die stelt dat zulke kapitaalverzekeringen in de Versorgungsausgleich thuishoren.

(147) Deze kapitaalverzekeringen immers zijn eerder te beschouwen als een specifieke manier van sparen, en niet als een echt pensioen, gericht op het levensonderhoud in de oude dag. Zie: VON MAYDELL, B., Der Versorgungsausgleich, FamRZ, 1977, p. 175 die stelt dat het verzorgingsdoel bij een privé-kapitaalverzekering niet evident is, GITTER, W. en HOFFMANN, M., Privatversicherung und Versorgungsausgleich, in Festschrift für G. Beitzke, p. 947 besluiten, uitgaande van dezelfde vaststelling dat kapitaalverzekeringen thuishoren in het huwelijksvermogensrecht. Ook : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 331; VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 513. Daarom ook wordt door meer dan één auteur gesuggereerd deze kapitaalverzekeringen toch in de Versorgungsausgleich te betrekken wanneer het verzorgingskarakter ervan duidelijk is. Zie vooral : FRIEDERICI, P., Versicherungsverträge im Versorgungsausgleich, N.J.W., 1979, p. 2550 ; GITTER, W. en HOFFMANN, M., Privatversicherung und Versorgungsausgleich, in Festschrift für G. Beitzke, p. 948. GITTER, W. en HOFFMANN, M., Privatversicherung und Versorgungsausgleich, in Festschrift für G. Beitzke, p. 949 signaleren de bijkomende moeilijkheid dat een aansluiting bij een wettelijk pensioenstelsel kan vervangen worden door een privé-verzekering, die meestal een kapitaalverzekering is. Op deze manier kunnen veel pensioenrechten aan de Versorgungsausgleich onttrokken worden. Daarom is het zeer te verdedigen deze vervangende kapitaalverzekeringen toch in de Versorgungsausgleich te betrekken. Zie ook nummer 55, noot 125. Toch lijkt het moeilijk dit criterium aan te wenden. Vooreerst is de subjectieve bedoeling van de verzekeringnemer moeilijk na te gaan. Eventueel zou deze kunnen blijken uit de woorden van het verzekeringscontract, maar moet dan niet nagegaan worden of ze rechtzinnig zijn en met de realiteit overeenstemmen? Zo niet ligt de weg van de collusie wagenwijd open. De echtgenoten kunnen trouwens ook andere vermogensbestanddelen verwerven die erop gericht zijn het levensonderhoud van de echtgenoten te waarborgen. Een verzekering is één mogelijkheid, aandelen of obligaties, onroerende bezittingen zijn vaak andere middelen om ditzelfde doel te bereiken. Het is daarom niet evident dat de kapitaalverzekeringen te allen prijze in de Versorgungsausgleich moeten betrokken worden, terwijl op alle andere constructies het huwelijksvermogensrecht discussieloos van toepassing is.

uitkeringsgerechtigde een keuzemogelijkheid open. Belangrijk is hier het ogenblik van de eis tot echtscheiding ¹⁴⁸. Wanneer de verzekering op het ogenblik van de echtscheiding normaal aanleiding zou geven tot kapitaaluitkeringen, worden de pensioenrechten niet via de Versorgungsausgleich verrekend. Wanneer de verzekering op het ogenblik van de echtscheiding normaal aanleiding zou geven tot een rente-uitkering wel ¹⁴⁹.

65. Wel blijft het steeds mogelijk privé-kapitaalverzekeringen via overeenkomst bij de Versorgungsausgleich te betrekken. Ook kan het verwerven van een privé-kapitaalverzekering in bepaalde gevallen beschouwd worden als een hardheidsgeval die een tempering van de wettelijk voorziene regeling van de Versorgungsausgleich rechtvaardigt ¹⁵⁰.

III. Privé-verzekeringen niet gericht op de verzorging van de verzekeringnemer

66. Privé-verzekering met rente-uitkering, maar niet gericht op de verzorging van de verzekeringnemer, zijn evenmin in de Versorgungsausgleich te betrekken. Dit is volledig in overeenstemming met de filosofie van de Versorgungsausgleich. Een van de redenen waarom de pensioenrechten moeten worden verrekend, is het feit dat ze gericht zijn op de verzorging van beide echtgenoten. Wanneer de pensioenrechten helemaal geen verzorgingsoogmerk hebben, horen ze niet thuis in de Versorgungsausgleich ¹⁵¹. De vraag is nu te weten wie door het woord verzekeringnemer bedoeld wordt. Is dit de verzekeringnemer in technisch-juridische zin, de persoon die het verzekeringscontract afsluit, of volstaat het dat de verzekering gericht is op de

---

(148) Eventuele latere wijzigingen kunnen aanleiding geven tot de herziening van de uitspraak over de Versorgungsausgleich. Zie nummer 82.

(149) GITTER, W. en HOFFMANN, M., Privatversicherung und Versorgungsausgleich, in Festschrift für G. Beitzke, p. 943 ; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 920. Eventueel zou hier een mogelijkheid tot collusie openliggen : één van de echtgenoten zet in extremis een renteverzekering in een kapitaalverzekering om zodat ze onttrokken wordt aan de Versorgungsausgleich. Toch bepaalt § 1587, c, 2 BGB dat de verrekengerechtigde geen nadeel mag ondervinden van het ingrijpen van de mede-echtgenoot in de pensioenrechten. Aangezien niet onmiddellijk duidelijk is wie de verrekengerechtigde is, geldt deze bescherming voor beide echtgenoten. Er dient geen rekening meer gehouden te worden met de omzetting van de ene vorm van verzekering naar de andere wanneer deze omzetting gebeurd is met het oog op de echtscheiding. Hierover : GITTER, W. en HOFFMANN, M., Privatversicherung und Versorgungsausgleich, in Festschrift für G. Beitzke, p. 950.

(150) Zie verder nummer 146.

(151) § 1587, 5 BGB stelt dat, om betrokken te worden in de Versorgungsausgleich, de verzekering moet aangegaan zijn "zur Versorgung des Versicherten". Dit is niet steeds het geval.

verzorging van één van de echtgenoten ¹⁵². Aangezien door de eerste interpretatie de meest voorkomende privé-verzekeringen worden uitgesloten uit het toepassingsgebied van de Versorgungsausgleich, met name de verzekeringen door de ene echtgenoot afgesloten ten voordele van de andere, dient de voorkeur uit te gaan naar de tweede interpretatie. Hier kan men bijvoorbeeld denken aan een levensverzekering, afgesloten om een hypothecaire lening te kunnen aangaan ¹⁵³.

IV. Pensioenrechten niet verworven met het inkomen of het vermogen van één van de echtgenoten

67. Pensioenrechten die niet verworven zijn met het inkomen of het vermogen van één van de echtgenoten zijn niet via de Versorgungsausgleich te verrekenen. Het betreft hier meestal pensioenrechten verkregen vanwege derden ¹⁵⁴. Hier kan gedacht worden aan een levensverzekering waarbij een derde één van de echtgenoten als begunstigde aanduidt.

V. Pensioenrechten verworven met een eenmalige premie

68. Pensioenrechten die niet via periodieke bijdragen, maar via een eenmalige premie verworven zijn, worden via het huwelijksvermogensrecht verrekend ¹⁵⁵.

---

(152) Voorstanders van deze eerste stelling : o.a. MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 922. Een verzekering afgesloten door de ene echtgenoot (verzekeringnemer) met de andere als begunstigde valt hier buiten het toepassingsgebied van de Versorgungsausgleich. Ze moet evenwel via de Zugewinnausgleich verrekend worden. Voorstanders van de tweede stelling : o.a. GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 331; GITTER, W. en HOFFMANN, M., Privatversicherung und Versorgungsausgleich, in Festschrift für G. Beitzke, p. 952; RULAND, F., Der Versorgungsausgleich, N.J.W., 1976, p. 1716.

(153) Een ander voorbeeld van zulke niet op verzorging gerichte privé-verzekering is een "Berufsunfähigkeits-Zusatzversicherung" wanneer deze verzekering erop gericht is de betaling van de premies in een levensverzekering te waarborgen wanneer de verzekeringsnemer arbeidsongeschikt wordt. Voorbeeld aangehaald bij GITTER, W. en HOFFMANN, M., Privatversicherung und Versorgungsausgleich, in Festschrift für G. Beitzke, p. 942.

(154) Over de behandeling van deze pensioenrechten in de Zugewinngemeinschaft, zie nummer 38.

(155) GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 329; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 906; RULAND, F., Der Versorgungsausgleich, N.J.W., 1976, p. 1716.

VI. Pensioenrechten uit een ongevallenverzekering

69. Pensioenrechten uit de ongevallenverzekering worden zeker wanneer het de wettelijk voorziene ongevallenverzekering betreft, niet betrokken in de Versorgungsausgleich omdat er vanuit wordt gegaan dat de uitkeringen niet gericht zijn op verzorging, maar enkel op schadeloosstelling ¹⁵⁶.

D. In aanmerking te nemen huwelijken

I. Algemeen

70. De Versorgungsausgleich is qua filosofie het meest op zijn plaats in de Hausfrauenehe. Toch is hij steeds toepasselijk, ongeacht de taakverdeling in het huwelijk, ongeacht de lengte van het huwelijk, ongeacht of er kinderen zijn of niet ¹⁵⁷. Zoals verder uiteengezet wordt, beschikken de echtgenoten over de mogelijkheid de Versorgungsausgleich bij overeenkomst uit te sluiten of te beperken ¹⁵⁸. Op die manier kunnen ze de Versorgungsausgleich aanpassen aan hun concrete huwelijk.

II. Huwelijken gesloten voor de wet op de Versorgungsausgleich

71. De Versorgungsausgleich vindt ook toepassing op de zogenaamde "Altehen", namelijk de huwelijken die reeds gesloten waren voor 1 juli 1977, datum van inwerkingtreding van het Erstes Gesetz zur Reform des Ehe- und Familienrechts (1 EheRG). Over het al dan niet invoeren van deze terugwerkende kracht is heel wat te doen geweest ¹⁵⁹. Uiteindelijk werd de retroactieve werking van de Versorgungsaus-

---

(156) GITTER, W. en HOFFMANN, M., Privatversicherung und Versorgungsausgleich, in Festschrift für G. Beitzke, p. 942. Bij privé-ongevallenverzekeringen zou dit anders liggen. Deze zijn in de Versorgungsausgleich te betrekken wanneer ze niet gericht zijn op schadeloosstelling. Hierover: GITTER, W. en HOFFMANN, M., Privatversicherung und Versorgungsausgleich, in Festschrift für G. Beitzke, p. 942. Eventueel dringt een uitsplitsing zich op.

(157) VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 752.

(158) Zie verder nummer 152.

(159) Over de discussies inzake de terugwerkende kracht : MULLER, W., Verfassungswidrigkeit des Versorgungsausgleichs bei "Altehen"?, N.J.W., 1977, p. 1745. Wanneer de wet dan tenslotte ook op vroeger afgesloten huwelijken toepasselijk werd verklaard, werden door rechtsleer en rechtspraak opmerkingen geformuleerd (Wordt vervolgd...)

gleich door de rechtspraak grondwettelijk verklaard ¹⁶⁰. De Versorgungsausgleich, zo werd gesteld, is gewoon het gevolg van reeds lang aanvaarde kenmerken van het huwelijk. Doorslaggevend was hierbij de algemeen aanvaarde gelijkschakeling van huishoudelijke arbeid met werk buitenshuis. De pensioenrechten zijn dus samen door de twee echtgenoten verworven ¹⁶¹. Een ander belangrijk argument werd gevonden in de plicht tot onderlinge hulp en bijstand die rust op de echtgenoten ¹⁶².

---

(159)(...vervolg)

aangaande de mogelijke ongrondwettelijkheid van deze retroactiviteit. Tegenstanders van de retroactiviteit baseerden zich vooral op een vergelijking met het Gesetz über die Gleichberechtigung von Mann und Frau auf dem Gebiete des bürgerlichen Rechts (Gleichberechtigungsgesetz) van 18 juni 1957 waarbij de Zugewinnausgleich werd ingevoerd. In deze wet was voor beide echtgenoten de mogelijkheid voorzien binnen een bepaalde termijn een verklaring van behoud van het huwelijksvermogensstelsel af te leggen. Voor de Versorgungsausgleich bestaat deze mogelijkheid dus niet. Door het retroactief invoeren van de Versorgungsausgleich zou artikel 20 van de grondwet (Vertrauensschutz) geschonden zijn. Hierover o.a. DIECKMANN, A., Unterhalts- und Versorgungsrechtliche Betrachtungen zur Reform des Scheidungsrechts, in Festschrift für F.W. Bosch, p. 137.

(160) Zie de rechtspraak geciteerd en besproken bij MULLER, W., Zwischenbilanz zum Versorgungsausgleich, N.J.W., 1978, p. 2273.

(161) Over de waarde van dit argument : MULLER, W., Zwischenbilanz zum Versorgungsausgleich, N.J.W., 1978, p. 2275; SCHWAB, D., Der Versorgungsausgleich - eine Ehewirkung des alten Rechts? Bemerkungen zur "Rückwirkung" des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1979, p. 278.

(162) Over de waarde van dit argument : SCHWAB, D., Der Versorgungsausgleich - eine Ehewirkung des alten Rechts ? Bemerkungen zur "Rückwirkung" des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1979, p. 277.

E. Moeilijkheden ten gevolge van het ruime voorwerp

I. Algemeen

72. Via de Versorgungsausgleich moeten zeer veel verschillende pensioenrechten verrekend worden. Dit brengt heel wat moeilijkheden met zich mee. Problemen zijn er met het berekenen van de pensioenrechten die elk van de echtgenoten tijdens het huwelijk verworven heeft. Voor praktisch elke soort pensioenrechten moet met andere regels en berekeningswijzen rekening gehouden worden. Verder moeten deze onderling zeer verschillende pensioenrechten teruggebracht worden tot een gemeenschappelijke noemer, zodat ze onderling kunnen worden vergeleken. Zo zijn sommige pensioenrechten "dynamisch", wat wil zeggen dat de uitkeringen geïndexeerd worden, dus aangepast aan de stijging van de levensduur, terwijl andere dat niet zijn of slechts in mindere mate. Het spreekt vanzelf dat de niet-geïndexeerde pensioenrechten minder waard zijn dan de geïndexeerde.

Wanneer de door beide echtgenoten verdiende pensioenrechten dan vergelijkbaar gemaakt zijn, kan bepaald worden welke echtgenoot verrekengerechtigd en welke echtgenoot verrekenplichtig is. Bovendien kan dan bepaald worden welk het bedrag van de over te dragen pensioenrechten is. Bij de concrete uitwerking van de verrekening moet dan nog eens met de eigenheid van de verschillende pensioenrechten rekening gehouden worden.

II. Problemen bij de waardering van de pensioenrechten

73. Hoe de pensioenrechten concreet moeten berekend en gewaardeerd worden, zal verder uiteengezet worden ¹⁶³.

III. Problemen bij de concrete uitwerking van de verrekening

74. Ook bij de concrete uitwerking van de pensioenverrekening ondervindt men moeilijkheden door de grote verscheidenheid aan pensioenrechten. Pensioenrechten uitgaande van privé-instellingen zijn eveneens betrokken bij de Versorgungsausgleich. Het is duidelijk dat de overheid minder greep heeft op een privé-instelling dan op haar eigen instellingen ¹⁶⁴. Bepaalde verrekenwijzen zijn dan ook slechts mogelijk alleen

---

(163) Zie verder nummer 75.

(164) Mede daarom werd aanvankelijk de idee van de Realteilung van pensioenrechten (Wordt vervolgd...)

wanneer en in de mate waarin ze door de private verzekeringsmaatschappijen zelf zijn voorzien ¹⁶⁵.

Een tweede soort pensioenrechten die bij de concrete uitwerking van de Versorgungsausgleich voor moeilijkheden zorgen zijn de buitenlandse pensioenrechten. Uit de aard der zaak heeft de Duitse wetgever geen impact op buitenlandse pensioenstelsels ¹⁶⁶.

De concrete uitvoering van de Versorgungsausgleich wordt ook bemoeilijkt door sommige exclusiviteiten van bepaalde stelsels ¹⁶⁷.

---

(164)(...vervolg)

(de concrete verdeling van de pensioenrechten tussen de twee echtgenoten) in privé-verzekeringen verworpen. Zie: GITTER, W. en HOFFMANN, M., Privatversicherung und Versorgungsausgleich, in Festschrift für G. Beitzke, p. 940 die ook verwijzen naar de voorbereidende werken van de 1. EheRG. Bovendien werd ervan uitgegaan dat iemand niet kan gedwongen worden aan te sluiten bij een privé-verzekering. Bij Realteilung zou de verrekengerechtigde echtgenoot verplicht aangesloten zijn in de verzekering van de verrekenplichtige, vermits hij er automatisch pensioenrechten in ontvangt. Zie: MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 917. Dit is niet helemaal waar. Via Realteilung verwerft de verrekengerechtigde echtgenoot effectief een aantal pensioenrechten in een privé-verzekering, doch nergens is bepaald dat hij deze moet behouden.

- (165) Dit is te begrijpen. Wanneer de persoon van de verzekerde verandert, verandert ook het risico. Zo kan algemeen reeds gesteld worden dat vrouwen langer leven dan mannen. Bij elk echtpaar zal de wijziging van het risico concreet kunnen berekend worden. Het is duidelijk dat de privé-instellingen met zulke ingrijpende aanpassing van het aanvankelijk afgesloten contract moeten instemmen. Zie: KRAUSE, P. Zum Urteil des Bundesverfassungsgerichts vom 28.2.1980 (FamRZ, 1980, 326 ff.) betr. den Versorgungsausgleich, FamRZ, 1980, p. 537. Bij privé-verzekeringen zal de pensioenverrekening dus vaak verbintenisrechtelijk doorgevoerd worden. De mogelijkheid van Quasi-Splitting of Quasi-Realteilung voorzien in § 1 Abs. 3 HRG is immers alleen toepasselijk op pensioenrechten "gegen einen öffentlich-rechtlichen Versorgungsträger". Kritiek op deze beperking o.a. bij ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG), Kommentar, p. 31. Thans is deze mogelijkheid verruimd. Zie verder. Sinds het Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG) is pensioenverrekening via Realteilung mogelijk voor privé-verzekeringen. Hierover: ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG), Kommentar, p. 19. Zie verder nummer 97.

- (166) Een hele reeks verrekenwijzen komen niet in aanmerking voor het verrekenen van buitenlandse pensioenrechten. Vaak zal de enig mogelijke verrekenvorm de verbintenisrechtelijke verrekening zijn. Zie: BURGLE, H., Zum Versorgungsausgleich bei Scheidungen mit Auslandsberührung, FamRZ, 1978, p. 388; PLAGEMANN, J. en PLAGEMANN, H., Der Versorgungsausgleich bei Sachverhalten mit Auslandsberührung, NJW, 1977, p. 1989; VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 512.

- (167) Zo kunnen alleen ambtenaren pensioenrechten verwerven in het pensioenstelsel voor ambtenaren. Deze moeilijkheid wordt ook aangehaald door BEITZKE, G., Familienrecht, p. 173. De concrete uitwerking van de verrekening van de pensioenrechten kan dus niet tot gevolg hebben dat een niet-ambtenaar pensioenrechten verwerft in het pensioenstelsel voor ambtenaren. De oplossing zal er in de meeste gevallen in bestaan dat de verrekening via Quasi-Splitting wordt doorge-
(Wordt vervolgd...)

Verder moet wat de werkzaamheid van de Versorgungsausgleich betreft rekening gehouden worden met de eigenheid van bepaalde pensioenstelsels ¹⁶⁸. Tevens mag niet uit het oog verloren worden dat wanneer de uitwerking van de Versorgungsausgleich ertoe leidt dat bijkomende pensioenrechten moeten worden verworven, de te betalen premie, rekening houdend met de leeftijd van de verrekengerechtigde echtgenoot, oneconomisch hoog kan liggen ¹⁶⁹.

---

(167)(...vervolg)

voerd, zodat de verrekengerechtigde pensioenrechten verkrijgt in een ander wettelijk pensioenstelsel. Een zelfde exclusiviteit bestaat wat het pensioenstelsel van de mijnwerkers betreft. Trouwens binnen de wettelijke pensioenstelsels zal bij de uitwerking van de Versorgungsausgleich telkens moeten nagegaan worden bij welke verzekeringsinstelling de verrekengerechtigde pensioenrechten zal verwerven. Meer uitgebreid hierover : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1004.

(168) Er dient rekening gehouden te worden met de te vervullen wachttijd. Het heeft geen zin aan iemand pensioenrechten toe te kennen wanneer het reeds vooraf duidelijk is dat hij, gezien zijn leeftijd, de gestelde wachttijd niet meer kan vervullen. Hierover: GERNHÜBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 357. Evenmin heeft het zin nog pensioenrechten toe te kennen wanneer de verrekengerechtigde echtgenoot reeds het maximaal aantal in dat pensioenstelsel te verkrijgen pensioenrechten heeft verworven. Hierover: GERNHÜBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 341.

(169) Zie verder nummer 126.

§ 3. Waardeberekening

A. Algemeen

75. De Versorgungsausgleich geeft aanleiding tot de verrekening van pensioenwaarden. Bij de waardeberekening wordt beoogd de verschillende pensioenrechten op gelijke noemer te brengen zodat een onderlinge vergelijking mogelijk wordt. De berekening van deze pensioenwaarden en de onderlinge vergelijking ervan wordt geregeld in een ellendig lange en zeer technische paragraaf ¹⁷⁰.

I. Ogenblik waarop de waarde berekend wordt

76. De waarde van de pensioenrechten wordt berekend op basis van de situatie op het einde van het huwelijk. Het huwelijk loopt vanaf de eerste dag van de maand waarin het huwelijk is aangegaan tot de laatste dag van de maand die de maand waarin de eis tot echtscheiding is ingesteld voorafgaat ¹⁷¹.

Wanneer de echtgenoten reeds pensioenuitkeringen genieten bij het einde van het huwelijk, kan de waarde van de pensioenrechten gemakkelijk berekend worden. Alle hiervoor vereiste gegevens, zoals de lengte van de loopbaan, de geleverde bijdragen, het al dan niet vervuld zijn van wachttijden, zijn gekend en kunnen niet meer veranderen. Anders is het gesteld wanneer de echtgenoten op het einde van het huwelijk nog geen pensioenuitkeringen bekomen. Hier zal de waarde van de pensioenrechten moeten berekend worden, zich steunend op allerlei gegevens die nog niet zeker, in elk geval nog voor evolutie vatbaar en soms zelfs nog niet gekend zijn. Bij de berekening van de pensioenrechten wordt derhalve beroep gedaan op een fictie. Er wordt van uitgegaan dat de pensioengerechtigde leeftijd bereikt wordt op het einde van het huwelijk, zodat de situatie op dat ogenblik bevroren wordt. Hierbij wordt rekening gehouden met een

---

(170) § 1587 a BGB. Voor de waardering van de pensioenrechten kunnen vijf grote groepen onderscheiden worden : de pensioenrechten voor de ambtenaren (de Beamtenversorgung en beamtenähnliche Versorgung), de pensioenrechten in de andere wettelijke pensioenstelsels (de gesetzliche Rentenversicherung), de pensioenrechten uit de groepsverzekeringen (de betriebliche Altersversorgung), de privé-verzekeringen en de buitenlandse pensioensystemen. Het lijkt niet aangewezen de berekeningsmethoden uitgebreid te bespreken. Zij zijn te nauw verbonden met de typisch Duitse reglementering ter zake. Wel zullen enkele basisbeginselen besproken worden, omdat deze wel interessant kunnen zijn.

(171) Zie nummer 58. Wat de Versorgungsausgleich betreft, is deze huwelijksperiode niet de werkelijke, reële huwelijksduur, maar wel een fictie in het leven geroepen juist om de berekeningen te vergemakkelijken.

normale evolutie van de loopbaan ¹⁷².

- (172) Geen rekening wordt gehouden met mogelijke promoties, verandering van werk ... Hierover : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 857. De moeilijkheid van deze fictie is dat de mogelijkheid reëel is dat deze "normale evolutie" zich niet doorzet. De loopbaan kan ofwel gunstiger ofwel ongunstiger verlopen, zodat de waardeberekening van de pensioenrechten op basis van de fictie ofwel te hoog ofwel te laag zal liggen. Vraag hierbij is of de rechtbank bij haar beslissing over de Versorgungsausgleich met deze mogelijke veranderingen rekening kan of moet houden. Zie wat Frankrijk betreft, de verplichting bij het bepalen van de prestation compensatoire rekening te houden met de te voorziene toekomst. Zie nummer 261. Een tweede vraag betreft de invloed van wetswijzigingen in de pensioensector op de Versorgungsausgleich. Wat is het gevolg van zulke wetswijziging op de reeds doorgevoerde Versorgungsausgleich ? Omtrent deze vragen was er aanvankelijk veel meer te doen dan nu. Door het Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs is de mogelijkheid ingevoerd om de uitspraken omtrent de Versorgungsausgleich aan te passen. Er kan thans aangepast worden aan wettelijke en feitelijke evoluties. De rechtsleer heeft zich voor de invoering van de nieuwe wet uitgebreid met dit probleem bezig gehouden. Vooreerst werd gesteld dat de feitelijke situatie reeds kan veranderen in de periode tussen het einde van het huwelijk en de beslissing van de rechtbank. Principieel zou de rechtbank met deze wijziging geen rekening moeten houden. Het heeft echter niet veel zin te steunen op een fictie die reeds van in den beginne een echte fictie blijkt te zijn. Zie : MICHAELIS, K., Berücksichtigung von Rechtsänderungen bei der Bewertung von Anwartschaften der gesetzlichen Rentenversicherung im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1985, p. 550. Bij de bespreking van het vraagstuk of met wetswijzigingen rekening moest gehouden worden, werd een onderscheid gemaakt naargelang de betreffende wet en de werking die de wetgever aan de wet heeft meegegeven. In de verzekeringswet zal ofwel het Entscheidungsprinzip, ofwel het Versicherungsfallprinzip gehuldigd worden. In het eerste geval moet de rechtbank rekening houden met de wetten die gelden op het ogenblik van haar beslissing, zelfs al zijn die van kracht geworden na de realisatie van het risico. Bij het Versicherungsfallprinzip wordt de toepasselijke wetgeving bevroren op het moment van de realisatie van het risico. Aangezien bij de Versorgungsausgleich de realisatie van het risico fictief geplaatst wordt op het einde van het huwelijk, moest, wanneer op de wet het Versicherungsfallprinzip toepasselijk wordt verklaard, met wetswijzigingen tussen het einde van het huwelijk en de beslissing van de rechtbank geen rekening gehouden worden. Zie : MICHAELIS, K., Berücksichtigung von Rechtsänderungen bei der Bewertung von Anwartschaften der gesetzlichen Rentenversicherung im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1985, p. 551. Gesteld werd ook dat rekening houden met wijzigingen en evoluties tot op het moment van de beslissing van de rechtbank over de Versorgungsausgleich het probleem nog niet oploste. Vooreerst kunnen zich uiteraard ook na de beslissing van de rechtbank nog wijzigingen en evoluties voordoen die de waarde van de uiteindelijk uitgekeerde pensioenrechten kunnen beïnvloeden; deze elementen blijven ook dan nog buiten beschouwing. In feite wordt, door rekening te houden met wijzigingen tot het moment van de beslissing door de rechtbank, de toestand slechts op een ander, misschien nog meer arbitrair moment bevroren. In plaats van bij de waardebepaling van de pensioenrechten uit te gaan van een normale evolutie van de loopbaan zoals zij zich aandient bij het einde van het huwelijk, wordt dan uitgegaan van een normale evolutie van de loopbaan zoals zij zich aandient op het ogenblik van de beslissing van de rechtbank. De garantie dat de pensioenrechten juist gewaardeerd zijn, dit wil zeggen in de juiste verhouding tot de uitkering waartoe zij aanleiding zullen geven bij realisatie van het risico, is niet beduidend groter, dan moest er geen rekening gehouden worden met evoluties die zich voordoen in de periode tussen het einde van het huwelijk en de beslissing van de rechtbank. Alleen zal de onvolkomenheid van het fictiesysteem minder opvallen. De werkelijke oplossing zou erin liggen de hele Versorgungsaus-
(Wordt vervolgd...)

II. Wettelijk pensioenstelsels

77. De waardeberekening van pensioenrechten in de wettelijke pensioenstelsels is in de wet vastgelegd ¹⁷³. In een eerste stap wordt het totaal van de tijdens het huwelijk verworven pensioenrechten berekend. De waarde van deze pensioenrechten wordt dan berekend aan de hand van de Rentenbemessungsgrundlagen ¹⁷⁴. Een specifieke waardeberekening is van kracht voor pensioenrechten verworven in het ambtenarenpensioen. Het probleem bij deze pensioenrechten is dat de carrière niet lineair verloopt. De pensioenrechten groeien niet evenredig aan in verhouding met de

---

(172)(...vervolg)

gleich nogmaals te bekijken wanneer men alle gegevens in handen heeft en werken met ficties dus overbodig wordt. Dit is het geval bij de werkelijke realisatie van het risico. Over de Versorgungsausgleich zou dus pas op dat ogenblik een beslissing genomen worden. Deze benadering is echter in tegenspraak met de concrete uitwerking van de Versorgungsausgleich. De uitspraak over de Versorgungsausgleich gebeurt onmiddellijk bij de echtscheiding en is constitutief voor de Versorgungsausgleich. Door deze uitspraak wordt het aantal pensioenrechten in hoofde van de ene echtgenoot verminderd, in hoofde van de andere verhoogd. Door de rechterlijke uitspraak is de Versorgungsausgleich definitief. Toch werd dit definitieve, drastische karakter vaak als onbillijk ervaren. Voorstellen werden dan ook geformuleerd om correcties mogelijk te maken, eventueel via de verbintenisrechtelijke verrekening of via correctie van "fouten" waarop de beslissing van de rechtbank zou gesteund zijn. Voor een overzicht van die voorstellen: MAIER, K. en HERRMANN, T., Die Korrektur des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1980, p. 13.

(173) § 1587 Abs. 2 Nr. 2 BGB. In de gesetzliche Rentenversicherung zijn er verschillende pensioenregelingen. § 1587 a Abs. 2 Nr. 2 B.G.B. verwijst voor de berekening van de pensioenrechten naar de op deze verzekeringen toepasselijke reglementering. Zo gebeurt bijvoorbeeld de berekening van pensioenrechten in de verzekering voor arbeiders overeenkomstig § 1248 RVO; pensioenrechten in de verzekering voor bedienden overeenkomstig § 25 AVG en pensioenrechten in de verzekering voor mijnwerkers overeenkomstig § 48 RKnG.

(174) Het bruto-inkomen van de verzekerde (de persönliche Rentenbemessungsgrundlage) wordt vergeleken met de allgemeine Bemessungsgrundlage. Deze allgemeine Bemessungsgrundlage wordt door de regering vastgesteld en is het gemiddeld bruto-inkomen van alle in het stelsel van de arbeiders en bedienden verzekerden, genomen over een periode van drie jaar voor het kalenderjaar waarin het risico gerealiseerd wordt. Wanneer bijvoorbeeld het bruto-inkomen van de verzekerde 150% bedraagt van het doorsnee bruto-inkomen van alle verzekerden, dan zijn de door hem verworven pensioenrechten gelijk te stellen met 150 Werteinheiten. Voor de berekening van de pensioenrechten in een wettelijk pensioenstelsel, zie: GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 341; JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 482; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 868; ROLLAND, W., Das neue Ehe- und Familienrecht 1. EheRG. Kommentar zum 1. Eherechtsreformgesetz, p. 642; PALANDT, O., Bürgerliches Gesetzbuch, p. 1505; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 843.

anciënniteit en de betaalde bijdragen ¹⁷⁵. De pensioenrechten uit de andere speciale regimes zijn in de wet niet met name genoemd ¹⁷⁶. De concrete berekening van de tijdens het huwelijk verworven pensioenrechten wordt gemaakt volgens de bepalingen van de desbetreffende pensioenstelsels ¹⁷⁷.

III. Aanvullende pensioenstelsels

78. Voor de waardering van pensioenrechten uit een groepsverzekering gelden specifieke wetsbepalingen ¹⁷⁸. De concrete berekening gebeurt overeenkomstig de bepalingen uit het concrete verzekeringscontract en subsidiair volgens de bepalingen van de basiswet inzake de groepsverzekeringen ¹⁷⁹. Bij de pensioenrechten verworven in een groepsverzekering moet echter nog een bijkomende berekening doorgevoerd worden. De pensioenrechten uit de wettelijke pensioenstelsels zijn dynamisch, wat wil zeggen dat de uitkeringen evolueren met de stijging van de levensduurte. Om de pensioenrechten uit

---

(175) De waardeberekening van de pensioenrechten in de Beamten- en de beamtenähnliche Versorgung gebeurt overeenkomstig § 1587 a Abs. 2 Nr. 1 BGB. Over het niet lineaire karakter van de ambtenarenloopbaan : o.a. KLEIN, M., Die Bestimmung des Anteils der ausgleichenden Versorgung bei Zusammen treffen von Beamtenversorgung und Altersruhegeld, FamRZ, 1982, p. 669. Bij de berekening van de Versorgungsausgleich wordt er echter fictief van uitgegaan dat het verwerven van pensioenrechten wel lineair gebeurt. Voor de berekening van de pensioenrechten in de Beamtenversorgung en de beamtenähnliche Versorgung, zie : JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 453; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 849; ROLLAND, W., Das neue Ehe- und Familienrecht 1. EheRG. Kommentar zum 1. Eherechtsreformgesetz, p. 647; SOERGEL, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 824.

(176) Ze vallen onder "sonstige Renten & ähnliche wiederkehrende Leistungen". De waardering van de pensioenrechten gebeurt overeenkomstig § 1587 a Abs. 2 Nr. 4 Buchst. b B.G.B.

(177) Voor de concrete berekening zie : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 906. Over het al dan niet indexeren van deze pensioenrechten wordt in de bepalingen over de Versorgungsausgleich niet gesproken. Aangenomen wordt dat dit toch het geval moet zijn, naar analogie van de rechten uit de groepsverzekeringen en rekening houdend met de ratio legis van de indexering. Zie: VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 517.

(178) § 1587 a Abs. 2 Nr. 3 BGB.

(179) Men berekent het hypothetische of fictieve pensioen waarop de titularis recht heeft en distilleert daaruit het tijdens het huwelijk verworven deel. Voor de berekening van de pensioenrechten in het kader van een groepsverzekering, zie : JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 501; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 892; PALANDT, O., Bürgerliches Gesetzbuch, p. 1506; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 878.

een groepsverzekering te kunnen vergelijken met de pensioenrechten uit de wettelijke pensioenstelsels, moeten deze pensioenrechten "gedynamiseerd" worden. De pensioenrechten uit de groepsverzekeringen zijn immers niet allemaal volledig geïndexeerd ¹⁸⁰.

IV. Privé-verzekering

79. Een laatste reeks pensioenrechten zijn de pensioenrechten verworven in het kader van een privé-verzekering ¹⁸¹. Bij de waardering van de pensioenrechten uit een privé-verzekering verschilt de methode die moet worden gevolgd naargelang er een dekkingskapitaal opgebouwd wordt of niet ¹⁸². De privé-verzekeringen zijn kwalitatief

-
- (180) Het komt er in de eerste plaats op aan na te gaan of, en in welke mate, de pensioenrechten uit een groepsverzekering geïndexeerd zijn. Het is inderdaad niet steeds gemakkelijk uit te maken wanneer een pensioenrecht voldoende geïndexeerd is en niet moet omgerekend worden. Hierover : ROLLAND, W., Das neue Ehe- und Familienrecht 1. EheRG. Kommentar zum 1. Eherechtsreformgesetz, p. 687, volgens wie het criterium is of de pensioenuitkering "in gleicher oder nahezu gleicher Weise" stijgt als dit het geval is bij het ambtenarenpensioen en in andere wettelijke pensioenstelsels. GLOCKNER, R., Die betriebliche Altersversorgung beim Versorgungsausgleich, FamRZ, 1988, p. 777 haalt de concrete punten aan waarmee rekening moet worden gehouden bij het beoordelen van het dynamisch karakter van de pensioenrechten. Zie ook : VON MAYDEL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 517. Positief is hierbij wel dat, in tegenstelling tot vroeger, thans rekening gehouden wordt met graden in de indexering en de omrekening verschilt voor pensioenrechten die helemaal niet geïndexeerd zijn en pensioenrechten die gedeeltelijk geïndexeerd (teildynamisch) zijn. Hierover: ZIMMERMANN, S., Die Änderung der Barwertverordnung für den Versorgungsausgleich, N.J.W., 1984, p. 2323. Ook over dit probleem : ELLGER, W. en GLOCKNER, R., Zur Berücksichtigung der Dynamik von Versorgungsanrechten im Versorgungsausgleich nach der geänderten Barwert-Verordnung, FamRZ, 1984, p. 734. De omrekening van de niet-geïndexeerde pensioenrechten uit de groepsverzekeringen gebeurt via de Barwertverordnung. Volledig geïndexeerde pensioenrechten uit een groepsverzekering moeten niet omgerekend worden.
- (181) Wanneer het echter een privé-verzekering betreft die de werkgever heeft afgesloten in het kader van een groepsverzekering, dient de waardebeoordeling te gebeuren zoals bij de groepsverzekering. Zie : GITTER, W. en HOFFMANN, M., Privatversicherung und Versorgungsausgleich, in Festschrift für G. Beitzke, p. 951; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 944.
- (182) Dit dekkingskapitaal kan vergeleken worden met onze wiskundige provisie. Bij de ouderdomsverzekering wordt geleidelijk een dekkingskapitaal opgebouwd, naargelang het betalen van de premies. Bij de verzekering tegen beroepsongeschiktheid komt er intengendeel slechts een dekkingskapitaal tot stand wanneer zekerheid bestaat dat alle verzekeringspremies betaald worden. De berekening van dit dekkingskapitaal gebeurt verzekeringsmathematisch. Zie : PALANDT, O., Bürgerliches Gesetzbuch, p. 1511; ROLLAND, W., Das neue Ehe- und Familienrecht 1. EheRG. Kommentar zum 1. Eherechtsreformgesetz, p. 688. In een tweede stap wordt berekend welk deel van het dekkingskapitaal tijdens het huwelijk verworven is, waarbij het grootste probleem is te bepalen welk deel van
(Wordt vervolgd...)

niet te vergelijken met de pensioenrechten uit de wettelijke pensioenstelsels. Daarom moeten alle pensioenrechten uit de privé-verzekering omgerekend worden naar de wettelijke pensioenstelsels toe, zelfs wanneer deze pensioenrechten geïndexeerd zijn ¹⁸³.

V. Onvolkomenheden bij de berekeningswijzen

80. De berekening van de tijdens het huwelijk verworven pensioenrechten gebeurt volgens de reglementering eigen aan het pensioenstelsel waarin deze pensioenrechten zijn verworven. Er wordt evenwel een poging ondernomen om deze pensioenrechten te waarderen naar dezelfde criteria toe ¹⁸⁴.

(182)(...vervolg)

de intresten aan de huwelijksperiode toe te rekenen is. Hierover : MUNCHE-
NER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 923. Wanneer er geen dekkings-
kapitaal is, moeten de hypothetische berekeningen via § 1587 a II Nr. 5 BGB
doorgevoerd worden om een fictief dekkingskapitaal, de Barwert te bepalen.
Voor de berekening van pensioenrechten uit de privé-verzekering zie: FRIEDE-
RICI, P., Die "Dynamik" als Bewertungskriterium im Versorgungsausgleich, NJW,
1986, p. 689; GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 344; MUN-
CHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 916; PALANDT, O.,
Bürgerliches Gesetzbuch, p. 1511; ROLLAND, W., Das neue Ehe- und Fami-
lienrecht 1. EheRG. Kommentar zum 1. Eherechtsreformgesetz, p. 682.

(183) Concreet gebeurt dit als volgt. Wanneer er een dekkingskapitaal is, wordt
nagegaan hoeveel pensioenrechten verworven worden, wanneer dit dekkings-
kapitaal betaald wordt als premie in een wettelijk pensioenstelsel. Bij ontstentenis
van een dekkingskapitaal wordt eerst de Barwert berekend en wordt vervolgens
nagegaan hoeveel pensioenrechten zouden verworven worden, moest deze
Barwert betaald worden als premie in een wettelijk pensioenstelsel. Zie :
MUNCHE-
NER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 925. Voor alle
concrete berekeningen in verband met de waardering van de pensioenrechten
bestaan er tabellen.

(184) Bij de waardering van de pensioenrechten uit een wettelijk pensioenstelsel, wordt
enkel rekening gehouden met dat deel van het pensioenrecht dat recht geeft op
de uitkering van een ouderdoms- of invaliditeitspensioen. Zie : MUNCHE-
NER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 874. Het waarderen naar dezelfde
criteria toe gebeurt mede via het systeem van de Barwert. Op die manier
worden bepaalde pensioenrechten geïndexeerd. De pensioenrechten die moeten
worden geïndexeerd zijn : de pensioenrechten uit een groepsverzekering die niet
volledig geïndexeerd zijn, ook al is er een dekkingskapitaal, de "sonstige Renten
und ähnliche wiederkehrende Leistungen", wanneer ze niet volledig geïndexeerd
zijn en wanneer geen dekkingskapitaal wordt opgebouwd en de pensioenrechten
uit een privé-verzekering, zelfs wanneer ze geïndexeerd zijn, in zoverre er niet
een door bijdragen opgebouwd dekkingskapitaal is. Bij het vergelijkbaar maken
van de pensioenrechten wordt dus meestal slechts rekening gehouden met het al
dan niet geïndexeerd zijn van de pensioenrechten. Alleen bij pensioenrechten uit
privé-verzekeringen die aanleiding geven tot levenslange uitkeringen wordt ook
met andere punten rekening gehouden. Bij het bepalen van de Barwert van
pensioenrechten uit privé-verzekeringen die aanleiding geven tot levenslange uitke-
ringen wordt ook rekening gehouden met de pensioenleeftijd. De waarde van de
pensioenrechten is hoger naargelang de leeftijd waarop het pensioen ingaat lager
is, en lager naargelang de leeftijd waarop het pensioen ingaat hoger is. Ook
(Wordt vervolgd...)

Algemeen wordt in verband met de waardering van de pensioenrechten kritiek gegeven op het feit dat slechts zeer partieel met de kwaliteitsverschillen van de pensioenrechten rekening wordt gehouden. Er worden belangrijke punten genegeerd, zoals de verschillende fiscale behandeling, de omvang van het gedekte risico, de aanwezigheid en omvang van een overlevingspensioen, zodat uiteindelijk toch nog steeds appels met peren worden vergeleken ¹⁸⁵.

VI. Partijautonomie

81. De echtgenoten kunnen, via het afsluiten van een overeenkomst over de Versorgungsausgleich zelf een berekeningswijze overeenkomen ¹⁸⁶. Voor een aantal pensioenrechten zal dit trouwens zeer nuttig zijn. Voor de buitenlandse pensioenrechten is in de wet geen specifieke berekeningswijze voorzien. De rechtbank zal de regels die gelden voor de Duitse pensioenrechten naar analogie toepassen, maar hier lijkt een overeenkomst tussen partijen zeer aangewezen ¹⁸⁷.

VII. Aanpassingen

82. Elke beslissing over de Versorgungsausgleich kan aangepast worden ¹⁸⁸.

---

(184)(...vervolg)

wordt bij de waardeberekening rekening gehouden met de aard en de omvang van het gedekte risico. Het pensioenrecht is het meest waard wanneer zowel ouderdom als beroepsongeschiktheid gedekt zijn. Een pensioenrecht waarbij alleen de arbeidsongeschiktheid gedekt is, is gewoonlijk minder waard dan een pensioenrecht waarbij enkel het risico ouderdom gedekt is. Hierover : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 936.

(185) MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 927; ROLLAND, W., Das neue Ehe- und Familienrecht I. EheRG. Kommentar zum 1. Eherechtsreformgesetz, p. 688; RULAND, F., Der Versorgungsausgleich, N.J.W., 1976, p. 1720; SCHUSINSKI, E., Die Technik des Versorgungsausgleichs mit Hilfe der Barwert-Verordnung, N.J.W., 1977, p. 1265; VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 518; Vorschläge des deutschen Familiengerichtstages zur Reform des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1982, p. 675.

(186) Deze oplossing wordt ook gesuggereerd door ZIMMERMANN, S., Die Änderung der Barwertverordnung für den Versorgungsausgleich, N.J.W., 1984, p. 2326.

(187) Voor de berekening van buitenlandse pensioenrechten : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 941.

(188) Voor het Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs was het niet mogelijk de beslissing over de Versorgungsausgleich aan te passen. Er kon geen rekening meer gehouden worden met latere wetswijzigingen (Wordt vervolgd...)

De inhoud van de beslissing is hierbij onbelangrijk ¹⁸⁹. Aanpassing is echter niet in elk geval mogelijk. Aanpassing is slechts mogelijk wanneer bij wetswijziging de reglementen inzake de pensioenrechten aangepast worden ¹⁹⁰. Hetzelfde zou het geval zijn bij evolutie in de rechtspraak of bij feitelijke evoluties in verband met de tijdens het huwelijk

---

(188)(...vervolg)

waardoor de waarde van de pensioenrechten gewijzigd werd. Gesteld werd dat deze regeling misschien zelfs strijdig was met de grondwet. Latere wetswijzigingen inzake pensioenrechten moesten buiten beschouwing blijven. Dit zou tot gevolg kunnen hebben dat de verrekenplichtige uiteindelijk te fel belast werd. Hij zou in zekere zin onteigend worden: HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 222. Evenmin konden fouten bij de berekening hersteld worden of kon de verrekenwijze aangepast worden aan gewijzigde feitelijke omstandigheden. Zo kon geen aanpassing doorgevoerd worden wanneer een pensioenrecht dat nog voorwaardelijk was bij de beslissing over de Versorgungsausgleich later definitief werd. Het Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs heeft de mogelijkheid van aanpassing van de beslissing over de Versorgungsausgleich wel voorzien. De wetgever was van oordeel dat men anders te fel afhankelijk was van het ogenblik van de beslissing over de Versorgungsausgleich. Zie : RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 346. In de vroegere rechtsleer kwam opnieuw de vraag van eventuele correctie van de uitspraak inzake de Versorgungsausgleich aan bod. Gesteld werd dat wanneer zou blijken dat bij het bepalen van de te verrekenen pensioenrechten fouten of onnauwkeurigheden zijn tussengesloten, eventueel een correctie kon doorgevoerd worden. Voorgesteld werd deze correctie via de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening door te voeren : SCHWAB, D., Verfassungswidrigkeit des Versorgungsausgleichs ?, FamRZ, 1977, p. 772. De mogelijkheid de beslissing over de Versorgungsausgleich aan te passen is een compromis. Het was aanvankelijk de bedoeling de uitspraak over de Versorgungsausgleich te verschuiven naar het ogenblik van de pensionering. Hiertegen kwam protest. De situatie van de verrekenplichtige zou veel te lang onzeker blijven. Het compromis was dus een uitspraak over de Versorgungsausgleich bij de echtscheiding met mogelijkheid van aanpassing. Hierover: HAHNE, M.M., Die Abänderung rechtskräftiger Versorgungsausgleichsentscheidungen gemäss § 10 a VAHRG n. F., FamRZ, 1987, p. 219.

- (189) HAHNE, M.M., Die Abänderung rechtskräftiger Versorgungsausgleichsentscheidungen gemäss § 10 a VAHRG n. F., FamRZ, 1987, p. 221. RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 350 stelt dat een aanpassing slechts mogelijk is wanneer er besloten was dat een verrekening moest doorgevoerd worden. Wanneer het Familiengericht aanvankelijk beslist had dat er geen pensioentransfer moest plaatsgrijpen, zou deze beslissing later niet kunnen aangepast worden. Ook wanneer over de Versorgungsausgleich een overeenkomst was afgesloten zou een latere aanpassing mogelijk zijn: HAHNE, M.M., Die Abänderung rechtskräftiger Versorgungsausgleichsentscheidungen gemäss § 10 a VAHRG n. F., FamRZ, 1987, p. 221. De twee ex-echtgenoten zouden dan wel met een aanpassing moeten instemmen: HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 225.
- (190) HAHNE, M.M., Die Abänderung rechtskräftiger Versorgungsausgleichsentscheidungen gemäss § 10 a VAHRG n. F., FamRZ, 1987, p. 222; HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 222; RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 346.

verworven pensioenrechten ¹⁹¹. Aanpassing is ook mogelijk ter verbetering van bij de beslissing over de Versorgungsausgleich begane fouten ¹⁹². De beslissing over de Versorgungsausgleich kan slechts aangepast worden, wanneer er, ten gevolge van de gewijzigde situatie, een wezenlijk verschil is tussen het vroegere resultaat en het nieuwe resultaat ¹⁹³. Een aanpassing kan niet doorgevoerd worden wanneer dit grof onbillijke gevolgen zou hebben ¹⁹⁴. De aanpassing van de beslissing over de Versorgungsausgleich wordt niet van ambtswege doorgevoerd. Ze moet worden aangevraagd ¹⁹⁵.

-
- (191) Voor de aanpassing aan evoluties in de rechtspraak, zie : HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 223. Wat de feitelijke evolutie van de pensioenrechten betreft, gaat het veelal om pensioenrechten die op het ogenblik van de beslissing over de Versorgungsausgleich nog niet definitief verworven waren en waarvoor bijgevolg een verbintenisrechtelijke verrekening voorzien was. Wanneer deze pensioenrechten later definitief worden, kan de verrekening ook via de andere verrekenvormen doorgevoerd worden. Hierover: HAHNE, M.M., Die Abänderung von Altfällen, FamRZ, 1987, p. 430; HAHNE, M.M., Die Abänderung rechtskräftiger Versorgungsausgleichsentscheidungen gemäss § 10 a VAHRG n. F., FamRZ, 1987, p. 227; HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 222; RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 350. Er wordt enkel rekening gehouden met feitelijke evoluties in verband met het huwelijk. Met andere feitelijke evoluties, die niets te maken hebben met het ontbonden huwelijk, mag geen rekening worden gehouden. Zo kan geen rekening worden gehouden met de promotie van de echtgenoten na het huwelijk: RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 349. Evenmin kan rekening gehouden worden met een nieuw huwelijk of met vermogensvermindering: HAHNE, M.M., Die Abänderung rechtskräftiger Versorgungsausgleichsentscheidungen gemäss § 10 a VAHRG n. F., FamRZ, 1987, p. 223. Er wordt enkel rekening gehouden met de evolutie tot op het ogenblik waarop de aanpassing van de beslissing over de Versorgungsausgleich wordt gevraagd. Hierover : HAHNE, M.M., Die Abänderung rechtskräftiger Versorgungsausgleichsentscheidungen gemäss § 10 a VAHRG n. F., FamRZ, 1987, p. 228.
- (192) HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 224; RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 346. Verbetering van fouten is niet mogelijk wanneer de fouten te wijten zijn aan heimelijk achterhouden van informatie: HAHNE, M.M., Die Abänderung rechtskräftiger Versorgungsausgleichsentscheidungen gemäss § 10 a VAHRG n. F., FamRZ, 1987, p. 219.
- (193) Er is een "Bagatellgrenze" ingelast. Minieme aanpassingen worden niet doorgevoerd : HAHNE, M.M., Die Abänderung rechtskräftiger Versorgungsausgleichsentscheidungen gemäss § 10 a VAHRG n. F., FamRZ, 1987, p. 219. Zie ook: RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 350. Vergelijk nummer 142.
- (194) HAHNE, M.M., Die Abänderung rechtskräftiger Versorgungsausgleichsentscheidungen gemäss § 10 a VAHRG n. F., FamRZ, 1987, p. 219.
- (195) De vordering kan ingesteld worden door de echtgenoten, hun rechtsopvolgers en de pensioeninstellingen. Over de procedure, zie: HAHNE, M.M., Die Abänderung... (Wordt vervolgd...)

B. Hulpmiddelen

I. Informatieplicht

83. Het spreekt vanzelf dat de informatieplicht en het informatierecht bij het bepalen van de te verrekenen pensioenrechten van groot belang is. Dit informatierecht geldt zowel tussen echtgenoten, als ten gunste van de bevoegde rechtbank, als ten gunste van de betrokken notaris en advocaat.

84. De wet bepaalt dat de echtgenoten elkaar alle inlichtingen moeten verschaffen ¹⁹⁶. Dit informatierecht ontstaat wanneer er een "rechtmatig belang" is ¹⁹⁷. De rechtbank heeft de mogelijkheid inlichtingen op te eisen, enerzijds van de echtgenoten zelf en anderzijds van alle instellingen en privé-personen bij wie de echtgenoten pensioenrechten tegood hebben ¹⁹⁸. Het informatierecht werd uitgebreid tot de

---

(195)(...vervolg)

rung von Altfällen, FamRZ, 1987, p. 431; HAHNE, M.M., Die Abänderung rechtskräftiger Versorgungsausgleichsentscheidungen gemäss § 10 a VAHRG n. F., FamRZ, 1987, p. 229; HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 224.

(196) § 1587 BGB.

(197) Dit is het geval wanneer reeds een vordering tot echtscheiding is ingediend. Dit is echter ook het geval wanneer een echtgenoot ernstig een echtscheiding overweegt. Zie : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 337; SOERGER, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Familienrecht, p. 1264; VON MAYDEL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 518; VON MAYDEL, B., Der Versorgungsausgleich, FamRZ, 1977, p. 177. Deze mogelijkheid om informatie in te winnen zelfs voor een vordering tot echtscheiding is ingesteld is zeer interessant. Eventueel zal het mede van het resultaat van de Versorgungsausgleich afhangen of een echtscheiding al dan niet economisch en financieel haalbaar is. Met kennis van zaken kan de betrokken echtgenoot dan beslissen de vordering tot echtscheiding in te stellen. Maar vooral met het oog op mogelijke overeenkomsten over de Versorgungsausgleich is dit informatierecht van belang. Zie nummer 152, noot 308.

(198) § 11 van het Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG) (21/2/1983, BGBl, I, S. 105). Deze wet is wat § 11 betreft in werking getreden op 1 april 1983. De positie van de rechtbank is, wat betreft het inwinnen van inlichtingen, verbeterd vergeleken met de regeling die aanvankelijk gold. Wanneer de echtgenoten de door de rechtbank gevraagde inlichtingen niet vrijwillig verstrekten, kon de rechtbank hen daartoe niet dwingen. De in de praktijk aan dit probleem gegeven oplossing, met name de ene echtgenoot dagvaardt de andere tot het meedelen van informatie wordt o.a. aangegeven bij ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG), Kommentar, p. 72. Ook tegenover verzekeringsinstellingen had de rechtbank slechts de moge-
(Wordt vervolgd...)

notarissen en advocaten ¹⁹⁹. Dit informatierecht van advocaten en notarissen is echter beperkt ²⁰⁰.

(198)(...vervolg)

lijkheid de gevraagde inlichtingen, die niet vrijwillig werden verstrekt op te eisen via de procedure van F.G.G. (Gesetz über die Angelegenheiten der Freiwilligen Gerichtbarkeit). De rechtbank vorderde op basis van § 53 b Abs. 2 S 2 FGG (het in zake roepen van derden); geantwoord werd op basis van § 53 b Abs. 2 S 3 FGG. Zie hierover MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 831. Alle betrokkenen zijn verplicht te antwoorden op de vraag om inlichtingen van de rechtbank. Hierover : FRIEDERICI, P., Das Ergänzungsgesetz zum Versorgungsausgleich, N.J.W., 1983, p. 790; HAHNE, M.M. en GLOCKNER, R., Das Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1983, p. 226; PALANDT, Bürgerliches Gesetzbuch, p. 1551; ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG), Kommentar, p. 72. Alle betrokkenen, ook dus de verzekeringsinstellingen, worden dan partij in de procedure over de Versorgungsausgleich. Het verschil tussen het informatierecht van de rechtbank enerzijds en van de andere betrokkenen anderzijds is dat het informatierecht van de rechtbank noodgedwongen slechts een aanvang neemt wanneer de echtscheidingsprocedure reeds is ingeleid. Echtgenoten, advocaten en notarissen kunnen ook voor de eis tot echtscheiding inlichtingen inwinnen. Vaak zal dan ook, wanneer de rechtbank over de Versorgungsausgleich moet oordelen, reeds zeer veel informatie verzameld zijn. Kan en mag de rechtbank op deze informatie steunen of moeten nieuwe inlichtingen ingewonnen worden, wat de procedure vertraagt en het werk van de verzekeringsinstellingen vanzelfsprekend doet toenemen? Hierover : UDSCHING, P., Haftungsrisiken bei der Durchführung des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1978, p. 291. Toch lijkt het opnieuw aanvragen van inlichtingen door de rechtbank niet te vermijden. Vooreerst geldt het informatierecht van advocaten en notarissen niet tegenover alle verzekeringsinstellingen. Een tweede nog belangrijker bezwaar betreft de kwaliteit van de reeds vroeger verworven informatie. Advocaten en notarissen verkrijgen de informatie waarover de verzekeringsinstelling beschikt op het ogenblik van de aanvraag. De rechtbank moet ingelicht worden over de toestand van de pensioenrechten op het einde van het huwelijk. De rechtbank kan zich dus bezwaarlijk steunen op de door advocaten en notarissen verzamelde inlichtingen.

(199) Zweite Verordnung über die Erteilung von Rentenauskunften an Versicherte der gesetzlichen Rentenversicherung (5/8/1977, BGBl. I, p. 1486; van kracht op 11/8/1977) (Auskunftsverordnung). SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1269.

(200) Vooreerst kunnen niet alle advocaten en notarissen zich erop beroepen. Verder is, naar de letter van de wet, dit informatierecht slechts gericht tegen de "Träger der gesetzlichen Rentenversicherung". Hierover : UDSCHING, P., Haftungsrisiken bei der Durchführung des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1978, p. 291. Het informatierecht voor advocaten en notarissen bestaat zelfs wanneer er nog geen vordering tot echtscheiding is ingesteld, wel kan de advocaat van dit recht slechts gebruik maken wanneer hij schriftelijk door één van de echtgenoten ter verdediging van zijn belangen is aangesteld. De notaris heeft enkel informatierecht wanneer hij aangezocht is om een overeenkomst over de Versorgungsausgleich in het kader van § 1570 B.G.B. op te stellen. Hierover : BERGNER, L., Rentenauskünfte, Rentenschätzung und Parteivereinbarungen über den Versorgungsausgleich, N.J.W., 1977, p. 1749. Partijen kunnen bezwaarlijk een overeenkomst afsluiten wanneer ze het voorwerp waarover ze de overeenkomst afsluiten onvoldoende kennen. In verband met de Versorgungsausgleich bestaan er twee grote mogelijkheden om een overeenkomst af te sluiten. Zie nummer 152. Een eerste soort overeenkomsten moet overeenkomstig § 1587 O BGB "in samenhang met de echtscheiding" worden afgesloten en is onderworpen aan de goedkeuring (Wordt vervolgd...)

II. Voorafgaande behandeling

85. Normaal behandelt de rechtbank de Versorgungsausgleich samen met de echtscheiding. Wanneer de problematiek van de Versorgungsausgleich te ingewikkeld is, kan de rechtbank beslissen deze afzonderlijk te behandelen ²⁰¹. De eigenlijke taak van de rechtbank bestaat erin de verworven pensioenrechten te verrekenen. Haar taak

(200)(...vervolg)

van de rechtbank. Voor het afsluiten van de eerste soort overeenkomsten is het dus niet vereist dat de eis tot echtscheiding reeds is ingediend. Het is dan ook interessant dat het informatierecht ontstaat ook voor de vordering tot echtscheiding is ingesteld. De notaris heeft immers bij het verlijden van overeenkomsten van § 1587 O.B.G.B. de plicht de partijen voor te lichten. Het is vanzelfsprekend dat de notaris slechts in staat is de partijen voor te lichten, wanneer hij zelf over de nodige informatie beschikt. Het voorlichten van partijen is voor de notaris zeer belangrijk. Het kadert in de beroepsplichten van de notaris en zijn aansprakelijkheid kan in het gedrang komen. Daarover: BERGNER, L., Rentenauskünfte, Rentenschätzung und Parteivereinbarungen über den Versorgungsausgleich, N.J.W., 1977, p. 289; ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichs-Verträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 6. Een tweede soort overeenkomsten worden afgesloten in het huwelijkscontract volgens § 1408 II B.G.B. In verband met de gelding van in het kader van deze paragraaf afgesloten overeenkomsten is een wachtperiode voorzien. Dit houdt in dat er tussen het afsluiten van de overeenkomst en de vordering tot echtscheiding minstens een periode van één jaar moet zijn verlopen, zoniet vervalt de overeenkomst. De notaris heeft echter geen informatierecht wanneer de overeenkomst over de Versorgungsausgleich in een huwelijkscontract wordt ingebouwd. In de regel zal het in deze gevallen eerder om een "principe-overeenkomst" gaan waarin eerder algemene lijnen worden afgesproken. Vaak worden deze overeenkomsten immers gesloten bij het afsluiten van het huwelijk. De notaris kan dan in het kader van zijn informatieplicht volstaan met een meer algemene uitleg. Concrete pensioenrechten zijn er immers tijdens de periode van het huwelijk nog niet verworven. Vaak echter wordt een overeenkomst over de Versorgungsausgleich juist één jaar voor de vordering tot echtscheiding in de vorm van een huwelijkscontract gegoten om zo te ontsnappen aan de bij overeenkomsten in het raam van § 1587 O.B.G.B. vereiste goedkeuring door de rechtbank. In dit laatste geval kan het betreurd worden dat de notaris geen recht op informatie geniet wanneer hem verzocht wordt een overeenkomst volgens § 1408 II B.G.B. te verlijden. In de mate dat de notaris geen informatierecht heeft kan hij ook niet aansprakelijk gesteld worden wegens een onvolledige voorlichting van de partijen. Hierover: UDSCHING, P., Haftungsrisiken bei der Durchführung des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1978, p. 294. De informatiemogelijkheden waarover de echtgenoten rechtstreeks of onrechtstreeks beschikken lossen echter nog niet alle moeilijkheden op. Zekerheid over de op basis van de verworven inlichtingen afgesloten overeenkomsten heeft men nooit. Zo kunnen bijvoorbeeld moeilijkheden bestaan over het in concreto bepalen van de lengte van het huwelijk. Hierover wordt door de rechtbank beslist in het kader van de Versorgungsausgleich, een tussenuitspraak over de lengte van het huwelijk is niet mogelijk. Zie de rechtspraak aangehaald bij VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 514.

(201) MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 830.

bestaat er niet in het bestaan of de hoogte van de pensioenrechten vast te stellen. Telkens wanneer er betwistingen zijn op het punt van het bestaan of de hoogte van de pensioenrechten, kan de procedure in verband met de Versorgungsausgleich geschorst worden en kan de betwisting voorgelegd worden aan de ter zake gespecialiseerde rechtbank ²⁰².

---

(202) Hierover o.a. : BEITZKE, G., Familienrecht, p. 173; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1097; ROLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG), Kommentar, p. 29. In het kader van deze procedure staat bij voorbeeld voor de echtgenoten de mogelijkheid open te protesteren tegen de door de verzekeringsinstelling aan de rechtbank meegedeelde informatie.

§ 4. Verrekenwijzen

A. Splitting

I. Omschrijving

86. Splitting is de wijze van uitvoering van de Versorgungsausgleich die bij voorkeur wordt toegepast ²⁰³. De pensioenrechten van de verrekenplichtige echtgenoot in één van de wettelijke pensioenstelsels worden verminderd en de pensioenrechten van de verrekengerechtigde in hetzelfde stelsel worden voor een gelijke waarde verhoogd ²⁰⁴. Wanneer de verrekengerechtigde nog geen pensioenrechten had in één van de wettelijke pensioenstelsels, worden voor hem in één van deze stelsels pensioenrechten gevestigd.

II. Toepassingsgebied

87. Splitting is slechts mogelijk wanneer de verrekenplichtige echtgenoot pensioenrechten heeft in een wettelijk pensioenstelsel en de verrekengerechtigde echtgenoot pensioenrechten in dit zelfde stelsel kan verwerven ²⁰⁵.

---

(203) Splitting wordt in ongeveer 80% van de gevallen van Versorgungsausgleich toegepast. Zie : RULAND, F., Der Versorgungsausgleich, N.J.W., 1976, p. 1717. Over de al dan niet grondwettelijkheid van de Splitting heeft discussie bestaan. Via de Splitting worden de pensioenrechten van de verrekenplichtige echtgenoot verminderd. Dit zou indruisen tegen het door de grondwet gewaarborgde eigendomsrecht. Door het Bundesverfassungsgericht (BVerfG 28 februari 1980, FamRZ, 1980, p. 326 besproken bij ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG) - Kommentar, p. 4.) is het systeem van de Splitting in grote lijnen grondwettelijk verklaard.

(204) De verrekengerechtigde echtgenoot verkrijgt op deze wijze een zelfstandig pensioen. Hierover : WAGENITZ, T., Auf der Suche nach den tragenden Prinzipien des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 18.

(205) GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 348; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 826; p. 949; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1019. Een niet ambtenaar kan geen pensioenrechten verwerven in het pensioenstelsel voor ambtenaren. Wanneer de verrekengerechtigde echtgenoot geen ambtenaar is, kan de verrekening van pensioenrechten in het stelsel van de ambtenaren dus niet via Splitting gebeuren. Concreet kunnen pensioenrechten in het stelsel van de ambtenaren dus slechts via Splitting verrekend worden wanneer beide echtgenoten ambtenaar zijn. De bepalingen in verband met de wachttijden moeten door de verrekengerechtigde nageleefd zijn. Hierover : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. (Wordt vervolgd...)

88. De wetgever is van oordeel dat de pensioenrechten in één van de wettelijke pensioenstelsels de beste pensioenrechten zijn. Daarom is een bescherming ingelast voor de verrekenplichtige echtgenoot. Het aantal via Splitting over te dragen pensioenrechten wordt beperkt. Na de Splitting kan de verrekengerechtigde maximaal een zelfde aantal pensioenrechten in een wettelijk pensioenstelsel genieten als de verrekenplichtige echtgenoot ²⁰⁵.

Tenslotte ook kan de verrekenplichtige echtgenoot, zelfs na opeenvolgende echtschei-

---

(205)(...vervolg)

357; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 827, p. 984; RULAND, F., Der Versorgungsausgleich, N.J.W., 1976, p. 1717. Er is een maximum gesteld aan het aantal pensioenrechten dat een verzekerde kan genieten in een wettelijk pensioenstelsel. Iemand kan in een wettelijk pensioenstelsel slechts pensioenrechten verwerven met een maximale waarde van 200% van het gemiddelde bruto-inkomen van alle in dat wettelijk pensioenstelsel verzekerden. Dit cyfer van het gemiddelde bruto-inkomen van alle in een wettelijk pensioenstelsel verzekerden wordt jaarlijks door de minister van arbeid en sociale zekerheid vastgesteld. Hierover: GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 350. Concreet houdt dit in dat wanneer de verrekengerechtigde reeds zeer veel pensioenrechten in wettelijke pensioenstelsels heeft verworven, slechts pensioenrechten via Splitting kunnen verrekend worden tot het maximumbedrag van 200% bereikt is. Het overschot zal op een andere wijze moeten worden verrekend. Het is mogelijk dat op het ogenblik van de echtscheiding de verrekengerechtigde echtgenoot reeds de pensioengerechtigde leeftijd heeft bereikt. Verkrijgt de verrekengerechtigde dan de nieuwe pensioenrechten wanneer het risico reeds gerealiseerd is? De vraag is hier dan of dit niet indruist tegen het principe dat men zich niet meer kan verzekeren tegen een risico dat zich reeds gerealiseerd heeft. Als tegenargument wordt dan gesteld dat geen nieuwe pensioenrechten gecreëerd worden, maar dat enkel reeds bestaande rechten overgedragen worden. Splitting zou dus ook in dit geval mogelijk zijn. Zie over deze discussie : ECKERT, H.-G., Das Versicherungsfallprinzip beim öffentlich-rechtlichen Versorgungsausgleich, N.J.W., 1979, p. 753; SCHMEIDUCH, D., Zum Versorgungsausgleich, wenn der Ausgleichsberechtigte Ehegatte bereits eine Versichertenrente aus der gesetzlichen Rentenversicherung bezieht, FamRZ, 1977, p. 774.

(206) Splitting kan slechts maximaal ten belope van de helft van het waardeverschil tussen de pensioenrechten die de verrekenplichtige echtgenoot heeft in een wettelijk pensioenstelsel en de pensioenrechten die de verrekengerechtigde voor de Versorgungsausgleich reeds in dat pensioenstelsel geniet. Zie : ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG), Kommentar, p. 21. Deze regel wordt ook het verbod van de Super-Splitting genoemd. Zelfs via overeenkomst kan geen groter aantal pensioenrechten via Splitting verrekend worden. Hierover : BERGNER, L., Inwieweit sind Vereinbarungen über den Versorgungsausgleich nach § 1587 O BGB - über den Rahmen des § 1587 b I BGB hinaus - zulässig?, FamRZ, 1979, p. 996; SCHMEIDUCH, D., Zum Versorgungsausgleich, wenn der ausgleichsberechtigte Ehegatte bereits eine Versichertenrente aus der gesetzlichen Rentenversicherung bezieht, FamRZ, 1977, p. 777; SCHMEIDUCH, D., Können die Ehegatten im Verfahren über den Versorgungsausgleich im Rahmen des § 1587 O BGB vereinbaren, dass das Familiengericht mehr Anwartschaften aus der gesetzlichen Rentenversicherung überträgt, als § 1587 b Abs. I BGB vorschreibt ?, FamRZ, 1979, p. 763. Zie ook nummer 160, noot 329.

dingen, nooit meer dan de helft van zijn pensioenrechten verliezen ²⁰⁷.

III. Uitwerking

a. Van ambtswege

89. Het Familiengericht doet ambtshalve uitspraak over de Versorgungsausgleich ²⁰⁸. De uitspraak van de rechtbank is constitutief voor de Versorgungsausgleich. Door de uitspraak van de rechtbank is de Versorgungsausgleich gerealiseerd ²⁰⁹.

b. Definitief karakter

90. De pensioenrechten van de verrekengerechtigde worden onmiddellijk verhoogd of toegekend ²¹⁰. De verrekengerechtigde bekommt volwaardige pensioenrechten. Dit wil zeggen dat het lot van de pensioenrechten van de verrekengerechtigde

---

(207) GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 346.

(208) MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 950; RULAND, F., Der Versorgungsausgleich, N.J.W., 1976, p. 1717.

(209) Hierover : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 826; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Familienrecht, p. 1023. Concreet betekent dit dat de gevolgen van de vermeerdering of vermindering van de pensioenrechten door Splitting gevoeld worden een maand nadat de beslissing van het Familiengericht kracht van gewijsde heeft verkregen. Zie : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 978; ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG), Kommentar, p. 43; SCHMEIDUCH, D., Zum Versorgungsausgleich, wenn der ausgleichsberechtigte Ehegatte bereits eine Versichertenrente aus der gesetzlichen Rentenversicherung bezieht, FamRZ, 1977, p. 774. Wanneer zou blijken dat bij het bepalen van de te verrekenen pensioenrechten fouten of onnauwkeurigheden zijn tussengeslopen, kan een aanpassing van de beslissing over de Versorgungsausgleich gevorderd worden.

(210) Vraag is hoe de verhoging of toekenning van de pensioenrechten concreet gebeurt. Binnen de wettelijke pensioenstelsels bestaan immers verschillende soorten pensioenrechten. In welke pensioensoort de via de Versorgungsausgleich over te hevelen pensioenrechten worden gevestigd, is grosso modo als volgt geregeld. Wanneer de verrekengerechtigde reeds pensioenrechten had in de openbare sector, worden de pensioenrechten uit de Versorgungsausgleich daaraan toegevoegd. Wanneer de verrekengerechtigde nog geen pensioenrechten heeft in de openbare sector, worden de pensioenrechten gevestigd in de pensioensoort van de verrekenplichtige. Hierover : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 357; zie ook met speciale aandacht voor het probleem van de pensioenrechten uit het stelsel voor mijnwerkers : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1006.

losgekoppeld wordt van het lot van de pensioenrechten van de verrekenplichtige ²¹¹.

c. Invloed op de pensioenrechten van de verrekenplichtige

91. De pensioenrechten van de verrekenplichtige worden verminderd. Hier is de situatie echter complexer en moeten een aantal onderscheiden worden gemaakt. Wanneer de verrekenplichtige op het ogenblik van de beslissing over de Versorgungsausgleich reeds pensioenuitkeringen geniet, worden zijn pensioenrechten slechts effectief verminderd wanneer de verrekengerechtigde ook pensioengerechtigd wordt, en dus ook aan hem uitkeringen verschuldigd zijn ²¹². Wanneer de verrekenplichtige echtgenoot bij de uitspraak over de Versorgungsausgleich nog geen uitkeringen ontvangt, worden zijn pensioenrechten door de uitspraak van de rechtbank onmiddellijk verminderd ²¹³. Aan deze vermindering van pensioenrechten kan echter een einde

-
- (211) De verrekengerechtigde bekommt zo bijvoorbeeld reeds uitkeringen op basis van de hem overgedragen pensioenrechten bij het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd, zelfs wanneer de verrekenplichtige echtgenoot nog geen recht op uitkeringen kan laten gelden. Hierover : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 947.
- (212) MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 980; VON MAYDELL, B., Der Versorgungsausgleich, FamRZ, 1977, p. 178. Wanneer beiden reeds uitkeringsgerechtigd zijn, betaalt de verzekeringsmaatschappij aan de verrekenplichtige tot het einde van de maand waarin de beslissing van het Familiengericht kracht van gewijsde heeft bekomen. Daarna betaalt ze ook aan de verrekengerechtigde. Zie : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 980.
- (213) GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 358 waar ook de berekeningswijzen worden gegeven. FRIEDERICI, P., Das Ergänzungsgesetz zum Versorgungsausgleich, N.J.W., 1983, p. 785; ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG), Kommentar, p. 59. Over het wegvallen van de vermindering van pensioenrechten (Kürzung), zie ook : HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 219; HAHNE, M.M. en GLOCKNER, R., Das Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1983, p. 226. Aanvankelijk werd de vermindering (Kürzung) van pensioenrechten doorgevoerd, ongeacht of de verrekengerechtigde uiteindelijk ten gevolge van de overgedragen pensioenrechten uitkeringen zou genieten of niet. Het was dus mogelijk dat pensioenrechten definitief voor de verrekenplichtige echtgenoot verloren gingen terwijl de verrekengerechtigde er ook geen voordeel van ondervond. Deze "onteigening", die ten slotte slechts de verzekeringsinstelling tot voordeel strekte werd in rechtsleer en rechtspraak veelal als ongrondwettelijk van de hand gewezen. Zie de rechtspraak en rechtsleer opgenomen bij VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 511. Ook : KRAUSE, P., Zum Urteil des Bundesverfassungsgerichts vom 28/2/1980 (FamRZ, 1980, p. 326) betr. den Versorgungsausgleich, FamRZ, 1980, p. 534. Ten slotte hakte het Bundesverfassungsgericht de knoop door door te stellen dat de onvoorwaardelijke vermindering van de pensioenrechten effectief strijdig was met het in de grondwet neergelegde onteigeningsverbod (BVerfG. 28 februari 1980, FamRZ, 1980, 326), zodat een wetswijziging moest tussenkomen (Wordt vervolgd...)

komen. Dit is het geval in twee situaties, met name wanneer later blijkt dat de verrekengerechtigde geen of slechts beperkte uitkeringen heeft genoten en wanneer de verrekenplichtige onderhoudsgeld verschuldigd is aan de verrekengerechtigde ²¹⁴. De vermindering van de pensioenrechten valt evenwel niet automatisch weg. Een aanvraag in die zin moet geformuleerd worden bij de pensioeninstelling ²¹⁵.

92. De vermindering van de pensioenrechten kan verhinderd worden door

---

(213)(...vervolg)

(Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich van 21 februari 1983 (BGBl I, p. 105) deel II).

(214) De vermindering valt weg wanneer de uitkeringen die de verrekengerechtigde uit de overgedragen pensioenrechten heeft ontvangen niet meer bedragen dan twee maal het jaarbedrag van de rente. Wanneer verschillende soorten pensioenrechten zijn overgedragen, moet het grensbedrag per pensioensoort berekend worden. Zie : ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG), Kommentar, p. 52. Vermindering grijpt evenmin plaats wanneer de verrekengerechtigde nog geen uitkeringen ontvangt, maar wel recht heeft op onderhoudsgeld vanwege de verrekenplichtige. Dit is logisch, wanneer de vermindering van de pensioenrechten onmiddellijk wordt doorgevoerd, geniet de verrekenplichtige een kleinere uitkering zodat hij ook slechts minder onderhoudsgeld zal kunnen betalen. Op die manier ondervindt de verrekengerechtigde zelf nadeel van de overdracht van pensioenrechten die geacht wordt in zijn voordeel doorgevoerd te zijn. De hoogte van de onderhoudsuitkering is onbelangrijk, evenals de rechtsgrond ervan. Effectieve betaling wordt niet vereist. Het is voldoende dat de onderhoudsaanspraak bestaat. Wel moet het gaan om onderhoudsgeld voor de echtgenoot, onderhoudsgeld voor de kinderen wordt daarmee niet gelijkgeschakeld. Hierover : ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG), Kommentar, p. 57.

(215) Hierover : FRIEDERICI, P., Das Ergänzungsgesetz zum Versorgungsausgleich, N.J.W., 1983, p. 786. Bovendien wordt het effect van de vermindering niet helemaal teniet gedaan. De verrekenplichtige moet toestaan dat wat als uitkering aan de verrekengerechtigde werd betaald wordt afgetrokken van zijn pensioenrechten. Zie : FRIEDERICI, P., Das Ergänzungsgesetz zum Versorgungsausgleich, N.J.W., 1983, p. 786; ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG), Kommentar, p. 54. Wanneer de verrekenplichtige reeds pensioengerechtigd is voor met zekerheid kan gesteld worden dat de verrekengerechtigde slechts beperkte uitkeringen zal bekomen uit de overgedragen pensioenrechten, en de vermindering bijgevolg kan teniet gedaan worden, worden de aan de verrekenplichtige te betalen uitkeringen berekend op basis van de verminderde pensioenrechten. Wanneer dan later blijkt dat de vermindering kan wegvallen, worden deze reeds betaalde uitkeringen niet aangevuld. Het wegvallen van de vermindering werkt ex nunc. Zie : ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG), Kommentar, p. 54. Wanneer het wegvallen van de vermindering het gevolg is van het bestaan van een onderhoudsplicht in hoofde van de verrekenplichtige, herleeft deze vermindering wanneer de onderhoudsplicht vervalt, bijvoorbeeld bij hertrouwen van de onderhoudsgerechtigde. Hierover : FRIEDERICI, P., Das Ergänzungsgesetz zum Versorgungsausgleich, N.J.W., 1983, p. 787. Terloops kan opgemerkt worden dat dit het enige punt is waar een nieuw huwelijk invloed heeft in het systeem van de Splitting. Belangrijk hierbij is de inlichtingsplicht van de echtgenoten tegenover de verzekeringsinstelling, waarbij in bepaalde gevallen het teveel betaalde zal teruggevorderd worden. Hierover : FRIEDERICI, P., Das Ergänzungsgesetz zum Versorgungsausgleich, N.J.W., 1983, p. 788.

B. Quasi-splitting

I. Omschrijving

94. Door de Quasi-Splitting worden de pensioenrechten die de verrekenplichtige heeft in het pensioenstelsel voor ambtenaren verminderd en worden ten voordele van de verrekengerechtigde pensioenrechten ten belope van dezelfde waarde gevestigd in een ander wettelijk pensioenstelsel ²¹⁸.

II. Toepassingsgebied

95. Quasi-Splitting vindt plaats wanneer de verrekenplichtige echtgenoot ambtenaar is en de andere echtgenoot niet ²¹⁹. Net zoals bij de Splitting, is Super-Quasi-Splitting niet mogelijk. Quasi-Splitting kan maar ten belope van de helft van het waardeverschil dat bestaat tussen de pensioenrechten van de echtgenoten ²²⁰.

III. Uitwerking

96. Voor de uitwerking van de Quasi-Splitting kan integraal verwezen worden naar wat over de Splitting gezegd is ²²¹.

---

(218) Over de Quasi-Splitting, zie : BEITZKE, G., Familienrecht, p. 173; GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 346; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 988; PALANDT, O., Bürgerliches Gesetzbuch, p. 1526; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1024.

(219) Het waardeverschil in de door hen tijdens het huwelijk verworven pensioenrechten kan dan niet via het systeem van de Splitting verrekend worden aangezien een niet-ambtenaar geen pensioenrechten kan verwerven in het stelsel der ambtenaren : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 346; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 988. Quasi-Splitting is dus subsidiair aan het systeem van de Splitting. Hierover : RULAND, F., Der Versorgungsausgleich, N.J.W., 1976, p. 1718.

(220) BERGNER, L., Rentenauskünfte, Rentenschätzung und Parteivereinbarungen über den Versorgungsausgleich, N.J.W., 1977, p. 1754.

(221) Zie nog : BEITZKE, G., Familienrecht, p. 173; ECKERT, H.G., Das Versicherungsfallprinzip beim öffentlichrechtlichen Versorgungsausgleich, N.J.W., 1979, p. 753; GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 359; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 826, p. 1000.

C. Realteilung

I. Omschrijving

a. Ontstaansgeschiedenis

97. De Realteilung is een wijze van verrekenen van pensioenrechten die niet opgenomen was in de oorspronkelijke regeling inzake de Versorgungsausgleich. Deze verrekenwijze is slechts ingevoerd door een latere wetswijziging²²².

---

(222) Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, goedgekeurd op 4 februari 1983 (BGBl I, S. 105, onder datum 21/2/1983) in werking getreden op 1 april 1983. Door de uitspraak van het Bundesverfassungsgericht van 28 februari 1980 (BVerfG 28 februari 1980, FamRZ, 1980, p. 342) werd de in de oorspronkelijke regeling voorziene verrekenmethode ongrondwettelijk verklaard. Door het Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich werden daarom twee nieuwe verrekenvormen ingevoerd ter vervanging van deze ongrondwettelijk verklaarde verrekenvorm: de Realteilung (§ 1 Abs. 2 HRG) en de Quasi-Realteilung (§ 1 Abs. 3 HRG). Het systeem dat ongrondwettelijk werd verklaard, is het systeem beschreven in § 1587 b Abs. 3 S. 1 BGB, met name de verrekening van de pensioenrechten via het vestigen van nieuwe pensioenrechten door het betalen van bijdragen. Door dit systeem behield de verrekenplichtige echtgenoot de pensioenrechten die tijdens het huwelijk verworven waren. Wel moest de verrekenplichtige bijdragen betalen om ten voordele van de verrekengerechtigde nieuwe pensioenrechten te doen ontstaan in een wettelijk pensioenstelsel. Het grote probleem hierbij was dat de verrekenplichtige echtgenoot geld moest vrijmaken om voor zijn echtgenoot nieuwe pensioenrechten te kopen. Na de uitwerking van de Versorgungsausgleich bedroeg het aantal pensioenrechten die de ex-echtgenoten samen bezaten dus meer dan de pensioenrechten die ze samen tijdens het huwelijk verworven hadden. Er ontstond bovendien een zekere afhankelijkheid van de verrekengerechtigde echtgenoot tegenover de verrekenplichtige. De uitspraak van het Familiengericht over de Versorgungsausgleich was niet constitutief voor de pensioenverrekening. De verrekenplichtige moest immers de bijdragen voor het verwerven van de nieuwe pensioenrechten voor de verrekengerechtigde zelf storten. Over deze verrekenvorm, zie o.a.: GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 349; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 989; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Familienrecht, p. 1116. Het systeem van § 1587 b Abs. 3 S. 1 BGB dat als ongrondwettelijk van de hand werd gewezen, is thans door het Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs opnieuw ingevoerd. Ook voorheen konden ook nog pensioenrechten volgens dit systeem verrekend worden ofwel wanneer de echtgenoten het bij overeenkomst hadden voorzien, ofwel wanneer het Familiengericht overeenkomstig § 1587 b Abs. 4 BGB een beslissing in die zin genomen had: ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, H.R.G., Kommentar, p. 10 die graag had gezien dat § 1587 b Abs. 3 S. 1 BGB als facultatieve mogelijkheid was behouden gebleven.

b. Begrip

98. Door de Realteilung bekomt de verrekengerechtigde echtgenoot pensioenrechten van dezelfde soort als de pensioenrechten die de verrekenplichtige echtgenoot tijdens het huwelijk had verworven ²²³.

II. Toepassingsgebied

a. Subsidiar karakter

99. De pensioenrechten worden via Realteilung verrekend wanneer een verrekening via Splitting of Quasi-Splitting niet mogelijk is. Realteilung is subsidiair ²²⁴.

b. Betrokken pensioenrechten

100. De pensioenrechten uit een wettelijk pensioenstelsel worden niet via Realteilung verrekend ²²⁵. De pensioenrechten die wel in aanmerking komen voor verrekening via Realteilung zijn meestal pensioenrechten in privé-verzekeringen of in een groepsverzekering ²²⁶. Aangezien de betrokken pensioeninstelling hier geen

---

(223) De verrekengerechtigde bekomt dus pensioenrechten buiten een wettelijk pensioenstelsel. FRIEDERICI, P., Das Ergänzungsgesetz zum Versorgungsausgleich, N.J.W., 1983, p. 789; HAHNE, M.M., Das Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1983, p. 221.

(224) FRIEDERICI, P., Das Ergänzungsgesetz zum Versorgungsausgleich, N.J.W., 1983, p. 789; ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, H.R.G., Kommentar, p. 18.

(225) Wanneer hier Splitting of Quasi-Splitting niet mogelijk was, is Realteilung ook onwerkzaam. Ofwel kon niet via Splitting of Quasi-Splitting gewerkt worden omdat de verrekengerechtigde, wegens concrete omstandigheden zoals bijvoorbeeld het bereiken van de maximumrechten, geen voordeel zou halen uit bijkomende pensioenrechten. Ofwel was verdere verrekening via Splitting of Quasi-Splitting niet mogelijk omdat Super-Splitting en Super-Quasi-Splitting niet toegelaten zijn. Er mag immers via Splitting en Quasi-Splitting niet meer verrekend worden dan de helft van het saldo van de pensioenrechten van de echtgenoten in het ambtenarenpensioenstelsel en andere wettelijke pensioenstelsels. Realteilung nu in het eerste geval zou leiden tot een zelfde gebrek aan voordeel voor de verrekengerechtigde. Realteilung in het tweede geval zou toch leiden tot Super-Splitting of Super-Quasi-Splitting.

(226) Op te merken is dat pensioenrechten in privé-kapitaalverzekeringen niet via Realteilung te verrekenen zijn omdat zij eenvoudig niet bij de Versorgungsausgleich betrokken worden. Zie nummer 63. Pensioenrechten in buitenlandse (Wordt vervolgd...)

overheidsinstelling is, is Realteilung slechts mogelijk wanneer deze verzekeringsinstelling met dit verrekenstelsel instemt ²²⁷.

c. Definitief en niet definitief verworven pensioenrechten

101. Bovendien moet een onderscheid gemaakt worden tussen de zekere, de unverfallbare, en de onzekere, de verfallbare, pensioenrechten ²²⁸. Zekere, definitief verworven pensioenrechten kunnen via Realteilung verrekend worden, onzekere, niet

---

(226)(...vervolg)

pensioenstelsels worden ook niet via Realteilung verrekend aangezien de Duitse wetgever er geen greep op heeft. Hierover : ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (H.R.G.). Kommentar, p. 13. FRELS, H., Rechtsfragen bei der Realteilung von privaten Lebensversicherungsverträgen im Versorgungsausgleich, Versicherungsrecht, 1983, p. 112.

- (227) FRIEDERICI, P., Das Ergänzungsgesetz zum Versorgungsausgleich, N.J.W., 1983, p. 789; PALANDT, O., Bürgerliches Gesetzbuch, p. 1531; ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, H.R.G., Kommentar, p. 19; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1123. De verzekeringsinstelling beslist eigenmachtig. Bovendien zijn allerlei varianten mogelijk. Realteilung kan algemeen, zonder beperking toegelaten worden, ze kan aan bepaalde voorwaarden verbonden worden of slechts binnen bepaalde grenzen mogelijk gemaakt worden. Hierover : HAHNE, M.M., Das Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1983, p. 221; ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, H.R.G., Kommentar, p. 19. Deze instemming kan gegeven worden in allerlei algemene of ad hoc overeenkomsten. Voor een opsomming van deze overeenkomsten : zie ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, H.R.G., Kommentar, p. 19.

- (228) Voor ouderdomspensioenrechten in het kader van privé-verzekeringen wordt vanaf het begin een dekkingskapitaal opgebouwd, bestaande uit de betaalde premies en intresten. Deze ouderdomspensioenrechten zijn steeds definitief verworven. Bij privé-verzekeringen tegen arbeidsongeschiktheid wordt slechts een dekkingskapitaal gevormd wanneer zekerheid bestaat omtrent de betaling van alle verzekeringspremies. Slechts dan worden de pensioenrechten definitief verworven. Zekerheid omtrent de betaling van alle verzekeringspremies ontstaat pas wanneer het verzekerde risico zich effectief heeft voorgedaan. Pensioenrechten in privé-verzekeringen tegen arbeidsongeschiktheid kunnen dan ook slechts via Realteilung verrekend worden wanneer op het ogenblik waarop het Familiengericht over de Versorgungsausgleich oordeelt, de verrekenplichtige echtgenoot arbeidsongeschikt was en uitkeringen genoot. Zie : GITTER, W. en HOFFMANN, M., Privatversicherung und Versorgungsausgleich, in Festschrift für G. Beitzke, p. 946; TREY, N., Anwartschaften aus privaten Risikoversicherungen im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1978, p. 11. In een groepsverzekering is een pensioenrecht slechts definitief verworven wanneer de verzekerde op het ogenblik waarop over de pensioenverrekening wordt beslist reeds een voldoende anciënniteit heeft om een volledige pensioenuitkering te bekomen. Welke anciënniteit en voorwaarden vereist zijn, blijkt uit het concrete reglement van de groepsverzekering. Hierover : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 892.

definitief verworven pensioenrechten niet ²²⁹.

d. Super-Realteilung

102. Bij Splitting en Quasi-Splitting moet de verrekenplichtige echtgenoot na toepassing ervan nog evenveel pensioenrechten in het wettelijk pensioenstelsel overhouden als de verrekengerechtigde er heeft na overdracht van de pensioenrechten. Bijgevolg kan via Splitting of Quasi-Splitting niet meer dan de helft van het waardeverschil tussen deze pensioenrechten van beide echtgenoten overgedragen worden. Vraag is

---

(229) De gemaakte onderscheiden leiden echter in bepaalde omstandigheden tot ongelijk behandelen van toch zeer gelijkaardige pensioenrechten. Zo worden pensioenrechten in een privé-arbeidsongeschiktheidsverzekering slechts in de publiekrechtelijke pensioenverrekening betrokken wanneer ze definitief verworven zijn, dus wanneer het risico heeft plaatsgevonden. Pensioenrechten in de wettelijke verzekering tegen arbeidsongeschiktheid worden wel betrokken in de publiekrechtelijke pensioenverrekening. De ratio legis van de uitsluiting van de niet definitief verworven pensioenrechten uit de publiekrechtelijke pensioenverrekening is de onzekerheid of deze pensioenrechten wel aanleiding zullen geven tot enige uitkering. Deze zelfde onzekerheid bestaat echter wat betreft de pensioenrechten uit de wettelijke verzekering tegen arbeidsongeschiktheid. Wanneer de verzekerde de ouderdomsgrens bereikt zonder arbeidsongeschikt geworden te zijn, geven ook deze pensioenrechten geen aanleiding tot enige uitkering. Voorgesteld wordt dan ook om alle pensioenrechten in een verzekering tegen arbeidsonbekwaamheid slechts bij de publiekrechtelijke pensioenverrekening te betrekken wanneer het risico bij de beslissing van het Familiengericht reeds is ingetreden. Wanneer dit niet het geval is, zou steeds op verbintenisrechtelijke wijze moeten worden verrekend, telkens wanneer het risico gerealiseerd wordt: TREY, N., Anwartschaften aus privaten Risikoversicherungen im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1978, p. 12. Het moment waarop zowel de pensioenrechten uit een privé-verzekering als uit een groepsverzekering definitief verworven moeten zijn is bij de beslissing van het Familiengericht over de pensioenverrekening en niet bij het indienen van de eis tot echtscheiding. Hierover: MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 906; VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 514. Dit was vooral voor het van kracht worden van het Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs een probleem. Zo kon het onderscheid tussen definitief en niet definitief verworven pensioenrechten tot volgend eigenaardig resultaat leiden. Bij de beslissing door het Familiengericht over de pensioenverrekening heeft de verrekenplichtige echtgenoot definitief verworven pensioenrechten, terwijl de verrekengerechtigde echtgenoot niet definitief verworven pensioenrechten heeft. De definitief verworven pensioenrechten van de verrekenplichtige echtgenoot werden via de gewone Versorgungsausgleich (de publiekrechtelijke pensioenverrekening) verrekend. De pensioenrechten van de verrekengerechtigde echtgenoot werden, wanneer ze uiteindelijk definitief verworven werden, op verbintenisrechtelijke wijze verrekend, waarbij de oorspronkelijke verrekenplichtige echtgenoot verrekengerechtigde werd. Voorgesteld werd hier bij het definitief worden van deze pensioenrechten de via publiekrechtelijke pensioenverrekening verrekende pensioenrechten te beperken. Zie: ECKERT, H.G., Verfallbare Anrechte im Versorgungsausgleich, N.J.W., 1978, p. 2085. Thans kan wanneer een pensioenrecht na de beslissing over de pensioenverrekening definitief wordt, een aanpassing van deze beslissing gevraagd worden. Zie nummer 82.

of dit maximum ook geldt voor verrekening via Realteilung. In de wettekst is daarover niets te vinden. Via Realteilung kan dus meer dan de helft van het saldo van pensioenrechten van dezelfde soort overgedragen worden, tenzij de betrokken verzekeringsinstelling zelf beperkingen aan de Realteilung stelt ²³⁰. Na de Realteilung kan de situatie zich dus als volgt voordoen : de verrekenplichtige echtgenoot heeft geen enkel pensioenrecht meer van die soort, de verrekengerechtigde heeft ze allemaal.

III. Uitwerking

a. Van ambtswege

103. Het Familiengericht doet ambtshalve uitspraak over de Realteilung ²³¹. De uitspraak van het Familiengericht heeft een constitutief karakter wat de vestiging van pensioenrechten in hoofde van de verrekengerechtigde betreft ²³².

b. Verrekening in geval van dekkingskapitaal

104. Bij de te verrekenen pensioenrechten in een privé-verzekering wordt steeds een dekkingskapitaal gevormd. Bij de pensioenrechten uit een groepsverzekering is dit ook vaak het geval. Een verdeling van dit dekkingskapitaal in gelijke helften levert echter voor de echtgenoten geen gelijk pensioen op. Aan de hand van statistieken en verzekeringstechnische gegevens zal moeten worden berekend welke verdeling van het dekkingskapitaal aan de echtgenoten wel een gelijk pensioen bezorgt ²³³. Via de pensioenverrekening zal dan een verdeling van het dekkingskapitaal volgens die fractie doorgevoerd worden ²³⁴.

---

(230) ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (H.R.G.). Kommentar, p. 21.

(231) De Realteilung maakt deel uit van de publiekrechtelijke pensioenverrekening. Hierover : ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (H.R.G.). Kommentar, p. 25.

(232) ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (H.R.G.). Kommentar, p. 26.

(233) Hierover: ELLGER, W., Zum Verfahren der Realteilung in der privaten Rentenversicherung, FamRZ, 1986, p. 513; GLOCKNER, R., Berechnung des Versorgungsausgleichs unter Einbeziehung der neuen Ausgleichsbestimmungen, FamRZ, 1987, p. 331.

(234) HAHNE, M.M., Das Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, (Wordt vervolgd...)

c. Volgorde

105. Realteilung dient subsidiair toegepast te worden, na Splitting en Quasi-Splitting. Nergens is echter een volgorde bepaald voor het verrekenen van de verschillende soorten pensioenrechten die allemaal via Realteilung dienen te worden verrekend. Bij deze pensioenrechten van verschillende soort kunnen de ene duidelijk interessanter zijn dan de andere, wat niet steeds doorgerekend wordt in de waardering van de pensioenrechten²³⁵. Voorgesteld wordt, om de gelijkheid tussen de partners te bewaren, procentueel van elke pensioensoort pensioenrechten via Realteilung te verrekenen²³⁶.

d. Invloed op de pensioenrechten van de verrekenplichtige en de verrekengerechtigde

106. Door Realteilung verkrijgt de verrekengerechtigde pensioenrechten²³⁷. De rechten van de verrekenplichtige worden niet noodzakelijk in evenredige mate verminderd. De verzekeringsinstelling kan een gunstiger regeling voorzien en bovendien blijft voor de verrekenplichtige steeds de mogelijkheid over zijn pensioenrechten opnieuw aan te vullen door bijstorting van de daarvoor noodzakelijke bijdragen²³⁸.

---

(234)(...vervolg)

FamRZ, 1983, p. 221; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1124 haalt de twee mogelijke oplossingen aan : ofwel deelt men het dekkingskapitaal in twee gelijke delen, wat aan beide echtgenoten een verschillende rente zal doen toekomen, ofwel deelt men het dekkingskapitaal op ongelijke wijze, zodat elke echtgenoot een gelijke rente bekomt.

(235) zie hoger nummer 78.

(236) ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (H.R.G.). Kommentar, p. 23.

(237) Het Familiengericht moet bij haar beslissing nagaan of de toebedeling van deze pensioenrechten aan de verrekengerechtigde in concreto wel uitwerking kan hebben. Zie : GUTDEUTSCH, W. en LARDSCHNEIDER, U., Probleme der neuen Ausgleichsformen des Gesetzes zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1983, p. 848.

(238) ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (H.R.G.). Kommentar, p. 35. Discussie bestaat omtrent de vraag of, wanneer de pensioenrechten van de verrekenplichtige toch verminderd worden, deze vermindering wegvalt wanneer de verrekengerechtigde van de overgedragen pensioenrechten niet of slechts in beperkte mate genoten heeft, of wanneer de verrekengerechtigde recht heeft op onderhoudsgeld van de verrekenplichtige, zoals dit het geval is bij Splitting en Quasi-Splitting. In het Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich is deze beperking van de vermindering in § (Wordt vervolgd...)

e. Zelfstandige pensioenrechten

107. De overdracht van de pensioenrechten is definitief in die zin dat het lot van de verrekenende pensioenrechten ook gescheiden verder gaat ²³⁹. Gegevens zoals overlijden of nieuw huwelijk van één van de ex-echtgenoten beïnvloedt de pensioenrechten van de andere niet.

---

(238)(...vervolg)

4 slechts voorzien voor Splitting en Quasi-Splitting. In § 10 is de regeling van § 4 ook toepasselijk gemaakt op de Quasi-Realteilung. De beperking van de vermindering van de pensioenrechten zou dus niet toepasselijk zijn in geval van Realteilung. Hierover : GUTDEUTSCH, W. en LARDSCHNEIDER, U., Probleme der neuen Ausgleichformen des Gesetzes zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1983, p. 849; HAHNE, M.M., Das Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1983, p. 226; ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (H.R.G.). Kommentar, p. 68. De beperking van de vermindering van de pensioenrechten zou wel door de verzekeringsinstellingen kunnen worden voorzien en zou wel eens de enige grondwettelijke oplossing kunnen zijn. Over de mogelijkheid voor de verzekeringsinstelling de beperking van de vermindering van de pensioenrechten in een overeenkomst te voorzien : ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (H.R.G.). Kommentar, p. 68. Over de vraag naar de grondwettelijkheid : FRIEDERICI, P., Das Ergänzungsgesetz zum Versorgungsausgleich, N.J.W., 1983, p. 787.

(239) ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (H.R.G.). Kommentar, p. 28.

D. Quasi-Realteilung

I. Omschrijving

108. Voor de verrekengerechtigde echtgenoot worden ten belope van de te verrekenen pensioenrechten, pensioenrechten gevestigd in een wettelijk pensioenstelsel

240

II. Toepassingsgebied

a. Subsidiair karakter

109. Quasi-Realteilung komt pas aan bod wanneer de pensioenverrekening niet volledig via Splitting, Quasi-Splitting en Realteilung kan worden doorgevoerd ²⁴¹.

b. Pensioenrechten bij een openbare verzekeringsinstelling

110. Quasi-Realteilung is slechts mogelijk wanneer de verrekenplichtige pensioenrechten heeft bij een openbare verzekeringsinstelling ²⁴².

---

(240) ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (H.R.G.). Kommentar, p. 30; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Familienrecht, p. 1129. De Quasi-Realteilung is de tweede verrekenvorm die, naast de Realteilung, door het Gesetz zur Regelung vom Härten im Versorgungsausgleich is ingevoerd ter vervanging van het ongrondwettelijk verklaarde systeem van verrekening via het vestigen van pensioenrechten door het betalen van bijdragen. In de wet wordt van Quasi-Splitting gesproken. Aangezien er reeds een andere verrekenwijze Quasi-Splitting heet, lijkt het woord Quasi-Realteilung meer aangewezen. Zie : FRIEDERICI, P., Das Ergänzungsgesetz zum Versorgungsausgleich, N.J.W., 1983, p. 789. Quasi-Realteilung is een deel van de publiekrechtelijke pensioenverrekening.

(241) ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (H.R.G.). Kommentar, p. 30.

(242) "Öffentlich rechtliche Versorgungsträger". Welke verzekeringsinstelling "öffentlich rechtliche Versorgungsträger" is wordt bepaald door het administratief recht: ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (H.R.G.). Kommentar, p. 31. Een exemplatieve lijst wordt gegeven bij HAHNE, M.M., Das Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1983, p. 222. Quasi-Realteilung is niet mogelijk wanneer de verrekenplichtige pensioenrechten heeft in een privé-verzekering of in een groepsverzekering. Door de (Wordt vervolgd...)

III. Uitwerking

a. Van ambtswege

111. Het Familiengericht doet van ambtswege uitspraak over de Quasi-Realteilung. De uitspraak van het Familiengericht is constitutief ²⁴³.

b. Vestiging van pensioenrechten in een wettelijk pensioenstelsel

112. Voor de verrekengerechtigde worden pensioenrechten gevestigd in een wettelijk pensioenstelsel ²⁴⁴. De pensioenrechten van de verrekenplichtige echtgenoot

---

(242)(...vervolg)

Quasi-Realteilung moet de verzekeringsinstelling van de verrekenplichtige echtgenoot pensioenrechten vestigen voor de verrekengerechtigde echtgenoot in een wettelijk pensioenstelsel. De privé-autonomie nu van deze privé-instellingen en werkgevers verzet er zich tegen dat zij daartoe zouden kunnen verplicht worden : Vorschläge des deutschen Familiengerichtstages zur Reform des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1982, p. 674. Ook pensioenrechten bij buitenlandse verzekeringsinstellingen vallen niet onder het toepassingsgebied van de Quasi-Realteilung, aangezien ook buitenlandse instellingen niet kunnen verplicht worden om pensioenrechten te vestigen in een Duits wettelijk pensioenstelsel. Hierover : ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (H.R.G.). Kommentar, p. 32.

(243) ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (H.R.G.). Kommentar, p. 33; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1131. Quasi-Realteilung is immers een vorm van de publiekrechtelijke pensioenverrekening.

(244) FRIEDERICI, P., Das Ergänzungsgesetz zum Versorgungsausgleich, N.J.W., 1983, p. 790; HAHNE, M.M., Das Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1983, p. 222. Wat het vestigen van pensioenrechten in een wettelijk pensioenstelsel betreft, zal de verzekeringsinstelling van de verrekenplichtige echtgenoot wanneer de verrekengerechtigde pensioengerechtigd wordt, de nodige sommen overmaken. Zie : ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (H.R.G.). Kommentar, p. 36. De pensioenrechten in een wettelijk pensioenstelsel zijn echter reeds gevestigd vanaf de uitspraak van het Familiengericht. Onduidelijkheid bestaat omtrent de mogelijkheid van Super-Quasi-Realteilung. Vraag is of slechts de helft van het saldo van de pensioenrechten van een bepaalde soort via Quasi-Realteilung kan verrekend worden, zoals bij Splitting en QuasiSplitting het geval is, of niet. Een uitdrukkelijk wettelijk verbod is er niet. De ratio legis van het verbod bij Splitting en Quasi-Splitting is te verhinderen dat de verrekenplichtige zijn pensioenrechten van betere kwaliteit allemaal verliest. Dit gevaar geldt hier niet onverkort. De beperking zou dan ook niet gelden. Hierover : ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (H.R.G.). Kommentar, p. 34.

worden normaal ten belope van een evenredige waarde verminderd ²⁴⁵.

c. Volgorde

113. Door de Quasi-Realteilung moet de verzekeringsinstelling van de verrekenplichtige echtgenoot de betalingen doen die het gevolg zijn van het vestigen van de nieuwe pensioenrechten voor de verrekengerechtigde in een wettelijk pensioenstelsel. Dit kost de verzekeringsinstelling dus geld. Wanneer er meerdere soorten pensioenrechten in aanmerking komen om via Quasi-Realteilung verrekend te worden, dienen, om de gelijkheid tussen de verzekeringsinstellingen te bewaren, de te verrekenen pensioenrechten proportioneel over de verzekeringsinstellingen verdeeld te worden ²⁴⁶.

d. Zelfstandige pensioenrechten

114. Ook hier is de vestiging van de pensioenrechten ten voordele van de verrekengerechtigde definitief. Overlijden of hertrouwen van de ene echtgenoot hebben geen invloed op de pensioenrechten van de andere. De pensioenrechten die na het doorvoeren van de Versorgungsausgleich aan elk van de ex-echtgenoten toebehoren, evolueren zelfstandig. Op te merken hierbij is dat de verrekengerechtigde echtgenoot door Quasi-Realteilung pensioenrechten verwerft van een andere soort dan de pensioenrechten die de verrekenplichtige voor de verrekening had.

---

(245) Dit is echter niet noodzakelijk het geval. Vooreerst is ook bij Quasi-Realteilung wettelijk bepaald dat de vermindering van de pensioenrechten vervalt wanneer de verrekengerechtigde geen of slechts beperkte uitkeringen heeft ontvangen of wanneer de verrekengerechtigde recht heeft op onderhoudsgeld vanwege de verrekenplichtige (§ 10 Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich). De verrekenplichtige kan verder door betaling van bijdragen zijn verminderde pensioenrechten terug aanvullen. Tenslotte is de verzekeringsinstelling niet verplicht de pensioenrechten van de verrekenplichtige te verminderen. Het verzekeringscontract kan gunstiger voorwaarden voorzien. Hierover : ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (H.R.G.), Kommentar, p. 35.

(246) HAHNE, M.M., Das Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1983, p. 223.

E. Super-Splitting

I. Omschrijving

a. Ontstaansgeschiedenis

115. Door een eerste grote wetswijziging werden de verrekenssystemen van Realteilung en Quasi-Realteilung ingevoerd ter vervanging van het ongrondwettelijk verklaarde systeem van vestiging van nieuwe pensioenrechten door premiebetaling. De verrekenssystemen van Realteilung en Quasi-Realteilung hebben echter een beperkt toepassingsgebied. Zeer vaak moest de pensioenverrekening concreet doorgevoerd worden via de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening. Het Bundesverfassungsgericht achtte deze ruime toepassing van de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening ongrondwettelijk. De verbintenisrechtelijke pensioenverrekening is vergeleken met de andere verrekenssystemen te minderwaardig. De verrekeninggerechtigde echtgenoot bekommt bij verbintenisrechtelijke pensioenverrekening immers geen zelfstandige pensioenrechten. Hij moet zich tevreden stellen met een schuldvordering op de verrekenplichtige echtgenoot. Het Bundesverfassungsgericht heeft tevens in haar beslissing nieuwe verrekenssystemen opgenoemd die wel grondwettelijk zouden zijn. Eén daarvan is het systeem van de Super-Splitting ²⁴⁷.

b. Begrip

116. Bij verrekening door Super-Splitting behoudt de verrekenplichtige echtgenoot zijn pensioenrechten in de groepsverzekering. Hij draagt echter supplementair pensioenrechten in een wettelijk pensioenstelsel over ten belope van de helft van de waarde van zijn pensioenrechten in de groepsverzekering ²⁴⁸.

---

(247) Hierover: BUDENBENDER, U., Betriebsrenten und Versorgungsausgleich, FamRZ, 1986, p. 853; HAHNE, M.M., Die Abänderung von Altfällen, FamRZ, 1987, p.429; WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 1.

(248) RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 348; WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 2. Super-Splitting wordt ook "erweiterte öffentlich rechtliche Ausgleich" genoemd. Hierover: GLOCKNER, R., Berechnung des Versorgungsausgleichs unter Einbeziehung der neuen Ausgleichsbe-
(Wordt vervolgd...)

II. Toepassingsgebied

a. Subsidiar karakter

117. Door de Super-Splitting verliest de verrekenplichtige echtgenoot de kwalitatief betere pensioenrechten uit een wettelijk pensioenstelsel. De verrekening via Super-Splitting is dan ook subsidiair en kan slechts toegepast worden na de hier voor vermelde verrekensystemen ²⁴⁹.

b. Pensioenrechten in een wettelijk pensioenstelsel

118. Door Super-Splitting worden aan de verrekengerechtigde pensioenrechten overgedragen in een wettelijk pensioenstelsel. Dit impliceert dat de verrekenplichtige pensioenrechten moet hebben in een wettelijk pensioenstelsel. Hij moet deze pensioenrechten echter niet verworven hebben tijdens het huwelijk. Ook voor het huwelijk verworven pensioenrechten in een wettelijk pensioenstelsel kunnen via Super-Splitting aan de verrekengerechtigde overgedragen worden ²⁵⁰.

---

(248)(...vervolg)

stimmungen, FamRZ, 1987, p. 332; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1153; WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 2.

(249) RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 348; WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 2.

(250) GLOCKNER, R., Berechnung des Versorgungsausgleichs unter Einbeziehung der neuen Ausgleichsbestimmungen, FamRZ, 1987, p. 332; RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 346; WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 2. Buitenlandse pensioenrechten vallen niet onder het toepassingsgebied van de Super-Splitting. Hierover : RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 348; WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 4.

c. Definitief en niet definitief verworven pensioenrechten

119. Via de Super-Splitting kunnen alleen zekere, definitief verworven pensioenrechten verrekend worden ²⁵¹.

d. Ingebouwde beperkingen.

120. Verrekening via Super-Splitting is ongunstig voor de verrekenplichtige die zijn betere pensioenrechten verliest en zijn minder goede behoudt. De Super-Splitting mag er niet toe leiden dat alle goede pensioenrechten verloren gaan. Daarom is er bepaald dat de via Super-Splitting te verrekenen pensioenrechten een bepaald maximum niet mogen overschrijden ²⁵².

III. Uitwerking

a. Niet van ambtswege

121. De Super-Splitting is slechts een mogelijke verrekenwijze. Ze wordt niet van ambtswege toegepast. Het Familiengericht kan ze toepassen, maar is daartoe

---

(251) RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 346.

(252) Maximaal kan 2% van de Bezugsgrösse via Super-Splitting verrekend worden. De Bezugsgrösse is : "das durchschnittliche Arbeitsentgelt aller Versicherten der Rentenversicherung der Arbeiter und der Angestellten ohne Auszubildende im vorvergangenen Kalenderjahr, aufgerundet auf den nächsthöheren durch acht-hundertvierzig teilbaren Betrag" (§ 18 SGB). Hierover: RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 348; SCHMEIDUCH, D., Die Bezugsgrösse als Grenzwert im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1987, p. 25 met tabellen; WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 3.

niet verplicht. Wel beslist het Familiengericht hierover ambtshalve ²⁵³.

b. Volgorde

122. De wet heeft geen volgorde opgenomen. Super-Splitting is praktisch de laatst mogelijke verrekenwijze voor de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening. Wanneer de betreffende pensioenrechten niet via Super-Splitting verrekend worden, zal dit bijna zeker gebeuren via de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening. Daarom is het aangewezen via de Super-Splitting die pensioenrechten te verrekenen die het minst interessant zijn voor een verrekening via deze verbintenisrechtelijke pensioenverrekening ²⁵⁴.

---

(253) RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 348; WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 4. Het Familiengericht zou bovendien slechts in uitzonderlijke omstandigheden pensioenverrekening via Super-Splitting mogen doorvoeren. Het is immers een voor de verrekenplichtige ongunstige verrekenwijze. Bovendien worden er pensioenrechten verworven voor het huwelijk bij betrokken, wat indruist tegen het beginsel dat huwelijk en Versorgungsausgleich met elkaar verbonden zijn. Hierover : RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 348.

(254) Dit zijn, zoals verder zal blijken, de pensioenrechten die niet voorzien in een overlevingspensioen. Hierover: WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 3.

F. Vestiging van nieuwe pensioenrechten

I. Omschrijving

a. Ontstaansgeschiedenis

123. De verrekening van pensioenrechten via het vestigen van nieuwe pensioenrechten door het betalen van premies was reeds opgenomen in het Erste Ehrechtsreformgesetz. Deze verrekenvorm werd door het Bundesverfassungsgericht ongrondwettelijk verklaard. De verrekenplichtige behield al zijn pensioenrechten. Hij moest echter premies betalen om nieuwe pensioenrechten te vestigen ten voordele van de verrekengerechtigde. Dit werd ongrondwettelijk verklaard wegens de te grote overlast voor de verrekenplichtige ²⁵⁵. Door het Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich werd deze verrekenvorm dan ook afgeschaft. Hij werd vervangen door de nieuwe verrekenvormen van Realteilung en Quasi-Realteilung. Verrekening via Realteilung en Quasi-Realteilung was echter veel minder vaak mogelijk dan verrekening via het afgeschafte systeem van vestiging van pensioenrechten door premiebetaling. Het gevolg was dat pensioenverrekening zeer vaak via de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening doorgevoerd werd. Ook deze ruime toepassing van de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening werd ongrondwettelijk verklaard door het Bundesverfassungsgericht. Het Bundesverfassungsgericht stelde daarbij dat men al te driest tewerk was gegaan door de verrekenwijze van vestigen van nieuwe pensioenrechten via het betalen van premies integraal af te voeren. Het Bundesverfassungsgericht duidde tevens aan onder welke voorwaarden deze verrekenvorm wel grondwettelijk zou zijn ²⁵⁶. Hij werd dan ook onder deze voorwaarden opnieuw ingevoerd ²⁵⁷.

b. Begrip

124. De verrekenplichtige echtgenoot behoudt al zijn pensioenrechten. Hij

---

(255) Zie nummer 50.

(256) Zie nummer 53.

(257) Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs. Hierover : GLOCKNER, R., Berechnung des Versorgungsausgleichs unter Einbeziehung der neuen Ausgleichsbestimmungen, FamRZ, 1987, p. 334; HAHNE, M.M., Die Abänderung von Altfällen, FamRZ, 1987, p. 429; RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 348; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1031.

moet wel premies betalen om voor de verreken gerechtigde echtgenoot nieuwe pensioenrechten te vestigen in een wettelijk pensioenstelsel ²⁵⁸.

II. Toepassingsgebied

a. Subsidiair karakter

125. Het verrekenstelsel is belastend voor de verrekenplichtige. Het kan dan ook slechts gebruikt worden wanneer verrekening op een andere manier niet mogelijk is en er enkel nog de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening overblijft ²⁵⁹.

b. Economisch mogelijk

126. Verrekening via het vestigen van nieuwe pensioenrechten door premiebetaling is slechts toegelaten wanneer het betalen van de premies voor deze nieuwe pensioenrechten voor de verrekenplichtige echtgenoot economisch mogelijk is ²⁶⁰.

---

(258) WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 4.

(259) RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 348. Verrekening via het vestigen van nieuwe pensioenrechten door het betalen van bijdragen is volledig subsidiair en komt zelfs na Super-Splitting. Hierover : RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 348; WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 4. Buitenlandse pensioenrechten kunnen niet via het vestigen van nieuwe pensioenrechten door premiebetaling verrekend worden. Hierover : RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 348.

(260) JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 683; RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 348; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1159; WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 4. Men kan werken via afbetalingen : SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1159. Andere grenzen zijn niet ingebouwd : WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 4.

c. Definitief en niet definitief verworven pensioenrechten

127. Pensioenverrekening via het vestigen van pensioenrechten door het betalen van premies is slechts mogelijk voor definitief verworven pensioenrechten ²⁶¹.

III. Uitwerking

a. Beslissing van het Familiengericht

128. Het Familiengericht kan beslissen dat de pensioenverrekening via deze verrekenwijze doorgevoerd wordt. Hierbij moet dan nagegaan worden of het betalen van de premies voor de verrekenplichtige echtgenoot economisch mogelijk is ²⁶². Wanneer later, na de beslissing over de pensioenverrekening, de economische situatie van de verrekenplichtige echtgenoot verandert, kan een aanpassing doorgevoerd worden ²⁶³.

b. Storten van premies

129. De pensioenverrekening is, bij pensioenverrekening via het vestigen van nieuwe pensioenrechten door premiebetaling, niet volledig doorgevoerd door de beslissing van het Familiengericht. De verrekenplichtige echtgenoot moet de verschuldig-

---

(261) RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 346; WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 4.

(262) Het Familiengericht kan hierbij beslissen dat de verrekening partieel via het vestigen van nieuwe pensioenrechten door premiebetaling doorgevoerd wordt, en voor het overige deel via de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening. Hierover : RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 348; WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 4. Eventueel kan het Familiengericht ook voorzien dat de premies voor het vestigen van de nieuwe pensioenrechten niet ineens, maar in schijven afbetaald worden. Hierover : RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 348; WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 4.

(263) WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 5.

de premies ook effectief betalen ²⁶⁴.

---

(264) Wanneer de verrekenplichtige bij de pensioeninstelling een "Bereiterklärung" aflegt, wanneer hij zich dus engageert de premies te betalen, kan hij de pensioenrechten aankopen aan de prijs op het ogenblik van het engagement, zelfs wanneer hij de premies later betaalt. Deze moeten dan wel effectief worden betaald, ten laatste drie maanden na de beslissing over de pensioenverrekening. Hierover: GLOCKNER, R., Berechnung des Versorgungsausgleichs unter Einbeziehung der neuen Ausgleichsbestimmungen, FamRZ, 1987, p. 334; RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 349.

G. Verbintenisrechtelijke pensioenverrekening

I. Omschrijving

130. Via de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening worden voor de verrekengerechtigde echtgenoot geen zelfstandige pensioenrechten gevestigd. De verrekengerechtigde echtgenoot bekommt een schuldvordering op de verrekenplichtige echtgenoot ²⁶⁵.

II. Toepassingsgebied

a. Subsidiar karakter

131. De pensioenverrekening wordt slechts via de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening doorgevoerd wanneer een verrekening via de andere verrekenvormen niet mogelijk is ²⁶⁶.

b. Verruiming van het toepassingsgebied

132. Het toepassingsgebied van de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening is twee maal gewijzigd ²⁶⁷. Door de eerste wetswijziging werd het toepassingsge-

---

(265) Structureel verschilt de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening niet van het onderhoudsgeld na echtscheiding. Er zijn echter wel belangrijke verschillen. Door de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening verkrijgt de verrekengerechtigde een schuldvordering ongeacht zijn economische toestand, daar waar onderhoudsgeld slechts in geval van behoefte verworven wordt. De finaliteit is trouwens ook anders. Onderhoudsgeld is er met het oog op het verzekeren van het levensonderhoud, via de pensioenverrekening worden de tijdens het huwelijk samen verworven pensioenrechten verrekend. Hierover : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 362; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1029. De verbintenisrechtelijke pensioenverrekening maakt, in tegenstelling tot de tot nu toe besproken verrekeningswijzen, geen deel uit van de publiekrechtelijke pensioenverrekening.

(266) FRIEDERICI, P., Das Ergänzungsgesetz zum Versorgungsausgleich, N.J.W., 1983, p. 780; GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 362; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1026; ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (H.R.G.), Kommentar, p. 41; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1133; VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 623.

(267) Aanvankelijk waren de omstandigheden waarin via de verbintenisrechtelijke (Wordt vervolgd...)

bied van de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening verruimd ²⁶⁸. Door de tweede wetswijziging zijn twee nieuwe verrekenvormen ingevoerd, zodat het toepassingsgebied van de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening opnieuw beperkt is ²⁶⁹.

---

(267)(...vervolg)

pensioenverrekening moest verrekend worden opgesomd in § 1587 f B.G.B. Zie ook : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1025; ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (H.R.G.), Kommentar, p. 41; VON MAYDELL, B., Der Versorgungsausgleich, FamRZ, 1977, p. 179. Wijzigingen werden aangebracht door het Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich en het Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs.

(268) De afgeschafte verrekenwijze van vestiging van nieuwe pensioenrechten door het betalen van premies werd zoveel mogelijk vervangen door Realteilung en Quasi-Realteilung. Wanneer verrekening niet via Realteilung of Quasi-Realteilung kon gebeuren, kwam de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening in de plaats. En niet alle vroeger via vestiging van nieuwe pensioenrechten door betaling van premies te verrekenen pensioenrechten konden via Realteilung of Quasi-Realteilung verrekend worden. Auteurs maakten een onderscheid tussen de "gewone" verbintenisrechtelijke pensioenverrekening en de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening die in de plaats van een deel van de publiekrechtelijke pensioenverrekening was gekomen. Zie: HAHNE, M.M., Das Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1983, p. 222. Concreet kan de toename van de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening als volgt beschreven worden. Wanneer vroeger Splitting of Quasi-Splitting niet meer mogelijk was wegens het verbod van Super-Splitting of Super-Quasi-Splitting, konden de resterende pensioenrechten via het vestigen van nieuwe pensioenrechten verrekend worden. Wanneer niet alle pensioenrechten via Splitting of Quasi-Splitting konden worden verrekend omdat de verrekengerechtigde reeds het maximaal aantal pensioenrechten in een wettelijk pensioenstelsel bezat, kon ook niet verder via het vestigen van nieuwe pensioenrechten verrekend worden, omdat via dit systeem voor de verrekengerechtigde ook pensioenrechten in een wettelijk pensioenstelsel verkregen werden. Realteilung nu kon niet als aanvulling van Splitting en Quasi-Splitting gelden aangezien dit zou neerkomen op Super-Splitting. Pensioenrechten uit een groepsverzekering werden voor het Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, wanneer ze tenminste definitief verworven waren, verrekend via het systeem van vestiging van nieuwe pensioenrechten. Slechts wanneer de verrekengerechtigde reeds pensioengerechtigd was of reeds het maximum aantal pensioenrechten bezat dat in een wettelijk pensioenstelsel kan worden bekomen, of wanneer de verrekenplichtige tekort kwam aan zijn verplichting tot betaling van de vereiste bijdragen, diende via de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening verrekend te worden. Definitief verworven pensioenrechten in een groepsverzekering werden na het Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich in beginsel via Realteilung verrekend. Dit is echter slechts mogelijk indien de verzekeringsinstelling Realteilung mogelijk acht. Quasi-Realteilung is slechts mogelijk wanneer het pensioenrechten betreft bij een openbare verzekeringsinstelling en wanneer de verrekengerechtigde nog pensioenrechten in een wettelijk pensioenstelsel kan verwerven. In alle andere gevallen wordt via de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening verrekend.

(269) Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs. Zie hoger nummer 53.

c. Definitief en niet definitief verworven pensioenrechten

133. Via de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening worden de definitief verworven pensioenrechten verrekend die op geen andere wijze kunnen worden verrekend ²⁷⁰. Thans is de aanpassing van de uitspraak over de pensioenverrekening mogelijk. Wanneer dus na de uitspraak over de pensioenverrekening een pensioenrecht definitief wordt, kan in een aanpassende uitspraak de pensioenverrekening in een verrekenvorm van de publiekrechtelijke pensioenverrekening voorzien worden.

III. Uitwerking

a. Niet van ambtswege

134. De rechtbank doet niet van ambtswege uitspraak over de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening. De verrekengerechtigde moet, wanneer de voorwaarden voor verrekening via verbintenisrechtelijke pensioenverrekening vervuld zijn, een aanvraag in die zin indienen ²⁷¹. Door de beslissing die de rechtbank neemt over deze aanvraag, verkrijgt de verrekengerechtigde niet automatisch pensioenrechten. De uitspraak is niet constitutief. Wel bekomt de verrekengerechtigde een schuldvordering op de verrekenplichtige.

b. Verrekenplichtige is pensioengerechtigd

135. Verbintenisrechtelijke pensioenverrekening kan slechts concreet worden

---

(270) De niet definitief verworven pensioenrechten in een privé-renteverzekerings of een groepsverzekering worden ook via de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening verrekend, hoewel deze soort niet expressis verbis in de wetteksten vermeld is. Hierover : ECKERT, H.G., Verfallbare Anrechte im Versorgungsausgleich, N.J.W., 1978, p. 2084; GITTER, W. en HOFFMANN, M., Privatversicherung und Versorgungsausgleich, in Festschrift für G. Beitzke, p. 946.

(271) GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 364; GUTDEUTSCH, W. en LARDSCHNEIDER, U., Probleme der neuen Ausgleichsformen des Gesetzes zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1983, p. 850; HAHNE, M.M., Das Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1983, p. 223 en JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 423; p. 583 stellen dat deze aanvraag bij elke soort verbintenisrechtelijke pensioenverrekening vereist is. De verbintenisrechtelijke pensioenverrekening maakt immers geen deel uit van de publiekrechtelijke pensioenverrekening. De aanvraag tot verbintenisrechtelijke pensioenverrekening wordt ingediend bij het Familiengericht. Hierover : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 364.

doorgevoerd wanneer de verrekenplichtige pensioengerechtigd is ²⁷². De verbintenisrechtelijke pensioenverrekening zal daarom vaak slechts lang na de echtscheiding doorgevoerd worden ²⁷³.

c. Betalen van een rente

136. Door de werking van de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening moet de verrekenplichtige aan de verrekengerechtigde een rente betalen ²⁷⁴. Aangezien de verrekenplichtige een rente moet betalen, is de effectieve uitwerking van de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening mede afhankelijk van de financiële situatie van de verrekenplichtige en van zijn goodwill ²⁷⁵.

-
- (272) MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 828 en p. 1030; RULAND, F., Der Versorgungsausgleich, N.J.W., 1976, p. 1720. Het volstaat dat de verrekenplichtige recht heeft op pensioen; een effectieve uitkering is niet nodig: § 1587 g Abs. 1 S 2 BGB. De pensioenrechten kunnen ook slechts verrekend worden nadat zij definitief zijn geworden. Zie: ECKERT, H.G., Verfallbare Anrechte im Versorgungsausgleich, N.J.W., 1978, p. 2084.
- (273) Bovendien wordt zij soms helemaal niet doorgevoerd. Dit is het geval wanneer de verrekenplichtige tijdens het leven van de verrekengerechtigde niet pensioengerechtigd wordt, wanneer de pensioenrechten niet definitief worden of wanneer de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening gewoon niet aangevraagd wordt. Hierover: GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 364.
- (274) Het betreft een maandelijksse rente die vooraf moet betaald worden. Hierover: JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 587; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1040: § 1585 Abs.1 S. 2 BGB is toepasselijk. Door toepassing van de pensioenverrekening bekomt de verrekengerechtigde de helft van het bedrag waarmee de pensioenrechten van de verrekenplichtige de pensioenrechten van de verrekengerechtigde overstijgen. Zie: MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1028; RULAND, F., Der Versorgungsausgleich, N.J.W., 1976, p. 1720. De berekening van dit bedrag gebeurt in beginsel zoals bij de publiekrechtelijke pensioenverrekening. De waarde van de te verrekenen pensioenrechten wordt dus bepaald zoals op het einde van het huwelijk. Zie: MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1033; VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 623. Aangezien de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening vaak lang na de echtscheiding doorgevoerd wordt, zal een aanpassing van de uitspraak over de Versorgungsausgleich vaak moeten gevraagd worden om deze aan te passen aan de evolutie van de pensioenrechten. Reeds voor het Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs werd voorgesteld dat hier eventueel een aanpassing van de via de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening te betalen rente aan het Familiengericht diende gevraagd te worden: MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1034. Hierbij zou dan ook enkel rekening moeten worden gehouden met neutrale verhogingen van de pensioenrechten, niet met verhogingen bijvoorbeeld die het gevolg zijn van een promotie na het huwelijk: GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 365.
- (275) Zie: MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 828. De verre- (Wordt vervolgd...)

d. Invloed van het overlijden van de verrekenplichtige

137. Bij de publiekrechtelijke pensioenverrekening zijn de pensioenrechten door de verrekengerechtigde definitief verworven. Het overlijden van de verrekenplichtige heeft geen invloed meer op de overgedragen pensioenrechten. Anderzijds zijn de aan de verrekengerechtigde overgemaakte pensioenrechten definitief voor de verrekenplichtige verloren gegaan, behoudens de correctie wat het wegvallen van de vermindering van de pensioenrechten betreft. Bij de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening echter is het overlijden van de verrekenplichtige en van de verrekengerechtigde niet zo maar zonder belang.

In de oorspronkelijke regeling van de Versorgungsausgleich kwam door het overlijden van de verrekenplichtige echtgenoot een einde aan de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening ²⁷⁶. De voortgezette verbintenisrechtelijke pensioenverrekening is slechts via een latere wetwijziging doorgevoerd ²⁷⁷. Deze voortgezette verbintenisrechtelijke pensioenverrekening houdt in dat de verrekengerechtigde na het overlijden van de verrekenplichtige recht heeft op een deel van het overlevingspensioen ²⁷⁸. Het is echter

---

(275)(...vervolg)

kengerechtigde kan eventueel zijn rente rechtstreeks van de verzekeringsinstelling van de verrekenplichtige bekomen. Hierover : § 1587 i B.G.B.; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1037. BEITZKE, G., Familienrecht, p. 175; GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 367; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 828. Door het systeem van de afkoop wordt gepoogd deze afhankelijkheid te beperken. Zie verder nummer 140.

- (276) Wanneer de verrekenplichtige overleed nadat de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening is aangevraagd, kwam er een einde aan de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening. De verrekengerechtigde kon geen recht meer laten gelden op renten. Dit in tegenstelling tot de passieve overerfbaarheid van het onderhoudsgeld en het gebrek aan invloed van het overlijden van de verrekenplichtige op de publiekrechtelijke pensioenverrekening. Wel kon de verrekengerechtigde door het wegvallen van de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening behoeftig worden, zodat de erfgenamen van de verrekenplichtige hem onderhoudsgeld moesten betalen: GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 370; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1041.

- (277) Door het Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs. Wanneer voorstellen tot verandering en verbetering van de Versorgungsausgleich geformuleerd werden, betroffen deze haast steeds de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening. Zie o.a. : KEMNADE, G., Reform oder Korrektur des Versorgungsausgleichs?, FamRZ, 1985, p. 890; SCHWAB, D., Verfassungswidrigkeit des Versorgungsausgleichs?, FamRZ, 1977, p. 772. Een belangrijk voorstel dat vaak herhaald werd betrof de voortgezette verbintenisrechtelijke pensioenverrekening. Onmiddellijk werd toen reeds het probleem signaleerd van ongeoorloofde inmenging: HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 220.

- (278) GLOCKNER, R., Berechnung des Versorgungsausgleichs unter Einbeziehung der (Wordt vervolgd...)

niet het volledige overlevingspensioen dat aan de verrekengerechtigde wordt betaald. Het overlevingspensioen dat aan de verrekengerechtigde wordt uitbetaald, wordt beperkt tot het bedrag dat via de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening betaald werd ²⁷⁹. Wanneer er naast de echtgescheiden echtgenoot ook nog een langstlevende echtgenoot overblijft, krijgt deze laatste slechts dat deel van het overlevingspensioen dat overblijft

(278)(...vervolg)

neuen Ausgleichsbestimmungen, FamRZ, 1987, p. 335; HAHNE, M.M., Die Abänderung von Altfällen, FamRZ, 1987, p. 432; HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 220; JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht, Scheidung, Trennung, Folgen, Kommentar, p. 421; PALANDT, O., Bürgerliches Gesetzbuch, p. 1534; RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 345; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Familienrecht, p. 1134; p. 1138. Het ontwerp bestudeerde de mogelijkheid van de passieve overdraagbaarheid van de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening. Deze mogelijkheid werd echter niet weerhouden omdat de erfgenamen toch niet lang deze verbintenisrechtelijke pensioenverrekening uit de nalatenschap zouden kunnen voldoen. Hierover: BUDENBENDER, U., Betriebsrenten und Versorgungsausgleich, FamRZ, 1986, p. 855. De verrekengerechtigde heeft een rechtstreekse vordering tegen de pensioeninstelling: HOPPENZ, R., Zum isolierten Versorgungsausgleichsverfahren, FamRZ, 1987, p. 425. Er kan slechts sprake zijn van voortgezette verbintenisrechtelijke pensioenverrekening wanneer de via verbintenisrechtelijke pensioenverrekening te verrekenen pensioenrechten in een overlevingspensioen voorzien. Hierover: DORR, C., Zum Versorgungsausgleichsverfahren, FamRZ, 1987, p. 1096; GLOCKNER, R., Berechnung des Versorgungsausgleichs unter Einbeziehung der neuen Ausgleichsbestimmungen, FamRZ, 1987, p. 335; HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 220; RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 351; WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 5. De voortgezette verbintenisrechtelijke pensioenverrekening is ook mogelijk wanneer de verrekennplichtige voor het bereiken van de pensioenleeftijd gestorven is. GLOCKNER, R., Die betriebliche Altersversorgung beim Versorgungsausgleich, FamRZ, 1988, p. 782; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Familienrecht, p. 1140. Dit was onder het vroegere stelsel niet mogelijk aangezien de aanvraag tot verbintenisrechtelijke pensioenverrekening slechts kon ingediend worden wanneer de verrekennplichtige pensioengerechtigd was: GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 366. De voortgezette verbintenisrechtelijke pensioenverrekening is ook mogelijk wanneer de verrekennplichtige voor het van kracht worden van het Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs gestorven is. Een aanvraag in die zin moest dan wel ingediend zijn voor 31 december 1988. Zie: HOPPENZ, R., Zum isolierten Versorgungsausgleichsverfahren, FamRZ, 1987, p. 425.

(279) DORR, C., Zum Versorgungsausgleichsverfahren, FamRZ, 1987, p. 1096. Wanneer de rente die via de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening moest betaald worden hoger is dan het bedrag van het overlevingspensioen, heeft de verrekengerechtigde na de dood van de verrekennplichtige toch slechts recht op het overlevingspensioen. Zie: SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Familienrecht, p. 1141; WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 6.

na aftrek van het deel dat aan de echtgescheiden echtgenoot is uitbetaald ²⁸⁰.

138. Men formuleert bedenkingen in verband met de grondwettelijkheid van de voortgezette verbintenisrechtelijke pensioenverrekening. Men ziet problemen in het feit dat de moeilijkheden tussen de echtgenoten worden opgelost ten nadele van een derde, de pensioeninstelling ²⁸¹.

e. Invloed van het overlijden van de verreken gerechtigde

139. Wanneer de verreken gerechtigde sterft voor de verrekenplichtige pensioengerechtigd geworden is of voor de pensioenrechten definitief geworden zijn, kan de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening niet meer doorgevoerd worden. Het recht op pensioenverrekening gaat niet over op de erfgenamen van de verreken gerechtigde. Wanneer de verreken gerechtigde sterft nadat de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening is toegekend, komt er toch een einde aan deze verbintenisrechtelijke pensioenverrekening. De verrekenplichtige moet de rente niet verder betalen aan de erfgenamen van de verreken gerechtigde ²⁸².

---

(280) HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 220; PALANDT, O., Bürgerliches Gesetzbuch, p. 1535; RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 351; WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 7. De pensioeninstellingen kunnen wel een voor de langstlevende echtgenoot gunstiger regeling voorzien: SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1146. Aan buitenlandse pensioeninstellingen kan zulke verdeling van het overlevingspensioen niet opgelegd worden: RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 351; WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 7. Hier zou de langstlevende echtgenoot zelf een deel van het overlevingspensioen aan de verreken gerechtigde moeten doorstorten: HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 220. Het overlevingspensioen van de langstlevende echtgenoot blijft beperkt, zelfs na het overlijden van de verreken gerechtigde. Zie: HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 220.

(281) BUDENBENDER, U., Betriebsrenten und Versorgungsausgleich, FamRZ, 1986, p. 855; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1142. Gesteld wordt daarbij dat wanneer de verrekenplichtige niet is hertrouwd, de pensioeninstelling vroeger geen overlevingspensioen diende te betalen en nu wel. Gesteld wordt anderzijds dat de pensioeninstelling zich niet moet verrijken door de echtscheiding: HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 220.

(282) BEITZKE, G., Familienrecht, p. 175; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, (Wordt vervolgd...)

f. Afkoop

140. Bij de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening is de verrekengerechtigde zeer afhankelijk van de verrekenplichtige. De wet heeft zelf in een oplossing proberen te voorzien door de mogelijkheid te creëren voor de verrekengerechtigde om de maandelijks uit te betalen rente te doen vervangen door een afkoopsom. Deze afkoop wordt niet automatisch voorzien. De verrekengerechtigde moet hem aanvragen ²⁸³. De verrekenplichtige kan de eenmalige betaling aan de verrekengerechtigde niet opdringen. De afkoopsom moet door de verrekengerechtigde gebruikt worden om er pensioenrechten mee te verwerven ²⁸⁴. Hoe de afkoopsom moet berekend worden is in

---

(282)(...vervolg)

Familienrecht, p. 1039. Wel brengt bij de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening het overlijden van de verrekengerechtigde steeds met zich dat de verrekenplichtige kan genieten van de volledige pensioenrechten. Bij de publiekrechtelijke pensioenverrekening is dit slechts het geval wanneer de omstandigheden het wegvallen van de vermindering van de pensioenrechten mogelijk maken. Wanneer de verrekengerechtigde sterft nadat hij genoten heeft van de voortgezette verbintenisrechtelijke pensioenverrekening, blijft het overlevingspensioen dat aan de langstlevende echtgenoot van de verrekenplichtige wordt uitbetaald beperkt. Het hertrouwen heeft geen invloed op de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening, in tegenstelling tot wat het geval is voor onderhoudsgeld. Hierover : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1041.

(283) Voor het Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs was het recht afkoop te vragen uitdrukkelijk toegekend aan de verrekengerechtigde echtgenoot. Deze onvoorwaardelijke toekenning van dit recht werd ongrondwettelijk verklaard. Thans is afkoop nog slechts mogelijk wanneer dit voor de verrekenplichtige economisch haalbaar is. Eventueel kunnen termijnen worden voorzien. Hierover : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 368; JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 420; p. 607; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1042. Afbetaling in schijven is ook mogelijk: GLOCKNER, R., Berechnung des Versorgungsausgleichs unter Einbeziehung der neuen Ausgleichsbestimmungen, FamRZ, 1987, p. 334; RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 351; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1134; WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 5. Er is geen limiettermijn waarbinnen de afkoop van de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening moet gevraagd worden.

(284) Deze pensioenrechten moeten verworven worden ofwel in een wettelijk pensioenstelsel, ofwel bij een privé-verzekering. De keuze van de verzekering ligt bij de verrekengerechtigde. Het is ook de verrekengerechtigde die de nodige overeenkomsten afsluit. Zie : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 368; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1042; RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 351; VON HORNHARDT, R., Versorgungsausgleich und nacheheliches Unterhaltsrecht, FamRZ, 1979, p. 655.

de wet niet geregeld ²⁸⁵.

Afkoop is mogelijk voor alle pensioenrechten die via verbintenisrechtelijke pensioenverrekening verrekend worden ²⁸⁶.

---

(285) GLOCKNER, R., Berechnung des Versorgungsausgleichs unter Einbeziehung der neuen Ausgleichsbestimmungen, FamRZ, 1987, p. 334. Om het bedrag van de afkoopsom te bepalen zijn er twee mogelijkheden. Ofwel kapitaliseert men volgens formules uit het verzekeringsrecht de rente die volgens de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening moet uitgekeerd worden, ofwel wordt nagegaan welk kapitaal nodig is om een rente op te leveren gelijk aan de rente die volgens de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening moet uitgekeerd worden. Zie : § 1587 g II B.G.B.; GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 369.

(286) JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 608. Hierover bestond vroeger betwisting. Problemen werden gemaakt wanneer de pensioenrechten verrekend werden via de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening, daar waar ze voor het Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich via de publiekrechtelijke pensioenverrekening verrekend werden. Sommige auteurs betwistten deze mogelijkheid omdat anders de door deze wet afgeschafte verrekenwijze van vestiging van nieuwe pensioenrechten door het betalen van premies opnieuw zou herleven: GUTDEUTSCH, W. en LARDSCHNEIDER, W., Probleme der neuen Ausgleichsformen des Gesetzes zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1983, p. 845. Gesteld werd echter ook toen reeds dat het geen zin heeft twee soorten verbintenisrechtelijke pensioenverrekening in te voeren: HAHNE, M.M., Das Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1983, p. 222; HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 219; ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (H.R.G.), Kommentar, p. 42.

§ 5. Ingebouwde correcties

141. In beginsel heeft de pensioenverrekening tot gevolg dat beide echtgenoten na de echtscheiding elk de helft bezitten van de tijdens het huwelijk verworven pensioenrechten. Allerlei correcties zijn echter ingebouwd die er voor zorgen dat dat niet steeds het geval is.

A. Uitsluiting van minieme verrekeningen

142. De wetgever heeft gesteld dat pensioenverrekening niet doorgevoerd wordt wanneer de waarde van de te verrekenen pensioenrechten een bepaald bedrag niet overschrijdt ²⁸⁷. Deze uitsluiting van minieme verrekeningen is een praktische zaak. Wanneer de te verrekenen pensioenrechten zeer beperkt zijn in aantal, heeft het effectief doorvoeren van de verrekening weinig zin. Men heeft er meer last dan plezier van. Dit betekent dan ook dat door deze regeling geen essentiële ingrepen worden doorgevoerd in de Versorgungsausgleich ²⁸⁸.

Het Familiengericht beslist van ambtswege of toepassing wordt gemaakt van de mogelijkheid van uitsluiting van de minieme verrekeningen of niet ²⁸⁹.

---

(287) "Bagatellgrenze" ingevoerd door het Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs. Concreet is dit het geval wanneer het bedrag lager is dan 0,25 % van de Bezugsgrosse. Hierover: GLOCKNER, R., Berechnung des Versorgungsausgleichs unter Einbeziehung der neuen Ausgleichsbestimmungen, FamRZ, 1987, p. 330; PALANDT, O., Bürgerliches Gesetzbuch, p. 1539; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1163. Betwisting bestaat over welk bedrag aan de Bagatellgrenze moet getoetst worden. Gesteld wordt dat in elk geval de pensioenrechten moeten geïndexeerd worden. Het is slechts het bedrag na indexering dat moet getoetst worden. Getoetst wordt immers met de Bezugsgrosse van de publiekrechtelijke pensioenverrekening: GLOCKNER, R., Berechnung des Versorgungsausgleichs unter Einbeziehung der neuen Ausgleichsbestimmungen, FamRZ, 1987, p. 330. Betwisting bestaat omtrent de vraag of elk pensioenrecht afzonderlijk moet getoetst worden, of enkel het saldo, het bedrag dat uiteindelijk zou moeten verrekend worden. Hierover: GLOCKNER, R., Berechnung des Versorgungsausgleichs unter Einbeziehung der neuen Ausgleichsbestimmungen, FamRZ, 1987, p. 330; HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 221; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1164. Voor de definitie van de Bezugsgrosse, zie nummer 120, noot 252.

(288) Zo heeft het uitsluiten van minieme verrekeningen geen invloed bij het bepalen van wie verrekengerechtigde en wie verrekenplichtige is: RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 247.

(289) HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 221; RULAND, F., Das Gesetz über (Wordt vervolgd...)

B. Geen vermindering van pensioenrechten van verrekenplichtige

143. In bepaalde omstandigheden worden de pensioenrechten van de verrekenplichtige niet verminderd. De oorzaak hiervan kan tweërlei zijn. Ofwel wordt de vermindering van de pensioenrechten niet doorgevoerd, ofwel wordt een reeds doorgevoerde vermindering van de pensioenrechten teniet gedaan. Zoals hoger uiteengezet is bij Realteilung de verzekeringsinstelling niet verplicht de pensioenrechten van de verrekenplichtige echtgenoot te verminderen. De verzekeringsovereenkomst kan gunstiger voorwaarden voorzien ²⁹⁰. Anderzijds kan de reeds doorgevoerde vermindering van pensioenrechten wegvallen wanneer de verrekengerechtigde geen of slechts een gering aantal uitkeringen ontvangen heeft of wanneer hij recht heeft op onderhoudsgeld vanwege de verrekenplichtige ²⁹¹.

C. Aanvullen van pensioenrechten door de verrekenplichtige

144. De verrekenplichtige echtgenoot kan steeds de vermindering van zijn pensioenrechten tegengaan door bijkomende bijdragen te betalen. Een verbod in die zin zou niet mogelijk zijn ²⁹².

---

(289)(...vervolg)

weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 247. Het Familiengericht zal de regel dan ook niet toepassen wanneer dit ingrijpende invloed zou hebben op de pensioenrechten van de echtgenoten. Dit zal bijvoorbeeld het geval zijn wanneer moeilijkheden zouden kunnen ontstaan inzake de "wachtijden". Hierover: GLOCKNER, R., Berechnung des Versorgungsausgleichs unter Einbeziehung der neuen Ausgleichsbestimmungen, FamRZ, 1987, p. 330; PALANDT, O., Bürgerliches Gesetzbuch, p. 1540; RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 247; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1163.

(290) ROLLAND, W., Das Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG). Kommentar, p. 35. Zie nummer 106.

(291) FRIEDERICI, P., Das Ergänzungsgesetz zum Versorgungsausgleich, N.J.W., 1983, p. 785; HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 219; PALANDT, O., Bürgerliches Gesetzbuch, p. 1542; ROLLAND, W., Das Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG). Kommentar, p. 46; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1167. Zie ook nummer 51.

(292) GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 318; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 864; ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG). Kommentar, p. 35. Wel kunnen de (Wordt vervolgd...)

Deze aanvulling van pensioenrechten kan zowel volledig als slechts gedeeltelijk zijn ²⁹³.

145. De mogelijkheid bestaat dat stortingen gedaan werden om de vermindering van pensioenrechten tegen te gaan, terwijl de voorwaarden vervuld zijn om het wegvallen van de vermindering van pensioenrechten te bekomen. De tot aanvulling van de pensioenrechten gedane stortingen kunnen dan gecupereerd worden ²⁹⁴.

---

(292)(...vervolg)

pensioenrechten slechts terug aangevuld worden zolang het risico in hoofde van de verrekenplichtige niet gerealiseerd is. Men kan zich immers niet meer verzekeren tegen een reeds gerealiseerd risico.

(293) MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 865 en p. 987. Het bedrag dat gestort dient te worden om de pensioenrechten volledig terug aan te vullen is het bedrag dat nodig is om de pensioenrechten te vestigen die aan de verreken gerechtigde zijn overgedragen. Zie : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 359; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 864. Wanneer de bijdrage niet onmiddellijk na de vermindering van de pensioenrechten wordt gestort, verschilt het bedrag waarmee bij de doorvoering van de pensioenverrekening de pensioenrechten van de verrekenplichtige verminderd werden met het bedrag dat nodig is om ze terug aan te vullen. Dit is zo omdat het risico veranderd is. De te verzekeren persoon is ouder. Bovendien is de verzekering dan ook, gezien de stijging van de levensduurte, duurder geworden. Zie : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 359; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 864; ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG). Kommentar, p. 35. De mogelijkheid bestaat echter voor de verrekenplichtige om een verklaring af te leggen waaruit zijn bereidheid tot aanvullen van de verminderde pensioenrechten blijkt. Wanneer de betaling van de bijdragen onmiddellijk volgt, kan het bedrag op die wijze bevroren worden. Zie : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 359. Door deze verklaring af te leggen voor het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd, kan, wanneer de betaling ten minste binnen redelijke termijn gebeurt, het verval van de mogelijkheid tot aanvullen wegens realisatie van het risico wellicht ook vermeden worden. Het grote nadeel van deze mogelijkheid tot aanvullen van de pensioenrechten is dat ze duur is. De verrekenplichtige heeft net een dure echtscheidingsprocedure achter de rug. Bovendien zijn pensioenrechten duur, zeker wanneer de verrekenplichtige reeds tamelijk oud is. Hierover : MULLER, W., Verfassungswidrigkeit des Versorgungsausgleichs bei "Altehen" ?, N.J.W., 1977, p. 1747. Vandaar het belang van de mogelijkheid de pensioenrechten gedeeltelijk aan te vullen.

(294) De vraag tot terugbetaling moet gericht worden aan de verzekeringsinstelling waar het bijkomende kapitaal is betaald. Hierover : ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG). Kommentar, p. 64. Het bedrag dat terugbetaald wordt is het nominaal bedrag. Geen rekening wordt gehouden met eventuele intresten of met de waardestijging van de pensioenrechten. Zie : ROLLAND, W., Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (HRG). Kommentar, p. 65. Er mag niet uit het oog verloren worden dat, zelfs wanneer het wegvallen van de vermindering van pensioenrechten bekomen wordt, van de pensioenrechten van de verrekenplichtige de aan de verreken gerechtigde gedane uitkeringen afgetrokken blijven. Wanneer de verrekenplichtige hetzelfde pensioenrechtenbestand wil behouden als voor het doorvoeren van de pensioenverrekening, zal hij bijgevolg toch, zelfs bij wegvallen van de vermindering van de pensioenrechten, bepaalde betalingen moeten doen.

D. Billijkheid

I. Omschrijving

146. De wetgever heeft een aantal gevallen voorzien waarin het onbillijk zou zijn pensioenverrekening door te voeren. Deze gevallen zijn limitatief opgesomd ²⁹⁵. Zij verschillen voor de publiekrechtelijke en de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening ²⁹⁶.

---

(295) GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 354, JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 551; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1012; PALANDT, O., Bürgerliches Gesetzbuch, p. 1558; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 142; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1238. Enkel de in de wet opgesomde gevallen zijn als hardheidsclausule in aanmerking te nemen. Dit houdt in dat de pensioenverrekening zoals zij door de wet geregeld is in een groot aantal "delicate" situaties niet als onbillijk te beschouwen is. De pensioenverrekening wordt niet onbillijk omdat de verrekengerechtigde echtgenoot aan de basis ligt van de echtscheiding. De echtscheiding is immers foutloos. Het schuldbegrip moet niet opnieuw via het achterpoortje van de pensioenverrekening ingevoerd worden. Hierover : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 354; HAHNE, M.M., Die Abänderung rechtskräftiger Versorgungsausgleichsentscheidungen gemäss § 10 a VAHRG n. F., FamRZ, 1987, p. 228; KRAUSE, P., Zum Urteil des Bundesverfassungsgerichts vom 28/2/1980 betr. den Versorgungsausgleich, FamRZ, 1980, p. 536. De pensioenverrekening wordt evenmin onbillijk als het huwelijk kinderloos is, beide echtgenoten buitenshuis werken en in gelijke mate meewerken in de huishouding, of één echtgenoot effectief niet buitenshuis werkt, maar ook niets in de huishouding doet. Hierover : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1012. Er zou kunnen gesteld worden dat deze situaties niet in overeenstemming zijn met de filosofie van de Versorgungsausgleich. De achterliggende idee van de Versorgungsausgleich is immers dat de echtgenoten in gelijke mate bijdragen tot het verwerven van pensioenrechten, de ene via werk buitenshuis, de andere door de opvoeding van de kinderen en huishoudelijke arbeid. Toch wordt hier geen reden tot uitsluiting van de Versorgungsausgleich in gezien. De Versorgungsausgleich is van toepassing op alle huwelijken, zonder onderscheid en de uitsluiting van de Versorgungsausgleich hier zou gebaseerd zijn op de interpretatie van moeilijk kwantificeerbare feitelikheden. Evenmin maakt het feit van feitelijke scheiding een hardheidsgeval uit. Hierover : RULAND, F., Der Versorgungsausgleich, N.J.W., 1976, p. 1719; VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 625. Bij het bepalen van het huwelijk is uitdrukkelijk geopteerd voor het negeren van de feitelijke scheiding, ook via de billijkheid wordt wat betreft geen correctie aangebracht. Eén van de leidende beginselen van de Versorgungsausgleich is de idee dat men "huwt voor het leven". Solidariteit tussen de echtgenoten blijft bestaan, zelfs zo het tot echtscheiding komt. Feitelijke scheiding mag dan zeker deze solidariteit niet aantasten.

(296) § 1587 C BGB somt de bij publiekrechtelijke pensioenverrekening toepasselijke gevallen op. De bij verbintenisrechtelijke pensioenverrekening in aanmerking te nemen gevallen zijn opgesomd in § 1587 h B.G.B. De publiekrechtelijke (Wordt vervolgd...)

II. Toepassingsgebied

147. De billijkheidsregeling is opgenomen in de oorspronkelijke regeling inzake de Versorgungsausgleich. Men neemt echter aan dat ze ook toepasselijk is op de verrekenwijzen die door latere wetswijzigingen zijn ingevoerd ²⁹⁷.

III. Uitwerking

148. Ten gevolge van de hardheidsgevallen wordt de pensioenverrekening geheel of gedeeltelijk uitgesloten ²⁹⁸. Pensioenverrekening wordt niet doorgevoerd

---

(296)(...vervolg)

pensioenverrekening dient niet onverkort toegepast te worden wanneer dit onbillijk zou zijn rekening houdend met de verwerving van vermogen van de verrekengerechtigde tijdens het huwelijk en/of in samenhang met de scheiding. Hetzelfde geldt wanneer de verrekengerechtigde echtgenoot met opzet zijn pensioenrechten heeft verminderd of wanneer hij tijdens het huwelijk zijn onderhoudsplichten grovelijk heeft verwaarloosd. Net zoals bij de publiekrechtelijke pensioenverrekening moet in geval van verbintenisrechtelijke pensioenverrekening de bij wet voorziene regeling niet doorgevoerd worden wanneer de verrekengerechtigde met opzet zijn pensioenrechten heeft verminderd of grovelijk aan zijn onderhoudsplichten tijdens het huwelijk is tekort gekomen. In tegenstelling tot wat het geval is bij de publiekrechtelijke pensioenverrekening maakt vermogensverwerving door de verrekengerechtigde tijdens het huwelijk en ter gelegenheid van de echtscheiding geen hardheidsgeval uit. Bij de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening geldt echter een bij de publiekrechtelijke pensioenverrekening ongekende hardheidsgeval. Wanneer de verrekengerechtigde in zijn onderhoud kan voorzien en de economische toestand van de verrekenplichtige zodanig is dat het betalen van een rente hem onbillijk zou belasten, kan de wettelijke regeling niet onverkort van toepassing zijn. Op te merken is dat alle door de wet opgenomen hardheidsgevallen vermogensrechtelijk van aard zijn. Pensioenverrekening wordt niet doorgevoerd wanneer de verrekengerechtigde reeds op een andere wijze voldoende zekerheden heeft verworven uit wat door de levensgemeenschap tussen echtgenoten is opgebouwd, of aan deze opbouw niet heeft meegewerkt.

(297) De hardheidsgevallen vermeld in § 1587 C BGB zijn toepasselijk op de publiekrechtelijke pensioenverrekening. De hardheidsgevallen vermeld in § 1587 h B.G.B. op de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening. Deze bepalingen zijn allebei ingevoerd door het 1. EheRG, dus voor het bestaan van de door het Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich nieuw ingevoerde verrekenwijzen van Realteilung en Quasi-Realteilung. Toch gelden deze hardheidsgevallen ook bij Realteilung of Quasi-Realteilung. Overeenkomstig § 3 van het Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich zijn de bepalingen uit het Burgerlijk Wetboek ook toepasselijk op de nieuwe verrekenwijzen. Het zelfde probleem stelt zich ook voor het Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs.

(298) MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1014. Eventueel worden bijvoorbeeld termijnen toegestaan. Het Familiengericht roept het hard-
(Wordt vervolgd...)

wanneer de verrekengerechtigde door doen of nalaten het erop aangelegd heeft de door hem verworven pensioenrechten te beperken ²⁹⁹. Dit is de situatie waar één van de echtgenoten de massa van de te verdelen pensioenrechten beperkt om ten gevolge van deze kunstgreep verrekengerechtigde te worden. Deze kunstmatige beperking van pensioenrechten kan het gevolg zijn, zowel van een actief handelen als van een nalaten

300

149. Pensioenverrekening wordt evenmin doorgevoerd wanneer de verrekengerechtigde, of tenminste de echtgenoot die door de normale werking van de wettelijke regeling als verrekengerechtigde zou gekwalificeerd worden, tijdens het huwelijk grof is tekort gekomen aan zijn plicht bij te dragen in de lasten van de huishouding ³⁰¹. Men

---

(298)(...vervolg)

heidsgeval ambtshalve in. Wanneer na de beslissing van het Familiengericht veranderingen de toepassing van een hardheidsclausule verrechtvaardigen, doet het Familiengericht er op aanvraag uitspraak over. Hierover : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1037.

(299) Dit hardheidsgeval is gelijk voor de publiekrechtelijke pensioenverrekening en de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening. § 1587 c 2 BGB en § 1587 h 2 B.G.B..

(300) De massa van te verdelen pensioenrechten wordt door actief optreden beperkt, bijvoorbeeld door het omzetten van een privé-renteversicherung in een kapitaalverzekering. Zij wordt beperkt door nalaten wanneer bijvoorbeeld de verplichte bijdragen niet worden betaald. Hierover : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 353; JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 563; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1015; PALANDT, O., Bürgerliches Gesetzbuch, p. 1560; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1248. Wel is het beperken van de te verdelen pensioenrechten op zichzelf nog niet voldoende. Er moet bovendien voldaan zijn aan een tijdselement en een intentioneel element. Het beperken van de pensioenrechten moet gebeuren "in Erwartung der Scheidung", met de echtscheiding in zicht dus of na de scheiding. Bovendien moet de echtgenoot de pensioenrechten beperken met de bedoeling om op die manier verrekengerechtigd te worden. Hierover : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1015.

(301) Dit tweede hardheidsgeval is ook gelijk voor de publiekrechtelijke en de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening. § 1587 c 3 BGB en § 1587 h BGB. Ook dit hardheidsgeval is logisch. De idee van de pensioenverrekening is dat beide echtgenoten tijdens het huwelijk in gelijke mate bijdragen in de lasten van het huwelijk, ongeacht of ze huishoudelijke of andere arbeid verrichten. In die optiek is het logisch dat ze elk recht hebben op de helft van de verworven pensioenrechten, omdat ze eigenlijk elk de inspanningen geleverd hebben, nodig om deze helft te verwerven. Wanneer nu één van de echtgenoten grovelijk tekort gekomen is aan zijn plicht tot onderhoud van het gezin, heeft hij niet meegeholpen aan het verwerven van de pensioenrechten en kan hij zich dus niet beroepen op de Versorgungsausgleich om pensioenrechten te verwerven. Concreet betekent het dat de verrekengerechtigde tekort gekomen is aan de plichten beschreven in § 1360 BGB. Hierover : BEITZKE, G., Familienrecht, p. 175; JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 564; PALANDT, O., Bürgerliches Gesetzbuch, p. 1561; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1252.

mag hierbij niet elke tekortkoming in aanmerking nemen. Het moet gaan om een ernstige tekortkoming, wat spijtig genoeg een weinig precieze term is. De tekortkoming moet ook lang geduurd hebben ³⁰².

150. Pensioenverrekening wordt verder niet doorgevoerd wanneer dit grof onbillijk zou zijn, rekening houdend met de situatie van beide echtgenoten en dan vooral rekening houdend met wat elk van hen aan vermogen heeft verworven tijdens het huwelijk of in samenhang met de echtscheiding ³⁰³. Hierbij wordt gekeken naar de situatie van beide echtgenoten op het ogenblik waarop het Familiengericht uitspraak doet over de pensioenverrekening ³⁰⁴. Bij dit hardheidsgeval is het van belang een inventaris op te maken van de vermogensbestanddelen die door elk van de echtgenoten tijdens het huwelijk verworven werden. Het begrip vermogensbestanddelen dient zeer ruim geïnterpreteerd te worden ³⁰⁵. De inventaris van de vermogensbestanddelen is

-
- (302) GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 353; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p.1016. De echtgenoten kunnen overeenkomsten afsluiten omtrent de wijze van bijdrage. Met zulke overeenkomst moet dus rekening gehouden worden. Op te merken is dat hier het begrip fout om de hoek komt kijken en wel de enige keer in het volledige systeem van de Versorgungsausgleich.
- (303) JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 554. Dit hardheidsgeval is eigen aan de publiekrechtelijke pensioenverrekening. § 1587 c 1 BGB. Deze hardheidsclausule is er vooral op gericht te verhinderen dat geen rekening wordt gehouden met echtparen die de wederzijdse verzorging langs het huwelijksvermogensrecht of het recht betreffende het onderhoudsgeld geregeld hebben. JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 554; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1241 stellen dat de wet enkel ten titel van voorbeeld spreekt over vermogen verworven tijdens het huwelijk of ter gelegenheid van de echtscheiding. Ook goederen verworven voor het huwelijk kunnen in aanmerking worden genomen. VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 625 stelt dat het evenwel duidelijk is dat geen rekening dient gehouden te worden met vermogensaanwas voortvloeiende uit een erfenis of een schenking. Deze vermogensaanwas heeft immers niets te maken met de levensgemeenschap tussen de echtgenoten.
- (304) Bij de beoordeling van deze situatie wordt vooral gekeken naar de vermogensverwerving van de echtgenoten tijdens het huwelijk of in samenhang met de echtscheiding. Belangrijk is het feit dat ook vermogensverwerving naar aanleiding van de scheiding de toepassing van de pensioenverrekening kan verhinderen. Op die manier wordt rekening gehouden met overeenkomsten waarin de echtgenoten bijvoorbeeld een wijze van verdeling van de Zugewinnngemeinschaft of een onderhoudsgeld na echtscheiding hebben bepaald. Hierover : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1012. Zoals reeds gezegd maakt de Versorgungsausgleich geen deel uit van het huwelijksvermogensrecht, noch van het recht betreffende het onderhoudsgeld, maar zoals blijkt zijn er toch raakvlakken.
- (305) Het kan gaan om onroerend goed, aandelen of juwelen. Het kan echter ook gaan om kapitaalsverzekeringen, ongevallenverzekeringen of om verzorgingsrechten die niet verworven zijn via arbeid of vermogen van één van de echtgenoten en (Wordt vervolgd...)

echter niet het enige element dat in aanmerking moet worden genomen om de situatie van de echtgenoten te beoordelen. Men dient ook rekening te houden met de bestaande of te verwachten economische situatie van de echtgenoten ³⁰⁶.

151. Wanneer de verrekengerechtigde in zijn onderhoud kan voorzien door middel van zijn vermogen en inkomen, en na vergelijking van de economische situatie van de verrekengerechtigde met die van de verrekenplichtige blijkt dat het doorvoeren van de pensioenverrekening, zoals door de wet voorzien, deze laatste onbillijk zou belasten, wordt de pensioenverrekening niet doorgevoerd ³⁰⁷.

E. Partijautonomie

I. Omschrijving

152. De echtgenoten kunnen afwijken van de regeling in verband met de

---

(305)(...vervolg)

die op die manier toch betrokken worden in de regeling omtrent de Versorgungsausgleich. Zie : SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1243. Pensioenrechten zijn ook te kwalificeren als vermogensbestanddelen : JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 555. Zo kan in de Versorgungsausgleich via de hardheidsgevallen toch rekening gehouden worden met pensioenrechten die niet tijdens de duurtijd van het huwelijk verworven zijn.

(306) Rekening dient te worden gehouden met de gezondheidstoestand van de echtgenoten, met hun sociale situatie en de mogelijkheden waarover zij beschikken op de arbeidsmarkt. Zie de voorbeelden aangehaald in MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1013; SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1244.

(307) Dit hardheidsgeval, bepaald in § 1587 h 1 BGB, geldt alleen bij verbintenissenrechtelijke pensioenverrekening. Normaal gesproken wordt bij de pensioenverrekening, en dit in tegenstelling tot wat het geval is bij het onderhoudsgeld, geen rekening gehouden met behoeften, noch met mogelijkheden. Dit hardheidsgeval is het enige punt waar dit wel zo is. Dit is redelijk, maar vooral ook praktisch. Bij de verbintenissenrechtelijke pensioenverrekening bekommt de verrekengerechtigde geen zelfstandige pensioenrechten, maar blijft hij afhankelijk van de verrekenplichtige die hem maandelijks een rente moet betalen. Wanneer de verrekenplichtige deze rente niet vrijwillig betaalt, zal betaling ervan voor de rechtbank moeten afgedwongen worden. Wanneer de verrekenplichtige nu behoeftig is, zal deze verplichte uitvoering op moeilijkheden stuiten. Bij het beoordelen van de economische situatie wordt geen rekening gehouden met onderhoudsuitkeringen die de verrekengerechtigde van derden geniet. Hierover : JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 566; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1035.

Versorgungsausgleich zoals ze door de wet is voorzien ³⁰⁸. Hiertoe staan twee wegen open. Ofwel nemen de echtgenoten een regeling over de pensioenverrekening op in een huwelijkscontract, ofwel sluiten de echtgenoten in samenhang met de echtscheiding een overeenkomst ³⁰⁹. Deze overeenkomsten kunnen slechts afgesloten worden mits het naleven van bepaalde vormvereisten, termijnen en goedkeuringen ³¹⁰.

---

(308) Of aan de echtgenoten al dan niet de kans zou geboden worden overeenkomsten te treffen over de pensioenverrekening was, zoals blijkt uit de wetgevende geschiedenis, niet evident. Voor de ontstaansgeschiedenis van § 1587 o BGB zie o.a. BERGNER, L., Inwieweit sind Vereinbarungen über den Versorgungsausgleich nach § 1587 o BGB über den Rahmen des § 1587 b I BGB hinaus-zulässig?, FamRZ, 1979, p. 994. Zie ook : LANGENFELD, G., Vereinbarungen über den Versorgungsausgleich in der Praxis, N.J.W., 1978, p. 1503. Ook werd de vraag naar de grondwettelijkheid van het uiteindelijk uitgewerkte systeem gesteld. Deze vraag werd door de rechtspraak in positieve zin beantwoord. Zie rechtspraak aangehaald en besproken in : BEITZKE, G., Familienrecht, p. 171; ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichs-Verträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 1. Argumenten tegen de contractsvrijheid van de echtgenoten inzake de pensioenverrekening worden onder andere geput uit het verbod een "Vertrag zu Lasten Dritter" af te sluiten. Ten gevolge van de overeenkomsten worden pensioenrechten overgedragen. Dit brengt met zich dat het risico gewijzigd wordt, en bijgevolg ook soms verzwaaard wordt zonder dat de verzekeringsmaatschappij bij deze overeenkomst betrokken wordt. In het hele systeem van de Versorgungsausgleich is dit aspect echter zo veel mogelijk beperkt, zodat het feit dat de verzekeringsmaatschappij bij de overeenkomst niet is betrokken slechts in uitzonderlijke omstandigheden de nietigheid van de overeenkomst met zich kan brengen. Hierover : SCHMEIDUCH, D., Können die Ehegatten im Verfahren über den Versorgungsausgleich im Rahmen des § 1587 o B.G.B. vereinbaren, dass das Familiengericht mehr Anwartschaften aus der gesetzlichen Rentenversicherung überträgt, als § 1587 b Abs. I B.G.B. vorschreibt? , FamRZ, 1979, p. 764; X., Verband Deutscher Rentenversicherungsträger : Zulässigkeit von Vereinbarungen über den Versorgungsausgleich nach § 1587 o B.G.B., FamRZ, 1979, p. 762. Vanzelfsprekend is het belang van het informatierecht en de informatieplicht hier zeer groot. Zie nummer 83.

(309) Voor de regeling in het huwelijkscontract : § 1408 II BGB; voor de overeenkomst in samenhang met de echtscheiding : § 1587 o BGB.

(310) Dit wordt verklaard door het feit dat de Versorgungsausgleich zowel elementen van privaatrecht als elementen van sociaalrecht in zich heeft. Via de overeenkomst over de pensioenverrekening moet een sociaal politiek gewenst resultaat bekomen worden. Hierover : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 326; VON MAYDELL, B., Dispositionsmöglichkeiten der Ehegatten im Rahmen des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1978, p. 751. In het kader van de Versorgungsausgleich wordt trouwens voor de eerste maal aan de verzekerde de kans geboden te beschikken over zijn pensioenrechten. Zie : SCHMEIDUCH, D., Können die Ehegatten im Verfahren über den Versorgungsausgleich im Rahmen des § 1587 o B.G.B. vereinbaren dass das Familiengericht mehr Anwartschaften aus der gesetzlichen Rentenversicherung überträgt, als § 1587 b Abs. I B.G.B., FamRZ, 1979, p. 763. Het is echter een gecontroleerde vrijheid geworden onderworpen aan vormen, termijnen en goedkeuringen die variëren naargelang de soort overeenkomst die afgesloten wordt, en met als absoluut verbod via een overeenkomst een Super-Splitting of een Super-Quasi-Splitting te organiseren aangezien Super-Splitting of Super-Quasi-Splitting een te grote ingreep in het sociaal zekerheidssysteem uitmaakt. Hierover : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 373; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. (Wordt vervolgd...)

---

(310)(...vervolg)

1051; SCHMEIDUCH, D., Können die Ehegatten im Verfahren über den Versorgungsausgleich im Rahmen des § 1587 o B.G.B. vereinbaren, dass das Familiengericht mehr Anwartschaften aus der gesetzlichen Rentenversicherung überträgt, als § 1587 b Abs. I B.G.B. vorschreibt?, FamRZ, 1979, p. 763; VON MAYDELL, B., Der Versorgungsausgleich, FamRZ, 1977, p. 181; X., Verband Deutscher Rentenversicherungsträger : Zulässigkeit von Vereinbarungen über den Versorgungsausgleich nach § 1587 o B.G.B., FamRZ, 1979, p. 761. Anders: LANGENFELD, G., Handbuch der Eheverträge und Scheidungsvereinbarungen, p. 151. Andere grenzen die door het sociaal recht worden gesteld zijn het gevolg van de eigenheid van bepaalde pensioenstelsels. Zo is het niet mogelijk bij het ambtenarenpensioen Realteilung te bedingen in plaats van Quasi-Splitting omdat nu eenmaal een niet-ambtenaar geen pensioenrechten in het ambtenarenpensioen kan bezitten. Zie : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 327.

II. Bepaling in huwelijkscontract

a. Inhoud

153. De echtgenoten kunnen in een huwelijkscontract een overeenkomst over de pensioenverrekening afsluiten ³¹¹. De tekst van de wet vermeldt alleen het "uitsluiten" van pensioenverrekening. Men neemt echter algemeen aan dat wie het meerdere mag ook het mindere mag, zodat ook wijzigingen aan de wettelijke regeling van de pensioenverrekening in een huwelijkscontract kunnen doorgevoerd worden ³¹². Een eerste mogelijkheid bestaat er dus in pensioenverrekening bij overeenkomst volledig uit te sluiten zelfs zonder dat er enige vorm van compensatie is voorzien ³¹³. Deze totale uitsluiting van pensioenverrekening is mogelijk zelfs wanneer ten gevolge van de uitsluiting de normaal verrekengerechtigde echtgenoot op staatssteun aangewezen is ³¹⁴.

---

(311) § 1408 II B.G.B. Over de geschiedenis van deze mogelijkheid : GRAF, J.P., Dispositionsbefugnisse im Rahmen einer ehevertraglichen Vereinbarung gem. § 1408 Abs 2 BGB, p. 9.

(312) BORTH, H., Versorgungsausgleich in anwaltschaftlicher und familiengerichtlicher Praxis, p. 247; KOUTSES, I., Die Dispositionsnormen beim Versorgungsausgleich, p. 114; LANGENFELD, G., Handbuch der Eheverträge und Scheidungsvereinbarungen, p. 138; LANGENFELD, G., Ehevertragsgestaltung nach Ehetypen, FamRZ, 1987, p. 9; LANGENFELD, G., Vereinbarungen über den Versorgungsausgleich in der Praxis, N.J.W., 1978, p. 1505; NAEGELE, W., Der Versorgungsausgleich : Grundlagen, Probleme, Dispositionsmöglichkeiten, p. 104; VON MAYDELL, B., Der Versorgungsausgleich, FamRZ, 1977, p. 181; VON MAYDELL, B., Dispositionsmöglichkeiten der Ehegatten im Rahmen des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1978, p. 753; VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 623; ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichs-Verträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 9. De Versorgungsausgleich kan ook eenzijdig uitgesloten worden. Er kan dus gesteld worden dat de Versorgungsausgleich niet zal doorgevoerd worden wanneer een bepaalde echtgenoot verrekengerechtigd zou zijn. Zie hierover: LANGENFELD, G., Handbuch der Eheverträge und Scheidungsvereinbarungen, p. 148. Aan de overeenkomst kunnen voorwaarden verbonden worden. Er kan ook een tegenprestatie bepaald worden. Zie: LANGENFELD, G., Handbuch der Eheverträge und Scheidungsvereinbarungen, p. 153. Uit de notariële praktijk blijkt dat zeer veel overeenkomsten over de Versorgungsausgleich gesloten worden. Hierover: LANGENFELD, G., Handbuch der Eheverträge und Scheidungsvereinbarungen, p. 139. Wel moet hierbij rekening gehouden worden met het feit dat het huwelijkscontract vaak bij het begin van het huwelijk wordt afgesloten zodat aanpassen van de pensioenverrekening aan de feitelijke situatie op het ogenblik van de echtscheiding niet mogelijk zal zijn.

(313) HOFFMANN, M., Der vollständige Ausschluss des Versorgungsausgleichs durch einen Ehevertrag, N.J.W., 1977, p. 235; ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichs-Verträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 9.

(314) Slechts wanneer bewezen is dat de uitsluiting van de pensioenverrekening het
(Wordt vervolgd...)

154. Naast de volledige uitsluiting kan de pensioenverrekening ook gedeeltelijk uitgesloten worden ³¹⁵.

b. Vorm

155. De overeenkomst over de pensioenverrekening kan worden afgesloten in de vorm van een huwelijkscontract. Het is mogelijk dat in dit huwelijkscontract enkel gehandeld wordt over de pensioenverrekening, maar in datzelfde huwelijkscontract kunnen ook bepalingen in verband met het huwelijksvermogensstelsel opgenomen

---

(314)(...vervolg)

resultaat is van een afspraak tussen de echtgenoten om de staat te belasten, is deze uitsluiting ongeldig. Hierover : HOFFMANN, M., Der vollständige Ausschluss des Versorgungsausgleichs durch einen Ehevertrag, N.J.W., 1977, p. 236; LANGENFELD, G., Handbuch der Eheverträge und Scheidungsvereinbarungen, p. 148; ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichs-Verträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 9. Door de koude uitsluiting zal één van de echtgenoten fel benadeeld worden. Deze benadeling maakt de overeenkomst echter niet nietig. Dit zal slechts het geval zijn wanneer er sprake kan zijn van wilsgebreken, wanneer met andere woorden één van de echtgenoten bij het afsluiten van het huwelijkscontract misbruik heeft gemaakt van zijn economische of intellectuele machtspositie. Hierover : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 328; HOFFMANN, M., Der vollständige Ausschluss des Versorgungsausgleichs durch einen Ehevertrag, N.J.W., 1977, p. 235; LANGENFELD, G., Vereinbarungen über den Versorgungsausgleich in der Praxis, N.J.W., 1978, p. 1505; ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichs-Verträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 9. Het risico op misbruik wordt ook verminderd door de vereiste naleving van een deugdelijkheidstermijn, die verder besproken wordt. Bovendien dient het huwelijkscontract voor notaris afgesloten te worden wat toch ook waarborgen biedt.

(315) Hierbij kan overeengekomen worden bepaalde pensioenrechten niet te verrekenen. Zie : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 326; REINARTZ, B., Vertragliche Gestaltung des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1977, p. 83; ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichs-Verträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 3. De pensioenverrekening kan onder bepaalde voorwaarden of voor een bepaalde periode uitgesloten worden. Zie : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 326; LANGENFELD, G., Vereinbarungen über den Versorgungsausgleich in der Praxis, N.J.W., 1978, p. 1505 die hierbij een pleidooi houdt voor duidelijke clausules. De lengte van de in aanmerking te nemen huwelijksperiode kan afgesproken worden zodat op deze wijze perioden van feitelijk samenleven voor het huwelijk bij de pensioenverrekening kunnen betrokken worden of integendeel periodes van feitelijke scheiding kunnen worden uitgesloten. Zie : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 326. In het huwelijkscontract kan ook de berekeningswijze van bepaalde pensioenrechten overeengekomen worden, wat met name vooral voor moeilijk te waarden buitenlandse pensioenrechten handig kan zijn. Op deze manier kunnen ook andere kenmerken van de pensioenrechten, waarmee in de in de wet voorziene waardeberekening geen rekening wordt gehouden, zoals het fiscaal regime van de pensioenrechten, toch bij de waardebeoordeling betrokken worden.

worden ³¹⁶.

Het huwelijkscontract moet verleden worden in de voor elk huwelijkscontract vereiste vormen. Een notariële akte is vereist ³¹⁷. De notaris moet daarbij, zoals bij elke notariële akte de partijen voorlichten ³¹⁸.

c. Ogenblik van afsluiten

156. Het huwelijkscontract waarin de regeling betreffende de pensioenverrekening is opgenomen, kan voor het huwelijk afgesloten worden. Het kan ook op elk

-
- (316) GRAF, J.P., Dispositionsbefugnisse im Rahmen einer ehevertraglichen Vereinbarung gem. § 1408 Abs 2 BGB, p. 24; p. 61; VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 623. Zoals verder, nummer 157, zal uiteengezet worden, heeft het uitsluiten van de pensioenverrekening tot gevolg dat de echtgenoten gehuwd zijn onder het stelsel van scheiding van goederen, tenzij zij uitdrukkelijk het tegendeel overeenkomen. Zeer vaak zal dan ook in een huwelijkscontract waarbij de pensioenverrekening wordt uitgesloten, een stelling ingenomen worden in verband met het huwelijksvermogensstelsel.
- (317) HOFFMANN, M., Der vollständige Ausschluss des Versorgungsausgleichs durch einen Ehevertrag, N.J.W., 1977, p. 235; LANGENFELD, G., Vereinbarungen über den Versorgungsausgleich in der Praxis, N.J.W., 1978, p. 1504; REINARTZ, B., Vertragliche Gestaltung des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1977, p. 83. De notaris moet zijn ambt verlenen, hij moet het huwelijkscontract verlijden : § 4 Beurk. G.; ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichs-Verträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 11. Wel moet hij de voorgenomen overeenkomst controleren op geldigheid en redelijkheid. Zie : § 17 II Beurk. G.. Om te weten of een clause onbillijk is dient men zich te plaatsen op het moment van afsluiten van de overeenkomst: HOFFMANN, M., Der vollständige Ausschluss des Versorgungsausgleichs durch einen Ehevertrag, N.J.W., 1977, p. 235. Op de bepalingen opgenomen in het huwelijkscontract wordt, in tegenstelling tot wat het geval is met overeenkomsten over de pensioenverrekening afgesloten overeenkomstig § 1587 o B.G.B., geen controle meer uitgeoefend door de rechtbank. De notaris is dus de enige controlerende instantie. Zijn aansprakelijkheid bij het verlijden van een huwelijkscontract waarin wijzigingen zijn aangebracht aan de in de wet voorziene regeling van de Versorgungsausgleich is dus groter dan zijn aansprakelijkheid bij het verlijden van een overeenkomst overeenkomstig § 1587 o B.G.B.. Hierover : GRAF, J.P., Dispositionsbefugnisse im Rahmen einer ehevertraglichen Vereinbarung gem. § 1408 Abs 2 BGB, p. 29; ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichs-Verträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 10.
- (318) LANGENFELD, G., Vereinbarungen über den Versorgungsausgleich in der Praxis, N.J.W., 1978, p. 1507 stelt dat de notaris in de akte melding moet maken van het vervullen van die informatieplicht. In concreto is deze informatieplicht van de notaris zeer belangrijk. De notaris dient de echtgenoten erop attent te maken dat het volledig uitsluiten van de pensioenverrekening automatisch met zich brengt dat ze gehuwd zijn onder het stelsel van scheiding van goederen, met als gevolg dat bij echtscheiding de verrekengerechtigde echtgenoot niet alleen geen rechten kan laten gelden op de tijdens het huwelijk verworven pensioenrechten, maar ook geen enkel recht kan laten gelden op goederen verworven met inkomsten van de andere echtgenoot.

ogenblik tijdens het huwelijk afgesloten worden ³¹⁹. Wel is een deugdelijkheidstermijn ingelast. De in het huwelijkscontract opgenomen regeling van de Versorgungsausgleich verliest haar uitwerking wanneer binnen het jaar na het afsluiten van het huwelijkscontract een eis tot echtscheiding wordt ingediend ³²⁰. In de wet is niet de vereiste opgenomen dat de echtscheiding effectief moet worden uitgesproken. Ook wanneer de procedure tot het einde toe gevoerd wordt zonder dat deze leidt tot echtscheiding, zou de regeling over de pensioenverrekening vervallen ³²¹. Men kan zich nu afvragen of een

---

(319) LANGENFELD, G., Vereinbarungen über den Versorgungsausgleich in der Praxis, N.J.W., 1978, p. 1504.

(320) BEITZKE, G., Familienrecht, p. 171; GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 328; GRAF, J.P., Dispositionsbefugnisse im Rahmen einer ehevertraglichen Vereinbarung gem. § 1408 Abs 2 BGB, p. 40; ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichs-Verträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 7. De termijn van één jaar begint te lopen vanaf het ogenblik van afsluiten van het huwelijkscontract. Zie : BERGERFURHT, B., Scheidungsantrag nach Ausschluss des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1977, p. 441. Wanneer aan de oorspronkelijk in een huwelijkscontract opgenomen regeling door schikkingen in een later huwelijkscontract wijzigingen worden aangebracht, ligt het al iets moeilijker. Zie : ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichs-Verträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 9. Wellicht moet één jaar verlopen zijn tussen het afsluiten van het wijzigende huwelijkscontract en de eis tot echtscheiding. Vraag is ook wat dient begrepen te worden onder "eis tot echtscheiding". Het is onbelangrijk door wie de echtscheidingseis wordt ingediend, dus ongeacht of de insteller van de eis al dan niet voordeel zou halen uit de regeling voorzien in het huwelijkscontract. Zie : ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichs-Verträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 8. Het juist dateren van de eis tot echtscheiding is niet evident. Verschillende momenten komen daarbij in aanmerking. Er kan vanuitgegaan worden dat er een eis tot echtscheiding is vanaf het ogenblik waarop het verzoekschrift tot echtscheiding is ingediend. Eventueel komt ook het mondeling stellen van de eis ter zitting in aanmerking. REINARTZ, B., Vertragliche Gestaltung des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1977, p. 83. Met een nietige eis wordt geen rekening gehouden. Zie : VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 623. Wanneer de eis wordt ingetrokken, blijft de overeenkomst over de pensioenverrekening haar geldingskracht behouden. Zie : § 271 III 1 ZPO die voor de procesrechtelijke aspecten bepaalt dat wanneer de eis wordt ingetrokken de zaak als niet aanhangig gemaakt wordt beschouwd. Deze redenering wordt uitgebreid voor het materiële recht: BERGERFURTH, B., Scheidungsantrag nach Ausschluss des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1977, p. 441; GAUL, H.F., Die Unwirksamkeit des Ehevertrags über den Versorgungsausgleich infolge der "Rückschlagsperre" des § 1408 II 2 B.G.B., FamRZ, 1981, p. 1138; REINARTZ, B., Vertragliche Gestaltung des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1977, p. 83.

(321) GAUL, H.F., Die Unwirksamkeit des Ehevertrags über den Versorgungsausgleich infolge der "Rückschlagsperre" des § 1408 II 2 B.G.B., FamRZ, 1981, p. 1139. Hier ligt de mogelijkheid open voor kunstgrepen. Wanneer één van de partijen de vroeger in het huwelijkscontract afgesloten overeenkomst om één of andere reden geen uitwerking wil zien krijgen, zou het voor hem volstaan een echtscheidingsprocedure te voeren zelfs wanneer hij weet dat de rechtbank geen echtscheiding zal toestaan. Hierover : SCHWAB, D., Verfassungswidrigkeit des Versorgungsausgleichs?, FamRZ, 1977, p. 771. Gesteld wordt dan ook dat de overeenkomst over de pensioenverrekening alleen vervalt wanneer de eis tot echtscheiding wordt ingediend.
(Wordt vervolgd...)

overeenkomst over de pensioenverrekening afgesloten in een huwelijkscontract, bij niet-naleving van de deugdelijkheidstermijn, kan worden beschouwd als een overeenkomst van de tweede soort, als een overeenkomst in samenhang met de echtscheiding. Men neemt aan dat dit niet mogelijk is ³²².

d. Gevolg

157. Het afsluiten in een huwelijkscontract van een overeenkomst waarbij de pensioenverrekening uitgesloten wordt, heeft als automatisch gevolg dat de echtgenoten gehuwd zijn onder het stelsel van scheiding van goederen ³²³. Het wegvallen van

---

(321)(...vervolg)

scheiding succesvol is. Zie : LANGENFELD, G., Handbuch der Eheverträge und Scheidungsvereinbarungen, p. 142. Anderzijds ook kan de echtgenoot, die plant een echtscheidingseis in te dienen, zijn echtgenoot ertoe bewegen een overeenkomst over de pensioenverrekening af te sluiten in een huwelijkscontract en verder nog één jaar wachten alvorens de echtscheidingseis effectief in te dienen. De mogelijkheid van "kunstgrepen" wordt verder ook gesignaleerd door GAUL, H.F., Die Unwirksamkeit des Ehevertrags über den Versorgungsausgleich infolge der "Rückschlagsperre" des § 1408 II 2 B.G.B., FamRZ, 1981, p. 1134. Op deze wijze is er dan een overeenkomst over de pensioenverrekening afgesloten, in de idee van de ene echtgenoot "in samenhang met de echtscheiding", maar juridisch volgens de bepalingen van § 1408 II B.G.B. Dit heeft tot gevolg dat de overeenkomst niet aan de goedkeuring van de rechtbank moet onderworpen worden en dat ook gevolgen op het vlak van het huwelijksvermogensrecht kunnen worden gerealiseerd. Hierover : ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichs Verträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 6.

(322) Bij het opstellen van de overeenkomst overeenkomstig § 1587 o B.G.B. moeten reeds echtscheidingsplannen aanwezig zijn en de overeenkomst moet met het oog op deze concrete echtscheiding afgesloten worden. De filosofie van de overeenkomst afgesloten in de vorm van een huwelijkscontract is volledig verschillend. Hier wordt een abstracte beslissing genomen. De overeenkomst van de ene soort kan niet plots veranderen in een overeenkomst van de andere soort. Door het feit dat tussen het afsluiten van de overeenkomst in het huwelijkscontract en de eis tot echtscheiding geen jaar is verlopen, is deze overeenkomst nog niet "in samenhang met de echtscheiding" afgesloten. Zie : GAUL, H.F., Die Unwirksamkeit des Ehevertrags über den Versorgungsausgleich infolge der "Rückschlagsperre" des § 1408 II 2 B.G.B., FamRZ, 1981, p. 1134; GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 372. De overeenkomst in het huwelijkscontract vervalt. Om vooralsnog een geldige overeenkomst over de pensioenverrekening te hebben, zal een nieuwe overeenkomst overeenkomstig § 1587 o B.G.B. moeten afgesloten worden. Hierover : SCHWAB, D., Verfassungswidrigkeit des Versorgungsausgleichs?, FamRZ, 1977, p. 771.

(323) GRAF, J.P., Dispositionsbefugnisse im Rahmen einer ehevertraglichen Vereinbarung gem. § 1408 Abs 2 BGB, p.26; GOPPINGER, H., Vereinbarungen anlässlich der Ehescheidung, p. 159; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 141. Bij dit "nevenverschijnsel" worden meestal kritische bedenkingen geformuleerd, zie o.a. BEITZKE, G., Familienrecht, p. 171; BERGERFURTH, B., Scheidungsantrag (Wordt vervolgd...)

het wettelijk huwelijksvermogensstelsel kan echter tegengegaan worden. Echtgenoten kunnen dit doen door in het huwelijkscontract uitdrukkelijk te stellen dat ze het stelsel

---

(323)(...vervolg)

nach Ausschluss des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1977, p. 440; GAUL, H.F., Die Unwirksamkeit des Ehevertrags über den Versorgungsausgleich infolge der "Rückschlagsperre" des § 1408 II 2 B.G.B., FamRZ, 1981, p. 1134; GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 326; REINARTZ, B., Vertragliche Gestaltung des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1977, p.82; VON MAYDELL, B., Der Versorgungsausgleich, FamRZ, 1977, p. 181. Op de automatische overgang op het stelsel van scheiding van goederen wordt terecht heel wat kritiek geleverd. Door het uitsluiten van pensioenverrekening wordt de solidariteit tussen de echtgenoten reeds fel beperkt. Vraag is of het opportuun is deze uitsluiting van solidariteit helemaal ten top te drijven door ook nog in het huwelijksvermogensstelsel de echtgenoten helemaal onafhankelijk van mekaar te maken. Op te merken is bovendien dat het omgekeerde niet het geval is. Wanneer echtgenoten kiezen voor het stelsel van scheiding van goederen, houdt dit nog niet in dat ze tevens pensioenverrekening uitsluiten. Zie : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 326; REINARTZ, B., Vertragliche Gestaltung des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1977, p. 81. In verband met de automatische scheiding van goederen stellen zich twee problemen. Aangenomen wordt dat in een huwelijkscontract niet alleen de pensioenverrekening kan uitgesloten worden, maar ook wijzigingen aan de wettelijke regeling van de Versorgungsausgleich kunnen aangebracht worden. Vraag is nu of elke beslissing over de Versorgungsausgleich de automatische scheiding van goederen met zich brengt. De achterliggende idee van de automatische scheiding van goederen is dat wanneer echtgenoten pensioenverrekening uitsluiten, zij blijkbaar elke solidariteit tussen elkaar wensen uit te sluiten. Wanneer nu enkel wijzigingen aan het wettelijk stelsel van de Versorgungsausgleich aangebracht worden, is het blijkbaar niet de bedoeling van de echtgenoten elke onderlinge solidariteit uit te sluiten. Het drastisch gevolg, met name de scheiding van goederen, zou dan ook slechts moeten gereserveerd worden voor gevallen waarbij pensioenverrekening volledig uitgesloten wordt. Problematisch is ook het automatische gevolg van het uitsluiten van de Versorgungsausgleich in een huwelijkscontract. De echtgenoten zijn dan automatisch gehuwd onder het stelsel van scheiding van goederen. Wanneer de echtscheidings eis binnen het jaar na het afsluiten van het huwelijkscontract ingediend wordt, vervalt echter de overeenkomst over de Versorgungsausgleich. Vraag is nu wat er gebeurt met het stelsel van scheiding van goederen. Komt daar ook een einde aan en, in voorkomend geval, vanaf welk ogenblik neemt men dan aan dat de Zugewinnsgemeinschaft terug in voege is. Zie o.a. REINARTZ, B., Vertragliche Gestaltung des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1977, p. 83; ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichs-Verträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 11. Het probleem wordt bemoeilijkt door het feit dat er ook derden zijn die in die tussenperiode met de echtgenoten gehandeld hebben en er daarbij van uitgegaan zijn dat deze met scheiding van goederen gehuwd waren. Voorgesteld wordt dan ook tussen echtgenoten de Zugewinnsgemeinschaft met terugwerkende kracht terug van toepassing te verklaren, terwijl ten opzichte van derden de Zugewinnsgemeinschaft slechts geldt vanaf het ogenblik waarop vaststaat dat de deugdelijkheidstermijn niet nageleefd kan worden. Zie : GAUL, H.F., Die Unwirksamkeit des Ehevertrags über den Versorgungsausgleich infolge der "Rückschlagsperre" des § 1408 II 2 B.G.B., FamRZ, 1981, p. 1140. Gesteld wordt anderzijds ook dat derden op de hoogte zijn van de precare situatie van de echtgenoten en het stelsel der Zugewinnsgemeinschaft wat hen betreft ook met terugwerkende kracht haar plaats inneemt : BEITZKE, G., Familienrecht, p. 171.

van de Zugewinnngemeinschaft wenssen te bewaren ³²⁴.

---

(324) BEITZKE, G., Familienrecht, p. 171; VON MAYDELL, B., Der Versorgungsausgleich, FamRZ, 1977, p. 181.

III. Overeenkomst in samenhang met de echtscheiding

a. Begrip

158. De wet voorziet in een tweede mogelijkheid om een overeenkomst over de Versorgungsausgleich af te sluiten. De echtgenoten kunnen in samenhang met de echtscheiding een overeenkomst over de pensioenverrekening af te sluiten ³²⁵. Deze overeenkomst moet in authentieke vorm afgesloten worden en behoeft de goedkeuring van de rechtbank. Ze kan slechts afgesloten worden "in samenhang met de echtscheiding" ³²⁶.

b. Inhoud

159. De overeenkomst afgesloten in samenhang met de echtscheiding hoeft niet uitsluitend over de pensioenverrekening te handelen. Hierin ligt juist het zeer grote nut van deze soort overeenkomsten. De echtgenoten worden in staat gesteld hun wederzijdse verzorging na echtscheiding globaal aan te pakken. Ze kunnen alimentatie, pensioenverrekening, verdeling van het patrimonium, specifiek afgesloten of af te sluiten verzekeringen samen in één overeenkomst behandelen ³²⁷. De uitsluiting van pensioenverrekening kan zo gecompenseerd worden met andere vermogensrechtelijke toezeggingen ³²⁸.

---

(325) § 1587 o II BGB.

(326) BORTH, H., Versorgungsausgleich in anwaltschaftlicher und familiengerichtlicher Praxis, p. 230; JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar, p. 617; KOUTSES, I., Die Dispositionsnormen beim Versorgungsausgleich, p. 5; LANGENFELD, G., Handbuch der Eheverträge und Scheidungsvereinbarungen, p.162; NAEGELE, W., Der Versorgungsausgleich: Grundlagen, Probleme, Dispositionsmöglichkeiten, p. 112; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 141; SOERGEL, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1318.

(327) FRIEDERICI, P., Sind Vereinbarungen zum Versorgungsausgleich vorab genehmigungsfähig ?, FamRZ, 1978, p. 655; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1048, p. 1058.

(328) GERNHUBER, H., Lehrbuch des Familienrechts, p. 327. In de overeenkomst kunnen dus ofwel regelingen getroffen worden binnen het door de wet op de echtgenoten toepasselijk verklaarde verrekenstelsel ofwel wordt de verzorging van de echtgenoten op een volledig andere wijze geregeld, bijvoorbeeld door het verlenen van een vruchtgebruik of de betaling van een eenmalig kapitaal.

160. Aan deze ruime mogelijkheden zijn echter ook limieten gesteld. Zo is niet elke wijziging aan het systeem van de Versorgungsausgleich mogelijk ³²⁹. Bovendien behoeft elke overeenkomst, ongeacht wat haar inhoud is, de goedkeuring van de rechtbank ³³⁰. De rechtbank kan ofwel de overeenkomst goedkeuren, ofwel weigeren goedkeuring te verlenen. Voorwaarden en termijnen kunnen niet worden

-
- (329) BEITZKE, G., Familienrecht, p. 171; MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1051. Aanpassingen zijn slechts mogelijk binnen dezelfde grens als de aanpassingen doorgevoerd aan de Versorgungsausgleich via overeenkomsten opgenomen in een huwelijkscontract. Super-Splitting en Super-Quasi-Splitting zijn dus volkomen uitgesloten. Zie : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 373.
- (330) De bevoegde rechtbank is het Familiengericht van de plaats waar de echtscheiding aanhangig is en wanneer de echtscheidingsprocedure reeds in graad van beroep is door het Oberlandesgericht die de zaak in beroep behandelt. Zie : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1063. In de procedure zijn alleen de echtgenoten partij, niet de pensioen- en verzekeringsinstellingen. Hierover : ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichsverträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 6. Via de verplichte goedkeuring door de rechtbank wordt een dubbel doel beoogd. Nagegaan wordt of de echtgenoten door hun overeenkomst de maatschappij niet te fel benadelen door één van hen behoeftig te maken en dus aangewezen op staatssteun, wat een bescherming van de maatschappij inhoudt. Anderzijds gaat de rechtbank na of het evenwicht tussen de echtgenoten bewaard is. In § 1587 o II B.G.B. wordt gesteld dat goedkeuring van de overeenkomst slechts kan geweigerd worden wanneer zij de echtgenoten niet voldoende verzorging biedt voor het geval van ouderdom en arbeidsongeschiktheid. De rechtbank moet hierbij de volledige overeenkomst onderzoeken aangezien de mogelijkheid bestaat dat de uitsluiting van de pensioenverrekening bijvoorbeeld door een patrimoniumverschuiving is gecompenseerd. Zie : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1062. Om na te gaan of de rechten van de gemeenschap en van de andere echtgenoot al dan niet gevrijwaard zijn, kan de rechtbank de inhoud van de overeenkomst vergelijken met de situatie waar de toepassing van de wet toe zou leiden. Hierbij wordt gesteld dat het niet mogelijk is dat de verrekeningsrechtige echtgenoot zonder enige verzorgingsmaatregel achtergelaten wordt : ROHDE, A., Vertraglicher Ausschluss des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1979, p. 1763; VON MAYDELL, B., Dispositionsmöglichkeiten der Ehegatten im Rahmen des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1978, p. 753. Wanneer een verbintenissenrechtelijke pensioenverrekening overeengekomen wordt zal moeten nagegaan worden of er niet eventueel een zekerheid moet gesteld worden en of dit in concreto, gezien de leeftijd en de mogelijkheden van de echtgenoten wel een voldoende bescherming biedt : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1059; ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichsverträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 5. Of er met andere, meer subjectieve elementen, zoals het feit dat de ene echtgenoot de studies van de andere betaald heeft, rekening kan gehouden worden is betwist. Zie : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1060 waar gesteld wordt dat hiermee rekening dient te worden gehouden. De tegenovergestelde mening wordt ook verdedigd : ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichs-Verträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 4. Bij de beoordeling van de overeenkomst wordt geen rekening gehouden met de rechten van derden, bijvoorbeeld de rechten van de kinderen. Zie : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1057; VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 625.

toegevoegd ³³¹. Tegen de beslissing van de rechter staan geen rechtstreekse rechtsmiddelen open ³³².

c. Vorm

161. De rechtbank kan slechts haar goedkeuring hechten aan een overeenkomst die volgens de vereiste vormen is opgesteld ³³³. Dit betekent concreet dat de overeenkomst ofwel in een notariële akte, ofwel in een vonnis moet worden opgenomen ³³⁴.

---

(331) GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 377.

(332) Wel kan het onrechtstreeks gebeuren door de beslissing over de pensioenverrekening aan te vallen en daarbij te stellen dat de goedkeuring van de overeenkomst over de pensioenverrekening ten onrechte is geweigerd of aanvaard. Zie : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1064. De overeenkomst krijgt uitwerking wanneer de echtscheiding wordt toegestaan en vanaf de dag waarop de goedkeuring door de rechtbank gezag van gewijsde heeft. Hierover : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1064; ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichs-Verträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 6.

(333) MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1062, p. 1064.

(334) MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1055. De authentieke akte is om verschillende redenen vereist. Eerst en vooral is er de bewijsfunctie. Daarnaast is er de waarschuwings- en de beschermingsfunctie. Overeenkomsten over de pensioenverrekening zijn een uiterst belangrijke zaak waarvan de gevolgen niet onmiddellijk merkbaar zijn. Het is dan ook zeer belangrijk dat de betrokken echtgenoten ingelicht worden door een onafhankelijk persoon. Zie : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 375. Wanneer de overeenkomst bij notariële akte opgesteld wordt fungeert de notaris als eerste controle-instantie. Hij gaat na of de overeenkomst wel "in samenhang met de echtscheiding" afgesloten wordt. Hij gaat ook na of de overeenkomst kans maakt om door de rechtbank goedgekeurd te worden. Zie : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1054. Zekerheid omtrent de vraag of de overeenkomst door de rechtbank zal goedgekeurd worden, kan nooit gegeven worden. De mogelijkheid bestaat immers niet om de overeenkomst vooraf, dus voor de echtscheidingsprocedure is ingesteld, aan de goedkeuring van de rechtbank voor te leggen. Hierover : REINARTZ, B., Verträgliche Gestaltung des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1977, p.82; ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichs-Verträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 7. Eén van de redenen daarvan is dat slechts wanneer de eis tot echtscheiding ingediend is de rechtbank over alle nuttige gegevens omtrent de duur van het huwelijk en de verworven pensioenrechten kan beschikken. Zie : FRIEDERICI, P., Sind Vereinbarungen zum Versorgungsausgleich vorab genehmigungsfähig ?, FamRZ, 1978, p. 655.

d. Ogenblik van afsluiten

162. De overeenkomst moet afgesloten zijn in samenhang met de echtscheiding. Ten vroegste kan dit dus wanneer één der echtgenoten duidelijk scheidingsplannen heeft ³³⁵.

IV. Overeenkomst na de echtscheiding

163. Ook na de echtscheiding kunnen de ex-echtgenoten een overeenkomst over de pensioenverrekening afsluiten. Deze overeenkomst behoeft geen homologatie meer ³³⁶.

---

(335) Hierover : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1050. De andere echtgenoot zou van deze echtscheidingsplannen wel op de hoogte moeten zijn : PLAGEMANN, H., Nochmals : Vertragliche Gestaltung des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1977, p. 844. Hierbij is het niet nodig dat de echtscheidingsprocedure reeds gestart is. Langs de andere kant moet de overeenkomst zeker afgesloten zijn voor de rechtbank haar definitieve beslissing over de pensioenverrekening heeft genomen. Zie : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1050; PLAGEMANN, H., Nochmals : Vertragliche Gestaltung des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1977, p. 844. Dit houdt in dat de overeenkomst ook nog kan afgesloten worden tijdens de echtscheidingsprocedure in zoverre deze overeenkomst niet indruist tegen het gezag van gewijsde. Zie : GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, p. 371; ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichsverträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 6. Het feit dat de overeenkomst van § 1587 o B.G.B. afgesloten wordt "in samenhang met de echtscheiding" heeft natuurlijk als voordeel dat op dat ogenblik alle gegevens in verband met de pensioenverrekening goed gekend kunnen zijn. Dit in tegenstelling tot wat het geval is wanneer een overeenkomst over de pensioenverrekening in de vorm van een huwelijkscontract wordt afgesloten. Binnen bepaalde perken kan ook nog na de definitieve rechterlijke beslissing over de pensioenverrekening een overeenkomst afgesloten worden. Wanneer de rechtbank met name besloten heeft tot een verbintenisrechtelijke pensioenverrekening, kunnen bij overeenkomst voortsnog de concrete modaliteiten afgesproken worden, waarop verder geen controle door de rechtbank meer wordt uitgeoefend. Hierover : MUNCHENER KOMMENTAR, Deel 5, Familienrecht, p. 1051; REINARTZ, B., Vertragliche Gestaltung des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1979, p. 82. De vraag wordt ook gesteld door VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 623.

(336) BECKER, F., Versorgungsausgleichs-Verträge, p. 292 die van mening is dat zulke overeenkomst na echtscheiding vormvrij is, maar ook andere meningen aanhaalt; LANGENFELD, G., Handbuch der Eheverträge und Scheidungsvereinbarungen, p. 165 die tevens andere stellingen bespreekt. Zo wordt door sommigen gesteld dat na de echtscheiding geen overeenkomst over de Versorgungsausgleich meer kan afgesloten worden. Gesteld wordt ook dat een overeenkomst over de Versorgungsausgleich afgesloten na de echtscheiding, de goedkeuring van de rechtbank behoeft. Zie ook : SOERGEL, T. H., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Familienrecht, p. 1319.

HOOFDSTUK IV. NEDERLAND

Afdeling I. Korte schets van de pensioenregeling in Nederland

§ 1. Algemeen

164. De pensioenregeling in Nederland is zeer complex en verscheiden ³³⁷. Hier wordt dan ook slechts een zeer algemeen overzicht gegeven. Enig inzicht in de structuur en in het systeem van het pensioen verschaft immers tevens inzicht in de regeling van het pensioen bij echtscheiding.

165. Anders dan in België is er in Nederland geen volledig uitgewerkt centraal pensioensysteem. In Nederland is enkel het basispensioen, een minimumpensioen, volledig door de overheid ingericht. Dit minimumpensioen wordt vervolledigd aan de hand van aanvullende pensioenen. Deze worden veelal door privé-instellingen verzorgd. De centrale overheid geeft wel richtlijnen voor de structuur en de werking van deze instellingen.

§ 2. Volksverzekering

166. Door de Algemene Ouderdomswet ³³⁸ is de volksverzekering in het leven geroepen. Elke Nederlands ingezetene is verzekerd. Nederlands ingezetene is al wie in Nederland woont. De nationaliteit is hierbij zonder belang. De volksverzekering is een verplichte verzekering. Vanaf de leeftijd van vijftien jaar is elke ingezetene verplicht aangesloten. Via de belastingdienst wordt een bijdrage afgehouden. De A.O.W.-uitkering wordt uitbetaald vanaf het bereiken van de vijfenzestig - jarige leeftijd ³³⁹. Dat het om een werkelijke volksverzekering gaat blijkt ook uit het feit dat er geen echte band is tussen de betaalde bijdrage en de uiteindelijk toegekende uitkering. Een volksverzekering impliceert solidariteit ³⁴⁰.

---

(337) Zie VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 270: "De weelderigheid van de Nederlandse pensioentuinen dwingt tot beperking."

(338) Wet van 31 mei 1956, Staatsblad 281, in werking getreden op 1 januari 1957.

(339) Zie meer uitgebreid over de A.O.W.: OPHEIKENS, L., De Algemene Ouderdomswet, P.S., 1985, p. 1203.

(340) BOD, TH., Pensioen en privaatrecht, p. 21; OPHEIKENS, L., De Algemene Ouderdomswet, P.S., 1985, p. 1201.

167. Belangrijk bij de A.O.W. is ook dat het pensioen geïndividualiseerd is. Elke ingezetene afzonderlijk is aangesloten en verzekerd. Op vijftenzestig - jarige leeftijd heeft elke ingezetene recht op een uitkering ³⁴¹.

168. Door de Algemene Weduwen- en Wezenwet ³⁴² is een weduwenpensioen ingericht, dat aan de weduwe toegekend wordt tot ze de leeftijd van vijftenzestig jaar heeft bereikt ³⁴³. De uit de echt gescheiden vrouw wordt met de weduwe gelijkgesteld ³⁴⁴.

§ 3. Aanvullende verzekering voor ambtenaren

169. Door de Algemene Burgerlijke Pensioenwet ³⁴⁵ werd een pensioenstelsel voor de ambtenaren in het leven geroepen ³⁴⁶. Dit pensioenstelsel is niet te

---

(341) OPHEIKENS, L., De Algemene Ouderdomswet, P.S., 1985, p. 1213. Tijdens het huwelijk kan de vrouw haar recht niet laten gelden en bekomt de man het pensioen aan gezinstarief. Na echtscheiding kan de vrouw haar recht wel laten gelden. Hierover : PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 592; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 144.

(342) Algemene Weduwen- en Wezenwet (A.W.W.) van 9 april 1959.

(343) Vanaf vijftenzestig jaar kan ze immers aanspraak maken op de A.O.W.-uitkering. Niet elke weduwe heeft recht op een A.W.W.-uitkering. Dit is slechts het geval wanneer zij voldoet aan de voorwaarden gesteld in artikel 8 A.W.W.. Gerechtigd is de weduwe die bij het overlijden van haar man een ongehuwd kind heeft, arbeidsongeschikt is, of veertig jaar oud was bij het overlijden van de echtgenoot. Zie : PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 593; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 145.

(344) PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 593; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 144.

(345) Wet van 6 januari 1966, Staatsblad 1966, 6.

(346) Niet enkel de ambtenaren in overheidsdienst zijn aangesloten, ook een aantal "gelijkgestelde" werknemers uit gesubsidieerde sectoren. Zie: VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, (Wordt vervolgd...)

vergelijken met de A.O.W.. Het is ingericht door de overheid omdat deze nu eenmaal werkgever van de ambtenaren is. Voor het overige is het pensioenstelsel voor ambtenaren te vergelijken met de pensioenvoorzieningen van de particuliere werkgever ³⁴⁷.

§ 4. Aanvullende verzekering voor werknemers in privé ondernemingen

170. Vooral de aanvullende verzekering voor de werknemers in privé ondernemingen heeft een evolutie ondergaan. Aanvankelijk werd het aanvullend pensioen beschouwd als een gunst, volledig vrijwillig door de werkgever toegestaan. Stilaan begon men in de pensioentoezegging een natuurlijke verbintenis te zien. Thans maakt het aanvullend pensioen deel uit van de arbeidsvoorwaarden en wordt gestreefd naar een algemene pensioenplicht ³⁴⁸.

171. Hoewel de aanvullende pensioenen voor de werknemers in privé ondernemingen in feite een privé aangelegenheid is, is er toch staatstussenkomst geweest. In eerste instantie moet de Pensioen- en Spaarfondswet vermeld worden ³⁴⁹. Deze wet houdt geen verplichting in voor de werkgever om pensioentoezeggingen te doen. Wel wordt door de wet een omkadering voorzien ter beveiliging van de gedane toezeggingen. Er wordt bepaald hoe de toezegging concreet moet uitgevoerd worden ³⁵⁰. Eens de werkgever een pensioentoezegging heeft gedaan, is het vereist dat deze ook gehonoreerd wordt. Concreet wordt vereist dat de werkgever ofwel een ondernemingspensioenfonds opricht, ofwel aansluit bij een zelfstandig bedrijfspensioenfonds, ofwel zijn pensioentoezeggingen verzekert ³⁵¹.

---

(346)(...vervolg)

p.273. Het is evenwel niet mogelijk zich vrijwillig aan te sluiten. Een niet-ambtenaar kan geen pensioenrechten verwerven in dit stelsel. Hierover: BOD, TH., Pensioen en privaatrecht, p. 37.

(347) BOD, TH., Pensioen en privaatrecht, p.37. Wel is, aangezien zowel A.O.W. als het ambtenarenpensioen uitgaan van de overheid, de A.O.W. ingebouwd in het ambtenarenpensioen

(348) Over deze evolutie: BOD, TH., Pensioen en privaatrecht, p.9. In verband met de pensioenplicht : NEVEN, J.J.G., Aanvullende pensioenen, P.S., 1985, p. 1228.

(349) Pensioen- en Spaarfondswet 15 mei 1952, Staatsblad 1952, 275, in werking getreden op 1 januari 1954.

(350) BOD, TH., Pensioen en privaatrecht, p. 13; NEVEN, J.J.G., Aanvullende pensioenen, P.S., 1985, p.1220. Vergelijk met het Duitse systeem, nummer 35.

(351) Hierover: DE GUASCO, R.A.F., VAN DER MEER, R.H., HUIJ, J.A. en BAARS, D., Het sociaal verzekeringsrecht in Nederland, p. 534; NEVEN, J.J.G., Aanvullende pensioenen, P.S., 1985, p.1220; VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 276.

Verder is er de wet betreffende de verplichte deelneming in een bedrijfspensioenfonds ³⁵². Op vraag van een representatieve organisatie kan door de minister een verplichte aansluiting voorgeschreven worden, niet alleen voor de werknemers van een bepaalde bedrijfstak ³⁵³, maar eveneens voor de personen die in een andere hoedanigheid in die bedrijfstak zijn tewerkgesteld ³⁵⁴. Deze verplichte aansluiting bij een bedrijfspensioenfonds heeft veel voordelen. Het bedrijfspensioenfonds wordt gefinancierd door de ondernemingen in een zelfde sector, door de gezonde bedrijven en de minder gezonde. Op die manier wordt een verplichte solidariteit tussen de bedrijven van een zelfde sector georganiseerd. De werknemers kunnen eveneens eenvoudiger binnen een zelfde sector van onderneming veranderen aangezien het pensioenfonds toch hetzelfde is. De werkgever kan de administratie in verband met de pensioenen doorsturen naar het bedrijfspensioenfonds ³⁵⁵.

§ 5. Aanvullende verzekering voor zelfstandigen

172. Zoals reeds gesteld, geldt de wet betreffende de verplichte deelneming in een bedrijfspensioenfonds in bepaalde omstandigheden eveneens voor de in een bepaalde sector tewerkgestelde zelfstandigen.

173. De regeling die specifiek voor de zelfstandigen in het leven is geroepen, is de wet betreffende de verplichte deelneming in een beroepspensioenfonds ³⁵⁶. Oorspronkelijk werd het treffen van een pensioenvoorziening aan elke zelfstandige individueel overgelaten. Thans kan de minister op vraag van een representatieve organisatie een pensioenregeling verplicht stellen voor alle zelfstandigen die in een bepaalde sector tewerkgesteld zijn. Tevens zijn ook de in die sector tewerkgestelde

---

(352) Wet betreffende verplichte deelneming in een bedrijfspensioenfonds (B.P.W.), 1949.

(353) Nergens wordt in de wet een bepaling gegeven van het begrip "bedrijfstak". De betekenis uit het gewone spraakgebruik kan bijgevolg worden gevolgd : DE GUASCO, R.A.F., VAN DER MEER, R.H., HUIJ, J.A. en BAARS, D., Het sociaal verzekeringsrecht in Nederland, p. 529. Zie ook : BOD, TH., Pensioen en privaatrecht, p. 13.

(354) Een zelfstandige kan bijgevolg ook aangesloten zijn bij een bedrijfspensioenfonds. DE GUASCO, R.A.F., VAN DER MEER, R.H., HUIJ, J.A. en BAARS, D., Het sociaal verzekeringsrecht in Nederland, p. 528; NEVEN, J.J.G., Aanvullende pensioenen, P.S., 1985, p. 1223.

(355) Over de voordelen van een bedrijfspensioenfonds: BOD, TH., Pensioen en privaatrecht, p. 10; NEVEN, J.J.G., Aanvullende pensioenen, P.S., 1985, p. 1223.

(356) Wet betreffende verplichte deelneming in een beroepspensioenfonds (Ber. P.W.), Staatsblad, 1972, p.400, in werking getreden op 1 september 1972.

werknemers aan deze verplichting onderworpen ³⁵⁷. Concreet zullen de in een bepaalde sector tewerkgestelde zelfstandigen zich ofwel moeten aansluiten bij een beroepspensioenfonds, ofwel een privé-verzekering dienen af te sluiten ³⁵⁸. De bepalingen van de Pensioen- en Spaarfondswet zijn niet toepasselijk op de beroepspensioenfondsen.

---

(357) Een werknemer kan dus aangesloten zijn bij een beroepspensioenfonds. Voor een werknemer aangesloten bij een bedrijfspensioenfonds betaalt de werkgever een gedeelte van de bijdrage, voor een werknemer aangesloten bij een beroepspensioenfonds niet: BOD, TH., Pensioen en privaatrecht, p.57; NEVEN, J.J.G., Aanvullende pensioenen, P.S., 1985, p. 1225; VAN MOURIK, M. J. A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 279.

(358) DE GUASCO, R.A.F., VAN DER MEER, R.H., HUIJ, J.A. en BAARS, D., Het sociaal verzekeringsrecht in Nederland, p. 532; NEVEN, J.J.G., Aanvullende pensioenen, P.S., 1985, p. 1225.

Afdeling 2. Lot van het pensioen in geval van echtscheiding

§1. Bijzonder weduwenpensioen

174. Bij echtscheiding blijft de titularis van het pensioen gewoon recht hebben op het ouderdomspensioen. De uit de echt gescheiden echtgenoot wordt voor het overlevingspensioen niet gelijkgesteld met de langstlevende echtgenoot. Hij bekomt geen overlevingspensioen. De tijdens het huwelijk verworven pensioenrechten gaan bijgevolg volledig verloren voor de uit de echt gescheiden echtgenoot. Er werden echter andere maatregelen getroffen. In de Algemene Burgerlijke Pensioenwet, die de pensioenrechten van de ambtenaren regelt, werd een "bijzonder weduwenpensioen" gecreeerd ³⁵⁹. Een bijzonder weduwenpensioen betekent concreet dat het overlevingspensioen opgebouwd tijdens het huwelijk aan de echtgescheiden echtgenote toekomt en niet langer volledig aan de weduwe. De weduwe moet voortaan het overlevingspensioen delen met de echtgescheiden echtgenoten uit vroegere huwelijken van haar overleden man ³⁶⁰.

175. Door artikel 8 a van de Pensioen- en Spaarfondswet werden de pensioenfondsen beheerst door deze wet, dus de bedrijfspensioenfondsen en de ondernemingspensioenfondsen, eveneens verplicht een bijzonder weduwenpensioen in te voeren ³⁶¹. Een zelfde verplichting bestaat niet voor de beroepspensioenfondsen die niet

---

(359) Voor de voorwaarden en de berekening zie: VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 274.

(360) VAN YPEREN, P., Pensioen en echtscheiding, Advocatenblad, 1982, p. 426. Zie ook : PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 593.

(361) VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 277. Een pensioenregeling waarin een bijzonder weduwenpensioen is voorzien, is zeker reeds meer in overeenstemming met de maatschappelijke evolutie dan een pensioenregeling waarin zo'n bijzonder weduwenpensioen ontbreekt. Toch is het resultaat niet steeds billijk. Wanneer een echtgescheiden man huwt met een nog nooit gescheiden vrouw, moet deze laatste zich toch tevreden stellen met slechts een deel van het weduwenpensioen. De gescheiden vrouw die huwt met een nooit gescheiden man kan het volledig weduwenpensioen cumuleren met haar bijzonder weduwenpensioen. Zie : VAN YPEREN, P., Pensioen en echtscheiding, Advocatenblad, 1982, p. 426. Het is dan ook terecht dat partijen afwijkende regelingen kunnen treffen. Deze afwijkende regeling kan mits akkoord van het pensioenfonds dat moet instemmen met het gewijzigde risico, door de ex-echtgenoten bij notariële akte overeengekomen worden. Ook de rechter kan, op verzoek van beide partijen in het echtscheidingsvonnis een andere dan de wettelijk voorziene regeling voorschrijven. Hierover : VAN MOU-
(Wordt vervolgd...)

onderworpen zijn aan de Pensioen- en Spaarfondswet. De meeste van deze pensioenfondsen hebben echter vrijwillig een bijzonder weduwenpensioen ingevoerd ³⁶².

§2. Pensioenverweer

176. In het Burgerlijk Wetboek is eveneens een specifieke regeling opgenomen inzake het pensioen in die gevallen waar één van de echtgenoten de echtscheiding of de ontbinding van het huwelijk na scheiding van tafel en bed vordert. Deze regeling is neergelegd in de artikelen 153 en 180, Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek ³⁶³. De situatie waarin het pensioenverweer speelt is de volgende. Eén van de echtgenoten vordert de echtscheiding of de ontbinding van het huwelijk na scheiding van tafel en bed. De andere echtgenoot, die verweerder is in de procedure, had een bestaand vooruitzicht op uitkeringen na het overlijden van zijn echtgenoot ³⁶⁴. Deze vooruitzichten gaan door de echtscheiding of de ontbinding van het huwelijk na scheiding van tafel en bed teloor of worden in ernstige mate verminderd. De wetgever oordeelde dat dit gevolg van de ontbinding van het huwelijk niet geheel billijk was. Hij heeft de mogelijkheid voorzien voor de echtgenoot-verweerder om de procedure op te schorten. De beide echtgenoten dienen dan over deze vooruitzichten op uitkering een overeen-

---

(361)(...vervolg)

RIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 278.

(362) VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 280. Zie ook : PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 145.

(363) Het pensioenverweer is ingevoerd als reactie op de door de Wet Herziening echtscheidingsrecht in het leven geroepen mogelijkheid voor één van de echtgenoten de echtscheiding te vorderen indien het huwelijk duurzaam ontworcht is: CLAUSING, P., Echtscheiding en pensioen, WPNR, 1969, p. 433. Over het pensioenverweer : PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 596.

(364) Bepaald moet worden wat kan worden beschouwd als een "bestaand vooruitzicht op uitkeringen na vooroverlijden van de echtgenoot". In deze beschrijving zit al een eerste beperking. Het gaat enkel om aanspraken ter zake van overlijden : DE JONG, G.T., Waardering van de huishoudelijke arbeid in het burgerlijk recht, WPNR, 1986, p. 82. Verder zal het meestal gaan om pensioenaanspraken, maar het pensioenverweer is eveneens toepasselijk in geval van een onherroepelijke aanduiding als begunstigde in een levensverzekering: CLAUSING, P., Het nieuwe echtscheidingsrecht en de overlijdensvoorzieningen ten gunste van de gescheiden vrouw, NJB, 1971, p. 1116; VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 262. Het pensioenverweer kan vergeleken worden met de Franse prestation compensatoire.

komst te treffen die voor beiden billijk is ³⁶⁵. Pas nadat zulke overeenkomst is afgesloten kan de procedure verdergezet worden. Concreet betekent dit dat de vooruitzichten op uitkering, ten minste gedeeltelijk, voor de echtgenoot- verweerder zullen gered worden.

177. De wetgever heeft tevens in enkele gevallen de correctie van het pensioenverweer ongewenst geacht. Pensioenverweer is niet mogelijk wanneer redelijkerwijs mag aangenomen worden dat de echtgenoot- verweerder zelf voldoende voorzieningen kan treffen ³⁶⁶ en evenmin wanneer de duurzame ontwrichting van het huwelijk in overwegende mate te wijten is aan de echtgenoot- verweerder ³⁶⁷.

178. Het pensioenverweer biedt geen oplossing voor alle gevallen waar vooruitzichten op uitkering na overlijden van de echtgenoot door echtscheiding verloren gaan. Het pensioenverweer biedt immers geen hulp aan de echtgenoot die in de echtscheidingsprocedure of in de procedure tot ontbinding van het huwelijk na scheiding van tafel en bed eiser is ³⁶⁸. Evenmin wordt de "schuldige" echtgenoot geholpen of de echtgenoot die voldoende middelen heeft om voor zichzelf te zorgen. Verder wordt de werking van het pensioenverweer ingeperkt door andere regelingen inzake pensioen bij echtscheiding. Wanneer in een pensioenstelsel een bijzonder weduwenpensioen toegekend wordt, kan niet echt gesteld worden dat de vooruitzichten op uitkeringen vervallen of sterk verminderen ³⁶⁹. Verder beperkt de pensioenverreke-

---

(365) Of een overeenkomst billijk is, moet beoordeeld worden rekening houdend met de situatie van beide echtgenoten. Volledige compensatie is dus niet vereist: VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 266. De overeenkomst moet ook billijk zijn in haar uitvoering. Zo zal een engagement tot periodieke uitkeringen slechts aanvaardbaar zijn wanneer kan worden aangenomen dat diegene die het engagement op zich neemt dit ook financieel aankan: CLAUSING, P., Het nieuwe echtscheidingsrecht en de overlijdensvoorzieningen ten gunste van de gescheiden vrouw, NJB, 1971, p. 1119.

(366) Dit hangt af van de financiële mogelijkheden van de echtgenoot-verweerder, van de leeftijd, kinderlast enz.: VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 261.

(367) De echtgenoot- verweerder is in overwegende mate schuldig aan de duurzame ontwrichting van het huwelijk in die situaties waar er na de echtscheiding ook geen alimentatie zou verschuldigd zijn: VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 268.

(368) CLAUSING, P., Het nieuwe echtscheidingsrecht en de overlijdensvoorzieningen ten gunste van de gescheiden vrouw, NJB, 1971, p. 1115; CLAUSING, P., Echtscheiding en pensioen, WPNR, 1969, p. 434; DE JONG, G.T., Waardering van de huishoudelijke arbeid in het burgerlijk recht, WPNR, 1986, p. 82; VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 260.

(369) CLAUSING, P., Nogmaals artikel 153 boek 1 nieuw B.W. en in verband (Wordt vervolgd...)

ning ook de werking van het pensioenverweer ³⁷⁰.

179. Op te merken is wel dat het pensioenverweer zowel ter beschikking staat van de man als van de vrouw.

---

(369)(...vervolg)

daarmee een voorstel inzake de P.S.W., NJB, 1972, p. 407; CLAUSING, P., Het nieuwe echtscheidingsrecht en de overlijdensvoorzieningen ten gunste van de gescheiden vrouw, NJB, 1971, p. 1116; CLAUSING, P., Echtscheiding en pensioen, WPNR, 1969, p. 434.

(370) BOUWER, A., Pensioen en gemeenschap, WPNR, 1982, p. 685. Het pensioenverweer heeft wel volledige uitwerking in die gevallen waar geen pensioenverrekening kan plaatsvinden.

Afdeling 3. Pensioenrechten en huwelijksvermogensrecht voor het arrest van de Hoge Raad van 22 november 1981

§ 1. Algemeen

180. De oplossing van het probleem van echtscheiding en verdeling van tijdens het huwelijk verworven pensioenrechten werd gezocht in het sociaal recht. De regeling van het bijzonder weduwenpensioen heeft niets met huwelijksvermogensrecht te maken ³⁷¹. De regeling van het pensioenverweer al evenmin.

§ 2. Arrest van de Hoge Raad van 7 oktober 1959.

181. Op 7 oktober 1959 moest de belastingkamer van de Hoge Raad over het volgende concrete geval oordelen. Man en vrouw waren gehuwd onder het wettelijk stelsel van algehele gemeenschap. De echtgenoten bezaten een onroerend goed en verder de pensioenrechten door de man wegens zijn dienstbetrekking verworven. De echtgenoten hadden de gemeenschap, die in hun ogen bestond uit het onroerend goed en de pensioenrechten, verdeeld door toedeling van de pensioenrechten aan de man en het onroerend goed aan de vrouw. De belastingkamer van de Hoge Raad beoordeelde de zaak anders. De pensioenrechten maakten volgens haar geen deel uit van de gemeenschap. De pensioenrechten waren, naar haar gevoel, te nauw verbonden met de persoon van de titularis om in de vereffening - verdeling van de huwelijksgemeenschap betrokken te worden. De gemeenschap bestond dus enkel uit het onroerend goed. Aangezien dit integraal aan de echtgenote toebedeeld was, werd het schenkingsrecht geheven ³⁷².

---

(371) VAN MOURIK, M.J.A., De vermogensrechtelijke echtscheidingsproblematiek na 27 november 1981, Advocatenblad, 1982, p.250. Over de geschiedenis van de pensioenverrekening, zie PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, I, Het personen- en familierecht, 1989, p. 202.

(372) Over het arrest van de Hoge Raad van 7 oktober 1959 zie: CLAUSING, P., Pensioen en gemeenschap. De Hoge Raad gaat om, NJB, 1982, p.257; PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 596; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 146; SCHOORDIJK, H.C.F., De civielrechtelijke aspecten van vereffening van pensioenrechten bij echtscheiding, meer in het bijzonder die tussen in algemene gemeenschap gehuwde echtgenoten, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 205.

§ 3. Reactie op het arrest van de Hoge Raad van 7 oktober 1959

182. Algemeen werd in de rechtsleer veel kritiek geleverd op de uitspraak van 1959 ³⁷³. Bijna alle auteurs zijn van oordeel dat bij de vereffening - verdeling van de huwelijksgemeenschap rekening moet worden gehouden met de pensioenrechten. Het vetrekpunt is hierbij dat het pensioen bestemd is voor het gezin en het opgebouwd is ten laste van de huwelijksgemeenschap. De verknochtheid van de pensioenrechten met de persoon van de titularis vormt geen beletsel voor het bij de vereffening - verdeling van de gemeenschap betrekken van deze pensioenrechten. Het feit dat de pensioenrechten zelf niet zakenrechtelijk in de gemeenschap vallen, verhindert niet dat ze obligatoir tussen de echtgenoten dienen te worden verrekend ³⁷⁴. De invalshoek verschilt wel vaak. Zo is er geen eensgezindheid omtrent de vraag wanneer moet worden verrekend. Is dit slechts het geval wanneer de echtgenoten gehuwd zijn onder een gemeenschapsstelsel, of is dit in elk huwelijk het geval ³⁷⁵? Moet er telkens bij de ontbinding van een huwelijk verrekend worden of enkel bij ontbinding van het huwelijk door echtscheiding ³⁷⁶?

Onenigheid bestaat ook omtrent de vraag wat moet verrekend worden. Moeten alleen pensioenrechten verrekend worden of ook pensioenaanspraken? Moeten alleen de tijdens het huwelijk opgebouwde pensioenrechten worden verrekend of alle pensioenrechten die aanwezig zijn op het ogenblik van de ontbinding van het huwelijk? Moet alleen het ouderdomspensioen worden verrekend of ook het weduwenpensioen

---

(373) Dit wordt signaleerd door: Afdeling Burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980-1983), T.P.R., 1983, p. 1157; BOD, TH., Pensioen en privaatrecht, p. 130; CLAUSING, P., Pensioen en gemeenschap. De Hoge Raad gaat om, NJB, 1982, p. 257; HAAK, A.G., Conclusie bij H.R. 27 november 1981, NJ, 1982, p. 1730; PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 597.

(374) Voor een overzicht van de verschillende stellingen: BOD, Th., Pensioen en privaatrecht, p. 131.

(375) Onderscheid wordt ook gemaakt tussen wettelijke gemeenschap en deelgenootschap. Zie: ROMBACH, J., Iets over de werking van artikel 175, lid 2 B.W., WPNR, 1960, p. 308.

(376) Met het niet verrekenen van pensioenrechten tussen een echtgenoot en de erfenamen van de andere heeft men last omwille van de huwelijksvermogensrechtelijke benadering van het probleem. Toch: LUBBERS, A.G., Pensioen en gemeenschap, WPNR, 1961, p. 551; WESTBROEK, W., Problemen van levensverzekering. Preadvies uitgebracht voor de Algemene Vergadering van de Broederschap der Candidaat - Notarissen op 20 mei 1960, p. 104.

³⁷⁷? Verschillende opvattingen waren ook te vinden omtrent de omvang van de verrekening. Sommigen willen die beperken tot de omvang van de overige gemeenschapsgoederen. Anderen lassen deze beperking dan weer niet in ³⁷⁸. Moet verrekend worden op basis van de premies of op basis van de contante waarde van de pensioenaanspraken ³⁷⁹? Over de wijze van verrekening is men het evenmin eens, hoewel de waardeverrekening de voorkeur schijnt te genieten. Verder is ook onduidelijk hoe de pensioenverrekening concreet moet doorgevoerd worden. Gebeurt dit via toebedeling aan de echtgenoot - niet titularis van de pensioenrechten van gemeenschapsgoederen of via een periodieke uitkering te betalen door de echtgenoot - titularis ³⁸⁰?

183. Het vraagstuk van de pensioenverrekening kwam ook naar voor naar aanleiding van wetswijzigingen ³⁸¹.

-
- (377) Vragen aangehaald door CLAUSING, P., Echtscheiding en pensioen, WPNR, 1969, p. 435. Een pensioenrecht betreft een ingegaan pensioen, een pensioenaanspraak een nog niet ingegaan pensioen. Hierover: LUBBERS, A.G., Pensioen en gemeenschap, WPNR, 1961, p. 556.
- (378) Verrekening enkel ten belope van de overige gemeenschapsgoederen: WESTBROEK, W., Problemen van levensverzekering. Preadvies uitgebracht voor de Algemene Vergadering van de Broederschap der Candidaat-Notarissen op 20 mei 1960, p. 104. Verrekening onafhankelijk van de omvang van de gemeenschap: LUBBERS, A.G., Pensioen en gemeenschap, WPNR, 1961, p. 555; ROMBACH, J., Iets over de werking van artikel 175, lid 2 B.W., WPNR, 1960, p. 308.
- (379) Voorgesteld wordt de ingegane pensioenen te kapitaliseren naar leeftijd en bedrag en de niet - ingegane pensioenrechten te verrekenen op basis van de betaalde premies: LUBBERS, A.G., Pensioen en gemeenschap, WPNR, 1961, p. 556.
- (380) Zie o.a. CLAUSING, P., Echtscheiding en pensioen, WPNR, 1969, p. 435; LUBBERS, A.G., Pensioen en gemeenschap, WPNR, 1961, p. 553; ROMBACH, J., Iets over de werking van artikel 175, lid 2 B.W., WPNR, 1960, p. 308.
- (381) Onder andere bij de behandeling van het pensioenverweer. Hierover: CLAUSING, P., Echtscheiding en pensioen, WPNR, 1969, p. 435 en naar aanleiding van het Wetsontwerp Herziening Echtscheidingsrecht waar de Minister van Justitie zijn instemming betuigde met de oplossing door de Hoge Raad in 1959 aan het probleem gegeven. Hierover: CLAUSING, P., Het nieuwe echtscheidingsrecht en de overlijdensvoorzieningen ten gunste van de gescheiden vrouw, NJB, 1971, p. 1114; CLAUSING, P., Pensioen en gemeenschap. De Hoge Raad gaat om, NJB, 1982, p. 258.

Afdeling 4. Pensioenrechten en huwelijksvermogensrecht na het arrest van de Hoge Raad van 27 november 1981

§1. Het arrest van 27 november 1981

184. Op 27 november 1981 moest de Hoge Raad opnieuw een oordeel vellen in een zaak waar pensioenverrekening aan de orde was. Naar aanleiding van de vereffening - verdeling van de huwelijksgemeenschap na echtscheiding was onenigheid ontstaan tussen de ex - echtgenoten inzake het al dan niet verrekenen van de pensioenrechten waarvan de man titularis was. Het Hof van Beroep had in zijn arrest deze pensioenrechten in de huwelijksgemeenschap doen vallen en een waardeverrekening voorzien op basis van de pensioenpremies ³⁸². De Hoge Raad staat eveneens een pensioenverrekening voor, maar dan op een andere basis ³⁸³. De Hoge Raad was zich wel degelijk bewust van het feit dat hij een revolutionaire uitspraak deed en daarmee de instelling van de pensioenverrekening in het leven riep. Hoewel de Hoge Raad slechts te oordelen had over een concreet geval, heeft hij gepoogd een zo uitgewerkt mogelijk systeem van pensioenverrekening op te stellen.

§ 2. Ratio van pensioenverrekening

185. In het arrest van 1959 was gesteld dat pensioenrechten niet konden verrekend worden wegens hun verknochtheid met de persoon van de titularis. Wat heeft de Hoge Raad er in 1981 toe aangezet hierop terug te komen?

186. De kern is gevormd door het probleem van de verknochtheid. Basisartikel is artikel 94, lid 3, boek 1 van het Burgerlijk Wetboek. Overeenkomstig dit artikel vallen goederen die aan één van de echtgenoten op enigerlei bijzondere wijze zijn verknocht slechts in de gemeenschap voor zover die verknochtheid zich hiertegen niet verzet. De vraag is dus te weten wanneer een goed dermate verknocht is dat het niet in gemeenschap valt. Gesteld wordt in eerste instantie dat het aan de rechter toekomt deze vraag te beantwoorden. De wetgever heeft het concrete invullen van het

---

(382) Hof Amsterdam, 23 december 1977, NJ, 1978, 507.

(383) Hoge Raad, 27 november 1981, NJ, 1982, 503, concl. A.G. mr. HAAK, noot EAAL en WHH. Het arrest wordt ook vaak het BOON - VAN LOON - arrest genoemd, naar de naam van de twee partijen. In zijn conclusie had de advocaat - generaal cassatie afgewezen op basis van formele gronden. Zie: HAAK, conclusie bij H.R., 27 november 1981, NJ, 1982, p. 1728.

begrip "verknochtheid" aan rechtsleer en rechter overgelaten ³⁸⁴. De Hoge Raad ontkent niet dat de pensioenrechten verknocht zijn aan de titularis ervan. Wel stelt hij dat er eveneens een "niet te verwaarlozen band" is met de persoon van de andere echtgenoot. Deze verknochtheid met de echtgenoot van de titularis werkt als correctief op de verknochtheid van het pensioenrecht met de titularis zelf.

187. Twee vragen dienen in dit verband te worden beantwoord. De eerste vraag is deze naar het hoe en waarom van de verknochtheid met de echtgenoot van de titularis. De tweede vraag is die naar het concrete gevolg van die verknochtheid. Van waar komt de "niet te verwaarlozen band" van de pensioenrechten met de echtgenoot van de titularis? De Hoge Raad heeft tot het bestaan van deze niet te verwaarlozen band besloten op basis van twee overwegingen. Het pensioen is in de eerste plaats bestemd voor het gezin. Verder is de opbouw van het pensioen het resultaat geweest van de gemeenschappelijke inspanning van de twee echtgenoten. Deze tweede overweging wordt nog verder uitgewerkt. De gemeenschappelijke inspanning wordt concreet gerealiseerd door enerzijds de financiering door de gemeenschap en anderzijds door de taakverdeling binnen het huwelijk. Deze gemeenschappelijke inspanning vloeit voort uit artikel 81 van het Burgerlijk Wetboek, waardoor de echtgenoten elkaar getrouwheid, hulp en bijstand verschuldigd zijn en verplicht zijn elkander het nodige te verschaffen ³⁸⁵.

---

(384) Afdeling burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980 - 1983), T.P.R., 1983, p. 1159; CLAUSING, P., Pensioen en gemeenschap. De Hoge Raad gaat om, NJB, 1982, p. 260; HAAK, conclusie bij H.R. 27 november 1981, NJ, 1982, p. 1729; VAN MOURIK, M.J.A., Huwelijk en vermogensrecht, 1983, p. 54.

(385) Redenering weergegeven bij: Afdeling burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980 - 1983), T.P.R., 1983, p. 1160; BOD, TH., Pensioenverrekening bij echtscheiding, WPNR, 1982, p. 69; BOUWER, A., Pensioen en gemeenschap, WPNR, 1982, p. 685; CLAUSING, P., Pensioen en gemeenschap. De Hoge Raad gaat om, NJB, 1982, p. 260; PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, I. Het personen- en familierecht, 1989, p. 203; SCHAMINEE, P., Pensioenverevening bij echtscheiding: de hardheidsclausule in de Duitse rechtspraak en verplaatsing naar Nederlands recht, A.A., 1982, p. 629; SCHOORDIJK, H.C.F., De civielrechtelijke aspecten van verevening van pensioenrechten bij echtscheiding, meer in het bijzonder die tussen in algehele gemeenschap gehuwde echtgenoten, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 209; TILLEMA, J., Echtscheiding en pensioen, A.A., 1986, p. 305; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1987, p. 245; VAN DUIJVENDIJK - BRAND, A., Huwelijksvermogensrecht, A.A., 1982, katern 3, p. 73; VAN MOURIK, M.J.A., Pensioenverdeling en -verrekening na echtscheiding; vragen en antwoorden, Tijdschrift voor familie- en jeugdrecht, 1983, p. 138; VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 282; VAN MOURIK, M.J.A., De vermogensrechtelijke echtscheidingsproblematiek na 27 november 1981, Advocatenblad, 1982, p.251; VAN MOURIK, M.J.A., Het Voorontwerp van wet " Verrekening pensioenrech- (Wordt vervolgd...)

De verknochtheid, zowel deze met de titularis, als deze met de echtgenoot ervan heeft voor gevolg dat de pensioenrechten moeten verrekend worden. Evenwel zal slechts een waardeverrekening mogelijk zijn.

§3. Huwelijksvermogensrechtelijke benadering van pensioenverrekening

188. De Hoge Raad moest op 27 november 1981 oordelen over een concrete zaak. De vraag die gesteld werd was of pensioenrechten bij de vereffening - verdeling van de huwelijksgemeenschap dienden te worden betrokken. De ganze zaak diende zich bijgevolg vanuit huwelijksvermogensrechtelijke hoek aan. Aangezien de pensioenverrekening een creatie van de rechter is, vindt ze noodzakelijkerwijze een plaats binnen het aan de rechter voorgelegde kader ³⁸⁶.

189. De argumenten die de Hoge Raad aanhaalt zijn echter slechts gedeeltelijk van vermogensrechtelijke aard. Ze zijn voor een stuk van verzorgingsrechtelijke aard. Slechts het argument dat de pensioenrechten opgebouwd zijn met gemeenschapsgelden is van vermogensrechtelijke aard en veronderstelt een huwelijksgemeenschap. De argumenten dat het pensioen bestemd is voor het gezin en het resultaat is van de taakverdeling tussen de echtgenoten zijn eerder van verzorgingsrechtelijke aard en gelden ongeacht het huwelijksgoederenregime ³⁸⁷.

---

(385)(...vervolg)

ten bij scheiding", Tijdschrift voor familie- en jeugdrecht, 1986, p. 118; VAN MOURIK, M.J.A. en JONGSMA, A.K.P., Het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1978, p.139.

(386) Zie: BOD, TH., Pensioenverrekening bij echtscheiding, WPNR, 1982, p. 67; BOUWER, A., Pensioen en gemeenschap, WPNR, 1982, p. 400; PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 597; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 146; VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 281.

(387) CLAUSING, P., Pensioen en gemeenschap. De Hoge Raad gaat om, NJB, 1982, p.261; PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, I, Het personen- en familierecht, 1989, p 132; SCHAMINEE, P., Pensioenverevening bij echtscheiding: de hardheidsclausule in de Duitse rechtspraak en verplaatsing naar Nederlands recht, A.A., 1982, p.629. Anderzijds wordt ook gesteld dat het argument dat het pensioen bestemd is voor beide echtgenoten niet steeds opgaat. Zo is het weduwnpensioen duidelijk enkel voor één van de echtgenoten bestemd: Afdeling burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980 - 1983), T.P.R., 1983, p. 1160; VAN MOURIK, M.J.A., De vermogensrechtelijke echtscheidingsproblematiek na 27 november 1981, Advocatenblad, 1982, p.251.

190. De vermogensrechtelijke benadering bepaalt wat en wanneer dient te worden verrekend. De vermogensrechtelijke benadering brengt ook met zich dat pensioenverrekening doorgevoerd wordt ongeacht de graad van behoefte van de verrekengerechtigde echtgenoot. De pensioenverrekening is ook daarom schuldneutraal

388

§4. Wanneer vindt pensioenverrekening plaats

191. Zoals reeds gesteld wordt de pensioenverrekening door de Hoge Raad vanuit huwelijksvermogensrechtelijke hoek benaderd. De pensioenrechten moeten worden betrokken bij de vereffening - verdeling van de huwelijksgemeenschap. Dit impliceert dat er slechts van pensioenverrekening sprake kan zijn wanneer er een gemeenschap is. Geen pensioenverrekening dus wanneer de echtgenoten gehuwd zijn met scheiding van goederen ³⁸⁹. Het is echter niet vereist dat de echtgenoten gehuwd waren onder het wettelijk stelsel van algehele gemeenschap van goederen. Pensioenverrekening vindt ook plaats bij wettelijk deelgenootschap of gemeenschap van winst en verlies ³⁹⁰.

(388) Afdeling burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980 - 1983), T.P.R., 1983, p. 1163; BOUWER, A., Pensioen en gemeenschap, WPNR, 1982, p. 685; E A A L, noot onder H. R., 27 november 1981, NJ, 1982, p. 1731; VAN MOURIK, M. J. A., De vermogensrechtelijke echtscheidingsproblematiek na 27 november 1981, Advocatenblad, 1982, p. 251. Pensioenverrekening kan in dat geval wel bij huwelijksvoorwaarden of in de echtscheidingsconvenant voorzien worden: BOD, TH., Pensioenverrekening bij echtscheiding, WPNR, 1982, p. 74; VAN MOURIK, M. J. A., Geen pensioenverrekening bij "koude" uitsluiting van gemeenschap van goederen, WPNR, 1983, p. 142. Zie verder voor andersluidende meningen, nummer 224.

(389) SCHAMINEE, P., Pensioenverrekening bij echtscheiding: de hardheidsclausule in de Duitse rechtspraak en verplaatsing naar Nederlands recht, A.A., 1982, p. 633; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verkeersarchief, 1987, p. 245; VAN SCHILFGAARDE, P., Boon van Loon, A.A., 1982, p. 669. Ook over de schuldvraag: SCHOORDIJK, H. C. F., De civielrechtelijke aspecten van vereffening van pensioenrechten bij echtscheiding, meer in het bijzonder die tussen in algehele gemeenschap gehuwde echtgenoten, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 218.

(390) De Hoge Raad heeft hierover niet gesproken. De rechtsleer neemt aan dat pensioenverrekening hier toepassing vindt: PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 597; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 146; VAN MOURIK, M.J.A., De vermogensrechtelijke echtscheidingsproblematiek na 27 november 1981, Advocatenblad, 1982, p. 251; VAN OLDENBORGH, J. W. D., De praktische consequenties van het pensioenarrest, NJB, 1983, p. 78. (Wordt vervolgd...)

192. Is er nu ruimte voor pensioenverrekening bij elke ontbinding van een huwelijksgemeenschap? De huwelijksgemeenschap wordt ontbonden door overlijden van één van de echtgenoten, door echtscheiding, door scheiding van tafel en bed, door wijziging van huwelijksgoederenstelsel en door rechterlijk vonnis. Er bestaat geen betwisting inzake de ontbinding van de gemeenschap bij echtscheiding of scheiding van tafel en bed. Hier is er ruimte voor pensioenverrekening ³⁹¹.

Logischerwijze zou de vermogensrechtelijke benadering met zich moeten brengen dat pensioenverrekening ook moet worden doorgevoerd bij de ontbinding van de gemeenschap bij overlijden. Wanneer een goed, in casu het pensioenrecht, in gemeenschap valt, doet het dat ongeacht de wijze van ontbinding van deze gemeenschap ³⁹². Toch is er bij overlijden van één van de echtgenoten geen pensioenverrekening. Het pensioenrecht blijft immers verknocht met de persoon van de titularis. Deze verknochtheid was enkel doorbroken wegens de boven beschreven niet te verwaarlozen band met de andere echtgenoot. Wanneer deze andere echtgenoot overlijdt, vervalt daarmee meteen ook de "niet te verwaarlozen band", en neemt de initiële verknochtheid van het pensioenrecht met de titularis weer de bovenhand. De pensioenrechten hebben geen "niet te verwaarlozen band" met de erfgenamen van de echtgenoot - niet titularis. Er is dus bij ontbinding van de gemeenschap door overlijden geen verrekening ³⁹³.

---

(390)(...vervolg)

Wel moeten dan enkel die pensioenrechten verrekend worden die tot de "gemeenschap" behoren: SCHOORDIJK, H. C. F., De civielrechtelijke aspecten van verevening van pensioenrechten bij echtscheiding, meer in het bijzonder die tussen in algehele gemeenschap gehuwde echtgenoten, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 220; VAN MOURIK, M.J.A., Geen pensioenverrekening bij "koude" uitsluiting van gemeenschap van goederen, WPNR, 1983, p.141; VAN MOURIK, M.J.A., Pensioenverdeling en - verrekening na echtscheiding; vragen en antwoorden, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1983, p. 143.

(391) Afdeling burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980 - 1983), T.P.R., 1983, p. 1159; SCHOORDIJK, H.C.F., De civielrechtelijke aspecten van verevening van pensioenrechten bij echtscheiding, meer in het bijzonder die tussen in algehele gemeenschap gehuwde echtgenoten, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 211. Als probleem wordt hier naar voor gebracht dat de scheiding van tafel en bed wel de ontbinding van de gemeenschap met zich brengt, maar niet de ontbinding van het huwelijk. De pensioenopbouw (ook van het weduwenpensioen) gaat verder. Deze pensioenrechten vallen echter niet meer in gemeenschap en moeten bijgevolg niet meer verrekend worden: VAN MOURIK, M.J.A., Pensioenverdeling en - verrekening na echtscheiding; vragen en antwoorden, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1983, p. 145.

(392) Afdeling burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980 - 1983), T.P.R., 1983, p. 1159.

(393) Afdeling burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980 - (Wordt vervolgd...))

De Hoge Raad spreekt zich niet uit over de situatie waar de gemeenschap ontbonden wordt wegens wijziging van huwelijkse voorwaarden of door rechterlijk vonnis. In deze gevallen zijn de gemeenschapsgoederen te verdelen tussen de beide echtgenoten. In deze situaties zijn beide echtgenoten nog aanwezig. De "niet te verwaarlozen band" bestaat dus nog. Aangenomen wordt bijgevolg dat pensioenverrekening hier op haar plaats is ³⁹⁴.

193. Pensioenverrekening vindt dus enkel plaats in een gemeenschapsstelsel en niet wanneer dit ontbonden wordt door overlijden. Toch moet hier nog een nuance aangebracht worden. Zoals verder nog zal blijken speelt bij de pensioenverrekening de redelijkheid en de billijkheid een grote rol ³⁹⁵. Redelijkheid en billijkheid nu kunnen verhinderen dat in een concrete situatie geen, of slechts een gemildere pensioenverrekening doorgevoerd wordt, hoewel aan alle normale voorwaarden is voldaan. In concreto is dit het geval wanneer de verrekenplichtige reeds op een andere manier gezorgd heeft voor de oude dag van zijn echtgenoot ³⁹⁶, of hij redelijkerwijs niet tot

---

(393)(...vervolg)

1983), T.P.R., 1983, p. 1159; ASSER, C., Handboek tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. Personen- en familierecht, II, 1986, p. 124; BOD, TH., Pensioenverrekening bij echtscheiding, W.P.N.R., 1982, p.70; BOUWER, A., Pensioen en gemeenschap, W.P.N.R., 1982, p. 686; PITLO, A., Het Nederlands burgerlijk wetboek, I, Het personen- en familierecht, 1989, p. 204; SCHILFGAARDE, P., Boon van Loon, A.A., 1982, p. 668; SCHOORDIJK, H.C.F., De civielrechtelijke aspecten van verevening van pensioenrechten bij echtscheiding, meer in het bijzonder die tussen in algehele gemeenschap gehuwde echtgenoten, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p.211; VAN DUIJVENDIJK - BRAND, A., Huwelijksvermogensrecht, A.A., 1982, katern 3, p. 74. Anderen vinden de redelijkheid en billijkheid een beter argument om pensioenverrekening bij overlijden uit te sluiten: VAN MOURIK, M. J. A., De vermogensrechtelijke echtscheidingsproblematiek na 27 november 1981, Advocatenblad, 1982, p.252; VAN MOURIK, M. J. A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 283.

(394) ASSER, C., Handboek tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. Personen- en familierecht, II, 1986, p. 124; BOD, TH. L. J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, W.P.N.R., 1982, p. 70; CLAUSING, P., Pensioen en gemeenschap. De Hoge Raad gaat om, N.J.B., 1982, p. 263; PITLO, A., Het Nederlands burgerlijk wetboek, I, Het personen- en familierecht, 1989, p.204; VAN MOURIK, M. J. A., Pensioenverdeling en - verrekening na echtscheiding; vragen en antwoorden, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1983, p. 145; VAN SCHILFGAARDE, P., Boon van Loon, A.A., 1982, p. 668.

(395) Zie nummer 206.

(396) Nergens is bepaald wat "gezorgd hebben voor de oude dag" inhoudt. Het kan ruim opgevat worden: LANGEREIS, CH. J., De fiscaalrechtelijke aspecten van pensioenverrekening bij echtscheiding, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 245. Wel is een positief ingrijpen van de verrekeningsplichtige echtgenoot vereist: BOUWER, A., Pensioen en gemeenschap, W.P.N.R., 1982, p. 400. Zie ook: Afdeling burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980 - (Wordt vervolgd...))

enige uitkering in staat is ³⁹⁷. In de rechtsleer spreekt men over hardheidsclausules ³⁹⁸.

§ 5. Betrokken pensioenrechten

A. Aard

194. Zowel de pensioenrechten, de rechten in verband met een reeds ingegaan pensioen, als de pensioenaanspraken, de rechten in verband met een nog niet ingegaan pensioen, dienen te worden verrekend ³⁹⁹.

195. Niet alle pensioenrechten en aanspraken moeten echter verrekend worden. Er zijn beperkingen wat de soort en wat het ogenblik van verwerving betreft. Niet te verrekenen zijn de pensioenrechten verworven in de Volksverzekering aangezien deze reeds vanaf de aanvang individueel toegekend worden⁴⁰⁰. Zoals boven uiteengezet

---

(396)(...vervolg)

1983), T.P.R., 1983, p. 1163; SCHAMINEE, P., Pensioenverevening bij echtscheiding: de hardheidsclausule in de Duitse rechtspraak en verplaatsing naar Nederlands recht, A.A., 1982, p. 631.

(397) Afdeling burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980 - 1983), T.P.R., 1983, p. 1163; BOD, TH. L. J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, W.P.N.R., 1982, p. 71; CLAUSING, P., Pensioen en gemeenschap. De Hoge Raad gaat om, N.J.B., 1982, p. 260; SCHAMINEE, P., Pensioenverevening bij echtscheiding: de hardheidsclausule in de Duitse rechtspraak en verplaatsing naar Nederlands recht, A.A., 1982, p. 631; VAN MOURIK, M. J. A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 283; VAN MOURIK, M. J. A., De vermogensrechtelijke echtscheidingsproblematiek na 27 november 1981, Advocatenblad, 1982, p. 252; VAN OLDENBORGH, J. W. D., De praktische consequenties van het pensioenarrest, NJB, 1983, p. 77.

(398) De door de Hoge Raad in het leven geroepen hardheidsclausule is een open norm. De voorbeelden die de Hoge Raad opsomt zijn niet limitatief: TILLEMA, J., Echtscheiding en pensioen, A.A., 1986, p. 305.

(399) Afdeling Burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit te Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980-1983), T.P.R., 1983, p. 1159; BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, W.P.N.R., 1982, p. 68; CLAUSING, P., Pensioen en gemeenschap. De Hoge Raad gaat om, N.J.B., 1982, p. 260 die signaleert dat de Hoge Raad geen terminologisch onderscheid maakt. E.A.A.L., noot onder H.R. 27 november 1981, N.J., 1982, p. 1731; VAN MOURIK, M.J.A., Huwelijk en vermogensrecht, 1988, p. 76.

(400) Afdeling Burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980-1983), T.P.R., 1983, p. 1162; ASSER, C., Handboek tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. Personen- en Familierecht, II, 1986, p. 123; BOD, (Wordt vervolgd...)

is de Volksverzekering soms ingebouwd in het aanvullend pensioen. Een opsplitsing dringt zich dan op⁴⁰¹.

196. De Hoge Raad stelt dat zowel het ouderdomspensioen als het wedu-
wenpensioen voor verrekening in aanmerking komen⁴⁰². Wat precies bedoeld wordt met
weduwenpensioen is niet helemaal duidelijk. Aangenomen wordt dat de Hoge Raad het
bijzonder weduwenpensioen heeft bedoeld. De echtgescheiden echtgenote verliest
immers juist door de echtscheiding haar rechten op een weduwenpensioen⁴⁰³.

---

(400)(...vervolg)

Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, W.P.N.R. 1982, p. 68; BOUWER, A., Pensioen en gemeenschap, W.P.N.R. 1982, p. 401; CLAUSING, P., Pensioen en gemeenschap. De Hoge Raad gaat om, N.J.B. 1982, p. 260; E.A.A.L., noot onder H.R. 27 november 1981, N.J. 1982, p. 1731; PITLO, A. Het Nederlands burgerlijk wetboek, I, Het personen- en familierecht, 1989, p. 203; SCHOORDIJK, H.C.F., De civielrechtelijke aspecten van verevening van pensioenrechten bij echtscheiding, meer in het bijzonder die tussen in algehele gemeenschap gehuwde echtgenoten, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 209; VAN MOURIK, M.J.A., De vermogensrechtelijke echtscheidingsproblematiek na 27 november 1981, Advocatenblad 1982, p. 251; VAN OLDENBORGH, J.W.D., De praktische consequenties van het pensioenarrest, N.J.B. 1983, p. 78; VAN YPEREN, P., Pensioen en echtscheiding, Advocatenblad 1982, p. 428.

(401) Men neemt aan dat per dienstjaar 2% A.O.W. wordt opgebouwd. De formule is de volgende. Van het pensioenbedrag moet afgetrokken worden: $0,02 \times \text{het aantal dienstjaren} \times \text{per datum van de echtscheiding geldend A.O.W.-bedrag}$. Daarover: BOUWER, A., Pensioen en gemeenschap, W.P.N.R. 1982, p. 401; VAN OLDENBORGH, J.W.D., De praktische consequenties van het pensioenarrest, N.J.B. 1983, p. 78, p. 81.

(402) BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, W.P.N.R. 1982, p. 68: In het arrest van de Hoge Raad wordt volgende zinsnede gebruikt: "pensioenrechten als onderhavige"; BOD, Th.L.J., De toepassing van het pensioenarrest op het (bijzonder) weduwenpensioen, in Eén kapitein. Twee schepen. Opstellen aangeboden aan Prof. Mr. E.A.A. Luyten, p. 15; BOUWER, A., Pensioen en gemeenschap, W.P.N.R. 1982, p. 401; CLAUSING, P., Pensioen en gemeenschap. De Hoge Raad gaat om, N.J.B. 1982, p. 261; SCHOORDIJK, H.C.F., De civielrechtelijke aspecten van verevening van pensioenrechten bij echtscheiding, meer in het bijzonder die tussen in algehele gemeenschap gehuwde echtgenoten, Weekblad voor fiscaal recht 1982, p. 214; VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 283; VAN MOURIK, M.J.A., De vermogensrechtelijke echtscheidingsproblematiek na 27 november 1981, Advocatenblad 1982, p. 251.

(403) Anderzijds ontstaat het "bijzonder weduwenpensioen" slechts door de echtscheiding. Het kan bijgevolg niet terecht gekomen zijn in de door de echtscheiding ontbonden gemeenschap. VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 285; VAN MOURIK, M.J.A., Pensioenverdeling en -verrekening na echtscheiding; vragen en antwoorden, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht 1983, p. 141. Aangenomen wordt dat de pensioenrechten verworven in het weduwenpensioen vervangen worden door deze door de echtscheiding ontstaan in het bijzonder weduwenpensioen: BOD, Th.L.J., De toepassing van het pensioenarrest op het (bijzonder) weduwenpensioen, in Eén kapitein. Twee schepen. Opstellen aangeboden aan Prof. Mr. E.A.A. Luyten, p. 17. Problemen worden ook signaleerd in verband met de pensioenverrekening (Wordt vervolgd...)

B. Ogenblik van verwerven

197. Te verrekenen zijn de pensioenrechten verworven tot op datum van ontbinding van de gemeenschap⁴⁰⁴. In het wettelijk stelsel van algehele gemeenschap zijn ook de voor het huwelijk verworven pensioenrechten te verrekenen⁴⁰⁵. De pensioenrechten verworven in de periode tussen de scheiding van tafel en bed en de ontbinding van het huwelijk worden niet verrekend. De pensioenrechten verworven

(403)(...vervolg)

bij scheiding van tafel en bed. Het weduwnpensioen wordt in dat geval immers, wegens het verder bestaan van het huwelijk, nog verder opgebouwd. Aangezien de huwelijksgemeenschap ontbonden is door de scheiding van tafel en bed, komen de pensioenrechten verworven na de scheiding van tafel en bed niet in aanmerking voor verrekening. De van tafel en bed gescheiden echtgenote heeft geen recht op een bijzonder weduwnpensioen: BOD, Th.L.J., De toepassing van het pensioenarrest op het (bijzonder) weduwnpensioen, in Eén kapitein. Twee schepen. Opstellen aangeboden aan Prof. Mr. E.A.A. Luyten, p. 16, p. 18. Zie in verband met het weduwnpensioen MIDDELBOS, R.J., Pensioenverrekening, Advocatenblad, 1983, p. 347. Redelijkheid en billijkheid kunnen in bepaalde omstandigheden met zich brengen dat het bijzonder weduwnpensioen niet verrekend wordt. Dit is het geval wanneer de waarde van het ouderdomspensioen dat de man, naar alle verwachting, na het overlijden van zijn ex-echtgenote nog zal ontvangen opweegt tegen de waarde van haar bijzonder weduwnpensioen. Hierover : Afdeling Burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980-1983), T.P.R. 1983, p. 1163; ASSER, C., Handboek tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. Personen- en Familierecht, II, 1986, p. 124; TILLEMA, J., Echtscheiding en pensioen, A.A. 1986, p. 306; VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 285; VAN OLDENBORGH, J.W.D., De praktische consequenties van het pensioenarrest, N.J.B. 1983, p. 81; VAN YPEREN, P., Pensioen en echtscheiding, Advocatenblad 1982, p. 429.

(404) BOUWER, A., Pensioen en gemeenschap, W.P.N.R. 1982, p. 401; PITLO, A., Het Nederlands burgerlijk wetboek, I, Het personen- en familierecht, 1989, p. 203.

(405) Afdeling Burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980-1983), T.P.R. 1983, p. 1162; ASSER, C., Handboek tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. Personen- en Familierecht, II, 1986, p. 123; BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, W.P.N.R. 1982, p. 70 die stelt dat het argument ten gunste van de pensioenverrekening geput uit de gezamenlijke opbouw van de pensioenrechten hier niet opgaat; E.A.A.L., noot onder H.R. 27 november 1981, N.J. 1982, p. 1731; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 146; TILLEMA, J., Echtscheiding en pensioen, A.A. 1986, p. 305; VAN MOURIK, M.J.A. en JONGSMA, A.K.P., Het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1978, p. 138: bij huwelijkse voorwaarden kan men hiervan wel afwijken; VAN YPEREN, P., Pensioen en echtscheiding, Advocatenblad 1982, p. 428.

tijdens periodes van feitelijke scheiding worden wel verrekend⁴⁰⁶.

Hier opnieuw zijn dit de algemene beginselen. Redelijkheid en billijkheid kunnen tot gevolg hebben dat niet al deze pensioenrechten worden verrekend. Zo kan de redelijkheid en billijkheid vereisen dat de pensioenrechten verworven vóór het huwelijk buiten de pensioenverrekening worden gehouden. Dit kan het geval zijn bij een tweede of opvolgend huwelijk⁴⁰⁷.

198. Pensioenrechten verworven tijdens een periode van feitelijke scheiding kunnen ook wegens redelijkheid en billijkheid buiten de verrekening blijven⁴⁰⁸.

C. Bedrag

199. De pensioenverrekening moet doorgevoerd worden op basis van de contante waarde van de pensioenrechten. De contante waarde is het bedrag dat onmiddellijk beschikbaar moet zijn om, rekening houdend met de intrest, de toekomstige pensioentermijnen te kunnen uitbetalen⁴⁰⁹. De omvang van de pensioenverrekening wordt niet beïnvloed door de omvang van de andere gemeenschapsgoederen. Wel kunnen de echtgenoten een overeenkomst sluiten waarbij bepaalde pensioenrechten buiten de verrekening gelaten worden⁴¹⁰.

---

(406) LANGEREIS, Ch.J., De fiscaalrechtelijke aspecten van pensioenverrekening bij echtscheiding, Weekblad voor fiscaal recht 1982, p. 237; VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 285.

(407) Afdeling Burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980-1983), T.P.R. 1983, p. 1162; ASSER, C., Handboek tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. Personen- en Familierecht, II, 1986, p. 124; TILLEMA, J., Echtscheiding en pensioen, A.A. 1986, p. 305; VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 283; VAN MOURIK, M.J.A., De vermogensrechtelijke echtscheidingsproblematiek na 27 november 1981, Advocatenblad 1982, p. 252; VAN MOURIK, M.J.A., Pensioenverdeling en -verrekening na echtscheiding; vragen en antwoorden, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1983, p. 140; VAN YPEREN, P., Pensioen en echtscheiding, Advocatenblad, 1982, p. 429.

(408) VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 285.

(409) TILLEMA, J., Echtscheiding en pensioen, A.A., 1986, p. 304; VAN YPEREN, P., Pensioen en echtscheiding, Advocatenblad, 1982, p. 428.

(410) BOD, Th.L.J., De toepassing van het pensioenarrest op het (bijzonder) weduwenpensioen, in Eén kapitein. Twee schepen. Opstellen aangeboden aan Prof. Mr. E.A.A. Luyten, p. 20.

§6. Wijze van verrekening

A. Waardeverrekening

200. De pensioenverrekening is een waardeverrekening. Concreet betekent dit dat de pensioenrechten enkel kunnen worden toebedeeld aan de titularis ervan. De verknochtheid van de pensioenrechten met de titularis ervan belet niet dat ze bij de vereffening-verdeling van de gemeenschap betrokken worden. De verknochtheid belet wel een andere dan een waardeverrekening⁴¹¹.

B. Concrete doorvoering

201. Wat de concrete doorvoering van de pensioenverrekening betreft, vermeldt de Hoge Raad drie mogelijkheden: de verrekening bij middel van de directe afrekening, de verrekening via een voorwaardelijke uitkering en tenslotte de verrekening gerealiseerd door het afsluiten van een lijfrenteverzekerings. Geen enkele verrekenwijze brengt met zich dat de verrekengerechtigde een rechtstreeks vorderingsrecht heeft op het pensioenorgaan⁴¹². In het systeem van de directe afrekening worden aan de verrekengerechtigde onmiddellijk andere gemeenschapsbaten toebedeeld ten belope van het te verrekenen saldo⁴¹³. Dit houdt in dat deze verrekenwijze slechts mogelijk is wanneer er

---

(411) Afdeling Burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980-1983), T.P.R. 1983, p. 1159; BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, W.P.N.R. 1982, p. 69; BOUWER, A., Pensioen en gemeenschap, W.P.N.R. 1982, p. 403; p. 684; CLAUSING, P., Pensioen en gemeenschap. De Hoge Raad gaat om, N.J.B. 1982, p. 261; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 148; PITLO, A., Het Nederlands burgerlijk wetboek, I, Het personen- en familierecht, 1989, p. 203; VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 282; VAN MOURIK, M.J.A., De vermogensrechtelijke echtscheidingsproblematiek na 27 november 1981, Advocatenblad 1982, p. 251; VAN MOURIK, M.J.A. en JONGSMA, A.K.P., Het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1978, p. 139: het pensioenrecht zelf is persoonsgebonden, de waarde van het pensioenrecht niet; VAN YPEREN, P., Pensioen en echtscheiding, Advocatenblad, 1982, p. 424.

(412) PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 598; SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, H.J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht 1985, p. 1705.

(413) VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzeke-
(Wordt vervolgd...)

voldoende andere gemeenschapsbaten aanwezig zijn.

202. De tweede methode is de verrekening via een voorwaardelijke uitkering. Dit betekent concreet dat de pensioenverrekening niet meer ineens doorgevoerd wordt bij de vereffening-verdeling van de huwgemeenschap. Verrekend wordt thans via een periodieke uitkering die slechts opeisbaar wordt naargelang de pensioentermijnen opeisbaar worden⁴¹⁴. Zij wordt uitgedrukt in een percentage ervan⁴¹⁵. De uitkering is bovendien gekoppeld aan het leven van beide ex-echtgenoten. Ze is dus niet langer verschuldigd wanneer één van de echtgenoten overlijdt⁴¹⁶.

203. De derde methode bestaat erin de verrekening via een lijfrenteverzekeringsmaatschappij af. De verrekenplichtige sluit met een verzekeringsmaatschappij een lijfrenteverzekering af. Op basis van deze lijfrenteverzekering betaalt de verzekeringsmaatschappij later een periodieke uitkering aan de verrekengerechtigde⁴¹⁷. Deze

(413)(...vervolg)

ringsarchief 1987, p. 248: deze verrekenmethode is door de Hoge Raad impliciet genoemd. Over het al dan niet incalculeren van de op de pensioenuitkeringen te verwachten belastingdruk: VAN MOURIK, M.J.A., Pensioenverdeling en -verrekening na echtscheiding; vragen en antwoorden, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1983, p. 142.

(414) Niet vereist is dat de verrekengerechtigde de pensioengerechtigde leeftijd heeft bereikt: CLAUSING, P., Pensioen en gemeenschap. De Hoge Raad gaat om, N.J.B. 1982, p. 261.

(415) Algemeen wordt gesteld dat dit zeer moeilijk is aangezien de pensioenopbouw na de echtscheiding of de scheiding van tafel en bed nog verdergezet wordt: ARTS, J.P.B. en CLAUSING, P., Pensioenopbouw en pensioenverrekening, Advocatenblad, 1983, p. 342 die stellen dat dit enkel kan wanneer dit percentage voorlopig vastgelegd wordt en herzien wordt wanneer men de uiteindelijke hoogte van het pensioen kent; VAN OLDENBORGH, J.W.D., De praktische consequenties van het pensioenarrest, N.J.B., 1983, p. 80; VAN YPEREN, P., Pensioen en echtscheiding, Advocatenblad, 1982, p. 429.

(416) Voor een algemene beschrijving van de voorwaardelijke uitkering : ARTS, J.P.B. en CLAUSING, P., Pensioenopbouw en pensioenverrekening, Advocatenblad, 1983, p. 342; BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, W.P.N.R., 1982, p. 71; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1987, p. 247; VAN MOURIK, M.J.A., De vermogensrechtelijke echtscheidingsproblemen na 27 november 1981, Advocatenblad, 1982, p. 252; VAN OLDENBORGH, J.W.D., De praktische consequenties van het pensioenarrest, N.J.B., 1983, p. 80. Wanneer de titularis het pensioenrecht afkoopt, is onmiddellijke uitkering verplicht: ARTS, J.P.B. en CLAUSING, P., Pensioenopbouw en pensioenverrekening, Advocatenblad, 1983, p. 343.

(417) Voor een algemene beschrijving van de pensioenverrekening via een lijfrenteverzekering: Afdeling Burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980-1983), T.P.R., 1983, p. 1164; LANGEREIS, Ch.J., De fiscaalrechtelijke aspecten van pensioenverrekening bij echtscheiding, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 244; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, (Wordt vervolgd...)

uitkering kan plaatsgrijpen op een contractueel bepaald ogenblik en hoeft niet samen te vallen met het opeisbaar worden van de pensioentermijnen⁴¹⁸. Deze verzekering kan afgesloten worden met gewone premiebetaling of met een eenmalige premie⁴¹⁹.

204. Er bestaat onduidelijkheid over de vraag welke verrekenwijze gevolgd moet worden. Elk systeem heeft, zoals steeds zijn voor- en nadelen. Het systeem van de directe afrekening draagt reeds een beperking in zich. Directe afrekening is immers slechts mogelijk wanneer er voldoende andere gemeenschapsbaten aanwezig zijn⁴²⁰. Als voordeel van de pensioenverrekening via directe afrekeningen kunnen volgende punten opgesomd worden. Dit systeem is het meest in overeenstemming met de vermogensrechtelijke benadering van de pensioenverrekening: de pensioenverrekening is onmiddellijk, bij de vereffening-verdeling van de gemeenschap afgewerkt⁴²¹. Dit heeft ook nog een ander voordeel. De ex-echtgenoten zijn verder niet meer afhankelijk van elkaar⁴²². Het is hierbij ook interessant dat claims inzake pensioenverrekening en claims inzake de vereffening-verdeling met elkaar kunnen verrekend worden⁴²³. Als negatief aspect van deze eerste wijze van verrekening wordt meestal vermeld dat het pensioenkarakter volledig verloren gaat. In plaats van periodieke uitkeringen op gevorderde leeftijd, bekomt de verrekengerechtigde een eenmalige uitkering. Hierbij wordt geen rekening gehouden met zijn leeftijd. Bovendien komt in de plaats van een voorwaardelijk, nog

---

(417)(...vervolg)

Het Verzekeringsarchief, 1987, p. 249; VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 82.

(418) CLAUSING, P., Pensioen en gemeenschap. De Hoge Raad gaat om, N.J.B. 1982, p. 261; VAN OLDENBORGH, J.W.D., De praktische consequenties van het pensioenarrest, N.J.B., 1983, p. 82.

(419) BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, W.P.N.R., 1982, p. 72.

(420) SCHOORDIJK, H.C.F., De civielrechtelijke aspecten van vereffening van pensioenrechten bij echtscheiding, meer in het bijzonder die tussen in algehele gemeenschap gehuwde echtgenoten, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 216; VAN MOURIK, M.J.A., De vermogensrechtelijke echtscheidingsproblematiek na 27 november 1981, Advocatenblad, 1982, p. 252.

(421) BOUWER, A., Pensioen en gemeenschap, W.P.N.R., 1982, p. 400.

(422) VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1987, p. 248; VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 284.

(423) VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1987, p. 248. Men had onder andere gehoopt hierin een oplossing te vinden voor het probleem van de toewijzing van de echtelijke woning. De man behoudt zijn pensioenrechten. Via de directe afrekening wordt aan de vrouw de echtelijke woning toebedeeld: Afdeling Burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980-1983), T.P.R. 1983, p. 1164.

niet ingegaan pensioenrecht, een onmiddellijke toedeling van gemeenschapsgoederen⁴²⁴. Dit alles is niet zonder praktisch belang. Een onmiddellijk gevolg is dat pensioenverrekening via de directe afrekening onafhankelijk is van het leven van beide echtgenoten. De verrekenplichtige die sterft vooraleer de pensioengerechtigde leeftijd bereikt te hebben, heeft toch het volledige, nooit door hem genoten pensioen moeten verrekenen. Ook wanneer de verreken gerechtigde snel sterft, betekent dit niet dat een deel van de directe afkoopsom aan de verrekenplichtige moet teruggestort worden. Deze komt ten goede aan de erfgenamen van de verreken gerechtigde⁴²⁵.

Bedenkingen van meer technisch-juridische aard worden ook bij de pensioenverrekening via directe afrekening geplaatst. Afkoop van pensioen is in beginsel niet mogelijk. Is directe afrekening dan wel toegelaten⁴²⁶?

Als belangrijkste positief punt van de pensioenverrekening door een voorwaardelijke uitkering wordt veelal het behoud van het pensioenkarakter naar voor gebracht⁴²⁷. Belangrijk negatief punt is de blijvende afhankelijkheid tussen de twee echtgenoten⁴²⁸. Als bijkomend negatief punt wordt naar voor gebracht dat, aangezien de voorwaardelijke uitkering slechts opeisbaar wordt bij het opeisbaar worden van de pensioentermijnen en ze gebonden is aan het leven van de twee ex-echtgenoten, de verreken gerechtigde niets ontvangt bij vroegtijdig overlijden van de verrekenplichtige⁴²⁹.

205. Inzake de pensioenverrekening gerealiseerd door het afsluiten van een lijfrenteverzekering wordt eveneens als belangrijkste positief punt het behoud van het

---

(424) PITLO, A., Het Nederlands burgerlijk wetboek, I, Het personen- en familierecht, 1985, p. 192; PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, I, Het personen- en familierecht, 1989, p. 205; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1987, p. 248.

(425) VAN MOURIK, M.J.A., Pensioenverdeling en -verrekening na echtscheiding; vragen en antwoorden, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1983, p. 147.

(426) VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1987, p. 248; VAN YPEREN, P., Opnieuw de Hoge Raad over pensioenverrekening bij echtscheiding, Advocatenblad, 1984, p. 561.

(427) BOUWER, A., Pensioen en gemeenschap, W.P.N.R., 1982, p. 402; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1987, p. 247; VAN YPEREN, P., Opnieuw de Hoge Raad over pensioenverrekening bij echtscheiding, Advocatenblad, 1984, p. 561.

(428) VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1987, p. 247.

(429) VAN MOURIK, M.J.A., Huwelijk en vermogensrecht, 1983, p. 57.

pensioenkarakter weerhouden⁴³⁰. De onafhankelijkheid van de ex-echtgenoten wordt eveneens als positief ervaren. De uitkeringen worden immers gedaan door de verzekeringsmaatschappij⁴³¹. Positief ook is de mogelijkheid een lijfrente op maat te creëren, onafhankelijk van de pensioenleeftijd of het leven van de verrekenplichtige⁴³². Als minder gunstige aspecten komen volgende punten naar voor. Het is een dure oplossing. Een deel van het geld dat uitgegeven wordt door de verrekenplichtige verdwijnt in de kas van de verzekeringsmaatschappij⁴³³. Bovendien blijft de verrekengerechtigde toch afhankelijk van de goodwill van de verrekenplichtige. De verzekeringsmaatschappij kan de verrekenplichtige niet dwingen tot het betalen van de premies⁴³⁴. Dit euvel is omzeild in de formule van de lijfrenteverzekerings met eenmalige premie. Wanneer er echter voldoende geld aanwezig is om zulke verzekering af te sluiten, dringt wellicht pensioenverrekening via directe afrekening zich op⁴³⁵. Laatste minder positief punt is het feit dat door de verplichting voor de verrekenplichtige om de verzekeringspremies te betalen, zijn draagkracht vermindert, wat dan weer een negatieve invloed heeft op het door hem te betalen onderhoudsgeld⁴³⁶.

-
- (430) VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1987, p. 249.
- (431) VAN MOURIK, M.J.A., Pensioenverdeling en -verrekening na echtscheiding; vragen en antwoorden, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1983, p. 143.
- (432) BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, W.P.N.R., 1982, p. 72; CLAUSING, P., Pensioen en gemeenschap. De Hoge Raad gaat om, N.J.B., 1982, p. 261; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1987, p. 250.
- (433) Afdeling Burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980-1983), T.P.R., 1983, p. 1164; VAN OLDENBORGH, J.W.D., De praktische consequenties van het pensioenarrest, N.J.B., 1983, p. 82.
- (434) Afdeling Burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980-1983), T.P.R., 1983, p. 1164; BOUWER, A., Pensioen en gemeenschap, W.P.N.R., 1982, p. 687; LANGEREIS, Ch.J., De fiscaalrechtelijke aspecten van pensioenverrekening bij echtscheiding, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 244; VAN OLDENBORGH, J.W.D., De praktische consequenties van het pensioenarrest, N.J.B., 1983, p. 82.
- (435) Afdeling Burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980-1983), T.P.R., 1983, p. 1164; BOUWER, A., Pensioen en gemeenschap, W.P.N.R., 1982, p. 687; SCHOORDIJK, H.C.F., De civielrechtelijke aspecten van verrekening van pensioenrechten bij echtscheiding, meer in het bijzonder die tussen in algehele gemeenschap gehuwde echtgenoten, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 217.
- (436) Afdeling Burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980-1983), T.P.R., 1983, p. 1164; LANGEREIS, Ch.J., De fiscaalrechtelijke aspecten (Wordt vervolgd...)

C. Redelijkheid en billijkheid

206. Het vraagstuk van de pensioenverrekening wordt integraal beheerst door de redelijkheid en billijkheid. De redelijkheid en billijkheid beïnvloeden het antwoord op de vraag wanneer moet verrekend worden en wat moet worden verrekend. De redelijkheid en billijkheid bepalen ook de wijze van pensioenverrekening⁴³⁷. De rechtspraak volgend op het arrest van de Hoge Raad van 27 november 1981 heeft hiervan concrete toepassingen gemaakt⁴³⁸.

207. Als eerste richtlijn komt hieruit naar voor dat het voorhanden zijn van voldoende andere gemeenschapsbaten niet automatisch impliceert dat de pensioenverrekening via het systeem van de directe afrekening moet worden doorgevoerd⁴³⁹. Vaak immers is toepassing van het systeem van directe afrekening onbillijk. De verrekengerechtigde krijgt immers reeds onmiddellijk goederen toegewezen terwijl de verrekenplichtige nog lang moet wachten op zijn eerste pensioenuitkering⁴⁴⁰. Rede-

---

(436)(...vervolg)

van pensioenverrekening bij echtscheiding, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 244; VAN OLDENBORGH, J.W.D., De praktische consequenties van het pensioenarrest, N.J.B., 1983, p. 82.

(437) Afdeling Burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980-1983), T.P.R., 1983, p. 1163; BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, W.P.N.R., 1982, p. 71; BOUWER, A., Pensioen en gemeenschap, W.P.N.R., 1982, p. 684; CLAUSING, P., Pensioen en gemeenschap. De Hoge Raad gaat om, N.J.B., 1982, p. 259; VAN MOURIK, M.J.A., Pensioenverdeling en -verrekening na echtscheiding; vragen en antwoorden, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht 1983, p. 139; VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 284; VAN OLDENBORGH, J.W.D., De praktische consequenties van het pensioenarrest, N.J.B., 1983, p. 77.

(438) Zie: H.R. 30 september 1983, N.J., 1984, 555; H.R. 24 juni 1983, N.J., 1984, 554 besproken bij CLAUSING, P., Pensioenverrekening bij scheiding nu en straks, N.J.B., 1987, p. 749; VAN DUYVENDIJK-BRAND, J., Huwelijksvermogensrecht, A.A., 1984, katern 11, p. 387; VAN YPEREN, P., Pensioen en echtscheiding, Advocatenblad, 1984, p. 557. Zie ook : LUIJTEN, E.A.A., Overzicht der Nederlandse rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (Beslissingen gepubliceerd in 1984 t/m 1987), II, W.P.N.R., 1989, p. 241.

(439) VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verke-
ringsarchief, 1987, p. 255.

(440) Zie de bespreking van de rechtspraak bij: DUYVENDIJK-BRAND, J., Huwe-
lijksvermogensrecht, A.A., 1984, katern 11, p. 387; VAN DER VELDEN, M.,
Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verke-
ringsarchief, 1987, p. 255;
VAN YPEREN, P., Opnieuw de Hoge Raad over pensioenverrekening bij
echtscheiding, Advocatenblad, 1984, p. 558.

lijkheid en billijkheid zullen meestal voor gevolg hebben dat de verrekening via een voorwaardelijke uitkering wordt doorgevoerd⁴⁴¹.

§7. Bedrag van verrekening

208. Zoals reeds uiteengezet wordt de contante waarde van bepaalde pensioenrechten verrekend. De verrekening wordt echter niet per pensioensoort doorgevoerd. De contante waarde op het ogenblik van de ontbinding van de gemeenschap van alle pensioenrechten verworven door de man worden samengeteld. Hetzelfde gebeurt voor de pensioenrechten verworven door de vrouw. Het kleinste bedrag wordt daarna afgetrokken van het grootste. Het saldo wordt verrekend.

Voor het bepalen van de contante waarde van een pensioenrecht zal vaak de tussenkomst van een deskundige gewenst zijn⁴⁴². Het contant maken gaat immers gepaard met vele problemen. Welke sterftecijfers moet men nemen en welke intrest? Men moet rekening houden met de waardevastheid van de pensioenen. Pensioenwijzigingen ten gevolge van promotie na de ontbinding van het huwelijk moeten echter buiten beschouwing gelaten worden⁴⁴³.

---

(441) BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, W.P.N.R., 1982, p. 71; CLAUSING, P., Pensioenverrekening bij scheiding nu en straks, N.J.B., 1987, p. 749; PITLO, A., Het Nederlands burgerlijk wetboek, I, Het personen- en familie-recht, 1989, p. 205 die de in de wet voorziene mogelijkheid signaleert voor de titularis van de pensioenrechten om, binnen bepaalde grenzen, zijn pensioen af te kopen om met de ontvangen waarde tegemoet te komen aan de pensioenaanspraken van zijn ex-echtgenoot; VAN DUYVENDIJK-BRAND, A., Huwelijksvermogensrecht, A.A., 1982, katern 3, p. 74; VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 284; VAN MOURIK, M.J.A., De vermogensrechtelijke echtscheidingsproblematiek na 27 november 1981, Advocatenblad, 1982, p. 252.

(442) Dit is meestal een service geleverd door de pensioenorganisaties: MIDDELBOS, R.J., Pensioenverrekening, Advocatenblad, 1983, p. 343.

(443) Voor een bespreking van elementen waarmee rekening kan worden gehouden : BOUWER, A., Pensioen en gemeenschap, W.P.N.R., 1982, p. 687; CLAUSING, P., Pensioen en gemeenschap. De Hoge Raad gaat om, N.J.B., 1982, p. 262; LANGEREIS, Ch.J., De fiscaalrechtelijke aspecten van pensioenverrekening bij echtscheiding, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 238; SCHOORDIJK, H.C.F., De civielrechtelijke aspecten van verevening van pensioenrechten bij echtscheiding, meer in het bijzonder die tussen in algehele gemeenschap gehuwde echtgenoten, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 212; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1987, p. 246; VAN OLDENBORGH, J.W.D., De praktische consequenties van het pensioenarrest, N.J.B., 1983, p. 78; VAN YPEREN, P., Pensioen en echtscheiding, Advocatenblad, 1982, p. 427; VAN YPEREN, P., Opnieuw de Hoge Raad over pensioenverrekening bij echtscheiding, Advocatenblad, 1984, p. 562. Voor de concrete berekeningswijze: zie VILAIN, H., Actuariële beschouwingen rond de verevening van pensioenrechten bij echtscheiding, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 256. Voorbeelden ook bij: MIDDELBOS, R.J., Pensioenverrekening, Advocatenblad, 1983, p. 346.

209. Wanneer het saldo van de contante waarde van de pensioenrechten niet via directe afrekening verrekend wordt, maar wel via een voorwaardelijke uitkering, moet een omrekening gebeuren. Men moet daarbij rekening houden met de goede en de kwade kansen. Bij overlijden van één van de ex-echtgenoten komt er immers een einde aan de uitkering. Men moet ook rekening houden met het feit dat bij verrekening doormiddel van een voorwaardelijke uitkering de verrekening uitgesteld wordt. Een intrest wordt derhalve berekend ten gunste van de verrekengerechtigde⁴⁴⁴.

§ 8. Partijautonomie

210. Aangezien de pensioenverrekening beschouwd wordt als een huwelijksvermogensrechtelijke aangelegenheid, kunnen de echtgenoten deze pensioenverrekening via huwelijksvoorwaarden beïnvloeden. Zo kunnen ze bepaalde pensioenrechten uit de verrekening weren; kunnen ze een specifieke waardebepaling voorzien; kunnen ze pensioenverrekening voorzien bij scheiding van goederen. Overeenkomsten over de pensioenverrekening zelf kunnen in de echtscheidingsconvenant opgenomen worden⁴⁴⁵. Andere overeenkomsten a priori zijn uitgesloten⁴⁴⁶. De inhoud van deze overeenkomsten inzake pensioenverrekening mag nooit tot gevolg hebben dat een beroep moet gedaan worden op openbare bijstand⁴⁴⁷.

De verrekeningsgerechtigde bekomt door de pensioenverrekening geen rechtstreeks recht

---

(444) Deze "omrekening", die door de Hoge Raad (H.R. 24 juni 1983) wordt voorzien wanneer de pensioenverrekening plaatsheeft via een voorwaardelijke uitkering, kan maar wanneer de directe afrekening als de normale manier van verrekening wordt beschouwd: Afdeling Burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980-1983), T.P.R., 1983, p. 1165; VAN DUYVENDIJK-BRAND, J., Huwelijksvermogensrecht, A.A., 1984, katern 11, p. 388; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1987, p. 254; VAN YPEREN, P., Opnieuw de Hoge Raad over pensioenverrekening bij echtscheiding, Advocatenblad, 1982, p. 560.

(445) COLIJN, A.J., Hoe de pensioenverrekening bij echtscheiding praktisch aan te pakken?, W.P.N.R., 1982, p. 727; PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 598.

(446) SCHAMINEE, P., Pensioenverevening bij echtscheiding: de hardheidsclausule in de Duitse rechtspraak en verplaatsing naar Nederlands recht, A.A., 1982, p. 632; SCHOORDIJK, H.C.F., De civielrechtelijke aspecten van verevening van pensioenrechten bij echtscheiding, meer in het bijzonder die tussen in algehele gemeenschap gehuwde echtgenoten, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 234.

(447) SCHAMINEE, P., Pensioenverrekening bij echtscheiding: de hardheidsclausule in de Duitse rechtspraak en verplaatsing naar Nederlands recht, A.A., 1982, p. 632.

tegenover het pensioenfonds. Hieraan kan eventueel gedeeltelijk verholpen worden door een cessie van pensioenrechten⁴⁴⁸ of door een inningsvolmacht⁴⁴⁹.

---

(448) Dit is slechts mogelijk mits akkoord van het pensioenfonds. Cessie van pensioenrechten is voorzien in de pensioenwet voor ambtenaren en in de Wet houdende verplichte deelneming in een beroepspensioenfonds. Zie: LANGEREIS, Ch.J., De fiscaalrechtelijke aspecten van pensioenverrekening bij echtscheiding, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 245; SCHOORDIJK, H.C.F., De civielrechtelijke aspecten van verevening van pensioenrechten bij echtscheiding, meer in het bijzonder die tussen in algehele gemeenschap gehuwde echtgenoten, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 225; VAN MOURIK, M.J.A., Pensioenverdeling en -verrekening na echtscheiding; vragen en antwoorden, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1983, p. 141; VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 286; VAN OLDENBORGH, J.W.D., De praktische consequenties van het pensioenarrest, N.J.B., 1983, p. 82.

(449) BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, W.P.N.R., 1982, p. 71; VAN MOURIK, M.J.A., Pensioenverdeling en -verrekening na echtscheiding; vragen en antwoorden, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1983, p. 141; VAN OLDENBORGH, J.W.D., De praktische consequenties van het pensioenarrest, N.J.B., 1983, p. 82: volgens de P.S.W. is zulke inningsvolmacht steeds herroepelijk.

Afdeling 5. Voorontwerp van wet inzake pensioenverrekening bij echtscheiding

§1. Aanzet tot wetgevend ingrijpen

211. De pensioenverrekening, zoals ze geldt in Nederland, is het resultaat van rechterlijk optreden. Dit heeft zowel voor- als nadelen. Een nadeel is ongetwijfeld het feit dat de regeling niet volledig in detail is uitgestippeld. Dit is tegelijk echter ook een voordeel. Meer soepelheid is mogelijk en de regeling kan aangepast worden aan kritieken en maatschappelijke evoluties. Toch werd een Voorontwerp van wet "Verrekening pensioenrechten bij scheiding" opgesteld. Mede gezien het maatschappelijk belang van het probleem, werd op 9 oktober 1985 advies gevraagd aan de betrokken instanties: de Sociaal-Economische Raad, de Emancipatieraad, en de Verzekeringskamer⁴⁵⁰. De bedoeling van het Voorontwerp was het systeem, tot stand gebracht in het Boon-van Loon - arrest, te stroomlijnen. Toch werden ongezien belangrijke andere opties genomen⁴⁵¹.

Het Voorontwerp is tot op heden nog niet in wet omgezet.

§2. Pensioenverrekening wordt niet langer huwelijksvermogensrechtelijk benaderd

212. De pensioenverrekening heeft niet langer een band met het huwelijksvermogensrecht. De pensioenverrekening wordt in het nieuwe systeem doorgevoerd, los van het huwelijksvermogensrecht⁴⁵². Het verzorgingsaspect heeft de bovenhand gehaald.

---

(450) BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R., 1986, p. 149; CLAUSING, P., Pensioenverrekening bij scheiding nu en straks?, N.J.B., 1987, p. 749; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 15. S.E.R.-advies verrekening pensioenrechten bij scheiding van 20 maart 1987, nr. 87/04; Emancipatieraad, Advies verrekening pensioenrechten bij scheiding, september 1986, nr. II/27/86; Verzekeringskamer, Advies over het voorontwerp van wet houdende verrekening van pensioenrechten bij scheiding van 29 april 1986, bijlage bij S.E.R.-advies 87/04.

(451) BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R., 1986, p. 149 die als belangrijke andere opties vernoemt: de verzorgingsrechtelijke benadering en het voorgestelde systeem van pensioendeling; CLAUSING, P., Pensioenverrekening bij scheiding nu en straks?, N.J.B., 1987, p. 750; Commissie Pensioenverrekening van de Koninklijke Notariële Broederschap Verrekening pensioenrechten bij scheiding, W.P.N.R., nr. 5810, p. 781; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 15.

(452) Algemene Raad, Voorontwerp van wet verrekening pensioenrechten bij scheiding, Advocatenblad 1986, p. 295; BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R., 1986, p. 150 die stelt dat dan duidelijk in het Burgerlijk Wetboek moet opgenomen worden dat de pensioenrechten niet in gemeenschap vallen. CLAUSING, P., Pensioenverrekening bij scheiding nu en straks?, N.J.B., 1987, p. (Wordt vervolgd...)

§3. Wanneer vindt pensioenverrekening plaats?

213. Nieuw is dat pensioenverrekening moet doorgevoerd worden in elk huwelijk, ongeacht het huwelijksvermogensstelsel ⁴⁵³. Artikel 2 van het Voorontwerp spreekt over pensioenverrekening bij "scheiding". Net zoals in het stelsel Boon-Van Loon is er dus wel pensioenverrekening bij echtscheiding en scheiding van tafel en bed ⁴⁵⁴. Er is geen pensioenverrekening bij ontbinding van het huwelijk door overlijden. In het nieuwe stelsel is er echter ook geen pensioenverrekening bij ontbinding van de gemeenschap door wijziging van de huwelijksvoorwaarden of bij rechterlijk vonnis. Dit is logisch. In het nieuwe systeem is er geen band meer met het huwelijksvermogensrecht en dus met de gemeenschap, maar wel met het huwelijk. Irrelevant dus is het einde van de gemeenschap. Het relevante feit is het einde van het huwelijk.

§4. Betrokken pensioenrechten

A. Algemeen

214. Net als in het systeem gecreëerd door de Hoge Raad, wordt het antwoord op de vraag welke pensioenrechten verrekend moeten worden, beïnvloed door de aard van de pensioenrechten en het tijdstip waarop ze verworven werden.

B. Aard

215. In artikel 1 van het Voorontwerp worden de verschillende soorten

---

(452)(...vervolg)

750; SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, H.J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1705; TILLEMA, J., Echtscheiding en pensioen, A.A., 1986, p. 307.

(453) VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 16.

(454) "Scheiding" is de algemene term voor echtscheiding en scheiding van tafel en bed. Hetzelfde systeem wordt in de beide situaties toegepast, hoewel de pensioenregeling verschilt. Bij scheiding van tafel en bed, wordt het weduwenpensioen immers nog verder opgebouwd: VAN MOURIK, M.J.A., Het Voorontwerp van wet "Verrekening pensioenrechten bij scheiding", Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1986, p. 121. VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 16.

pensioenrechten beschreven die voor verrekening in aanmerking komen. Samenvattend kan gesteld worden dat te verrekenen zijn: het ouderdomspensioen en het weduwenpensioen ⁴⁵⁵. Nieuw is dat ook het invaliditeitspensioen verdeeld wordt wanneer dit uitgekeerd wordt na de vijfenzestigste verjaardag van de titularis ⁴⁵⁶. Aanpassingen aan de maatschappelijke evolutie blijven mogelijk. Overeenkomstig artikel 1 kan de minister "uitkeringen ingevolge enigerlei regeling aanmerken als pensioen in de zin van deze wet" ⁴⁵⁷. Welke soort pensioenrechten te verrekenen zijn hangt in de nieuwe regeling, zoals verder zal blijken, ook af van de gekozen wijze van pensioenverrekening.

C. Tijdstip van verwerven

216. Een grote vernieuwing wordt door het Voorontwerp ingevoerd inzake het tijdstip van verwerven van de te verrekenen pensioenrechten. De pensioenverrekening staat nu los van het huwelijksgoederenrecht. In het systeem van de Hoge Raad moeten ook de voor het huwelijk verworven pensioenrechten verrekend worden aangezien ze in de algehele gemeenschap vallen. Dit is in het systeem van het Voorontwerp, gezien de loskoppeling van het huwelijksvermogensrecht, niet meer nodig. In artikel 3 van het Voorontwerp wordt uitdrukkelijk gesteld dat enkel de pensioenrechten verworven tussen de sluiting van het huwelijk en het tijdstip van de scheiding te verrekenen zijn. Alleen de pensioenrechten verworven tijdens het huwelijk moeten dus worden verrekend ⁴⁵⁸.

---

(455) BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R., 1986, p. 170 betreurt dat het weduwenpensioen opgebouwd tussen de scheiding van tafel en bed en de ontbinding van het huwelijk niet verrekend wordt. Het weduwenpensioen blijft buiten beschouwing in het systeem van de pensioendeling.

(456) SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1704 betreuren de beperking tot invaliditeitspensioenen die uitgekeerd worden na de vijfenzestigste verjaardag. Ook andere invaliditeitspensioenen hebben de verzorging van beide echtgenoten op het oog. VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 16.

(457) Zie: SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1704.

(458) Algemene Raad, Voorontwerp van wet verrekening pensioenrechten bij scheiding, Advocatenblad, 1986, p. 295. Dit wordt zowel als voordeel als als nadeel ervaren. Het is een voordeel bij huwelijken op latere leeftijd, een probleem dat in het systeem van de Hoge Raad met een hardheidsclausule wordt opgelost: SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1705. Het wordt ervaren als de maatschappelijk billijkste keuze en ze vermijdt ingewikkelde berekeningen wanneer het niet het eerste huwelijk betreft: TILLEMA, J., Echtscheiding en pensioen, A.A., 1986, p. 307. Nadeel is dat tijdens voorhuwelijks concubinaat opgebouwde pensioenrechten buiten beschouwing blijven: (Wordt vervolgd...)

D. Bedrag

217. Net zoals in het stelsel van de Hoge Raad moet de contante waarde van de pensioenrechten verrekend worden. De contante waarde is het bedrag dat onmiddellijk beschikbaar moet zijn om, rekening houdend met de intrest en met de levenskansen van de echtgenoten, de toekomstige pensioentermijnen te kunnen betalen⁴⁵⁹. Er wordt in het Voorontwerp een andere mogelijkheid van pensioenverrekening voorzien waarbij de pensioenrechten zelf verdeeld worden en niet meer een verrekening plaatsgrijpt op basis van hun contante waarde.

E. Redelijkheid en billijkheid

218. De correcties die in het systeem van de Hoge Raad konden doorgevoerd worden aan de hand van de redelijkheid en billijkheid, de hardheidsclausules, zijn in het Voorontwerp niet weerhouden⁴⁶⁰.

§5. Wijze van verrekening

A. Algemeen systeem

219. In het nieuwe systeem wordt de pensioenverrekening van rechtswege

---

(458)(...vervolg)

SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1705; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 18. Wanneer men toch voor het huwelijk verworven pensioenrechten bij de pensioenverrekening wil betrekken, kan dit via een clause in de huwelijkse voorwaarden: VAN MOURIK, M.J.A., Het Voorontwerp van wet "Verrekening pensioenrechten bij scheiding", Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1986, p. 121.

(459) SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1706.

(460) BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R. 1986, p. 151; SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1714. De reden die opgegeven wordt voor het wegvallen van de hardheidsclausules is het feit dat in de nieuwe optiek de pensioenverrekening van rechtswege doorgevoerd wordt er er dus geen ruimte is voor individuele nuances.

doorgevoerd ⁴⁶¹.

Belangrijke nieuwigheid is dat de verrekengerechtigde een rechtstreeks recht verwerft tegenover het pensioenorgaan ⁴⁶². De pensioenverrekening heeft niet langer tot gevolg dat de ene echtgenoot een vorderingsrecht bekomt op de andere echtgenoot, wat hem meteen afhankelijk maakt. Volgens het systeem van het Voorontwerp zijn de ex-echtgenoten onafhankelijk van elkaar. De uitvoeringsorganen van de pensioenfondsen krijgen het echter wel moeilijker. In het systeem van de Hoge Raad bleef het voor hen zonder belang of de titularis van de pensioenrechten al dan niet gescheiden was. In het systeem van het Voorontwerp maakt dat wel een verschil uit. Wanneer de titularis van de pensioenrechten gescheiden is, heeft het uitvoeringsorgaan van de pensioenfondsen plots te maken met zijn ex-echtgenoot, aangezien deze een rechtstreeks recht op het uitvoeringsorgaan bekomt. Het Voorontwerp voorziet dan ook in een inlichtingssysteem. Het uitvoeringsorgaan van het pensioenfonds moet binnen twee jaar na de scheiding hiervan op de hoogte gebracht worden, zoniet vervalt het rechtstreeks recht ⁴⁶³. Onduidelijkheid bestaat omtrent deze sanctie. Gaat alleen het rechtstreeks recht tegenover het pensioenorgaan voor de verrekengerechtigde verloren, en behoudt hij zijn vorderingsrecht op basis van de pensioenverrekening tegenover de ex-echtgenoot, of gaat ook dit laatste verloren ⁴⁶⁴? Wanneer het pensioen reeds loopt, geldt het rechtstreeks recht slechts voor de termijnen vervallen na de mededeling van de scheiding aan het uitvoeringsorgaan van het pensioenfonds ⁴⁶⁵.

---

(461) Algemene Raad, Voorontwerp van wet verrekening pensioenrechten bij scheiding, Advocatenblad, 1986, p. 295; BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R., 1986, p. 150.

(462) BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R., 1986, p. 150; CLAUSING, P., Pensioenverrekening bij echtscheiding nu en straks?, N.J.B., 1987, p. 750; SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1705; TILLEMA, J., Echtscheiding en pensioen, A.A., 1986, p. 306; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 17; VAN MOURIK, M.J.A., Het Voorontwerp van wet "Verrekening pensioenrechten bij scheiding", Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1986, p. 121.

(463) CLAUSING, P., Pensioenverrekening bij echtscheiding nu en straks?, N.J.B., 1987, p. 750; SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1705; TILLEMA, J., Echtscheiding en pensioen, A.A., 1986, p. 306; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 17.

(464) SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1705; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 20.

(465) Over het startpunt van het rechtstreeks recht: BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R., 1986, p. 150; CLAUSING, P., Pensioenverrekening (Wordt vervolgd...)

B. Achterliggende alternatieven

220. Verder stelt het Voorontwerp twee alternatieve verrekenwijzen voor, waaruit later een definitieve keuze zou moeten gemaakt worden. Het eerste alternatief betreft een waardeverrekening⁴⁶⁶, het tweede houdt een systeem van pensioenverdeling in⁴⁶⁷.

In het eerste alternatief worden niet de pensioenrechten zelf verdeeld. Een waardeverrekening wordt doorgevoerd op basis van de contante waarde van de tijdens het huwelijk verworven pensioenrechten⁴⁶⁸. Dit houdt in dat zowel het ouderdomspensioen als het weduwenpensioen in de pensioenverrekening betrokken worden.⁴⁶⁹ Anders dan in het systeem van de Hoge Raad last het Voorontwerp een maximum in. De titularis mag maximaal de helft van de contante waarde van zijn ouderdomspensioen via pensioenverrekening verliezen⁴⁷⁰. De waardeverrekening wordt concreet doorgevoerd via een voorwaardelijke uitkering⁴⁷¹. Deze voorwaardelijke uitkering wordt niet door de ex-

---

(465)(...vervolg)

bij echtscheiding nu en straks?, N.J.B., 1987, p. 750; SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1706; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 20.

(466) Het eerste alternatief geniet de voorkeur van de Sociaal-Economische Raad, van de Orde der Advocaten en van de Koninklijke Notariële Broederschap.

(467) Het tweede alternatief geniet de voorkeur van de Verzekeringskamer en van de Emancipatieraad.

(468) Zoals reeds uiteengezet wordt bij het bepalen van de contante waarde rekening gehouden met een aantal elementen die de waarde van de pensioenrechten beïnvloeden (o.a. sterfttekans). BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R., 1986, p. 150; CLAUSING, P., Pensioenverrekening bij echtscheiding nu en straks?, N.J.B., 1987, p. 750; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 21.

(469) BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R., 1986, p. 150, p. 169; CLAUSING, P., Pensioenverrekening bij echtscheiding nu en straks?, N.J.B., 1987, p. 750; TILLEMA, J., Echtscheiding en pensioen, A.A., 1986, p. 307; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 17.

(470) CLAUSING, P., Pensioenverrekening bij echtscheiding nu en straks?, N.J.B., 1987, p. 750; SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1707; TILLEMA, J., Echtscheiding en pensioen, A.A., 1986, p. 307; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 21.

(471) VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 19.

echtgenoot uitbetaald, maar rechtstreeks door het uitvoeringsorgaan van het pensioenfonds.

Het tweede voorgestelde alternatief is dat van de pensioendeling. Hier hebben we te maken niet met een verdeling van de waarde van pensioenrechten, maar wel met de verdeling van de pensioenrechten zelf. Concreet betekent dit dat de helft van het ouderdomspensioen rechtstreeks aan de ex-echtgenoot van de titularis wordt uitbetaald⁴⁷². Na het overlijden van de verrekengerechtigde wordt het pensioen weer volledig aan de titularis uitgekeerd⁴⁷³. Op te merken is hier dat het weduwenpensioen niet bij de pensioenverrekening betrokken wordt⁴⁷⁴.

§6. Partijautonomie

221. Men gaat ervan uit dat de pensioenverrekening aanvullend recht is⁴⁷⁵. Zeer veel ruimte is opengelaten voor ingrepen door de echtgenoten zelf. De echtgenoten kunnen het rechtstreeks vorderingsrecht op het pensioenorgaan omzetten in een eigen pensioen voor de verrekengerechtigde. Vanzelfsprekend kunnen ook minder belangrijke wijzigingen door de echtgenoten aangebracht worden. Zo kan bepaald worden dat bepaalde pensioenrechten buiten de verrekening blijven, of er integendeel bij betrokken worden. Zulke overeenkomsten kunnen in elk geval in de echtscheidingsconvenant opgenomen worden. Onduidelijk is het of ze daarbuiten al dan niet de

---

(472) BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R., 1986, p. 150; CLAUSING, P., Pensioenverrekening bij echtscheiding nu en straks?, N.J.B., 1987, p. 750; TILLEMA, J., Echtscheiding en pensioen, A.A., 1986, p. 307; VAN MOURIK, M.J.A., Het Voorontwerp van wet "Verrekening pensioenrechten bij scheiding", Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1986, p. 122.

(473) SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1707.

(474) BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R., 1986, p. 169; SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1707; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 23: de man heeft na pensioenverdeling nog de helft van zijn pensioen, de vrouw heeft na pensioenverdeling de helft van het pensioen van haar man en haar weduwenpensioen; VAN MOURIK, M.J.A., Het Voorontwerp van wet "Verrekening pensioenrechten bij scheiding", Weekblad voor Familie- en Jeugdrecht, 1986, p. 122.

(475) BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R., 1986, p. 171; TILLEMA, J., Echtscheiding en pensioen, A.A., 1986, p. 306; VAN MOURIK, M.J.A., Het Voorontwerp van wet "Verrekening pensioenrechten bij scheiding", Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1986, p. 122; SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1714 is van oordeel dat pensioenverrekening van openbare orde zou moeten zijn.

vorm van huwelijkse voorwaarden moeten aannemen⁴⁷⁶.

Het Voorontwerp heeft bovendien de mogelijkheid in het leven geroepen een afwijkend bedrag inzake pensioenverrekening vast te stellen. Hierbij is het zelfs mogelijk dit bedrag op nul te brengen. Dit afwijkend bedrag moet uitgedrukt worden ofwel in een vast bedrag, ofwel in een vast percentage⁴⁷⁷. Wel moeten hierbij bepaalde formaliteiten in acht genomen worden. De overeenkomst moet bij notariële akte afgesloten worden. Bovendien moet de afwijking uiterlijk binnen twee jaar aan het uitvoeringsorgaan van het pensioenfonds meegedeeld worden⁴⁷⁸. Hier geldt opnieuw dat de overeenkomst slechts gevolg kan hebben voor de periode na de aanmelding⁴⁷⁹.

222. De interessantste nieuwigheid is echter de mogelijkheid die gecreëerd wordt om een eigen pensioen voor de verrekengerechtigde in het leven te roepen. Dit eigen pensioen is samengesteld uit het deel van het ouderdomspensioen van de echtgenoot van de verrekengerechtigde dat hem tengevolge van de pensioenverrekening toekomt en uit zijn eigen weduwenpensioen⁴⁸⁰. Hier opnieuw moeten bepaalde formaliteiten vervuld worden. Opnieuw is een notariële akte vereist. Bovendien moet het pensioenfonds met deze omvorming van een gedeelte van reeds bestaande pensioenrechten akkoord gaan⁴⁸¹. Inderdaad verandert dan de titularis, zodat ook het risico niet

---

(476) VAN MOURIK, M.J.A., Het Voorontwerp van wet "Verrekening pensioenrechten bij scheiding", Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1986, p. 122.

(477) BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R., 1986, p. 150; CLAUSING, P., Pensioenverrekening bij echtscheiding nu en straks?, N.J.B., 1987, p. 751; SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1708; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 17, p. 25: mits de instemming van het pensioenorgaan zijn ook andere afwijkingen mogelijk.

(478) CLAUSING, P., Pensioenverrekening bij echtscheiding nu en straks?, N.J.B., 1987, p. 751; SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1708; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 17.

(479) SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1708.

(480) BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R., 1986, p. 150; p. 171; CLAUSING, P., Pensioenverrekening bij echtscheiding nu en straks?, N.J.B., 1987, p. 751; SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1710; TILLEMA, J., Echtscheiding en pensioen, A.A., 1986, p. 308; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 17; VAN MOURIK, M.J.A., Het Voorontwerp van wet "Verrekening pensioenrechten bij scheiding", Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1986, p. 122.

(481) SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij
(Wordt vervolgd...)

meer hetzelfde blijft. Tenslotte moet de inhoud van de akte binnen zes maanden na de scheiding aan het uitvoeringsorgaan van het pensioenfonds bekendgemaakt worden⁴⁸². Belangrijk is het te vermelden dat, door de vorming van dat nieuwe eigen pensioen, een deel van de pensioenrechten van de verrekenplichtige echtgenoot definitief van titularis veranderen. Ze gaan bijgevolg definitief verloren voor de verrekenplichtige echtgenoot. Bij het overlijden van de verrekengerechtigde bekomt hij niet opnieuw de uitkering van het volledige pensioen⁴⁸³.

§7. Commentaren op het Voorontwerp

223. Het Voorontwerp is niet op algeheel enthousiasme onthaald. Zeer veel kritiek werd naar voor gebracht. De meeste commentaren gaan onmiddellijk naar de kern van de zaak. Het Voorontwerp is overgestapt van een huwelijksvermogensrechtelijke benadering naar een verzorgingsrechtelijke, zonder voorafgaande discussie of reflectie⁴⁸⁴. Het voorontwerp is gebouwd op een onduidelijk fundament⁴⁸⁵. Sommigen

---

(481)(...vervolg)

- scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1711; TILLEMA, J., Echtscheiding en pensioen, A.A., 1986, p. 308; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 17, p. 25; VAN MOURIK, M.J.A., Het Voorontwerp van wet "Verrekening van pensioenrechten bij scheiding", Weekblad voor Familie- en Jeugdrecht, 1986, p. 122.
- (482) SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1711: deze regeling is ingevoerd om de kans op speculatie te beperken; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 17.
- (483) Vandaar dat de verrekenplichtige uitdrukkelijk met de ganse operatie moet instemmen; SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1711; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 26. Dat het om een eigen pensioen van de verrekengerechtigde gaat, blijkt ook uit het feit dat het pensioen pas ingaat op de pensioengerechtigde leeftijd van de verrekengerechtigde: TILLEMA, J., Echtscheiding en pensioen, A.A., 1986, p. 308; VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 25.
- (484) Commissie Pensioenverrekening van de Koninklijke Notariële Broederschap, Verrekening pensioenrechten bij scheiding, W.P.N.R., 1986, p. 781; Commissie Pensioenverrekening van de Koninklijke Notariële Broederschap, Waarom zou pensioenverrekening worden losgekoppeld van het huwelijksvermogen?, W.P.N.R., 1986, p. 228; VAN MOURIK, M.J.A., Het Voorontwerp van wet "Verrekening van pensioenrechten bij scheiding", Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1986, p. 121.
- (485) BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R., 1986, p. 152.

stellen dan ook dat wetgevend ingrijpen thans prematuur is⁴⁸⁶. Anderen vinden wetgevend ingrijpen wel nuttig vanuit overwegingen in verband met de rechtszekerheid, of in afwachting van de creatie van een individueel pensioen⁴⁸⁷. De pensioenverrekening zou beter kaderen in een volledige aanpassing en vernieuwing van de pensioenregeling. Dit is nog veel meer het geval nu bepaalde belangrijke elementen van het Voorontwerp in strijd lijken te zijn met de heersende pensioenreglementering. Zo worden vraagtekens geplaatst bij de mogelijkheid van een rechtstreekse vordering voor de verrekengerechtigde tegen het uitvoeringsorgaan van het pensioenfonds en bij de vorming van een eigen pensioen ten voordele van de verrekengerechtigde⁴⁸⁸.

Algemeen wordt ook het ontbreken van enige hardheidsclausule betreurd⁴⁸⁹.

-
- (486) Commissie pensioenverrekening van de Koninklijke Notariële Broederschap, Rapport inzake het Voorontwerp van wet "Verrekening pensioenrechten bij scheiding", december 1986, p. 8; Vereniging van Bedrijfspensioenfonds, Rapport inzake het voorontwerp van wet verrekening pensioenrechten bij scheiding van 14 april 1986 (bijlage bij het S.E.R.-advies 87/04), voorwoord. Dit is ook het advies van de S.E.R. Zie: CLAUSING, P., Pensioenverrekening bij echtscheiding nu en straks?, N.J.B., 1987, p. 752. VAN MOURIK, M.J.A., Het Voorontwerp van wet "Verrekening van pensioenrechten bij scheiding", Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1986, p. 123.
- (487) Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten, Voorontwerp van wet verrekening pensioenrechten bij scheiding, Advocatenblad, 1986, p. 295; Emancipatieraad, advies verrekening pensioenrechten bij scheiding, september 1986, nr. II/27/86, p. 15 en BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R., 1986, p. 154 vinden het een goede stap in afwachting van een geïndividualiseerd pensioen. Ook positief tegenover het Voorontwerp is CLAUSING, P., Pensioenverrekening bij echtscheiding nu en straks?, N.J.B., 1987, p. 754. Gematigd positief: TILLEMA, J., Echtscheiding en pensioen, A.A., 1986, p. 308 die stelt dat het Voorontwerp wel een aantal knelpunten oplost, maar die ook liever zou komen tot een geïndividualiseerd pensioen.
- (488) S.E.R.-advies verrekening pensioenrechten bij scheiding van 20 maart 1987, nr. 87/04, p. 47. Zie ook: BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R., 1986, p. 151; CLAUSING, J., Pensioenverrekening bij echtscheiding nu en straks?, N.J.B., 1987, p. 754 die weliswaar van oordeel is dat belangen van mensen hieraan niet mogen opgeofferd worden; SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1711.
- (489) Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten, Voorontwerp van wet verrekening pensioenrechten bij scheiding, Advocatenblad, 1986, p. 295; BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R., 1986, p. 172; Commissie Pensioenverrekening van de Koninklijke Notariële Broederschap, Verrekening pensioenrechten bij scheiding, W.P.N.R., 1986, p. 781; CLAUSING, P., Pensioenverrekening bij echtscheiding nu en straks?, N.J.B., 1987, p. 753 die in alle commentaren een pleidooi ten gunste van de hardheidsclausules terugvindt. VAN MOURIK, M.J.A., Het Voorontwerp van wet "Verrekening van pensioenrechten bij scheiding", Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1986, p. 123 stelt dat het onduidelijk is of in het systeem van het Voorontwerp mildering via redelijkheid en billijkheid al dan niet mogelijk is.

Afdeling 6. Andere mogelijke oplossingen in verband met het pensioenvraagstuk

§1. Algemeen

224. Noch de oplossing van de Hoge Raad, noch de poging van het Voorontwerp van wet "Verrekening van pensioenrechten bij scheiding" lijken de algemene goedkeuring mee te dragen. In de rechtsleer zijn dan ook vele suggesties gedaan om, vooral dan aan de tekorten van het heersende systeem, gecreëerd door de Hoge Raad, te verhelpen. Hierbij wordt als belangrijkste gebrek het feit ervaren dat, gezien de vermogensrechtelijke benadering van het probleem, geen pensioenverrekening mogelijk is bij "koude uitsluiting".

§2. De oplossing via artikel 81 B.W.

225. De Hoge Raad vermeldt in het pensioenarrest artikel 81 van het Burgerlijk Wetboek. Overeenkomstig artikel 81, Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek zijn de echtgenoten elkander niet alleen getrouwheid, hulp en bijstand verschuldigd, maar zijn zij ook verplicht elkander het nodige te verschaffen. Het is onbetwist dat artikel 81 van het Burgerlijk Wetboek toepasselijk is op alle echtgenoten, ongeacht hun huwelijksvermogensstelsel. Artikel 81 van het Burgerlijk Wetboek is toepasselijk op alle huwelijken ⁴⁹⁰.

226. Minder eenvoudig is het de juiste draagwijdte te kennen van "het nodige". In de rechtsleer bestaat hierover onenigheid. Een eerste stelling gaat ervan uit dat artikel 81, Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek ook inhoudt dat de echtgenoten de plicht hebben te voorzien in een goede verzorging van elkaars oude dag. Het huwelijk wordt immers gesloten voor het leven, ongeacht of er nu al dan niet door echtscheiding een einde wordt aan gesteld. Aan artikel 81 moet een aan de tijd aangepaste uitleg gegeven worden. Pensioenaanspraken behoren thans tot de economische behoeften. "Het nodige" verschaffen in de huidige maatschappelijke context houdt ook in: het verwerven ten gunste van de andere echtgenoot van pensioenaanspraken die hem later in staat moeten stellen een zorgeloze oude dag te genieten. Deze pensioenaanspraken worden trouwens tijdens het huwelijk verworven. Het feit dat de pensioenaanspraken geen uitwerking hebben tijdens het huwelijk verandert daar verder niets aan⁴⁹¹.

---

(490) Over de toenemende belangstelling in rechtspraak en rechtsleer voor artikel 81, zie : PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, I, Het personen- en familierecht, 1989, p. 131.

(491) Zie: Afdeling Burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van (Wordt vervolgd...)

Volgens de aanhangers van de eerste stelling moet de pensioenverrekening dan ook bij alle huwelijken doorgevoerd worden, ongeacht het huwelijksvermogensstelsel. De Hoge Raad heeft zich, volgens hen, trouwens ook gesteund op artikel 81 van het Burgerlijk Wetboek om het invoeren van de pensioenverrekening te verantwoorden. De Hoge Raad heeft bijgevolg de poort geopend voor de toepassing van de pensioenverrekening in alle huwelijken, ook die waar de echtgenoten met scheiding van goederen zijn gehuwd⁴⁹².

227. Volgens een andere stelling is deze redenering totaal fout. Artikel 81 van het Burgerlijk Wetboek geldt enkel tijdens het huwelijk. Na de echtscheiding wordt deze verplichte solidariteit overgenomen door de regeling inzake alimentatie⁴⁹³. Het is vals te stellen dat het verwerven tijdens het huwelijk van pensioenaanspraken voor later, kadert in artikel 81. Artikel 81 van het Burgerlijk Wetboek verplicht de echtgenoten er enkel toe elkaar het nodige in het heden te verschaffen⁴⁹⁴. Aan de vermelding door de

---

(491)(...vervolg)

rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980-1983), T.P.R., 1983, p. 1161; Commissie Pensioenverrekening van de Koninklijke Notariële Broederschap, Verrekening pensioenrechten bij scheiding, W.P.N.R., 1986, p. 780: "het nodige" verschaffen impliceert, na een evolutie in rechtsleer en rechtspraak, ervoor zorgen dat de ex-echtgenoot ook na de echtscheiding verder kan. FRIELINK, K., De werking van artikel 81 B.W., W.P.N.R., 1987, p. 244; VAN ARENDONK, H.P.A.M., Het voorontwerp van wet verrekening pensioenrechten bij scheiding: een fiscale toetsing, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1986, p. 166.

(492) SCHOORDIJK, H.C.F., De civielrechtelijke aspecten van verevening van pensioenrechten bij echtscheiding, meer in het bijzonder die tussen in algehele gemeenschap gehuwde echtgenoten, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 234; SCHOORDIJK, H.C.F., Twee recente arresten van de Hoge Raad over koude uitsluiting van iedere gemeenschap en hun betekenis voor de rechtspraak, W.P.N.R., 1988, p. 56; VAN SCHILFGAARDE, P., Boon van Loon, A.A., 1982, p. 668. Meer algemeen voor de "versoepeling" van het stelsel van de koude uitsluiting via de verzorgingsplicht tussen echtgenoten : ELZINGA, W.E., Echtscheiding en koude uitsluiting, N.J.B., 1988, p. 1439.

(493) Afdeling Burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980-1983), T.P.R., 1983, p. 1161; VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 260, p. 283; VAN MOURIK, M.J.A., Geen pensioenverrekening bij "koude" uitsluiting van gemeenschap van goederen, W.P.N.R., 1983, p. 142; VAN MOURIK, M.J.A., Elkander het nodige verschaffen, in Eén kapitein. Twee schepen. Opstellen aangeboden aan Prof. Mr. E.A.A. Luyten, p. 112.

(494) Afdeling Burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980-1983), T.P.R., 1983, p. 1161; PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 597; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en (Wordt vervolgd...)

Hoge Raad van artikel 81 in zijn arrest van 27 november 1981 mag ook niet teveel belang gehecht worden. De Hoge Raad haalt artikel 81 niet aan als argument ten voordele van de pensioenverrekening, maar slechts als verklaring voor het argument dat de pensioenrechten door gemeenschappelijke inspanning verworven zijn⁴⁹⁵. Zij besluiten dan ook dat de aanhangers van de eerste stelling artikel 81 van het Burgerlijk Wetboek enigszins misbruiken door het een draagwijdte te geven die de wetgever niet heeft gewild, om tot een oplossing te komen die anders in de wet geen steun vindt⁴⁹⁶.

§3. Oplossing van vermogensverschuiving, reallocatie

228. Het Anglo-Amerikaanse recht diende als inspiratiebron voor een andere oplossing⁴⁹⁷. Er wordt voorgesteld dat de rechter na de echtscheiding de tijdens het huwelijk door met scheiding van goederen gehuwde echtgenoten herverdeelt⁴⁹⁸. Dit vermogen is immers door de gemeenschappelijke inspanning van beide echtgenoten verworven. Door de toevallige speling van het huwelijksvermogensrecht zou het volledig aan één van hen toekomen en zou de andere echtgenoot niets verkrijgen van wat nu toch eenmaal met gemeenschappelijke inspanningen is opgebouwd. De wettelijke basis

---

(494)(...vervolg)

TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 146; VAN MOURIK, M.J.A., Geen pensioenverrekening bij "koude" uitsluiting van gemeenschap van goederen, W.P.N.R., 1983, p. 142; VAN MOURIK, M.J.A., Elkander het nodige verschaffen, in Eén kapitein. Twee schepen. Opstellen aangeboden aan Prof. Mr. E.A.A. Luyten, p. 115. Anders : FRIELINK, K., Recente rechtspraak. De voorziening in de verzorging van de langstlevende echtgenoot en de rol van artikel 81, boek 1 daarbij, W.P.N.R., 1988, p. 538 die een onderscheid maakt naargelang het huwelijk door echtscheiding of door overlijden ontbonden wordt. Algemeen tegen het gebruik van artikel 81 B.W. om tot reallocatie te komen in geval van echtscheiding van met koude uitsluiting gehuwde echtgenoten : LUIJTEN, E.A.A., De Hoge Raad, huwelijksvoorwaarden en de rechtszekerheid, W.P.N.R., 1988, p. 171.

(495) VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 283; VAN MOURIK, M.J.A., De vermogensrechtelijke echtscheidingsproblematiek na 27 november 1981, Advocatenblad, 1982, p. 251; VAN MOURIK, M.J.A., Geen pensioenverrekening bij "koude" uitsluiting van gemeenschap van goederen, W.P.N.R., 1983, p. 142; VAN MOURIK, M.J.A., Elkander het nodige verschaffen, in Eén kapitein. Twee schepen. Opstellen aangeboden aan Prof. Mr. E.A.A. Luyten, p. 113.

(496) VAN MOURIK, M.J.A., Het Voorontwerp van wet "Verrekening pensioenrechten bij scheiding", Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1986, p. 119.

(497) Zie voor een overzicht: SCHOORDIJK, H.C.F., Reallocatie van vermogen tussen echtgenoten vanuit rechtsvergelijkend perspectief, W.P.N.R., 1986, p. 195.

(498) SCHOORDIJK, H.C.F., Reallocatie van vermogen tussen echtgenoten vanuit rechtsvergelijkend perspectief, W.P.N.R., 1986, p. 196 verkiest reallocatie door de rechter.

voor reallocatie wordt gevonden in artikel 81, Boek 1 van het Burgerlijk wetboek. Overeenkomstig dit artikel is het de plicht voor elke echtgenoot ervoor te zorgen dat de andere echtgenoot vermogensrechtelijk blijft. Hij moet er tevens voor zorgen dat de andere echtgenoot een financiële onafhankelijkheid verwerft, zodat deze na de ontbinding van het huwelijk in zekere mate zelfstandig is⁴⁹⁹. Artikel 81, Boek 1 van het Burgerlijk wetboek wordt dus nog ruimer geïnterpreteerd dan in de vorige oplossing. Te ruim volgens de Hoge Raad. In een arrest van 4 december 1987 stelde de Hoge Raad dat op grond van artikel 81, Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek na echtscheiding geen reallocatie van vermogen kan doorgevoerd worden⁵⁰⁰. De draagwijdte van dit arrest wordt door de voorstanders van de reallocatie beperkend geïnterpreteerd. Wanneer tijdens het huwelijk de echtgenoten zelf reallocatie doorvoeren en bijvoorbeeld een grond aankopen op naam van de vrouw terwijl de man de prijs betaalt, is dit wel definitief door de vrouw verworven. Hier heeft men te maken met een natuurlijke verbintenis, die steun vindt in artikel 81, Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek⁵⁰¹. Deze nuance kan echter geen pensioenverrekening rechtvaardigen bij scheiding van goederen. Pensioenrechten worden nu immers per definitie niet verworven op naam van de andere echtgenoot.

229. Ook andere, met de reallocatie-idee verwante redeneringen worden voorgehouden. Men verdedigt de mening dat tussen twee met scheiding van goederen gehuwde echtgenoten een soort "joint venture" bestaat, zodat beiden genieten van de opbrengst van deze "joint venture"⁵⁰². Anderen gaan ervan uit dat verschuiving van

---

(499) SCHOORDIJK, H.C.F., Twee recente arresten van de Hoge Raad over koude uitsluiting van iedere gemeenschap en hun betekenis voor de rechtspraak, W.P.N.R., 1988, p. 54.

(500) H.R. 4 december 1987, R.v.d.W., 1987, 229: het betrof een geval waarbij echtgenoten met scheiding van goederen waren gehuwd. De man was eigenaar van een aantal horeca-bedrijven opgebouwd tijdens het huwelijk. Na echtscheiding vroeg de vrouw reallocatie van een bedrijf op basis van artikel 81 B.W.. De Hoge Raad stond dit niet toe. Zie bespreking bij: SCHOORDIJK, H.C.F., twee recente arresten van de Hoge Raad over koude uitsluiting van iedere gemeenschap en hun betekenis voor de rechtspraak, W.P.N.R., 1988, p. 54. Zie ook: LUIJTEN, E.A.A., De Hoge Raad, huwelijksvoorwaarden en de rechtszekerheid, W.P.N.R., 1988, p. 171.

(501) Zie SANTEN, A.H.M., Orthodoxie en heterodoxie in het huwelijksvermogensrecht, W.P.N.R., 1988, p. 243; SCHOORDIJK, H.C.F., twee recente arresten van de Hoge Raad over koude uitsluiting van iedere gemeenschap en hun betekenis voor de rechtspraak, W.P.N.R., 1988, p. 55, waar hij het arrest van de Hoge Raad, met name H.R. 4 december 1987, R.v.d.W., 1987, 230, bespreekt; SCHOORDIJK, H.C.F., Luijtens visie op de koude uitsluiting, W.P.N.R., 1988, p. 199.

(502) SCHOORDIJK, H.C.F., twee recente arresten van de Hoge Raad over koude uitsluiting van iedere gemeenschap en hun betekenis voor de rechtspraak, W.P.N.R., 1988, p. 66. Zie ook nummer 7, noot 22.

vermogensbestanddelen van het patrimonium van de ene echtgenoot naar het patrimonium van de andere echtgenoot vereist is op basis van de leer van de ongeoorloofde verrijking. De met scheiding van goederen gehuwde echtgenoot die vermogen op zijn naam heeft verworven, heeft dit minstens gedeeltelijk kunnen doen ten gevolge van de inspanningen van de andere echtgenoot. In zijn hoofde is dit dus een verrijking zonder oorzaak⁵⁰³. Deze redenering kan echter niet gevolgd worden. De verrijking is immers wel gerechtvaardigd, aangezien ze het gevolg is van de door de echtgenoten gemaakte keuze van huwelijksvermogensstelsel⁵⁰⁴.

Men poogt de vermogensverschuiving bij echtscheiding ook te bereiken via het begrip economische eigendom. Het tijdens het huwelijk verworven vermogen behoort economisch gezien aan beide echtgenoten toe⁵⁰⁵. Ook via de "inversie van verknochtheid" tracht men vermogensbestanddelen van de ene echtgenoot naar de andere over te hevelen. Deze inversie van verknochtheid zorgt ervoor dat een gemeenschap gevormd wordt, in afwijking van de conventionele uitsluiting⁵⁰⁶. Deze stellingen worden eveneens, wegens de te grote Anglo-Amerikaanse invloed, verworpen⁵⁰⁷.

-
- (503) Redenering aangehaald bij: VAN MOURIK, M.J.A., Huwelijksvoorwaarden en de eisen van redelijkheid en billijkheid, W.P.N.R., 1987, p. 5. Zie nummer 7, noot 22.
- (504) VAN MOURIK, M.J.A., Huwelijksvoorwaarden en de eisen van redelijkheid en billijkheid, W.P.N.R., 1987, p. 5.
- (505) COHEN HENRIQUEZ, E., Bespreking van Prof. Mr. M.J.A. VAN MOURIK, Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 2de druk, 1983, R.M. Themis, 1986, p. 126; COHEN HENRIQUEZ, E., Bespreking van Prof. Mr. M.J.A. VAN MOURIK, Huwelijk en vermogensrecht, 2de herziene druk, R.M. Themis, 1978 p. 290. Zie algemeen over het begrip economische eigendom: Economische eigendom, Ars notariatus XXIV, en meer in het bijzonder over de toepassing van dit begrip in het huwelijksvermogensrecht: LUIJTEN, E.A.A., Economische eigendom in het huwelijksvermogensrecht, in Economische eigendom, Ars Notariatus XXIV, p. 41 die zeer sceptisch is betreffende de toepassing van het begrip "economische eigendom" in het huwelijksvermogensrecht wegens de overdreven Angelsaksische invloed, terwijl naar zijn gevoel het Engelse en het Nederlandse huwelijksvermogensrecht onvergelijkbaar zijn.
- (506) COHEN HENRIQUEZ, E., Bespreking van Prof. Mr. M.J.A. VAN MOURIK, Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 2de druk, 1983, R.M. Themis, 1986, p. 126; Stelling uiteengezet bij VAN MOURIK, M.J.A., Huwelijksvoorwaarden in de eisen van redelijkheid en billijkheid, W.P.N.R., 1987, p. 4.
- (507) VAN MOURIK, M.J.A., Huwelijksvoorwaarden en de eisen van redelijkheid en billijkheid, W.P.N.R., 1987, p. 4. De voorzichtige auteurs sporen aan tot het sluiten van aangepaste huwelijksvoorwaarden.

§4. Oplossing via toepassing van verbintenisrechtelijke regels

230. Steeds meer en meer stemmen gaan op ten voordele van een doorgevoerde toepassing van de verbintenisrechtelijke noties in het huwelijksvermogensrecht⁵⁰⁸. De ongewenste gevolgen van de "koude" uitsluiting poogt men te milderen via de werking van de goede trouw, de redelijkheid en de billijkheid en de leer van de onvoorzienbare omstandigheden. Om deze verbintenisrechtelijke begrippen toepasselijk te verklaren op de verhouding tussen met scheiding van goederen gehuwde echtgenoten worden verschillende wegen bewandeld. Gesteld wordt dat de overeenkomst van huwelijkse voorwaarden waarbij het stelsel van scheiding van goederen wordt aangenomen een obligatoire overeenkomst is en wel om twee redenen⁵⁰⁹. Enerzijds verplichten de echtgenoten elkaar ertoe na het huwelijk met elkaar af te rekenen op basis van gescheiden vermogens. Vervolgens is zulke overeenkomst van huwelijkse voorwaarden minstens een vaststellingsovereenkomst.

Anderen zijn van mening dat de overeenkomst van huwelijkse voorwaarden waarbij de echtgenoten het stelsel van scheiding van goederen verkiezen geenszins een obligatoire overeenkomst is⁵¹⁰. Ze verplicht de echtgenoten immers tot niets. Ze is zuiver vermogensrechtelijk en heeft als enige bedoeling het wettelijk stelsel van algehele gemeenschap buiten spel te zetten. Dit is echter geen probleem aangezien de algemene verbintenisrechtelijke regels en beginselen ook toepasselijk zijn op zuiver vermogensrechtelijke handelingen die niet als verbintenisscheppend te duiden zijn, wanneer de aard van de rechtshandeling zich daartegen niet verzet. Het gevolg daarvan is dat ook een overeenkomst van huwelijkse voorwaarden waarbij de "koude uitsluiting" verkozen wordt, beheerst wordt door de verbintenisrechtelijke regels.

Hier situeert zich echter nog een "struikelblok". De overeenkomst van huwelijkse voorwaarden wordt wel beheerst door deze algemene verbintenisrechtelijke regels, maar ze houdt reeds op uitwerking te hebben, onmiddellijk na de huwelijksluiting. Op dat moment wordt immers het wettelijk stelsel van algehele gemeenschap buiten werking gesteld, wat het voorwerp was van de overeenkomst. Op het eerste gezicht kunnen de verbintenisrechtelijke beginselen dan ook slechts invloed hebben tot op dat ogenblik. Daarna heeft de overeenkomst immers geen verdere uitwerking meer.

De algemene verbintenisrechtelijke beginselen zijn echter niet alleen toepasselijk op de

---

(508) Onenigheid bestaat over de mate waarin de verbintenisrechtelijke regels het huwelijksvermogensrecht "beheersen". Hierover: VAN SCHILFGAARDE, P., Reactie, W.P.N.R., 1987, p. 610.

(509) Deze stelling wordt verdedigd door VAN DUNNE, J.M., Het beginsel van de goede trouw en de afwikkeling van de huwelijksgemeenschap, W.P.N.R., 1987, p. 608.

(510) Deze stelling wordt verdedigd door VAN MOURIK, M.J.A., Huwelijkse voorwaarden en de eisen van redelijkheid en billijkheid, W.P.N.R., 1987, p. 2.

overeenkomst zelf, maar ook en zelfs vooral op de door de overeenkomst in het leven geroepen toestand. De rechtsverhouding tussen met scheiding van goederen gehuwde echtgenoten wordt bijgevolg beheerst door de algemene verbintenisrechtelijke regels⁵¹¹.

231. De voorstanders van de toepassing van de algemene verbintenisrechtelijke regels, volgen volgende redenering. Echtgenoten gaan huwelijkse voorwaarden aan, meestal met het oog op de schuldeisers en niet ter regeling van hun onderlinge verhouding. Wat hun onderlinge verhouding betreft, gaan de echtgenoten er trouwens vanuit dat hun huwelijk nooit door echtscheiding zal beëindigd worden. Wellicht waren zij er ook vanuit gegaan dat beiden tijdens het huwelijk zouden blijven werken, zodat ze allebei van de vruchten van de tijdens het huwelijk verrichte arbeid zouden kunnen genieten. Omstandigheden kunnen echter met zich brengen dat de echtgenoten hun voornemens niet in praktijk kunnen omzetten. Daarbij komt dan nog dat wanneer echtgenoten huwelijkse voorwaarden afsluiten, zij meestal "modelakten" voor zich krijgen, sjablonen die in alle omstandigheden gebruik worden en zeker niet aangepast zijn aan de concrete noden van de echtgenoten⁵¹². Wanneer echtgenoten huwelijkse voorwaarden afsluiten houdende "koude uitsluiting", kan bezwaarlijk worden aangenomen dat de echtgenoten de bedoeling hadden de vermogensvermeerdering verworven tijdens het huwelijk geenszins ten goede te doen komen aan de huishoudende echtgenoot. Normgevend integendeel is die inhoud van de overeenkomst die gezien de positie van de partijen en de gegeven omstandigheden redelijk is⁵¹³. Bij de afwikkeling van het huwelijksvermogensstelsel is het dan ook rechtvaardig dat de rechter wijzigingen kan aanbrengen aan de strikt juridisch-technische gevolgen van het huwelijksvermogensstelsel. Hij kan dit doen op grond van de leer van de gewijzigde omstandigheden wanneer naar redelijkheid en billijkheid niet kan aangenomen worden dat de echtgenoten onder deze gewijzigde omstandigheden aan de oorspronkelijke overeenkomst zouden vastgehouden hebben. Een van deze mogelijk door de rechter aan te brengen wijzigingen kan erin bestaan ook bij scheiding van goederen pensioenverrekening door te voeren⁵¹⁴.

---

(511) SCHOORDIJK, H.C.F., Twee recente arresten van de Hoge Raad over koude uitsluiting van iedere gemeenschap en hun betekenis voor de rechtspraktijk, W.P.N.R., 1988, p. 69; VAN MOURIK, M.J.A., Huwelijkse voorwaarden en de eisen van redelijkheid en billijkheid, W.P.N.R., 1988, p. 3.

(512) SCHOORDIJK, H.C.F., Twee recente arresten van de Hoge Raad over koude uitsluiting van iedere gemeenschap en hun betekenis voor de rechtspraktijk, W.P.N.R., 1988, p. 65; VAN MOURIK, M.J.A., Huwelijkse voorwaarden en de eisen van redelijkheid en billijkheid, W.P.N.R., 1987, p. 3; VAN MOURIK, M.J.A., Echtgenote of onbezoldigd huishoudster?, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1986, p. 217.

(513) VAN DUNNE, J.M., Het beginsel van de goede trouw en de afwikkeling van de huwelijksgemeenschap, W.P.N.R., 1987, p. 608.

(514) VAN DER PAS, J.G., Het arrest Smit-Kriek : een tussenstation, W.P.N.R., 1990, (Wordt vervolgd...)

232. Niet iedereen echter wil de algemene verbintenisrechtelijke regels in het huwelijksvermogensrecht zulke belangrijke rol toebedelen⁵¹⁵. Redelijkheid en billijkheid gebruiken om aan de wettelijke regeling van het huwelijksvermogensrecht wijzigingen aan te brengen is niet mogelijk, niet wenselijk en ook niet nodig. Het is in de eerste plaats niet mogelijk. De verhoudingen tussen de echtgenoten zijn volledig in de wet geregeld. Er is het huwelijksvermogensrecht, een vermogensrechtelijke regeling, los van het verbintenissenrecht. Er is vervolgens het primair stelsel dat exhaustief de verhouding tussen echtgenoten beheerst. Er is dus geen ruimte voor de algemene verbintenisrechtelijke regels behalve dan bij de interpretatie van de akte en de bewijslastverdeling. Gelukkig maar, want de toepassing van de algemeen verbintenisrechtelijke regels houdt voor de rechter een haast onmogelijk taak in en moet onvermijdelijk rechtsonzekerheid met zich brengen. Toepassing van deze algemene verbintenisrechtelijke regels is echter ook niet nodig. De echtgenoten hebben nu eenmaal huwelijksvoorwaarden afgesloten. Zij zijn daarbij door de notaris ingelicht over de draagwijdte van de door hen ondertekende akte. De gevolgen ervan zijn door hen wel degelijk gewild, ook al zijn deze op het eerste gezicht misschien niet billijk. Het is nu eenmaal niet mogelijk de in de wet voorziene regeling van de verhouding tussen echtgenoten, enerzijds in het huwelijksvermogensrecht en anderzijds in het primair stelsel, via de algemene verbintenisrechtelijke regels te wijzigen.

233. Dit is echter niet de draagwijdte van de stelling van de voorstanders van de toepassing van de algemene verbintenisrechtelijke regels in het huwelijksvermogensrecht. In hun optiek brengen deze algemene verbintenisrechtelijke regels geen wijzigingen aan aan het huwelijksvermogensrecht, maar maken ze er integraal deel van uit⁵¹⁶.

---

(514)(...vervolg)

p. 453; VAN MOURIK, M.J.A., Huwelijksvoorwaarden en de eisen van redelijkheid en billijkheid, W.P.N.R., 1987, p. 4; VAN MOURIK, M.J.A., Echtgenote of onbezoldigd huishoudster?, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht 1986, p. 217 spoort ertoe aan zulke redenering voor de Hoge Raad te houden.

(515) Volgt de redenering van PLEYSIER, A.J.H., Huwelijksvoorwaarden en de eisen van redelijkheid en billijkheid, W.P.N.R., 1987, p. 243.

(516) VAN MOURIK, M.J.A., Naschrift, W.P.N.R., 1987, p. 244. Zie ook: SCHOORDIJK, H.C.F., Vermogensverschuivingen onder een regime van koude uitsluiting van iedere gemeenschap, W.P.N.R., 1987, p. 445.

§5. Oplossing via wetgevend ingrijpen

234. Tenslotte zijn er verschillende auteurs die de uiteindelijke oplossing voor het probleem van de pensioenverrekening zien in wetgevend optreden. Over hoe dit wetgevend optreden er in concreto moet uitzien bestaan verschillende visies. Sommigen wensen een volledig uitgewerkt systeem, specifiek over pensioenverrekening⁵¹⁷.

Anderen proberen in feite het probleem te vermijden. Ze zijn voorstander van een pensioensplitsing, het individualiseren van pensioenpremies en pensioenuitkeringen.

-
- (517) Afdeling Burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit Leiden, Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der Nederlanden (1980-1983), T.P.R., 1983, p. 1158 stelt dat de Hoge Raad in haar arrest van 27 november 1981 een oproep doet aan de wetgever. Ook: PLEYSIER, A.J.H., Huwelijks voorwaarden en de eisen van redelijkheid en billijkheid, W.P.N.R., 1987, p. 243 die gewoon in het algemeen een wetswijziging voorstaat. Anderen verwijzen naar het Duitse systeem van de Versorgungsausgleich. Soortgelijk systeem mag in Nederland ingevoerd worden volgens WAAIJER, J.M.A., De relatie tussen alimentatie en verdeling van een ontbonden huwelijksgoederengemeenschap, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1983, p. 47; BOUWER, A., Pensioen en gemeenschap, W.P.N.R., 1982, p. 399 en VAN MOURIK, M.J.A., Boekbespreking: Th.L.J. BOD, Pensioen en privaatrecht, W.P.N.R. 1980, p. 910 vinden niet dat het Duitse systeem zo maar in Nederland kan overgenomen worden. Volgens BOUWER omdat het Duits huwelijksvermogensstelsel te fel verschilt van het Nederlandse. Volgens VAN MOURIK omdat het Duitse systeem te ingewikkeld is. Hier is echter vooral het systeem uitgewerkt door BOD van belang (BOD, Th.L.J., Pensioen en privaatrecht, 1979, p. 194). Het door BOD uitgewerkte systeem is een systeem van pensioenverevening. Het staat los van het huwelijksvermogensrecht. Dit impliceert dat de pensioenverevening in elk huwelijk moet doorgevoerd worden. Welke pensioenrechten moeten verevend worden? Niet de A.O.W. (aangezien die reeds individueel is), ook niet het bijzonder weduwenpensioen (aangezien dat niet bestemd is voor het onderhoud van het gezin), evenmin het invaliditeitspensioen (aangezien dat een risicoverzekering betreft). BOD betreft evenwel wel bepaalde privé-verzekeringen bij de pensioenverevening. Dit is het geval wanneer ze afgesloten zijn met het oog op de oude-dag voorziening van beide echtgenoten, de aanspraken onherroepelijk zijn en ze aanleiding geven tot rente-uitkeringen. Het resultaat van de pensioenverevening is het ontstaan van een aanspraak in rente ten voordele van de vereveningsgerechtigde echtgenoot en ten belope van het waardeverschil bij de ontbinding van het huwelijk van de pensioenaanspraken van beide echtgenoten. Deze rente gaat slechts in op de pensioengerechtigde leeftijd van de vereveningsgerechtigde echtgenoot en is gebonden aan het leven van beide echtgenoten. Ook BOD last hardheidsclausules in die ervoor zorgen dat in bepaalde omstandigheden geen of slechts een gemildere pensioenverevening doorgevoerd wordt. Dit is onder andere het geval wanneer de vereveningsgerechtigde echtgenoot ernstig aan zijn plichten tekort is geschoten. BOD voorziet ook de mogelijkheid af te wijken van het voorgestelde systeem. De verevening zou concreet kunnen doorgevoerd worden via overdracht van pensioenrechten of via afkoop in onderling overleg. Verder kunnen de echtgenoten bij huwelijksvoorwaarden de pensioenverevening uitsluiten of kunnen ze bij schriftelijke overeenkomst een afwijkende pensioenverevening voorzien. Deze overeenkomst moet na de echtscheiding afgesloten worden, of tijdens het huwelijk met het oog op de echtscheiding. LUBBERS, A.G., Boekbespreking Th.L.J. BOD, Pensioen en privaatrecht, R.M. Themis, 1980, p. 557 stelt dat "de voorstellen van BOD gelukkig aanzienlijk minder ingewikkeld zijn dan de buitengewoon gecompliceerde Duitse benadering van de Versorgungsausgleich".

Vanaf het aangaan van het huwelijk heeft elk van de echtgenoten een eigen pensioenrekening waarvan hij titularis is. Bij het einde van het huwelijk is er bijgevolg niets te verrekenen en zijn er dus ook geen moeilijkheden⁵¹⁸.

In een arrest van 5 oktober 1990 heeft de Hoge Raad der Nederlanden zich ook in die zin uitgesproken. De Hoge Raad heeft, niettegenstaande een gunstig advies van het openbaar ministerie, pensioenverrekening tussen met scheiding van goederen gehuwde echtgenoten afgewezen. De Hoge Raad argumenteert door te stellen dat de redelijkheid en de billijkheid geen pensioenverrekening bij "koude uitsluiting" kunnen verantwoorden, omdat redelijkheid en billijkheid uitzonderlijke omstandigheden veronderstellen, en het inzake pensioenverrekening bij koude uitsluiting om een zeer vaak voorkomend geval gaat. Verder stelt de Hoge Raad uitdrukkelijk : "... (Het) is tenslotte nog van belang dat de onderhavige materie, waarin uiteenlopende keuzen van rechtspolitieke aard kunnen worden gemaakt, zich beter leent voor regeling door de wetgever".

---

(518) BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R., 1986, p. 154: deze individueel verworven pensioenrechten moeten dan wel zo verknocht geacht worden met de persoon van de titularis dat ze niet voor verrekening in aanmerking komen. VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1988, p. 30; VAN YPEREN, P., Pensioen en echtscheiding, Advocatenblad, 1982, p. 427; VAN YPEREN, P., Opnieuw de Hoge Raad over pensioenverrekening bij echtscheiding, Advocatenblad, 1984, p. 562; VAN YPEREN, P., De nabestaandenverzorging / resolutie partnerpensioen, Weekblad voor fiscaal recht, 1988, p. 781 die stelt dat dit een algemeen geluid is. Deze strekking wordt ook vermeld bij: VAN MOURIK, M.J.A., De vermogensrechtelijke echtscheidingsproblematiek na 27 november 1981, Advocatenblad, 1982, p. 254.

Afdeling 7. Levensverzekering in het huwelijksvermogensrecht

§1. Algemeen

235. In het Nederlands huwelijksvermogensrecht wordt een onderscheid gemaakt tussen het recht op of uit de verzekeringspolis en de contante waarde, de vermogenswaarde, van deze polis⁵¹⁹. De verzekeringnemer heeft het recht op de polis. Hij kan de begunstigde aanduiden. Hij kan de afkoop van de verzekering vragen. De begunstigde heeft het recht uit de polis. Hij heeft het recht om de uitkering te ontvangen. Naast dit recht op of uit de verzekeringspolis, is er de vermogensrechtelijke waarde ervan, de contante waarde. Zolang de begunstigde niet of slechts op herroepelijke wijze is aangeduid, behoort de contante waarde toe aan de verzekeringnemer⁵²⁰. Wanneer de begunstigde onherroepelijk aangeduid is, behoort de contante waarde toe aan de begunstigde⁵²¹. Wanneer de verzekeringnemer of de onherroepelijk aangeduide begunstigde gehuwd is onder het wettelijk stelsel, valt deze contante waarde in de gemeenschap⁵²².

---

(519) Over het recht op de polis en het recht uit de polis: VAN DER BURGHT, G., Artikel 1715 B.W. en de levensverzekering, W.P.N.R. 1977, p. 225.

(520) KLAASSEN-EGGENS, Huwelijksgoederen- en erfrecht, Deel 1, Huwelijksgoederenrecht, 1973, p. 108; PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, I, Het personen- en familierecht, 1989, p. 207; VAN MOURIK, M.J.A., Huwelijk en vermogensrecht, 1983, p. 57; VAN MOURIK, M.J.A., Huwelijk en vermogensrecht, 1988, p. 77.

(521) Het betreft hier een voorwaardelijk recht. Om de uitkering definitief te genieten moet de begunstigde immers overleven. PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, I, Het personen- en familierecht, 1989, p. 207; VAN MOURIK, M.J.A., Huwelijk en vermogensrecht, 1983, p. 57; VAN MOURIK, M.J.A., Huwelijk en vermogensrecht, 1988, p. 77. Bovendien moeten de premies ook nog betaald worden: VAN DER FELTZ, F., Schenking tussen echtgenoten en de overeenkomst van levensverzekering, W.P.N.R., 1976, p. 709. LUIJTEN, E.A.A., Het personen- en familierecht in het nieuwe burgerlijk wetboek, 1977, p. 73 noemt het een "voorwaardelijk recht onder tijdsbepaling". Zie ook: KLAASSEN-EGGENS, Huwelijksgoederen- en erfrecht, Deel 1, Huwelijksgoederenrecht, 1973, p. 108. Terecht wordt hier gesteld dat het recht van de begunstigde van een levensverzekering onmiddellijk bestaat bij de aanvaarding, ook wanneer de uitwerking slechts later komt: KLEIN, J., Lijfrente en huwelijksgemeenschap, W.P.N.R., 1961, p. 159. Het herroepelijk aanduiden van een begunstigde kan niet als een materiële schenking beschouwd worden. De aanvaarding, essentieel bestanddeel van de schenking, ontbreekt immers. Wanneer de begunstigde onherroepelijk is aangeduid en deze aanvaard heeft, kan er wel een materiële schenking zijn. De begunstigde verkrijgt een recht onder voorwaarde en tijdsbepaling: VAN DER BURGHT, G., Schenking tussen echtgenoten vooral bezien vanuit het standpunt van de wetgever in art. 1715 B.W., W.P.N.R., 1975, p. 759.

(522) CLAUSING, P., Het nieuwe echtscheidingsrecht en de overlijdensvoorzieningen ten gunste van de gescheiden vrouw, N.J.B., 1971, p. 1112.

§2. Lot van de levensverzekering bij echtscheiding

A. Pensioenverweer

236. Het bovenvermelde systeem van pensioenverweer in geval van ontbinding van het huwelijk door echtscheiding is ook van toepassing wanneer rechten uit een levensverzekering door de echtscheiding dreigen verloren te gaan⁵²³. Pensioenverweer is slechts mogelijk wanneer er een werkelijk recht op uitkering bestaat. De begunstigde van een levensverzekering heeft slechts een werkelijk recht op uitkering wanneer hij onherroepelijk als begunstigde werd aangeduid en hij deze onherroepelijke begunstiging heeft aanvaard⁵²⁴.

B. Behandeling in de vereffening-verdeling

237. Maar zelfs wanneer het pensioenverweer niet speelt, heeft de ontbinding van het huwelijk door echtscheiding invloed op de levensverzekering. De contractuele relatie met de verzekeringsmaatschappij verhindert dat bij de vereffening-verdeling van de gemeenschap de andere echtgenoot zomaar tot contractspartner wordt aangeduid⁵²⁵. Een waardeverrekening is echter wel mogelijk⁵²⁶.

Wanneer er geen begunstigde is aangewezen of wanneer deze aanduiding kan herroepen worden, valt de contante waarde van het verzekeringscontract in de huwelijksge-

---

(523) VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 264.

(524) VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 264.

(525) VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 294. Zie ook : BIJL, L.C., Hoge Raad 30 oktober 1987, N.J., 1988, 292. Afkoop van levensverzekeringspolissen door een faillissementscurator en huwelijksvermogensrecht, W.P.N.R., 1989, p. 110; KALKMAN, W.M.A., De (ontbonden) huwelijksgemeenschap en de rechten uit een levensverzekering, Het Verzekeringsarchief, 1990, p. 71.

(526) ASSER, C., Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht, Deel II, Personen- en familierecht, 1986, p. 125; PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, Deel 1, Het Personen- en familierecht, 1989, p. 207; VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 1983, p. 294.

meenschap van de verzekeringnemer⁵²⁷. Bij de vereffening-verdeling ervan zal het voordeel van de levensverzekering aan hem toegewezen worden en deel uitmaken van zijn aandeel in de huwelijksgemeenschap⁵²⁸. Aan de echtgenoot van de verzekeringnemer worden ten belope van het bedrag van de contante waarde van de levensverzekering andere goederen uit de huwelijksgemeenschap toebedeeld⁵²⁹.

Bij de vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap van de herroepelijk aangeduide begunstigde moet met de levensverzekering geen rekening gehouden worden. De contante waarde ervan behoort immers niet aan de herroepelijk aangeduide begunstigde toe.

238. Wanneer de begunstigde van een levensverzekering op onherroepelijke wijze is aangeduid, moet bij de vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap van de verzekeringnemer met de levensverzekering geen rekening gehouden worden. Deze heeft immers voor de verzekeringnemer geen enkele vermogenswaarde meer⁵³⁰. Wel moet de levensverzekering dan betrokken worden bij de vereffening-verdeling van

---

(527) ASSER, C., Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht, Deel II, Personen- en familierecht, 1986, p. 125; KLAASSENS-EGGENS, Huwelijksgoederen- en erfrecht, Deel 1, Huwelijksgoederenrecht, 1984, p. 93; LUIJTEN, E.A.A., Het Personen- en familierecht in het nieuwe burgerlijk wetboek, 1977, p. 73; LUIJTEN, E.A.A., Het Personen- en familierecht in het nieuwe burgerlijke wetboek, 1970, p. 61; PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, Deel 1, Het Personen- en familierecht, 1989, p. 207.

(528) LUIJTEN, E.A.A., Klaassen-Eggen, Huwelijksgoederen- en erfrecht, Deel 1, Huwelijksgoederenrecht, 1984, p. 93; PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, Deel 1, Het Personen- en familierecht, (bewerkt door VAN DER BURGHT, G.), 1989, p. 207.

(529) Er wordt een waardeverrekening doorgevoerd. KLAASSENS-EGGENS, Huwelijksgoederen- en erfrecht, Deel 1, Huwelijksgoederenrecht, 1984, p. 93. PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, Deel 1, Het Personen- en familierecht, 1989, p. 207.

(530) LUIJTEN, E.A.A., Het Personen- en familierecht in het nieuwe Burgerlijk Wetboek, 1977, p. 73; PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, Deel 1, Het Personen- en familierecht, 1989, p. 207.

de huwelijksgemeenschap van de onherroepelijk aangeduide begunstigde⁵³¹. Het voordeel van de levensverzekering wordt aan hem toebedeeld⁵³². Zijn echtgenoot heeft in ruil daarvoor recht op andere gemeenschapsgoederen ten belope van het bedrag van de contante waarde van de levensverzekering⁵³³.

239. De redelijkheid en de billijkheid kunnen in bepaalde gevallen verhinderen dat de contante waarde van de verzekering betrokken wordt bij de vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap. Dit zal het geval zijn wanneer de levensverzekering bestemd is voor het levensonderhoud van de echtgenoot-begunstigde

⁵³⁴.

§3. Levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere

240. In Nederland geldt de regel dat schenkingen tussen de echtgenoten tijdens het huwelijk verboden zijn⁵³⁵. De bijkomende vraag die dan rijst is te weten of

-
- (531) ASSER, C., Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht, Deel II, Personen- en familierecht, 1986, p. 125; KLAASSEN-EGGENS, Huwelijksgoederen- en erfrecht, Deel 1, Huwelijksgoederenrecht, 1984, p. 94; LUIJTEN, E.A.A., Het Personen- en familierecht in het nieuwe Burgerlijk Wetboek, 1970, p. 61; LUIJTEN, E.A.A., Het Personen- en familierecht in het nieuwe Burgerlijk Wetboek, 1977, p. 73; PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, Deel 1, Het Personen- en familierecht, 1989, p. 207; VAN MOURIK, M.J.A., Huwelijk en vermogensrecht, 1988, p. 78 stelt dat de contante waarde niet buiten de gemeenschap valt op basis van artikel 94, lid 3 Burgerlijk Wetboek, dat goederen die aan één der echtgenoten op bijzondere wijze zijn verknocht, uit de gemeenschap sluit. Eventueel kan in een concreet geval de levensverzekering wegens redelijkheid en billijkheid bij de vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap buiten beschouwing gelaten worden.
- (532) KLAASSEN-EGGENS, Huwelijksgoederen- en erfrecht, Deel 1, Huwelijksgoederenrecht, 1984, p. 93; PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, Deel 1, Het Personen- en familierecht, 1989, p. 207.
- (533) KLAASSEN-EGGENS, Huwelijksgoederen- en erfrecht, Deel 1, Huwelijksgoederenrecht, 1984, p. 93; PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, Deel 1, Het Personen- en familierecht, 1989, p. 207.
- (534) PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, I, Het personen- en familierecht, 1989, p. 207 en p. 208 specifiek over levensverzekeringen tussen echtgenoten: "geen (volledige) verrekening, indien de verzekering dient tot nakoming van de (natuurlijke) verbintenis tot voorziening in het levensonderhoud van de overlevende partner". De contante waarde van de tussen echtgenoten afgesloten levensverzekering zou dan niet moeten worden betrokken in de vereffening-verdeling van de gemeenschap wanneer het huwelijk door overlijden wordt ontbonden.
- (535) Beginsel neergelegd in artikel 1715 van het Nederlands Burgerlijk Wetboek. Voor de bespreking van dit probleem in het kader van de levensverzekering, zie: VAN DER BURGHT, G., Artikel 1715 B.W. en de levensverzekering, W.P.N.R., (Wordt vervolgd...)

het feit dat de ene echtgenoot de andere echtgenoot als begunstigde van een levensverzekering aanduidt al dan niet een verboden schenking uitmaakt.

Wanneer de aanwijzing van de echtgenoot als begunstigde op herroepelijke wijze is doorgevoerd, kan er van schenking geen sprake zijn⁵³⁶. Een schenking is immers onherroepelijk. Is er dan sprake van een schenking wanneer de ene echtgenoot de andere onherroepelijk als begunstigde aanstelt? Hier wordt gesteld dat wanneer de ene

---

(535)(...vervolg)

1977, p. 225; VAN DER FELTZ, F., Schenking tussen echtgenoten en de overeenkomst van levensverzekering, W.P.N.R., 1976, p. 707.

- (536) De op herroepelijke wijze als begunstigde aangeduide echtgenoot heeft slechts een onzekere verwachting. De herroepelijke begunstiging wordt pas definitief bij het overlijden van de verzekeringnemer. Na zijn overlijden kan de verzekeringnemer de aanduiding als begunstigde immers niet meer herroepen: LUIJTEN, E.A.A., Het Personen- en familierecht in het nieuwe Burgerlijk Wetboek, 1977, p. 74; PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, Deel 1, Het Personen- en familierecht, 1989, p. 208 die melding maakt van een andere stelling die ervan uitgaat dat de begunstigde een recht verwerft onder ontbindende voorwaarde; VAN DER BURGHT, G., Artikel 1715 B.W. en de levensverzekering, W.P.N.R., 1977, p. 226. Door het overlijden van de verzekeringnemer wordt de aanduiding als begunstigde dus onherroepelijk. Impliceert dit dat de contante waarde van de levensverzekering in de huwelijksgemeenschap van de begunstigde valt en er bij de vereffening-verdeling ervan rekening mee moet gehouden worden? Gesteld wordt hier dat de levensverzekering hier niet in de gemeenschap van de begunstigde valt. De begunstiging is slechts onherroepelijk geworden door het overlijden van de echtgenoot-verzekeringnemer. Op dat ogenblik heeft de levensverzekering voor de begunstigde waarde verkregen. Door het overlijden van de echtgenoot-verzekeringnemer is echter ook de gemeenschap ontbonden. De levensverzekering kan dus niet meer in de ontbonden gemeenschap vallen. Hierover: ASSER, C., Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht, Deel II, Personen- en familierecht, 1982, p. 118; KLAASSEN-EGGENS, Huwelijksgoederen- en erfrecht, Deel 1, Huwelijksgoederenrecht, 1973, p. 109; LUIJTEN, E.A.A., Het Personen- en familierecht in het nieuwe Burgerlijk Wetboek, 1970, p. 61; LUIJTEN, E.A.A., Het Personen- en familierecht in het nieuwe Burgerlijk Wetboek, 1977, p. 73; LUIJTEN, E.A.A., Klaassen-Eggen, Huwelijksgoederen- en erfrecht, Deel 1, Huwelijksgoederenrecht, 1984, p. 94; PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, Deel 1, Het Personen- en familierecht, 1989, p. 208; VAN DER FELTZ, F., Schenking tussen echtgenoten en de overeenkomst van levensverzekering, W.P.N.R., 1976, p. 707; VAN DER BURGHT, G., Artikel 1715 B.W. en de levensverzekering, W.P.N.R., 1977, p. 229. Deze theorie wordt ook de leer van het rechtstreeks recht genoemd. Daar tegenover staat de leer van het afgeleide recht, of de vervangingsleer. Door de herroepelijke aanduiding als begunstigde ontstaat een voorwaardelijk recht. Dit voorwaardelijk recht en het definitieve recht dat daarvoor in de plaats komt is als baat van de gemeenschap bij de vereffening-verdeling ervan te betrekken. Zie: PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, Deel 1, Het Personen- en familierecht, 1989, p. 208; VAN DER BURGHT, G., Artikel 1715 B.W. en de levensverzekering, W.P.N.R., 1977, p. 225. Door het overlijden van de verzekeringnemer wordt de aanduiding van de begunstigde onherroepelijk. De levensverzekering heeft op dat ogenblik dan ook geen waarde meer voor de verzekeringnemer. De levensverzekering die, zolang de begunstigde van de levensverzekering slechts op herroepelijke wijze was aangeduid, via de echtgenoot-verzekeringnemer in de gemeenschap viel, valt door het onherroepelijk worden van de aanduiding van de begunstigde weg uit de gemeenschap: PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, Deel 1, Het Personen- en familierecht, 1989, p. 207.

echtgenoot de andere aanduidt als begunstigde van een levensverzekering, dit geen schenking betreft, maar het nakomen van de verzorgingsplicht tussen echtgenoten⁵³⁷.

241. Ook hier geldt de regeling dat de redelijkheid en de billijkheid in bepaalde gevallen verhinderen dat bij de vereffening-verdeling van de gemeenschap rekening gehouden wordt met de levensverzekering.

---

(537) KLAASSENS-EGGENS, Huwelijksgoederen- en erfrecht, Deel 1, Huwelijks-goederenrecht, 1984, p. 94; LUITEN, E.A.A., Het Personen- en familierecht in het nieuwe Burgerlijk Wetboek, 1977, p. 74; PITLO, A., Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, Deel 1, Het Personen- en familierecht, 1989, p. 207. VAN MOURIK, M.J.A., Huwelijk en vermogensrecht, 1988, p. 77. Anders: VAN DER BURGHT, G., Artikel 1715 B.W. en de levensverzekering, W.P.N.R., 1977, p. 227 die stelt dat wanneer de echtgenoot de onherroepelijke aanduiding als begunstigde heeft aanvaard, dit een schenking uitmaakt.

HOOFDSTUK V. FRANKRIJK

Afdeling 1. Korte schets van de pensioenregeling in Frankrijk

§ 1. Algemeen

242. Het ouderdomspensioen in Frankrijk is zeer fragmentarisch geregeld. Uiteindelijk komt men tot een algehele bescherming doorheen een pluraliteit van systemen⁵³⁸. Het grote beginsel is dat het ouderdomspensioen geregeld is per sociaal-economische groep⁵³⁹. Aan zulke organisatie zijn verschillende nadelen verbonden. Het is onvermijdelijk dat sommige mensen tussen de mazen van het net glippen. Interprofessionele solidariteit is ook niet mogelijk. De meer succesvolle sectoren van de maatschappij hebben hun eigen pensioensysteem, de minder succesvolle ook. Men heeft getracht aan deze twee nadelen tegemoet te komen⁵⁴⁰. Een derde groot nadeel, namelijk de zeer grote verscheidenheid van de pensioensystemen blijft volledig bestaan.

243. Grosso modo kunnen de pensioensystemen ingedeeld worden in enerzijds de régimes légaux, de basisregimes en anderzijds de aanvullende regelingen. Deze twee grote takken groeperen op hun beurt meerdere specifieke systemen.

§2. Basisregimes

244. In Frankrijk bestaat er niet slechts één basisregime. Er bestaan meerdere basisregimes per beroepsgroep⁵⁴¹. Er is in eerste instantie het régime général

---

(538) CRIJNS, L., Les pensions de vieillesse et les problèmes y afférents dans les dix Etats membres de la Communauté européenne, Droit Social 1984, p. 574.

(539) DUPEYROUX, J.J., Droit de la sécurité sociale, p. 291.

(540) Enerzijds door de wet van 2 januari 1978 "relative à la généralisation de la sécurité sociale" waarbij een oplossing gezocht wordt via de verruiming van het toepassingsgebied van sommige regimes en het inschakelen van de privé-verzekering (W. 78-2). Bepaalde categorieën (o.a. de priesters) worden ook verplicht aan te sluiten bij een pensioensysteem (W. 78-4). Het gebrek aan interprofessionele solidariteit wordt opgevangen door de wet van 24 december 1974 waarbij het "régime légal" bepaalde lasten van de getroffen "régimes spéciaux" op zich moet nemen. Hierover : DUPEYROUX, J.J., Droit de la sécurité sociale, p. 291, p. 296.

(541) Deze basisregimes worden ook régimes légaux genoemd omdat ze allemaal ofwel door wetten, ofwel door reglementen in het leven geroepen en geregeld zijn. Hierover : DUPEYROUX, J.J., Droit de la sécurité sociale, p. 314; MASSIP, P.J., La réforme du divorce, Rép. Defrenois, 1976, p. 454.

⁵⁴². Dit is in beginsel bestemd voor de werknemers. Niet alle werknemers vallen echter onder dit algemeen regime. Er is een speciaal regime voor werknemers uit de landbouwsector: het régime agricole⁵⁴³. Er zijn bovendien een reeks regimes voor werknemers door de overheid of aanverwanten tewerkgesteld: de régimes spéciaux⁵⁴⁴. Verder zijn er de regimes voor de zelfstandigen uit de verschillende sectoren: de régimes autonomes⁵⁴⁵.

§3. Aanvullende regimes

245. Het tweede luik van het Franse pensioensysteem is samengesteld uit de aanvullende verzekeringen, de régimes complémentaires. Ook hier bestaat er zeer grote verscheidenheid⁵⁴⁶.

Deze aanvullende verzekeringen zijn in eerste instantie het resultaat van collectieve

---

(542) Wet van 13 september 1946 bepaalt 1 januari 1947 als datum van de inwerking-treding van de wet van 22 mei 1946.

(543) Waarvan de bepalingen opgenomen zijn in de Code rural.

(544) Artikel 61 van het decreet van 8 juni 1946 somt de régimes spéciaux op die nog blijven bestaan. Dit zijn: 1. Het speciale regime van de wet van 14 april 1924 (pensions civiles et militaires), van de wet van 29 juni 1927 (Imprimerie Nationale) en van de wet van 21 maart 1928 (arbeiders in openbare dienst) en het hulp- en contractueel personeel in openbare dienst, 2. Het speciale regime van departementen en gemeenten, 3. Het speciale regime van departementale en gemeentelijke openbare instellingen met een ander dan een industrieel of commercieel karakter, 4. Het speciale regime voor Franse zeelieden, 5. Het speciale regime inzake de mijnsector, 6. Het speciale regime voor de Franse spoorwegen, 7. Het speciale regime van de buurtspoorwegen en de tram-maatschappijen, 8. het speciale regime van de gas- en elektriciteitsbedrijven, 9. Het speciale regime van de Compagnie générale des eaux, 10. Het speciale regime van de Banque de France en de Banque d'Algérie, 11. Het speciale regime van de Opéra, de Opéra-Comique en de Comédie Française. Deze poging om het aantal régimes spéciaux in te perken is echter niet volledig geslaagd. Naast deze opgesomde régimes spéciaux zijn er immers nog andere blijven bestaan. Zie hierover : DUPEYROUX, J.J., Droit de la sécurité sociale, p. 274.

(545) Voor zelfstandige ambachtslieden, industriëlen, handelaars, vrije beroepers en landbouwers. Door de wet van 17 januari 1948 werd de Assurance vieillesse pour non-salariés opgericht, aanvankelijk enkel voor zelfstandige industriëlen, handelaars, ambachtslieden en vrije beroepers; later ook voor de zelfstandigen uit de landbouwsector. Deze verplichte verzekering voor zelfstandigen wordt concreet gerealiseerd via aansluiting bij verschillende Kassen. Zie hierover : CRIJNS, L., Les pensions de vieillesse et les problèmes y afférents dans les dix Etats membres de la Communauté européenne, Droit Social 1984, p. 576; DUPEYROUX, J.J., Droit de la sécurité sociale, p. 276, p. 316; HARICHAUX-RAMU, M., L'évolution de la pension de réversion, Droit Social, 1980, p. 236.

(546) Er zouden ongeveer 600 verschillende aanvullende regimes bestaan. Zie : HARI-CHAUX-RAMU, M., L'évolution de la pension de réversion, Droit Social, 1980, p. 236.

akkoorden tussen de werknemersorganisaties en het patronaat. De aanvullende verzekering werd verplicht voor de werknemers van de ondernemingen die vielen binnen het kader van dit collectief akkoord⁵⁴⁷. De aanvullende verzekeringen vinden hun oorsprong dus niet langer in overheidsoptreden, maar zijn het resultaat van overeenkomsten. De wetgever is echter ook hier regelend opgetreden. Thans is elke werknemer verplicht aangesloten bij een aanvullende verzekering⁵⁴⁸. De kloof tussen de wettelijke regeling van de basisregimes en de contractuele regeling van de aanvullende verzekeringen is dus versmald⁵⁴⁹.

---

(547) Hierover: CRIJNS, L., Les pensions de vieillesse et les problèmes y afférents dans les dix Etats membres de la Communauté européenne, Droit Social, 1984, p. 574; DUPEYROUX, J.J., Droit de la sécurité sociale, p. 316.

(548) Door de wet van 8 december 1961 zijn de systèmes complémentaires algemeen gemaakt voor de sectoren aangesloten bij de Conseil National du Patronat Français. Door de wet van 29 december 1972 is elke werknemer verplicht aangesloten bij een régime complémentaire. CRIJNS, L., Les pensions de vieillesse et les problèmes y afférents dans les dix Etats membres de la Communauté européenne, Droit Social, 1984, p. 576; DUPEYROUX, J.J., Droit de la sécurité sociale, p. 316; HECQUET, P., Les régimes de retraites complémentaires. Sont-ils encore justifiés?, Droit Social, 1986, p. 336.

(549) DUPEYROUX, J.J., Droit de la sécurité sociale, p. 319; HECQUET, P., Les régimes de retraites complémentaires. Sont-ils encore justifiés?, Droit Social, 1986, p. 336.

Afdeling 2. Invloed van de echtscheiding op de pensioenrechten

§1. Pension de réversion

246. Er heeft zich, inzake de invloed van de echtscheiding op de pensioenrechten, een belangrijke evolutie voorgedaan, vooral naar aanleiding van de hervormingen in het echtscheidingsrecht doorgevoerd door de wet van 11 juli 1975. Vóór de wet van 11 juli 1975 kon de echtgescheiden echtgenoot in de regel geen rechten laten gelden op pensioenrechten verworven dankzij de arbeid van de ex-echtgenoot⁵⁵⁰. Een uitzondering op deze regel was het basisregime van de ambtenaren en de militairen⁵⁵¹. De echtgescheiden vrouw, die niet hertrouwd was en volledig onschuldig was aan de echtscheiding, had recht op het overlevingspensioen van haar ex-echtgenoot⁵⁵².

247. De wet van 11 juli 1975 heeft een grondige verandering met zich meegebracht. Door de wet van 11 juli 1975 werd de echtscheiding pour rupture de la vie commune ingevoerd, te vergelijken met onze echtscheiding wegens feitelijke scheiding. Velen zagen in deze vorm van echtscheiding een soort verstoting. Het feit dat de echtgescheiden ("verstoten") echtgenoot bovendien nog eens zijn rechten op een overlevingspensioen verloor, werd dan ook als zeer onrechtvaardig aanvoeld⁵⁵³. Een aanpassing van het pensioenrecht drong zich dan ook op.

248. In een eerste stap werden maatregelen getroffen ten voordele van de echtgescheiden echtgenoot die als verweerder optrad bij een echtscheiding pour rupture de la vie commune. Deze maatregelen konden echter, gezien de heterogeniteit van het pensioenstelsel in Frankrijk, niet uniform zijn. De wetgever kon deze maatregelen

---

(550) Zie : RUELLAN, R., La femme et la sécurité sociale, Droit Social, 1976, S. 63.

(551) Art. 44 e.v. Code des pensions civiles et militaires.

(552) Dit overlevingspensioen moest verdeeld worden met de weduwe van de ex-echtgenoot, waarbij minstens de helft van het overlevingspensioen aan de langstlevende echtgenoot moest toekomen. Wet 14 april 1924, wet 20 september 1948, decreet van 23 mei 1951 zoals verder gewijzigd. Hierover : BRAZIER, M., Le droit à réversion de retraite du conjoint divorcé, Gaz. Pal., 1979, 1, doct., p. 332; DEMERVAL, J., Les pensions de réversion après divorce, Gaz. Pal., 1978, 2, doct., p. 591; HARICHAUX-RAMU, M., L'évolution de la pension de réversion, Droit Social, 1980, p. 239; MASSIP, J., La réforme du divorce, Rép. Defrenois, 1976, p. 452.

(553) GROSLIERE, J.-Cl., La réforme du divorce, p. 190.

onmiddellijk nemen voor de personen aangesloten bij het algemeen stelsel⁵⁵⁴. De echtgescheiden echtgenoot, ongeacht het geslacht, die verweerder was bij de procedure van echtscheiding pour rupture de la vie commune heeft voortaan recht op een overlevingspensioen. Hij moet dit overlevingspensioen wel delen met de overige echtgenoten van zijn vroegere echtgenoot⁵⁵⁵. Een zelfde regeling werd ingelast in het basisregime voor de landbouwsector⁵⁵⁶. De overheid nam verder op zich de pensioenregelingen van de régimes spéciaux van de overheidsinstellingen en aanverwanten aan te passen⁵⁵⁷. De reeds bestaande pensioenregeling voor de echtgescheiden echtgenoot van de pensions civiles et militaires werd onmiddellijk aangepast⁵⁵⁸. Pensioenrechten komen thans toe aan de echtgescheiden echtgenoot, ongeacht zijn geslacht, wanneer de echtscheiding maar niet in zijn uitsluitend nadeel is uitgesproken. Op te merken is dat de soort echtscheiding onbelangrijk is⁵⁵⁹. Voor de régimes spéciaux werden niet onmiddellijk maatregelen getroffen.

---

(554) Artikel 11 van de wet van 11 juli 1975 (nr. 75-617) of artikel L 351-2 van het Wetboek Sociale Zekerheid.

(555) Hierover: BRAZIER, M., Le nouveau droit du divorce, p. 132.; BRAZIER, M., Le droit à réversion de retraite du conjoint divorcé, Gaz. Pal., 1979, 1, doct., p. 332; DEMERVAL, J., Les pensions de réversion après divorce, Gaz. Pal., 1978, 2, doct., p. 591; HARICHAUX-RAMU, M., L'évolution de la pension de réversion, Droit Social, 1980, p. 239; LINDON, R. en BERTIN, Ph., Divorce '76, p. 82; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 359; MASSIP, J., La réforme du divorce, Rép. Defrenois, 1976, p. 454; RAYNAUD, P., Les divers visages du divorce 1976, D., 1976, Chr., p. 146; RUELLAN, R., La femme et la sécurité sociale, Droit Social, 1976, S. 63. Het bedrag van het overlevingspensioen bedraagt 50% van het hoofdpensioen (met mogelijke verhogingen voor kinderen ten laste). Het huwelijk moet minstens twee jaar geduurd hebben en het overlevingspensioen gaat verloren bij hertrouwen: BRAZIER, M., Le droit à réversion de retraite du conjoint divorcé, Gaz. Pal., 1979, 1, doct., p. 332; MASSIP, J., La réforme du divorce, Rép. Defrenois, 1976, p. 454.

(556) Art. 1122-2 Code rural: BRAZIER, M., Le droit à réversion de retraite du conjoint divorcé, Gaz. Pal., 1979, 1, doct., p. 332; DEMERVAL, J., Les pensions de réversion après divorce, Gaz. Pal., 1978, 2, doct., p. 591; MASSIP, J., La réforme du divorce, Rép. Defrenois, 1976, p. 454.

(557) Artikel 12 van de wet van 11 juli 1975 (nr. 75-617). Hierover: BRAZIER, M., Le nouveau droit du divorce, p. 129; BRAZIER, M., Le droit à réversion de retraite du conjoint divorcé, Gaz. Pal., 1979, 1, doct., p. 332; GROSLIERE, J.-Cl., La réforme du divorce, p. 193; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 360; MASSIP, J., La réforme du divorce, Rép. Defrenois, 1976, p. 454.

(558) Artikel 13 en 14 van de wet van 11 juli 1975 (nr. 75-617).

(559) BRAZIER, M., Le droit à réversion de retraite du conjoint divorcé, Gaz. Pal., 1979, 1, doct., p. 332; DEMERVAL, J., Les pensions de réversion après divorce, Gaz. Pal., 1978, 2, doct., p. 591; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 357. Bij de verdeling van het overlevingspensioen tussen de ex-echtgenoten en de langstlevende echtgenoot moet deze laatste niet langer meer minstens de helft ervan toebedeeld krijgen: MASSIP, J., La réforme du divorce, Rép. Defrenois, 1976, p. 452.

Over de aanvullende verzekeringen is in de wet van 11 juli 1975 niets specifiek bepaald. De aanpassing van de aanvullende verzekeringen kan immers enkel via contractuele weg doorgevoerd worden ⁵⁶⁰.

249. Een volgende stap werd gezet in 1978 ⁵⁶¹. Waar vroeger, in bepaalde gevallen de echtgescheiden echtgenoot slechts rechten kon laten gelden op een overlevingspensioen wanneer het huwelijk ontbonden was pour rupture de la vie commune, wordt elk onderscheid naar de soort van echtscheiding weggewerkt ⁵⁶². Tegelijkertijd kwam de overheid tegemoet aan het in 1975 aangegane engagement om de door haar ingerichte pensioenstelsels aan te passen. Deze algemene regeling werd ook op deze pensioenstelsels toepasselijk verklaard ⁵⁶³. Wat de aanvullende verzekeringen betreft, werd een aanbeveling gedaan naar de pensioeninstellingen toe, om in hun reglementen en contracten een pensioen voor de echtgescheiden echtgenoot op te nemen ⁵⁶⁴.

250. Thans voorziet bijna elk pensioenstelsel in een pensioen voor de uit de echt gescheiden echtgenoot. Het geslacht van de uit de echt gescheiden echtgenoot is hierbij onbelangrijk. Evenmin van belang is de soort echtscheiding. Zonder belang is ook het al dan niet ontvangen van onderhoudsgeld door de ex-echtgenoot ⁵⁶⁵. De fout

---

(560) DEMERVAL, J., Les pensions de réversion après divorce, Gaz. Pal., 1978, 2, doct., p. 591; MASSIP, J., La réforme du divorce, Rép. Defrenois, 1976, p. 455; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 360.

(561) Wet van 17 juli 1978 (W. 78-753) waarbij art. 351-2 van de Code de la Sécurité sociale gewijzigd wordt. Deze regeling is ook op andere systemen toepasselijk verklaard. Hierover: BRAZIER, M., Le droit à réversion de retraite du conjoint divorcé, Gaz. Pal., 1979, 1, doct., p. 332.

(562) BRAZIER, M., Le droit à réversion de retraite du conjoint divorcé, Gaz. Pal., 1979, 1, doct., p. 332; DEMERVAL, J., Les pensions de réversion après divorce, Gaz. Pal., 1978, 2, doct., p. 591; HARICHAUX-RAMU, M., L'évolution de la pension de réversion, Droit Social, 1980, p. 241.

(563) BRAZIER, M., Le droit à réversion de retraite du conjoint divorcé, Gaz. Pal., 1979, 1, doct., p. 332.

(564) BRAZIER, M., Le droit à réversion de retraite du conjoint divorcé, Gaz. Pal., 1979, 1, doct., p. 332; FONTANA, E., Note sur le droit de percevoir des réversions du conjoint survivant d'un cadre bénéficiaire du régime de retraite prévu par la convention collective nationale du 14 mars 1947 en présence de l'ex-conjoint divorcé dudit cadre, Gaz. Pal., 25 okt. 1986, p. 2.

(565) Dit in tegenstelling tot de situatie van de echtgescheiden echtgenoot bij dodelijk arbeidsongeval van zijn ex-echtgenoot. De rente die bij dodelijk arbeidsongeval aan de langstlevende echtgenoot wordt uitbetaald bedraagt 30% van het salaris van de overledene. De echtgescheiden echtgenoot heeft slechts recht op deze rente wanneer hij van de overledene een onderhoudsgeld genoot. De rente heeft dan ook dit bedrag van het onderhoudsgeld als plafond. Hierover: MASSIP, J., (Wordt vervolgd...)

speelt slechts in zeer beperkte mate een rol. Slechts de ex-echtgenoot die exclusief schuldig bevonden is, heeft geen recht op het overlevingspensioen. De echtgescheiden echtgenoot moet het overlevingspensioen wel delen met de andere echtgenoten van de vroegere partner. Het echtgescheidenpensioen gaat bovendien verloren bij hertrouwen van de uit de echt gescheiden echtgenoot.

§ 2. Feitelijke scheiding

251. In de Franse regeling inzake het sociale zekerheidspensioen zijn geen specifieke bepalingen opgenomen betreffende het lot van dit pensioen bij de feitelijke scheiding van de echtgenoot-titularis.

§3. Prestation compensatoire

A. Begrip

252. Bij de hervorming van de echtscheiding in Frankrijk⁵⁶⁶ was het de bedoeling van de wetgever de financiële aspecten van de ontbinding van het huwelijk door echtscheiding, bij de echtscheiding eens en voor goed af te handelen⁵⁶⁷. De slechte ervaringen in het verleden met het niet of slecht betalen van het onderhoudsgeld waren daaraan niet vreemd. Het invoeren van de prestation compensatoire is een poging om procedures na de echtscheiding te vermijden of minstens hun aantal te beperken.⁵⁶⁸

253. Via de prestation compensatoire wil de wetgever de financiële ongelijkheid tussen de echtgenoten, die door de echtscheiding veroorzaakt wordt, eens

---

(565)(...vervolg)

La réforme du divorce, Rép. Defrenois, 1976, p. 451; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 356; RUELLAN, R., La femme et la sécurité sociale, Droit Social 1976, jan., S 62.

(566) Doorgevoerd bij de wet van 11 juli 1975 (nr. 75-617).

(567) De idee achter het nieuwe echtscheidingsrecht is die van de onmiddellijke breuk. Deze wordt evenwel verzacht door de prestation compensatoire: RAYNAUD, P., Les divers visages du divorce, 1976, D., 1976, Chr., p. 146; MICHAUX, P., La prestation compensatoire, le législateur et le juge, Gaz. Pal., 4-5 maart 1987, p. 2.

(568) BOYER, Y., La révision de la prestation compensatoire, D., 1980, Chr., p. 263; CARBONNIER, J., La question du divorce, D., 1975, Chr., p. 118.

en voorgoed wegwerken⁵⁶⁹. Het is de economische ongelijkheid die ontstaat door de echtscheiding die weggewerkt wordt. Het is niet zo dat elke ongelijkheid moet worden weggenomen⁵⁷⁰. Daarbij speelt de fout van de echtgenoten aan de echtscheiding slechts een zeer beperkte rol. De basis van de prestation compensatoire is veeleer de objectieve verantwoordelijkheid van de echtgenoten voor elkaar⁵⁷¹. Tijdens het huwelijk krijgt deze solidariteit vorm in de plicht tot hulp⁵⁷². De prestation compensatoire moet de economisch zwakste echtgenoot een startkapitaal verschaffen die hem in eerste instantie in staat moet stellen een zelfde levensstandaard te kunnen genieten als tijdens het huwelijk⁵⁷³.

-
- (569) De wet geeft geen definitie van de prestation compensatoire : BRAZIER, M., Dans le divorce pour rupture de vie commune: le cumul ou l'alternance des charges nées du divorce, D., 1977, Chr. p. 51; DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 10; MASSIP, J., Le divorce pour séparation de fait et la pratique des tribunaux, Rép. Defrenois, 1978, p. 141; MICHAUX, P., La prestation compensatoire, le législateur et le juge, Gaz. Pal., 4-5 maart 1987, p. 2; X, La prestation compensatoire à l'épreuve de 10 années de pratique, Gaz. Pal., 13-14 november 1985, p. 4.
- (570) BRAZIER, M., Dans le divorce pour rupture de vie commune: le cumul ou l'alternance des charges nées du divorce, D., 1977, Chr., p. 51; BRAZIER, M., Le nouveau droit du divorce, p. 116; DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 10; DURRANDE, S., Le contentieux de la prestation compensatoire après divorce, D., 1983, Chr., p. 193; GROSLIERE, J.-Cl., La réforme du divorce, p. 147; LINDON, R. en BERTIN, Ph., Divorce '76, p. 56.
- (571) DURRANDE, S., Le contentieux de la prestation compensatoire après divorce, D., 1983, Chr., p. 192; MALAURIE, Ph. en AYNES, L., Cours de droit civil. La Famille, p. 172; X, La prestation compensatoire à l'épreuve de 10 années de pratique, Gaz. Pal., 13-14 november 1985, p. 2.
- (572) Gesteld wordt dat de prestation compensatoire geen verlenging is van de hulpplicht: DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 19. Sommigen stellen dat de prestation compensatoire een compensatie inhoudt voor het verlies van de hulpplicht: DURRANDE, S., Le contentieux de la prestation compensatoire après divorce, D., 1983, Chr., p. 195; GROSLIERE, J.-Cl., La réforme du divorce, p. 145; GUITTON, D., Les dommages-intérêts en réparation d'un préjudice résultant du divorce, D., 1980, Chr., p. 238; of dat de prestation compensatoire komt in de plaats van de hulpplicht: JARRIER, B., Guide du nouveau divorce, p. 137.
- (573) BRAZIER, M., Le nouveau droit du divorce, p. 117; DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1973, 2856, nr. 19; GUITTON, D., Les dommages-intérêts en réparation d'un préjudice résultant du divorce, D., 1980, Chr., p. 238; MASSIP, J., Le divorce pour séparation de fait et la pratique des tribunaux, Rép. Defrenois, 1978, p. 141; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 218. Zie ook algemeen over de prestation compensatoire : CARBONNIER, J., Droit civil, 2, La famille, p. 260.

B. Toepassingsgebied

254. Het recht op een prestation compensatoire bestaat niet bij elke soort echtscheiding. Bij de echtscheiding pour rupture de la vie commune blijft, ook na de echtscheiding, de plicht tot hulp bestaan. De uit de echt gescheiden echtgenoot heeft hier recht op onderhoudsgeld, niet op een prestation compensatoire⁵⁷⁴. Bij de echtscheiding door onderlinge toestemming kunnen de echtgenoten zelf overeenkomsten over de prestation compensatoire afsluiten. In het geval van echtscheiding wegens fout, kan ook niet steeds een prestation compensatoire verkregen worden. Slechts de onschuldige echtgenoot, of de schuldige echtgenoot wanneer de echtscheiding in beider nadeel is uitgesproken, heeft recht op een prestation compensatoire. Met andere woorden: slechts de exclusief schuldige echtgenoot wordt uitgesloten⁵⁷⁵. Toch kan de exclusief schuldige echtgenoot in bepaalde omstandigheden recht hebben op een prestation compensatoire. Dit is het geval wanneer het niet-toekennen van een prestation compensatoire grof onbillijk zou zijn rekening houdend met de duur van het huwelijk en met de hulp door de schuldige echtgenoot geleverd in het beroep van de andere⁵⁷⁶.

255. De prestation compensatoire is er op gericht het economisch onevenwicht, door de echtscheiding tussen partijen veroorzaakt, te herstellen. Van prestation

---

(574) BRAZIER, M., Le droit à réversion de retraite du conjoint divorcé, Gaz. Pal., 1979, 1, doctr., p. 332; DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 21; GRIMALDI, M., Domaine de la prestation compensatoire après divorce, Gaz. Pal., 1984, 1, panor., p. 50; GROSLIERE, J.-Cl., La réforme du divorce, p. 145; GUITON, D., Les dommages-intérêts en réparation d'un préjudice résultant du divorce, D., 1980, Chr., p. 238; JARRIER, B., Guide du nouveau divorce, p. 149; LINDON, R., L'accueil fait par les tribunaux au divorce pour rupture de la vie commune, J.C.P., 1977, D. 2857, nr. 33. De tegengestelde mening wordt ook verdedigd: MASSIP, J., Le divorce pour séparation de fait et la pratique des tribunaux, Rép. Defrenois, 1978, p. 142. Uit de Voorbereidende Werken kan geen duidelijk antwoord afgeleid worden: BRAZIER, M., Dans le divorce pour rupture de vie commune: le cumul ou l'alternance des charges nées du divorce, D., 1977, Chr., p. 152. De rechtspraak kent geen prestation compensatoire toe.

(575) DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 10, nr. 25; GRIMALDI, M., Domaine de la prestation compensatoire après divorce, Gaz. Pal., 1984, 1, panor., p. 50; GROSLIERE, J.-Cl., La réforme du divorce, p. 145; JARRIER, B., Guide du nouveau divorce, p. 137, p. 141: zowel man als vrouw kunnen recht hebben op een prestation compensatoire; LINDON, R. en BERTIN, Ph., Divorce 76, p. 56; MALAURIE, Ph. en AYNES, L., Cours de Droit Civil. La Famille, p. 172; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 218.

(576) BRAZIER, M., Le nouveau droit du divorce, p. 119: het begrip "hulp bij het beroep" moet ruim opgevat worden; DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 25 die betreurt dat de exclusief schuldige huishoudende echtgenoot steeds uitgesloten is van een prestation compensatoire; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 216.

compensatoire kan er dan ook slechts sprake zijn wanneer er zulk onevenwicht is⁵⁷⁷. Dit onevenwicht moet bovendien bestaan op het ogenblik van de echtscheiding, waarbij ook met de "voorspelbare toekomst" rekening gehouden moet worden⁵⁷⁸.

256. Verder heeft de uit de echt gescheiden echtgenoot niet van rechtswege recht op de prestation compensatoire. Hij moet een vordering in die zin instellen⁵⁷⁹. De rechter beoordeelt deze vordering soeverein⁵⁸⁰.

C. Uitwerking

I. Algemeen

257. Zoals reeds vermeld, was het bij de hervorming van de echtscheiding de bedoeling van de wetgever met de prestation compensatoire onmiddellijk en eens en voor goed een einde te maken aan de geldelijke gevolgen van de echtscheiding. Concreet resulteert dit enerzijds in het forfaitair karakter van de prestation compensatoire en anderzijds in de wijze van uitkering.

258. De prestation compensatoire is forfaitair, definitief⁵⁸¹. Wijzigingen zijn

---

(577) Over de vraag wanneer er nu juist onevenwicht is: X., La prestation compensatoire à l'épreuve de 10 années de pratique, Gaz. Pal., 13-14 november 1985, p. 6; BRAZIER, M., Le nouveau droit du divorce, p. 116.

(578) BRAZIER, M., Dans le divorce pour rupture de vie commune: le cumul ou l'alternance des charges nées du divorce, D., 1977, Chr., p. 51; DURRANDE, S., Le contentieux de la prestation compensatoire après divorce, D., 1983, Chr., p. 192; MALAURIE, Ph. en AYNES, L., Cours de Droit Civil. La Famille, p. 173.

(579) MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 223. Discussie is er omtrent de vraag of de vordering tot het bekomen van een prestation compensatoire ook na het echtscheidingsvonnis kan ingediend worden: BEAUCHARD, J., noot onder Cour d'appel de Paris 14 november 1980, D., 1982, p. 362; SIGALAS, P.A. en DE POULPIQUET, J., Demande en paiement de prestation compensatoire et action de in rem verso, J.C.P., 1985, 3197, nr. 8: de wetgever is onduidelijk, de vordering kan dus ook na het echtscheidingsvonnis ingesteld worden.

(580) GRIMALDI, M., Prestation compensatoire et pouvoir souverain des juges du fond, Gaz. Pal., 1984, 1, panor., p. 50. Vanzelfsprekend binnen de door de wet gestelde grenzen.

(581) BOYER, Y., La révision de la prestation compensatoire, D., 1980, Chr., p. 263; BRAZIER, M., Le nouveau droit du divorce, p. 123; CLAUX, J.P., FEYDEAU, M.T. en ROBINEAU, M.L., La prestation compensatoire subie ou choisie, Gaz. Pal., 27-28 maart 1987, Doctr., p. 9; DURRANDE, S., Le contentieux de la prestation compensatoire après divorce, D., 1983, Chr., p. 191; LINDON, R. en
(Wordt vervolgd...)

later, ongeacht de concrete manier van uitbetaling, niet meer mogelijk⁵⁸². Hierop zijn slechts twee uitzonderingen. Vooreerst is er de echtscheiding door onderlinge toestemming, waar de echtgenoten overeenkomsten kunnen afsluiten over de prestation compensatoire. Belangrijker is de in de wet ingelaste hardheidsclausule. Herziening naderhand van de prestation compensatoire is wel mogelijk wanneer het onveranderd behouden van de prestation compensatoire gevolgen zou hebben "d'une exceptionnelle gravité". Aangenomen wordt dat het economisch overleven van de uit de echt gescheiden echtgenoten op het spel moet staan⁵⁸³.

---

(581)(...vervolg)

BERTIN, Ph., Divorce '76, p. 57; MALAURIE, Ph. en AYNES, L., Cours de Droit Civil. La Famille, p. 174; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 214; MICHAUX, P., De la prestation compensatoire à l'union libre, Gaz. Pal., 23 april 1985, p. 2.

(582) Het probleem van de herziening stelt zich alleen wanneer de prestation compensatoire in rente uitgekeerd wordt. Hierover: CLAUX, J.P., FEYDEAU, M.T. en ROBINEAU, M.L., La prestation compensatoire subie ou choisie, Gaz. Pal., 27-28 maart 1987, Doctr., p. 9; FEYDEAU, M.T., ROBINEAU, M.L. en CLAUX, P.J., La modification de la prestation compensatoire: un juge ou trois juges?, Gaz. Pal., 1982, 1, Doctr., p. 332; MASSIP, J., Le divorce pour séparation de fait et la pratique des tribunaux, Rép. Defrenois, 1978, p. 141. Gevolg van de onveranderlijkheid is het feit dat bepaalde stipulaties inzake de prestation compensatoire niet mogelijk zijn. Zo de bepaling dat er een einde komt aan de prestation compensatoire bij een nieuw huwelijk. BENABENT, A., Bilan de cinq ans d'application de la réforme du divorce, D., 1981, Chr., p. 36; GRIMALDI, M., Le remariage de l'époux divorcé créancier d'une rente servie à titre de prestation compensatoire, Gaz. Pal., 18-20 november 1984, panor., p. 283; LINDON, R. en BENABENT, A., noot onder Cass 2 mei 1984, D., 1984, p. 579. Het is niet mogelijk onvoorzienbare omstandigheden in te roepen om een aanpassing van de prestation compensatoire te bekomen: DURRANDE, S., Le contentieux de la prestation compensatoire après divorce, D., 1983, Chr., p. 192.

(583) BOYER, Y., La révision de la prestation compensatoire, D., 1980, Chr., p. 264: aangezien de herzieningsmogelijkheid indruist tegen de aard en het karakter van de prestation compensatoire, moet ze eng geïnterpreteerd worden. DURRANDE, S., Le contentieux de la prestation compensatoire après divorce, D., 1983, chr., p. 193; FEYDEAU, M.T., ROBINEAU, M.L. en CLAUX, P.J., La modification de la prestation compensatoire: un juge ou trois juges?, Gaz. Pal., 1982, 1, doct., p. 332; MALAURIE, Ph. en AYNES, L., Cours de Droit Civil. La Famille, p. 175; MICHAUX, P., La prestation compensatoire; le législateur et le juge, Gaz. Pal., 4-5 maart 1987, D., p. 2; RAYNAUD, P., Les divers visages du divorce 1976, D., 1976, Chr., p. 141. Herziening is niet mogelijk bij vrijwillige vermindering van de economische mogelijkheden: DURRANDE, S., Le contentieux de la prestation compensatoire après divorce, D., 1983, Chr., p. 194. Zowel de schuldeiser als de schuldenaar van de prestation compensatoire kan deze herziening aanvragen. DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 48; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 220. Met de economische situatie van de andere ex-echtgenoot wordt slechts rekening gehouden om de omvang van de aanpassing te bepalen: BOYER, Y., La révision de la prestation compensatoire, D., 1980, Chr., p. 266; LINDON, R. en BENABENT, A., noot onder Cass. 2 mei 1984, D., 1984, p. 580. Vraag is ook te weten of herziening ook mogelijk is wanneer in eerste instantie geen prestation compensatoire werd toegekend. Hierover: DURRANDE, S., Le contentieux de la prestation compensatoire après divorce, D., 1983, Chr., p. 194; FEYDEAU, M.T., ROBINEAU, (Wordt vervolgd...)

259. De prestation compensatoire wordt in beginsel in kapitaal uitgekeerd⁵⁸⁴. In de wet zijn drie verschillende manieren voorzien voor de concrete uitbetaling⁵⁸⁵. Vooreerst kan de prestation compensatoire via een geldsom worden uitgekeerd⁵⁸⁶. Verder kan de echtgenoot-schuldenaar bepaalde goederen in vruchtgebruik afstaan⁵⁸⁷. De derde mogelijkheid bestaat erin waarden in depot te geven. De opbrengst van deze waarden komt dan toe aan de echtgenoot die gerechtigd is op een

---

(583)(...vervolg)

M.L. en CLAUX, P.J., La modification de la prestation compensatoire: un juge ou trois juges?, Gaz. Pal., 1982, 1, doct., p. 332.

(584) DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 10; GROSLIERE, J.-Cl., La réforme du divorce, p. 149; JARRIER, B., Guide du nouveau divorce, p. 144; MALAURIE, Ph. en AYNES, L., Cours de Droit Civil. La Famille, p. 175. In de Voorbereidende Werken van de wet van 11 juli 1975 werd ervan uitgegaan dat de prestation compensatoire slechts in 20% van de gevallen in kapitaal zou kunnen worden uitbetaald: DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 12.

(585) Deze in de wet voorziene modaliteiten zijn limitatief: BRAZIER, M., Le nouveau droit du divorce, p. 124; GROSLIERE, J.-Cl., La réforme du divorce, p. 152; JARRIER, B., Guide du nouveau divorce, p. 144; MALAURIE, Ph. en AYNES, L., Cours de Droit Civil. La Famille, p. 176; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 223; X., La prestation compensatoire à l'épreuve de 10 années de pratique, Gaz. Pal., 13-14 november 1985, p. 7. Tussen de in de wet opgesomde modaliteiten bevindt zich niet de uitvoering via overdracht van een bepaald goed in volle eigendom. De wetgever beschouwde dit als een "echte onteigening". Hierover: CLAUX, J.P., FEYDEAU, M.T. en ROBINEAU, M.L., La prestation compensatoire subie ou choisie, Gaz. Pal., 27-28 maart 1987, D., p. 9; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 223. In onderling overleg zijn natuurlijk andere regelingen mogelijk. Bij het bepalen van de modaliteiten van de uitkering van de prestation compensatoire is de rechter soeverein. Hij moet de beslissing wel motiveren: X., La prestation compensatoire à l'épreuve de 10 années de pratique, Gaz. Pal., 13-14 november 1985, p. 5.

(586) Vooropgesteld werd deze som eventueel te plaatsen bij een verzekeringsmaatschappij. Hierover: DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 49; LINDON, R. en BERTIN, Ph., Divorce '76, p. 61.

(587) CLAUX, J.P., FEYDEAU, M.T. en ROBINEAU, M.L., La prestation compensatoire subie ou choisie, Gaz. Pal., 27-28 maart 1987, D. p. 9, sommen enkele nadelen op van dit systeem. Vruchtgebruik is moeilijk economisch te waarderen en men heeft steeds het risico van een conflict tussen blote eigenaar en vruchtgebruiker. Bovendien is er voor wat de roerende goederen betreft, die meestal "verbruiksgoederen" zijn, geen echt praktisch verschil tussen afstand van die goederen in volle eigendom of in vruchtgebruik. Hiervan wordt in de praktijk minder gebruik gemaakt dan werd verwacht: BENABENT, A., Bilan de cinq ans d'application de la réforme du divorce, D., 1981, Chr., p. 35 die stelt dat de rechters deze wijze van uitkering als een soort onteigening ervaren. Het vonnis waarbij de overdracht van het vruchtgebruik wordt bepaald is een authentieke akte die op het hypotheekkantoor dient overgeschreven te worden om de tegenstelbaarheid tegenover derden te verzekeren: DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 50.

prestation compensatoire⁵⁸⁸.

De rechter kan ook toestaan dat het kapitaal in drie annuïteiten wordt uitgekeerd⁵⁸⁹. Als waarborg kan hij het echtscheidingsvonnis afhankelijk maken van de storting van het kapitaal⁵⁹⁰.

260. Wanneer de prestation compensatoire niet in kapitaal kan uitgevoerd worden, kan de betaling ook via een rente gebeuren⁵⁹¹. Deze rente is eveneens forfaitair. Wel kan de rente reeds van in het begin voor bepaalde perioden een verschillend bedrag vastgesteld worden⁵⁹². De rente is automatisch geïndexeerd⁵⁹³. De

-
- (588) Dit depot gebeurt dan meestal bij een financiële instelling. MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 223. Als negatieve punten worden hier naar voor geschoven: het feit dat het moeilijk is een portefeuille te beheren en het feit dat de waarden gedurende lange tijd geïmmobiliseerd zijn. Hierover: CLAUX, J.P., FEYDEAU, M.T. en ROBINEAU, M.L., La prestation compensatoire subie ou choisie, Gaz. Pal., 27-28 maart 1987, D. p. 9.
- (589) In dit geval moeten er zekerheden ter betaling worden ingelast: CLAUX, J.P., FEYDEAU, M.T. en ROBINEAU, M.L., La prestation compensatoire subie ou choisie, Gaz. Pal., 27-28 maart 1987, D., p. 9; JARRIER, B., Guide du nouveau divorce, p. 144.
- (590) BRAZIER, M., Le nouveau droit du divorce, p. 125; JARRIER, B., Guide du nouveau divorce, p. 146; LINDON, R. en BERTIN, Ph., Divorce '76, p. 61.
- (591) Met opzet is niet het woord "pension" gebruikt, om duidelijk de breuk met het vroegere systeem van het onderhoudsgeld aan te tonen: CARBONNIER, J., La question du divorce, D., 1975, Chr., p. 120. Wanneer de rechter bepaalt dat de prestation compensatoire in rente uitgekeerd wordt, gaat het Hof van Cassatie niet na of er echt onvoldoende kapitaal aanwezig is. GRIMALDI, M., Prestation compensatoire et pouvoir souverain des juges du fond, Gaz. Pal., 1984, 1, panor., p. 50; MALAURIE, Ph. en AYNES, L., Cours de Droit Civil. La Famille, p. 176; MICHAUX, P., La prestation compensatoire, le législateur et le juge, Gaz. Pal., 4-5 maart 1987, D., p. 2; X., La prestation compensatoire à l'épreuve de 10 années de pratique, Gaz. Pal., 13-14 november 1985, p. 7. Gesteld wordt dat vaak onvoldoende moeite gedaan wordt om de prestation compensatoire in kapitaal uit te keren: men kan een lening aangaan, een goed verkopen, de uitkering van de prestation compensatoire betrekken bij de vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap... Hierover: BENABENT, A., Bilan de cinq ans d'application de la réforme du divorce, D., 1981, Chr., p. 35 en verwijzingen aldaar; CARBONNIER, J., La question du divorce, D., 1975, Chr., p. 120; MASSIP, J., Noot onder Cour de Paris, 25 april 1978, Rép. Defrenois, 1978, p. 1217; X., La prestation compensatoire à l'épreuve de 10 années de pratique, Gaz. Pal., 13-14 november 1985, p. 8. De rente moet in een vast bedrag uitgedrukt worden. Het is niet mogelijk de rente vast te stellen op een bepaald percentage van het inkomen van de echtgenoot-schuldenaar: CLAUX, J.P., FEYDEAU, M.T. en ROBINEAU, M.L., La prestation compensatoire subie ou choisie, Gaz. Pal., 27-28 maart 1987, D., p. 9.
- (592) DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 59; CLAUX, J.P., FEYDEAU, M.T. en ROBINEAU, M.L., La prestation compensatoire subie ou choisie, Gaz. Pal., 27-28 maart 1987, D. p. 9; GRIMALDI, M., Immutabilité de la prestation compensatoire, Gaz. Pal., 18-20 november 1984, 2, panor., p. 283; GROSLIERE, J.-Cl., La réforme du divorce, p. (Wordt vervolgd...)

looptijd van de rente is korter of gelijk aan het leven van de echtgenoot-schuldeiser van de prestation compensatoire⁵⁹⁴. Deze rente is ook passief overdraagbaar, wat concreet betekent dat ze overgaat op de rechtsopvolger van de ex-echtgenoot-schuldenaar van de prestation compensatoire⁵⁹⁵. De rechter kan ook zekerheden voorzien tot waarborg van de betaling van de rente⁵⁹⁶.

II. Bedrag

261. De prestation compensatoire heeft tot doel het economisch onevenwicht tussen de echtgenoten, ontstaan door de echtscheiding, weg te werken. Twee punten zijn daarbij van belang. Vooreerst moet worden onderzocht op welk ogenblik de rechter zich moet plaatsen om het eventuele onevenwicht te beoordelen. Verder moet

---

(592)(...vervolg)

154; LINDON, R. en BERTIN, Ph., Divorce '76, p. 61; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 225.

(593) BRAZIER, M., Le nouveau droit du divorce, p. 126; CLAUX, J.P., FEYDEAU, M.T. en ROBINEAU, M.L., La prestation compensatoire subie ou choisie, Gaz. Pal., 27-28 maart 1987, D., p. 9; DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 70; DURRANDE, S., Le contentieux après divorce, D., 1983, Chr., p. 192; LINDON, R. en BERTIN, Ph., Divorce '76, p. 61; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 225.

(594) DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 60; LINDON, R. en BERTIN, Ph., Divorce '76, p. 61; MICHAUX, P., De la prestation compensatoire à l'union libre, Gaz. Pal., 23 april 1985, D., p. 2. Wanneer niets specifiek bepaald is, is de looptijd van de rente gelijk aan het leven van de ex-echtgenoot-schuldeiser : CLAUX, J.P., FEYDEAU, M.T. en ROBINEAU, M.L., La prestation compensatoire subie ou choisie, Gaz. Pal., 27-28 maart 1987, D., p. 9.

(595) DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 64; GROSLIERE, J.-Cl., La réforme du divorce, p. 155; GUITON, D., Les dommages-intérêts en réparation d'un préjudice résultant du divorce, D., 1980, Chr., p. 238; LINDON, R. en BERTIN, Ph., Divorce '76, p. 61; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 225. Dit kan de tweede echtgenoot van de ex-echtgenoot-schuldenaar van de prestation compensatoire zijn of de kinderen uit het tweede huwelijk: JARRIER, B., Guide du nouveau divorce, p. 149; MICHAUX, P., La prestation compensatoire, le législateur et le juge, Gaz. Pal., 4-5 maart 1987, D., p. 3; MICHAUX, P., De la prestation compensatoire à l'union libre, Gaz. Pal., 23 april 1985, D., p. 2. De passieve overdraagbaarheid blijft vaak dode letter door het verwerpen van de nalatenschap van de ex-echtgenoot-schuldenaar van de prestation compensatoire: BRAZIER, M., Le droit à réversion de retraite du conjoint divorcé, Gaz. Pal., 1979, 1, doct., p. 332. Voorgesteld werd de mogelijkheid te voorzien voor de echtgenoot-schuldenaar van de prestation compensatoire en voor zijn erfgenamen om de omzetting van de rente in kapitaal te vragen. Hierover: MICHAUX, P., La prestation compensatoire, le législateur et le juge, Gaz. Pal., 4-5 maart 1987, p. 3.

(596) Zie verder nummer 264.

nagegaan worden aan de hand van welke elementen het onevenwicht moet worden beoordeeld.

De rechter moet zich, om de economische situatie van de echtgenoten te beoordelen, plaatsen op het ogenblik van de echtscheiding⁵⁹⁷. Hij moet daarbij ook rekening houden met de "avenir prévisible"⁵⁹⁸. Het is logisch dat de rechter zich bij het beoordelen van de situatie moet plaatsen op het ogenblik van de echtscheiding zelf. Het is immers de economische ongelijkheid veroorzaakt door de echtscheiding die vergoed moet worden. Wijzigingen in de economische situatie achteraf zijn zonder belang. De prestation compensatoire is immers forfaitair eens en voorgoed vastgelegd.

262. Bij het bepalen van de omvang van de economische ongelijkheid kan de rechter vrij allerlei elementen in aanmerking nemen. De rechter moet in feite vaststellen welke economische verliezen de echtgenoten lijden door de echtscheiding. Hij is hierbij vrij bij het bepalen van de elementen waarmee hij rekening houdt en bij het taxeren ervan⁵⁹⁹. De wetgever geeft wel een aantal aanbevelingen. De rechter zou bij het bepalen van de prestation compensatoire rekening moeten houden met de mogelijkheden en de behoeften van de echtgenoten. Dit is een zeer vreemde aanbeveling die helemaal niet strookt met het wezen van de prestation compensatoire. Algemeen wordt ze dan ook als een "onbelangrijke aanbeveling" van de hand gedaan⁶⁰⁰. Verder heeft de wetgever een aantal elementen opgesomd die een leidraad kunnen zijn bij het bepalen van het economisch verlies⁶⁰¹. In eerste instantie zijn dit feitelijkheden

---

(597) Een probleem kan er hier eventueel in bestaan dat er juist op het ogenblik van de echtscheiding een probleemsituatie is: één van de echtgenoten is werkloos of ernstig ziek... In de rechtspraak is de oplossing hierin gevonden dat de uitspraak over de prestation compensatoire dan met één jaar wordt uitgesteld: X., La prestation compensatoire à l'épreuve de 10 années de pratique, Gaz. Pal., 13-14 november 1985, p. 5.

(598) Het feit dat de rechter rekening moet houden met de "avenir prévisible" wordt algemeen als zeer moeilijk en lastig ervaren. LINDON, R. en BERTIN, Ph., Divorce '76, p. 78; MICHAUX, P., La prestation compensatoire, le législateur et le juge, Gaz. Pal., 4-5 maart 1987, D., p. 2.

(599) MASSIP, J., Noot onder Cass. 13 februari 1980, Rép. Defrenois, 1981, p. 293; X., La prestation compensatoire à l'épreuve de 10 années de pratique, Gaz. Pal., 13-14 november 1985, p. 5.

(600) DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 43; X., La prestation compensatoire à l'épreuve de 10 années de pratique, Gaz. Pal., 13-14 november 1985, p. 4.

(601) Deze opsomming is niet limitatief. BRAZIER, M., Le nouveau droit du divorce, p. 121; DE POULPIQUET, J., La prestation compensatoire après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 36; GROSLIERE, J.-Cl., La réforme du divorce, p. 150; JARRIER, B., Guide du nouveau divorce, p. 140; LINDON, R. en BERTIN, Ph., Divorce '76, p. 57; MASSIP, J., noot onder Cass. 13 februari 1980, Rép. Defrenois, 1981, p. 293; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 219; X., La (Wordt vervolgd...)

die de mogelijkheid inkomen uit arbeid te verwerven beïnvloeden. Het gaat om de leeftijd en de gezondheidstoestand van de echtgenoten, hun diploma's en beroepsvaardigheden en hun beschikbaarheid op de arbeidsmarkt waarbij de tijd die moet besteed worden aan de opvoeding van de kinderen een plaats heeft. Er kan echter ook rekening worden gehouden met de tijd die vroeger reeds aan de opvoeding van de kinderen werd gespendeerd. Daardoor immers heeft de echtgenoot die zich daarmee bezig gehouden heeft een zekere "achterstand" in de beroepsloopbaan opgelopen.

Een tweede reeks na te gane gegevens beïnvloeden de mogelijkheid om inkomen, anders dan uit arbeid te verwerven. Het zijn de aanwezigheid en de omvang van bestaande en te voorziene rechten⁶⁰², het eventuele verlies van het pension de réversion. Hier moet ook nagegaan worden wat de samenstelling van de vermogens van de echtgenoten is na de vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap⁶⁰³.

Op te merken is dat de "fout aan de echtscheiding" in beginsel geen rol speelt bij het bepalen van het bedrag van de prestation compensatoire⁶⁰⁴.

263. De wetgever heeft tevens een aantal maatregelen getroffen om de taak van de rechter te vergemakkelijken. De informatiemogelijkheden van de rechter zijn verruimd⁶⁰⁵ en hij kan zich laten bijstaan door een expert⁶⁰⁶.

---

(601)(...vervolg)

prestation compensatoire à l'épreuve de 10 années de pratique, Gaz. Pal., 13-14 november 1985, p. 4. Niet vermeld bij deze elementen is de duur van het huwelijk. Toch speelt dit in de praktijk een grote rol: LINDON, R. en BERTIN, Ph., Divorce '76, p. 57; DE POULPIQUET, J., La prestation compensatoire après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 37; X., La prestation compensatoire à l'épreuve de 10 années de pratique, Gaz. Pal., 13-14 november 1985, p. 6.

(602) Hier vermelden de auteurs uitdrukkelijk als voorbeeld: de pensioenrechten. Zie : BRAZIER, M., Le droit à réversion de retraite du conjoint divorcé, Gaz. Pal., 1979, 1, doct., p. 332; CORPECHOT, R., Le régime de la séparation de biens et le régime de la participation aux acquêts, in Le statut matrimonial du Français, p. 289; DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 38; JARRIER, B., Guide du nouveau divorce, p. 141; X., La prestation compensatoire à l'épreuve de 10 années de pratique, Gaz. Pal., 13-14 november 1985, p. 5.

(603) Dit betekent niet dat de vereffening-verdeling reeds moet voltooid zijn. Hier kan de hulp van een expert zeer nuttig zijn. De expert kan de te verwachten resultaten van de vereffening-verdeling aan de rechter meedelen. Zie : DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 40; X., La prestation compensatoire à l'épreuve de 10 années de pratique, Gaz. Pal., 13-14 november 1985, p. 4.

(604) X., La prestation compensatoire à l'épreuve de 10 années de pratique, Gaz. Pal., 13-14 november 1985, p. 6: in de praktijk blijkt de fout wel een rol te spelen.

(605) Partijen hebben een informatieplicht en vele instellingen kunnen zich niet langer verschuilen achter het beroepsgeheim. DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 40; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 220.

III. Betaling

264. Problemen in verband met de concrete betaling van de prestation compensatoire zijn er niet zozeer wanneer de prestation compensatoire in kapitaal uitgekeerd moet worden. Het risico dat het kapitaal niet uitgekeerd wordt is niet zo groot. Het is een eenmalige operatie en de rechter beschikt over een aantal middelen om de effectieve betaling te verzekeren ⁶⁰⁷. De rechter kan het echtscheidingsvonnis afhankelijk maken van het storten van het kapitaal ⁶⁰⁸. Wanneer de faciliteit toegekend wordt het kapitaal in drie annuïteiten te betalen, moeten bovendien steeds zekerheden worden gesteld ⁶⁰⁹.

265. Wanneer de prestation compensatoire in rente uitgekeerd wordt, kunnen wel problemen ontstaan. Hier duiken de moeilijkheden op die inherent zijn aan periodieke betalingen. Het zijn juist die moeilijkheden die de wetgever door het afschaffen van het onderhoudsgeld wilde vermijden. De wetgever heeft gepoogd aan deze mogelijke problemen op twee manieren te verhelpen ⁶¹⁰. In eerste instantie heeft de wetgever een systeem uitgewerkt van centrale inning van onderhoudsgeld ⁶¹¹. Dit

---

(606) (...vervolg)

(606) Dit zal vaak een notaris zijn. BRAZIER, M., Le nouveau droit du divorce, p. 123; DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 40; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 220; VIALATTE, R., Aspects nouveaux du rôle du notaire dans la procédure du divorce, J.C.P., 1977, 2846, nr. 27 die de concrete werkwijze van de notaris-expert beschrijft.

(607) Zie nummer 259.

(608) DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 70; GROSLIERE, J. CL., La réforme du divorce, p. 154; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 225.

(609) CLAUX, J.P., FEYDEAU, M.T. en ROBINEAU, M.L., La prestation compensatoire subie ou choisie, Gaz. Pal., 27- 28 maart 1987, p. 9.

(610) De uitvoering kan vanzelfsprekend ook steeds volgens de gewone gemeenrechtelijke regels (beslag, gedwongen uitvoering ...) gevorderd worden. Door de wet van 2 januari 1973 is bovendien een soort ontvangstmachtiging in het leven geroepen. Hierover: DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 74.

(611) In het leven geroepen door de wet van 11 juli 1975. Zie voor de concrete werking en de procedure: DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 76; GROSLIERE, J. CL., La réforme du divorce, p. 183; JARRIER, B., Guide du nouveau divorce, p. 162; LINDON, R., Commentaire du décret du 31 décembre 1975 relatif aux modalités d'application de la loi du 11 juillet 1975 relative au recouvrement public des pensions alimentaires, J.C.P., 1976, D., 2763; LINDON, R. en BERTIN, PH., Divorce '76, p. 75; MASSIP, J., La réforme du divorce, Rép. Defrénois, 1976, p. 359.

systeem kan niet alleen toegepast worden voor het innen van onderhoudsgeld, maar ook voor het innen van een in rente uit te keren prestation compensatoire.

In tweede instantie heeft de wetgever het voor de rechter mogelijk gemaakt de schuldenaar van de prestation compensatoire te verplichten zekerheden te stellen ⁶¹².

Bovendien is het niet betalen van de rente van de prestation compensatoire te kwalificeren als het strafrechtelijk gesanctioneerde misdrijf van familieverlating ⁶¹³.

D. Partijautonomie

266. De echtgenoten kunnen enerzijds overeenkomsten treffen in het kader van een echtscheiding door onderlinge toestemming. Anderzijds kunnen de echtgenoten ook overeenkomsten treffen in het kader van een echtscheiding op grond van bepaalde feiten.

In het kader van een echtscheiding door onderlinge toestemming zijn de echtgenoten volledig vrij om een overeenkomst over de prestation compensatoire te treffen ⁶¹⁴. Wel moet, zoals elke overeenkomst aangegaan in het raam van een echtscheiding door onderlinge toestemming, ook deze overeenkomst gehomologeerd worden door de rechter ⁶¹⁵. De partijen kunnen de prestation compensatoire naar eigen goeddunken construe-

---

(612) CLAUX, J.P., FEYDEAU, M.T. en ROBINEAU, M.L., La prestation compensatoire subie ou choisie, Gaz. Pal., 27 - 28 maart 1987, p. 9; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 225. Hierbij kan ook het echtscheidingsvonnis afhankelijk gesteld worden van de effectieve realisatie van de zekerheden. Dit zal echter in de praktijk niet eenvoudig zijn. Het is moeilijk iemand bereid te vinden zich borg te stellen. Ook de mogelijkheid goederen in pand te geven wordt niet veel gebruikt. De prestation compensatoire wordt immers slechts in rente betaald wanneer er onvoldoende kapitaal aanwezig is. In die gevallen zijn er dan ook meestal geen middelen aanwezig om zekerheden te stellen. Zie: DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 71; LINDON, R. en BERTIN, PH., Divorce '76, p. 62.

(613) DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 78; JARRIER, B., Guide du nouveau divorce, p. 169; LINDON, R. en BERTIN, PH., Divorce '76, p. 62; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 226; MICHAUX, P., La prestation compensatoire, le législateur et le juge, Gaz. Pal., 4 - 5 maart 1987, p. 3.

(614) CLAUX, J.P., FEYDEAU, M.T. en ROBINEAU, M.L., La prestation compensatoire subie ou choisie, Gaz. Pal., 27 - 28 maart 1987, p. 10; DURRANDE, S., Le contentieux de la prestation compensatoire après divorce, D., 1983, Chr., p. 195; LINDON, R. en BERTIN, PH., Divorce '76, p. 63; MASSIP, J., noot onder Cass. 22 mei 1979, Rép. Defrenois, 1980, p. 1362; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 227. In de wet wordt niet gesproken over de prestation compensatoire bij echtscheiding door onderlinge toestemming: BARAT, CH., La convention réglant les conséquences patrimoniales du divorce et de la séparation de corps, Gaz. Pal., 1976, II, p. 447.

(615) BRAZIER, M., Le nouveau droit du divorce, p. 177; MASSIP, J., La réforme (Wordt vervolgd...)

ren. De enige rem is het verbod in te gaan tegen de openbare orde ⁶¹⁶. De echtgenoten hoeven dus de door de wet voorgeschreven regeling van de prestation compensatoire niet te volgen. Afwijkende bedingen in verband met de berekening of de uitvoering van de prestation compensatoire zijn mogelijk ⁶¹⁷. Belangrijk is ook de mogelijkheid die voor de echtgenoten openstaat om in hun overeenkomst te voorzien dat de prestation compensatoire kan herzien worden. De uit de echt gescheiden echtgenoten kunnen zich dan na de echtscheiding tot de rechter wenden om een aanpassing van de prestation compensatoire te bekomen. Wanneer de echtgenoten in hun overeenkomst geen herzieningsmogelijkheid hebben opgenomen, kan de door hen in de overeenkomst afgesproken regeling over de prestation compensatoire slechts aangepast of gewijzigd worden via een nieuwe overeenkomst die opnieuw de homologatie door de rechter behoeft ⁶¹⁸.

(615)(...vervolg)

du divorce, p. 227. De rechter moet hiertoe over alle informatie kunnen beschikken. De rechter controleert de billijkheid van de regeling. Hij kan de overeenkomst niet zelf aanpassen. Hij kan wel de homologatie weigeren en de echtgenoten aansporen tot bepaalde aanpassingen. Hierover: BOYER, Y., La révision de la prestation compensatoire, D., 1980, Chr., p. 270; CLAUX, J.P., FEYDEAU, M.T. en ROBINEAU, M.L., La prestation compensatoire subie ou choisie, Gaz. Pal., 27 - 28 maart 1987, p. 10; DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 33.

(616) BOYER, Y., La révision de la prestation compensatoire, D., 1980, Chr., p. 268; MASSIP, J., Le divorce par consentement mutuel et la pratique des tribunaux, D., 1979, Chr., p. 122. De discussie concentreert zich hier rond de vraag of het forfaitair karakter van de prestation compensatoire al dan niet van openbare orde is. Hierover: BOYER, Y., La révision de la prestation compensatoire, D., 1980, Chr., p. 269 die de mening toegedaan is dat dit niet het geval is.

(617) Wat de prestation compensatoire in kapitaal betreft, kan overeengekomen worden dat een bepaald goed in volle eigendom wordt overgedragen. CLAUX, J.P., FEYDEAU, M.T. en ROBINEAU, M.L., La prestation compensatoire subie ou choisie, Gaz. Pal., 27 - 28 maart 1987, p. 10; MASSIP, J., Le divorce par consentement mutuel et la pratique des tribunaux, D., 1979, Chr., p. 123; REVEL, J., Les conventions entre époux désunis, J.C.P., 1982, 3055, nr. 15. Ook wanneer de prestation compensatoire in rente wordt uitgekeerd hebben de echtgenoten een grote vrijheid. De rente kan uitgedrukt worden in een percentage. De echtgenoten kunnen de rente doen schommelen naar believen, al dan niet indexeren of er voorwaarden aan verbinden. CLAUX, J.P., FEYDEAU, M.T. en ROBINEAU, M.L., La prestation compensatoire subie ou choisie, Gaz. Pal., 27 - 28 maart 1987, p. 10; MASSIP, J., Le divorce par consentement mutuel et la pratique des tribunaux, D., 1979, Chr., p. 120; REVEL, J., Les conventions entre époux désunis, J.C.P., 1982, D., 3055, nr. 15. Over het al dan niet toelaatbaar zijn van bepaalde voorwaarden: BOYER, Y., La révision de la prestation compensatoire, D., 1980, Chr., p. 269; REVEL, J., Les conventions entre époux désunis, J.C.P., 1982, 3055, nr. 15. Er kan eveneens bepaald worden dat de prestation compensatoire niet passief overdraagbaar is: MASSIP, J., Le divorce par consentement mutuel et la pratique des tribunaux, D., 1979, Chr., p. 122.

(618) BOYER, Y., La révision de la prestation compensatoire, D., 1980, Chr., p. 265, p. 270; BRAZIER, M., Le nouveau droit du divorce, p. 177; DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. (Wordt vervolgd...)

Op te merken is bovendien dat de overeenkomst door de echtgenoten inzake de prestation compensatoire afgesloten in het kader van een echtscheiding door onderlinge toestemming uitvoerbare kracht heeft ⁶¹⁹.

267. De echtgenoten hebben echter niet alleen de mogelijkheid overeenkomsten over de prestation compensatoire af te sluiten wanneer er een echtscheiding door onderlinge toestemming plaatsvindt. De echtgenoten kunnen in eerste instantie steeds, in de loop van de procedure van echtscheiding op grond van bepaalde feiten, overschakelen naar een echtscheiding door onderlinge toestemming ⁶²⁰. Maar ook wanneer ze binnen het raam van een echtscheiding op grond van bepaalde feiten blijven, kunnen de echtgenoten een overeenkomst afsluiten over de prestation compensatoire. De rechter zal dan bij zijn beslissing met deze overeenkomst rekening houden ⁶²¹.

E. Prestation compensatoire en pensioen

268. De prestation compensatoire is niet uitdrukkelijk in het leven geroepen om het vraagstuk van het lot van de pensioenrechten bij echtscheiding op te lossen. Toch werd van meet af aan het recht op pensioen bij de prestation compensatoire betrokken. Wat de echtscheiding door onderlinge toestemming betreft, werd gesteld dat de echtgenoten de pensioenrechten in hun overeenkomst dienen te

---

(618)(...vervolg)

47; LINDON, R. en BERTIN, PH., Divorce '76, p. 63; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 227; MASSIP, J., noot onder Cass. 22 mei 1979, Rep. Defrenois, 1980, p. 1364; REVEL, J., Les conventions entre époux désunis, J.C.P., 1982, 3055, nr. 15. De stelling wordt ook verdedigd dat zelfs wanneer in de overeenkomst geen herzieningsclausule is opgenomen toch herziening aan de rechter kan gevraagd worden wanneer dit ook mogelijk is voor de door de rechter vastgestelde prestation compensatoire. BENABENT, A., Bilan de cinq ans d'application de la réforme du divorce, D., 1981, Chr., p. 36; DURRANDE, S., Le contentieux de la prestation compensatoire après divorce, D., 1983, Chr., p. 195; MASSIP, J., Le divorce par consentement mutuel et la pratique des tribunaux, D., 1979, Chr., p. 120 haalt beide stellingen aan.

(619) LINDON, R. en BERTIN, PH., Divorce '76, p. 63; MASSIP, J., La réforme du divorce, p. 227; REVEL, J., Les conventions entre époux désunis, J.C.P., 1982, 3055, nr. 32.

(620) Hierover: CLAUX, J.P., FEYDEAU, M.T. en ROBINEAU, M.L., La prestation compensatoire subie ou choisie, Gaz. Pal., 27 - 28 maart 1987, p. 10.

(621) Hierover: BOYER, Y., La révision de la prestation compensatoire, D., 1980, Chr., p. 270: ook na de echtscheiding zou nog een overeenkomst mogelijk zijn, mits deze door de rechter gehomologeerd wordt.

betrekken ⁶²².

269. De prestation compensatoire is erop gericht het economisch onevenwicht tussen de echtgenoten, veroorzaakt door de echtscheiding weg te werken. Bij de elementen die de wetgever aanreikt om het bedrag van de prestation compensatoire te bepalen, komen de pensioenrechten op twee verschillende plaatsen aan bod ⁶²³. Vooreerst wordt gesteld dat het verlies van rechten voor een pension de réversion een verhoogde prestation compensatoire rechtvaardigt. Gezien de evolutie van het pensioen na echtscheiding, geniet thans praktisch elke echtgescheiden echtgenoot van een pension de réversion. De echtscheiding zelf veroorzaakt wat dit element betreft geen economische ongelijkheid meer ⁶²⁴. Een tweede element dat de omvang van de prestation compensatoire kan beïnvloeden is het lot van de bestaande en te verwachten rechten. Waar deze pensioenrechten tijdens het huwelijk het ganse gezin ten goede komen is dit na de echtscheiding niet langer het geval. Door de echtscheiding verliest de echtgenoot - niet titularis elk genot van die pensioenrechten. Hier veroorzaakt de echtscheiding wel degelijk een economisch onevenwicht dat door de prestation compensatoire dient gecorrigeerd te worden ⁶²⁵.

270. Bij echtscheiding pour rupture de la vie commune is er geen prestation compensatoire aangezien na zulk soort echtscheiding de hulpplicht blijft bestaan ⁶²⁶. Dit houdt niet in dat het verlies van het medegenot van de pensioenrechten voor de echtgenoot - niet titularis in generlei mate gecompenseerd wordt. Men gaat ervan uit dat de plicht tot hulp, die blijft voortbestaan, inhoudt dat de oude dagvoorziening van de echtgenoot - niet titularis wordt verzorgd. Eventueel moet de echtgenoot die eiser was in de procedure de kost dragen van een aansluiting van de andere echtge-

---

(622) BRAZIER, M., Le nouveau droit du divorce, p. 129, p. 177.

(623) Zie nummer 261.

(624) JARRIER, B., Guide du nouveau divorce, p. 142. Dit houdt echter niet in dat het bekomen van een pension de réversion invloed heeft op de passieve overdraagbaarheid van de prestation compensatoire. Voorgesteld werd de passieve overdraagbaarheid in omvang te beperken. De prestation compensatoire zou nog slechts door de rechtsopvolgers van de echtgenoot - schuldenaar moeten betaald worden ten belope van het verschil tussen het bedrag van de prestation compensatoire en dat van de pension de réversion. Het pension de réversion zou met andere woorden aangevuld worden tot het bedrag van de prestation compensatoire. Deze interpretatie werd afgewezen. Hierover: X, Divorce. Séparation de corps. Prestation compensatoire. Pension de réversion. Régimes différents, Rep. Defrenois, 1979, p. 669.

(625) DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856, nr. 38; X., La prestation compensatoire à l'épreuve de 10 années de pratique, Gaz. Pal., 13 - 14 november 1985, p. 5.

(626) Zie nummer 254.

noot in de sociale zekerheid of in een privé-verzekering ⁶²⁷.

---

(627) JARRIER, B., Guide du nouveau divorce, p. 150; LINDON, R. en BERTIN, PH., Divorce '76, p. 83.

Afdeling 3. Huwelijksvermogensrecht en pensioenrechten bij echtscheiding

§ 1. Traditionele opvatting

271. Traditioneel werd door de commentatoren van de code civil gesteld dat pensioenrechten eigen goederen waren, die bijgevolg buiten beschouwing bleven bij de vereffening-verdeling van de gemeenschap. Hierbij ging men er dan van uit dat deze pensioenrechten eigen waren wegens hun specifieke aard ⁶²⁸. Dit zou zo zijn omdat de pensioenrechten onoverdraagbaar zijn en bijgevolg onmogelijk in gemeenschap kunnen vallen ⁶²⁹. Anderen waren van mening dat de basis van het eigen karakter van de pensioenrechten diende gevonden te worden in het intuitu personae karakter van deze rechten. Pensioenrechten zijn er nu eenmaal op gericht te voorzien in het levensonderhoud van de titularis ⁶³⁰.

Deze traditionele opvatting werd bevestigd bij de grote hervorming van het huwelijksvermogensrecht ⁶³¹. In de code civil werd het artikel 1404 ingevoerd waarbij bepaalde goederen "eigen uit hun aard" verklaard worden ⁶³². Hierbij zijn de pensions incessibles

---

(628) Er was geen specifiek wetsartikel opgenomen. COLIN, H. en CAPITANT, H., Cours élémentaire de droit civil français, III, p. 72.

(629) AUBRY, C. en RAU, C., BARTIN, E., Cours de droit civil français d'après la méthode de Zachariae, p. 23; PLANIOL, M. en RIPERT, G., NAST, M. en BOULANGER, J., Traité pratique de droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 229 die in detail de pensioenrechten opsommen die niet overdraagbaar zijn, en dus eigen blijven. De overdraagbare pensioenrechten, die in gemeenschap vallen, worden eveneens opgesomd. Het criterium van de al dan niet overdraagbaarheid van de pensioenrechten wordt afgewezen. Het wordt trouwens niet consequent doorgevoerd aangezien algemeen de mening verdedigd wordt dat de pensioenuitkeringen in gemeenschap vallen. Stelling ook vermeld bij COLIN, H. en CAPITANT, H., Cours élémentaire de droit civil français, III, p. 72 die deze motivering echter eveneens verwerpt.

(630) COLIN, H. en CAPITANT, H., Cours élémentaire de droit civil français, III, p. 72; PLANIOL, M. en RIPERT, G., NAST, M. en BOULANGER, J., Traité pratique de droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 232 die stellen dat dit doel niet bereikt wordt wanneer de pensioenrechten in gemeenschap vallen. Bij de ontbinding van het stelsel moet de titularis van de pensioenrechten deze dan delen met de andere echtgenoot of met diens erfgenamen.

(631) Wet nr. 65-570 van 13 juli 1965 "portant réforme des régimes matrimoniaux", in werking getreden op 1 februari 1966. Over de ontstaansgeschiedenis, zie : MARTY, G. en RAYNAUD, P., Droit civil. Les régimes matrimoniaux, p. 17.

(632) Het betreft een niet-limitatieve opsomming, met aan het einde "tous les droits exclusivement attachés à la personne". Hierover : COLOMER, A., Droit civil. Régimes matrimoniaux, p. 355.

uitdrukkelijk vermeld ⁶³³. Algemeen wordt gesteld dat het recht op ouderdomspensioen een eigen goed is ⁶³⁴. Er zou geen vergoeding verschuldigd zijn voor de afhoudingen van het loon waarmee de pensioenrechten worden opgebouwd ⁶³⁵.

-
- (633) Kritiek wordt uitgebracht op het woord incessibles. Het al dan niet overdraagbaar zijn is geen criterium bij het bepalen van het statuut van de pensioenrechten. Het in gemeenschap vallen kan immers niet gekwalificeerd worden als een overdracht. Hierover : COLOMER, A., Droit civil. Régimes matrimoniaux, p. 357; TERRE, F. en SIMLER, P., Droit civil. Les régimes matrimoniaux, p. 286. Gesteld wordt dat het onoverdraagbaar karakter van de pensioenen bewijst dat ze levensnoodzakelijk zijn voor de titularis : CORNU, G., Les régimes matrimoniaux, p. 248.
- (634) Het ouderdomspensioen wordt door de meeste auteurs onder deze pensions incessibles gerangschikt : COLOMER, A., Droit civil. Régimes matrimoniaux, p. 357; CORNU, G., Les régimes matrimoniaux, p. 248; MARTY, G. en RAYNAUD, P., Droit civil. Les régimes matrimoniaux, (1985), p. 157; MARTY, G. en RAYNAUD, P., Droit civil. Les régimes matrimoniaux, p. 157; TERRE, F. en SIMLER, P., Droit civil. Les régimes matrimoniaux, p. 286. De pensioenuitkeringen gedaan tijdens het stelsel vallen in gemeenschap. Zie : PLANIOL, M. en RIPERT, G., NAST, M. en BOULANGER, J., Traité pratique de droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 229.
- (635) MAZEAUD, H., MAZEAUD, L. en MAZEAUD, J., Leçons de droit civil, IV, Régimes matrimoniaux, p. 202. Als argument wordt hier aangehaald dat slechts in de tweede alinea van artikel 1404 sprake is van vergoeding, terwijl de pensioenrechten in de eerste alinea zijn vermeld. Gesteld wordt echter ook dat dit argument onvoldoende is. Een uitdrukkelijke tekst moet de vrijstelling van vergoeding voorzien : PATARIN, J. en MORIN, G., La réforme des régimes matrimoniaux, I, Statut fondamental et régime légal, p. 138.

§ 2. Evolutie

272. Bepaalde auteurs plaatsen een meer specifieke band tussen pensioenrechten verworven tijdens het huwelijk en het huwelijksvermogensrecht. Zij zijn de mening toegedaan dat de pensioenrechten niet het resultaat zijn van de inspanningen van de buitenhuiswerkende partner alleen. Algemeen wordt thans de taakverdeling binnen het huwelijk aanvaard. Beide echtgenoten hebben in gelijke mate bijgedragen tot het verkrijgen van de pensioenrechten ⁶³⁶. Pensioenrechten, wordt verder gesteld, zijn vruchten van de arbeid. De pensioenrechten zijn immers verworven, enerzijds door bijdragen betaald door de titularis, en anderzijds door bijdragen betaald door de werkgever. De bijdragen die door de titularis zelf betaald worden, verschillen in feite niet van andere spaaroperaties door de titularis met zijn inkomen verricht ⁶³⁷. De bijdragen die door de werkgever betaald worden, zijn te beschouwen als loon, dat als zodanig ook in gemeenschap valt ⁶³⁸. Pensioenrechten zijn dus aanwinsten verkregen tijdens het huwelijk en vallen in die hoedanigheid in de gemeenschap ⁶³⁹. Men komt er echter slechts uitzonderlijk toe te besluiten tot "pensioenverrekening" op basis van het huwelijksvermogensrecht ⁶⁴⁰.

---

(636) HARICHAUX - RAMU, M., L'évolution de la pension de réversion, Droit Social, 1980, p. 242; KRAEMER - BACH, M., La réversion des retraites et la nouvelle loi sur le divorce, Gaz. Pal., 1976, I, p. 296.

(637) KRAEMER - BACH, M., La réversion des retraites et la nouvelle loi sur le divorce, Gaz. Pal., 1976, I, p. 296. MILAN, J., Les régimes complémentaires de retraite et la loi du 11 juillet 1975 portant réforme du divorce, Droit Social, 1976, S. 83 signaleert in dit verband twee problemen. Het betalen van bijdragen voor het pensioen is een beetje een speciale belegging. Het is immers een verplichte belegging. De tweede bemerking is meer fundamenteel van aard. Een belegging is slechts een belegging wanneer er een verband is tussen wat betaald is, de premie, en het resultaat, de bekomen uitkering. Op het eerste gezicht heeft de premie niets met de uitkering te maken. De sociale zekerheid in Frankrijk werkt volgens het systeem van de repartitie. De huidige premies dienen om de lopende pensioenen te betalen en niet de pensioenen van de premiestorters. Toch is er een duidelijk verband tussen premie en uitkering. Door het storten van premies verwerft men in feite "punten" in een pensioensysteem die later recht geven op een uitkering.

(638) MILAN, J., Les régimes complémentaires de retraite et la loi du 11 juillet 1975 portant réforme du divorce, Droit Social, 1976, S. 83: de patronale bijdrage is loon, want betaling voor gepresteerd arbeid.

(639) HARICHAUX - RAMU, M., L'évolution de la pension de réversion, Droit Social, 1980, p. 242; KRAEMER - BACH, M., La réversion des retraites et la nouvelle loi sur le divorce, Gaz. Pal., 1976, I, p. 296; MILAN, J., Les régimes complémentaires de retraite et la loi du 11 juillet 1975 portant réforme du divorce, Droit Social, 1976, S. 84.

(640) Meestal wordt als logisch gevolg van deze redenering de "pension de réversion" voor de uit de echt gescheiden echtgenoot naar voor geschoven: KRAEMER - (Wordt vervolgd...)

Afdeling 4. Invloed van de echtscheiding op de levensverzekering

§1. Algemeen

273. Het begin van het grote succes van de levensverzekering is te situeren in het einde van de negentiende eeuw, wanneer de familiale solidariteit alleen niet meer volstond om het levensonderhoud te verzekeren ⁶⁴¹. Bij het opstellen van het Burgerlijk Wetboek werd dan ook geen rekening gehouden met het levensverzekeringscontract, temeer daar het op dat ogenblik nog beschouwd werd als een immoreel contract⁶⁴². Specifieke regels inzake de familiaalvermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering waren dus niet te vinden in de Code Civil. In rechtsleer en rechtspraak is men dan op zoek gegaan naar een theorie die ervoor zorgde dat het verzekeringskapitaal ontsnapte aan de greep van de schuldeisers en de erfgenamen van de verzekeringnemer⁶⁴³. Deze theorie werd minstens gedeeltelijk overgenomen in de wet van 13

---

(640)(...vervolg)

BACH, M., La réversion des retraites et la nouvelle loi sur le divorce, Gaz. Pal., 1976, I, p. 296; MILAN, J., Les régimes complémentaires de retraite et la loi du 11 juillet 1975 portant réforme du divorce, Droit Social, 1976, S. 84 acht pensioenverdeling slechts in een eerste stadium aanvaardbaar. In dit eerste stadium gaat hij er echter van uit dat de pensioenrechten bij ontbinding van de huwelijksgemeenschap het lot van alle aanwinsten moeten volgen. Het gaat immers niet op een "speciaal systeem" toe te passen op de pensioenrechten. Bij ontbinding door echtscheiding moeten de pensioenrechten verdeeld worden tussen de twee ex - echtgenoten. Bij ontbinding door overlijden worden de aanwinsten verdeeld tussen de overblijvende echtgenoot en de erfgenamen van de andere. Het voorstel van pensioenverrekening wordt ook gedaan door CUVILLIER, R., Sur la protection sociale de l'épouse non active, Droit Social, 1988, p. 534. Uiteindelijk echter mag de situatie van de uit de echt gescheiden echtgenoot niet afhankelijk zijn van het huwelijksvermogensrecht. Voor elke echtgenoot moeten vanaf het huwelijk afzonderlijke pensioenrechten toegekend worden. Zie ook: CUVILLIER, R., Sur la protection sociale de l'épouse non active, Droit Social, 1988, p. 534; HARICHAUX - RAMU, M., L'évolution de la pension de réversion, Droit Social, 1980, p. 247; MILAN, J., Les régimes complémentaires de retraite et la loi du 11 juillet 1975 portant réforme du divorce, Droit Social, 1976, S. 85; RUELLAN, R., La femme et la sécurité sociale, Droit Social, 1976, jan., S. 71. Zie ook: TERRE, F. en SIMLER, P., Droit civil, Les régimes matrimoniaux, p. 286 die de traditionele leer weergeven, maar er een kritische noot aan toevoegen; "l'exclusion (des pensions de retraite) de la communauté peut surprendre, alors que les salaires, en temps d'activité, sont communs".

(641) LE ROY, H., L'Assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 13; p. 97. Zie verder over de evolutie van de levensverzekering: OLGATI, P., Evolution de l'assurance-vie depuis 50 ans, Rev. gén. Assur. terr., 1976, p. 580.

(642) LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 91.

(643) ROBIN MASSE, A., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 119. MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit (Wordt vervolgd...)

juli 1930.

274. Door deze wet zijn echter lang niet alle problemen opgelost ⁶⁴⁴. Dit betekent echter niet dat in de rechtsleer ijverig naar oplossingen gezocht wordt. Er wordt slechts zeer weinig aandacht besteed aan de wisselwerking tussen de levensverzekering en het familiaal vermogensrecht ⁶⁴⁵.

(643)(...vervolg)

matrimonial, p. 84 hierover: "on s'est employé à procurer aux parties les services qu'en fait elles ont espéré retirer du contrat et à cette fin ont été pour ainsi dire assujétis les principes fondamentaux de notre droit civil. La chose n'est pas allée sans difficultés". Zie ook: PERREAU, E.A., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 722: "l'histoire de leurs efforts pour dresser leur construction nouvelle est certainement l'une des pages les plus curieuses dans l'histoire des méthodes d'interprétation du code civil".

(644) In de bepalingen van de code civil gewijd aan het huwelijksvermogensrecht, wordt niet gesproken over de levensverzekering, in tegenstelling tot wat het geval was in vroegere wetsontwerpen. Hierover : MAZEAUD, H., MAZEAUD, L. en MAZEAUD, J., Leçons de droit civil, IV, Régimes matrimoniaux, p. 202.

(645) LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 17.

§2. Levensverzekering in het huwelijksvermogensrecht voor de wet van 13 juli 1930

A. Levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere

275. Zoals reeds gesteld, golden er inzake de levensverzekering in de code civil geen specifieke regels. In rechtsleer en rechtspraak probeerde men de levensverzekering te ontleden aan de hand van wel in het burgerlijk recht gekende en geregelde rechtsfiguren. Men heeft daarbij meestal moeilijkheden met de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere. Niet zoveel moeilijkheden zijn er inzake de levensverzekering door één van de echtgenoten afgesloten in zijn eigen voordeel.

276. Er werden zeer veel theorieën opgebouwd in verband met de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere. De "théorie de l'offre" had zeer veel aanhangers⁶⁴⁶. In deze theorie van het aanbod wordt de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere ontleed als een tweetraps operatie. De echtgenoot verzekeringnemer verwerft door het afsluiten van de levensverzekering een schuldvordering op de verzekeringsmaatschappij. Wanneer hij dan zijn echtgenoot aanduidt als begunstigde van deze levensverzekering, is dit te kwalificeren als een schenking van de schuldvordering op de verzekeringsmaatschappij⁶⁴⁷. Wanneer de echtgenoot-verzekeringnemer zijn echtgenoot als begunstigde

---

(646) Zie de vele verwijzingen en de bespreking bij LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 109; LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 33; MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 29; PERREAU, E.H., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 723; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 7.

(647) Het voorwerp van de schenking is dus het kapitaal van de levensverzekering. Het is dus ook het kapitaal dat onderworpen is aan inbreng en inkorting: PERREAU, E.H., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 723. Aangezien door de aanduiding als begunstigde een schenking gerealiseerd wordt, kunnen de schuldeisers van de verzekeringnemer tegen deze begunstigingsclausule de Pauliaanse vordering instellen. Hierover: LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 1101. Aangezien het om een schenking gaat, moet de aanvaarding door de begunstigde plaatsvinden tijdens het leven van de schenker. De begunstigde echtgenoot moet de begunstigingsclausule dus aanvaarden tijdens het leven van de echtgenoot-verzekeringnemer. Dit wordt als zeer nadelig ervaren aangezien de begunstigde echtgenoot van deze begunstiging niet op de hoogte zou zijn: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 33; MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial (Wordt vervolgd...)

van de levensverzekering aanstelt, gaat de schuldvordering op de verzekeringsmaatschappij dus over van het vermogen van de verzekeringnemer naar het vermogen van de begunstigde⁶⁴⁸.

277. Minder succesvol waren de theorieën van de zaakwaarneming⁶⁴⁹, de

(647)(...vervolg)

al, p. 31; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 7.

(648) LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 109. Dit wordt als zeer hinderlijk ervaren aangezien de schuldvordering op de verzekeringsmaatschappij dan mede het onderpand vormt van de schuldeisers van de echtgenoot-verzekeringnemer: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 33; LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 110; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 25.

(649) Deze kwalificatie is nuttig omdat het verzekeringskapitaal niet in het vermogen van de verzekeringnemer valt en de aanvaarding door de begunstigde nog kan gebeuren na het overlijden van de verzekeringnemer: MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 22; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 27. Om verschillende redenen wordt deze kwalificatie echter afgewezen. Vooreerst is ze strijdig met de geest van de gestelde rechtshandeling. De verzekeringnemer wil wel degelijk in eigen naam handelen: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 30. De zaakwaarnemer mag verder enkel daden van beheer stellen, nieuwe rechten mogen in beginsel niet gecreëerd worden: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 30; MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 19. De zaakwaarnemer kan verder de rechtshandeling die hij voor rekening van de andere heeft verricht niet herroepen: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 30; LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 111; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 28. De zaakwaarnemer heeft bovendien recht op vergoeding van de onkosten gedaan voor het afsluiten van het contract. Hij zou dus recht hebben op vergoeding voor de gestorte premies: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 30; LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 111.

theorie van de schadevergoeding⁶⁵⁰, de theorie van het aanbod door de verzekeringsmaatschappij⁶⁵¹ en nog vele andere⁶⁵².

278. Uiteindelijk werden al deze theorieën uit de weg geruimd door de theorie van het rechtstreeks recht. Wanneer de ene echtgenoot een levensverzekering afsluit ten voordele van de andere, heeft men te maken met een beding ten behoeve van een derde⁶⁵³. De begunstigde van de levensverzekering bekomt een rechtstreeks recht tegenover de verzekeringsmaatschappij⁶⁵⁴. Dit heeft een dubbel gevolg. In eerste

-
- (650) Wanneer de ene echtgenoot een levensverzekering afsluit in het voordeel van de andere zou daardoor geen schuldvordering op de verzekeringsmaatschappij overgedragen worden, maar wel een recht verleend worden op schadevergoeding. Het recht op kapitaal ontstaat dan ook slechts bij de realisatie van de schade. De fout die recht geeft op schadevergoeding is niet het overlijden zelf, maar wel het onvoldoende verzorgd achterlaten van de langstlevende echtgenoot. Hierover: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 55; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 26. Tegen deze theorie van de schadevergoeding worden volgende argumenten aangevoerd. Men begaat geen fout door te sterven. Verder is er soms ook helemaal geen schade, bijvoorbeeld wanneer een persoon ten laste overlijdt. In derde instantie is er geen onmiddellijke overeenstemming tussen het verzekeringskapitaal en de te vergoeden geleden schade. Hierover: ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 15. Zie ook: PLANIOL, M., RIPERT, G. en NAST, M., Traité pratique de droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 257.
- (651) Deze theorie vertoont veel gelijkenis met de theorie van de schadevergoeding. Hierover: LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 112; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la Communauté, p. 26. De schuldvordering op het kapitaal ontstaat slechts bij realisatie van het risico. Wel bestaat er vanaf het afsluiten van het contract een schuldvordering van de verzekeringnemer tegen de verzekeringsmaatschappij om op het geschikte ogenblik het aanbod van het kapitaal te doen.
- (652) Vermeld bij LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 89 wordt onder andere de theorie dat het afsluiten door de ene echtgenoot van een levensverzekering ten voordele van de andere een gewone toepassing is van de regel dat elke echtgenoot vrij alle handelingen "dans la vie courante" mag verrichten.
- (653) Het beding ten behoeve van een derde wordt geregeld in artikel 1121 van de Code Civil. Het beding ten behoeve van een derde impliceert ofwel een onrechtstreekse schenking ofwel een persoonlijk voordeel voor de verzekeringnemer. Dit persoonlijk voordeel mag moreel en affectief zijn en is aanwezig bij het afsluiten van een levensverzekering ten voordele van zijn echtgenoot. Hierover: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 32; MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 26.
- (654) Zie de vele verwijzingen naar arresten van het Hof van Cassatie in: LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 113. Zie ook: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 34; MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 31; PERRÉAU, E.A., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 723; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 8.

instantie gaat het verzekeringskapitaal rechtstreeks over van de verzekeringsmaatschappij naar de begunstigde. Het passeert dus niet via het patrimonium van de levensverzekeringnemer⁶⁵⁵. Een tweede belangrijk gevolg van het rechtstreeks recht houdt verband met de aanvaarding door de begunstigde. Door de aanvaarding van de begunstigde wordt geen recht tot stand gebracht. Er wordt enkel een reeds bestaand recht geconsolideerd, zodat de aanvaarding van de begunstigingsclausule ook na het overlijden van de verzekeringnemer kan plaatsvinden⁶⁵⁶.

279. Het beding ten behoeve van een derde is op zich een neutrale rechtshandeling. Via het beding ten behoeve van een derde kan zowel een schenking als een contract onder bezwarende titel gerealiseerd worden. Op dit punt bestond er geen eensgezindheid in de oude rechtsleer en rechtspraak. Aangezien dit punt thans ook nog controversieel is, wordt het behandeld bij de bespreking van de thans geldende rechtsleer en rechtspraak.

B. Levensverzekering door een echtgenoot afgesloten in zijn eigen voordeel

280. Over de levensverzekering door één van de echtgenoten afgesloten in zijn eigen voordeel werd in de oude rechtsleer en rechtspraak veel minder gesproken. Hier opnieuw werden uiteenlopende theorieën opgebouwd. Hier was het de bedoeling een theorie te construeren waarbij het verzekeringskapitaal een eigen goed zou blijven van de echtgenoot verzekeringnemer⁶⁵⁷. Men stelt daarbij dat de levensverzekering door een echtgenoot afgesloten in zijn eigen voordeel gelijkgesteld kon worden met een verzekering tegen het verlies van een eigen goed⁶⁵⁸. Gesteld werd ook dat het verzekeringskapitaal een eigen goed van de verzekeringnemer is, wanneer hij bij de ontbinding

---

(655) LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 79; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 8. Het verzekeringskapitaal heeft dus niets te maken met de nalatenschap van de verzekeringnemer: LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 53; en het verzekeringskapitaal maakt al evenmin deel uit van het onderpand van de schuldeisers van de verzekeringnemer: PERREAU, E.A., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 723.

(656) LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 66; MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 23.

(657) Hierover onder andere: PLANIOL, M., RIPERT, G. en NAST, M., Traité pratique de droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, 1, p. 213.

(658) LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 96; PLANIOL, M., RIPERT, G. en NAST, M., Traité pratique de droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, 1, p. 260.

van het stelsel een vergoeding betaalt aan de gemeenschap⁶⁵⁹.

Aangezien dit probleem ook nu nog actueel is, wordt dit behandeld bij de bespreking van de huidige rechtspraak en rechtsleer.

---

(659) Gesteld wordt dan hierbij dat een echtgenoot in beginsel niet zomaar een eigen goed kan opbouwen ten laste van de gemeenschap; LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 99; MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 63; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 106. PLANIOL, M., RIPERT, G. en NAST, M., Traité pratique de droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, 1, p. 260 die een onderscheid maakt naargelang de uitkering tijdens of na het stelsel plaatsvindt. Wanneer de uitkering gebeurt tijdens de gemeenschap, wijkt het persoonlijk voordeel voor het gemeenschappelijk belang en valt de uitkering in de gemeenschap. Wanneer de uitbetaling gebeurt na de ontbinding van de gemeenschap, bestaat er geen gemeenschappelijk belang meer dan het eigen belang van de verzekeringnemer kan verdringen.

§3. De wet van 13 juli 1930

281. Door de wet van 13 juli 1930 werden twee artikelen ingevoerd inzake de familiaalvermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering⁶⁶⁰. Daarbij wordt bepaald dat het voordeel van de levensverzekering, door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere echtgenoot, een eigen goed van de begunstigde uitmaakt⁶⁶¹. Er zijn ook regels ingevoerd inzake inbreng, inkorting en vergoedingsplicht. De ten gevolge van de verzekering uitgekeerde kapitalen en renten zijn niet onderworpen aan inbreng en inkorting. Inbreng en inkorting, evenals vergoeding, zijn slechts verschuldigd in geval van premies die kennelijk overdreven zijn rekening houdend met de mogelijkheden van de verzekeringnemer⁶⁶².

282. Vooreerst kan opgemerkt worden dat lang niet alle familiaalvermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering geregeld worden. Er wordt helemaal niet gesproken over de levensverzekering door één van de echtgenoten afgesloten in zijn eigen voordeel⁶⁶³. Wat de levensverzekering afgesloten door de ene echtgenoot in het voordeel van de andere betreft, blijkt de wettelijke regeling eveneens onvolledig te zijn⁶⁶⁴. De regeling ingevoerd door de wet van 13 juli 1930 is door latere wetswijzigingen op het gebied van het huwelijksvermogensrecht onveranderd gebleven⁶⁶⁵.

---

(660) Artikel 68 van de wet van 13 juli 1930 (L 132-13 opgenomen in de Code Civil na artikel 1983) en artikel 71 van de wet van 13 juli 1930 (L 132-16 opgenomen in de Code Civil na artikel 1983). Deze bepalingen werden niet ingelast in het gedeelte over het huwelijksvermogensrecht.

(661) L 132-16: "Le bénéfice de l'assurance contractée par un époux commun en biens en faveur de son conjoint, constitue un propre pour celui-ci". De wet van 13 juli 1930 zou de theorie van het rechtstreeks recht bevestigen: LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 53.

(662) L 132-13: over inbreng en inkorting en L 132-16 waar verwezen wordt naar L 132-13 voor de vergoedingen.

(663) Kritiek reeds geuit vóór het van kracht worden van de wet van 13 juli 1930: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 119. BEUDANT, Ch., BEUDANT, R. en LEREBOURS-PIGEONNIERE, P., Cours de droit civil français, X, Le contrat de mariage et les régimes matrimoniaux, p. 243; PATARIN, J. en MORIN, G., La réforme des régimes matrimoniaux, I, Statut fondamental et régime légal, p. 140. Hieraan werd ook niet verholpen door de wet van 13 juli 1965 op het huwelijksvermogensrecht.

(664) Zie hier ook de kritiek van: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 119.

(665) PATARIN, J. en MORIN, G., La réforme des régimes matrimoniaux, I, Statut fondamental et régime légal, p. 140.

§4. Huidige situatie

A. Levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere

I. Wettelijk stelsel

283. Een eerste belangrijk probleem betreft de kwalificatie van de rechtshandeling waarbij de ene echtgenoot een levensverzekering afsluit in het voordeel van de andere. De discussie concentreert zich rond de vraag of het een rechtshandeling onder bezwarende titel dan wel een schenking betreft. Het overgrote deel van rechtsleer en rechtspraak gaat ervan uit dat het een schenking betreft⁶⁶⁶.

---

(666) Deze kwalificatie is vooral van belang in het oude huwelijksvermogensstelsel. Het oude wettelijk stelsel was een stelsel van gemeenschap van roerende goederen en aanwinsten. De bedoeling van de echtgenoot-verzekeringnemer bij het afsluiten van het verzekeringscontract is ervoor te zorgen dat de schuldvordering op de verzekeringsmaatschappij een eigen goed van de echtgenoot-begunstigde is. Wanneer deze schuldvordering in gemeenschap zou vallen, zou bij ontbinding ervan zeker niet het volledige voordeel van de verzekering aan de begunstigde toevallen. Door de theorie van het rechtstreeks recht komt het verzekeringsvoordeel niet in het vermogen van de verzekeringnemer. Het verzekeringsvoordeel kan dus niet in de gemeenschap vallen langs de kant van de verzekeringnemer. De vraag is dan echter of het verzekeringsvoordeel niet in de gemeenschap kan vallen langs de kant van de begunstigde: LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 114. De enige manier om de schuldvordering op de verzekeringsmaatschappij uit het gemeenschappelijk vermogen te houden was door de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere als een onrechtstreekse schenking te kwalificeren. Aangezien een schuldvordering een roerend goed is, zou deze normaal gezien nog vallen in de gemeenschap gevormd door de roerende goederen en aanwinsten. De schenker kan echter bepalen dat het geschonkene uit de gemeenschap gesloten blijft. Aangenomen werd zelfs dat deze uitsluiting uit de gemeenschap bij schenkingen tussen echtgenoten verondersteld moest worden. Hierover: BEAUQUIER, G.L., Contrat d'assurance-vie entre époux. Changement de bénéficiaire. Dévolution du bénéfice de l'assurance en cas de divorce, Rev. gén. Assur. terr., 1982, p. 582; BEUDANT, Ch., BEUDANT, R. en LEREBOURS-PIGEONNIERE, P., Cours de droit civil français, X, Le contrat de mariage et les régimes matrimoniaux, p. 239; LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 51, p. 144 die het probleem signaleert dat, zoals verder uiteengezet wordt, gesteld wordt dat de premies het voorwerp van de schenking uitmaken, terwijl de schenker het verzekeringskapitaal uit de gemeenschap zou kunnen uitsluiten; MARTY, G. en RAYNAUD, P., Droit civil. Les régimes matrimoniaux, p. 279; MARTY, G. en RAYNAUD, P., Droit civil. Les régimes matrimoniaux, 1985, p. 157; MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 48; PERREAU, E.A., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 733; PLANIOL, M., RIPERT, G. en NAST, M., Traité pratique de droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 255; PLANIOL, M., RIPERT, G., NAST, M. en BOULANGER, J., Traité pratique de droit civil français, IX, Les régimes matrimoniaux, 2, (Wordt vervolgd...)

284. Steeds meer en meer stemmen gaan op om het afsluiten van een levensverzekering, door één echtgenoot in het voordeel van de andere, te zien als een rechtshandeling onder bezwarende titel. Het afsluiten van een levensverzekering door de ene echtgenoot in het voordeel van de andere zou kaderen in de hulp- en verzorgingsplicht die de echtgenoten jegens elkaar hebben⁶⁶⁷. Het voordeel van de levensverzekering is eigen aan de begunstigde op basis van een wetsbepaling⁶⁶⁸. Het is dus overbodig

---

(666)(...vervolg)

p. 191; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 18.

(667) Zie reeds: AUBRY, C. en RAU, C., PONSARD, A., Droit civil français, VIII, régimes matrimoniaux, p. 293; LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 44. Gesteld wordt dat de hulpplicht tussen echtgenoten inhoudt dat de echtgenoten er moeten voor zorgen dat de langstlevende onder hen goed verzorgd achterblijft. Wanneer één van de echtgenoten dus een levensverzekering afsluit in het voordeel van zijn echtgenoot, komt hij daardoor een natuurlijke verbintenis na. Het betreft dus een rechtshandeling onder bezwarende titel en geen schenking voor zover tenminste deze verzekering vereist is om aan de langstlevende echtgenoot een zelfde levensstandaard als tijdens het huwelijk te garanderen. De hulpplicht is dus niet beperkt tot de eigenlijke periode van het huwelijk. Op dit punt verschilt de hulpplicht dus van de plicht die op de echtgenoten rust om bij te dragen in de lasten van het huwelijk. Deze verplichting geldt enkel tijdens het huwelijk : LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 42. Deze hulp- en verzorgingsplicht zou ook aan de basis liggen van artikel 71 van de wet van 13 juli 1930: BEUDANT, Ch., BEUDANT, R., LEREBOURS-PIGEONNIERE, P., en LENOAN, R., Cours de droit civil français, X, Le contrat de mariage et les régimes matrimoniaux, p. 243; BEUDANT, Ch., BEUDANT, R., LEREBOURS-PIGEONNIERE, P. en RAYNAUD, P., Cours de droit civil français, Xbis, Le contrat de mariage et les régimes matrimoniaux, p. 136. Anderzijds wordt gesteld dat het afsluiten door de ene echtgenoot van een levensverzekering ten voordele van de andere niet kan gezien worden als het nakomen van een natuurlijke verbintenis. Er bestaat wellicht een morele plicht om ook te zorgen voor het levensonderhoud van zijn weduwe of weduwnaar. Een juridische verplichting is er echter niet. Het is zelfs geen natuurlijke verbintenis. De hulpplicht is immers een plicht van het huwelijk. Bij het overlijden van één van de echtgenoten houdt ze dan ook op te bestaan, er is immers een einde gekomen aan het huwelijk : LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 114; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 17: hoe kan men immers verklaren dat de echtgenoot-verzekeringnemer de begunstigde zomaar kan vervangen. Wanneer het om een natuurlijke verbintenis zou gaan, zou de uitvoering ervan immers een definitieve betaling uitmaken. Deze redenering blijft gelden zelfs wanneer deze levensverzekering een vergoeding zou zijn voor de door de vrouw gepresteerde huishoudelijke werkzaamheden: MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 76. Wanneer men ervan uitgaat dat het verzekeringskapitaal een soort schadevergoeding is, bekomt de begunstigde van het verzekeringskapitaal dit vanzelfsprekend ook onder bezwarende titel en niet om niet. Zie: ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 14. MALAURIE, Ph. en AYNES, L., Cours de droit civil. Les régimes matrimoniaux, p. 150 die er de aandacht op vestigen dat de levensverzekering zelfs meer en meer als een spaaractiviteit te beschouwen is, mede ten gevolge van het ruime aanbod "verzekeringsproducten".

(668) In de wet van 13 juli 1930 wordt immers gesteld dat het voordeel van een (Wordt vervolgd...)

geworden de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere als een schenking te kwalificeren.

285. Wanneer men de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere als een schenking kwalificeert, brengt deze kwalificatie een aantal niet onbelangrijke gevolgen met zich mee. Zulke schenking kan herroepen worden. Overeenkomstig artikel 1096 van de Code Civil zijn schenkingen tussen echtgenoten steeds ad nutum herroepbaar⁶⁶⁹. Tevens stelt artikel 299 van de Code Civil dat in geval van echtscheiding de vanwege de andere echtgenoot ontvangen schenkingen

---

(668)(...vervolg)

levensverzekering door één echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere echtgenoot een eigen goed uitmaakt van de echtgenoot-begunstigde. Het eigen karakter van het voordeel zou dus rechtstreeks voortvloeien uit deze wettekst en zou niet meer het gevolg zijn van de kwalificatie als schenking. Zie: COLOMER, A. Droit civil. Les régimes matrimoniaux, p. 367; CORNU, G., Les régimes matrimoniaux, p. 244. Zie ook : BEUDANT, Ch., BEUDANT, R., LEREBOURS-PIGEONNIERE, P. en LENOAN, R., Cours de droit civil français, X, Le contrat de mariage et les régimes matrimoniaux, p. 242; BEUDANT, Ch., BEUDANT, R., LEREBOURS-PIGEONNIERE, P., en RAYNAUD, P., Cours de droit civil français, Xbis, Le contrat de mariage et les régimes matrimoniaux, p. 136. Anderen stellen dat de bepalingen van de wet van 13 juli 1930 niet tot gevolg hebben dat de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere niet meer zou te kwalificeren zijn als een schenking: AUBRY, C. en RAU, C., PONSARD, A., Droit civil français, VIII, régimes matrimoniaux, p. 293. Het voordeel van een levensverzekering zou anderzijds een eigen goed van de begunstigde zijn op basis van artikel 1404 van de Code Civil. Hierin wordt gesteld dat eigen zijn de "biens à caractère personnel". Via een ruime interpretatie zou ook het voordeel uit een levensverzekering een "bien à caractère personnel" zijn. Hierover : MALAURIE, Ph. en AYNES, L., Cours de droit civil. Les régimes matrimoniaux, p. 149; PATARIN, J. en MORIN, G., La réforme des régimes matrimoniaux, I, Statut fondamental et régime légal, p. 140. De echtgenoten zouden kunnen overeenkomen dat het verzekeringsvoordeel in gemeenschap valt. Dit zou dan via een beding in het huwelijkscontract moeten gebeuren. AUBRY, C. en RAU, C., PONSARD, A., Droit civil français, VIII, régimes matrimoniaux, p. 293.

(669) AUBRY, C. en RAU, C., PONSARD, A., Droit civil français, VIII, régimes matrimoniaux, p. 293. BEAUQUIER, G.L., Contrat d'assurance-vie entre époux. Changement de bénéficiaire. Dévolution du bénéfice de l'assurance en cas de divorce, Rev. gén. Assur. terr., 1982, p. 584; BEUDANT, CH., BEUDANT, R., LEREBOURS-PIGEONNIERE, P. en LENOAN, R., Cours de droit civil, X, Le contrat de mariage et les régimes matrimoniaux, p. 242; LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 55; MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 76. Gesteld wordt dat ook wanneer de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere gekwalificeerd wordt als een rechtshandeling onder bezwarende titel, bij echtscheiding het voordeel van de levensverzekering voor de echtgenoot-begunstigde verloren gaat. De oorzaak van het aanduiden van de echtgenoot als begunstigde van de levensverzekering is de plicht te voorzien in de goede verzorging van de langstlevende echtgenoot. Door de echtscheiding valt die oorzaak weg zodat bijgevolg de begunstigingsclausule vervalt bij gebrek aan oorzaak. Zie : LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 69.

verloren gaan⁶⁷⁰. Bovendien kan de schenking ook nog steeds herroepen worden wegens ondankbaarheid⁶⁷¹.

Het is hierbij belangrijk te weten wat het gevolg is van de herroeping of het verval van de schenking. Hier situeert zich de vraag naar het voorwerp van de schenking. Wanneer één van de echtgenoten een levensverzekering afsluit in het voordeel van de andere, schenkt hij dan het levensverzekeringskapitaal of schenkt hij de door hem betaalde premies? Meestal wordt gesteld dat de premies het voorwerp van de schenking uitmaken⁶⁷². Het kapitaal kan niet het voorwerp van de schenking zijn aangezien het nooit deel heeft uitgemaakt van het vermogen van de schenker⁶⁷³. Het zijn intege-

---

(670) Concreet betekent dit sinds het nieuwe echtscheidingsrecht ingevoerd door de wet van 11 juli 1975 dat de schenkingen automatisch verloren gaan voor de echtgenoot in wiens uitsluitend nadeel de echtscheiding is uitgesproken of die als eiser is opgetreden bij een echtscheiding "pour rupture de la vie commune". Hierover: BEAUQUIER, G.L., Contrat d'assurance-vie entre époux. Changement de bénéficiaire. Dévolution du bénéfice de l'assurance en cas de divorce, Rev. gén. Assur. terr., 1982, p. 587. Zie ook : AUBRY, C. en RAU, C., PONSARD, A., Droit civil français, VIII, régimes matrimoniaux, p. 293; BEUDANT, Ch., BEUDANT, R., LEREBOURS-PIGEONNIERE, P. en LENOAN, R., Cours de droit civil, X, Le contrat de mariage et les régimes matrimoniaux, p. 242; LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 101; MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 77.

(671) AUBRY, C. en RAU, C., PONSARD, A., Droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 293.

(672) BEUDANT, Ch., BEUDANT, R., LEREBOURS-PIGEONNIERE, P. en LENOAN, R., Cours de droit civil, X, Le contrat de mariage et les régimes matrimoniaux, p. 241; LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 51; LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 55; p. 148; MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 79; PERREAU, E.H., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 724; PLANIOL, M., RIPERT, G., NAST, M. en BOULANGER, J., Traité pratique de droit civil français, IX, Les régimes matrimoniaux, 2, p. 191. Gesteld werd dat slechts de laatste premie het voorwerp van de schenking zou uitmaken. Het zou alleen van de betaling van de laatste premie afhangen of het verzekeringskapitaal al dan niet volledig uitgekeerd wordt. Zie kritisch hierover: PERREAU, E.H., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 727. In het geval waar de premies met gemeenschapsgelden zijn betaald, wordt gesuggereerd dat, aangezien elke echtgenoot voor de helft gerechtigd is in de gemeenschap, slechts de helft van de premies geschonken zijn. Zie : MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 81; PLANIOL, M., RIPERT, G. en NAST, M., Traité pratique de droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 258.

(673) BEUDANT, Ch., BEUDANT, R., LEREBOURS-PIGEONNIERE, P. en LENOAN, R., Cours de droit civil, X, Le contrat de mariage et les régimes matrimoniaux, p. 241: het kapitaal is rechtstreeks van de verzekeringsinstelling verworven. LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 51; LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 59; PLANIOL, M., RIPERT, G., NAST, M. en BOULANGER, J., Traité pratique de droit civil français, IX, Les régimes matrimoniaux, 2, p. 191. Het kapitaal wordt als voorwerp van de schenking beschouwd wanneer men het twee-trappensysteem aankleeft. Hierover: (Wordt vervolgd...)

deel de premies die uit het patrimonium van de verzekeringnemer zijn verdwenen, en ten belope waarvan de schenker bijgevolg verarmd is⁶⁷⁴. Niettegenstaande het feit dat de heersende rechtsleer en rechtspraak ervan uitgaan dat de premies het voorwerp van de schenking zijn, wordt gesteld dat de echtgenoot-begunstigde door de herroeping van de schenking elke aanspraak op de levensverzekering verliest⁶⁷⁵. De afkoopwaarde van de verzekering zou dan, wanneer de premies met gemeenschapsgeld zijn betaald, als aanwinst verworven tijdens het huwelijk in gemeenschap vallen⁶⁷⁶.

286. Wanneer men er vanuit gaat dat de levensverzekering, door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere, een schenking uitmaakt, zijn bovendien de regels inzake inbreng en de regel inzake reserve en inkorting van toepassing⁶⁷⁷. De wetgever heeft echter een specifiek regime in het leven geroepen. De

---

(673)(...vervolg)

MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 79; PERREAU, E.H., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 723. Door bepaalde auteurs die binnen het twee-trappensysteem redeneren wordt gesteld dat wanneer de premies met gemeenschapsgeld zijn betaald, slechts de helft van het kapitaal het voorwerp uitmaakt van de schenking. Hierover: MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 81; PERREAU, E.H., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 734. Het kapitaal wordt ook als voorwerp van de schenking beschouwd op grond van volgende motivering. Wanneer de begunstigingsclausule er niet zou geweest zijn, zou het verzekeringskapitaal in het vermogen van de verzekeringnemer gevallen zijn. De verzekeringnemer is dus wel degelijk verarmd met het verzekeringskapitaal. Hierover: ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 33. De stelling wordt ook verdedigd dat de afkoopwaarde van de levensverzekering op het ogenblik waarop de echtgenoot als begunstigde is aangeduid het voorwerp van de verzekering uitmaakt. De verzekeringnemer zou immers afstand doen van de afkoopwaarde van de verzekering. Wanneer de verzekeringnemer de verzekering zou afkopen in plaats van zijn echtgenoot als begunstigde aan te duiden, zou de afkoopwaarde hem toekomen. Kritisch hierover: PERREAU, E.H., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 725; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 68. In dezelfde zin: LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 101.

(674) LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 148; PERREAU, E.H., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 724.

(675) LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 102.

(676) LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 102.

(677) De huidige regeling inzake inbreng en inkorting is slechts ingevoerd door de wet van 13 juli 1930. Voor die wet golden geen specifieke regels en vonden bijgevolg de gewone regels inzake inbreng en inkorting toepassing. In het twee-trapssysteem was het kapitaal onderworpen aan inbreng en inkorting: PERREAU, E.H., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans
(Wordt vervolgd...)

begunstigde echtgenoot is slechts onderworpen aan inbreng en inkorting wanneer de betaalde verzekeringspremies kennelijk overdreven zijn gezien de mogelijkheden van de verzekeringnemer⁶⁷⁸. Onduidelijkheid is er over de vraag wanneer een premie "kennelijk

(677)(...vervolg)

l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 723. In de theorie van het rechtstreeks recht zijn de premies onderworpen aan inbreng en inkorting: PERREAU, E.H., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 724; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 57. Wanneer de premies met gemeenschapsgeld werden betaald, zou inbreng en inkorting slechts ten belope van de helft van de premies verschuldigd zijn: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 125. Door de verplichte inbreng en inkorting van alle premies ging voor de echtgenoot-begunstigde een belangrijk deel van het voordeel dat hij uit de levensverzekering haalde verloren. In de rechtsleer werden dan ook pogingen ondernomen om de toepasselijkheid van inbreng en inkorting te beperken. Er zou geen inbreng en inkorting zijn wanneer de premies met inkomen betaald zijn: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 129; PERREAU, E.H., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 727. Heftige kritiek hierover bij: ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 59. Deze stelling is ongetwijfeld ingegeven door de regel die in het Franse wettelijke stelsel bestond vóór de wetwijziging van 1985. De echtgenoten moesten in beginsel samen optreden om schenkingen te doen met gemeenschapsgelden. Elke echtgenoot kon echter alleen schenkingen doen met zijn inkomen. Hierover: LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 50; MARTY, G. en RAYNAUD, P., Droit civil. Les régimes matrimoniaux, p. 201. Inbreng en inkorting zou evenmin toepassing vinden wanneer de levensverzekering kan worden gelijkgesteld met een "gewoon-tegeschenk". Dit zou het geval zijn wanneer de premies betaald zijn met geld dat toch bestemd is om opgebruikt te worden. Hierover: PERREAU, E.H., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 728; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 58 die stelt dat het logisch is dat in zo'n geval geen inbreng en inkorting verschuldigd zijn aangezien het dan niet langer om een schenking gaat, maar om het nakomen van de onderhoudsplicht. Haast unaniem werd gesteld dat, aangezien de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere een onrechtstreekse schenking is, de echtgenoot-verzekeringnemer de andere echtgenoot vrijstelde van inbreng. Zie: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 122; PERREAU, E.H., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 728.

(678) Overeenkomstig de vroegere rechtspraak kon volgens "de omstandigheden" vrijgesteld worden van inbreng en inkorting. Dit werd door de rechtspraak concreet ingevuld. Gesteld werd dat er geen inbreng en inkorting verschuldigd was wanneer de premies betaald werden met geld dat normaal bestemd was om opgebruikt te worden, met huishoudgeld. PERREAU, E.H., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 730. Hoewel hierover in de wet niets is gezegd, zouden inbreng en inkorting beperkt zijn tot het bedrag van het kapitaal wanneer dit lager is dan de som van de voor de verzekering betaalde premies. Hierover, met overzicht van de rechtspraak dienaangaande: ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la Communauté, p. 83. Ten gevolge van deze regeling gaan stemmen op in de rechtsleer om in een levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere enkel een schenking te zien wanneer de premies kennelijk overdreven zijn. Hierover: LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 53; p. 148 die stelt dat dit (Wordt vervolgd...)

overdreven" is gezien de mogelijkheden van de verzekeringnemer⁶⁷⁹. Onduidelijkheid is er ook over de vraag of, bij kennelijk overdreven premies, de premie volledig moet ingebracht of ingekort worden, of slechts het overdreven deel ervan⁶⁸⁰. Voor de inkorting is het ook van belang te bepalen op welk ogenblik de schenking moet gesitueerd worden. Hierover bestaat opnieuw onduidelijkheid⁶⁸¹.

287. Wanneer de premies met gemeenschapsgelden zijn betaald, moet men de vraag stellen naar het eventueel verschuldigd zijn van een vergoeding. Gemeenschapsgelden zijn immers gebruikt om een eigen goed te creëren. Vergoeding is verschuldigd wanneer de premies kennelijk overdreven zijn⁶⁸². Hier opnieuw moet nage-

---

(678)(...vervolg)

een verkeerde visie is. Wanneer de premies normaal zijn zou de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere immers een normale voorzorgsmaatregel zijn: BEUDANT, Ch., BEUDANT, R., LEREBOURS-PIGEONNIERE, P., en RAYNAUD, P., Cours de droit civil français, X bis, Le contrat de mariage et les régimes matrimoniaux, p. 136.

(679) In de wet is hieromtrent niets bepaald. In rechtsleer en rechtspraak wordt gezocht naar criteria om te kunnen bepalen wanneer een premie overdreven hoog is. Uit de Voorbereidende Werken van de wet van 13 juli 1930 zou af te leiden zijn dat een premie overdreven is wanneer het kapitaal erdoor aangetast wordt: LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 157. Hiermee wordt voortgebouwd op de oude rechtsleer en rechtspraak die stelt dat er geen inbreng of inkorting was wanneer de premies niet met kapitaal waren betaald : PERREAU, E.H., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 730. Gesteld wordt eveneens dat het onbelangrijk is of de premies met inkomen of kapitaal zijn betaald aangezien zulk criterium in de wet niet is opgenomen. Zie : LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 158. Gesuggereerd wordt bij de beoordeling rekening te houden met het doel dat de verzekeringnemer wenst te realiseren: LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 160. Aangezien de levensverzekering een voortdurend contract is, zou het overdreven karakter van de premie telkens bij elke storting moeten worden nagegaan : LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 164.

(680) Op dit punt schept de wet evenmin duidelijkheid: LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 162. Gesteld wordt dat in geval van overdreven premie de volledige premie aan inbreng en inkorting onderworpen is en niet alleen het overdreven gedeelte. Zie: PERREAU, E.H., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 732.

(681) Gesteld wordt dat de schenking plaatsgrijpt bij het afsluiten door de ene echtgenoot van de levensverzekering in het voordeel van de andere : LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 130. De meerderheidsopvatting lijkt echter te zijn dat telkens bij elke premiestorting een schenking plaatsgrijpt, aangezien het betalen van deze premies facultatief is: LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 59; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 80.

(682) Artikel L 132-16 (artikel 31 van de wet van 13 juli 1930). Hierover: AUBRY, C. en RAU, C., PONSARD, A., Droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. (Wordt vervolgd...)

(682)(...vervolg)

292; BEUDANT, Ch., BEUDANT, R., LEREBOURS-PIGEONNIERE, P. en RAYNAUD, P., Cours de droit civil français, X bis, Le contrat de mariage et les régimes matrimoniaux, p. 136; COLOMER, A., Droit civil. Régimes matrimoniaux, p. 367; p. 470: er wordt dus afgeweken van de normale vergoedingsregeling. Met de meerwaarde moet dus geen rekening gehouden worden; CORNU, G., Les régimes matrimoniaux, p. 244; LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 84; MALAURIE, Ph. en AYNES, L., Cours de droit civil. Les régimes matrimoniaux, p. 150; MARTY, G. en RAYNAUD, P., Droit civil. Les régimes matrimoniaux, p. 279; MAZEAUD, H., MAZEAUD, L. en MAZEAUD, J., Leçons de droit civil, IV, Régimes matrimoniaux, p. 463. Voor de vergoedingen zou de kwalificatie van de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere als schenking of als rechtshandeling onder bezwarende titel geen enkel belang meer hebben. Door de wet van 13 juli 1930 is een volledig zelfstandige vergoedingsregeling in het leven geroepen. Deze specifieke regeling is in het leven geroepen ter bescherming van de levensverzekering door de ene echtgenoot in het voordeel van de andere, wat een combinatie is van een voorzorgsmaatregel en een spaaroperatie. Hierover: LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 149. Vóór de wet van 13 juli 1930 was in beginsel door de begunstigde geen vergoeding verschuldigd. De begunstigde heeft wel een eigen goed verworven dankzij gemeenschapsgelden, maar de vermogensverschuiving was niet zonder oorzaak: er lag een schenking aan de basis. Zie: BEUDANT, Ch., BEUDANT, R., LEREBOURS-PIGEONNIERE, P. en RAYNAUD, P., Cours de droit civil français, X bis, Le contrat de mariage et les régimes matrimoniaux, p. 135; PERREAU, E.H., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 734; PLANIOL, M., RIPERT, G. en NAST, M., Traité pratique de droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 263; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 99: eerder de echtgenoot-verzekeringnemer zou moeten vergoeden. Hij immers heeft de gemeenschapsgelden gebruikt. Dit is echter gebeurd in overeenstemming met de bestuursregeling zodat de verzekeringnemer evenmin vergoeding verschuldigd is. De echtgenoot-verzekeringnemer zou eventueel vergoeding verschuldigd zijn wanneer er inkorting werd bekomen voor de schenking vervat in de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere en er dus geld teruggekomen is naar zijn nalatenschap: LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 202. Bedenkingen in die zin ook bij: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 116. De tegengestelde mening werd ook verdedigd. Wanneer een echtgenoot een levensverzekering afsluit in het voordeel van de andere echtgenoot, komt hij hierdoor een morele plicht na. Het betreft hier geen persoonlijke schuld, maar wel een schuld die volledig kadert in de lasten van het huwelijk. Wanneer de premies met gemeenschapsgeld zijn betaald, is een gemeenschapsschuld met gemeenschapsgeld betaald en is bijgevolg geen vergoeding verschuldigd. Wanneer het verzekerde kapitaal echter hoger is dan wat vereist is voor de verzorging van de langstlevende echtgenoot is er een gedeeltelijke schenking. Vergoeding zou dan verschuldigd zijn voor het deel van de premies die het overmatige kapitaal veroorzaken. Zie: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 110. Vereist eveneens vergoeding bij schenking: MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 90. De schenker zou wel de begunstigde kunnen vrijstellen van de vergoeding. Zie: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 114; LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 149; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la Communauté, p. 99. Ook werd de stelling verdedigd dat enkel de laatste premie moest vergoed worden of dat de afkoopwaarde bij de ontbinding van de gemeenschap voorwerp was van de vergoeding. Hierover: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 118. Gesteld werd ook dat slechts de helft van de premies moest

(Wordt vervolgd...)

gaan worden wanneer men te maken heeft met een kennelijk overdreven premie⁶⁸³. Het is hier ook onduidelijk of de volledige premies moeten vergoed worden of slechts het overdreven gedeelte ervan⁶⁸⁴.

II. Scheiding van goederen

288. De situatie is hier zeer gelijklopend met de hierboven beschreven situatie waar de echtgenoten gehuwd zijn onder het wettelijk stelsel. Wat reeds gezegd is in verband met de kwalificatie van de rechtshandeling en de gevolgen ervan, blijft bijgevolg ook hier gelden. Vanzelfsprekend stelt het probleem van de eventuele vergoeding zich niet wanneer de echtgenoten gehuwd zijn onder het stelsel van scheiding van goederen.

---

(682)(...vervolg)

vergoed worden: PERREAU, E.H., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 735. ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 103; of dat geen vergoeding verschuldigd was voor premies die met inkomen waren betaald: BEUDANT, Ch., BEUDANT, R., LEREBOURS-PIGEONNIERE, P. en LENOAN, R., Cours de droit civil, X, Le contrat de mariage et les régimes matrimoniaux, p. 239; LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 115.

- (683) In concreto zou slechts vergoeding verschuldigd zijn wanneer de premies kennelijk overdreven zijn rekening houdend met de mogelijkheden van de gemeenschap: AUBRY, C. en RAU, C., PONSARD, A., Droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 292; PLANIOL, M., RIPERT, G., NAST, M. en BOULANGER, J., Traité pratique de droit civil français, IX, Les régimes matrimoniaux, 2, p. 191. Gesuggereerd wordt een onderscheid te maken naargelang de premies met inkomen of met kapitaal betaald zijn. Wanneer de premies met kapitaal betaald zijn, zijn zij automatisch kennelijk overdreven. Hierover: LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 148.

- (684) De wet geeft hiervoor, net zoals bij het vraagstuk van inbreng en inkorting, geen oplossing. Gesteld wordt dat enkel het overdreven gedeelte moet vergoed worden: AUBRY, C. en RAU, C., PONSARD, A., Droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 451. BEUDANT, Ch., BEUDANT, R., LEREBOURS-PIGEONNIERE, P. en RAYNAUD, P., Cours de droit civil français, X bis, Le contrat de mariage et les régimes matrimoniaux, p. 137; COLOMER, A., Droit civil, Régimes matrimoniaux, p. 470; PLANIOL, M., RIPERT, G., NAST, M. en BOULANGER, J., Traité pratique de droit civil français, IX, Les régimes matrimoniaux, 2, p. 191.

B. Levensverzekering door een echtgenoot afgesloten in zijn eigen voordeel

I. Wettelijk stelsel

289. Over de huwelijksvermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering door één van de echtgenoten afgesloten in eigen voordeel, bestaat geen enkele wetsbepaling⁶⁸⁵.

290. Wanneer de echtgenoot-verzekeringnemer de premies betaalt met eigen geld, is er geen enkel probleem. De echtgenoot koopt gewoon een eigen goed en betaalt het met eigen geld⁶⁸⁶.

291. Het is minder eenvoudig wanneer de echtgenoot-verzekeringnemer de premies met gemeenschapsgeld betaalt. Het is hier opnieuw de wens van de echtgenoten dat het verzekeringsvoordeel een eigen goed is van de verzekeringnemer⁶⁸⁷. In het wettelijk stelsel nu is in beginsel het goed aangekocht met gemeenschapsgeld eveneens gemeenschappelijk⁶⁸⁸.

---

(685) Er is geen specifieke bepaling over de levensverzekering door de verzekeringnemer in zijn eigen voordeel afgesloten opgenomen, noch in de Verzekeringswet, noch in de code civil. MALAURIE, Ph. en AYNES, L., Cours de droit civil. Les régimes matrimoniaux, p. 151 suggereren de bepalingen uit de Verzekeringswet toe te passen bij analogie, in het geval waar de levensverzekering afgesloten in eigen voordeel hetzelfde doel van voorzorg tussen de echtgenoten beoogt, dat ook voorligt wanneer de ene echtgenoot een levensverzekering afsluit in het voordeel van de andere. Dit is het geval wanneer de verzekeringnemer een verzekering afsluit bij overlijden op het hoofd van zijn echtgenoot.

(686) PLANIOL, M. en RIPERT, G., Traité pratique de droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 259. MALAURIE, Ph. en AYNES, L., Cours de droit civil. Les régimes matrimoniaux, p. 151 haalt deze oplossing aan.

(687) PLANIOL, M., RIPERT, G., NAST, M. en BOULANGER, J., Traité pratique de droit civil français, IX, Les régimes matrimoniaux, 2, p. 260.

(688) BEAUQUIER, G.L., Contrat d'assurance-vie entre époux. Changement de bénéficiaire. Dévolution du bénéfice de l'assurance en cas de divorce, Rev. gén. Assur. terr., 1982, p. 584; LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 121; MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 45; PLANIOL, M., RIPERT, G., NAST, M. en BOULANGER, J., Traité pratique de droit civil français, IX, Les régimes matrimoniaux, 2, p. 260. In het wettelijk stelsel kunnen echtgenoten niet zomaar eigen goederen maken met gemeenschapsgeld. Hierover reeds: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 99; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la Communauté, p. 106. Zie ook : MAZEAUD, H., MAZEAUD, L. en MAZEAUD, J., Leçons de droit civil, IV, Régimes matrimoniaux, p. 202 die stelt dat de schuldvordering die de verzekeringnemer verkrijgt op de verzekeringsinstelling tijdens het huwelijk te bezwarenden titel verkregen is en dus in de gemeenschap valt, aangezien er geen specifieke wetsbepaling is die (Wordt vervolgd...)

Via uiteenlopende theorieën komt de rechtsleer er toch toe te besluiten tot het eigen karakter van het verzekeringsvoordeel. Gesteld wordt dat het verzekeringsvoordeel eigen is van nature ⁶⁸⁹, ten gevolge van artikel 1404 van de code civil ⁶⁹⁰ of ten gevolge van

---

(688)(...vervolg)

ze eigen verklaart. Onderscheid wordt hier niet gemaakt naargelang het moment van uitkering.

(689) De vergelijking wordt hier ook gemaakt tussen het verzekeringsvoordeel en de schadevergoeding die één van de echtgenoten bekomt wegens schade aan een eigen goed: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 96; PLANIOL, M., RIPERT, G., NAST, M. en BOULANGER, J., Traité pratique de droit civil français, IX, Les régimes matrimoniaux, 2, p. 260. Ook werd een theorie opgebouwd waar bij het verzekeringsvoordeel eigen of gemeenschappelijk is naargelang de in het geding zijnde belangen. Een onderscheid wordt dan gemaakt naargelang het een verzekering bij leven of bij overlijden betreft. Wanneer het een verzekering bij leven betreft, wordt een onderscheid gemaakt naargelang het ogenblik waarop het risico gerealiseerd wordt. Wanneer het risico gerealiseerd wordt tijdens het bestaan van de huwelijksgemeenschap, moet het persoonlijk voordeel van de verzekeringnemer-begunstigde wijken voor het gemeenschappelijk belang. Het kapitaal is in dat geval gemeenschappelijk. Wanneer het risico gerealiseerd wordt na de ontbinding van de gemeenschap, is er op dat ogenblik geen gemeenschappelijk belang meer. Het eigen belang van de verzekeringnemer-begunstigde kan dus niet meer geprimeerd worden. Het kapitaal is dus een eigen goed van de verzekeringnemer-begunstigde. Hierover: LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 121; PLANIOL, M., RIPERT, G. en NAST, M., Traité pratique de droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 213; PLANIOL, M., RIPERT, G., NAST, M. en BOULANGER, J., Traité pratique de droit civil français, IX, Les régimes matrimoniaux, 2, p. 261. In het geval van een verzekering bij overlijden, zou het kapitaal steeds eigen zijn omdat dan steeds, bij de realisatie van het risico, het huwelijk ontbonden was. Zie hierover: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 80; MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 63 die het oneens is met deze opvatting. Door het afsluiten van de levensverzekering, is immers nog tijdens het stelsel een schuldvordering ten opzichte van de verzekeringsmaatschappij verworven, die bijgevolg in de gemeenschap gevallen is.

(690) Het verzekeringsvoordeel zou eigen zijn op basis van artikel 1404 van de Code Civil dat stelt dat eigen zijn "tous les biens qui ont un caractère personnel et tous les droits exclusivement attachés à la personne". Zie: COLOMER, A., Droit civil. Régimes matrimoniaux, p. 367 die melding maakt van het feit dat de tegenovergestelde mening ook verdedigd wordt; CORNU, G., Les régimes matrimoniaux, p. 244; MARTY, G. en RAYNAUD, P., Droit civil. Les régimes matrimoniaux, 1985, p. 157; PATARIN, J. en MORIN, G., La réforme des régimes matrimoniaux, I, Statut fondamental et régime légal, p. 140. MALAURIE, Ph. en AYNES, L., Cours de droit civil. Les régimes matrimoniaux, p. 151 maakt een onderscheid naargelang de verzekering, die door de verzekeringnemer is afgesloten in zijn eigen voordeel, afgesloten is op het hoofd van zijn echtgenoot of op zijn eigen hoofd. Alleen in het geval waar de verzekering is afgesloten op het hoofd van de echtgenoot van de verzekeringnemer, heeft men te maken met een echtelijke voorzorgsmaatregel. Alleen dan zou men kunnen spreken van een eigen goed. Wanneer het een levensverzekering bij overlijden betreft, op het hoofd van de verzekeringnemer zelf, valt het verzekeringsvoordeel in gemeenschap. Wanneer het een verzekering bij leven betreft, is het kapitaal dat uitgekeerd wordt na de ontbinding van het stelsel een eigen goed van de verzekeringnemer, op last aan de gemeenschap een vergoeding te betalen. De kapitaaluitkering, doorgevoerd tijdens het bestaan van het stelsel is gemeen-
(Wordt vervolgd...)

de wet van 13 juli 1930⁶⁹¹. Het verzekeringskapitaal, of de verzekeringsrente, uitgekeerd tijdens het bestaan van de huwelijksgemeenschap, zou gemeenschappelijk zijn⁶⁹².

292. Is er echter, wanneer men ervan uitgaat dat het verzekeringsvoordeel eigen is, geen vergoeding verschuldigd wanneer de premies met gemeenschapsgelden zijn betaald? Een eigen goed is dan immers verkregen met gemeenschapsgelden. Hier opnieuw is er geen eensgezindheid. Gesteld wordt dat de gewone regels inzake vergoedingen van toepassing zijn. Er zou bijgevolg vergoeding verschuldigd zijn voor alle met gemeenschapsgelden betaalde premies⁶⁹³. Men verdedigt eveneens de dat de

---

(690)(...vervolg)

schappelijk. Het betreft immers een vervangingsinkomen. Op te merken is dat MALAURIE tijdens zijn uiteenzetting geruisloos verschuift van het recht op uitkering naar de uitkering zelf. Wanneer het afsluiten van een levensverzekering in eigen voordeel niet kadert in de voorzorgsmaatregelen tussen echtgenoten, zou het recht op het verzekeringskapitaal toekomen aan het gemeenschappelijk vermogen. Bij de vereffening-verdeling van het gemeenschappelijk vermogen zou dan rekening moeten worden gehouden met de wiskundige provisie van de levensverzekering. De verwarring tussen de rechten voortvloeiend uit de levensverzekering en het verzekeringsvoordeel is veel voorkomend.

(691) In de wet van 13 juli 1930 wordt de levensverzekering door één van de echtgenoten afgesloten in zijn eigen voordeel niet behandeld. Toch wordt gesteld dat de bepalingen van de wet van 13 juli 1930 die de levensverzekering regelen die de ene echtgenoot afgesloten heeft in het voordeel van de andere, bij analogie van toepassing zouden zijn. Hierover: AUBRY, C. en RAU, C., PONSARD, A., Droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 293; LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 122 die verwijst naar de Voorbereidende Werken van de wet van 13 juli 1930 "chacune de ces assurances répond à une destination spéciale qui ne peut être remplie que si le bénéfice constitue un propre pour l'époux bénéficiaire"; PATARIN, J. en MORIN, G., La réforme des régimes matrimoniaux, I, Statut fondamental et régime légal, p. 140. BEUDANT, Ch., BEUDANT, R., LEREBOURS-PIGEONNIERE, P., en LENOAN, R., Cours de droit civil français, X, Le contrat de mariage et les régimes matrimoniaux, p. 243 maakt volgend onderscheid. Wanneer men in artikel 71 van de wet van 13 juli 1930 een bevestiging ziet van de kwalificatie als schenking van de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere, kan deze regeling niet bij analogie toegepast worden op de levensverzekering door een echtgenoot afgesloten in zijn eigen voordeel. Wanneer men artikel 71 van de wet van 13 juli 1930 ziet als een uiting van de verzorgingsplicht tussen de echtgenoten, kan het wel bij analogie toegepast worden op de levensverzekering door een echtgenoot afgesloten in zijn eigen voordeel.

(692) MALAURIE, Ph. en AYNES, L., Cours de droit civil. Les régimes matrimoniaux, p. 152 die ervan uitgaan dat het hier om een vervangingsinkomen gaat.

(693) AUBRY, C. en RAU, C., PONSARD, A., Droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 293; COLOMER, A., Droit civil. Régimes matrimoniaux, p. 470; MALAURIE, Ph. en AYNES, L., Cours de droit civil. Les régimes matrimoniaux, p. 151 met verwijzingen aldaar; MARTY, G. en RAYNAUD, P., Droit civil. Les régimes matrimoniaux, p. 279; MARTY, G. en RAYNAUD, P., Droit civil. Les régimes matrimoniaux, 1985, p. 158. Gesuggereerd wordt hier opnieuw slechts een vergoeding ten belope van de helft van de premies te vereisen: PLANIOL, M., RIPERT, G. en NAST, M., Traité pratique de droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 262.

regeling inzake de vergoeding bij de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere, bij analogie van toepassing is. Er is dan slechts vergoeding verschuldigd bij kennelijk overdreven premies⁶⁹⁴. Ook combinatie-oplossingen komen naar voor⁶⁹⁵.

II. Scheiding van goederen

293. Wanneer de echtgenoten gehuwd zijn met een stelsel van scheiding van goederen, is er geen enkel probleem. De verzekeringnemer verworft een eigen goed waarvoor hij de premies met eigen geld betaalt. Er zijn geen moeilijkheden in verband met het eigen of gemeenschappelijk karakter van het verzekeringsvoordeel. Er zijn evenmin moeilijkheden inzake eventuele vergoedingen.

C. Speciale gevallen

I. Gemengde levensverzekering

294. De gemengde levensverzekering is een zeer populaire vorm van levensverzekering. Er bestaat onduidelijkheid over de kwalificatie van deze levensverzekering. Heeft men te maken met twee levensverzekeringen door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere⁶⁹⁶ of heeft men te maken met één globale

---

(694) CORNU, G., Les régimes matrimoniaux, p. 249; LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 84; PATARIN, J. en MORIN, G., La réforme des régimes matrimoniaux, I, Statut fondamental et régime légal, p. 140, die dit verantwoorden door het feit dat het afsluiten van een levensverzekering in eigen voordeel een verzorgingsmaatregel is. MALAURIE, Ph. en AYNES, L., Cours de droit civil. Les régimes matrimoniaux, p. 151 past deze analogie enkel toe bij de verzekering bij overlijden op het hoofd van de andere echtgenoot.

(695) Een onderscheid wordt gemaakt naargelang het een levensverzekering bij overlijden of bij leven betreft. Bij een levensverzekering bij overlijden zouden de vergoedingsregels van de wet van 13 juli 1930 bij analogie van toepassing zijn. De situatie is zeer gelijklopend. Via de levensverzekering wordt in de verzorging van de langstlevende echtgenoot voorzien. Bij een levensverzekering bij leven, waar het verzekeringsvoordeel eigen is op grond van artikel 1404 van de Code Civil, zijn de gewone vergoedingsregels van toepassing. Vergoeding is dus verschuldigd voor alle premies. Hier is er immers geen sprake van verzorging van de langstlevende echtgenoot, maar werd enkel een eigen goed verworven door middel van gemeenschapsgelden. Zie: COLOMER, A., Droit civil. Régimes matrimoniaux, p. 457.

(696) COLOMER, A., Droit civil. Régimes matrimoniaux, p. 457. MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 92; ROBIN (Wordt vervolgd...)

rechtshandeling onder bezwarende titel⁶⁹⁷?

II. Levensverzekering zonder aanduiding van een begunstigde

295. Overeenkomstig artikel 1122 van de Code Civil wordt de verzekeringnemer geacht voor zichzelf in zijn erfgenamen bedongen te hebben⁶⁹⁸. Er wordt vanuitgegaan dat het hier een gewone "aankoop" van een levensverzekering betreft. Wanneer de koopprijs van de levensverzekering, dus de premies, met gemeenschapsgelden zijn betaald, is ook het aangekochte verzekeringsvoordeel gemeenschappelijk⁶⁹⁹.

III. Levensverzekering afgesloten voor het huwelijk

296. Wanneer de levensverzekering voor het huwelijk is afgesloten, moet een onderscheid gemaakt worden naargelang de verzekering met het oog op en in het vooruitzicht van het huwelijk is afgesloten of niet. Wanneer de levensverzekering is afgesloten in het vooruitzicht van het huwelijk zouden de regels inzake de levensverze-

---

(696)(...vervolg)

MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 110. Deze stelling wordt ook vermeld bij LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 102; PLANIOL, M., RIPERT, G. en NAST, M., Traité pratique de droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 262. Hier wordt als probleemesignaleerd het verbod voor echtgenoten, vervat in artikel 1097 van de Code Civil, om tijdens het huwelijk wederkerige schenkingen te doen in dezelfde akte. Hierover: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 61 die zich verwondert over het feit dat rechtsleer en rechtspraak artikel 1096 van de Code Civil toepasselijk verklaren, maar niet artikel 1097, dat nochtans ingevoerd is om het omzeilen van artikel 1096 tegen te gaan; PERREAU, E.H., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 736.

(697) Het zou dan gaan om een kanscontract: LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, p. 102; MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 96; PERREAU, E.H., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 736; PLANIOL, M., RIPERT, G. en NAST, M., Traité pratique de droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 262; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la Communauté, p. 112.

(698) LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 137.

(699) AUBRY, C. en RAU, C., PONSARD, A., Droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 293; LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 137; MALAURIE, Ph. en AYNES, L., Cours de droit civil. Les régimes matrimoniaux, p. 151; MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 60; PLANIOL, M., RIPERT, G. en NAST, M., Traité pratique de droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 255.

kering afgesloten tijdens het huwelijk van toepassing zijn⁷⁰⁰.

Anders is het gesteld wanneer de levensverzekering vóór het huwelijk is afgesloten, volledig onafhankelijk ervan⁷⁰¹. Wanneer de verzekeringnemer een verzekering afsluit in zijn eigen voordeel verwerft hij een eigen goed. Wanneer later premies met gemeenschapsgeld zijn betaald, is vergoeding verschuldigd.

Een verzekering door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van een persoon die later zijn echtgenoot wordt, is, aangezien het niet om een schenking kan gaan tussen echtgenoten, niet onderworpen aan artikel 1096 van de Code Civil⁷⁰².

---

(700) PLANIOL, M., RIPERT, G. en NAST, M., Traité pratique de droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 211.

(701) Onder het oude wettelijk stelsel dat een stelsel van gemeenschap van roerende goederen en aanwinsten was, viel de schuldvordering die de verzekeringnemer door het afsluiten van de levensverzekering verworven had op de verzekeringsinstelling als roerend goed in deze gemeenschap van roerende goederen en aanwinsten. Het verzekeringsvoordeel viel bijgevolg in de gemeenschap. Hierover: LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 100; MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, p. 45; PLANIOL, M., RIPERT, G. en NAST, M., Traité pratique de droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, p. 211; ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, p. 104.

(702) LE ROY, H., L'assurance et le droit pécuniaire de la famille, p. 105.

HOOFDSTUK VI : BELGIE

Afdeling 1. Pensioen van de uit de echt gescheiden echtgenoot

§ 1. Ontstaansgeschiedenis

A. Pensioenstelsel der werknemers

I. Ontstaan en ratio legis

297. De huidige regeling voor de werknemers werd ingevoerd door het koninklijk besluit van 12 mei 1975 ⁷⁰³. Deze nieuwe regeling werd uitgevaardigd ten gevolge van de wet van 1 juli 1974 ⁷⁰⁴. Door deze wet werd de echtscheiding op basis

---

(703) Koninklijk besluit van 12 mei 1975 (B.S., 21 mei 1975). Een echtgescheidenenpensioen werd voor het eerst ingevoerd in het stelsel der arbeiders door artikelen 66 tot 76 van het koninklijk besluit van 17 juni 1955. In het stelsel der bedienden werd voor het eerst een echtgescheidenenpensioen ingevoerd door de artikelen 64 tot 74 van het koninklijk besluit van 30 juli 1957. De uit de echt gescheiden vrouw van een zelfstandige kreeg een pensioen toegekend door het koninklijk besluit van 30 oktober 1956. De regeling voor arbeiders en bedienden werd overgenomen in het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 en in het koninklijk besluit van 21 december 1967. Hierover : DENIS, P., *Les conséquences du divorce dans le droit de la sécurité sociale belge*, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 373. Op te merken is dat daardoor voor bedienden en arbeiders een zelfde tekst van toepassing is, met name in het kader van een werknemerspensioen. De tekst van de vroegere regeling werd voor het overige praktisch ongewijzigd overgenomen. Hierover: AMELINCKX, D. en DE CEUSTER, R., *Het ouderdomspensioen voor de uit de echt gescheiden vrouw in het sociale zekerheidsrecht*, T.S.R., 1973, p.278; PINTENS, W., *Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht*, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 589. Voor de zelfstandigen werd de bestaande regeling overgenomen in het koninklijk besluit nr. 72 van 10 november 1967 en in het koninklijk besluit van 22 december 1967. In dit vroegere systeem was het pensioen van de uit de echt gescheiden echtgenoot gebaseerd op het betalen van bijdragen.

(704) B.S., 17 augustus 1974; SENAËVE, P., *Sociale zekerheid en familierecht. Behandeling van de verscheidene familierechtelijke situaties in het sociale zekerheidsrecht*, in Raakvlakken tussen sociale zekerheid en andere rechtstakken, p. 122. Zie ook voor allerlei parlementaire tussenkomsten en voorbereidende werken : MORGENTHAL, L., *Le divorce, la séparation de corps, la séparation de fait et le droit de la sécurité sociale*, Ann. Fac. Dr. Liège, 1977, p. 420. Gesteld werd dat de situatie van de tot echtscheiding "gedwongen" echtgenoot na de echtscheiding niet ongunstiger mocht zijn dan voor de echtscheiding, wat duidelijk met het op dat ogenblik heersende sociale zekerheidssysteem niet het geval was. Hierover: MORGENTHAL, L., *Le divorce, la séparation de corps, la* (Wordt vervolgd...)

van feitelijke scheiding ingevoerd ⁷⁰⁵. Daardoor werd het mogelijk de echtscheiding op te dringen zelfs aan een onschuldige echtgenoot. Eens echtgescheiden, vallen veel sociale zekerheidsvoordelen weg, zoals het eventuele recht op een overlevingspensioen, en de mogelijkheid tijdens het huwelijk mee het sociaal zekerheidspensioen van de echtgenoot aan gezinstarief te genieten. Het wordt thans mogelijk dat de "schuldige" echtgenoot de echtscheiding tegen de "onschuldige" bekomt en hem op deze wijze ook de toegang tot allerhande sociale zekerheidsvoordelen ontzegt. Bovendien wordt deze nieuwe vorm van echtscheiding mogelijk na een periode van feitelijke scheiding. De feitelijk gescheiden echtgenoot bekomt tijdens de feitelijke scheiding de helft van het rustpensioen ⁷⁰⁶. Door de opgedrongen echtscheiding valt dit voordeel voor de onschuldige echtgenoot weg.

Dit verloren gaan van de sociale zekerheidsvoordelen, ten nadele van de onschuldige echtgenoot, werd als onrechtvaardig ervaren, zodat een aanpassing van het echtgescheidenenpensioen aan de gewijzigde omstandigheden aangewezen was ⁷⁰⁷.

298. Opmerkelijk is dat zelfs in de nieuwe regeling, ontstaan in 1975, enkel sprake was van een echtgescheidenenpensioen voor de gehuwde vrouw. Slechts door de wet van 15 mei 1984 werd ook voor de echtgescheiden man in een echtgescheidenenpensioen voorzien ⁷⁰⁸.

---

(704)(...vervolg)

séparation de fait et le droit de la sécurité sociale, Ann. Fac. Dr. Liège, 1977, p. 434.

(705) Algemeen hierover : DE BUSSCHERE, C., De feitelijke scheiding der echtgenoten. De echtscheiding op grond van feitelijke scheiding, p. 339; VAN LOOK, M., De wet van 1 juli 1974 : doorbraak van de schuldloze echtscheiding, R.W., 1974-75, 961.

(706) Zie verder nummer 358.

(707) Zulke wijziging werd trouwens in de wet van 1 juli 1974 zelf gesuggereerd, meer bepaald in artikel 12. Hierover : LONFELS, E., Toestand van de gescheiden en van de uit de echt gescheiden echtgenote qua sociale zekerheid, B.T.S.Z., 1976, p. 173. Naar aanleiding van de door de wet van 1 juli 1974 gesuggereerde aanpassing van het toen geldende sociale zekerheidssysteem, werden verscheidene voorstellen tot hervorming naar voor gebracht die tenslotte niet werden weerhouden. Een vaak naar voor gebracht voorstel bestond erin het stelsel van toepassing bij feitelijke scheiding uit te breiden tot de situatie van echtscheiding. Hierover : SMEESTERS, B. en DE VIRON, G., Les incidences du divorce, de la séparation de corps et de la séparation de fait en matière de sécurité sociale, J.T.T., 1976, p. 79. Deze stelling wordt ook aangehaald door LONFELS, E., Toestand van de gescheiden en van de uit de echt gescheiden echtgenote qua sociale zekerheid, B.T.S.Z., 1976, p. 182. Bepleit werd ook het echtgescheidenenpensioen één te maken in alle sectoren. Hierover : AMELINCKX, D. en DE CEUSTER, R., Het ouderdomspensioen voor de uit de echt gescheiden vrouw in het sociale zekerheidsrecht, T.S.R., 1973, p. 291.

(708) Artikel 121 van de wet van 15 mei 1984 stelt het beginsel. Door diezelfde wet (Wordt vervolgd...)

II. Vroegere systeem

a. Pensioen van de echtgenoot die niet door arbeid pensioenrechten heeft verworven

299. Het systeem van het echtgescheidenenpensioen in het stelsel der werknemers, van kracht voor het in voege treden van het koninklijk besluit van 12 mei 1975, verschilt op belangrijke punten van het thans geldende systeem. Vooreerst was het gebaseerd op het betalen van bijdragen. Verder was er een verband tussen het bedrag van het echtgescheidenenpensioen en het onderhoudsgeld ⁷⁰⁹. In het systeem van voor het koninklijk besluit van 12 mei 1975, verkreeg de echtgescheiden vrouw niet automatisch een echtgescheidenenpensioen op basis van de door haar man tijdens het huwelijk verworven inkomsten. Binnen de zes maanden na de echtscheiding diende zij op straffe van verval een aanvraag in te dienen. Bovendien dienden aan de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening maandelijkse bijdragen betaald te worden. Het feit dat de echtgescheiden vrouw tijdens het huwelijk of na de echtscheiding gewerkt had bracht niet het verval van haar rechten op het echtgescheidenenpensioen met zich. Wel werden de jaren waarvoor de vrouw aanspraak kon maken op een eigen rustpensioen niet in aanmerking genomen worden voor het echtgescheidenenpensioen ⁷¹⁰.

---

(708)(...vervolg)

van 15 mei 1984 is de toen geldende regeling voor het echtgescheidenenpensioen in de openbare sector (art. 3, § 2 en 13 van het koninklijk besluit nr. 254 van 12 maart 1936 tot eenmaking van de pensioenregeling van weduwen en wezen van het burgerlijk rijkspersoneel en daarmee gelijkgesteld personeel) eveneens aangepast. Zie : PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 150.

- (709) De voorwaarden waaraan moest worden voldaan om aanspraak te kunnen maken op het echtgescheidenenpensioen gelden thans nog : de vrouw mocht niet ontzet zijn uit de ouderlijke macht of veroordeeld zijn om zijn echtgenoot naar het leven gestaan te hebben. Evenmin kon een echtgescheidenenpensioen verkregen worden voor de jaren waarvoor de echtgescheiden vrouw recht op een eigen pensioen kon laten gelden. Bij hertrouwen verviel ook toen reeds het recht op een echtgescheidenenpensioen. Ook andere algemene voorwaarden in het kader van de pensioenen (o.a. de leeftijdsvereiste) dienden vervuld te zijn. Hierover: LONFILS, E., Toestand van de gescheiden en van de uit de echt gescheiden echtgenote qua sociale zekerheid, B.T.S.Z., 1976, p. 180; MORGENTHAL, L., Le divorce, la séparation de corps, la séparation de fait et le droit de la sécurité sociale, Ann. Dr. Liège, 1977, p. 437; SMEESTERS, B. en DE VIRON, G., Les incidences du divorce, de la séparation de corps et de la séparation de fait en matière de sécurité sociale, J.T.T., 1976, p. 80; VANDEN AVYLE, G., Le guide social permanent, 764-26; 774-32.

- (710) AMELINCKX, D. en DE CEUSTER, R., Het ouderdomspensioen voor de uit
(Wordt vervolgd...)

300. Ook de berekeningswijze zowel van de in aanmerking te nemen jaren, als van het bedrag van het echtgescheidenenpensioen, verschillen van de thans geldende berekeningswijze. In tegenstelling tot wat nu het geval is, waren niet enkel de huwelijksjaren in aanmerking te nemen. Ook voor elk jaar waarin de echtgescheiden vrouw bijdragen had betaald, kon zij recht laten gelden op het echtgescheidenenpensioen. Zowel elk in aanmerking te nemen huwelijksjaar, als elk jaar waarin bijdragen werden betaald, werd voor één veertigste in aanmerking genomen ⁷¹¹. Het bedrag van het echtgescheidenenpensioen werd dan berekend op basis, enerzijds van de helft van het totale inkomen dat door de ex-echtgenoot tijdens het huwelijk was verdiend, en anderzijds op basis van een fictief loon opgemaakt rekening houdend met de bijdragen betaald door de echtgescheiden vrouw ⁷¹². Het echtgescheidenenpensioen was dan, aangezien het een alleenstaandenpensioen betrof, gelijk aan 60% van de som van de helft van het door de ex-man tijdens het huwelijk verdiende loon en het fictief loon.

301. Het grootste verschilpunt tussen de vroegere en de huidige regeling, is dat in de vroegere regeling van het bedrag van het pensioen het onderhoudsgeld diende te worden afgetrokken, ongeacht of dit al dan niet conventioneel werd vastgesteld, en ongeacht of dit onderhoudsgeld al dan niet effectief werd betaald ⁷¹³.

---

(710)(...vervolg)

de echt gescheiden vrouw in het sociale zekerheidsrecht, T.S.R., 1973, p. 279; LONFILS, E., Toestand van de gescheiden en van de uit de echt gescheiden echtgenote qua sociale zekerheid, B.T.S.Z., 1976, p. 180; SMEESTERS, B. en DE VIRON, G., Les incidences du divorce, de la séparation de corps et de la séparation de fait en matière de sécurité sociale, J.T.T., 1976, p. 79.

(711) Voor de concrete berekening met voorbeelden, zie : AMELINCKX, D. en DE CEUSTER, R., Het ouderdomspensioen voor de uit de echt gescheiden vrouw in het sociale zekerheidsrecht, T.S.R., 1973, p. 280.

(712) LONFILS, E., Toestand van de gescheiden en van de uit de echt gescheiden echtgenote qua sociale zekerheid, B.T.S.Z., 1976, p. 165; MORGENTHAL, L., Le divorce, la séparation de corps, la séparation de fait et le droit de la sécurité sociale, Ann. Fac. Dr. Liège, 1977, p. 438.

(713) AMELINCKX, D. en DE CEUSTER, R., Het ouderdomspensioen voor de uit de echt gescheiden vrouw in het sociale zekerheidsrecht, T.S.R., 1973, p. 281; LONFILS, E., Toestand van de gescheiden en van de uit de echt gescheiden echtgenote qua sociale zekerheid, B.T.S.Z., 1976, p. 181; MORGENTHAL, L., Le divorce, la séparation de corps, la séparation de fait et le droit de la sécurité sociale, Ann. Fac. Dr. Liège, 1977, p. 438; SENAËVE, P., Het gezin en het sociale zekerheidsrecht, R.W., 1981-82, 2281; SMEESTERS, B. en DE VIRON, G., Les incidences du divorce, de la séparation de corps et de la séparation de fait en matière de sécurité sociale, J.T.T., 1976, p. 80; VANDEN AVYLE, G., Le guide social permanent, 764-26.

b. Pensioen van de echtgenoot die door arbeid pensioenrechten heeft verworven

302. Het rustpensioen van de echtgescheiden man wordt na de echtscheiding een pensioen aan alleenstaandentarif⁷¹⁴.

B. Pensioenstelsel der zelfstandigen

303. Het echtgescheidenenpensioen in het stelsel der zelfstandigen heeft in de loop der tijd haast geen wijzigingen ondergaan. Wel is er een nieuwe berekeningswijze van het pensioen voor de jaren na 1983⁷¹⁵.

C. Pensioenstelsel van de openbare sector

304. Het echtgescheidenenpensioen in het pensioenstelsel van de openbare sector is gewijzigd door de wet van 15 mei 1984⁷¹⁶. Het vroeger geldende algemeen grondbeginsel werd ongewijzigd overgenomen : de echtgescheiden echtgenoot heeft geen recht op een autonoom echtgescheidenenpensioen. Het echtgescheidenenpensioen in het pensioenstelsel van de openbare sector is in feite een overlevingspensioen. In de nieuwe wet is de berekeningswijze van het overlevingspensioen gewijzigd. In dezelfde mate is ook de berekening van het echtgescheidenenpensioen gewijzigd.

305. Belangrijk is het wegvallen in het nieuwe systeem van een vroeger geldende voorwaarde. Overeenkomstig de regeling uitgewerkt door het koninklijk besluit van 12 maart 1936 kon de echtgescheiden vrouw slechts aanspraak maken op het echtgescheidenenpensioen wanneer de echtscheiding uitsluitend in het nadeel van de ex-echtgenoot was uitgesproken. Wanneer de echtscheiding werd uitgesproken op grond van feitelijke scheiding, kon de echtgescheiden vrouw slechts aanspraak maken op het echtgescheidenenpensioen wanneer zij verweerder was in de procedure en zij geen schuld had aan de feitelijke scheiding. Bij echtscheiding door onderlinge toestemming was er evenmin een echtgescheidenenpensioen, aangezien er in geval van echtscheiding door onderlinge toestemming geen sprake is van schuld, laat staan van exclusieve schuld

---

(714) LONFILS, E., Toestand van de gescheiden en van de uit de echt gescheiden echtgenote qua sociale zekerheid, B.T.S.Z., 1976, p. 180.

(715) Zie verder nummer 332.

(716) Wet van 15 mei 1984 houdende maatregelen tot harmonisering in de pensioenregelingen (B.S., 22 mei 1984).

in hoofde van de andere echtgenoot ⁷¹⁷. De vroegere regeling van het echtgescheidenpensioen in het pensioenstelsel van de openbare sector hield dus, als enige, rekening met de schuld van de kandidaat-titularis van het echtgescheidenpensioen aan de echtscheiding.

---

(717) AMELINCKX, D. en DE CEUSTER, R., Het ouderdompensioen voor de uit de echt gescheiden vrouw in het sociale zekerheidsrecht, T.S.R., 1973, p. 287; MERGITS, B., Pensioenregeling ten voordele van de feitelijk, van tafel en bed en uit de echt gescheiden echtgenote, Rev. Trim. Dr. Fam., 1981, p. 440.

§ 2. Huidige situatie

A. Algemeen.

306. Het pensioen van de echtgescheiden echtgenoot varieert naargelang het om een echtgescheidenenpensioen gaat toegekend in het stelsel van de werknemers, van de zelfstandigen of van het overheidspersoneel ⁷¹⁸. De regels die gelden in het pensioenstelsel voor werknemers en zelfstandigen verschillen weliswaar op bepaalde punten, maar zijn toch zeer gelijklopend. Anders is het wat het pensioenstelsel van het overheidspersoneel betreft. De aanpak is daar volledig verschillend.

307. Sedert 1 januari 1984 kan gesproken worden over het rustpensioen van de uit de echt gescheiden echtgenoot, zonder dat er een onderscheid naar het geslacht gemaakt moet worden. In tegenstelling tot wat vroeger het geval was, kan thans ook de man een pensioen verwerven op basis van de arbeid van zijn vrouw ⁷¹⁹. Op dit punt is de gelijkheid tussen de geslachten gerealiseerd.

---

(718) De relevante wetteksten zijn : voor de werknemers (zonder er onderscheid gemaakt wordt tussen arbeiders en bedienden) het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 en het koninklijk besluit van 21 december 1967, zoals gewijzigd; voor de zelfstandigen het koninklijk besluit nr. 72 van 10 november 1967 en het koninklijk besluit van 22 december 1967, zoals gewijzigd, en voor het overheidspersoneel de wet van 15 mei 1984.

(719) Voor de ambtenaren : artikel 6 en volgende van de wet van 15 mei 1984. Voor werknemers en zelfstandigen stelt de wet van 15 mei 1984 dit principe eveneens (artikel 121). MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 255; p. 257.

B. Pensioenstelsel van de werknemers

I. Pensioen van de echtgenoot die niet door arbeid pensioenrechten heeft verworven

a. Autonoom pensioen

308. Het rustpensioen van de uit de echtgescheiden echtgenoot is een autonoom pensioen. Het pensioen van de echtgescheiden echtgenoot staat los van het pensioen van zijn ex-echtgenoot ⁷²⁰. Dit houdt in dat de echtgescheiden echtgenoot recht heeft op zijn echtgescheidenenpensioen wanneer hij de pensioengerechtigde leeftijd heeft bereikt. Concreet betekent dit dat hij uitkeringsgerechtigd is wanneer hij of zij respectievelijk vijfenzestig of zestig jaar oud zijn, ongeacht de leeftijd van de ex-echtgenoot. Omgekeerd brengt het feit dat de ex-echtgenoot de pensioengerechtigde leeftijd heeft bereikt niet met zich dat de andere echtgenoot recht kan laten gelden op het echtgescheidenenpensioen. Dit is slechts mogelijk wanneer hij zelf de pensioengerechtigde leeftijd heeft bereikt ⁷²¹. Dit houdt ook in dat het echtgescheidenenpensioen

---

(720) Op dit feit wordt ook de nadruk gelegd door : DENIS, P., Les conséquences du divorce dans le droit de la sécurité sociale belge, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 374; MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 255; PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 589; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 150; SENAËVE, P., Het gezin en het sociale-zekerheidsrecht, R.W., 1981-82, 2281; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 114; TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in PINTENS, W. (ed.), Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap, p. 84; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 272; VAN LANGENDONCK, J., Handboek sociaal zekerheidsrecht, p. 517. DELVOYE, A. en SOSSON, J., Désunion conjugale et sécurité sociale, J.T.T., 1988, p. 599 zijn van mening dat het toch nog steeds om een afgeleid recht gaat, aangezien de hoogte ervan afhangt van de carrière van de echtgenoot die door arbeid pensioenrechten heeft verworven. In dezelfde zin : ANNOYE, CH., La pension de retraite, la pension de survie et l'indemnité d'adaptation dans le régime des travailleurs salariés. Aperçus de la jurisprudence de la 11 e chambre du tribunal de travail de Bruxelles au cours des années judiciaires 1975-1976, 1976-1977, 1977-1978 et 1978-1979, J.T.T., 1980, p. 134.

(721) DELVOYE, A. en SOSSON, J., Désunion conjugale et sécurité sociale, J.T.T., 1988, p. 599; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 114; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 272.

blijft bestaan, zelfs na overlijden van de ex-echtgenoot ⁷²².

b. Algemene voorwaarden

309. Wat de voorwaarden betreft waaronder het echtgescheidenenpensioen kan verkregen worden, gelden enerzijds de algemene voorwaarden die voor het bekomen van elk rustpensioen moeten vervuld worden, en anderzijds bijzondere voorwaarden die enkel terug te vinden zijn bij het echtgescheidenenpensioen.

310. Het echtgescheidenenpensioen gaat in op de normale pensioengerechtigde leeftijd ⁷²³. Net zoals voor het verkrijgen van een ander rustpensioen, mag de echtgescheidene geen andere dan de voor een gepensioneerde toegelaten beroepsarbeid

---

(722) SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 114.

(723) Dit is overeenkomstig artikel 4 van het K.B. nr. 50 van 24 oktober 1967 betreffende het rust- en overlevingspensioen der werknemers, 60 jaar voor vrouwen en 65 jaar voor mannen. Zie : DENIS, P., Les conséquences du divorce dans le droit de la sécurité sociale belge, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 375; PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 589; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 150; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p.273; VAN LANGENDONCK, J., Handboek sociaal zekerheidsrecht, p. 518; X, Het rustpensioen van de uit de echt gescheiden echtgenote in de regeling voor werknemers, B.T.S.Z., 1979, p. 229. Voor pensioenen die na 1 januari 1991 ingaan, kan men vanaf zestig jaar met pensioen gaan, zonder dat dit gepaard gaat met een pensioenvermindering (Wet van 20 juli 1990 tot instelling van een flexibele pensioenleeftijd voor werknemers en tot aanpassing van de werknemerspensioenen aan de evolutie van het algemeen welzijn, B.S., 15 augustus 1990). Voor de pensioenen die voor de eerste maal ten vroegste op 1 januari 1991 ingaan blijft de regeling van de pensioenwet van toepassing. Overeenkomstig deze regeling voor mannen bestaat de mogelijkheid het pensioen met maximaal 5 jaar te vervroegen. Artikel 5 van de Pensioenwet voor werknemers bepaalt onder welke voorwaarden het vervroegd ingaan van het pensioen aangevraagd kan worden : de betrokkene moet gedurende het kalenderjaar voorafgaand aan de ingangsdatum van het pensioen een gewone en hoofdzakelijke tewerkstelling hebben uitgeoefend als werknemer, als zelfstandige arbeider of als arbeider onderworpen aan één der pensioenregelingen vastgesteld krachtens een wet, een provinciaal reglement of door de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen en hij moet het bewijs leveren als werknemer gedurende ten minste tien jaar gewoonlijk en hoofdzakelijk tewerkgesteld te zijn geweest, tenzij de belanghebbende ten minste 60 jaar oud is, in welk geval hij slechts een hoofdzakelijke en gewoonlijke tewerkstelling gedurende vijf jaar dient te bewijzen. Per jaar vervroeging wordt volgens artikel 5 van de Pensioenwet voor werknemers het pensioenbedrag dan wel met 5% verminderd . Het recht op het echtgescheidenenpensioen kan bijgevolg, zowel voor mannen als voor vrouwen, ten vroegste op zestig jaar geldend gemaakt worden.

verrichten ⁷²⁴.

c. Bijzondere voorwaarden

311. Om een recht te kunnen laten gelden op het gescheidenenpensioen moet bovendien voldaan zijn aan een aantal bijzondere voorwaarden. De kandidaat-pensioentrekker mag niet ontzet geweest zijn van het ouderlijk gezag en evenmin veroordeeld zijn om "diegene die zijn echtgenoot was" naar het leven te hebben gestaan

⁷²⁵.

(724) Artikel 25 Pensioenwet werknemers. Evenmin mag hij een uitkering genieten wegens werkloosheid : Art. 25, lid 1 Pensioenwet werknemers. Besproken bij : DENIS, P., *Les conséquences du divorce dans le droit de la sécurité sociale belge*, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 375; DE PAEPE, R., Pensioenrechten van de feitelijk of van tafel en bed gescheiden echtgenoten en de uit de echt gescheiden echtgenoten, Oriëntatie, 1980, p. 52; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 111; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 273. Wanneer de echtgescheidene een vergoeding bekommt wegens ziekte en invaliditeit, kan hij eveneens geen aanspraak maken op een echtgescheidenenpensioen. Hierover : VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 273. Over de verblijfsvereiste : DELVOYE, A. en SOSSON, J., *Désunion conjugale et sécurité sociale*, J.T.T., 1988, p. 599. Over de voorwaarden in het algemeen : MAHIEU, G., *Divorce et séparation de corps*, in Rép. Not., p. 256.

(725) Artikel 75 van het koninklijk besluit van 21 december 1967. DELVOYE, A. en SOSSON, J., *Désunion conjugale et sécurité sociale*, J.T.T., 1988, p. 599; DE PAEPE, R., Pensioenrechten van de feitelijk of van tafel en bed gescheiden echtgenoten en de uit de echt gescheiden echtgenoten, Oriëntatie, 1980, p. 48; VANDEN AVYLE, G., *Le guide social permanent*, 783-12. Over wat dient begrepen te worden onder "niet ontzet is geweest van het ouderlijk gezag" zie : MERGITS, B., Pensioenregeling ten voordele van de feitelijk, van tafel en bed en uit de echt gescheiden echtgenote, Rev. Trim. Dr. Fam., 1981, p. 435; PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., *Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis*, p. 590. Zie over deze tweede voorwaarde : SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 111; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 273; X., Het rustpensioen van de uit de echt gescheiden echtgenote in de regeling voor werknemers, B.T.S.Z., 1979, p. 227. Wanneer de echtscheiding reeds een feit is op het moment van het "naar het leven staan", is het zonder belang of dit "naar het leven staan" al dan niet succesvol was. Het echtgescheidenenpensioen vervalt. Wanneer de echtgenoten op het moment van de aanslag nog gehuwd zijn, mag dit "naar het leven staan" geen succes hebben. Van echtgescheidenenpensioen kan er dan immers geen sprake meer zijn aangezien dan een einde gekomen is aan het huwelijk door overlijden en echtscheiding niet meer mogelijk is. In die situatie geldt dan de regeling in verband met het overlevingspensioen. Hier situeert zich een zeer eigenaardig aspect van het echtgescheidenenpensioen. Na een mislukte aanslag op het leven van zijn ex-echtgenoot kan men geen recht meer laten gelden op een echtgescheidenenpensioen. De man of vrouw echter die zijn echtgenoot met succes naar het leven heeft gestaan bekomt wel een overle-

(Wordt vervolgd...)

312. Belangrijker is de voorwaarde dat de gescheiden echtgenoot niet langer rechten kan laten gelden op een echtgescheidenenpensioen wanneer hij opnieuw in het huwelijk treedt ⁷²⁶. Vooreerst dient vermeld dat het recht op het echtgescheidenenpensioen enkel geschorst wordt voor de duur van het huwelijk. Wanneer aan dit nieuwe huwelijk een einde komt, ongeacht of dit gebeurt door echtscheiding of door overlijden, herleeft het recht op het echtgescheidenenpensioen ⁷²⁷. Verder wordt het recht op het echtgescheidenenpensioen slechts geschorst in geval van een huwelijk. Feitelijke samenwoning wordt niet gelijkgesteld met een huwelijk.

d. Elementen waarmee bij de toekenning geen rekening wordt gehouden

313. Met een aantal voor de hand liggende elementen wordt bij het toekennen van het echtgescheidenenpensioen geen rekening gehouden. Er wordt niet gekeken naar de behoefte of de financiële toestand van de kandidaat voor het echtgescheidenenpensioen ⁷²⁸. In verband hiermee wordt ook niet nagegaan of de echtschei-

---

(725)(...vervolg)

vingspensioen dat wel geschorst wordt voor de periode van de opsluiting. Deze anomalie wordt eveneens aangehaald bij VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 154. Kritiek op deze voorwaarde bij : DENIS, P., Les conséquences du divorce dans le droit de la sécurité sociale belge, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 376.

- (726) Artikel 75 van het koninklijk besluit van 21 december 1967. DENIS, P., Les conséquences du divorce dans le droit de la sécurité sociale belge, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 377; DE PAEPE, R., Pensioenrechten van de feitelijk of van tafel en bed gescheiden echtgenoten en de uit de echt gescheiden echtgenoten, Oriëntatie, 1980, p. 48; MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 256; PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 589; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 150; TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in PINTENS, W. (ed.), Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap, p. 85.

- (727) Dienstorder Rijksdienst voor werknemerspensioenen, nr. 75/11, p. 1; MERGITS, B., Pensioenregeling ten voordele van de feitelijk, van tafel en bed en uit de echt gescheiden echtgenote, Rev. Trim. Dr. Fam., 1981, p. 437; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 111; VANDEN AVYLE, G., Le guide social permanent, 783-12; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 273; X., Het rustpensioen van de uit de echt gescheiden echtgenote in de regeling voor werknemers, B.T.S.Z., 1979, p. 227.

- (728) DENIS, P., Les conséquences du divorce dans le droit de la sécurité sociale (Wordt vervolgd...)

den echtgenoot al dan niet van zijn vroegere partner een onderhoudsgeld ontvangt. De uitkering van het echtgescheidenenpensioen staat volledig los van het naar burgerlijk recht eventueel toe te kennen onderhoudsgeld ⁷²⁹.

(728)(...vervolg)

belge, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 389; LONFILS, E., Toestand van de gescheiden en van de uit de echt gescheiden echtgenote qua sociale zekerheid, B.T.S.Z., 1976, p. 179. De financiële toestand van de betrokkenen speelt evenmin een rol bij het toekennen van een deel van het rustpensioen van één van de echtgenoten aan de andere bij feitelijke scheiding, zie : ELST, R., Rechten van de in feite gescheiden echtgenoten inzake rustpensioen. Burgerrechtelijke en sociaalrechtelijke aspecten. Grondwettelijkheid, B.T.S.Z., 1976, p. 725; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 117; TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in PINTENS, W. (ed.), Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap, p. 85. Zie nummer 366.

(729) DELVOYE, A. en SOSSON, J., Désunion conjugale et sécurité sociale, J.T.T., 1988, p. 600; DENIS, P., Les conséquences du divorce dans le droit de la sécurité sociale belge, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 378 met verwijzing naar het vroegere systeem; PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 589; SENAËVE, P., Het gezin en het sociale zekerheidsrecht, R.W., 1981-82, 2280; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 122; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 309. Dit in tegenstelling tot wat vroeger voor de wijziging van de artikelen 75 tot 79 van het koninklijk besluit van 21 december 1967 door het koninklijk besluit van 12 mei 1975 het geval was, waar de uitkering van levensonderhoud in mindering werd gebracht van het echtgescheidenenpensioen. Hierover: LONFILS, E., Toestand van de gescheiden en van de uit de echt gescheiden echtgenote qua sociale zekerheid, B.T.S.Z., 1976, p. 184; SENAËVE, P., Het gezin en het sociale zekerheidsrecht, R.W., 1981-82, 2281; 2291; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 114; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 309. Als grote lijn kan gesteld worden dat de rechtbank na de echtscheiding een onderhoudsgeld bepaalt ten voordele van de onschuldige echtgenoot: GERLO, J., Onderhoudsgelden, p. 200; LONFILS, E., Toestand van de gescheiden en van de uit de echt gescheiden echtgenote qua sociale zekerheid, B.T.S.Z., 1976, p. 174; PUELINCKX-COENE, M., Sociale zekerheid en familierecht. Het vermogensstatuut van de feitelijk gescheiden echtgenoten, ex-echtgenoten en van concubinerenden. Enkele raakvlakken met het sociaal zekerheidsrecht, in Raakvlakken tussen sociale zekerheid en andere rechtstakken, p. 186. Bij het bepalen van het bedrag van dit onderhoudsgeld wordt ernaar gestreefd een onderhoudsgeld te bekomen dat deze ex-echtgenoot in staat stelt in zijn bestaan te voorzien op een gelijkwaardige manier als tijdens het samenwonen. Hierbij wordt overeenkomstig artikel 301, § 1 van het Burgerlijk Wetboek rekening gehouden met de inkomsten en de mogelijkheden van beide ex-echtgenoten. Zo wordt ook rekening gehouden met de inkomsten uit een sociaal zekerheidspensioen : PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 589; SENAËVE, P., Sociale zekerheid en familierecht. Behandeling van de verscheidene familierechtelijke situaties in het sociale zekerheidsrecht, in Raakvlakken tussen sociale zekerheid en andere rechtstakken, p. 125. Het onderhoudsgeld voor de echtgenoten bepaald in de regelingsakte bij echtscheiding door onderlinge toestemming blijft onbeïnvloed (Wordt vervolgd...)

314. Evenmin wordt bij het toekennen van het echtgescheidenenpensioen rekening gehouden met de "schuld" van de kandidaat-pensioentrekker ⁷³⁰ of met de soort echtscheiding ⁷³¹.

e. Berekening

315. De berekening van het echtgescheidenenpensioen dient te gebeuren overeenkomstig artikel 77 van het koninklijk besluit van 21 december 1967. De berekening wordt gemaakt alsof de echtgescheidene tijdens de huwelijksjaren zelf gewerkt heeft ⁷³². Er dient rekening gehouden te worden met twee factoren : de huwelijksjaren en het loon.

De periode die recht geeft op het echtgescheidenenpensioen is de huwelijksperiode. Hierbij wordt niet gewerkt met ficties, maar wordt de berekening van dag tot dag

---

(729)(...vervolg)

door het sociale zekerheidspensioen. Hierover : DELOGNE, F.X., Divorce par consentement mutuel : impact au niveau de la sécurité sociale et pratique notariale, Notarius, 1984, p. 240 met voorstellen van clausules; DELVOYE, A. en SOSSON, J., Désunion conjugale et sécurité sociale, J.T.T., 1988, p. 602 eveneens met een modelclausule; DOCQUIR, D., Divorce et séparation de corps : répercussions de ces situations sur les droits de la femme en sécurité sociale, Rev. Trim. Dr. Fam., 1978, p. 239; PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 589. Een clausule die een aanpassing van het onderhoudsgeld voorziet bij wijziging van de pensioensituatie zal in de regelingsakte dienen te worden opgenomen. Zie : TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in PINTENS, W. (ed.), Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap, p. 85.

(730) Behalve dan daar waar de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen die veroordeeld werd om zijn echtgenoot naar het leven gestaan te hebben uitgesloten wordt van het echtgescheidenenpensioen. DELVOYE, A. en SOSSON, J., Désunion conjugale et sécurité sociale, J.T.T., 1988, p. 600.

(731) SENAËVE, P., Het gezin en het sociale-zekerheidsrecht, R.W., 1981-82, 2282; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 273. LONFILS, E., Toestand van de gescheiden en van de uit de echt gescheiden echtgenote qua sociale zekerheid, B.T.S.Z., 1976, p. 179 wijst in dit verband op het verschil dat bestaat tussen het burgerlijk recht en het sociale zekerheidsrecht : het burgerlijk recht wenst de onschuldige te beschermen, voor het sociale zekerheidsrecht bestaat de "schuld" niet.

(732) DE PAEPE, R., Pensioenrechten van de feitelijk of van tafel en bed gescheiden echtgenoten en de uit de echt gescheiden echtgenoten, Oriëntatie, 1980, p. 48; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 151; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 112; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 274.

gemaakt. Er wordt rekening gehouden met de periode tussen de dag van de huwelijks-sluiting en de dag van de overschrijving van het echtscheidingsvonnis ⁷³³. Bij de berekening van het echtgescheidenenpensioen wordt uitgegaan van de fictie dat de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen tijdens deze "huwelijksjaren" zelf gewerkt heeft. Elk kalenderjaar wordt bij de berekening van het pensioen dan ook voor één veertigste, respectievelijk één vijfenveertigste in aanmerking genomen ⁷³⁴. Aangezien een volledige carrière voor de toekenning van een rustpensioen bestaat uit veertig, respectievelijk vijfenveertig jaar ⁷³⁵, kunnen ook slechts maximaal veertig, respectievelijk vijfenveertig "huwelijksjaren" in aanmerking worden genomen. Wanneer het totaal aantal

---

(733) MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 256; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 112. Aangezien dit niet steeds om volledige kalenderjaren gaat, dient met decimalen gewerkt te worden. Er dient hierbij evenwel een correctie aangebracht te worden. Enerzijds komen bepaalde jaren tijdens het huwelijk niet in aanmerking, anderzijds moet wel rekening worden gehouden met periodes die vallen na de overschrijving van de echtscheiding. Van de huwelijksjaren moeten overeenkomstig artikel 78 van het koninklijk besluit van 21 december 1967 de jaren afgetrokken worden waarvoor de uit de echt gescheiden echtgenoot "een rustpensioen of een als zodanig geldend voordeel kan verkrijgen krachtens een andere Belgische regeling, krachtens een regeling van een vreemd land, of krachtens een regeling van toepassing op het personeel van een volkenrechtelijke instelling". Wanneer evenwel de uit de echt gescheiden echtgenoot verzaakt aan dat pensioen of als zodanig geldend voordeel verworven voor een tewerkstelling tijdens die jaren, mag deze periode wel bij de voor het echtgescheidenenpensioen in aanmerking te nemen "huwelijksjaren" worden gevoegd. Hierover : MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 256; PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 590; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 112; X., Het rustpensioen van de uit de echt gescheiden echtgenote in de regeling voor werknemers, B.T.S.Z., 1979, p. 230. In bepaalde omstandigheden wordt ook nog rekening gehouden met jaren na de echtscheiding. Zoals boven reeds uiteengezet was voor het koninklijk besluit van 12 mei 1975 het bekomen van een echtgescheidenenpensioen afhankelijk van het betalen van bijdragen. Deze bijdragen moesten betaald worden vanaf de echtscheiding tot de pensionering. Overeenkomstig artikel 79 van het koninklijk besluit van 21 december 1967 wordt voor de toekenning van het echtgescheidenenpensioen rekening gehouden met de periode na de echtscheiding waarin volgens de oude wetgeving stortingen zijn verricht. Hierover : MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 256.

(734) Voor de berekening, zie : SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 112; VANDEN AVYLE, G., Le guide social permanent, 783-12; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 274; X., Het rustpensioen van de uit de echt gescheiden echtgenote in de regeling voor werknemers, B.T.S.Z., 1979, p. 230. MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 257 werkt een voorbeeld uit.

(735) Dienen in aanmerking genomen te worden : de jaren tussen 1 januari van het jaar waarin de echtgescheidene 20 jaar is geworden en 31 december van het jaar voor de eerste van de maand die volgt op zijn zestigste of vijfenzestigste verjaardag. X., Het rustpensioen van de uit de echt gescheiden echtgenote in de regeling voor werknemers, B.T.S.Z., 1979, p. 230.

huwelijksjaren meer dan veertig, respectievelijk vijfenveertig bedraagt, worden, slechts de veertig of vijfenveertig gunstigste jaren in aanmerking genomen ⁷³⁸.

316. De tweede factor die men in aanmerking moet nemen, is het loon. In beginsel is dit het jaarloon dat de gewezen echtgenoot genoot tijdens de huwelijksjaren en dat men in aanmerking zou moeten nemen voor de berekening van zijn pensioen indien hij op het ogenblik van de echtscheiding zijn pensioenrechten zou laten gelden. Hier moeten twee correcties aangebracht worden. In eerste instantie wordt het loon verminderd met het loon van het overeenstemmend jaar waarvoor de kandidaat voor het echtgescheidenenpensioen ingevolge persoonlijke prestaties aanspraak kan maken op een rustpensioen als werknemer ⁷³⁷. In tweede instantie worden op het in aanmerking te nemen jaarloon van de gewezen echtgenoot aanpassingen doorgevoerd. Concreet komt dit erop neer dat slechts 62,5% van dit jaarloon in aanmerking wordt genomen ⁷³⁸. Die 62,5% is op het eerste gezicht een willekeurig cijfer. Het is niet erg duidelijk waarom het jaarloon moet aangepast worden en nog minder waarom dit moet gebeuren door er 62,5% van te nemen. Na de volledige berekening van het echtgescheidenenpensioen wordt dit echter duidelijk ⁷³⁹. Het echtgescheidenenpensioen is een alleenstaandenpensioen ⁷⁴⁰. Dit is logisch aangezien het juist het beëindigen van het huwelijk, de echtscheiding, is die recht geeft op het echtgescheidenenpensioen. Het pensioen kan ook niet opgetrokken worden naar gezinstarief tengevolge van het stichten van een nieuw gezin. Immers, zoals reeds is gezegd, vervalt het echtgescheidenenpensioen bij een nieuw huwelijk. Het echtgescheidenenpensioen bedraagt bijgevolg 60% van het in aanmerking te nemen loon ⁷⁴¹.

---

(736) Artikel 10, § 1 van het K.B. nr. 50 van 24 oktober 1967. X., Het rustpensioen van de uit de echt gescheiden echtgenote in de regeling voor werknemers, B.T.S.Z., 1979, p. 230.

(737) Artikel 77 van het koninklijk besluit van 21 december 1967. Over de mogelijke cumuls : DE PAEPE, R., Pensioenrechten van de feitelijk of van tafel en bed gescheiden echtgenoten en de uit de echt gescheiden echtgenoten, Oriëntatie, 1980, p. 50; MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 256.

(738) Artikel 77 van het koninklijk besluit van 21 december 1967.

(739) Voor de perioden waarin de echtgescheiden echtgenoot nog volgens het systeem van de oude wet bijdragen heeft betaald, wordt het voor de berekening van het echtgescheidenenpensioen in aanmerking te nemen loon als volgt bepaald : de gedane storting wordt met 7,14 vermenigvuldigd. Zie artikel 79 van het koninklijk besluit van 21 december 1967.

(740) MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 256.

(741) SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 112; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 274.

317. De formule om het echtgescheidenenpensioen in het stelsel der werknemers te berekenen luidt dan als volgt : per jaar huwelijk $1/40$ (of $1/45$) $\times 60\%$ $\times 62,5\%$ $\times$ jaarloon van de ex-echtgenoot. $60\% \times 62,5\%$ nu bedraagt $37,5\%$, of de helft van 75% wat overeenkomt met het pensioen aan gezinstarief ⁷⁴². Dit heeft als gevolg dat het echtgescheidenenpensioen gelijk is aan het pensioen dat de feitelijk gescheiden echtgenoot ontvangt ⁷⁴³.

318. De ex-echtgenoten hebben zelf geen enkele macht aangaande dit echtgescheidenenpensioen. Zij kunnen bij overeenkomst geen andere berekeningen voorstellen. Het echtgescheidenenpensioen en het pensioen van de andere echtgenoot zijn immers twee onafhankelijke pensioenen. De Rijksdienst kent deze pensioenen individueel toe aan de twee titularissen. De voorwaarden die vervuld moeten zijn om een pensioen te kunnen genieten en de modaliteiten van deze pensioenen zijn in de sociale wetgeving opgesomd. De sociale wetgeving is van openbare orde. Partijen kunnen daaromtrent geen overeenkomsten afsluiten ⁷⁴⁴. Wanneer de echtgenoten bij overeenkomst wijzigingen aanbrengen, bepalen zij wie welk pensioen aan welk tarief geniet, wat niet mogelijk is. De ex-echtgenoten kunnen bijgevolg geen rechtstreekse overeenkomst maken over de regeling uit het sociale zekerheidsrecht.

---

(742) Deze opmerking wordt ook gemaakt bij DENIS, P., Les conséquences du divorce dans le droit de la sécurité sociale belge, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 378; MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 257; SENAËVE, P., Het gezin en het sociale zekerheidsrecht, R.W., 1981-82, 2281; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 275. Zie de formule bij : PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 590; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 151; TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in PINTENS, W. (ed.), Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap, p. 87.

(743) DELVOYE, A. en SOSSON, J., Désunion conjugale et sécurité sociale, J.T.T., 1988, p. 600; DUBOIS, B., De toepassing van het sociaal recht op de feitelijke scheiding en het concubinaat, in Koninklijke Federatie van Belgische notarissen (ed.), Feitelijke scheiding. Feitelijk samenleven, p. 121; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 275. De feitelijk gescheiden echtgenoot bekommt inderdaad de helft van het rustpensioen aan gezinstarief van zijn echtgenoot. Zie verder nummer 368 voor het pensioenstelsel der werknemers en nummer 381 voor het pensioenstelsel der zelfstandigen.

(744) VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p.159.

f. Toekenningsmodaliteiten

319. Het echtgescheidenenpensioen wordt in het ene geval ambtshalve toegekend, in het andere geval moet een aanvraag ingediend worden.

Het echtgescheidenenpensioen wordt ambtshalve toegekend wanneer op het ogenblik van de echtscheiding de echtgenoten reeds feitelijk gescheiden leven, en de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen, die de pensioengerechtigde leeftijd bereikt de eerste van de maand volgend op de echtscheiding, reeds een pensioenuitkering bekomt ten gevolge van de feitelijke scheiding ⁷⁴⁵. Een semi-ambtshalve aanvraag ontstaat ten gevolge van de in artikel 32 van het K.B. nr. 50 van 24 oktober 1967 geformuleerde "polyvalentie" van de pensioenaanvragen. Een aanvraag voor een overlevingspensioen, geldt eveneens als aanvraag voor een rustpensioen; de aanvraag voor een eigen rustpensioen geldt als aanvraag voor het echtgescheidenenpensioen; een aanvraag in het stelsel der zelfstandigen geldt als aanvraag voor het stelsel der werknemers en vice versa ⁷⁴⁶.

320. In alle andere gevallen moet de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen zelf een aanvraag tot bekomen van een echtgescheidenenpensioen indienen ⁷⁴⁷. Deze aanvraag kan ingediend worden vanaf de datum waarop de gerechtelijke beslissing waarbij de echtscheiding wordt toegekend, aan de echtgenoten betekend is ⁷⁴⁸. Het echtgescheidenenpensioen is een eigen, onafhankelijk pensioen. Dit houdt

---

(745) Artikel 76 van het K.B. van 21 december 1967. DELVOYE, A. en SOSSON, J., *Désunion conjugale et sécurité sociale*, J.T.T., 1988, p. 599; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 275; X., *Het rustpensioen van de uit de echt gescheiden echtgenote in de regeling voor werknemers*, B.T.S.Z., 1979, p. 228.

(746) X., *Het rustpensioen van de uit de echt gescheiden echtgenote in de regeling voor werknemers*, B.T.S.Z., 1979, p. 228.

(747) Artikel 9 van het K.B. van 21 december 1967. De aanvraag wordt beheerst door artikel 10 en volgende van het koninklijk besluit van 21 december 1967. Zij moet ingediend worden bij de burgemeester van de gemeente waar de aanvrager zijn werkelijke verblijfplaats heeft, of kan voor wat de Belgische onderdanen betreft die in het buitenland verblijven, rechtstreeks per ter post aangetekende brief aan de Rijksdienst voor werknemerspensioenen worden gericht, voor zover er geen overeenkomst is afgesloten tussen België en het land waar de aanvrager verblijft, die er anders over beschikt. DELVOYE, A. en SOSSON, J., *Désunion conjugale et sécurité sociale*, J.T.T., 1988, p. 599; MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in *Rép. Not.*, p. 257.

(748) VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 275; X., *Het rustpensioen van de uit de echt gescheiden echtgenote in de regeling voor werknemers*, B.T.S.Z., 1979, p. 228. Overeenkomstig artikel 11 van het K.B. van 21 december 1967 mag de aanvraag van rustpensioen ten vroegste worden ingediend de eerste dag van de maand die met één jaar aan deze voorafgaat tijdens welke de aanvrager de normale pensioen- (Wordt vervolgd...)

dan ook in dat de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen de aanvraag alleen kan indienen. De tussenkomst van de ex-echtgenoot is vanzelfsprekend niet vereist ⁷⁴⁹.

g. Aanvang

321. Een andere vraag is de vraag wanneer het echtgescheidenenpensioen ingaat. Hier moet een onderscheid gemaakt worden naargelang de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen de pensioengerechtigde leeftijd reeds bereikt heeft of niet op de eerste dag van de maand volgend op de echtscheiding. Wanneer dit het geval is, gaat het echtgescheidenenpensioen in vanaf de eerste van de maand volgend op de maand waarin het echtscheidingsvonnis is overgeschreven, ongeacht of het toekennen van het echtgescheidenenpensioen ambtshalve werd onderzocht of het gevolg is van een aanvraag ⁷⁵⁰. Wanneer de pensioengerechtigde leeftijd nog niet is bereikt op de eerste dag van de maand volgend op de echtscheiding, gaat het echtgescheidenenpensioen in op de eerste dag van de maand volgend op de maand waarin de pensioen-aanvraag is ingediend ⁷⁵¹.

---

(748)(...vervolg)

leeftijd bereikt, of de datum gekozen voor de vervroegde ingenottreding van het pensioen.

(749) VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 275. Voor de rechtspraak : Arnhem 15 januari 1982, T.S.R., 1982, p. 235; J.T.T., 1982, p. 181.

(750) Artikel 76 van het koninklijk besluit van 21 december 1967. DELVOYE, A. en SOSSON, J., Désunion conjugale et sécurité sociale, J.T.T., 1988, p. 599; MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 257; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 276; X., Het rustpensioen van de uit de echt gescheiden echtgenote in de regeling voor werknemers, B.T.S.Z., 1979, p. 228.

(751) Artikel 4 van het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967. Op dit principe zijn er echter twee uitzonderingen. Zoals reeds gezegd kan de aanvraag voor het bekomen van het echtgescheidenenpensioen reeds ingediend worden een jaar voor het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Het echtgescheidenenpensioen gaat in dat geval vanzelfsprekend niet in op de eerste van de maand volgend op de maand van de aanvraag, maar slechts vanaf de eerste van de maand volgend op de maand waarin de gewone of de vervroegde pensioengerechtigde leeftijd wordt bereikt. Het is bovendien vanzelfsprekend dat het echtgescheidenenpensioen ten vroegste kan ingaan vanaf de eerste van de maand volgend op de overschrijving van de echtscheiding. Hier gaat het pensioen dus later in dan op de eerste van de maand volgend op de aanvraag. Het pensioen kan echter ook vroeger ingaan. Overeenkomstig artikel 4 bis van het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 kan de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen verzoeken dat het pensioen retroactief ingaat vanaf de eerste van de maand volgend op de maand waarin de pensioengerechtigde leeftijd werd bereikt, op voorwaarde dat de aanvraag ingediend wordt binnen de twaalf maanden die (Wordt vervolgd...)

h. Uitkering

322. De wijze van uitkering van het echtgescheidenenpensioen wordt, zoals de overige uitkeringen voorzien bij het koninklijk besluit nr. 50, geregeld door de artikelen 66 en volgende van het koninklijk besluit van 21 december 1967.

Het pensioen wordt in beginsel maandelijks gestort, voor rekening van de Rijksdienst voor werknemerspensioenen, door de Rijkskas voor rust- en overlevingspensioenen, bij middel van postassignaties waarvan het bedrag thuis bij en persoonlijk aan de gerechtigde betaalbaar is. In sommige omstandigheden, wanneer de uit te keren som bijzonder laag is, zal de uitkering slechts één keer per jaar plaatsgrijpen ⁷⁵². Onder bepaalde voorwaarden, vastgelegd in het koninklijk besluit van 4 juli 1975, kan de uitkering ook via overschrijving doorgevoerd worden.

II. Pensioen van de echtgenoot die door arbeid pensioenrechten heeft verworven

323. Het pensioen van de ex-echtgenoot staat volkomen los van het echtgescheidenenpensioen. De toekenningsvoorwaarden (leeftijd, non-cumulregel ...) moeten in hoofde van de ex-echtgenoot vervuld zijn, ongeacht de toestand van de kandidaat titularis van het echtgescheidenenpensioen.

324. Het pensioen van de ex-echtgenoot blijft ook een gewoon rustpensioen. Het pensioen van de buitenhuiswerkende echtgenoot zelf is volledig onafhankelijk van het echtgescheidenenpensioen. Wanneer de buitenhuiswerkende echtgenoot hertrouwt, heeft hij opnieuw recht op een pensioen aan gezinstarief, en de nieuwe partner heeft na zijn overlijden recht op een overlevingspensioen of een ander echtgescheide-

---

(751)(...vervolg)

volgen op het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Hier situeert zich ook het belang van de mogelijkheid die voorzien is om de aanvraag voor het bekomen van het echtgescheidenenpensioen reeds in te dienen vanaf het ogenblik waarop de beslissing van de rechtbank aan de echtgenoten werd betekend. Immers, wanneer het toekennen van het echtgescheidenenpensioen niet ambtshalve wordt onderzocht, gaat het pensioen slechts in vanaf de eerste van de maand waarin de aanvraag is ingediend. Opdat het echtgescheidenenpensioen in dat geval ook nog zou kunnen ingaan vanaf de eerste van de maand volgend op de maand van de echtscheiding, dus de maand van overschrijving van het echtscheidingsvonnis in de registers van de burgerlijke stand, moet de aanvraag dan wel ingediend worden in de periode tussen de betekening van de beslissing en het einde van de maand waarin het echtscheidingsvonnis wordt overgeschreven.

(752) Koninklijk besluit van 18 april 1983

nenpensioen ⁷⁵³. Eventueel zal wel het tarief van het pensioen moeten aangepast worden. Door de echtscheiding wordt de ex-echtgenoot alleenstaande zodat zijn rustpensioen aan 60% uitbetaald wordt, dit ongeacht of aan de ex-echtgenoot een onderhoudsgeld moet betaald worden of niet ⁷⁵⁴. Wanneer de ex-echtgenoot opnieuw in het huwelijk treedt, kan opnieuw het rustpensioen aan gezinstarief bekomen worden.

325. Concreet betekent dit dat bij echtscheiding de collectiviteit het echtscheidenpensioen op zich neemt : aan het pensioen van de ex-echtgenoot wordt geen afbreuk gedaan ⁷⁵⁵.

---

(753) SENAËVE, P., Het gezin en het sociale zekerheidsrecht, R.W., 1981-82, 2281; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 114; TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in PINTENS, W. (ed.), Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap, p. 85; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 272.

(754) SENAËVE, P., Het gezin en het sociale zekerheidsrecht, R.W., 1981-82, 2281; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 110.

(755) DELVOYE, A. en SOSSON, J., Désunion conjugale et sécurité sociale, J.T.T., 1988, p. 599; DENIS, P., Les conséquences du divorce dans le droit de la sécurité sociale belge, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 375 : "autrement dit, les répercussions du divorce se trouvent, dans une certaine mesure, transférées à charge de la collectivité."; LONFILS, E., Toestand van de gescheiden en van de uit de echt gescheiden echtgenote qua sociale zekerheid, B.T.S.Z., 1976, p. 176; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 272.

C. Pensioenstelsel der zelfstandigen

I. Pensioen van de echtgenoot die niet door arbeid pensioenrechten heeft verworven

a. Autonom rustpensioen

326. Het pensioen van de uit de echt gescheiden echtgenoot in het stelsel der zelfstandigen, is net zoals het echtgescheidenenpensioen in het stelsel der werknemers een eigen, autonoom rustpensioen, onafhankelijk van het pensioen van de ex-echtgenoot ⁷⁵⁶.

b. Algemene voorwaarden

327. Om het echtgescheidenenpensioen in het stelsel der zelfstandigen te kunnen bekomen, moet voldaan zijn aan een aantal algemene en bijzondere voorwaarden.

Ook hier is de pensioengerechtigde leeftijd zestig, respectievelijk vijfenzestig jaar ⁷⁵⁷.

---

(756) Ook op andere belangrijke punten is het echtgescheidenenpensioen in het stelsel der zelfstandigen gelijklopend met dat in het stelsel der werknemers. Op enkele punten zijn er echter niet te verwaarlozen verschillen. MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 258; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 152.

(757) MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 258; PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 589. De mogelijkheid van vervroegde pensionering bestaat ook hier. Voor wat betreft de voorwaarden waaronder dit mogelijk is, verwijst artikel 92 van het koninklijk besluit van 22 december 1967 naar de voorwaarden in verband met het vervroegd ingaan van het rustpensioen gesteld door het koninklijk besluit nr. 72 of door de pensioenregeling voor werknemers. Deze voorwaarden, gesteld in artikel 3, § 2 bis van het koninklijk besluit nr. 72 van 10 november 1967 betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen zijn : het recht op rustpensioen als zelfstandige moet bewezen zijn voor de vier kwartalen van het kalenderjaar dat de ingangsdatum van het vervroegd pensioen voorafgaat en de beroepsloopbaan die het recht opent op het rustpensioen als zelfstandige moet minstens tien kalenderjaren omvatten. In bepaalde gevallen is de beroepsloopbaan van tien jaar als zelfstandige niet vereist, met name wanneer de carrière ook gedeeltelijk bestaat uit een beroepsbezigheid die valt onder de Pensioenwet der werknemers of een pensioenregeling vastgesteld bij wet, bij provinciaal reglement of door de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen; voor de gemengde loopbaan met andere woorden. Hierover : VAN EÉCKHOUTTE, W., Het perso- (Wordt vervolgd...)

Naast de leeftijdsvereiste is er het verbod een niet-toegelaten beroepsactiviteit te vervullen ⁷⁵⁸. Wanneer de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen een buitenlander is, geldt de verblijfsvereiste ⁷⁵⁹.

c. Bijzondere voorwaarden

328. Net zoals in het pensioenstelsel der werknemers, mag de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen mag niet vervallen zijn verklaard van het ouderlijk gezag en mag hij niet veroordeeld zijn om zijn echtgenoot naar het leven gestaan te hebben ⁷⁶⁰.

329. De bijzondere voorwaarde in verband met hertrouwen, komt net als in het stelsel der werknemers ook voor in het stelsel der zelfstandigen. De regeling is echter verschillend. In het stelsel der werknemers wordt het echtgescheidenenpensioen enkel geschorst voor de duur van het nieuwe huwelijk. In het stelsel der zelfstandigen gaat het echtgescheidenenpensioen in beginsel definitief verloren bij een nieuw huwelijk. In sommige gevallen echter heeft een nieuw huwelijk toch niet tot gevolg dat het echtgescheidenenpensioen onherroepelijk verloren gaat ⁷⁶¹. Deze tempering van de

(757)(...vervolg)

nen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 278. In geval van vervroegd pensioen dient overeenkomstig artikel 92, tweede lid van het koninklijk besluit van 22 december 1967 het bedrag verminderd te worden met 5% per jaar vervroeging.

(758) Verbod opgenomen in artikel 30 bis van het koninklijk besluit nr. 72 en artikel 107 van het koninklijk besluit van 22 december 1967. Tevens mag de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen overeenkomstig artikel 30 bis van het koninklijk besluit nr. 72 geen vergoeding genieten wegens ziekte, invaliditeit of onvrijwillige werkloosheid of loopbaanonderbreking bij toepassing van een Belgische of buitenlandse wetgeving inzake sociale zekerheid. Zie : MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 258.

(759) Tenzij andersluidende bepalingen in internationale overeenkomsten (artikel 31, 4de K.B. nr. 72) of in de situaties voorzien in de artikelen 144 tot 146 van het koninklijk besluit van 22 december 1967.

(760) Over de bijzondere voorwaarden, zie: VANDEN AVYLE, G., Le guide social permanent, 834-18.

(761) Dit is overeenkomstig artikel 94, tweede lid van het koninklijk besluit van 22 december 1967 het geval wanneer de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen uit hoofde van dit huwelijk geen aanspraak kan maken op een overlevingspensioen of zo hij slechts een tijdelijk overlevingspensioen heeft kunnen bekomen omdat hij, bij het overlijden, niet ten minste één jaar gehuwd was. In dit laatste geval, namelijk wanneer de hertrouwde kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen slechts een tijdelijk overlevingspensioen heeft kunnen bekomen, neemt het echtgescheidenenpensioen slechts een aanvang vanaf
(Wordt vervolgd...)

absolute regel is ingegeven vanuit de zorg dat de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen niet zonder enig pensioen, noch echtgescheidenenpensioen, noch overlevingspensioen mag vallen ⁷⁶².

330. Om aanspraak te kunnen maken op het echtgescheidenenpensioen in het stelsel der zelfstandigen moet een, in het stelsel der werknemers onbekende, bijzondere voorwaarde worden vervuld. Een echtgescheidenenpensioen kan niet worden toegekend aan de persoon die, uit hoofde van een vorig huwelijk, aanspraak kan maken op een overlevingspensioen in het pensioenstelsel der zelfstandigen of in een ander stelsel ⁷⁶³.

d. Elementen waarmee geen rekening wordt gehouden

331. Bij het toekennen van het echtgescheidenenpensioen in het stelsel der zelfstandigen, wordt evenmin als in het stelsel der werknemers, rekening gehouden met de behoeften van de betrokken echtgenoten, noch met eventueel genoten onderhoudsgeld, noch met de schuld van één van de echtgenoten aan de echtscheiding.

(761)(...vervolg)

het einde van dit tijdelijk overlevingspensioen. Het echtgescheidenenpensioen wordt niet toegekend voor het tijdvak dat gedekt is door dit tijdelijk overlevingspensioen. MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 258; PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 590; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 152; TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in PINTENS, W. (ed.), Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap, p. 85; VANDEN AVYLE, G., Le guide social permanent, 834-18.

(762) In het stelsel der werknemers is zulke tempering vanzelfsprekend niet nodig : het echtgescheidenenpensioen herleeft telkens na het einde van het nieuwe huwelijk, ongeacht of er bij het einde van dat huwelijk aanspraak kan gemaakt worden op een overlevingspensioen of niet. Een vraag die niet onmiddellijk in de wet beantwoord wordt is de vraag wat er gebeurt wanneer dit nieuwe huwelijk door echtscheiding beëindigd wordt. Voor dit geval is in artikel 94 van het koninklijk besluit van 22 december 1967 geen uitzondering voorzien op het in lid 1, 3de van dit artikel gestelde algemene beginsel dat bij hertrouwen geen aanspraak kan gemaakt worden op het echtgescheidenenpensioen. Er kan geen echtgescheidenenpensioen bekomen worden voor het eerste huwelijk. Het tweede huwelijk kan echter wel recht geven op een ander echtgescheidenenpensioen. Dit heeft als gevolg dat in het pensioenstelsel der zelfstandigen nooit twee of meer echtgescheidenenpensioenen kunnen gecumuleerd worden, in tegenstelling tot wat het geval is in het pensioenstelsel voor werknemers : MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 256.

(763) Artikel 94, lid 1, 4de van het koninklijk besluit van 22 december 1967. Hierover : MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 258.

e. Berekening

332. De berekening van het echtgescheidenenpensioen in het stelsel der zelfstandigen is opnieuw specifiekler dan de berekening in het stelsel der werknemers. Bovendien verschilt de berekening voor pensioenjaren voor 1984 en pensioenjaren na 1983. Er moet rekening gehouden worden met twee elementen ⁷⁶⁴. Voor de pensioenjaren voor 1984 moet rekening gehouden worden met de huwelijksjaren en het basisbedrag van het rustpensioen der zelfstandigen, voor de pensioenjaren na 1983 moet rekening gehouden worden met de huwelijksjaren en met het bedrijfsinkomen van de gewezen echtgenoot.

333. Het bepalen van de huwelijksjaren, die men aanmerking moet nemen, gebeurt op dezelfde manier voor jaren voor 1984 en jaren na 1983. De kalenderjaren tijdens het huwelijk, waarin één of meerdere kwartalen gelegen zijn die het recht op het rustpensioen als zelfstandige kunnen openen in hoofde van de ex-echtgenoot, worden in aanmerking genomen ⁷⁶⁵. Wanneer in dat huwelijksjaar geen vier kwartalen vallen, wordt de teller niet met één, maar slechts met een breuk verhoogd ⁷⁶⁶. De teller moet uiteindelijk voor de berekening van het bedrag van het echtgescheidenenpensioen op een eenheid uitkomen. De decimalen worden weggewerkt door middel van een afronding naar beneden toe. Dit gebeurt door weglating van de minst voordelige kwartalen ⁷⁶⁷. De huwelijktijd, die voor de berekening van het echtgescheidenenpensioen in aanmerking wordt genomen, zal dus slechts zeer uitzonderlijk overeenkomen met de reële huwelijktijd ⁷⁶⁸.

---

(764) Artikel 95 van het koninklijk besluit van 22 december 1967

(765) Artikel 95 van het koninklijk besluit van 22 december 1967. Hierover : MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 258; VANDEN AVYLE, G., Le guide social permanent, 834-18.

(766) Lid 3 van artikel 95 van het koninklijk besluit van 22 december 1967. Valt er slechts één kwartaal in het huwelijksjaar, dan is dit met 0,25; bij twee kwartalen met 0,50 en bij drie kwartalen met 0,75. Deze correctie wordt toegepast zowel voor het jaar waarin het huwelijk wordt gesloten als voor het jaar waarin het huwelijk wordt ontbonden : 4de lid van artikel 95.

(767) 5de lid van artikel 95.

(768) Dit zal het geval zijn wanneer het huwelijk gesloten wordt bij het begin van een kwartaal en het echtscheidingsvonnis overgeschreven wordt bij het einde van een kwartaal. Bovendien moet de som van de kwartalen uiteindelijk op een eenheid uitkomen. In alle andere gevallen zal er een verschil zijn : omdat huwelijksluiting en ontbinding niet precies op de grens van een kwartaal plaatsgrijpen of omdat de som van de kwartalen niet op een eenheid uitkomt. In dit laatste geval (Wordt vervolgd...)

Een tweede beperking waarmee rekening gehouden moet worden bij het bepalen van de huwelijksjaren, wordt weergegeven in artikel 97 van het koninklijk besluit van 22 december 1967. In het stelsel der zelfstandigen kan, in tegenstelling tot wat het geval is in het stelsel der werknemers, geen afstand gedaan worden door de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen, van aanspraken op andere pensioenen ⁷⁶⁹. De jaren, waarvoor deze aanspraken gelden, dienen dan ook afgetrokken te worden van de "huwelijksjaren". Van deze "huwelijksjaren" die voor de berekening van het echtgescheidenenpensioen moeten in aanmerking genomen worden, worden de minst voordelige jaren weggelaten ⁷⁷⁰.

334. Het tweede element, waarmee bij de berekening van het bedrag van het echtgescheidenenpensioen rekening wordt gehouden, verschilt naargelang het huwelijksjaren betreft voor 1984 of na 1983. Voor de jaren voor 1984 wordt in het pensioenstelsel der zelfstandigen vertrokken van het basisbedrag van het pensioen van zelfstandigen ⁷⁷¹. Men moet het bedrag van het pensioen aan alleenstaandentarief nemen ⁷⁷². Dit

---

(768)(...vervolg)

zal, wegens de verplichte afronding naar beneden toe, voor het berekenen van het bedrag van het echtgescheidenenpensioen een huwelijksjaren in aanmerking genomen worden die korter is dan de reële huwelijksjaren. Na deze correctie blijkt dus dat een jaar als volledig huwelijksjaar kan in aanmerking genomen worden, zelfs al is het huwelijk slechts in de loop van dat jaar gesloten wanneer het huwelijk in de loop van het eerste kwartaal wordt gesloten en de som van de kwartalen op een eenheid uitkomt. In dit geval is de in aanmerking te nemen huwelijksjaren langer dan de reële huwelijksjaren.

(769) PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 590; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 152; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 113; VAN EECKHOUTTE, W., Huwelijk, feitelijke scheiding, echtscheiding, concubinaat en sociaal recht, T.P.R., 1987, p. 404.

(770) § 2 van artikel 97. Wanneer andere pensioenrechten bestaan voor een aantal huwelijksjaren, kan geen echtgescheidenenpensioen verworven worden voor een gelijk aantal huwelijksjaren. Het zijn echter niet automatisch de jaren waarvoor de andere pensioenaanspraken zijn verworven die wegvallen. De voor de berekening van het echtgescheidenenpensioen minst gunstige jaren worden weggelaten. Deze minst gunstige jaren vallen vanzelfsprekend niet automatisch samen met de jaren waarvoor een ander pensioen werd verworven. Het wegvallen van de minst gunstige kwartalen of minst gunstige jaren is slechts operationeel voor de jaren na 1983. De berekening van het bedrag van het echtgescheidenenpensioen gebeurt immers alleen voor de jaren na 1983 met inachtneming van de bedrijfsinkomsten. Voor de jaren voor 1984 gebeurt de berekening forfaitair, zodat daar geen gunstige en minder gunstige jaren zijn.

(771) DENIS, P., Les conséquences du divorce dans le droit de la sécurité sociale belge, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. (Wordt vervolgd...)

basisbedrag wordt net als in het pensioenstelsel der werknemers aangepast, wat hier opnieuw betekent dat dit basisbedrag met 62,5% dient vermenigvuldigd te worden ⁷⁷³.

335. Het bedrag van het echtgescheidenenpensioen kan dan voor de jaren voor 1984 berekend worden volgens volgende formule. Elk huwelijksjaar levert $1/45$ (of $1/40$) $\times$ 62,5% $\times$ het pensioenbedrag voor alleenstaanden op ⁷⁷⁴.

336. Voor de huwelijksjaren na 1983 is afgestapt van deze forfaitaire berekeningswijze ⁷⁷⁵. Voor de jaren na 1983 wordt rekening gehouden met de bedrijfsinkomsten ⁷⁷⁶. Bedrijfsinkomsten zijn dan : de geherwaardeerde bedrijfsinkomsten die in aanmerking werden genomen voor de inning van de verschuldigde sociale zekerheidsbijdragen ⁷⁷⁷. Van deze geherwaardeerde bedrijfsinkomsten wordt vervolgens 37,5%

---

(771)(...vervolg)

379; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 113; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 279; VAN EECKHOUTTE, W., Huwelijk, feitelijke scheiding, echtscheiding, concubinaat en sociaal recht, T.P.R., 1987, p. 402.

(772) Het echtgescheidenenpensioen vervalt bij een nieuw huwelijk zodat het hier per definitie gaat om een titularis-alleenstaande. MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 258; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 113; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 276.

(773) Artikel 95, 2de lid, 1ste van het koninklijk besluit van 22 december 1967. TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in PINTENS, W. (ed.), Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap, p. 87.

(774) MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 259 werkt een voorbeeld uit. VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 279; VAN EECKHOUTTE, W., Huwelijk, feitelijke scheiding, echtscheiding, concubinaat en sociaal recht, T.P.R., 1987, p. 402.

(775) Deze aanpassing werd doorgevoerd door artikel 47 van het koninklijk besluit van 20 september 1984 (B.S., 6 oktober 1984).

(776) Om te weten wat onder bedrijfsinkomsten wordt begrepen, verwijst artikel 95, 2de lid, 2de naar artikel 126, § 2, eerste lid, 2de en tweede lid en § 3 van de wet van 15 mei 1984 houdende maatregelen tot harmonisering in de pensioenregelingen (B.S., 22 mei 1984). Hierover : MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 258.

(777) Voor de concrete berekening, zie ook artikel 126, § 2, tweede lid van de wet van 15 mei 1984. Deze bedrijfsinkomsten worden overeenkomstig artikel 126, § 3 van de wet van 15 mei 1984 geïndexeerd op het ogenblik waarop over de pensioenaanvraag wordt beslist. De wijze van indexering wordt bepaald in artikel 51 van het koninklijk besluit van 22 december 1967 (Koninklijk besluit van 22 december 1967 houdende algemeen reglement betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen (B.S., 10 januari 1968, err. 4 april 1968)). Art. 96, § 1, lid 2 van het koninklijk besluit van 22 december 1967 bepaalt verder dat het (Wordt vervolgd...)

in aanmerking genomen. Opmerkelijk is dat dit resultaat, een percentage van 37,5%, hetzelfde is als het percentage dat in het stelsel van de werknemers wordt gehanteerd. In het stelsel der zelfstandigen komt het percentage van 37,5% echter onmiddellijk naar voor, terwijl dit in het stelsel der werknemers gaat via de omweg van het aanpassen van het loon.

337. Het bedrag van het echtgescheidenenpensioen in het stelsel der zelfstandigen wordt dan, voor de jaren na 1983, als volgt berekend. Per huwelijksjaar bekomt de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen $1/45$ (of $1/40$) $\times$ 37,5% $\times$ het aangepaste bedrijfsinkomen ⁷⁷⁸.

338. In het stelsel der zelfstandigen is er een onderzoek naar de bestaansmiddelen voorzien. Na dit onderzoek op de bestaansmiddelen kan het echtgescheidenenpensioen verminderd worden ⁷⁷⁹.

---

(777)(...vervolg)

echtgescheidenenpensioen, eens het is vastgesteld, aangepast wordt aan de schommelingen van de consumptieprijzen op de wijze voorzien voor de rust- en overlevingspensioenen. Bovendien moeten de bedrijfsinkomsten vermenigvuldigd worden met de breuk die telkens per 1 januari de verhouding weergeeft tussen het percentage van de bijdrage bestemd voor het pensioenstelsel der zelfstandigen en het totaal der percentages van de persoonlijke bijdrage en van de patronale bijdrage verschuldigd op de bezoldiging van de werknemers en bestemd voor hun pensioenstelsel. Dit is de breuk vermeld in artikel 127, § 2, 3de van de wet van 15 mei 1984 die vermeld is in artikel 95, tweede lid, 2de van het koninklijk besluit van 22 december 1967. Deze breuk wordt jaarlijks bij koninklijk besluit vastgelegd.

(778) MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 258; TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in PINTENS, W. (ed.), Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap, p. 87; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 279; VAN EECKHOUTTE, W., Huwelijk, feitelijke scheiding, echtscheiding, concubinaat en sociaal recht, T.P.R., 1987, p. 402.

(779) Artikel 98 van het koninklijk besluit van 22 december 1967. Om te weten in welke mate het echtgescheidenenpensioen verminderd wordt, verwijst artikel 98 naar de mate waarin het rustpensioen, over een loopbaan identiek aan de huwelijksjaren op basis waarvan het echtgescheidenenpensioen wordt toegekend, wordt verminderd. De vermindering van het rustpensioen na onderzoek van de bestaansmiddelen wordt geregeld door artikel 20 van het koninklijk besluit van 10 november 1967 (Koninklijk besluit nr. 72 van 10 november 1967 betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen, B.S., 14 november 1967, err. 25 januari 1968). Het systeem toegepast in artikel 20 van het koninklijk besluit van 10 november 1967 bestaat erin van het basisbedrag van het pensioen van zelfstandigen dat deel van de inkomsten, dat een door de wet bepaald bedrag overschrijdt, af te trekken. Aangezien het echtgescheidenenpensioen een alleenstaandenpensioen is, moet het basisbedrag voor het pensioen als alleenstaande in aanmerking genomen worden. Aangezien het echtgescheidenenpensioen ook slechts 62,5% van dit basisbedrag bedraagt, dient overeenkomstig artikel 98 van het koninklijk besluit van 22 december 1967 slechts met 62,5% van dit basisbedrag rekening gehouden te worden. Ook het bedrag van de inkomsten die de
(Wordt vervolgd...)

339. Hier geldt, net zoals in het stelsel der werknemers, de regel dat de ex-echtgenoten geen overeenkomsten kunnen afsluiten aangaande de hoogte van het pensioen dat elk van hen ontvangt.

f. Toekenningsmodaliteiten

340. Het echtgescheidenenpensioen moet in het stelsel der zelfstandigen in beginsel aangevraagd worden. In sommige omstandigheden wordt ambtshalve onderzocht of er een recht op echtgescheidenenpensioen kan toegekend worden. Dit ambtshalve onderzoek naar de rechten op het echtgescheidenenpensioen grijpt plaats wanneer twee voorwaarden zijn vervuld ⁷⁸⁰. De kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen moet op het ogenblik van de echtscheiding een deel van het rustpensioen van zijn echtgenoot uitbetaald krijgen in zijn hoedanigheid van van tafel en bed of feitelijk gescheiden echtgenoot. Bovendien moet hij, op de eerste dag van de maand volgend op de maand van de echtscheiding, de leeftijd van zestig jaar voor een vrouw of vijfenzeftig jaar voor een man hebben bereikt.

Dezelfde semi-ambtshalve aanvraag die in de sector van de werknemers bestaat, geldt ook in het stelsel der zelfstandigen. Een aanvraag voor een rust- of overlevingspensioen geldt eveneens als aanvraag voor het echtgescheidenenpensioen ⁷⁸¹.

Voor het overige moet de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen zelf een

---

(779)(...vervolg)

kandidaat-titularis van het pensioen mag verdienen zonder dat het pensioen dient verminderd te worden, verschilt naargelang deze kandidaat-titularis alleenstaande is of niet. In beginsel zal de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen alleenstaande zijn aangezien dit pensioen bij een nieuw huwelijk verloren gaat. De kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen zal enkel in bepaalde voorwaarden het hogere bedrag mogen verdienen wanneer hij alleen een kind ten laste heeft. Voor de voorwaarden i.v.m. het kind ten laste : zie artikel 74 van het koninklijk besluit van 22 december 1967 dat verwijst naar artikel 8 van dat zelfde koninklijk besluit. Voor de jaren waarin het bedrag van het echtgescheidenenpensioen wordt vastgesteld aan de hand van de reële bedrijfsinkomsten, is praktisch gezien een zelfde vermindering van toepassing. Artikel 143 van de wet van 15 mei 1984 maakte aanpassing van artikel 20 van het koninklijk besluit nr. 72 van 10 november 1967 mogelijk voor pensioenen berekend op basis van de bedrijfsinkomsten. Ten gevolge daarvan werd aan dit artikel 20 een derde paragraaf toegevoegd bij koninklijk besluit van 20 juni 1984 (B.S., 12 juli 1984).

(780) Artikel 92, vierde lid van het koninklijk besluit van 22 december 1967

(781) Artikel 93 van het koninklijk besluit van 22 december 1967. Het omgekeerde is eveneens het geval : een aanvraag tot bekomen van het echtgescheidenenpensioen geldt eveneens als aanvraag voor het bekomen van een rust- of overlevingspensioen.

aanvraag tot bekomen van het echtgescheidenenpensioen indienen ⁷⁸². Ook hier geldt, net als in het pensioenstelsel der werknemers dat het echtgescheidenenpensioen een eigen pensioen is, los van het pensioen van de ex-echtgenoot. De aanvraag kan dus door de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen alleen worden ingediend, zonder dat de tussenkomst van de ex-echtgenoot vereist is.

g. Aanvang

341. Het ogenblik waarop het pensioen van de uit de echt gescheiden echtgenoot ingaat, is geregeld door artikel 92 van het koninklijk besluit van 22 december 1967.

Wanneer de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen op het ogenblik van de echtscheiding de pensioengerechtigde leeftijd heeft bereikt, kunnen zich twee situaties voordoen. Wanneer de pensioenrechten ambtshalve worden onderzocht, gaat het echtgescheidenenpensioen steeds in de eerste van de maand volgend op de maand van de echtscheiding. Wanneer de rechten op een echtgescheidenenpensioen niet ambtshalve worden onderzocht, moet de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen zelf een aanvraag indienen. In beginsel gaat het echtgescheidenenpensioen dan in vanaf de eerste van de maand volgend op de maand waarin de aanvraag werd ingediend. De mogelijkheid van terugwerking van de aanvraag bestaat echter ⁷⁸³. Ten vroegste nochtans kan het echtgescheidenenpensioen van start gaan op de eerste van de maand volgend op de maand waarin het echtscheidingsvonnis in de registers van de burgerlijke stand is overgeschreven.

---

(782) De concrete modaliteiten waaraan de aanvraag moet beantwoorden, zijn gesteld in de artikelen 120 en volgende van het koninklijk besluit van 22 december 1967. De aanvraag moet worden ingediend bij de burgemeester van de gemeente waar de aanvrager zijn werkelijke verblijfplaats heeft. Wanneer de kandidaat-titularis in het buitenland verblijft, dient hij de aanvraag bij verzoekschrift rechtstreeks tot het Rijksinstituut te richten. Dit is overeenkomstig artikel 120 van het koninklijk besluit van 22 december 1967 slechts mogelijk wanneer de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen verblijft in een land waar de uitkering hem kan worden uitbetaald. Deze aanvraag kan ten vroegste ingediend worden de eerste dag van de twaalfde maand die de maand voorafgaat waarin de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen de pensioengerechtigde leeftijd bereikt of met vervroegd pensioen gaat : Artikelen 93 en 121, § 1 van het koninklijk besluit van 22 december 1967.

(783) Wanneer de aanvraag binnen de twaalf maanden na het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd werd ingediend, kan op vraag van de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen, het pensioen reeds een vroegere aanvang nemen.

h. Uitvoering

342. De wijze van uitkering van het echtgescheidenenpensioen wordt, net als de wijze van uitkering van de overige pensioenen in de sector der zelfstandigen, bepaald in de artikelen 135 en volgende van het koninklijk besluit van 22 december 1967.

Het echtgescheidenenpensioen wordt bij twaalfden verworven en is betaalbaar per maand. In beginsel wordt het pensioen via een postassignatie betaald, waarvan het bedrag betaalbaar is ten huize en in handen van de gerechtigde ⁷⁸⁴.

II. Pensioen van de echtgenoot die door arbeid pensioenrechten heeft verworven

343. Net zoals in het stelsel der werknemers, staat het pensioen van de echtgenoot volkomen los van het echtgescheidenenpensioen. De toekenningsvoorwaarden moeten in hoofde van de ex-echtgenoot zelf vervuld zijn. Hij moet beantwoorden aan de leeftijdsvereisten, en ook alle andere voorwaarden (niet-cumulregel, verblijf ...) moeten in zijnen hoofde vervuld zijn. De toestand van de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen speelt hierbij geen enkele rol.

344. Aanvankelijk zal de ex-echtgenoot slechts een rustpensioen aan alleenstaandentarief bekomen ⁷⁸⁵, zelfs al is hij aan zijn ex-echtgenoot een onderhoudsgeld verschuldigd ⁷⁸⁶. Wanneer de ex-echtgenoot opnieuw in het huwelijk treedt, kan opnieuw een rustpensioen aan gezinstarief bekomen worden. De nieuwe echtgenoot kan ook desgevallend aanspraak maken op een echtgescheidenenpensioen of op een overlevingspensioen.

---

(784) In sommige omstandigheden, wanneer de uit te keren som een bepaald bedrag niet overschrijdt, gebeurt de uitkering één maal per jaar (K.B. 18 april 1983, B.S., 21 april 1983). Onder bepaalde voorwaarden kan de uitkering van het pensioen ook via overschrijving gebeuren (K.B. 4 juli 1975).

(785) VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 276; VAN EECKHOUTTE, W., Huwelijk, feitelijke scheiding, echtscheiding, concubinaat en sociaal recht, T.P.R., 1987, p. 400.

(786) VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 310.

D. Pensioenstelsel van de openbare sector

I. Overlevingspensioen

345. In tegenstelling tot het echtgescheidenenpensioen in het stelsel der werknemers en der zelfstandigen, is het echtgescheidenenpensioen in de pensioenregeling van de openbare sector geen eigen autonoom rustpensioen, onafhankelijk van het pensioen van de ex-echtgenoot. Wel heeft de uit de echt gescheiden echtgenoot van een persoon onderworpen aan de pensioenregeling van de openbare sector recht op een overlevingspensioen ⁷⁸⁷.

346. Net als in de andere pensioenstelsels, kan zowel de uit de echt gescheiden man als de uit de echt gescheiden vrouw aanspraak maken op het echtgescheidenenpensioen ⁷⁸⁸.

II. Algemene voorwaarden

347. Het echtgescheidenenpensioen in de pensioenregeling van de openbare sector is een overlevingspensioen. Dit heeft tot gevolg dat de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen slechts een pensioen bekommt wanneer zijn ex-echtgenoot

---

(787) DENIS, P., Les conséquences du divorce dans le droit de la sécurité sociale belge, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 381; MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 254; PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 591; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 153; TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in PINTENS, W. (ed.), Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap, p. 86. MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 254 gaat ervan uit dat dit normaal is aangezien het pensioen uit de openbare sector toegekend wordt aan de titularis persoonlijk (waarbij geen rekening gehouden wordt met het feit of hij al dan niet gehuwd is) en niet aan het gezin. het pensioen is dus niet gericht op het onderhoud van het gezin.

(788) Artikel 6 van de wet van 15 mei 1984. MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 255; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 153; TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in PINTENS, W. (ed.), Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap, p. 86.

overleden is, ongeacht of hij zelf al dan niet reeds de pensioenleeftijd heeft bereikt ⁷⁸⁹. Wel blijft het overlevingspensioen ten gunste van de uit de echt gescheiden echtgenoot geschorst zolang hij niet de leeftijd van vijfenveertig jaar heeft bereikt ⁷⁹⁰. Het overlijden van de ex-echtgenoot is dus een noodzakelijke maar niet een voldoende voorwaarde.

348. Verder zijn de toekenningsvoorwaarden van toepassing voor het bekomen van een gewoon overlevingspensioen, ook van toepassing op het echtscheidenpensioen ⁷⁹¹.

III. Bijzondere voorwaarden

349. De echtscheiden echtgenoot kan geen aanspraak maken op het echtscheidenpensioen wanneer hij veroordeeld is om "diegene die zijn echtgenoot was" naar het leven gestaan te hebben ⁷⁹². Deze voorwaarde komt ook voor in het

---

(789) PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 591; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 153.

(790) Tenzij hij een blijvende ongeschiktheid heeft van ten minste 66% of een kind ten laste heeft : Artikel 6 van de wet van 15 mei 1984 houdende maatregelen tot harmonisering in de pensioenregelingen (B.S., 22 mei 1984). Bij het gewone overlevingspensioen wordt overeenkomstig artikel 4 van de wet van 15 mei 1984 het pensioen niet geschorst tot de langstlevende echtgenoot de leeftijd van 45 jaar heeft bereikt, het blijft enkel tot een bepaald bedrag beperkt.

(791) Deze voor het verkrijgen van het overlevingspensioen gestelde voorwaarden zijn opgenomen in artikel 2 van de wet van 15 mei 1984. Om aanspraak te kunnen maken op een overlevingspensioen in de pensioenregeling van de openbare sector, moet het huwelijk minstens één jaar hebben geduurd en moet de ex-echtgenoot overleden zijn, ofwel tijdens zijn loopbaan, ofwel terwijl hij een rustpensioen in de pensioenregeling van de openbare sector genoot ofwel na definitief uit dienst getreden te zijn wanneer hij minstens vijftien dienstjaren telt. Het huwelijk hoeft niet minimaal één jaar geduurd te hebben wanneer er een kind uit het huwelijk geboren of ten laste is, of wanneer de in overheidsdienst tewerkgestelde echtgenoot ten gevolge van een arbeidsongeval of een beroepsziekte overleden is. Zie de opsomming bij : PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 591.

(792) Artikel 6, laatste lid van de wet van 15 mei 1984. Zie de opsomming bij : PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 591.

pensioenstelsel der werknemers en der zelfstandigen ⁷⁹³. Een andere voorwaarde die voorkomt in de stelsels der werknemers en der zelfstandigen, met name het niet-ontzet zijn uit het ouderlijk gezag, komt in het pensioenstelsel van de openbare sector niet voor.

350. Wanneer de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen, voor het overlijden van de ex-echtgenoot een nieuw huwelijk heeft aangegaan, gaat het recht op een echtgescheidenenpensioen voor hem definitief verloren ⁷⁹⁴. Wanneer hij een nieuw huwelijk aangaat na het overlijden van de ex-echtgenoot, is er enkel sprake van schorsing van het pensioen ⁷⁹⁵.

IV. Elementen waarmee geen rekening wordt gehouden

351. Net zoals in het pensioenstelsel der werknemers en der zelfstandigen, wordt geen rekening gehouden met de "schuld" van de echtgenoten aan de echtscheiding. Hier moet opgemerkt worden dat opnieuw geen rekening wordt gehouden met de behoefte, noch van de echtgescheidene, noch van de langstlevende echtgenoot. Met het onderhoudsgeld wordt evenmin rekening gehouden : juist door het overlijden van de ex-echtgenoot is er het echtgescheidenenpensioen, maar vervalt het onderhoudsgeld.

V. Berekening

352. De berekening van echtgescheidenenpensioen gebeurt overeenkomstig artikel 7 van de wet van 15 mei 1984. Opnieuw wordt bij de berekening met twee elementen rekening gehouden : enerzijds het bedrag van het overlevingspensioen en anderzijds de duur van het huwelijk.

Vooreerst moet worden nagegaan welk overlevingspensioen zou worden bekomen, moest het huwelijk niet door echtscheiding, maar wel door overlijden beëindigd zijn. Het overlevingspensioen wordt berekend op grond van de gemiddelde wedde van de laatste

---

(793) Zie nummer 311 voor het pensioenstelsel der werknemers en nummer 328 voor het pensioenstelsel der zelfstandigen.

(794) DENIS, P., Les conséquences du divorce dans le droit de la sécurité sociale belge, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 385. Artikel 6, eerste lid van de wet van 15 mei 1984

(795) Artikel 3, § 2 van de wet van 15 mei 1984. De uitbetaling van het overlevingspensioen wordt ingeval van een nieuw huwelijk geschorst vanaf de eerste dag van de dertiende maand die volgt op de maand van het nieuwe huwelijk.

vijf jaar van de loopbaan van de vroegere echtgenoot ⁷⁹⁶. In tegenstelling tot wat in andere pensioenstelsels het geval is, gebeurt de berekening in de pensioenregeling van de openbare sector niet in functie van een volledige loopbaan van veertig of vijfenveertig jaar, maar in functie van een loopbaan van vierhonderd tachtig maanden. In de pensioenregeling van de openbare sector wordt dan ook met maanden gerekend. Voor het echtscheidingspensioen worden dan enkel de hele maanden die vallen tijdens het huwelijk in aanmerking genomen. Aangezien het overlevingspensioen een alleenstaandenpensioen is, wordt het tarief van 60% in aanmerking genomen. Per maand huwelijk bedraagt het echtgescheidenenpensioen dan : $1/480 \times \text{gemiddeld jaarloon (over de laatste 5 jaar) van de ex-echtgenoot} \times 60\%$ ⁷⁹⁷.

353. Het overlevingspensioen mag daarbij maximaal 50% bedragen van de laatste wedde van de vroegere echtgenoot of van zijn gemiddeld inkomen over de laatste vijf jaar, als dat hoger ligt dan de laatste wedde ⁷⁹⁸.

VI. Aanwezigheid van een langstlevende echtgenoot

354. Het is mogelijk dat een kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen opkomt met een langstlevende echtgenoot. Het overlevingspensioen moet dan worden verdeeld tussen de uit de echt gescheiden echtgenoten en de langstlevende echtgenoot. De langstlevende echtgenoot bekomt slechts het overlevingspensioen waarop zij in normale omstandigheden aanspraak zou kunnen maken, verminderd met het echtgescheidenenpensioen ⁷⁹⁹. De vermindering van dit overlevingspensioen van de langstlevende echtgenoot is definitief. Vermindering of schorsing van het echtgescheide-

---

(796) Wanneer deze loopbaan geen vijf jaar heeft geduurd, moet de volledige loopbaan in aanmerking genomen worden. Om het exacte bedrag van het overlevingspensioen te kennen moeten nog verdere berekeningen uitgevoerd worden overeenkomstig de artikelen 4 en 5 van de wet van 15 mei 1984.

(797) Zie de formule bij : PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 592.

(798) In artikel 32 van de wet van 15 mei 1984 wordt eveneens een minimumbedrag voor het overlevingspensioen gesteld.

(799) Artikel 8 van de wet van 15 mei 1984. PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 591; PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, p. 153; TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in PINTENS, W. (ed.), Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap, p. 86.

nenpensioen heeft geen invloed op het overlevingspensioen evenmin als het overlijden van de echtgescheiden echtgenoot ⁸⁰⁰.

VII. Toekenningsmodaliteiten

355. Van zeer groot belang is de termijn waarin de aanvraag tot het bekomen van het echtgescheidenenpensioen moet worden ingediend ⁸⁰¹. De kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen moet zijn aanvraag indienen binnen de termijn van één jaar te rekenen vanaf de dag van het overlijden van de ex-echtgenoot ⁸⁰². De sanctie van het niet navolgen van deze termijn verschilt naargelang de ex-echtgenoot al dan niet een langstlevende echtgenoot nalaat. Wanneer de ex-echtgenoot een langstlevende echtgenoot nalaat vervalt bij niet naleven van de éénjarige termijn het recht op het echtgescheidenenpensioen. De langstlevende echtgenoot moet dan zijn overlevingspensioen niet delen met de echtgescheiden echtgenoot, zodat dit hem volledig kan worden toegekend. Wanneer de ex-echtgenoot geen langstlevende echtgenoot nalaat, gaan de rechten op het echtgescheidenenpensioen niet definitief verloren ⁸⁰³. Het laattijdig indienen van de aanvraag heeft dan slechts gevolgen voor de aanvang van het echtgescheidenenpensioen.

VIII. Aanvang

356. Het echtgescheidenenpensioen gaat normaal in vanaf het overlijden van de ex-echtgenoot. Hierop bestaan echter twee uitzonderingen. Ten eerste neemt het pensioen slechts een aanvang vanaf de eerste dag van de maand volgend op de maand waarin het echtgescheidenenpensioen is aangevraagd ⁸⁰⁴. Ten tweede wordt het echtge-

---

(800) De langstlevende echtgenoot die opkomt met de echtgescheiden echtgenoot kan toch het volledige overlevingspensioen bekomen wanneer deze echtgescheiden echtgenoot de aanvraag tot bekomen van het echtgescheidenenpensioen niet tijdig indient.

(801) Artikel 21 van de wet van 15 mei 1984 bepaalt dat de wijze waarop de aanvraag tot bekomen van het echtgescheidenenpensioen moet worden ingediend door uitvoeringsbesluiten wordt geregeld.

(802) Artikel 6, tweede lid van de wet van 15 mei 1984

(803) Artikel 6, derde lid van de wet van 15 mei 1984

(804) Hierbij moet rekening worden gehouden met de regel dat wanneer er een langstlevende echtgenoot is en de aanvraag niet binnen het jaar na overlijden is ingediend, het recht op het echtgescheidenenpensioen definitief verloren is gegaan. Zie nummer 354.

scheidenenpensioen in elk geval geschorst tot de kandidaat-titularis van het echtgescheidenenpensioen vijfenveertig jaar oud is.

IX. Uitkering

357. Het echtgescheidenenpensioen wordt per jaar verworven ⁸⁰⁵. Het bedrag wordt op de eerste werkdag van elke maand uitbetaald ⁸⁰⁶.

---

(805) Artikel 20, § 1 van de wet van 15 mei 1984.

(806) Dit bedrag wordt overeenkomstig artikel 20, § 2 afgerond tot op de volledige frank.

Afdeling 2. Pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot

§ 1. Ontstaansgeschiedenis

358. Het pensioen ten gunste van de feitelijk gescheiden echtgenoot, is voor het eerst ingevoerd in het stelsel der werknemers door de wet van 14 juli 1930⁸⁰⁷. De voorwaarden zijn niet steeds dezelfde geweest. Aanvankelijk werd het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot slechts aan de feitelijk gescheiden vrouw toegekend. Bovendien moest zij de leeftijd van vijftig jaar bereikt hebben. Geleidelijk zijn de toekenningsvoorwaarden gewijzigd : aan de feitelijk gescheiden echtgenote werd geen leeftijdsvereiste meer gesteld, de bijzondere voorwaarden werden ingevoerd, er werd bepaald dat de feitelijk gescheiden echtgenote geen beroepsarbeid meer mocht verrichten. Uiteindelijk werd het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot ook aan de man toegekend⁸⁰⁸.

§ 2. Huidige situatie

A. Algemeen

359. De materie wordt geregeld, voor wat het pensioenstelsel der werknemers betreft, door het koninklijk besluit van 21 december 1967 (meer bepaald artikel 74) en voor wat het pensioenstelsel der zelfstandigen betreft, door het koninklijk besluit van 22 december 1967 (meer bepaald door de artikelen 99 tot 106 bis).

360. In het pensioenstelsel van de openbare sector bestaat geen speciale regeling ten voordele van de feitelijk gescheiden echtgenoot⁸⁰⁹.

---

(807) De wetgever heeft de regeling in het leven geroepen om te verzekeren dat het pensioen, dat gericht is op de verzorging van het ganse gezin, effectief over beide echtgenoten verdeeld wordt. Zie: DUBOIS, B., De toepassing van het sociaal recht op de feitelijke scheiding en het concubinaat, in Koninklijke Federatie van Belgische notarissen (ed.), Feitelijke scheiding. Feitelijk samenleven, p. 121.

(808) Zie voor de wordingsgeschiedenis : DENIS, P., Les conséquences du divorce dans le droit de la sécurité sociale belge, in Famille, droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 372; MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 358.

(809) MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 355.

B. Pensioenstelsel der werknemers

I. Pensioen van de echtgenoot die niet door arbeid pensioenrechten heeft verworven

a. Geen autonoom pensioen

361. Het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot is, in tegenstelling tot het pensioen van de uit de echt gescheiden echtgenoot, geen eigen autonoom rustpensioen. De speciale regeling die in het koninklijk besluit van 21 december 1967 is uitgewerkt voor de feitelijk gescheiden echtgenoot, bestaat erin dat deze een deel van het rustpensioen van zijn echtgenoot rechtstreeks krijgt uitgekeerd ⁸¹⁰. Dit heeft natuurlijk gevolgen voor wat betreft de voorwaarden waarin kan genoten worden van het "pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot" ⁸¹¹.

b. Feitelijke scheiding

362. Om het pensioen voor de feitelijk gescheiden echtgenoot te kunnen genieten, moeten de echtgenoten feitelijk gescheiden zijn. De wet omschrijft "feitelijke scheiding van de echtgenoten" als de toestand die ontstaat wanneer de echtgenoten een afzonderlijke verblijfplaats hebben of wanneer één van de echtgenoten in de gevangenis is opgesloten, opgenomen is in een gesticht ter bescherming van de maatschappij of een bedelaarskolonie of geplaatst is in een instelling voor geesteszieken ⁸¹². Of de

---

(810) MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 358.

(811) Deze voorwaarden zijn weergegeven in artikel 74 van het koninklijk besluit van 21 december 1967. DELVOYE, A. en SOSSON, J., Désunion conjugale et sécurité sociale, J.T.T., 1988, p. 595; DUBOIS, B., De toepassing van het sociaal recht op de feitelijke scheiding en het concubinaat, in Koninklijke Federatie van Belgische notarissen (ed.), Feitelijke scheiding. Feitelijk samenleven, p. 123.

(812) Artikel 74, § 1, 4 de. DUBOIS, B., De toepassing van het sociaal recht op de feitelijke scheiding en het concubinaat, in Koninklijke Federatie van Belgische notarissen (ed.), Feitelijke scheiding. Feitelijk samenleven, p. 121 vestigt er de aandacht op dat deze feitelijke scheiding wordt bewezen door voorlegging van een afzonderlijke inschrijving in het bevolkingsregister. Zie ook : DELVOYE, A. en SOSSON, J., Désunion conjugale et sécurité sociale, J.T.T., 1988, p. 595 met verwijzing naar rechtspraak; DE PAEPE, R., Pensioenrechten van de feitelijk of van tafel en bed gescheiden echtgenoten en de uit de echt gescheiden echtgenoten, Oriëntatie, 1980, p. 45; MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 358; VANDEN AVYLE, G., Le guide social permanent, 783-11.
(Wordt vervolgd...)

echtgenoten al dan niet een afzonderlijke verblijfplaats hebben wordt vastgesteld aan de hand van de inschrijvingen in het bevolkingsregister.

Dit begrip "feitelijke scheiding" verschilt van het begrip "feitelijke scheiding" uit het burgerlijk recht ⁸¹³. Dit verschil tussen het begrip feitelijke scheiding in het sociale zekerheidsrecht en het begrip feitelijke scheiding in het burgerlijk recht is te verklaren vanuit ieders eigenheid. Het sociale zekerheidsrecht is erop gericht een "zekerheid (van inkomen)" te verschaffen. De uitbetaling van het rustpensioen nu wordt geschorst

(812)(...vervolg)

Voor de rechtspraak : ANNOYE, CH., La pension de retraite, la pension de survie et l'indemnité d'adaptation dans le régime des travailleurs salariés. Aperçus de la jurisprudence de la 11 e chambre du tribunal du travail de Bruxelles au cours des années judiciaires 1973-1974 et 1974-1975, J.T.T., 1976, p. 64; ANNOYE, CH., La pension de retraite, la pension de survie et l'indemnité d'adaptation dans le régime des travailleurs salariés. Aperçus de la jurisprudence de la 11 e chambre du tribunal du travail de Bruxelles au cours des années judiciaires 1975-1976, 1976-1977, 1977-1978 et 1978-1979, J.T.T., 1980, p. 133; Arbhof Bergen 15 februari 1984, J.T.T., 1985, p. 123.

- (813) DELVOYE, A. en SOSSON, J., Désunion conjugale et sécurité sociale, J.T.T., 1988, p. 596; DUBOIS, B., De toepassing van het sociaal recht op de feitelijke scheiding en het concubinaat, in Koninklijke Federatie van Belgische notarissen (ed.), Feitelijke scheiding. Feitelijk samenleven, p. 121; SENAËVE, P., Behandeling van de verscheidene familierechtelijke situaties in het sociale zekerheidsrecht, in Raakvlakken tussen sociale zekerheid en andere rechtstakken, p. 130; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 151; VAN EECKHOUTTE, W., Huwelijk, feitelijke scheiding, echtscheiding, concubinaat en sociaal recht, T.P.R., 1987, p. 382. In het burgerlijk wetboek is geen definitie van het begrip feitelijke scheiding opgenomen. In het burgerlijk recht wordt er gewoonlijk van uitgegaan dat er van feitelijke scheiding slechts sprake kan zijn wanneer er naast een materieel element, met name het afzonderlijk wonen, ook een intentioneel element aanwezig is. Hierover: DE BUSSCHERE, C., De feitelijke scheiding der echtgenoten. De echtscheiding op grond van feitelijke scheiding, p. 10 en p. 359 en de aldaar aangehaalde werken. DE BUSSCHERE, C., Het begrip feitelijke scheiding in artikel 232 B.W., R.W., 1989-90, p. 969. De echtgenoten of ten minste één van hen wenst niet langer met de andere samen te wonen. DE BUSSCHERE, C., De feitelijke scheiding der echtgenoten. De echtscheiding op grond van feitelijke scheiding, p. 21 stelt dat deze vereiste van intentionaliteit ook blijkt uit de (schaarse) cassatierechtspraak ter zake en p. 358 waar deze zelfde vaststelling gebeurt in verband met de voorbereidende werken van de wet van 1 juli 1974 betreffende het ouderlijk gezag. Concreet heeft dit als gevolg dat in die gevallen waar één van de echtgenoten in de gevangenis is opgesloten of opgenomen is in een gesticht ter bescherming van de maatschappij of een bedelaarskolonie, of geplaatst is in een instelling voor geesteszieken, er sprake is van feitelijke scheiding volgens de kwalificatieregels van het sociaal recht, terwijl dit in het burgerlijk recht veelal niet het geval is aangezien het intentioneel element, de wens afzonderlijk te wonen, in deze situaties meestal ontbreekt. Bovendien is er wat het materieel element, het afzonderlijk wonen, betreft ook een verschil tussen het sociale zekerheidsrecht en het burgerlijk recht. Het criterium om in het sociale zekerheidsrecht te besluiten tot afzonderlijke woonst is de inschrijving in het bevolkingsregister. In het burgerlijk recht wordt naar de realiteit gekeken, zodat er van feitelijke scheiding sprake kan zijn, zelfs wanneer de echtgenoten onder hetzelfde dak wonen, wanneer zij daar dan ten minste twee huishoudens voeren. Hierover: DE BUSSCHERE, C., De feitelijke scheiding der echtgenoten. De echtscheiding op grond van feitelijke scheiding, p.362.

wanneer de titularis van het rustpensioen in een gevangenis is opgesloten of opgenomen in een gesticht ter bescherming van de maatschappij of in een bedelaarskolonie ⁸¹⁴. De titularis van het rustpensioen beschikt dan ook over minder middelen om zijn huishouden te verzorgen. Naar sociaal zekerheidsrechtelijke begrippen bestaat er echter wanneer één van de echtgenoten in de gevangenis is opgenomen of in een inrichting is opgenomen een feitelijke scheiding tussen de echtgenoten. De andere echtgenoot kan dan aanspraak maken op een pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot, zodat er opnieuw meer geld voor de huishouding beschikbaar komt ⁸¹⁵.

c. Algemene voorwaarden

363. Het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot is geen autonoom pensioen, maar slechts een modaliteit in de uitbetaling van het pensioen van de andere echtgenoot. Dit impliceert dat alle algemene voorwaarden (leeftijd ...) moeten vervuld zijn in hoofde van de echtgenoot die door beroepsarbeid pensioenrechten heeft verworven ⁸¹⁶.

Toch worden aan de kandidaat-titularis van het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot ook algemene voorwaarden gesteld ⁸¹⁷. Het verblijf in het buitenland of in

---

(814) Artikel 70 van het koninklijk besluit van 21 december 1967 tot vaststelling van het algemeen reglement betreffende het rust- en overlevingspensioen voor werknemers (B.S., 16 januari 1968).

(815) In die zin ook heeft de rechtspraak in sociale zaken het begrip uitgebreid naar nog andere dan de in het koninklijk besluit van 21 december 1967 opgenomen situaties waarin de echtgenoten buiten hun wil niet meer samenleven. Aangehaald worden feitelijke scheidingen omwille van medische of professionele redenen. Hierover: VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 151; VAN EECKHOUTTE, W., Huwelijk, feitelijke scheiding, echtscheiding, concubinaat en sociaal recht, T.P.R., 1987, p. 382.

(816) Over de voorwaarden in hoofde van de echtgenoot-titularis, zie : DELVOYE, A. en SOSSON, J., Désunion conjugale et sécurité sociale, J.T.T., 1988, p. 595; DE PAEPE, R., Pensioenrechten van de feitelijk of van tafel en bed gescheiden echtgenoten en de uit de echt gescheiden echtgenoten, Oriëntatie, 1980, p. 45; DOCQUIR, D., Divorce et séparation de corps : Répercussions de ces situations sur les droits de la femme en sécurité sociale, Rev. Trim. Dr. Fam., 1978, p. 234.

(817) Artikel 74, § 2, b en c van het koninklijk besluit van 21 december 1967. DELVOYE, A. en SOSSON, J., Désunion conjugale et sécurité sociale, J.T.T., 1988, p. 595 vestigt er de aandacht op dat de leeftijd van de persoon die een pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot wenst te genieten geen belang heeft; DE PAEPE, R., Pensioenrechten van de feitelijk of van tafel en bed gescheiden echtgenoten en de uit de echt gescheiden echtgenoten, Oriëntatie, 1980, p. 46; MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 358; VANDEN AVYLE, G., Le guide social permanent, 783-11. Voor de rechtspraak : ANNOYE, CH., La pension de retraite, la pension de survie et l'indemnité (Wordt vervolgd...)

een gevangenis of inrichting mag geen beletsel vormen voor de uitkering van het pensioen in de sector der werknemers en de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot mag niet meer dan de toegelaten beroepsactiviteit verrichten en mag niet genieten van een vergoeding wegens ziekte, invaliditeit of onvrijwillige werkloosheid.

d. Bijzondere voorwaarden

364. De kandidaat voor het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot mag niet ontzet zijn uit het ouderlijk gezag, noch veroordeeld zijn om zijn echtgenoot naar het leven gestaan te hebben ⁸¹⁸.

365. Bij de berekening van het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot wordt bovendien rekening gehouden met de eigen pensioenaanspraken van de kandidaat voor het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot. Wanneer het bedrag van deze pensioenaanspraken volgens deze berekeningen te hoog ligt, wordt geen pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot toegekend ⁸¹⁹.

---

(817)(...vervolg)

d'adaptation dans le régime des travailleurs salariés. Aperçus de la jurisprudence de la 11 e chambre du tribunal du travail de Bruxelles au cours des années judiciaires 1973-1974 et 1974-1975, J.T.T., 1976, p. 63.

- (818) Artikel 74, § 2, a van het koninklijk besluit van 21 december 1967. Over de concrete inhoud hiervan zie : DELVOYE, A. en SOSSON, J., *Désunion conjugale et sécurité sociale*, J.T.T., 1988, p. 595; MERGITS, B., *Pensioenregeling ten voordele van de feitelijk, van tafel en bed en uit de echt gescheiden echtgenote*, Rev. Trim. Dr. Fam., 1981, p. 435; SENAËVE, P., *Sociale zekerheid en familierecht. Behandeling van de verscheidene familierechtelijke situaties in het sociale zekerheidsrecht*, in Raakvlakken tussen sociale zekerheid en andere rechtstakken, p. 126. Zie ook : DE PAEPE, R., *Pensioenrechten van de feitelijk of van tafel en bed gescheiden echtgenoten en de uit de echt gescheiden echtgenoten*, Oriëntatie, 1980, p. 45. DUBOIS, B., *De toepassing van het sociaal recht op de feitelijke scheiding en het concubinaat*, in Koninklijke Federatie van Belgische notarissen (ed.), *Feitelijke scheiding. Feitelijk samenleven*, p. 121; VAN LANGENDONCK, J., *Handboek sociaal zekerheidsrecht*, p. 517 stellen dat, indien de moordpoging lukt, de dader weduwe of weduwnaar is en een overlevingspensioen kan genieten. Voor de rechtspraak : ANNOYE, CH., *La pension de retraite, la pension de survie et l'indemnité d'adaptation dans le régime des travailleurs salariés. Aperçus de la jurisprudence de la 11 e chambre du tribunal du travail de Bruxelles au cours des années judiciaires 1975-1976, 1976-1977, 1977-1978 et 1978-1979*, J.T.T., 1980, p. 133; Arbrb. Hoei 5 november 1975, Jur. Liège, 1975-76, p. 164.

- (819) Zie verder nummer 368.

e. Elementen waarmee geen rekening wordt gehouden

366. Terecht wordt opgemerkt dat bij het toekennen van het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot geen rekening gehouden wordt met de vraag wie schuld heeft aan het ontstaan van de feitelijke scheiding of het voortduren ervan ⁸²⁰.

Hier situeert zich een probleempunt. Tijdens de feitelijke scheiding is het huwelijk immers nog niet ontbonden. Zolang het huwelijk nog niet ontbonden is, blijven de plicht tot hulp en de plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk bestaan ⁸²¹. Hier spelen schuld en zeker behoefte nog wel een rol, zodat de toepassing van de regels uit het sociale recht soms met de burgerrechtelijke principes strijdige resultaten kunnen opleveren ⁸²². Het bekomen van onderhoudsgeld bij feitelijke scheiding, kan, naargelang de omstandigheden afhankelijk gesteld worden van de schuld van de andere echtgenoot ⁸²³.

-
- (820) DUBOIS, B., De toepassing van het sociaal recht op de feitelijke scheiding en het concubinaat, in Koninklijke Federatie van Belgische notarissen (ed.), Feitelijke scheiding. Feitelijk samenleven, p. 121, met verwijzing naar de vroegere wetgeving waar dit wel het geval was; DE BUSSCHERE, C., De feitelijke scheiding der echtgenoten. De echtscheiding op grond van feitelijke scheiding, p. 71; ELST, R., Rechten van de in feite gescheiden echtgenoten inzake rustpensioen. Burgerrechtelijke - en sociaalrechtelijke aspecten. Grondwettigheid, B.T.S.Z., 1976, p. 725; MERGITS, B., Pensioenregeling ten voordele van de feitelijke, van tafel en bed en uit de echt gescheiden echtgenote, Rev. Trim. Dr. Fam., 1981, p. 435; SENAËVE, P., Het gezin en het sociale zekerheidsrecht, R.W., 1981-82, 2283; SENAËVE, P., Sociale zekerheid en familierecht. Behandeling van de verscheidene familierechtelijke situaties in het sociale zekerheidsrecht, in Raakvlakken tussen sociale zekerheid en andere rechtstakken, p. 127. VAN LANGENDONCK, J., De rechtspraak over sociale zekerheid in het eerste werkingsjaar van de arbeidsgerechten, B.T.S.Z., 1972, p. 1284 met vergelijking met vroegere rechtspraak. Zie ook de rechtspraak : Arbrb. Charleroi 15 juni 1972, J.T.T., 1973, p. 28.
- (821) Normaal moeten hulp- en steunplicht in natura in de echtelijke woning nagekomen worden. In geval van feitelijke scheiding is dit niet meer mogelijk. De uitvoering in natura wordt dan vervangen door onderhoudsgeld of ontvangstmachtiging. Zie : TILLEMANS, D., De maatregelen aangaande het onderhoudsgeld, in SENAËVE, P. (ed.), Voorlopige maatregelen tussen echtgenoten (art. 223 B.W. en art. 1280 Ger. W.), p. 123 en verwijzingen aldaar. Wanneer nu de Vrederechter ontvangstmachtiging toestaat, kan deze ontvangstmachtiging slaan op alle gelden die de feitelijke gescheiden echtgenoot-schuldenaar van derden moet ontvangen. Deze ontvangstmachtiging kan ook betrekking hebben op de inkomsten die de echtgenoot schuldenaar uit de sociale zekerheid ontvangt: DELPEREE, N., Het voorrecht van de gescheiden echtgenote op het rustpensioen van de echtgenoot, B.T.S.Z., 1981, p. 284; ELST, R., Rechten van de in feite gescheiden echtgenoten inzake rustpensioen. Burgerrechtelijke en sociaalrechtelijke aspecten. Grondwettigheid, B.T.S.Z., 1976, p. 722; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 182.
- (822) Door de evolutie in het burgerlijk recht is de kans hierop afgenomen. Hierover : DELVOYE, A. en SOSSON, J., Désunion conjugale et sécurité sociale, J.T.T., 1988, p. 596. Zie verder noot 823.
- (823) Wanneer het onderhoudsgeld aangevraagd wordt op basis van artikel 213 of 221 (Wordt vervolgd...)

367. Verder kan naar burgerlijk recht slechts onderhoudsgeld of ontvangstmachtiging bekomen worden door de behoeftige echtgenoot ⁸²⁴. Het is bijgevolg

(823)(...vervolg)

van het Burgerlijk Wetboek, in een zelfstandige procedure, moet rekening gehouden worden met de schuld van de echtgenoot-verweerder. Wanneer het onderhoudsgeld aangevraagd wordt in het kader van een procedure van dringende voorlopige maatregelen, zou een onderzoek naar de schuld van de echtgenoten niet langer moeten worden gevoerd. Zie : Cass. 10 oktober 1980, R.W., 1980-81, p. 2066; T. Not., 1981, p. 200, n. C.D.B.; Arr. Cass., 1980-81, p. 154; Pas., 1981, I, p. 190; Rev. Trim. Dr. Fam., 1981, p. 387, n. RENCHON en Cass. 28 november 1986, J.T., 1987, p. 464; Jur. Liège, 1987, 211, noot PANIER, C.; Pas., 1987, I, p. 395; R.C.J.B., 1989, p. 287, n. LAMPE, M.F.; Rev. Trim. Dr. Fam., 1987, 318, noot RENCHON, J.L.; Rev. Not. B., 1987, 543, noot POULEAU, V.; T. Vred., 1987, p. 133, waarbij een einde werd gesteld aan een controverse in rechtspraak en rechtsleer. Zie de bespreking van de verschillende stellingen en de uitvoerige studie van deze cassatiearresten inzake de implicaties op de schuld-vraag bij BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., DE MULDER, W. en LUYPAERS, P., Overzicht van rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (1982-1988), T.P.R., 1990, p. 209; TILLEMANS, D., De maatregelen aangaande het onderhoudsgeld, in SENAËVE, P. (ed.), Voorlopige maatregelen tussen echtgenoten (art. 223 B.W. en art. 1280 B.W.), p. 123 en verwijzingen aldaar. Zie ook GERLO, J., "Niet tijdelijk"? Neen, niet "dringend", noot onder Cass. 29 mei 1989, R.W., 1989-90, p. 541 die de evolutie inzake de schuld schetst en ook de voorwaarden schetst waarin het schuld criterium bij het toekennen van een onderhoudsgeld in het kader van artikel 223 B.W. niet speelt. GERLO is van oordeel dat er nog steeds onduidelijkheid heerst. Zie eveneens over de verschillende stellingen van voor het cassatiearrest van 28 november 1986 : ROMMEL, G., L'article 223 du Code civil, in Mélanges offerts à Robert Pirson, p. 329; SENAËVE, P., Alimentatie en ontvangstmachtiging bij feitelijke scheiding op basis van artikel 223 B.W., noot onder Cass. 22 februari 1986, R.W., 1986-87, p. 305 en verwijzingen aldaar; VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1976-83). Personnes (suite). 2e partie : relations familiales, R.C.J.B., 1986, p. 572. Zie ook sindsdien : Cass. 2 juni 1988, R.W., 1989-90, p. 686. Onschuldig in het kader van het burgerlijk recht is de echtgenoot die niet aan de basis ligt van het ontstaan en het voortduren van de feitelijke scheiding: ELST, R., Rechten van de in feite gescheiden echtgenoten inzake rustpensioen. Burgerrechtelijke en sociaalrechtelijke aspecten. Grondwettigheid, B.T.S.Z., 1976, p. 722; GERLO, J., Onderhoudsgelden, p. 157; LONFILS, E., Toestand van de gescheiden en van de uit de echt gescheiden echtgenote qua sociale zekerheid, B.T.S.Z., 1976, p. 175; NAUDTS, P., Draagwijdte van het artikel 74 van het K.B. van 21 december 1967 als de rechter gestatueerd heeft bij toepassing van de artikelen 218, 221 van het B.W.B. en art. 587 van het G.W.B. in het geval dat de echtgenoten in feite gescheiden zijn, B.T.S.Z., 1973, p. 1177; PUELINCKX-COENE, M., Sociale zekerheid en familierecht. Het vermogensstatuut van de feitelijk gescheiden echtgenoten, ex-echtgenoten en van concubinerenden. Enkele raakvlakken met het sociaal zekerheidsrecht, in Raakvlakken tussen sociale zekerheid en andere rechtstakken, p. 185; SENAËVE, P., Het gezin en het sociale zekerheidsrecht, R.W., 1981-82, 2284; SENAËVE, P., Enkele beschouwingen over de verplichting tot bijdrage in de lasten van de huishouding en over de inkomstendelegatie, noot onder Cass. 19 september 1975, R.W., 1975-76, 1497.

(824) LONFILS, E., Toestand van de gescheiden en van de uit de echt gescheiden echtgenote qua sociale zekerheid, B.T.S.Z., 1976, p. 179; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 118; SWENNEN, L., De onderhoudsplicht in het burgerlijk recht: algemene beginselen, in BAX, M. (ed.), Onderhoudsgeld, p. 15, waarbij gesteld wordt dat de andere echtgenoot voldoende (Wordt vervolgd...)

mogelijk dat de Vrederechter geen onderhoudsgeld toestaat aan één van de feitelijk gescheiden echtgenoten terwijl deze toch door toepassing van het sociale zekerheidsrecht een deel van het pensioen van de andere echtgenoot uitgekeerd krijgt ⁸²⁵. Deze tegenstrijdigheid tussen het sociale zekerheidsrecht en het burgerlijk recht wordt vaak als onbevredigend aanvoeld ⁸²⁶. Toch moeten zowel de regels van het burgerlijk recht

---

(824)(...vervolg)

de draagkrachtig moet zijn. Over de vraag of dezelfde regels gelden voor hulpplicht en bijdrageplicht: SENAËVE, P., Enkele beschouwingen over de verplichting tot bijdrage in de lasten van de huishouding en over de inkomstendelegatie, noot onder Cass. 19 september 1975, R.W., 1975-76, 1502. Of iemand behoeftig is, wordt bepaald met inachtneming van de situatie die heerst op het ogenblik waarop de rechter zijn beslissing moet treffen: GERLO, J., Onderhoudsgelden, p. 37. Of iemand al dan niet behoeftig is, varieert bovendien naargelang de concrete omstandigheden en wordt dan ook soeverein door de feitenrechter beoordeeld: GERLO, J., Onderhoudsgelden, p. 24. Er wordt rekening gehouden met alle soorten inkomsten, ook met deze uit de sociale zekerheid, en ook met het kapitaalbezit SWENNEN, L., De onderhoudsplicht in het burgerlijk recht: algemene beginselen, in BAX, M. (ed.), Onderhoudsgeld, p. 15.

- (825) Aangaande onderhoudsgeld van feitelijk gescheiden echtgenoten kan ook de Voorzitter van de Rechtbank van eerste aanleg bevoegd zijn. Dit is het geval wanneer aan de Voorzitter voorlopige maatregelen gevraagd worden in het kader van een echtscheiding. De Voorzitter van de Rechtbank houdt hierbij geen rekening met schuld of onschuld, zodat in dat geval de schuldige echtgenoot eventueel via ontvangstmachtiging ook een rechtstreekse uitkering van meer dan de helft van het pensioen van zijn echtgenoot kan bekomen. Zie: GERLO, J., Onderhoudsgelden, p. 167 die hier het gevaar van misbruiken signaleert. Een echtscheidingsprocedure kan gestart worden enkel en alleen om zich tot de Voorzitter van de Rechtbank van eerste aanleg te kunnen richten met het oog op het bekomen van voorlopige maatregelen. Vooral de schuldige echtgenoot zal dit doen om zo aanspraak te kunnen maken op onderhoudsgeld. De dagvaarding ten gronde blijft uit, wellicht ook omdat de "schuldige" echtgenoot geen gronden heeft om echtscheiding te bekomen. Aangeraden wordt de voorlopige maatregelen in de tijd te beperken om deze misbruiken te voorkomen. In die zin ook het wetsvoorstel van de Heer COVELIERS tot invoering van een artikel 1280 bis in het Gerechtelijk Wetboek (Parl. St., Kamer, 1986-87, nr. 849/1 - 86/87). Dit wetsvoorstel strekt ertoe te voorzien in het automatisch vervallen van de beschikkingen genomen door de Voorzitter in kortgeding wanneer niet binnen een bepaalde termijn ten gronde gedagvaard wordt. Dit probleem is niet meer zo accuut aangezien het thans vaststaat dat de Vrederechter in het kader van de dringende voorlopige maatregelen een onderhoudsgeld kan toekennen zonder een onderzoek naar de schuld in te stellen. Zie de rechtspraak: ANNOYE, CH., La pension de retraite, la pension de survie et l'indemnité d'adaptation dans le régime des travailleurs salariés. Aperçus de la jurisprudence de la 11e chambre du tribunal du travail de Bruxelles au cours des années judiciaires 1975-1976, 1976-1977, 1977-1978 et 1978-1979, J.T.T., 1980, p. 134.

- (826) Gesteld werd dat de regel uit het sociale zekerheidsrecht moet zwichten voor deze van het burgerlijk recht. De regel uit het sociale zekerheidsrecht is gesteld in een koninklijk besluit, deze van het burgerlijk recht in het burgerlijk wetboek. Overeenkomstig artikel 107 van de Grondwet heeft de wetbepaling voorrang op deze van het koninklijk besluit. Deze redenering wordt besproken door SENAËVE, P., Sociale zekerheid en familierecht. Behandeling van de verscheidene familierechtelijke situaties in het sociale zekerheidsrecht, in Raakvlakken tussen sociale zekerheid en andere rechtstakken, p. 132; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 119. Terecht wordt opgemerkt dat in casu (Wordt vervolgd...)

als de sociale zekerheidsregels uitwerking kunnen krijgen ⁸²⁷.

(826)(...vervolg)

het koninklijk besluit een volmachtsbesluit is, dat bijgevolg in de hiërarchie van de rechtsnormen op gelijke hoogte staat met de wet. Zie: BOCHNER, J., Het recht op pensioen van de gescheiden echtgenote : discrepantie tussen de bepalingen van het burgerlijk wetboek en deze van het sociaal recht, B.T.S.Z., 1967, p. 46; DELVOYE, A. en SOSSON, J., *Désunion conjugale et sécurité sociale*, J.T.T., 1988, p. 597; DUBOIS, B., De toepassing van het sociaal recht op de feitelijke scheiding en het concubinaat, in Koninklijke Federatie van Belgische notarissen (ed.), Feitelijke scheiding. Feitelijk samenleven, p. 123; ELST, R., Rechten van de in feite gescheiden echtgenoten inzake rustpensioen. Burgerrechtelijke en sociaalrechtelijke aspecten. Grondwettigheid, noot onder Arbrb. Hasselt, 26 maart 1976, B.T.S.Z., 1976, p. 727; SENA EVE, P., Sociale zekerheid en familierecht. Behandeling van de verscheidene familierechtelijke situaties in het sociale zekerheidsrecht in Raakvlakken tussen sociale zekerheid en andere rechtstakken, p. 132; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 119.

(827) Bij het toekennen van de uitkering naar sociaal recht wordt niet gekeken naar het naar burgerlijk recht verschuldigd onderhoudsgeld. Het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot is van openbare orde en wordt doorgevoerd, ongeacht de benadering uit het burgerlijk recht : Arbrb. Luik 12 maart 1971, J.T.T., 1971, p. 207; Jur. Liège, 1970-71, p. 283. Andersom wordt bij het toekennen van een onderhoudsgeld in het burgerlijk recht wel rekening gehouden met de uitkering die via de sociale zekerheid bekomen wordt. Veel hangt dus af van de volgorde. Richt men zich eerst tot de Vrederechter, dan kan bij het toegekende onderhoudsgeld supplementair de uitkering van het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot genoten worden. Rechtstreeks kan aan deze cumul niets veranderd worden, bijvoorbeeld door het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot slechts gedeeltelijk toe te staan. Wel kan dit onrechtstreeks gebeuren. De mogelijkheid blijft open om de herziening van het toegekende onderhoudsgeld te vragen. Een vermindering zal zich desgevallend opdringen aangezien de graad van behoefte afgenomen is door het bekomen van het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot. Hierover: DELVOYE, A. en SOSSON, J., *Désunion conjugale et sécurité sociale*, J.T.T., 1988, p. 597; SENA EVE, P., Sociale zekerheid en familierecht. Behandeling van de verscheidene familierechtelijke situaties in het sociale zekerheidsrecht, in Raakvlakken tussen sociale zekerheid en andere rechtstakken, p. 133; SIMOENS, D., *Onderhoudsgeld en sociale zekerheid*, T.S.R., 1981, p. 121. Wanneer de feitelijk gescheiden echtgenoot zich tot de Vrederechter richt wanneer hij het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot reeds geniet, kan de Vrederechter het onderhoudsgeld onmiddellijk aanpassen. Hierover: SENA EVE, P., Sociale zekerheid en familierecht. Behandeling van de verscheidene familierechtelijke situaties in het sociale zekerheidsrecht, in Raakvlakken tussen sociale zekerheid en andere rechtstakken, p. 131. Over de wisselwerking tussen de verschillende uitkeringen, zie : ELST, R., Rechten van de in feite gescheiden echtgenoten inzake rustpensioen. Burgerrechtelijke en sociaalrechtelijke aspecten. Grondwettigheid, B.T.S.Z., 1976, p. 728 die volgend voorstel tot harmonisatie formuleert. De echtgenoot richt zich eerst tot de Vrederechter. Wanneer hij een uitkering bekomt ten belope van meer dan de helft van het pensioen van zijn echtgenoot, bekomt hij geen pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot meer. Wanneer de uitkering die hij bekomt lager is dan de helft van het pensioen van zijn echtgenoot, wordt dit via het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot aangevuld tot op die hoogte. Anderzijds heeft de feitelijk gescheiden echtgenoot recht op de helft van het sociale zekerheidspensioen, zelfs al zou hij op basis van de artikelen 213 en 221 B.W. geen recht kunnen laten gelden op een onderhoudsgeld. Zie eveneens over de combinatie (Wordt vervolgd...)

f. Berekening

368. Het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot bestaat erin dat een gedeelte van het rustpensioen van zijn echtgenoot hem rechtstreeks wordt uitgekeerd. De wijze van opsplitsing verschilt naargelang de kandidaat voor het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot al dan niet zelf een pensioen uitbetaald krijgt ⁸²⁸. Wanneer de kandidaat voor het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot geen aanspraak kan maken op een eigen rust- of overlevingspensioen, verkrijgt hij de betaling van de helft van het pensioen van zijn echtgenoot aan gezinstarief ⁸²⁹. Wanneer de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot wel zelf aanspraak kan maken op een eigen rust- of overlevingspensioen, moet eerst nagegaan worden of hij eraan kan verzaken. Verzaking is slechts mogelijk wanneer het bedrag van de eigen pensioenen, samen met het bedrag van de pensioenen van de echtgenoot aan alleenstaandentarief, kleiner is dan het bedrag van de pensioenen van de echtgenoot aan gezinstarief ⁸³⁰. Wanneer de kandidaat voor het pensioen van de feitelijk gescheiden

---

(827)(...vervolg)

van sociaal zekerheidsrecht en burgerlijk recht : VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1976-83). Personnes (suite). 2 e partie : relations familiales, R.C.J.B., 1986, p. 594 en verwijzingen aldaar.

(828) Welk gedeelte van het rustpensioen aan de feitelijk gescheiden echtgenoot wordt uitgekeerd, wordt bepaald door artikel 74 § 3, § 4 en § 4 van het koninklijk besluit van 21 december 1967. DE PAEPE, R., Pensioenrechten van de feitelijk of van tafel en bed gescheiden echtgenoten en de uit de echt gescheiden echtgenoten, Oriëntatie, 1980, p. 46; VANDEN AVYLE, G., Le guide social permanent, 783-11. Voor de rechtspraak : ANNOYE, CH., La pension de retraite, la pension de survie et l'indemnité d'adaptation dans le régime des travailleurs salariés. Aperçus de la jurisprudence de la 11 e chambre du tribunal du travail de Bruxelles au cours des années judiciaires 1970-1971, 1971-1972 et 1972-1973, J.T.T., 1974, p. 134; ANNOYE, CH., La pension de retraite, la pension de survie et l'indemnité d'adaptation dans le régime des travailleurs salariés. Aperçus de la jurisprudence de la 11 e chambre du tribunal du travail de Bruxelles au cours des années judiciaires 1973-1974 et 1974-1975, J.T.T., 1976, p. 63.

(829) Artikel 74, § 3, A, eerste lid van het koninklijk besluit van 21 december 1967. DELPERÉE, N., Het voorrecht van de gescheiden echtgenote op het rustpensioen van de echtgenoot, B.T.S.Z., 1981, p. 282; DELVOYE, A. en SOSSON, J., Désunion conjugale et sécurité sociale, J.T.T., 1988, p. 595; MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 359; SENAËVE, P., Het gezin en het sociale zekerheidsrecht, R.W., 1981-82, 2283; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 155. Hierbij wordt overeenkomstig artikel 74, § 5 van het koninklijk besluit van 21 december 1967 enkel rekening gehouden met eigen pensioenaanspraken en niet met eventueel in andere sectoren bekomen pensioenen als feitelijk gescheiden echtgenoot.

(830) Artikel 74, § 3, A, tweede lid van het koninklijk besluit van 21 december 1967. (Wordt vervolgd...)

echtgenoot kan verzaken aan zijn eigen pensioenaanspraken, is op hem hetzelfde regime van toepassing als op de kandidaat die geen eigen pensioenaanspraken kan laten gelden. Hij heeft dus recht op de uitkering van de helft van het pensioen van zijn echtgenoot aan gezinstarief. Wanneer de kandidaat voor het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot niet kan verzaken aan zijn eigen pensioenaanspraken, kan hij rechtstreekse uitbetaling bekomen van een bedrag, gelijk aan de helft van het pensioen van zijn echtgenoot aan gezinstarief, verminderd met zijn eigen pensioen in de sector der werknemers ⁸³¹.

In deze regeling wordt er dus vanuitgegaan dat de feitelijk gescheiden echtgenoot recht heeft op de rechtstreekse uitkering van een bedrag gelijk aan de helft van het pensioen van zijn echtgenoot aan gezinstarief. Wanneer de kandidaat voor het echtgescheidenen-pensioen zelf geen pensioenaanspraken heeft, is dit eenvoudig : hij krijgt een rechtstreekse uitkering ten belope van de helft van het pensioen van zijn echtgenoot aan gezinstarief. Wanneer de kandidaat voor het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot reeds eigen pensioenaanspraken heeft, hoeft hem geen bijkomende rechtstreekse uitkering op de helft van het pensioen van de echtgenoot aan gezinstarief toegekend te worden : hij heeft immers uit hoofde van zijn eigen pensioenaanspraken reeds recht op een rechtstreekse uitkering. Hij verwerft dan slechts een bijkomende rechtstreekse uitkering van het pensioen van zijn echtgenoot, tot het bedrag van zijn eigen pensioenaanspraken aangevuld is tot de helft van het pensioen van zijn echtgenoot aan gezinstarief ⁸³².

---

(830)(...vervolg)

DELVOYE, A. en SOSSON, J., *Désunion conjugale et sécurité sociale*, J.T.T., 1988, p. 595; DUBOIS, B., De toepassing van het sociaal recht op de feitelijke scheiding en het concubinaat, in Koninklijke Federatie van Belgische notarissen (ed.), Feitelijke scheiding. Feitelijk samenleven, p. 122; MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 359.

(831) Artikel 74, § 3, B, eerste lid van het koninklijk besluit van 21 december 1967. DUBOIS, B., De toepassing van het sociaal recht op de feitelijke scheiding en het concubinaat, in Koninklijke Federatie van Belgische notarissen (ed.), Feitelijke scheiding. Feitelijk samenleven, p. 122; MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 359.

(832) Bij de berekeningswijze weergegeven in artikel 74, § 3 van het koninklijk besluit van 21 december 1967, wordt er echter van uitgegaan dat de kandidaat voor het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot slechts eigen pensioenaanspraken heeft in de sector der werknemers en dat zijn echtgenoot ook slechts pensioen-rechten in één sector heeft verworven. Inderdaad wordt, om na te gaan of de kandidaat voor het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot, wel een rechtstreekse uitkering kan bekomen ten belope van de helft van het pensioen van zijn echtgenoot aan gezinstarief, slechts rekening gehouden met het eigen pensioen in de sector der werknemers en wordt bovendien geen rekening gehouden met andere rechtstreekse uitkeringen ten gevolge van een pensioen voor de feitelijk gescheiden echtgenoot in andere stelsels. Artikel 74, § 4 van het koninklijk besluit van 21 december 1967 voert de nodige correcties in. In het eerste lid wordt de situatie beschreven waarin de kandidaat voor het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot ook in andere sectoren een pensioen van

(Wordt vervolgd...)

369. De vraag naar de partijautonomie stelt zich in dit verband. Kunnen de echtgenoten een overeenkomst afsluiten enkel en alleen om wijzigingen aan te brengen aan de regeling uit het sociale zekerheidsrecht? Twee vragen rijzen daarbij. De eerste betreft de mogelijkheid om zulke overeenkomst af te sluiten. De tweede betreft de tegenwerpelijheid van zulke overeenkomst aan derden, en meer bepaald aan de Rijksdienst. Algemeen wordt aangenomen dat de sociale zekerheid van openbare orde is⁸³³. Partijen kunnen bijgevolg over de sociale zekerheid geen overeenkomst afsluiten. Een overeenkomst over de verdeelsleutel van het rustpensioen is echter geen overeenkomst over een pensioen, maar slechts een overeenkomst over de uitvoeringswijze van een pensioen. De verdeelsleutel die gehanteerd wordt voor het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot, is slechts van dwingend recht, aangezien door deze regel slechts particuliere belangen beschermd zijn, met name de belangen van de feitelijk gescheiden echtgenoot⁸³⁴. Door deze verdeelsleutel worden effectief slechts de feitelijke gescheiden

---

(832)(...vervolg)

feitelijk gescheiden echtgenoot geniet. In het tweede deel wordt de situatie beschreven waar de kandidaat voor het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot ook eigen pensioenaanspraken heeft in een ander stelsel dan het stelsel der werknemers. Wanneer de eigen pensioenaanspraken van de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot samen met de rechtstreekse uitkeringen waarop hij als feitelijk gescheiden echtgenoot recht kan laten gelden meer bedragen dan de helft van de pensioenen van de echtgenoot aan gezinstarief, wordt het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot in het stelsel der werknemers, wanneer het tenminste het hoogste is van alle toegekende pensioenen voor de feitelijk gescheiden echtgenoot, verminderd tot de samengestelde uitkeringen die de feitelijk gescheiden echtgenoot bekomt teruggebracht zijn tot op de hoogte van de helft van de pensioenen van de echtgenoot aan gezinstarief. Wanneer de eigen pensioenaanspraken van de kandidaat voor het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot in een andere sector, samen met het pensioen voor de feitelijk gescheiden echtgenoot, meer bedragen dan de helft van het pensioen van de echtgenoot aan gezinstarief, moet opnieuw het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot beperkt worden tot de uitkeringen die de feitelijk gescheiden echtgenoot ontvangt de helft bedragen van het pensioen van de echtgenoot aan gezinstarief. Deze ganse regeling wordt terecht genoemd "een vrij technische en gecompliceerde regeling" : DE BUSSCHERE, C., De feitelijke scheiding der echtgenoten. De echtscheiding op grond van feitelijke scheiding, p. 71. Zie ook : MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 359.

(833) DELVOYE, A. en SOSSON, J., Désunion conjugale et sécurité sociale, J.T.T., 1988, p. 596; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 159.

(834) DUBOIS, B., De toepassing van het sociaal recht op de feitelijke scheiding en het concubinaat, in Koninklijke Federatie van Belgische notarissen (ed.), Feitelijke scheiding. Feitelijk samenleven, p. 125; NAUDTS, P., Draagwijdte van het artikel 74 van het K.B. van 21 december 1967 als de rechter gestatueerd heeft bij toepassing van de artikelen 218, 221 van het B.Wb. en art. 587 van het G.Wb. in het geval dat de echtgenoten in feite gescheiden zijn, B.T.S.Z., 1973, p. 1181; SENAËVE, P., Sociale zekerheid en familierecht. Behandeling van de verscheidene familierechtelijke situaties in het sociale zekerheidsrecht, in Raakvlakken (Wordt vervolgd...)

echtgenoten beschermd. De echtgenoot-niet-titularis verkrijgt daardoor de zekerheid dat hem dat bepaald gedeelte van het pensioen van de echtgenoot-titularis wordt uitbetaald. De echtgenoot-titularis verkrijgt de zekerheid dat zijn pensioen niet tot minder dan de helft wordt afgeroomd. De samenleving wordt door deze verdeelsleutel niet beschermd. De Rijksdienst moet toch het volledige pensioen betalen. De verdeelsleutel bepaalt enkel aan wie dit moet gebeuren. Aangezien de feitelijk gescheiden echtgenoten de enige beschermde personen zijn, kunnen zij een overeenkomst sluiten waarbij de verdeelsleutel aangepast wordt ⁸³⁵. De sanctie van het niet naleven van een bepaling van dwingend recht is slechts een relatieve nietigheid, waarvan de beschermde personen afstand kunnen doen ⁸³⁶.

Een ander probleem betreft de tegenwerpelijheid van deze overeenkomsten aan de Rijksdienst. Pas wanneer de overeenkomst tegenwerpelijk is aan de Rijksdienst, zal deze de uitbetalingen doen volgens de in de overeenkomst weergegeven verdeelsleutel. In het tegengestelde geval, betaalt de Rijksdienst gewoon aan elk van de twee feitelijk geschei-

(834)(...vervolg)

tussen sociale zekerheid en andere rechtstakken, p. 134; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 120.

(835) VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 159 waar voor- en tegenstanders van deze stelling worden vermeld. Bij feitelijke scheiding bestaat het huwelijk immers nog. Dit houdt in dat het primair stelsel nog geldt en dat het huwelijksvermogensrecht ook nog het statuut van de binnenkomende goederen regelt. Het splitsen van de pensioenuitkering over de echtgenoot-titularis en de andere feitelijk gescheiden echtgenoot wordt dan ook slechts beschouwd als het rechtstreeks overmaken aan de echtgenoten van het geld dat hen door de werking van het huwelijksvermogensrecht toch zou toekomen: VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 160.

(836) NAUDTS, P., Draagwijdte van het artikel 74 van het K.B. van 21 december 1967 als de rechter gestatueerd heeft bij toepassing van de artikelen 218, 221 van het B.Wb. en art. 587 van het G.Wb. in het geval dat de echtgenoten in feite gescheiden zijn, B.T.S.Z., 1973, p. 1179; SENAËVE, P., Sociale zekerheid en familierecht. Behandeling van de verscheidene familierechtelijke situaties in het sociale zekerheidsrecht, in Raakvlakken tussen sociale zekerheid en andere rechtstakken, p. 134; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 120. DELVOYE, A. en SOSSON, J., Désunion conjugale et sécurité sociale, J.T.T., 1988, p. 596 stelt dat slechts een overeenkomst tussen de echtgenoten mogelijk is, na de beslissing van de Rijksdienst, die voorziet in een onderlinge verdeling van het door de Rijksdienst toegekende pensioen. In dezelfde zin : VAN LANGENDONCK, J., De rechtspraak over sociale zekerheid in het eerste werkingsjaar van de arbeidsgerechten, B.T.S.Z., 1972, p. 1284. Zie ook rechtspraak : ANNOYE, CH., La pension de retraite, la pension de survie et l'indemnité d'adaptation dans le régime des travailleurs salariés. Aperçus de la jurisprudence de la 11 e chambre du tribunal du travail de Bruxelles au cours des années judiciaires 1970-1971, 1971-1972 et 1972-1973, J.T.T., 1974, p. 134; ANNOYE, CH., La pension de retraite, la pension de survie et l'indemnité d'adaptation dans le régime des travailleurs salariés. Aperçus de la jurisprudence de la 11 e chambre du tribunal du travail de Bruxelles au cours des années judiciaires 1973-1974 et 1974-1975, J.T.T., 1976, p. 64; Arbrb. Luik 17 januari 1973, J.T.T., 1974, p. 190.

den echtgenoten de in de wet weergegeven bedragen, en moeten de echtgenoten eventueel onderling verrekenen. Gesteld wordt dat de Rijksdienst ertoe gehouden is de regels van dwingend recht toe te passen. Er kan dan geen rekening gehouden worden met een overeenkomst waarbij van deze dwingende bepalingen wordt afgeweken ⁸³⁷. Het heeft echter weinig zin te stellen dat de feitelijk gescheiden echtgenoten een geldige overeenkomst kunnen afsluiten over de verdeelsleutel van het rustpensioen bij feitelijke scheiding, en anderzijds te stellen dat deze overeenkomst niet tegenwerpelijk is aan de Rijksdienst. Er moet dan ook van uitgegaan worden dat de overeenkomst wel tegenwerpelijk is aan de Rijksdienst wanneer ze ondubbelzinnig is megedeeld ⁸³⁸.

g. Toekenningmodaliteiten

370. De toekenning van het pensioen voor de feitelijk gescheiden echtgenoot gebeurt, net zoals bij het echtgescheidenenpensioen in de sector der werknemers,

---

(837) SENAËVE, P., Sociale zekerheid en familierecht. Behandeling van de verscheidene familierechtelijke situaties in het sociale zekerheidsrecht, in Raakvlakken tussen sociale zekerheid en andere rechtstakken, p. 134; SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 120.

(838) DUBOIS, B., De toepassing van het sociaal recht op de feitelijke scheiding en het concubinaat, in Feitelijke scheiding, feitelijk samenleven, p. 125 en standpunten aangehaald bij SIMOENS, D., Onderhoud en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 120; VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 159. Kan zulke overeenkomst waarbij de verdeelsleutel van het pensioen tussen feitelijk gescheiden echtgenoten wordt aangepast door de Vrederechter overgenomen worden in het kader van de dringende voorlopige maatregelen. De vraag werd gesteld of de Vrederechter nog wel bevoegd is om op te treden in het kader van de dringende voorlopige maatregelen wanneer de echtgenoten een overeenkomst hebben afgesloten. Een argument contra kan gevonden worden in de overweging dat de Vrederechter niet meer bevoegd is in het kader van de dringende voorlopige maatregelen, aangezien er, juist door het afsluiten van de overeenkomst, van hoogdringendheid geen sprake meer is. Verder zou er ook geen sprake zijn van ernstige verstoring van de verstandhouding tussen de echtgenoten aangezien de echtgenoten zelf de moeilijkheden bij overeenkomst kunnen oplossen: PANIER, C., Le juge de paix et les accords entre époux dans le cadre de l'article 223 du code civil, noot onder Vred. Marchienne-au-Pont, 7 januari 1983, Rev. Trim. Dr. Fam., 1983, p. 285. Toch wordt aanvaard dat de Vrederechter in het kader van artikel 223 van het Burgerlijk Wetboek een door de echtgenoten afgesloten overeenkomst kan bevestigen. De Vrederechter zal er zelf vaak naar streven, gebruik makende van de persoonlijke verschijning van de echtgenoten, om ze tot een consensus te bewegen: Vred. Marchienne-au-Pont, 7 januari 1983, Rev. Trim. Dr. Fam., 1983, p. 286 met noot PANIER, C., Le juge de paix et les accords entre époux dans le cadre de l'article 223 du code civil. Wanneer de echtscheidingsprocedure is ingesteld is niet langer de Vrederechter bevoegd, maar wel de Voorzitter van de Rechtbank van eerste aanleg. In het kader van een echtscheiding door onderlinge toestemming kunnen de echtgenoten zich in de regelingsakte eveneens ertoe beperken, bij het bepalen van het onderhoudsgeld tussen echtgenoten tijdens de procedure, enkel een andere verdeelsleutel voor het pensioen overeen te komen.

ofwel ambtshalve, ofwel quasi-ambtshalve, ofwel na aanvraag. Het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot wordt in een groot aantal omstandigheden van ambtswwege toegekend ⁸³⁹. Het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot wordt ambtshalve onderzocht wanneer de echtgenoot van de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot op het ogenblik van de feitelijke scheiding een pensioen als gehuwde geniet. Dit is ook het geval wanneer op het ogenblik van de feitelijke scheiding de twee echtgenoten een pensioen aan alleenstaandentarietief genieten. Een zelfde ambtshalve onderzoek vindt plaats wanneer de echtgenoot nog geen pensioen geniet, maar de nodige stappen in verband daarmee zijn gezet, en een administratief of gerechtelijk onderzoek desbetreffend plaatsgegrepen heeft of vooralsnog plaatsgrijpt ⁸⁴⁰. In bepaalde omstandigheden is alleen al het indienen van een pensioenaanvraag door de echtgenoot van de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot, op zichzelf reeds voldoende om een ambtshalve onderzoek van het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot te rechtvaardigen. Dit is het geval wanneer de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot op het ogenblik van de feitelijke scheiding zelf een pensioen aan alleenstaandentarietief geniet of een gewaarborgd inkomen voor bejaarden, of wanneer een daartoe ingediende aanvraag voor onderzoek bij een administratieve of rechterlijke instantie aanhangig is. Tenslotte wordt het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot ambtshalve onderzocht wanneer de echtgenoot in een gevangenis of inrichting is opgesloten.

371. In tweede instantie is er het quasi-ambtshalve onderzoek. Dit quasi-ambtshalve onderzoek is een gevolg van de polyvalentie van de pensioenaanvragen ⁸⁴¹. Een aanvraag tot het bekomen van een rustpensioen geldt als aanvraag voor het

---

(839) Artikel 74, § 8 van het koninklijk besluit van 21 december 1967. Zie de opsomming bij : DE PAEPE, R., Pensioenrechten van de feitelijk of van tafel en bed gescheiden echtgenoten en de uit de echt gescheiden echtgenoten, Oriëntatie, 1980, p. 47; MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 360; VANDEN AVYLE, G., Le guide social permanent, 783-11. Voor rechtspraak : ANNOYE, CH., La pension de retraite, la pension de survie et l'indemnité d'adaptation dans le régime des travailleurs salariés. Aperçus de la jurisprudence de la 11 e chambre du tribunal du travail de Bruxelles au cours des années judiciaires 1973-1974 et 1974-1975, J.T.T., 1976, p. 63.

(840) Dit is met name het geval wanneer de feitelijke scheiding plaatsgrijpt tussen de datum waarop de administratieve of rechterlijke beslissing betreffende het pensioen werd meegedeeld en de ingangsdatum van het pensioen van de echtgenoot of wanneer de feitelijke scheiding plaatsvindt op het ogenblik dat de pensioenaanvraag van de echtgenoot voor onderzoek bij een administratieve of rechterlijke intentie aanhangig is. Zie hierover : DUBOIS, B., De toepassing van het sociaal recht op de feitelijke scheiding en het concubinaat, in Koninklijke Federatie van Belgische notarissen (ed.), Feitelijke scheiding. Feitelijk samenleven, p. 123.

(841) Artikel 74, § 9, vierde en vijfde lid, van het koninklijk besluit van 21 december 1967.

pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot. Een geldige aanvraag tot bekomen van een gewaarborgd inkomen voor bejaarden, geldt eveneens als aanvraag voor het bekomen van het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot in de sector der werknemers.

372. In alle andere gevallen, wanneer er geen ambtshalve of quasi-ambthaltve onderzoek is naar het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot, moet een aanvraag ingediend worden ⁸⁴². Deze aanvraag moet aan bepaalde voorwaarden beantwoorden ⁸⁴³.

373. Het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot is geen op zichzelf staand pensioen. Het is enkel een modaliteit in het uitkeren van het pensioen van de echtgenoot-titularis. Dit heeft voor gevolg dat deze echtgenoot-titularis een pensioen moet genieten, of er minstens de aanvraag toe moet hebben ingediend. Wanneer de echtgenoot-titularis nalaat zijn rechten op zijn pensioen te laten gelden wanneer hij aan alle voorwaarden voldoet, is ook de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot daarvan het slachtoffer. Om dit te verhinderen, is de mogelijkheid ingevoerd voor de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot om, in de plaats van zijn echtgenoot, de pensioenaanvraag in te dienen ⁸⁴⁴. Het resultaat van deze aanvraag is dan dat de feitelijk gescheiden echtgenoot een deel van dat pensioen uitgekeerd krijgt. De echtgenoot-titularis bekommt niets.

h. Aanvang

374. De aanvraag tot het bekomen van het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot heeft uitwerking vanaf de eerste dag van de maand volgend op de maand waarin de aanvraag is ingediend ⁸⁴⁵. Dit houdt concreet in dat vanaf de maand

---

(842) Artikel 74, § 9 van het koninklijk besluit van 21 december 1967

(843) Artikel 10 en volgende van het koninklijk besluit van 21 december 1967. Concreet betekent dit dus dat de aanvraag normaal moet ingediend worden bij de burgemeester van de gemeente waar de aanvrager zijn werkelijke verblijfplaats heeft. Hierover : DE PAEPE, R., Pensioenrechten van de feitelijk of van tafel en bed gescheiden echtgenoten en de uit de echt gescheiden echtgenoten, Oriëntatie, 1980, p. 47; MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 360.

(844) Artikel 74, § 6 van het koninklijk besluit van 21 december 1967. MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 360.

(845) Artikel 74, § 9, derde lid van het koninklijk besluit van 21 december 1961. DE PAEPE, R., Pensioenrechten van de feitelijk of van tafel en bed gescheiden echtgenoten en de uit de echt gescheiden echtgenoten, Oriëntatie, 1980, p. 47.

volgend op de maand waarin de aanvraag is ingediend, de feitelijk gescheiden echtgenoot rechtstreeks een deel van het pensioen van zijn echtgenoot uitgekeerd krijgt ⁸⁴⁶.

II. Pensioen van de echtgenoot die door arbeid pensioenrechten heeft verworven

375. Wanneer de andere echtgenoot geen recht kan laten gelden op het pensioen als feitelijk gescheiden echtgenoot, bijvoorbeeld omdat in zijnen hoofde de toekenningsvoorwaarden niet zijn vervuld, of wanneer de andere echtgenoot gewoon geen aanspraak maakt op het pensioen als feitelijk gescheiden echtgenoot bekomt de echtgenoot-titularis het rustpensioen aan het alleenstaandentarium van 60% ⁸⁴⁷.

Wanneer de andere echtgenoot wel rechten kan laten gelden op het pensioen als feitelijk gescheiden echtgenoot, en dit ook doet, en wanneer de feitelijk gescheiden echtgenoot zelf geen eigen pensioenaanspraken heeft, of er afstand van gedaan heeft, bekomt de echtgenoot-titularis zijn rustpensioen aan het gezinstarief van 75% ⁸⁴⁸. Het pensioen wordt hem echter slechts uitgekeerd ten belope van de helft van het bedrag ervan. In alle andere gevallen bekomt de echtgenoot-titularis zijn pensioen aan alleenstaandentarium van 60% ⁸⁴⁹. Het pensioen wordt hem echter slechts uitgekeerd ten belope van een deel. De feitelijk gescheiden echtgenoot kan immers de rechtstreekse uitkering bekomen van het bedrag dat nodig is om in het totaal, samen met zijn eigen pensioen en de andere pensioenen van feitelijk gescheiden echtgenoot, een bedrag te ontvangen, gelijk aan de helft van het pensioen van de echtgenoot-titularis aan gezinstarief ⁸⁵⁰.

---

(846) Over de concrete problemen die zich hierbij kunnen voordoen zie : VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 156. Verder is er een specifieke maatregel voorzien voor het geval waarin de echtgenoot-titularis de pensioenuitkeringen verkwist. Artikel 44, § 1, 3de van de wet van 27 juni 1969 (Wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders (B.S. 25 juli 1969)) stelt dat, wanneer de echtgenoot zich erover beklagt dat de gerechtigde uitkeringen verkwist, de Vrederechter kan beslissen dat ze aan de klager worden uitgekeerd. Zie hierover : VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, p. 182. Ontvangstmachtiging en beslag kunnen ook hier voor een afwijkende regeling zorgen.

(847) Artikel 74, § 11 van het koninklijk besluit van 21 december 1967.

(848) Artikel 74, § 3, A, laatste lid van het koninklijk besluit van 21 december 1967.

(849) Artikel 74, § 3, B, van het koninklijk besluit van 21 december 1967.

(850) Concreet is het resultaat van de in artikel 74 van het koninklijk besluit van 21 december 1967 beschreven berekeningwijze zowel van het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot als van de echtgenoot-titularis, dat de echtgenoot-titularis nooit een uitkering bekomt van minder dan de helft van zijn pensioen aan gezinstarief. Immers, wanneer de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot zelf geen eigen pensioenvoordelen geniet, ontvangt de (Wordt vervolgd...)

C. Pensioenstelsel der zelfstandigen

I. Pensioen van de echtgenoot die niet door arbeid pensioenrechten heeft verworven

a. Geen autonoom pensioen

376. Evenals in het pensioenstelsel der werknemers, kan de feitelijk gescheiden echtgenoot in het stelsel der zelfstandigen geen recht laten gelden op een eigen, autonoom pensioen.

Het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot in de sector der zelfstandigen wordt geregeld in de artikelen 99 tot en met 106 van het koninklijk besluit van 22 december 1967.

b. Feitelijke scheiding

377. Net zoals voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot in de sector der werknemers, kan in het stelsel der zelfstandigen slechts een pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot worden toegekend, wanneer er feitelijke scheiding is. Het

---

(850)(...vervolg)

echtgenoot-titularis zijn pensioen aan gezinstarief, waarvan slechts de helft hem rechtstreeks wordt uitgekeerd. In de andere situaties, waar de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot, zelf eigen pensioenvoordelen geniet, bekomt de echtgenoot-titularis zijn pensioen slechts aan het alleenstaandentariaf van 60%. De echtgenoot-titularis krijgt echter niet het volledige pensioen uitgekeerd. Van het bedrag aan alleenstaandentariaf moet dat deel worden afgetrokken dat ontbreekt om de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot een uitkering te bezorgen gelijk aan de helft van het pensioen aan gezinstarief. Vraag is dan of er van de 60% niet zoveel kan afgetrokken worden dat er voor de echtgenoot-titularis geen uitkering aan 37,5% meer overblijft. Dit is niet het geval. De situatie waarin de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot zijn eigen pensioenvoordelen behoudt en de echtgenoot bijgevolg zijn pensioen toegekend krijgt aan het alleenstaandentariaf van 60% kan slechts vanaf het ogenblik dat deze eigen pensioenvoordelen samen met het pensioen van de echtgenoot-titularis aan het alleenstaandentariaf van 60% gelijk zijn aan het pensioen van de echtgenoot-titularis aan het gezinstarief van 75%. Dit houdt in dat de eigen pensioenvoordelen van de kandidaat voor het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot minstens een waarde moet hebben van 15%. Het is dit bedrag van minstens 15% dat moet aangevuld worden tot het niveau van de helft van het pensioen van de echtgenoot-titularis aan gezinstarief dus 37,5%. Hoogstens moet dus 22,5% aangevuld worden. Deze 22,5% worden afgetrokken van de 60% waarop de echtgenoot-titularis recht heeft. Hem wordt bijgevolg minimaal 37,5% rechtstreeks uitgekeerd.

begrip "feitelijke scheiding" in het stelsel der zelfstandigen komt precies overeen met het begrip "feitelijke scheiding" in het stelsel der werknemers ⁸⁵¹. Er is sprake van "feitelijke scheiding" wanneer de echtgenoten onderscheiden verblijfplaatsen hebben, wat nagegaan wordt aan de hand van de inschrijving in de bevolkingsregisters, of wanneer één van de echtgenoten in de gevangenis is opgesloten, of geïnterneerd is in een instelling tot bescherming van de maatschappij, of in een bedelaarsgesticht, of geplaatst is in een instelling voor geesteszieken.

c. Algemene voorwaarden

378. Zoals bij elk pensioen, worden ook door artikel 101 van het koninklijk besluit van 22 december 1967 algemene en bijzondere voorwaarden gesteld voor het bekomen van het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot.

Net zoals in het stelsel der werknemers, is er geen leeftijdsvereiste. Dit is logisch aangezien het pensioen voor de gescheiden echtgenoot geen eigen onafhankelijk pensioen is. Wel zal de leeftijdsvereiste in hoofde van de echtgenoot van de kandidaat voor het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot moeten vervuld zijn. Een algemene voorwaarde die wel gesteld wordt, net als in het stelsel der werknemers, is de vereiste dat het verblijf in het buitenland of het feit opgesloten te zijn in een gevangenis of geïnterneerd te zijn in een inrichting van sociaal verweer of in een bedelaarskolonie, geen beletsel mag vormen voor de uitkering van het pensioen.

Verder mag de kandidaat voor het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot slechts de toegelaten beroepsarbeid verrichten en geen vergoeding wegens ziekte, invaliditeit, onvrijwillige werkloosheid of loopbaanonderbreking genieten ⁸⁵².

d. Bijzondere voorwaarden

379. De kandidaat-titularis voor het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot mag niet vervallen zijn verklaard van het ouderlijk gezag, noch veroordeeld zijn om zijn echtgenoot naar het leven gestaan te hebben.

380. Net als bij het pensioen voor de feitelijk gescheiden echtgenoot in het

---

(851) Wat in het stelsel der zelfstandigen als feitelijke scheiding beschouwd wordt, is bepaald in artikel 99, 4de van het koninklijk besluit van 22 december 1967; VANDEN AVYLE, G., Le guide social permanent, 834-19.

(852) Algemeen : DUBOIS, B., De toepassing van het sociaal recht op de feitelijke scheiding en het concubinaat, in Koninklijke Federatie van Belgische notarissen (ed.), Feitelijke scheiding. Feitelijk samenleven, p. 126.

stelsel der werknemers, wordt er in het stelsel der zelfstandigen bij het berekenen van het bedrag van het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot, rekening gehouden met de eigen pensioenaanspraken van de kandidaat voor het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot. Er kan dan ook geen sprake meer zijn van een pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot wanneer deze eigen pensioenaanspraken een bepaald bedrag bereiken. Anders dan in het pensioen der werknemers bestaat er in het stelsel der zelfstandigen het door artikel 37 van het koninklijk besluit van 10 november 1967 toegekende onvoorwaardelijk pensioen. Dit onvoorwaardelijk pensioen is een soort minimumpensioen. Wanneer dit onvoorwaardelijk pensioen hoger is dan het pensioen van de echtgenoot-titularis aan gezinstarief kan er dan ook van pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot geen sprake zijn.

e. Berekening

381. Net zoals in het stelsel der werknemers, bestaat het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot in het stelsel der zelfstandigen erin dat een deel van het pensioen van de echtgenoot-titularis rechtstreeks aan de andere echtgenoot uitbetaald wordt. De berekening van het deel van dat pensioen van de echtgenoot-titularis, dat rechtstreeks aan de andere echtgenoot uitbetaald wordt, gebeurt overeenkomstig artikel 102 van het koninklijk besluit van 22 december 1967.

In het stelsel der zelfstandigen moet, net als in het stelsel der werknemers, een onderscheid gemaakt worden naargelang de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot al dan niet eigen pensioenaanspraken heeft. Wanneer de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot geen eigen pensioenaanspraken heeft, heeft hij recht op de uitbetaling van de helft van het pensioen als gehuwde dat aan zijn echtgenoot in het stelsel der zelfstandigen kan worden toegekend ⁸⁵³. Wanneer de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot wel eigen pensioenaanspraken heeft, moet, net als in het stelsel der werknemers, een onderscheid gemaakt worden naargelang de belangrijkheid van deze eigen pensioenrechten. Wanneer de eigen pensioenrechten van de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot niet zo belangrijk zijn, kan hij er aan verzaken ⁸⁵⁴. Wanneer dat het geval is, kan hij eveneens rechtstreekse uitkering bekomen van de

---

(853) Artikel 102, § 1, eerste lid van het koninklijk besluit van 22 december 1967

(854) De kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot kan afstand doen van zijn eigen pensioenaanspraken wanneer het bedrag van de eigen pensioenaanspraken van de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot samen met het bedrag van de pensioenen van de echtgenoot-titularis aan alleenstaandentarief, kleiner is dan het bedrag van de pensioenen van de echtgenoot-titularis aan gezinstarief. Artikel 102, § 1, tweede lid van het koninklijk besluit van 22 december 1967.

helft van het pensioen als gehuwde dat aan zijn echtgenoot in de pensioenregeling der zelfstandigen wordt toegekend. Wanneer de eigen pensioenaanspraken van de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot zo belangrijk zijn dat er niet kan aan verzaakt worden, kan de feitelijk gescheiden echtgenoot de rechtstreekse uitkering bekomen van een deel van het pensioen van de echtgenoot-titularis ⁸⁵⁵.

382. Bij het bepalen van het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot, dient in het pensioenstelsel der zelfstandigen supplementair rekening te worden gehouden met enkele specifieke aspecten. Vooreerst bestaat in de sector der zelfstandigen het "onvoorwaardelijk pensioen". Verder werd door de wet van 15 mei 1984 een bijzondere bijslag voorzien. Tenslotte wordt in het stelsel der zelfstandigen rekening gehouden met de bestaansmiddelen ⁸⁵⁶.

---

(855) Artikel 102, § 2 van het koninklijk besluit van 22 december 1967. Dit bedrag dat voor rechtstreekse uitkering aan de feitelijk gescheiden echtgenoot in aanmerking komt, bedraagt de helft van het pensioen van de echtgenoot-titularis aan gezinstarief verminderd met het bedrag van de eigen pensioenaanspraken van de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot in het stelsel der zelfstandigen. Hier ook moeten, zoals in het stelsel der werknemers enkele correcties aangebracht worden. De eerste correctie betreft het geval waar de echtgenoot-titularis meer dan één pensioen geniet en de feitelijk gescheiden echtgenoot bijgevolg aanspraak kan maken op meer dan één pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot. Overeenkomstig artikel 103, eerste lid van het koninklijk besluit van 22 december 1967, mag de optelsom van de eigen pensioenaanspraken van de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot en de pensioenen van feitelijk gescheiden echtgenoot die hij in de verschillende sectoren geniet, niet meer bedragen dan de helft van de pensioenen van de echtgenoot-titularis aan gezinstarief. Wanneer dit wel het geval is en het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot in het stelsel der zelfstandigen het hoogste is, wordt dit pensioen beperkt. De tweede correctie betreft het geval waar de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot ook in andere sectoren dan deze van de zelfstandigen eigen pensioenaanspraken geniet en de echtgenoot-titularis enkel een pensioen geniet in het stelsel der zelfstandigen. Tot nu toe is immers bij het bepalen van het bedrag van het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot enkel rekening gehouden met de eigen pensioenaanspraken in de sector der zelfstandigen. Wanneer nu het bedrag van de eigen pensioenaanspraken van de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot samen met het bedrag van zijn pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot in het stelsel der zelfstandigen hoger is dan de helft van het pensioen van de echtgenoot-titularis aan gezinstarief, wordt opnieuw het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot in het stelsel der zelfstandigen beperkt. Deze tweede correctie vindt plaats overeenkomstig artikel 103, tweede lid van het koninklijk besluit van 22 december 1967.

(856) Het onderzoek naar de bestaansmiddelen is thans afgebouwd. Voor oude pensioenen zal het er eventueel toe leiden dat het pensioen dat aan de echtgenoot-titularis uitgekeerd wordt beperkt wordt, zodat de feitelijk gescheiden echtgenoot ook slechts de rechtstreekse uitkering van een geringer bedrag kan bekomen. In elk geval wordt, wanneer de berekeningen rekening houden met het pensioen aan gezinstarief, voor een eventuele correctie hiervan ten gevolge van de bestaansmiddelen, met de bestaansmiddelen van beide echtgenoten rekening gehouden : Artikel 100 § 5 van het koninklijk besluit van 22 december 1967. Zie (Wordt vervolgd...)

In het pensioenstelsel der zelfstandigen wordt een onvoorwaardelijk pensioen toegekend aan de personen die geen recht kunnen laten gelden op een gewoon zelfstandigenpensioen of de uitbetaling ervan niet kunnen bekomen ⁸⁵⁷. Een onvoorwaardelijk pensioen wordt ook uitgekeerd aan de personen die wel recht hebben op een gewoon pensioen indien het bedrag ervan lager is dan het bedrag van het onvoorwaardelijk pensioen. Het onvoorwaardelijk pensioen is dus een soort minimum-pensioen in het stelsel der zelfstandigen. Het is dan ook normaal dat maatregelen genomen zijn om te verhinderen dat dit minimum-pensioen aangetast wordt. Vooreerst kan er geen sprake zijn van een pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot wanneer het onvoorwaardelijk pensioen, waarop de echtgenoot van de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot aanspraak kan maken, groter is dan zijn pensioen aan gezinstarief ⁸⁵⁸. Wanneer het bedrag van het onvoorwaardelijk pensioen kleiner is dan het bedrag van het pensioen van de echtgenoot-titularis aan gezinstarief, maar groter dan de helft ervan, is er wel een pensioen voor de feitelijk gescheiden echtgenoot. Het bedrag ervan moet evenwel aangepast worden. Maximaal kan aan de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot een rechtstreekse uitkering worden toegestaan ten belope van het verschil tussen het pensioen van de echtgenoot-titularis aan gezinstarief en het onvoorwaardelijk pensioen ⁸⁵⁹.

383. Een tweede element waarmee voor de berekening van het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot in het stelsel der zelfstandigen rekening moet worden gehouden, en dat ongekend is in het stelsel der werknemers, is de bijzondere bijslag voorzien in de wet van 15 mei 1984 ⁸⁶⁰. Deze bijslag varieert naargelang de zelfstandige al dan niet het pensioen aan gezinsbedrag geniet. De feitelijk gescheiden echtgenoot krijgt in het kader van het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot een

---

(856)(...vervolg)

hierover : DUBOIS, B., De toepassing van het sociaal recht op de feitelijke scheiding en het concubinaat, in Koninklijke Federatie van Belgische notarissen (ed.), Feitelijke scheiding. Feitelijk samenleven, p. 126.

(857) Artikel 37 van het koninklijk besluit nr. 72 van 10 november 1967. Koninklijk besluit nr. 72 van 10 november 1967 betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen (B.S. 14 november 1967, err. 25 januari 1968).

(858) Artikel 104 bis, § 1 van het koninklijk besluit van 22 december 1967.

(859) Hierover : DUBOIS, B., De toepassing van het sociaal recht op de feitelijke scheiding en het concubinaat, in Koninklijke Federatie van Belgische notarissen (ed.), Feitelijke scheiding. Feitelijk samenleven, p. 126. Bij het berekenen van het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot moet bijgevolg steeds de proef gemaakt worden. Het bedrag van het onvoorwaardelijk pensioen moet vergeleken worden met het bedrag van het pensioen van de echtgenoot-titularis aan gezinstarief.

(860) Artikel 152 van de wet van 15 mei 1984

deel van deze bijzondere bijslag rechtstreeks uitgekeerd, of krijgt eveneens een bijzondere bijslag toegekend ⁸⁶¹.

384. Hier zou eveneens de mogelijkheid bestaan voor de feitelijk gescheiden echtgenoten een overeenkomst met een afwijkende verdeelsleutel te maken ⁸⁶².

f. Toekeningsmodaliteiten

385. Net als in het stelsel der werknemers, gebeurt het onderzoek naar het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot ambtshalve, quasi-ambtshalve, of is het het gevolg van een aanvraag. In artikel 106 van het koninklijk besluit van 22 december 1967 worden de omstandigheden opgesomd waarin pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot van ambtswege wordt toegekend. Dit is het geval wanneer op het ogenblik van de feitelijke scheiding, de echtgenoot-titularis een pensioen geniet aan gehuwdentarief, of wanneer op het ogenblik van de feitelijke scheiding ieder van de echtgenoten een pensioen als alleenstaande geniet. Een ambtshalve onderzoek wordt ook ingesteld wanneer de feitelijke scheiding zich voordoet vooraleer aangaande de pensioenaanvraag van de echtgenoot-titularis een definitieve beslissing is getroffen, of wanneer de feitelijke scheiding plaats heeft tussen de datum van de betekening van de administratieve of rechterlijke beslissing en de ingangsdatum van het pensioen van de echtgenoot. Het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot wordt eveneens van ambtswege onderzocht wanneer de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot een pensioen aan alleenstaandentarief of een gewaarborgd inkomen voor bejaarden geniet, of wanneer een desbetreffende aanvraag bij een bestuurlijke of rechterlijke instantie in onderzoek is. Tenslotte is er een ambtshalve onderzoek wanneer de

---

(861) Artikel 106 bis van het koninklijk besluit van 22 december 1967. De echtgenoot-titularis krijgt zijn pensioen nu eens aan gezinstarief, dan aan alleenstaandentarief toegekend. Wanneer de echtgenoot-titularis zijn pensioen toegekend krijgt aan gezinstarief en dus de bijzondere bijslag verkrijgt, bestemd voor de personen die het pensioen aan gezinstarief uitgekeerd krijgen, bekomt de feitelijk gescheiden echtgenoot de rechtstreekse uitkering van de helft van deze bijzondere bijslag. Wanneer de echtgenoot-titularis zijn pensioen aan alleenstaandentarief uitgekeerd krijgt, geniet de feitelijk gescheiden echtgenoot van de bijzondere bijslag, bestemd voor de personen die geen pensioen aan gezinstarief bekomen. Wel wordt in beide gevallen door artikel 106 bis van het koninklijk besluit van 22 december 1967 een beperking ingelast. Deze bijzondere bijdrage of dit gedeelte van de bijzondere bijdrage die aan de feitelijk gescheiden echtgenoot uitgekeerd wordt, mag niet meer bedragen dan tien procent van het pensioen dat hem over de maand mei wordt uitbetaald.

(862) Zie de redenering aangehaald bij de bespreking van het pensioenstelsel van de werknemers, nummer 369.

echtgenoot-titularis opgenomen is in een gevangenis of inrichting ⁸⁶³.

386. De quasi-ambtshalve toekenning van het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot is het gevolg van de polyvalentie van de pensioenaanvragen. De aanvraag voor het bekomen van een rustpensioen geldt tevens als aanvraag tot het bekomen van een pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot. De aanvraag tot bekomen van het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot in het stelsel der werknemers, of tot bekomen van het gewaarborgd inkomen voor bejaarden, geldt tevens als aanvraag van het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot in het stelsel der zelfstandigen ⁸⁶⁴.

387. In de overige gevallen, wanneer geen ambtshalve of quasi-ambtshalve onderzoek wordt gevoerd, moet een aanvraag ingediend worden. Deze aanvraag moet in de gewone vorm ingediend worden ⁸⁶⁵. Concreet moeten de aanvragen ingediend worden bij de burgemeester van de gemeente waar de aanvrager zijn werkelijke verblijfplaats heeft.

388. Net als bij het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot in het stelsel der werknemers, is in het stelsel der zelfstandigen een noodoplossing voorzien voor het geval de echtgenoot-titularis de aanspraken, die hij op een pensioen heeft, niet effectief laat gelden. Het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot is immers geen zelfstandig pensioen, maar is volledig afhankelijk van het bestaan van een pensioen van de echtgenoot-titularis. Wanneer de echtgenoot-titularis nalaat zijn pensioen aan te vragen, kan de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot in zijn plaats een pensioenaanvraag indienen ⁸⁶⁶. Het gedeelte van het pensioen dat aan de

---

(863) Het ambtshalve onderzoek in het stelsel der zelfstandigen is zeer gelijklopend met het ambtshalve onderzoek in het stelsel der werknemers. Slechts in één geval is de formulering van de situatie waarin een ambtshalve onderzoek naar het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot wordt ingesteld verschillend. In het stelsel der werknemers wordt gesproken over de situatie "wanneer de scheiding zich voordoet op het ogenblik dat de pensioenaanvraag van zijn echtgenoot voor onderzoek bij een administratief of rechterlijke instantie aanhangig is". In het stelsel der zelfstandigen wordt gesproken over de situatie "wanneer de scheiding zich voordoet vooraleer aangaande de pensioenaanvraag van zijn echtgenoot een definitieve beslissing werd getroffen".

(864) Artikel 106, § 2 van het koninklijk besluit van 22 december 1967.

(865) Dit houdt in dat de artikelen 120 en volgende van het koninklijk besluit van 22 december 1967 van toepassing zijn.

(866) Artikel 105 van het koninklijk besluit van 22 december 1967. DUBOIS, B., De toepassing van het sociaal recht op de feitelijke scheiding en het concubinaat, in Koninklijke Federatie van Belgische notarissen (ed.), Feitelijke scheiding. Feitelijk samenleven, p. 127.

kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot rechtstreeks kan uitbetaald worden, wordt hem dan toebedeeld.

g. Aanvang

389. De aanvraag tot het bekomen van het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot heeft uitwerking vanaf de eerste dag van de maand, die volgt op de maand waarin zij is ingediend ⁸⁶⁷.

II. Pensioen van de echtgenoot die door arbeid pensioenrechten heeft verworven

390. De situatie van de echtgenoot-titularis wordt geregeld door artikel 100 van het koninklijk besluit van 22 december 1967. Deze situatie verschilt naargelang de feitelijke scheiding minder of meer dan tien jaar duurt bij het ingaan van het pensioen. Deze situatie verschilt ook naargelang er al dan niet een pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot wordt uitgekeerd. Wanneer geen pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot wordt uitgekeerd, kan de feitelijk gescheiden echtgenoot-titularis kiezen tussen een uitkering van zijn pensioen aan alleenstaandentarief of een uitkering ten belope van de helft van zijn pensioen aan gezinstarief, al naargelang deze of gene hem het voordeligste uitkomt. Deze keuzemogelijkheid houdt op wanneer bij het ingaan van het pensioen de feitelijke scheiding reeds minstens tien jaar duurt ⁸⁶⁸. In dit geval wordt aan de echtgenoot-titularis in elk geval het pensioen aan alleenstaandentarief uitgekeerd.

391. Wanneer een pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot wordt uitgekeerd, is de situatie anders naargelang de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot al dan niet eigen pensioenaanspraken geniet. Wanneer de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot geen rechten kan laten gelden op een eigen pensioen, of wanneer hij afstand doet van eigen pensioenaanspraken, wordt aan de echtgenoot-titularis het pensioen aan gezinstarief toegekend ⁸⁶⁹. Dit pensioen wordt hem echter slechts uitbetaald ten belope van de helft van het bedrag ervan. Wanneer de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot wel eigen pensioenaanspraken heeft en er niet kan aan verzaken, wordt het

---

(867) Artikel 106, § 1, eerste lid, van het koninklijk besluit van 22 december 1967.

(868) Artikel 100, § 3 van het koninklijk besluit van 22 december 1967.

(869) Artikel 102, § 1, derde lid van het koninklijk besluit van 22 december 1967.

pensioen aan de echtgenoot-titularis toegekend aan alleenstaandentarief ⁸⁷⁰.

Net als in de sector der werknemers, wordt aan de echtgenoot-titularis uiteindelijk minstens de helft van zijn pensioen aan gezinstarief in de sector der zelfstandigen toegekend ⁸⁷¹.

392. Bovendien is er voorzien dat de echtgenoot-titularis steeds ten minste het onvoorwaardelijk pensioen geniet ⁸⁷².

393. De bijzondere bijslag wordt eveneens verdeeld ⁸⁷³. Wanneer de

---

(870) Artikel 102, § 2 van het koninklijk besluit van 22 december 1967. Dit pensioen wordt hem echter niet volledig uitbetaald. Van dit pensioenbedrag moet dat gedeelte afgetrokken worden waarop de andere echtgenoot uit hoofde van het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot recht heeft.

(871) Dit is duidelijk wanneer de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot geen eigen pensioenrechten laat gelden. De echtgenoot-titularis bekomt zijn pensioen aan gezinstarief en de helft ervan wordt hem rechtstreeks uitgekeerd. Wanneer de kandidaat voor het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot wel pensioenrechten laat gelden, bekomt de echtgenoot-titularis zijn pensioen aan alleenstaandentarief. Dat deel echter dat de feitelijk gescheiden echtgenoot tekort komt om zijn eigen pensioenaanspraken aan te vullen, tot op hoogte van de helft van het pensioen van de echtgenoot-titularis aan gezinstarief, wordt van het pensioen aan alleenstaandentarief van de echtgenoot-titularis afgehouden en rechtstreeks aan de feitelijk gescheiden echtgenoot uitgekeerd. Verzaken aan de eigen pensioenrechten kan, zoals reeds is uiteengezet, maar wanneer de eigen pensioenaanspraken samen met het pensioen van de echtgenoot-titularis aan alleenstaandentarief gelijk zijn aan het pensioen van de echtgenoot-titularis aan gezinstarief. Dit houdt in dat deze eigen pensioenaanspraken minstens een waarde van 15% moeten hebben. Om aangevuld te worden tot 37,5% ontbreekt er nog 22,5% die van de 60% van het pensioen aan alleenstaandentarief van de echtgenoot-titularis moeten afgehouden worden. De echtgenoot-titularis krijgt dus ten minste 37,5% rechtstreeks uitgekeerd.

(872) Artikel 104 bis van het koninklijk besluit van 22 december 1967. Voor de gevallen waar een onderzoek naar de bestaansmiddelen werd ingesteld : wanneer de feitelijk gescheiden echtgenoot geen aanspraak maakt op het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot, wordt voor het onderzoek naar de bestaansmiddelen enkel rekening gehouden met de eigen bestaansmiddelen van de echtgenoot-titularis : MORGENTHAL, L., Le divorce, la séparation de corps, la séparation de fait et le droit de la sécurité sociale, Ann. Fac. Dr. Liège, 1977, p. 444. Wanneer het pensioen van feitelijk gescheiden echtgenoot wel wordt uitgekeerd, moet een onderscheid gemaakt worden naargelang bij het ingaan van het pensioen de feitelijke scheiding al dan niet langer dan tien jaar duurt. Wanneer de feitelijke scheiding minder dan tien jaar duurt bij het ingaan van het pensioen wordt bij het onderzoek van de bestaansmiddelen rekening gehouden met de bestaansmiddelen van de twee echtgenoten : Artikel 100, § 4 van het koninklijk besluit van 22 december 1967. Wanneer de feitelijke scheiding bij het ingaan van het pensioen meer dan tien jaar duurt, wordt rekening gehouden met de eigen bestaansmiddelen van de betrokkene en met de helft van de bestaansmiddelen die het gemeenschappelijk patrimonium van de echtgenoten vormen.

(873) Bijzondere bijslag bepaald in artikel 152 van de wet van 15 mei 1984. Verdeling geregeld door artikel 106 bis van het koninklijk besluit van 22 december 1967.

echtgenoot-titularis zijn pensioen aan gezinsbedrag toegekend krijgt, bekomt hij ook de bijzondere bijslag aan gezinsbedrag. Deze bijzondere bijslag wordt echter slechts voor de helft aan hem uitgekeerd. Wanneer de echtgenoot-titularis het pensioen aan alleenstaandentarief toegekend krijgt, wordt hem de bijzondere bijslag toegekend die toegekend wordt aan de zelfstandigen die geen pensioen aan gezinstarief genieten.

Afdeling 3. Sociaal zekerheidspensioen, groepsverzekering en levensverzekering in het huwelijksvermogensrecht

§ 1. Algemeen

394. In het sociaal recht en het verzekeringsrecht gelden de regels ongeacht of de betrokkenen gehuwd zijn of niet. Het verzekeringsrecht kent de individuele verzekeringnemer en de individuele begunstigde, de huwelijkspartner blijft in het verzekeringsrecht buiten beschouwing ⁸⁷⁴. De wetgever heeft zelf geen regels uitgevaardigd om dit conflict tussen de verschillende rechtsregels op te lossen. In de praktijk wordt het vaak genegeerd ⁸⁷⁵. Nochtans wordt de levensverzekering steeds

---

(874) Over de moeilijkheid van het verzoenen van de regels uit het verzekeringsrecht en uit het huwelijksvermogensrecht, zie: ERNAULT, J., Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 367 die stelt dat de facto de regels van het huwelijksvermogensrecht moeten wijken voor deze van het verzekeringsrecht. Zie ook: CASMAN, H., La distinction entre la titularité du contrat d'assurance-vie et la valeur patrimoniale de celui-ci, et ses conséquences dans les rapports entre époux communs en biens, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p.299.

(875) Hierover: ERNAULT, J., Le droit de l'assurance-vie, p. 407 "Notre loi sur les assurances ne contient aucune réponse à ces questions. La jurisprudence et la doctrine n'ont, à notre connaissance, dégagé aucune solution d'ensemble." en op pagina 408 "C'est sans doute dans cette matière qu'existe l'écart le plus considérable entre l'importance économique de l'assurance vie et la pauvreté de son organisation sur le plan du droit civil". Zie ook over het gebrek aan wettelijke regeling: DURIEUX, A. en VAN ROY, R., La pratique des entreprises d'assurance, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p.240; SIMON, CH., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p.378 die op pagina 412 voorstelt een clause in het huwelijkscontract op te nemen om de echtgenoten bewust te maken van de moeilijkheden en de regeling duidelijk te stellen: "... l'insuffisance du balisage légal, et par suite de l'intérêt d'y pallier par une clause adéquate du contrat de mariage.". Gesteld wordt dat de practicus de problemen inzake de wisselwerking tussen huwelijksvermogensrecht en het verzekeringsrecht dagelijks ontmoet: GREGOIRE, M., Assurance-vie et droits des époux. Prerogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p.315. De praktijkmensen negeren echter al te vaak het probleem: DURIEUX, A. en VAN ROY, R., La pratique des entreprises d'assurance, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p.237; ERNAULT, J., Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p.117 "de façon tout à fait paradoxale, l'assurance-vie demeure, sur le plan du droit patrimonial, relativement méconnue non seulement du grand public, mais aussi du monde juridique et judiciaire"; LEDOUX, J.L. en RAUCENT, L., Avant-propos, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p.5 die dit ten eerste betreuren aangezien de patrimoniale waarde van groepsverzekering en levensverzekering vaak gelijk is aan de waarde van de gezinswoning. In verband met het sociaal zekerheidspensioen : PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs (Wordt vervolgd...)

belangrijker ⁸⁷⁶. Een bevredigend antwoord op de vraag inzake de behandeling van het sociale zekerheidspensioen, de levensverzekering en de groepsverzekering in het huwelijksvermogensrecht is dan ook dringend gewenst.

395. Het sociale zekerheidspensioen, de groepsverzekering en de levensverzekering, de drie trappen in de vorming van het pensioen, worden hier enkel bestudeerd vanuit de hoek van het statuut van uitkeringen en premies en vanuit de vraag, samenhangend hiermee, of vergoedingen verschuldigd zijn. Bevoegdheidsregels worden buiten beschouwing gelaten. Zowel de regeling, geldend voor het van kracht worden van de wet van 14 juli 1976, als de regeling, ingevoerd door deze wet, dienen besproken te worden. Niet alleen omdat de vorige regeling een licht kan werpen op de huidige of zich eveneens aandient als interessant vergelijkingspunt. De regeling van voor het van kracht worden van de wet van 14 juli 1976 vindt nog steeds toepassing, zoals blijkt uit de overgangsregeling⁸⁷⁷.

396. De wet van 14 juli 1976 is onmiddellijk van toepassing op de personen die na 27 september 1976, datum van het van kracht worden van de wet, in het huwelijk zijn getreden. Wanneer de echtgenoten voor 27 september 1976 gehuwd waren onder het vroegere wettelijke stelsel, ongeacht of dit het geval was bij gebreke aan een huwelijkscontract of dit stelsel in het huwelijkscontract was opgenomen, bestond voor hen de mogelijkheid om gedurende een periode van één jaar, dus in de periode van 28 september 1976 tot 28 september 1977 ⁸⁷⁸, een verklaring af te leggen van behoud van het oude stelsel⁸⁷⁹. In dat geval blijft het oude stelsel op hen van toepassing. Dit houdt in dat de vraag of een goed eigen dan wel gemeenschappelijk is, opgelost wordt aan de hand van de bepalingen van de "oude wet". Ook de vraag naar

---

(875)(...vervolg)

im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, p. 588.

(876) Zie nummer 503.

(877) De overgangsmaatregelen zijn te vinden in artikel III, 1 van de wet van 14 juli 1976 betreffende de wederzijdse rechten en verplichtingen van echtgenoten en de huwelijksvermogensstelsels, B.S. 18 september 1976.

(878) HEYVAERT, A., Het overgangsrecht, de situatie na 27 september 1977, T.P.R. 1978, p. 452 geeft aan de in de wet genoemde "periode van één jaar" begin- en einddatum.

(879) Tijdens deze periode van één jaar bleven alle echtgenoten gehuwd voor 27 september 1976 onder het wettelijk stelsel onderworpen aan de oude regeling, behalve wanneer ze een verklaring van onmiddellijke onderwerping hebben afgelegd: CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, VII, 7; GRAULICH, P., Le régime transitoire, in Sept leçons sur la réforme des régimes matrimoniaux, p. 186.

het bestaan van een vergoeding en naar de omvang ervan wordt opgelost op basis van de "oude wet" ⁸⁸⁰.

397. Maar zelfs wanneer geen verklaring van behoud wordt afgelegd, is het oude systeem niet helemaal zonder belang geworden. De mate waarin de oude wet nog toepassing vindt, wordt bepaald aan de hand van de continuïteitstheorie ⁸⁸¹.

-
- (880) De oude bestuursregeling blijft ook gelden. Aangezien de bestuursregeling niet onmiddellijk relevant is in onderhavig onderzoek, wordt er niet verder op ingegaan. Wel dient vermeld te worden dat de oude bestuursregeling niet onverkort kan blijven gelden: de regels van het primair stelsel zijn toepasselijk vanaf 27 september 1976. Ook voor wat betreft het statuut van de schulden en de rechten van de schuldeisers blijft de oude wet gelden. Zelfs de vereffeningsregels van de oude wet moeten worden toegepast, ook al druisen ze volledig in tegen de filosofie van de wet van 14 juli 1976. Zo blijft voor de vrouw nog steeds de mogelijkheid openstaan de gemeenschap te verwerpen: RENCHON, J.L., *L'application dans le temps de la loi du 14 juillet 1976, les dispositions transitoires*, *Annales de Droit*, 1977, p. 20.
- (881) Cass. 6 januari 1989, *R.W.* 1989-90, 1327, noot N.S. Dit cassatiearrest bevestigt de algemene tendens in rechtsleer en rechtspraak. Voorstanders van de continuïteitstheorie: DILLEMANS, R., *Huwelijksvermogensrecht*, 1983, p. 195; EECK-HAUTE, M., *Les biens meubles qui étaient communs par application de l'article 1401 du Code Napoléon sont-ils devenus propres sur pied de l'article 1399 nouveau du Code civil depuis le 28 septembre 1977*, *Rev. Not. B.*, 1980, p. 22; GRAULICH, P., *Le régime transitoire*, in *Sept leçons sur la réforme des régimes matrimoniaux*, 1977, p. 193; HAMBYE, J., *Régime matrimoniaux. La réforme de 1976*, in *Répertoire Notarial* 1977, p. 156; RENCHON, J.L., *Dispositions transitoires et modificatives*, in *La réforme des droits et devoirs respectifs des époux et des régimes matrimoniaux*, p. 355; RENCHON, J.L., *Loi du 14 juillet 1976 relative aux régimes matrimoniaux, Dispositions transitoires*, *Rev. Trim. Dr. Fam.* 1978, p. 302; X., noot onder Rb. Leuven 13 maart 1978, *Rec. Gén. Enr. Not.* 1978, p. 429. Deze theorie scheen de voorkeur van de senaat weg te dragen (CASMAN, H. en VAN LOOK, M., *Huwelijksvermogensstelsels*, VII/9). Twee andere theorieën werden hierbij door het Hof van Cassatie niet gevolgd. De eerste theorie, ook wel theorie van de retroactiviteit genoemd, staat volgende regeling voor. De wet van 14 juli 1976 wordt retroactief toepasselijk verklaard alsof de nieuwe wet van toepassing was geweest vanaf het begin van het huwelijk. Dit houdt in dat om te oordelen of een goed eigen dan wel gemeenschappelijk is, de criteria van de wet van 14 juli 1976 gehanteerd worden, zelfs al werden deze goederen verworven voor het van kracht worden van deze wet. Voorstanders van de retroactiviteitsleer: BAERT, F., *Nog over de terugwerkende kracht van de overgangsbepalingen van de wet van 14 juli 1976*, *R.W.* 1976-77, p. 2241; BOUCKAERT, F., in VAN HOVE, E. (red.), *Het nieuw huwelijksvermogensrecht*, p. 110; CASMAN, H. en VAN LOOK, M., *Huwelijksvermogensstelsels*, VII/7; DE BOUNGNE, A., *Continuïteit en retroactiviteit bij het toepassen van artikel III, artikel 1, 2°, eerste lid, van de wet van 14 juli 1976 i.v.m. het nieuwe huwelijksgoederenrecht*, *T. Not.* 1979, p. 1; TRAEST, G., CASMAN, H. en BOUCKAERT, F., *Het nieuw Huwelijksvermogensrecht. De wet van 14 juli 1976*, *T.P.R.* 1976, p. 974; WEYTS, L., *Enkele praktische aanwijzingen en bedenkingen m.b.t. de overgangsbepalingen van het nieuw huwelijksvermogensrecht*, *R.W.* 1976-77, p. 941; WEYTS, L., *Opties te nemen door echtgenoten gehuwd voor de inwerkingtreding van de nieuwe wet op het familiaal vermogensrecht t.a.v. hun vroeger regime*, *T. Not.* 1977, p. 1. Deze theorie scheen de voorkeur van de Kamer mee te dragen (CASMAN, H. en VAN LOOK, M., *Huwelijksvermogensstelsels*, VII/9). De retroactiviteitstheorie is echter in strijd
(Wordt vervolgd...)

Volgens de continuïteitstheorie is de datum waarop een goed werd verworven, bepalend. Het statuut van een goed wordt bepaald door de wet van kracht op het ogenblik waarop het goed wordt verkregen. De vraag of een vergoeding al dan niet verschuldigd is, wordt beoordeeld volgens de wet van toepassing wanneer het feit, dat aanleiding zou kunnen geven tot vergoeding, zich voordoet. Over de omvang van de vergoeding bestaat binnen de continuïteitsleer onenigheid. Twee stellingen worden verdedigd. Sommigen verdedigen de mening dat de vergoedingsregeling deel uitmaakt van de operatie van vereffening van het gemeenschappelijk vermogen zodat de wet van kracht op dat ogenblik, dus op het ogenblik van de ontbinding van de gemeenschap, moet toegepast worden ⁸⁸². Volgens de andere stelling moet de omvang van de vergoe-

(881)(...vervolg)

met artikel 2 van het Burgerlijk Wetboek dat één van de basisbeginselen van het overgangsrecht is: RENCHON, J.L., *L'application dans le temps de la loi du 14 juillet 1976, Les dispositions transitoires*, Ann. Dr. Louv., 1977, p. 11., zodat zij bezwaarlijk kan gevolgd worden. De tweede theorie is de theorie van de ontbinding. Volgens haar voorstanders kan zich slechts een gemeenschap volgens de bepalingen van de nieuwe wet vormen nadat de volgens de bepalingen van de oude wet gevormde gemeenschap is ontbonden. Het nieuwe stelsel heeft slechts vat op wat gebeurt na 27 september 1977. De goederen die in de gemeenschap vallen die tot 27 september 1977 onder de oude wet gevormd is, worden geacht vanaf 28 september 1977 in onverdeeldheid aan de twee echtgenoten toe te behoren. Voorstanders van de theorie van de ontbinding: ENGELS, C., Enkele aspecten van de invloed van de wet van 14 juli 1976 op de wet van de successierechten, Alg. Fisc. T., 1977, p. 269; ENGELS, C., De werking en de vereffening ingevolge het overgangsrecht van de wet van 14 juli 1976, in Exequatur van vriendschap. Liber amicorum Eg. Spanoghe, p. 108; HEYVAERT, A., Het overgangsrecht, de rommelzolder van de wet van 14 juli 1976 betreffende de wederzijdse rechten en verplichtingen van echtgenoten en de huwelijksvermogensstelsels, R.W., 1976-77, p. 961; HEYVAERT, A., Het overgangsrecht - De situatie na 27 september 1977, in Het nieuw Belgisch huwelijksvermogensrecht, p. 441 e.v. Om een einde te stellen aan de vroegere controverse werd op 13 juni 1977 door Senator Cooreman een wetsvoorstel ingediend waar in de continuïteitstheorie bevestigd werd; in de Kamer werden verscheidene amendementen aangebracht, in de zin van de retroactiviteitstheorie. Het voorstel is nooit wet geworden. Zie hierover: CASMAN, H., *Loi du 14 juillet 1976 relative aux droits et devoirs respectifs des époux et aux régimes matrimoniaux, Dispositions transitoires*, Rev. Trim. Dr. Fam., 1978, p. 95; DILLEMANS, R., Controverses autour de quelques problèmes pratiques suscités par l'application temporelle de la loi du 14 juillet 1976, in Cinq années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, 1981, p. 113 en de verwijzingen aldaar naar de voorbereidende werken.

(882) Deze stelling wordt o.a. verdedigd door CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, VII/11; DE VALKENNEER, R., *Pratique notariale*, Rev. Not. B., 1980, p. 179; GRAULICH, P., *Le régime transitoire*, in Sept leçons sur la réforme des régimes matrimoniaux, p. 188; RENCHON, J.L., *Les difficultés du droit transitoire relative à la revalorisation du montant des récompenses*, in Dix années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, p. 23; RENCHON, J.L., *L'incidence des règles de droit transitoire contenues dans la loi du 14 juillet 1976 sur différents problèmes concrets d'application dans le temps des dispositions relatives aux régimes matrimoniaux*, in Cinq années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, p. 153. Zie ook het antwoord van de Minister van Justitie op een Parlementaire vraag (Vr. & Antw. Senaat, 22 juli 1980, p. 1598; Rec. Gén. Enr. Not., 1980, p. 389).

ding bepaald worden volgens de wet van toepassing op het moment waarop de vergoeding is ontstaan⁸⁸³. Deze auteurs vergelijken de vergoeding met een gewone schuldvordering: bij het ontstaan van de schuldvordering is reeds vastgelegd op welke wijze het bedrag ervan moet geëvalueerd worden⁸⁸⁴. Inderdaad ontstaan samen met het recht op vergoeding, het vaststellen van de elementen en criteria waarmee bij de berekening ervan moet rekening gehouden worden. De concrete berekening van de vergoeding, met name het vaststellen van de aanwezigheid en de concrete evaluatie van al deze elementen, vindt natuurlijk plaats bij de ontbinding van het huwelijksvermogensstelsel. De wijze van betaling van de vergoeding en de eventuele verrekening maakt wel deel uit van de vereffening-verdeling van het gemeenschappelijk vermogen: hier is de wet die geldt op het ogenblik van de ontbinding van het gemeenschappelijk vermogen van toepassing⁸⁸⁵.

398. Een laatste mogelijkheid voor echtgenoten gehuwd onder het wettelijk stelsel voor 27 september 1976, bestond erin een verklaring van onmiddellijke toepasselijkheid van de nieuwe wet af te leggen. In normale omstandigheden, dit is wanneer geen enkele verklaring werd afgelegd, is de nieuwe wet toepasselijk vanaf het einde van de overgangsperiode, dus vanaf 27 september 1977. De oude wet bleef toepasselijk tijdens de overgangsperiode, tenzij een verklaring van onmiddellijke toepasselijkheid van de nieuwe wet werd afgelegd⁸⁸⁶.

-
- (883) Deze stelling wordt o.a. verdedigd door BAETEMAN, G., De begroting van de vergoedingen in het overgangsrecht, T. Not., 1988, p. 111, na een studie van de volledige rechtsleer op dit gebied; DE PAGE, PH., Les premières applications de la loi du 14 juillet 1976 sur les régimes matrimoniaux en matière de régime légal, Rev. Trim. Dr. Fam., 1984, p. 25; DE WULF, C., De vereffening en de verdeling van het huwelijksvermogen en de nalatenschap: enige actuele problemen, in STORME, M., BAETEMAN, G. en GERLO, J., Het familierecht geactualiseerd, p. 434; EECKHAUTE, M., Les biens meubles qui étaient communs par application de l'article 1401 du Code Napoléon sont-ils devenus propres sur pied de l'article 1399 nouveau du Code Civil depuis le 28 septembre 1977, Rev. Not. B., 1980, p. 32; SIMON, Ch., L'article 1435 du Code Civil dans le droit Transitoire, in Cinq années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, p. 178.
- (884) DE PAGE, PH., Les premières applications de la loi du 14 juillet 1976 sur les régimes matrimoniaux en matière de régime légal, Rev. Trim. Dr. Fam., 1984, p. 26. Zie algemeen over dit probleem: BAETEMAN, G., De begroting van de vergoedingen in het overgangsrecht, T. Not., 1988, p. 98 waar verwezen wordt naar alle mogelijke stellingen.
- (885) DE PAGE, PH., Les premières applications de la loi du 14 juillet 1976 sur les régimes matrimoniaux en matière de régime légal, Rev. Trim. Dr. Fam., 1984, p. 26. Zie ook: DE WULF, C., De vereffening en de verdeling van het huwelijksvermogen en de nalatenschap: enige actuele problemen, T.P.R., 1985, p. 430.
- (886) CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, VII/7; RENCHON, J.L., L'application dans le temps de la loi du 14 juillet 1976, les dispositions transitoires, Ann. Dr. Louv., 1977, p. 20.

399. Voor echtgenoten, die voor 27 september 1976 gehuwd waren onder het stelsel van scheiding van goederen, is in de overgangsbepalingen geen specifieke regeling voorzien, zodat het gemeen recht inzake overgangsrecht van toepassing is⁸⁸⁷. Het oude recht blijft voor hen gelden behalve waar het in tegenstrijd is met het primair stelsel⁸⁸⁸.

400. Voor echtgenoten die vóór 27 september 1976 gehuwd waren met een stelsel van conventionele gemeenschap, een gemeenschap van aanwinsten, een algehele gemeenschap, of een scheiding van goederen gecombineerd met een gemeenschap van aanwinsten, zijn er wel overgangsbepalingen die de toepasselijkheid van de nieuwe bepalingen regelen. Wanneer de echtgenoten een verklaring van behoud hebben afgelegd, blijft, net zoals bij echtgenoten gehuwd onder het wettelijk stelsel, de oude regeling van toepassing. Zij kunnen echter ook geen verklaring afleggen. Vanaf 27 september 1977 zijn dan de nieuwe regels in verband met het bestuur, de rechten van de schuldeisers en de gemeenschappelijke schulden van toepassing⁸⁸⁹. In dit geval blijft de oude wet ook nog van kracht voor alle overige vraagstukken. Onder het regime van de oude wet vallen de samenstelling van de activa, de ontbinding, de vereffening en verdeling van de vergoedingsrekeningen⁸⁹⁰. Wat de vergoedingen betreft, houdt dit in

---

(887) DILLEMANS, R., Controverses autour de quelques problèmes pratiques suscités par l'application temporelle de la loi du 14 juillet 1976, in Cinq années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, p. 117; RENCHON, J.L., L'incidence des règles de droit transitoire contenues dans la loi du 14 juillet 1976 sur différents problèmes concrets d'application dans le temps des dispositions relatives aux régimes matrimoniaux, in Cinq années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, p. 163 signaleert het probleem dat het behoud van bepaalde bepalingen uit de oude wet met betrekking tot de scheiding van goederen nergens door de overgangsbepalingen voorzien is.

(888) DILLEMANS, R., Controverses autour de quelques problèmes pratiques suscités par l'application temporelle de la loi du 14 juillet 1976, in Cinq années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, p. 118; CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, VII/22; RENCHON, J.L., L'application dans le temps de la loi du 14 juillet 1976, les dispositions transitoires, Ann. Dr. Louv., 1977, p. 19.

(889) CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, VII/16; RENCHON, J.L., L'incidence des règles de droit transitoire contenues dans la loi du 14 juillet 1976 sur différents problèmes concrets d'application dans le temps des dispositions relatives aux régimes matrimoniaux, in Cinq années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, p. 157 die terecht wijst op een vacuum: de nieuwe wet is toepasselijk voor wat betreft de kwalificatie van de gemeenschappelijke schulden. Volgens de nieuwe wet zijn gemeenschappelijk de schulden die niet eigen zijn overeenkomstig art. 1407 B.W. Dit artikel 1407 B.W. echter bepaalt welke schulden eigen zijn en is niet van toepassing.

(890) CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, VII/16; HEYVAERT, A., Het overgangsrecht, de situatie na 27 september 1977, in Het (Wordt vervolgd...)

dat het te vergoeden bedrag het nominale bedrag is, zonder dat er herwaardering overeenkomstig artikel 1435 van het Burgerlijk Wetboek mogelijk is⁸⁹¹. Wel kunnen de oude wetsbepalingen in verband met de vereffening-verdeling van het gemeenschappelijk vermogen, die in tegenstrijd zijn met de bepalingen inzake beheer van de nieuwe wet, geen toepassing vinden⁸⁹².

(890)(...vervolg)

nieuwe Belgische huwelijksvermogensrecht, p. 455; RENCHON, J.L., L'incidence des règles de droit transitoire contenues dans la loi du 14 juillet 1976 sur différents problèmes concrets d'application dans le temps des dispositions relatives aux régimes matrimoniaux, in Cinq années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, p. 160.

(891) RENCHON, J.L., L'application dans le temps de la loi du 14 juillet 1976, les dispositions transitoires, Ann. Dr. Louv., 1977, p. 23; RENCHON, J.L., Les difficultés du droit transitoire relatives à la revalorisation du montant des récompenses, in Dix années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, p. 23 betreurt dit.

(892) De regels uit de oude wet die strijdig zijn met de gelijkheid van de echtgenoten vervallen. Dit is het geval voor het keuzerecht van de vrouw om de gemeenschap al dan niet te verwerpen en het recht op terugneming in natura: CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, VII/17; DILLEMANS, R., Controverses autour de quelques problèmes pratiques suscités par l'application temporelle de la loi du 14 juillet 1976, in Cinq années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, p. 116; HEYVAERT, A., Het overgangsrecht, de situatie na 27 september 1977, T.P.R., 1978, p. 455; RENCHON, J.L., L'incidence des règles de droit transitoire contenues dans la loi du 14 juillet 1976 sur différents problèmes concrets d'application dans le temps des dispositions relatives aux régimes matrimoniaux, in Cinq années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, p. 161.

§ 2. Sociale zekerheidspensioen in het huwelijksvermogensrecht

A. Algemeen

401. Traditioneel wordt niet veel aandacht besteed aan het lot van het sociale zekerheidspensioen in het huwelijksvermogensrecht. Onder het oude wettelijk stelsel was er geen specifiek wetsartikel dat het lot van het pensioenrecht regelde. In de nieuwe wet is er wel een artikel over de pensioenrechten opgenomen.

B. Wettelijk stelsel: oude wet

402. Het sociale zekerheidspensioen werd onder de oude wet genegeerd. In de oude wet is geen enkele specifieke bepaling inzake het sociale zekerheidspensioen opgenomen. Het statuut van het recht op pensioen en van de uitkeringen diende bijgevolg bepaald te worden aan de hand van de algemene regels. In de rechtspraak werd het recht op het pensioen meestal eigen verklaard. De echtgenoot-titularis zou hierbij geen vergoeding verschuldigd zijn aan de gemeenschap. Deze beslissingen werden ingegeven door de sterk persoonlijke aard van het recht op het pensioen⁸⁹³. Enkel het recht op het pensioen was eigen. De periodieke pensioensuitkeringen vielen wel in de

---

(893) DEKKERS, R., Handboek voor burgerlijk recht, III, Huwelijksstelsels, erfrecht en giften, p. 62 kadert deze beslissing in de evolutie naar een groter aantal en meer belangrijke roerende goederen. Verwezen wordt hier naar de opkomst van de verzekeringen en de sociale zekerheid. Deze toename van roerende goederen verantwoordt een verfijning van het algemene beginsel dat de wettelijke gemeenschap samengesteld is uit alle roerende goederen en aanwinsten; RENAULD, J., Droit patrimonial de la famille, Deel 1, Régimes matrimoniaux, p. 556 stelt dat het eigen zijn van het recht op pensioen volledig te wijten is aan het persoonlijk karakter van het recht en zijn finaliteit. Het feit dat het recht op pensioen in beginsel onoverdraagbaar is, is hierbij niet determinerend. KLUYSKENS, A., Beginselen van Burgerlijk Recht, VIII, Het huwelijkscontract, p. 97; LAURENT, F., Principes de droit civil, XXI, p. 323; SCHICKS, A. en VANISTERBEEK, A., Traité formulaire de la pratique notariale, V, Le droit civil, p. 179 baseren het eigen karakter van de pensioenrechten wel op de onoverdraagbaarheid ervan. DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge, X 1, Les régimes matrimoniaux, p. 367 geeft als reden voor het eigen karakter van het recht op pensioen: "cette règle a surtout pour but d'assurer à l'époux le bénéfice exclusif de la pension lors du partage de la communauté". Hierover: CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, III/2, p. 18; DELNOY, P., Le régime légal: la composition active des "patrimoines", in Sept leçons sur la réforme des régimes matrimoniaux, p. 46; DILLEMANS, R., Het wettelijk stelsel. Baten van het eigen en van het gemeenschappelijk vermogen, wederbelegging en bewijsvoering, T.P.R., 1978, p. 355 signaleert dat deze opvatting niet unaniem werd aanvaard, wat aanleiding gaf tot interpretatieproblemen.

gemeenschap ⁸⁹⁴.

C. Ontstaansgeschiedenis van de nieuwe bepalingen

I. Vertrekpunt

403. Van in het begin van de wetgevende vernieuwing werd een specifieke bepaling inzake het sociale zekerheidspensioen ingelast. De voorgestelde bepaling luidde als volgt:

"eigen uit hun aard zijn, ongeacht het tijdstip van de verkrijging ervan : het recht op uitkeringen tot levensonderhoud, op burgerlijke en militaire pensioenen; op rust-, overlevings- en vergoedingspensioenen en op enige andere soortelijke uitkeringen; de rentetermijnen echter vallen in de gemeenschap zolang deze duurt" ⁸⁹⁵.

404. Op te merken is dat een onderscheid gemaakt wordt tussen het recht op pensioen, dat eigen is, enerzijds, en anderzijds de rentetermijnen die, wanneer ze uitgekeerd worden tijdens de gemeenschap, ook in deze gemeenschap vallen. Op te merken is verder dat er niets gezegd wordt over een eventuele vergoeding.

II. Bespreking in de Subcommissie van Justitie van de Senaat

405. De oorspronkelijke tekst werd eerst besproken in de Subcommissie voor de Justitie van de Senaat ⁸⁹⁶. Zonder veel uitleg te geven stelde de Subcommissie

---

(894) DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge, X 1, Les régimes matrimoniaux, p. 367; KLUYSKENS, A., Beginnels van Burgerlijk Recht, VIII, Het huwelijkscontract, p. 98. SCHICKS, A. en VANISTERBEEK, A., Traité formulaire de la pratique notariale, V, Le droit civil, p. 180 stelt dat bepaalde pensioenuitkeringen als vrucht van de arbeid in gemeenschap moeten vallen, hoewel dit in strijd kan zijn met het doel van de instelling, namelijk het verzorgen van het levensonderhoud van de titularis.

(895) Ontwerp van wet ter vervanging van Boek III, Titel V, van het Burgerlijk Wetboek "huwelijkscontract en wederzijdse rechten van de echtgenoten", Parl. St. (Senaat), zitting 1964-65, nr. 138 (Ontwerp Vermeulen). Deze tekst is onveranderd opgenomen in de amendementen in naam van de Regering gedaan door Minister van Justitie Wigny (Parl. St. (Senaat), zitting 1965-66, nr. 281, van 30 juni 1966).

(896) Zie de neerslag van deze werkzaamheden in: Verslag namens de Subcommissie voor de Justitie uitgebracht door de Heren BAERT, CALEWAERT, HAMBYE en VAN LAEYS, Parl. St. (Senaat), bijzondere zitting 1974, nr. 683/2 (bijlage).

in een eerste versie volgende tekst voor:

"Eigen zijn, ongeacht het tijdstip van de verkrijging en behoudens vergoeding indien daartoe aanleiding bestaat:

6. de vorderingsrechten, pensioenen, lijfrenten en soortgelijke uitkeringen waarvan de echtgenoot alleen begunstigde is".

406. Er zijn, in vergelijking met de oorspronkelijke tekst, zeer belangrijke verschillen te noteren. Er wordt niet langer meer gesteld dat het recht op pensioen eigen is, het pensioen zelf is nu een eigen goed. De regeling inzake de rentetermijnen die tijdens de duur van de gemeenschap worden uitgekeerd, is vervallen. Bovendien is de bepaling inzake het sociale zekerheidspensioen in de eerste versie van de Subcommissie opgenomen onder de goederen die eigen zijn behoudens eventuele vergoeding.

407. Op dit eerste voorstel van de Subcommissie kwam kritiek. Gesteld werd dat de eerste versie niet correct was. In de tekst moest duidelijk opgenomen worden dat het recht op pensioen een eigen goed was. Letterlijk is in het verslag opgenomen: "want alleen het recht is eigen bezit, niet de rentetermijnen" ⁸⁹⁷. Deze opmerking werd door de Subcommissie als terechte kritiek weerhouden. De definitieve tekst die door de Subcommissie werd voorgesteld luidde dan ook:

"Eigen zijn, ongeacht het tijdstip van verkrijging:

5. het recht op pensioen, lijfrente of soortgelijke uitkering, dat één der echtgenoten alleen bezit".

408. De vaste wil de pensioenuitkeringen, gedaan tijdens het bestaan van de gemeenschap, ook in deze gemeenschap te doen vallen was zeer duidelijk aanwezig in de Subcommissie voor de Justitie van de Senaat. Men stelde voor een artikel in te voeren waarin de gemeenschappelijke goederen opgesomd werden. Als eerste gemeenschappelijk goed zouden "de inkomsten uit de beroepsbezigheden van elk der echtgenoten" opgenomen worden. Daarbij stelde de Subcommissie uitdrukkelijk dat het begrip "beroepsinkomsten" niet alleen slaat op de eigen bezoldiging, maar op alle inkomsten die ervoor in de plaats komen. Als typisch voorbeeld van zulk vervangingsinkomen werd het pensioen aangehaald ⁸⁹⁸. De oorspronkelijke bepaling, dat de tijdens het bestaan van de gemeenschap uitgekeerde rentetermijnen ook in deze gemeenschap vallen, schijnt geweerd te zijn omdat dit als een evidentie werd aangevoeld. Tijdens het bestaan van

---

(897) Verslag namens de Subcommissie voor de Justitie uitgebracht door de Heren BAERT, CALEWAERT, HAMBYE en VAN LAEYS, Parl. St. (Senaat), bijzondere zitting 1974, nr. 683/2 (bijlage), p.84.

(898) Verslag namens de Subcommissie voor de Justitie uitgebracht door de Heren BAERT, CALEWAERT, HAMBYE en VAN LAEYS, Parl. St. (Senaat), bijzondere zitting 1974, nr. 683/2 (bijlage), p. 112.

de gemeenschap uitgekeerde rentetermijnen maken in feite een vervangingsinkomen uit en vallen bijgevolg in gemeenschap. Een specifieke bepaling is dus overbodig.

III. Bespreking in de Commissie voor de Justitie van de Senaat

409. Tijdens de bespreking in de Commissie voor de Justitie van de Senaat werd een duidelijkere systematiek gebracht in de artikelen die handelen over de eigen goederen. De eigen goederen werden verdeeld over twee artikelen, waarbij het ene artikel de goederen groepeerde die eigen zijn zonder vergoeding, en het andere de goederen die eigen zijn mits vergoeding. "Het recht op een pensioen, lijfrente of soortgelijke uitkering, dat één der echtgenoten alleen bezit" is geplaatst tussen de goederen die eigen zijn, ongeacht het tijdstip van de verkrijging en de uitgave die het gemeenschappelijk vermogen wellicht daarvoor heeft moeten doen. Men stelde duidelijk dat van vergoeding geen sprake is ⁸⁹⁹.

410. Verder werd het evenmin noodzakelijk geacht toe te voegen dat de tijdens het huwelijk uitgekeerde pensioengelden in gemeenschap vallen. In de commentaar gaat men ervan uit dat dit het gevolg is van de normale werking van het nieuwe wettelijk stelsel. Immers, enkel het recht op het pensioen wordt opgesomd tussen de eigen goederen. Het pensioen dat uitgekeerd wordt krachtens dit recht, is niet mee opgenomen in de opsomming van de eigen goederen, en valt bijgevolg in gemeenschap ⁹⁰⁰. Geheel in overeenstemming hiermee stelt de Commissie voor de Justitie voor het artikel waarin de baten van het gemeenschappelijk vermogen worden opgesomd aan te vullen. Men stelt duidelijk dat ook gemeenschappelijk zijn: "alle inkomsten of vergoedingen die deze vervangen of aanvullen, alsmede de inkomsten uit de uitoefening van openbare of particuliere mandaten". Duidelijk blijkt dat de Commissie hierbij onder andere dacht aan de rustpensioenen ⁹⁰¹.

De Commissie van de Justitie maakt een onderscheid tussen het recht op pensioen en de pensioenuitkeringen. Dit impliceert eveneens dat er geen tegenstrijdigheid is tussen de regeling van de sociale zekerheid, die een verdeling van de pensioenuitkering voorziet tussen de twee feitelijk gescheiden echtgenoten, en de voorgestelde regeling uit

---

(899) Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door de Heer HAM-BYE, Parl. St. (Senaat), bijzondere zitting 1974, nr. 683/2, p. 32.

(900) Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door de Heer HAM-BYE, Parl. St. (Senaat), bijzondere zitting 1974, nr. 683/2, p. 33.

(901) Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door de Heer HAM-BYE, Parl. St. (Senaat), bijzondere zitting 1974, nr. 683/2, p. 38. "Hier wordt met name bedoeld op de werkloosheidsvergoedingen, de kinderbijslag, het vakantiegeld, de rustpensioenen".

het huwelijksvermogensrecht. De sociale zekerheid spreekt niet over het recht op pensioen. De sociale zekerheid spreekt enkel over de uitkeringen ⁹⁰².

D. Wettelijk stelsel: nieuwe wet

411. In de nieuwe wet is er een artikel ingelast inzake pensioenrechten. Overeenkomstig artikel 1401, 4 van het Burgerlijk Wetboek is het recht op pensioen, dat één der echtgenoten alleen bezit, een eigen goed⁹⁰³. Alleen het recht op pensioen is eigen⁹⁰⁴. De effectieve uitkeringen vallen, net als de inkomsten uit arbeid die ze

---

(902) Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door de Heer HAM-BYE, Parl. St. (Senaat), bijzondere zitting 1974, nr. 683/2, p. 33.

(903) Het betreft elk soort pensioen: wettelijk pensioen, pensioen in het leven geroepen bij overeenkomst, pensioen in het leven geroepen bij gerechtelijke beslissing... Hierover: RAUCENT, L., Traité pratique des régimes matrimoniaux, deel 1, Droit civil, R.P.D.B., compl. deel VI, p. 111; RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, 1986, p. 76 preciseert dat artikel 1401, 4 van het Burgerlijk Wetboek toepasselijk is zowel op rustpensioenen als op overlevingspensioenen. CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, III/2, p. 19 stellen dat artikel 1401, 4 van het Burgerlijk Wetboek enkel handelt over periodieke uitkeringen. Het zou niet van toepassing zijn in geval van kapitaaluitkering. In die gevallen zou artikel 1401, 3 van het Burgerlijk Wetboek toepasselijk zijn. In de wet is echter geen steun voor deze stelling te vinden. Nergens wordt dit onderscheid tussen periodieke uitkeringen en kapitaaluitkeringen gemaakt. Hierover: DILLEMANS, R., Het wettelijk stelsel. Baten van het eigen en van het gemeenschappelijk vermogen, wederbelegging en bewijsvoering, T.P.R., 1978, p. 359. Artikel 1401, 4 van het Burgerlijk Wetboek is wel niet toepasselijk op rechten uit een levensverzekering. Hier gelden de specifieke regels inzake levensverzekering: SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 374 met verwijzing naar (ook andersluidende) rechtsleer en Voorbereidende Werken.

(904) BAETEMAN, G., GERLO, J. en ENGELS, C., Overzicht van rechtspraak (1976-81). Huwelijksvermogensrecht, T.P.R., 1982, p. 1052; CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, III/2, p. 18; DELNOY, P., Le régime légal: la composition active des "patrimoines", in Sept leçons sur la réforme des régimes matrimoniaux, p. 46; DILLEMANS, R., Huwelijksvermogensrecht, p. 77; DILLEMANS, R., Het wettelijk stelsel. Baten van het eigen en van het gemeenschappelijk vermogen, wederbelegging en bewijsvoering, T.P.R., 1978, p. 358 die in dit verband verwijst naar de Voorbereidende Werken en meer bepaald naar het Verslag Hambye; GERLO, J., Huwelijksvermogensrecht, p. 262; LEJEUNE, M., De nieuwe wet op de huwelijksvermogensstelsels, IV, 4; RAUCENT, L., Le régime légal: nature, répartition des biens entre les trois patrimoines, gestion et dissolution, Ann. Dr. Louv., 1977, p. 156; RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, 1976, p. 106; RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, 1986, p. 76. Uitdrukkelijk wordt hier gesteld dat de regeling uit het sociale zekerheidsrecht in geval van feitelijke scheiding hieraan geen afbreuk doet: CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, III/2, p. 19 met verwijzing naar het Verslag Hambye; HAMBYE, J. en DE FAYS, P.E., Régimes matrimoniaux, deel II, La réforme de 1976, in Répertoire Notarial, p. 88-5 die stelt dat deze regeling niet (Wordt vervolgd...)

vervangen, in gemeenschap.⁹⁰⁵ De pensioenuitkeringen, die uitbetaald worden na de ontbinding van het gemeenschapsstelsel, komen toe aan de titularis van het pensioenrecht⁹⁰⁶.

412. Het recht op pensioen is eigen omwille van de sterk persoonlijke aard ervan⁹⁰⁷. Het recht op pensioen is er immers op gericht het levensonderhoud van de titularis van het recht te verzekeren⁹⁰⁸. Bovendien is het recht op pensioen strict

---

(904)(...vervolg)

inhoudt dat een deel van het recht op pensioen overgaat; RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, 1976, p. 106.

(905) BAETEMAN, G., GERLO, J. en ENGELS, C., Overzicht van rechtspraak (1976-81). Huwelijksvermogensrecht, T.P.R., 1982, p. 1052; DELNOY, P., Le régime légal: la composition active des "patrimoines", in Sept leçons sur la réforme des régimes matrimoniaux, p. 46; DILLEMANS, R., Huwelijksvermogensrecht, p. 77; DILLEMANS, R., Het wettelijk stelsel. Baten van het eigen en van het gemeenschappelijk vermogen, wederbelegging en bewijsvoering, T.P.R., 1978, p. 358 die hierbij verwijst naar het Verslag Hambye, waar op p. 33 ook de vergelijking gemaakt wordt tussen de pensioenuitkeringen en de inkomsten uit arbeid die erdoor vervangen worden; GERLO, J., Huwelijksvermogensrecht, p. 262; HAMBYE, J. en DE FAYS, P.E., Régimes matrimoniaux, deel II, La réforme de 1976, in Répertoire Notarial, p. 88-4 die stelt dat de pensioenuitkeringen, net als alle andere opbrengsten van eigen goederen in gemeenschap vallen; LEJEUNE, M., De nieuwe wet op de huwelijksvermogensstelsels, IV, 4 die eveneens verwijst naar het Verslag Hambye; RAUCENT, L., Traité pratique des régimes matrimoniaux, deel 1, Droit civil, in R.P.D.B., compl. deel VI, p. 111; RAUCENT, L., Le régime légal: nature, répartition des biens entre les trois patrimoines, gestion et dissolution, Ann. Dr. Louv., 1977, p. 156; RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, 1976, p. 106. Tijdens de bespreking in de Commissie van de Justitie van de Senaat werd het probleem gesignaleerd van het pensioen dat niet via periodieke uitkeringen, maar in één keer wordt uitbetaald. Het recht en de vruchten vallen dan samen. Als oplossing werd een pro rata vergoeding bij de ontbinding van het stelsel voorgesteld. Er werd echter niet op ingegaan. Hierover ook: DILLEMANS, R., Huwelijksvermogensrecht, p. 77. Alle pensioenuitkeringen gedaan tijdens het stelsel vallen in gemeenschap, zelfs wanneer het kapitaalsuitkeringen zijn: RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, 1986, p. 106.

(906) DILLEMANS, R., Het wettelijk stelsel. Baten van het eigen en van het gemeenschappelijk vermogen, wederbelegging en bewijsvoering, T.P.R., 1978, p. 358.

(907) DILLEMANS, R., Het wettelijk stelsel. Baten van het eigen en van het gemeenschappelijk vermogen, wederbelegging en bewijsvoering, T.P.R., 1978, p. 355. Het "eigen" zijn volgt uit de natuur van het recht op pensioen: HAMBYE, J. en DE FAYS, P.E., Régimes matrimoniaux, Deel II, La réforme de 1976, in Répertoire Notarial, p. 88-4.

(908) CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, III/2, p. 19; GERLO, J., Huwelijksvermogensrecht, p. 262; RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, 1976, p. 106; RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, 1986, p. 76; RAUCENT, L., Traité pratique des régimes matrimoniaux, deel 1, Droit civil, in R.P.D.B., compl. deel VI, p. 111; RAUCENT, L., Le régime légal: nature, répartition des biens entre les trois patrimoines, gestion et dissolution, Ann. Dr. Louv., 1977, p. (Wordt vervolgd...)

verbonden met de persoon van de titularis aangezien het meestal onoverdraagbaar is⁹⁰⁹.

413. De traditionele rechtsleer verdedigt daarbij de mening dat wanneer de pensioenbijdragen, wat meestal het geval is, met loon betaald zijn, dus met gemeenschapsgelden, geen vergoeding verschuldigd is. De verarming van het gemeenschappelijk vermogen is immers niet zonder oorzaak. Het betalen van pensioenbijdragen valt binnen de normale bestemming van het gemeenschappelijk vermogen⁹¹⁰.

---

(908)(...vervolg)

156 vergelijkt met het recht op vergoeding wegens lichamelijke schade. Het pensioen is erop gericht de persoonlijke integriteit te beschermen tegen de "tand des tijds".

(909) RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, 1976, p. 106.

(910) RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, 1978, p. 179. Vergoeding is niet verschuldigd: DELNOY, P., Le régime légal: la composition active des "patrimoines", in Sept leçons sur la réforme des régimes matrimoniaux, p. 46: "La pension de retraite a sans doute été constitué en partie au moyen de retenues opérées sur le salaire, donc au moyen de la communauté, Néanmoins aucune récompense n'est due"; DILLEMANS, R., Het wettelijk stelsel. Baten van het eigen en van het gemeenschappelijk vermogen, wederbelegging en bewijsvoering, T.P.R., 1978, p. 358; CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, III/2, p. 18; HAMBYE, J. en DE FAYS, P.E., Régimes matrimoniaux, Deel II, La réforme de 1976, in Répertoire Notarial, p. 88-4. Er wordt hier verwezen naar het bestaan van artikel 1400 van het Burgerlijk Wetboek waarin de goederen opgenomen zijn die eigen zijn mits vergoeding. Tijdens de Voorbereidende Werken werden bepaalde goederen (gereedschappen en werktuigen en rechten verbonden aan een personenverzekering) nog van artikel 1401 van het Burgerlijk Wetboek (eigen zonder vergoeding) naar artikel 1400 verschoven (eigen mits vergoeding). Voor de pensioenrechten in het sociale zekerheidspensioen was dit niet het geval. Hierover: CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, III/2, p. 18.

§ 3. De groepsverzekering in het huwelijksvermogensrecht

414. De groepsverzekering is een specifieke verzekering. Ze heeft duidelijk de functie van een aanvullend pensioen.⁹¹¹ Ze heeft een meer collectief karakter dan de gewone levensverzekering. De vrijheid van de aangeslotenen is veel minder groot dan bij een gewone individuele levensverzekering.⁹¹²

415. In het huwelijksvermogensrecht zijn, noch in het oude, noch in het nieuwe stelsel, bepalingen inzake de groepsverzekering opgenomen. Er moet een onderscheid gemaakt worden tussen de verschillende soorten groepsverzekering. Wanneer de werknemer de begunstigde vrij kan bepalen, verdwijnt het persoonsgebonden, pensioensmatig karakter van de groepsverzekering, zodat de groepsverzekering hier gelijkgesteld moet worden met een gewone levensverzekering⁹¹³. In andere

---

(911) ERNAULT, J., Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 345; GREGOIRE, M., Assurances-vie et droit des époux. Prérogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 345.

(912) De groepsverzekering heeft in de regel een institutioneel karakter. Er is een groepsverzekeringsreglement. De werknemers worden opgenomen in de bestaande structuur. Hierover: CARTON DE TOURNAI, R. en DELEERS, C., Les assurances de groupe, p. 225 met vermelding van de invloed ervan op het huwelijksvermogensrecht; ERNAULT, J., Aspects juridique spécifiques de l'assurance-vie, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 83; SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 383. Zo is bij een groepsverzekering afkoop ook praktisch onmogelijk: DURIEUX, A. en VAN ROY, R., La pratique des entreprises d'assurances, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 246. Een groepsverzekering is verbonden met het beroep, zodat de bestuursregels inzake beroepszaken van toepassing zijn: CASMAN, H., La distinction entre la titularité du contrat d'assurance-vie et la valeur patrimoniale de celui-ci, et ses conséquences dans les rapports entre époux communs en biens, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 304. DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 135 stelt dat er inzake het bestuur van de groepsverzekering geen problemen zijn, aangezien de specifieke bestuursregels in verband met het beroep toepasselijk zijn.

(913) In die zin : CARTON DE TOURNAI, R. en DELEERS, C., Les assurances de groupe, p. 225; SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 384; SIMON, CH., noot onder Bergen, 14 december 1982, Rev. Rég. Dr., 1984, p. 34 die stellen dat wanneer de groepsverzekering geen verplicht of institutioneel karakter meer heeft, de huwelijksvermogensrechtelijke regels inzake de levensverzekering van toepassing zijn. Gesteld wordt eveneens dat de regels inzake de levensverzekering a fortiori toepasselijk zouden zijn op de groepsverzekering aangezien deze een aanvulling van het wettelijk pensioen inhoudt : BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., DE MULDER, W. en LUY-PAERS, P., Overzicht van rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (1982-1988), (Wordt vervolgd...)

gevallen vertoont de groepsverzekering een zo grote gelijkenis met het pensioen uit de sociale zekerheid, dat dezelfde regels toepasselijk zijn. Artikel 1401, 4 van het Burgerlijk Wetboek is dan ook van toepassing op deze groepsverzekeringen ⁹¹⁴

---

(913)(...vervolg)

T.P.R., 1990, p. 246. Voor de concrete regeling, zie nummer 469. Zie ook de rechtspraak: Luik, 20 april 1972, Jur. Liège, 1971-72, p. 290; Bergen, 17 mei 1978, Rev. Not. B., 1978, p. 606; Rec. Gén. Enr. Not., 1979, nr. 22404, p. 263; Bergen, 14 december 1982, Rec. Gén. Enr. Not., 1984, p. 305, noot; Rev. Rég. Dr., 1984, p. 32, noot Ch. SIMON. Rb. Brussel, 14 februari 1984, R.W., 1984-85, 953, noot FACQ, J., Rec. Gén. Enr. Not., 1985, p. 232, noot : "Deze mogelijkheid voor de aangeslotene om vrij de begunstigde te kiezen ontnemt aan de verzekering haar persoonsgebonden, pensioenmatig karakter."; Brussel, 28 mei 1985, R.W., 1985-86, 2559, noot STANDAERT, M., DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 168 is van mening dat in geval van afkoop de groepsverzekering in elk geval de regels inzake het sociale zekerheidspensioen niet meer van toepassing kunnen zijn en p. 204 dat zelfs bij de gewone uitwerking van de groepsverzekering het "sociale aspect" ervan niet een van de gewone levensverzekering afwijkende benadering rechtvaardigt.

- (914) CARTON DE TOURNAI, R. en DELEERS, C., Les assurances de groupe, p. 225; DILLEMANS, R., Het wettelijk stelsel. Baten van het eigen en van het gemeenschappelijk vermogen, wederbelegging en bewijsvoering, T.P.R., 1978, p. 359; DILLEMANS, R., Het nieuwe Belgische huwelijksvermogensrecht, p. 209 stelt dat de in artikel 1401, 4 van het Burgerlijk Wetboek vermelde "soortgelijke uitkeringen" ruim dienen te worden geïnterpreteerd; Kluwer's Verzekeringshandboek, II, 1.4.56 vermeldt dat de rechtspraak in die zin gaat; RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, 1986, p. 76; R.P.D.B., tw. Assurances terrestres, contrats particuliers, Compl. III, 1969, p. 342: het doel van de groepsverzekering zou niet bereikt zijn wanneer de regels inzake gewone levensverzekeringen toepasselijk zouden zijn.

§ 4. De levensverzekering in het huwelijksvermogensrecht

A. Oude wet

I. Algemeen

416. Het statuut van de uitkeringen ten gevolge van het levensverzekeringscontract verschilt naargelang de levensverzekering werd afgesloten door de verzekeringnemer in zijn eigen voordeel, door de verzekeringnemer in het voordeel van zijn echtgenoot, of door een derde in het voordeel van beide of van één van beide echtgenoten. Men moet ook een onderscheid maken naargelang de uitkering gebeurt door de gewone uitwerking van het levensverzekeringscontract, of integendeel het gevolg is van het recht van afkoop waarvan gebruik werd gemaakt.

417. In eerste instantie wordt de situatie onderzocht van echtgenoten gehuwd onder een gemeenschapsstelsel. Daarna de situatie van echtgenoten gehuwd met scheiding van goederen.

II. Levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in zijn eigen voordeel

a. Premies betaald met eigen geld

418. Wanneer de verzekeringnemer een verzekering afgesloten heeft in zijn eigen voordeel, moet er een onderscheid gemaakt worden naargelang de premies al dan niet met eigen gelden werden betaald. Wanneer de verzekeringnemer de premies met eigen gelden heeft betaald, heeft men te maken met een belegging van deze eigen gelden, zodat het uitbetaalde kapitaal ook eigen is⁹¹⁵. Het spreekt vanzelf dat, om na te gaan of de middelen waarmee de premies werden betaald al dan niet eigen zijn, de criteria van de oude wet dienen te worden gehanteerd.

---

(915) DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge, X 1, Les régimes matrimoniaux, p. 361; GEVAERT, H., De levensverzekering en de wettelijke gemeenschap, R.W., 1960-61, p. 1317; R.P.D.B., tw. Assurances terrestres (contrats particuliers), p. 328; VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 23.

b. Premies betaald met gemeenschapsgeld

1. Algemeen

419. De verzekeringnemer kan de premies echter ook betalen met gemeenschapsgelden. In dit laatste geval worden verschillende stellingen naar voor gebracht. In de oude wet was immers, in tegenstelling tot wat nu het geval is, geen bepaling in verband met levensverzekeringen opgenomen. De levensverzekering moest bijgevolg ingepast worden in één van de andere wetsbepalingen van het huwelijksvermogensrecht.

2. Gemeenschappelijk

420. Sommigen verdedigen de mening dat het recht op de verzekeringsuitkering een schuldvordering is, verworven tijdens het bestaan van het gemeenschappelijk vermogen. Dit is een roerende aanwinst die, door de werking van artikel 1401, 1 oud van het Burgerlijk Wetboek, in gemeenschap valt ⁹¹⁶. Op te merken is dat hier niet gesproken wordt over de verzekeringsuitkering. De schuldvordering op de verzekeringsmaatschappij valt in gemeenschap. Dit brengt geen enkele moeilijkheid met zich mee wanneer het kapitaal ook effectief tijdens de gemeenschap wordt uitgekeerd: het uitgekeerde kapitaal komt in de plaats van de gemeenschappelijke schuldvordering en valt eveneens in gemeenschap. Het is minder evident wanneer bij ontbinding van de gemeenschap het kapitaal nog niet is uitgekeerd. Nog steeds behoort de schuldvordering op de verzekeringsmaatschappij tot de gemeenschap. Bij de vereffening-verdeling ervan zal ze in de te verdelen boedel moeten worden opgenomen. De waarde van deze

---

(916) DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge, X 1, Les régimes matrimoniaux, p. 361 die met kritische verwijzing naar andersluidende rechtsleer stelt dat de schuldvordering op de verzekeringsinstelling in gemeenschap is gevallen, ongeacht het ogenblik van de vervaldag; GEVAERT, H., De levensverzekering en de wettelijke gemeenschap, R.W., 1960-61, p. 1317; KLUYSKENS, A., Beginnelen van Burgerlijk Recht, VIII, Het huwelijkscontract, p. 87; LAURENT, F., Principes de droit civil, XXI, p. 274; LE HON, M.A., Assurance sur la vie en droit belge. Le capital et les primes dans la succession, la communauté, la faillite, R.G.A.R., 1940, nr. 3166; R.P.D.B., tw. Assurances terrestres (contrats particuliers), p. 328; VAN EECKHOUT, W., Le droit des assurances terrestres. Traité théorique et pratique, p. 319. Deze theorie is ook vermeld bij RENAUD, J., Droit patrimonial de la famille, p. 517; VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 23, met aldaar aangehaalde verwijzingen. Zie ook: Rb. Dinant, 18 januari 1962, Bull. Ass., 1963, p. 189, noot R.F.; Rev. Prat. Not., 1964, p. 279; Rec. Gén. Enr. Not., nr. 20679. BAETEMAN, G., DELVA, W. en CASMAN, H., Overzicht van rechtspraak (1961-1971). Huwelijksvermogensrecht, T.P.R., 1972, p. 453; ERNST-HENRION, M.L. en BAETEMAN, G., Chronique de jurisprudence. Chronique des régimes matrimoniaux (1949-1965), J.T., 1967, p. 363 die het verkieslijk vinden het kapitaal eigen te verklaren mits vergoeding.

schuldvordering op het ogenblik van de ontbinding van de gemeenschap zal thans bepaald moeten worden. Een dubbele mogelijkheid staat nu open. Ofwel stelt men dat deze waarde gelijk is aan het verzekeringskapitaal, onder aftrek van het bedrag van de nog na de ontbinding van het stelsel betaalde premies. Ofwel wordt de waarde bepaald op de afkoopwaarde van de verzekering ten tijde van de ontbinding van het stelsel ⁹¹⁷. Deze laatste mogelijkheid verdient de voorkeur. Wanneer de echtgenoten de levensverzekering op het ogenblik van de ontbinding van hun stelsel willen verzilveren, is de afkoopwaarde de prijs die ze ervoor zullen ontvangen. Verder is de andere waardebepaling onzeker omdat het bij de ontbinding van het stelsel nog niet vaststaat hoeveel premies nog zullen worden betaald.

3. Gemeenschappelijk of eigen naargelang het ogenblik van uitkering

421. Een tweede stelling is niet bekommerd om het statuut van de schuldvordering op de verzekeringsmaatschappij, maar onderzoekt het statuut van het uitgekeerde kapitaal, of de uitgekeerde rente zelf. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt naargelang de verzekeringsuitkering uitbetaald wordt tijdens het bestaan van de gemeenschap, of na de ontbinding ervan. Wanneer de verzekeringsuitkering betaald wordt wordt tijdens het bestaan van de gemeenschap, valt ze gewoon als roerende aanwinst in de gemeenschap. Wanneer de verzekeringsuitkering betaald wordt na de ontbinding van het stelsel, is ze een eigen goed van de in het verzekeringscontract als begunstigde aangeduide echtgenoot ⁹¹⁸. Men haalt hierbij als argument de mogelijkheid aan, voorzien in artikel 1437 oud van het Burgerlijk Wetboek, om, mits het betalen van een vergoeding, aan wederbelegging te doen ⁹¹⁹.

---

(917) WETS, G., L'assurance (sur la vie) des maris et des parents, Bull. Ass., 1958, p. 502. Deze twee waarderingsmogelijkheden zijn het gevolg van de verzekerings-techniek. Ofwel beëindigt de verzekeringnemer vroegtijdig het verzekeringscontract door gebruik te maken van zijn recht op afkoop. Ofwel houdt de verzekeringnemer op de premies te betalen, wat de verzekeraar het recht geeft het uit te keren kapitaal te verminderen in verhouding met de schuldig gebleven premies.

(918) VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 25; WETS, G., L'assurance (sur la vie) des maris et des parents, Bull. Ass., 1958, p. 501. Deze theorie is ook vermeld bij GEVAERT, H., De levensverzekering en de wettelijke gemeenschap, R.W., 1960-61, p. 1318; RENAULD, J., Droit patrimonial de la famille, p. 517 met aldaar vermelde verwijzingen.

(919) Gesteld wordt ook dat dit in overeenstemming is met de finaliteit van de levensverzekering. Deze is er immers op gericht te voorzien in het levensonderhoud van de verzekeringnemer-begunstigde. Wanneer het verzekeringscontract in gemeenschap zou vallen, zou aan dit doel voorbijgegaan worden aangezien de verzekeringnemer-begunstigde slechts gedeeltelijk van het verzekeringskapitaal zou kunnen genieten.

422. In dit laatste geval dient men de vraag te stellen naar het al dan niet verschuldigd zijn van een vergoeding, en naar de hoegrootheid van deze eventuele vergoeding.

Net zoals over het statuut van de levensverzekering en van de uitkering, handelt geen enkele bepaling uit het oude recht specifiek over de vergoeding bij levensverzekering⁹²⁰. De bepalingen van het gemeen recht moeten bijgevolg worden toegepast op de levensverzekering. Het eigen vermogen van de in de verzekeringsovereenkomst als begunstigde aangeduide echtgenoot heeft zich verrijkt ten nadele van het gemeenschappelijk vermogen. Er is bijgevolg vergoeding verschuldigd⁹²¹. De vraag naar de omvang van deze vergoeding is moeilijker te beantwoorden. Grosso modo komen twee oplossingen in aanmerking. Ofwel moet de hoogte van de vergoeding bepaald worden op basis van het verzekeringskapitaal, ofwel moet de hoogte van de vergoeding bepaald worden op basis van de betaalde premies.

Bij het vaststellen van de hoogte van de vergoeding op basis van het verzekeringskapitaal, worden verschillende bedenkingen gemaakt. Een eerste bedenking wordt ingegeven door de vaststelling dat, na de ontbinding van het stelsel, de premies niet langer met gemeenschapsgelden worden betaald. Slechts een deel van de verzekeringsuitkering is dus gerealiseerd door de wel met gemeenschapsgelden betaalde premies. Het is slechts de afkoopwaarde ten tijde van de ontbinding van de gemeenschap die door deze premies is verwezenlijkt zodat hoogstens een vergoeding ten belope van de afkoopsom van de verzekering bij de ontbinding van de gemeenschap verschuldigd is⁹²².

Meer fundamenteel echter zijn volgende bezwaren. Er is slechts vergoeding verschuldigd in de mate waarin het gemeenschappelijk vermogen verarmd is. Gesteld wordt dat de verzekeringsuitkering nooit deel heeft uitgemaakt van het gemeenschappelijk vermogen, zodat het gemeenschappelijk vermogen er ook niet door verarmd kan zijn. De uitbetaling van het kapitaal is het gevolg van de werking van het verzekeringscontract⁹²³. De gemeenschap is slechts verarmd ten belope van de betaalde premies. De vergoeding kan dan ook slechts gelijk zijn aan de som van deze premies⁹²⁴.

---

(920) Dit in tegenstelling tot wat het geval is in het nieuwe stelsel. Zie verder nummer 470.

(921) KAISIN, H., Assurance-vie et récompense à la communauté, T. Vred., 1965, p. 241; VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 27.

(922) Naar analogie van wat gesteld wordt door WETS, G., L'assurance (sur la vie) des maris et des parents, Bull. Ass. 1958, p. 502.

(923) VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 27.

(924) VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 27. Theorie ook vermeld bij RENAULD, J., Droit patrimonial de la famille, p. 518. Opnieuw worden hier nuances aangebracht. Onderscheid zou moeten worden gemaakt (Wordt vervolgd...)

Gesteld wordt ten slotte dat wanneer de vrouw een levensverzekering afsluit met zichzelf als begunstigde en de premies met gemeenschapsgelden worden betaald, geen vergoeding vanwege het eigen vermogen van de vrouw verschuldigd is. Volgens het oude regime moest de man in die situatie samen met zijn echtgenote optreden. Gesteld wordt dat door het optreden van de man, erop gericht de vrouw toestemming te geven tot contracteren, er tevens een vrijstelling van vergoeding heeft plaatsgehad ⁹²⁵

4. Eigen

423. Volgens de derde stelling is het uitgekeerde kapitaal steeds eigen aan de in het verzekeringscontract als begunstigde aangeduide echtgenoot, ongeacht het ogenblik van uitkering ⁹²⁶. De finaliteit van de verzekering, met name de verzorging van de als begunstigde

---

(924)(...vervolg)

naargelang de premies al dan niet overdreven zijn rekening houdend met de mogelijkheden van de verzekeringnemer. Slechts in de mate deze premies overdreven zijn rekening houdend met de mogelijkheden van de verzekeringnemer, zou een vergoeding verschuldigd zijn. Dit onderscheid, dat elders bij de vraag naar eventuele inbreng en inkorting wel moet gemaakt worden, is hier echter niet van toepassing (VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 28). Het toepassingsgebied van een specifieke regel mag immers niet uitgebreid worden. Een tweede nuancering stelt dat slechts de helft van de premies moet worden vergoed, aangezien de echtgenoot die begunstigde is van de levensverzekering ook voor de helft gerechtigde is in het gemeenschappelijk vermogen en hij bijgevolg niet zichzelf moet vergoeden : WETS, G., L'assurance (sur la vie) des maris et des parents, Bull. Ass., 1958, p. 501. Deze nuance wordt echter ten onrechte aangebracht. Er wordt hierbij immers uit het oog verloren dat het gemeenschappelijk vermogen een vermogen is onderscheiden van de vermogens van de twee echtgenoten, met andere schuldeisers en andere bestemmingen. De volledige vergoeding is dus verschuldigd en moet in aanmerking genomen worden bij de berekening van de omvang van de gemeenschap : VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 28. De derde nuance stelt dat wanneer het uitgekeerde kapitaal lager ligt dan de som van de met gemeenschapsgelden betaalde premies, slechts een vergoeding verschuldigd is ten belope van het kapitaal : VAN TIGGELEN, J., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 28. Deze nuance die terecht wordt aangebracht, heeft alles te maken met de vergoedingsregels van het oude recht. Hoewel er geen volledige eensgezindheid is in rechtsleer en rechtspraak kan als meest aanvaarde oplossing de volgende naar voor gebracht worden. Wanneer gemeenschapsgelden zijn gebruikt om een eigen goed te verwerven, is een vergoeding verschuldigd die maximaal gelijk is aan de uit de gemeenschap genomen gelden. Wanneer het met deze gemeenschapsgelden verkregen eigen goed minder waard is, moet slechts een vergoeding gelijk aan deze lagere waarde betaald worden : RENAULD, J., Droit patrimonial de la famille, p. 748 die een overzicht geeft van de uiteenlopende rechtspraak.

(925) VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 24.

(926) RENAULD, J., Droit patrimonial de la famille, p. 518 die een analogie ziet met de verzekering bij invaliditeit die ook eigen blijft. In die zin ook : BAETEMAN, G., DELVA, W. en CASMAN, H., Overzicht van rechtspraak (1961-1971). Huwelijksvermogensrecht, T.P.R., 1972, p. 453; ERNST-HENRION, M.L. en BAETEMAN, G., Chronique de jurisprudence. Chronique des régimes matrimoniaux (1949-1965), (Wordt vervolgd...)

aangeduide persoon, verzet zich ertegen dat de uitkering in gemeenschap zou vallen. De verzekeringsuitkering is dus steeds een eigen goed van de begunstigde.

424. De premies werden echter bij hypothese met gemeenschapsgelden betaald. Is het eigen vermogen dan geen vergoeding verschuldigd aan het gemeenschappelijk vermogen? Diezelfde finaliteit van de verzekering verzet zich hier tegen. Het gemeenschappelijk vermogen heeft als bestemming gebruikt te worden voor het onderhoud en de verzorging van de echtgenoten. De levensverzekering nu kadert perfect in die bestemming⁹²⁷.

c. Levensverzekering afgesloten voor het huwelijk

425. Tot dusver is slechts de situatie besproken van de levensverzekering afgesloten tijdens het huwelijk. Het is evenwel niet onmogelijk dat iemand die een levensverzekering in zijn eigen voordeel heeft afgesloten, later in het huwelijk treedt onder het wettelijk stelsel, en de premies met gemeenschapsgelden betaalt. Het vroegere wettelijk stelsel impliceerde een gemeenschap van roerende goederen en aanwinsten. De rechten in verband met een levensverzekering zijn roerende goederen. Er bestaat bijgevolg geen wezenlijk verschil in behandeling naargelang de levensverzekering voor of tijdens het huwelijk werd afgesloten. Hier opnieuw zijn de drie hiervoor beschreven stellingen verdedigbaar⁹²⁸.

---

(926)(...vervolg)

J.T., 1967, p. 363. SCHICKS, A. en VANISTERBEEK, A., Traité formulaire de la pratique notariale, V, Le droit civil, p. 177 lijkt deze stelling ook te verdedigen.

(927) RENAULD, J., Droit patrimonial de la famille, p. 518. Anders : SCHICKS, A. en VANISTERBEEK, A., Traité formulaire de la pratique notariale, V, Le droit civil, p. 177 die wel vergoeding voorstaan. Zij zien juist hier het verschil met de kwalificatie als schenking. In dat geval is er geen vergoeding verschuldigd.

(928) Gesteld kan vooreerst worden dat het recht op de verzekeringsuitkering of meer algemeen het recht op het contract dat de echtgenoot bezit op het ogenblik van zijn huwelijk als roerend goed in de gemeenschap valt op grond van het oude artikel 1401, 1° van het Burgerlijk Wetboek. Het recht op de uitkering valt dan in gemeenschap. Wanneer het kapitaal tijdens het huwelijk uitgekeerd wordt, valt het in gemeenschap. Het gevolg hiervan is dat het kapitaal dus in gemeenschap valt terwijl de premies vervallen voor het huwelijk met eigen gelden zijn betaald. De vraag naar het verschuldigd zijn van een vergoeding stelt zich. Het recht op de uitkering van het verzekeringskapitaal is echter in gemeenschap gevallen door de werking van de wet. De vermogensverschuiving, van het eigen vermogen van de echtgenoot naar het gemeenschappelijk vermogen is niet zonder oorzaak, wat aanleiding zou geven tot vergoeding, zij is het resultaat van de werking van de wet. Wanneer het kapitaal bij de ontbinding van het huwelijk nog niet is uitgekeerd, dient bij de operatie van vereffening en verdeling rekening gehouden te worden met het levensverzekeringscontract. Volgens de tweede stelling wordt opnieuw niet het statuut van het recht op uitkering onderzocht, maar het statuut van de uitkering zelf. Een onderscheid wordt gemaakt naargelang het kapitaal tijdens het huwelijk of na de ontbinding ervan wordt uitgekeerd. Wanneer het
(Wordt vervolgd...)

d. Afkoop van de levensverzekering

426. Tot dusver werd de situatie besproken waar het uitgekeerde kapitaal het gevolg is van de gewone uitwerking van de levensverzekering. Het is echter ook mogelijk dat de levensverzekering voortijdig beëindigd wordt door gebruik te maken van het recht op afkoop. Het recht op afkoop komt toe aan de verzekeringnemer, terwijl het recht op uitkering van het kapitaal toekomt aan de in het verzekeringscontract aangewezen begunstigde ⁹²⁹. Aangezien in deze hypothese de verzekeringnemer en de begunstigde dezelfde zijn, verandert de situatie slechts in beperkte mate naargelang een uitkering gebeurt volgens de gewone werking van het verzekeringscontract of ten gevolge van het recht op afkoop. De beneficiaris blijft dus ongewijzigd. Enkel het ogenblik van uitbetaling kan beïnvloed worden. De bovenvermelde stellingen kunnen ongewijzigd toegepast worden op de uitgekeerde afkoopwaarde.

---

(928)(...vervolg)

kapitaal tijdens het huwelijk wordt uitgekeerd, valt het in gemeenschap, als roerende aanwinst. Wanneer het kapitaal na ontbinding van het huwelijk uitgekeerd wordt, is het een eigen goed van de begunstigde. Overeenkomstig de derde stelling is het uitgekeerde kapitaal steeds eigen, ongeacht het ogenblik van uitkering en is geen vergoeding verschuldigd voor de met gemeenschapsgelden betaalde premies.

- (929) Het recht op afkoop is eigen aan de verzekeringnemer: Kh. Gent, 16 november 1929, R.G.A.R., 1933, nr. 1121, 1; Rb. Dinant, 28 december 1933, R.G.A.R., 1934, nr. 1492; Rb. Luik, 16 januari 1957, Bull. Ass., 1957, p. 121. Anders: Rb. Brussel, 23 maart 1943, Bull. Ass., 1943, p. 578, noot R.F.. Het recht op afkoop ontstaat bij de ondertekening van het levensverzekeringscontract: Kh. Luik, 7 maart 1939, Bull. Ass., 1939, p. 366; R.G.A.R., 1939, nr. 3013, 1.

III. Levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot

a. Algemeen

427. In de oude wetgeving op de huwelijksvermogensstelsels bestonden er geen specifieke wetsbepalingen die de situatie regelden van de levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot⁹³⁰. Een oplossing moet derhalve gezocht worden aan de hand van algemene beginselen. De kwalificatie van de levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot, is hierbij van bijzonder groot belang.

b. Kwalificatie van de rechtshandeling

1. Handeling om niet

428. Meestal wordt de levensverzekering afgesloten door de echtgenoot-verzekeringnemer in het voordeel van zijn echtgenoot gekwalificeerd als een onrechtstreekse schenking⁹³¹. Bij een onrechtstreekse schenking geldt normaal de algemene regel uit het schenkingsrecht dat vrijgevigheid niet vermoed wordt: een schenking moet bewezen worden. Van deze algemene regel zou hier echter afgeweken worden. Bij een levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere, zou men wel vrijgevigheid vermoeden⁹³².

---

(930) Net zoals dit het geval is onder de huidige wetgeving. Zie verder nummer 481.

(931) BAETEMAN, G., DELVA, W. en CASMAN, H., Overzicht van rechtspraak (1961-1971). Huwelijksvermogensrecht, T.P.R., 1972, p. 453; DEKKERS, R., Handboek burgerlijk recht, III, Huwelijkstelsels. Erfrecht. Giften, p. 61; DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge, VIII, 1, Les libéralités, les donations, p. 854; GEVAERT, H., De levensverzekering en de wettelijke gemeenschap, R.W., 1960-61, p. 1319; LE HON, M.A., Assurance sur la vie en droit belge. Le capital et les primes dans la succession, la communauté, la faillite, R.G.A.R., 1940, nr. 3166; R.P.D.B., tw. Assurances terrestres (contrats particuliers), p. 329; SCHICKS, A. en VANISTERBEEK, A., Traité formulaire de la pratique notariale. Droit commercial, p. 860; STIENON, P., Libéralités entre époux. Gains de survie et avantages matrimoniaux, p. 275; VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 30. Zie ook: Rb. Bergen, 17 maart 1931, Rev. Prat. Not., 1937, p. 243.

(932) LE HON, M.A., Assurance sur la vie en droit belge. Le capital et les primes (Wordt vervolgd...)

429. Wanneer de begunstigde van de verzekering om niet is aangeduid, wordt ervan uitgegaan dat de algemene bepalingen in verband met de schenkingen van toepassing zijn. Dit houdt in dat het geschonkene in beginsel, opnieuw overeenkomstig het oude artikel 1401, 1 van het Burgerlijk Wetboek als roerende aanwinst in de gemeenschap valt. De schenker beschikt echter over de mogelijkheid af te wijken van de algemene regel en te bepalen dat het geschonkene in het eigen vermogen van de begiftigde valt. In de regel wordt deze bedoeling van de schenker niet vermoed, maar moet ze bewezen worden. Voor de levensverzekering, door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere, aanvaardt men echter een afwijking. Men vermoedt hier dat de schenker bepaald heeft dat het geschonkene in het eigen vermogen van de als begunstigde in het levensverzekeringscontract aangeduide echtgenoot valt, zodat hiervoor voor de tweede maal afgeweken wordt van de normaal geldende regels⁹³³.

430. De premies voor de levensverzekering, door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere echtgenoot, kunnen ofwel met eigen gelden van de echtgenoot-verzekeringnemer ofwel met gemeenschapsgelden betaald worden. Wanneer de premies betaald zijn met eigen gelden van de andere echtgenoot, stelt zich de vraag naar inkorting, wanneer de premies met gemeenschapsgelden zijn betaald, moet nagegaan worden of geen vergoeding verschuldigd is. Een antwoord op de vraag naar inkorting kan gevonden worden in artikel 43 van de Verzekeringswet⁹³⁴. Overeenkomstig artikel 43 zijn het de "door de verzekerde gedane stortingen", dus de premies, die desgevallend voor inkorting in aanmerking komen. Hierbij moet opgemerkt worden dat inkorting te maken heeft met de reserve die van openbare orde is, zodat niet vooraf kan vrijgesteld worden van inkorting⁹³⁵.

---

(932)(...vervolg)

dans la succession, la communauté, la faillite, R.G.A.R., 1940, nr. 3166; R.P.D.B., tw. Assurances terrestres (contrats particuliers), p. 329; VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 30.

(933) DEKKERS, R., Handboek burgerlijk recht, III, Huwelijkstelsels. Erfrecht. Giften, p. 61; DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge, VIII, 1, Les libéralités, les donations, p. 857; DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge, X 1, Les régimes matrimoniaux, p. 362; KLUYSKENS, A., Beginnelsen van Burgerlijk Recht, VIII, Het huwelijkscontract, p. 88; LE HON, M.A., Assurance sur la vie en droit belge. Le capital et les primes dans la succession, la communauté, la faillite, R.G.A.R., 1940, nr. 3166; STIENON, P., Libéralités entre époux. Gains de survie et avantages matrimoniaux, p. 278; VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 30.

(934) Wet van 11 juni 1874 (B.S. 14 Juni 1874).

(935) LE HON, M.A., Assurance sur la vie en droit belge. Le capital et les primes dans la succession, la communauté, la faillite, R.G.A.R., 1940, nr. 3166.

431. Wanneer de premies met gemeenschapsgelden werden betaald, moet de vraag gesteld worden of niet, overeenkomstig artikel 1437 oud Burgerlijk Wetboek, een vergoeding verschuldigd is. Dit zou niet het geval zijn ⁹³⁶. Artikel 1437 oud van het Burgerlijk Wetboek veronderstelt immers een vermogensverschuiving zonder oorzaak. In casu heeft de vermogensverschuiving wel een oorzaak, met name de vrijgevigheid. De echtgenoot die in het verzekeringscontract als begunstigde is aangeduid, is bijgevolg geen vergoeding verschuldigd aan het gemeenschappelijk vermogen ⁹³⁷. Een vergoeding zou eventueel wel verschuldigd zijn door de echtgenoot-verzekeringnemer. Hij immers gebruikt gemeenschapsgelden om een persoonlijke vrijgevigheid te realiseren. Uit het gemeenschappelijk vermogen wordt geld geput om een persoonlijke schuld, gevolg van de vrijgevigheid, te voldoen ⁹³⁸. Ook andere argumenten worden aangehaald om vergoeding uit te sluiten. Zo wordt ook gesteld dat de in de verzekering aangeduide begunstigde geen vergoeding moet betalen op basis van een stilzwijgende vrijstelling door de verzekeringnemer. Deze vrijstelling van vergoeding zou mogelijk zijn aangezien het oude artikel 1437 van het Burgerlijk Wetboek niet van openbare orde is ⁹³⁹. Deze stelling is echter te voortvarend. Onder het oude recht gold

-
- (936) De tegengestelde mening wordt echter ook verdedigd. Vergoeding zou wel verschuldigd zijn voor met gemeenschapsgelden betaalde premies. Deze vergoeding zou bij aanvaarding van de gemeenschap gelijk zijn aan de helft van de som van de met gemeenschapsgelden betaalde premies. Als argument wordt hier aangehaald dat de aanvaardende echtgenoot-begunstigde toch voor de helft gerechtigd is in het gemeenschappelijk vermogen. Wanneer de begunstigde echtgenote de gemeenschap niet zou aanvaarden, zou de vergoeding gelijk zijn aan de totale som van de met gemeenschapsgelden betaalde premies. Hierover: DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge, X 1, Les régimes matrimoniaux, p. 363; R.P.D.B., tw. Assurances terrestres (contrats particuliers), p. 329; VAN EECKHOUT, W., Assurances terrestres. Traité théorique et pratique, p. 320. Zie de verschillende redeneringen die mogelijk zijn: C.H., Assurance contractée par le mari au profit de la femme. Primes payées par la communauté. Récompense. Imputation et rapport. Droit de succession, Ann. Not. Enr., 1927, p. 41.
- (937) DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge, VIII, 1, Les libéralités, les donations, p. 856; GEVAERT, H., De levensverzekering en de wettelijke gemeenschap, R.W., 1960-61, p. 1321; LE HON, M.A., Assurance sur la vie en droit belge. Le capital et les primes dans la succession, la communauté, la faillite, R.G.A.R., 1940, nr. 3166; RENAULD, J., Droit patrimonial de la famille, p. 516; VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 32; WETS, G., L'assurance (sur la vie) des maris et des parents, Bull. Ass., 1958, p. 503. Zie ook de rechtspraak: Rb. Luik, 3 december 1913, Rev. Prat. Not., 1914-1918, p. 263; Luik, 27 juli 1914, B.J., 1919, p. 440, noot L.T. die stelt dat wanneer de operatie als een schenking gekwalificeerd wordt geen vergoeding verschuldigd is maar wel inbreng.
- (938) GEVAERT, H., De levensverzekering en de wettelijke gemeenschap, R.W., 1960-61, p. 1321; VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 32 die stelt dat vergoeding slechts verschuldigd is wanneer dit uitdrukkelijk is bepaald.
- (939) Stelling aangehaald en verworpen bij : DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge, X 1, Les régimes matrimoniaux, p. 362. LE HON, M.A., Assurance sur
(Wordt vervolgd...)

de regel van de onveranderlijkheid van het huwelijksvermogensstelsel. Deze regel, die van openbare orde was, hield niet alleen de onmogelijkheid in om tijdens het huwelijk naar een ander vermogensstelsel over te gaan, hij verzette er zich ook tegen dat echtgenoten tijdens het huwelijk aan hun huwelijksvermogensstelsel wijzigingen aanbrachten⁹⁴⁰. Tijdens het stelsel kunnen de echtgenoten bijgevolg niet afwijken van de vigerende vergoedingsregels. Eens het huwelijk ontbonden is, kunnen de echtgenoten tijdens de vereffening en verdeling, bij wijze van transactie of schenking, wel afwijkende vergoedingsregelen hanteren, aangezien de grond tot nietigheid dan verdwenen is⁹⁴¹.

Een derde argument dat aangehaald wordt om vergoeding uit te sluiten, wordt geput uit de vaststelling dat er geen "verarming" is van het gemeenschappelijk vermogen. Het geld waarmee de premies zijn betaald, dient toch om opgebruikt te worden, het is "huishoudgeld", bestemd om te worden gebruikt voor het gezin⁹⁴². Dit argument kan moeilijk doorslaggevend zijn. In de wet zelf wordt immers nergens in de vergoedingsregeling een onderscheid gemaakt naargelang de in het voordeel van het eigen vermogen gebruikte gemeenschapsgeld al dan niet "huishoudgeld" is.

2. Handeling onder bezwarende titel

432. Wanneer men in de levensverzekering, door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot, geen schenking ziet, zal men er veelal toe besluiten dat het verzekeringskapitaal of de schuldvordering tegenover de verzekeringsmaatschappij

---

(939)(...vervolg)

la vie en droit belge. Le capital et les primes dans la succession, la communauté, la faillite, R.G.A.R., 1940, nr. 3166; R.P.D.B., tw. Assurances terrestres (contrats usuels), p. 329; STIENON, P., Libéralités entre époux. Gains de survie et avantages matrimoniaux, p. 280 en auteurs aangehaald bij: RENAULD, J., Droit patrimonial de la famille, p. 735. Zie ook de rechtspraak: Rb. Bergen, 17 maart 1931, Rev. Prat. Not., 1937, p. 243 stelt dat de begunstigde echtgenoot vergoeding verschuldigd is tenzij uitdrukkelijk of stilzwijgend vrijstelling van vergoeding is gegeven; Rb. Bergen, 17 maart 1937, R.G.A.R., 1937, nr. 2383, 1, met verwijzing naar rechtsleer, dat stelt dat het hierbij onbelangrijk is of de premies met inkomen of kapitaal zijn betaald; Rb. Dinant, 18 januari 1962, Bull. Ass., 1963, p. 189, noot R.F..

(940) DELVA, W., Huwelijksvermogensstelsels. Het huwelijkscontract. Algemene beginselen, in A.P.R., p. 184, meer bepaald p. 189 en de aldaar aangehaalde verwijzingen; RENAULD, J., Droit patrimonial de la famille, p. 735.

(941) DELVA, W., Huwelijksvermogensstelsels. Het huwelijkscontract. Algemene beginselen, in A.P.R., p. 201; RENAULD, J., Droit patrimonial de la famille, p. 736.

(942) R.P.D.B., tw. Assurances terrestres (contrats usuels), p. 329; WETS, G., L'assurance (sur la vie) des maris et des parents, Bull. Ass., 1958, p. 503. Zie ook de rechtspraak: Luik, 27 juli 1914, B.J., 1919, p. 440; Kh. Luik, 14 januari 1936, Bull. Ass., 1936, p. 167, waar gesteld wordt dat geen vergoeding verschuldigd is aan het gemeenschappelijk vermogen wanneer de premies met inkomen van de verzekeringnemer zijn betaald.

overeenkomstig artikel 1401, 1 (oud) van het Burgerlijk Wetboek, als aanwinst in het gemeenschappelijk vermogen valt ⁹⁴³.

433. Toch impliceert het feit dat men het afsluiten door de verzekeringnemer van een levensverzekering in het voordeel van zijn echtgenoot niet kwalificeert als een schenking, niet automatisch dat de schuldvordering op de verzekeringsmaatschappij in gemeenschap valt. Gesteld wordt dat deze integendeel eigen zijn ten gevolge van artikel 43 van de verzekeringswet, dat stelt dat de uitkering "toebehoort aan de in het contract aangeduide persoon" ⁹⁴⁴. De natuur zelf van de levensverzekering, die erop gericht is de verzorging van de begunstigde echtgenoot te waarborgen, verzet zich ertegen dat de uitkering in gemeenschap zou vallen ⁹⁴⁵.

434. In dezelfde richting gaat een andere stelling waarbij ervan uitgegaan wordt dat de verzekeringnemer, door het afsluiten van een verzekering in het voordeel van zijn echtgenoot, voldoet aan een natuurlijke verbintenis ⁹⁴⁶. Bij deze stelling worden kantmeldingen gemaakt. Om van het vervullen van een natuurlijke verbintenis te kunnen spreken,

---

(943) VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 30 waar tevens gesteld wordt dat partijen in het contract een andere regeling kunnen voorzien. Verwarring bestaat bij de auteurs. Sommigen spreken over het statuut van het verzekeringskapitaal en kijken helemaal niet naar het statuut van het recht op het levensverzekeringscontract in het algemeen of het recht op uitkering in het bijzonder. Wat het bestaan en de hoogte van een vergoeding betreft, gelden hier de regels van toepassing in het geval waar een verzekeringnemer een levensverzekering afsluit in zijn eigen voordeel.

(944) RENAULD, J., Droit patrimonial de la famille, p. 516.

(945) Hier opnieuw kunnen de premies ofwel met gemeenschapsgeld ofwel met eigen geld van de verzekeringnemer betaald zijn. Wanneer de premies met gemeenschapsgelden betaald zijn, heeft de begunstigde echtgenoot dus een eigen goed verworven doormiddel van gemeenschapsgelden. De vraag naar het al dan niet verschuldigd zijn van een vergoeding stelt zich bijgevolg. Gesteld wordt dat geen vergoeding verschuldigd is omdat de besteding van het gemeenschappelijk vermogen aan het betalen van premies voor een verzekering in het voordeel van één der echtgenoten volledig strookt met de bestemming van het gemeenschappelijk vermogen (RENAULD, J., Droit patrimonial de la famille, p. 518). Anders: Rb. Brussel, 23 juni 1909, B.J., 1909, p. 1004 waar gesteld wordt dat wanneer een man een levensverzekering afsluit in het voordeel van zijn vrouw en de premies met gemeenschapsgelden betaald zijn, vergoeding verschuldigd is tenzij bewezen wordt dat het om een schenking gaat. Geen antwoord wordt gegeven op de vraag of de premies betaald met eigen gelden van de verzekeringnemer aanleiding kunnen geven tot inkorting. Logischerwijze zal dit niet het geval zijn aangezien de kwalificatie van de operatie als onrechtstreekse schenking resoluut van de hand wordt gewezen. Nergens echter wordt gesteld wat dan wel de oorzaak is van het afsluiten door de ene echtgenoot van een levensverzekering in het voordeel van de andere. Wellicht wordt ervan uitgegaan dat de verzorgingsgedachte hier aan de basis ligt.

(946) GEVAERT, H., De levensverzekering en de wettelijke gemeenschap, R.W., 1960-61, p. 1320 en de verwijzingen aldaar. Deze kwalificatie wordt ook onder het huidige recht gehanteerd.

moet er behoefte zijn langs de kant van de als begunstigde aangeduide echtgenoot⁹⁴⁷. Verder moet aan deze behoefte volledig tegemoetgekomen worden door de verzekering, zoniet is de natuurlijke verbintenis niet vervuld⁹⁴⁸.

435. In diezelfde lijn wordt gesteld dat een verzekeringnemer, door zijn echtgenoot als begunstigde aan te duiden in een levensverzekering, eenvoudig de verzorgingsplicht tussen echtgenoten nakomt⁹⁴⁹.

3. Belang van de kwalificatie

436. Meestal kwalificeert men de levensverzekering, door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot, als een onrechtstreekse schenking omdat men wil bereiken dat het verzekeringskapitaal in het eigen vermogen van de echtgenoot-begunstigde terechtkomt⁹⁵⁰.

Het al dan niet kwalificeren als schenking is echter niet zonder belang, met name ook in verband met de al dan niet toepasselijkheid van de artikelen 299 en 1096 van het Burgerlijk Wetboek. Dit vraagstuk bestaat nog in gelijke mate onder het nieuwe huwelijksvermogensrecht en wordt dan ook daar behandeld.

c. Levensverzekering afgesloten voor het huwelijk

437. De situatie van de levensverzekering afgesloten voor het huwelijk, verschilt niet fundamenteel van deze van de levensverzekering afgesloten tijdens het huwelijk. Wel zal de aanduiding voor het huwelijk van de latere echtgenoot als begunstigde van de levensverzekering, vaker gekwalificeerd worden als een rechtshandeling te bezwarenden titel. In de regel wordt niet vermoed dat iemand uit vrijgevigheid als begunstigde in een

---

(947) DUBUISSON, B., L'assurance-vie dans le droit des libéralités et des successions, R.G.A.R., 1986, nr. 11.107.

(948) FACQ, J., Enkele familiaalvermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering tussen echtgenoten, R.W., 1982-83, p. 1786.

(949) STIENON, P., Libéralités entre époux. Gains de survie et avantages matrimoniaux, p. 276. Stelling aangehaald bij: DUBUISSON, B., L'assurance-vie dans le droit des libéralités et des successions, R.G.A.R., 1986, nr. 11.107; VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 47. Zie ook de rechtspraak: Antwerpen, 12 september 1979, Bull. Ass., 1982, p. 191 noot H.B. waar erop gewezen wordt dat de levensverzekering aanvankelijk was aangegaan als waarborg voor een lening.

(950) Anderen bereiken blijkbaar op een andere manier eenzelfde resultaat. Zie nummer 433.

levensverzekering wordt aangeduid. Als uitzondering op deze algemene regel zou er wel vrijgevigheid vermoed worden wanneer de ene echtgenoot een levensverzekering afsluit met de andere als begunstigde. Dit vermoeden is vanzelfsprekend niet toepasselijk wanneer de verzekeringnemer en de begunstigde nog niet gehuwd zijn ⁹⁵¹. Evenmin kan er om dezelfde reden een beroep gedaan worden op het andere vermoeden, met name dat de schenker wenst dat het geschonkene niet in de gemeenschap valt.

438. Bij het huwelijk van de begunstigde zal het recht op de levensverzekering of het recht op uitkering van het verzekeringkapitaal, in normale omstandigheden, als roerend goed in de gemeenschap vallen. De kwalificatie van de rechtshandeling heeft hier geen enkel belang. De toepasselijke redenering is dan dezelfde als die gehouden ter gelegenheid van de kwalificatie van de operatie als overeenkomst onder bezwarende titel.

439. Wanneer toch afgeweken wordt van de algemene regel en uitdrukkelijk door de schenker gesteld wordt dat het geschonkene in geen enkel geval in gemeenschap zal vallen, is de te volgen redenering dezelfde als in de situatie waarin het aanduiden van de begunstigde tijdens het huwelijk gebeurde.

440. Wel heeft het feit dat de onrechtstreekse schenking plaatsgevonden heeft voor het huwelijk invloed op de toepasselijkheid van de artikelen 299 en 1096 van het Burgerlijk Wetboek. Aangezien deze materie onder de huidige wetgeving onveranderd is gebleven, wordt dit probleem verder behandeld.

d. Afkoop van de levensverzekering

441. Tot nu toe is de situatie onderzocht waarbij het verzekeringscontract zijn gewone uitwerking heeft. Wat is nu de situatie bij afkoop van de levensverzekering? Het afkooprecht is een recht dat, volgens het verzekeringsrecht, toebehoort aan de verzekeringnemer ⁹⁵². Wanneer echter een derde als begunstigde in het levensverzekerings-

---

(951) Het kan ook gebeuren dat een levensverzekering afgesloten wordt voor de verzekeringnemer gehuwd is, terwijl na het huwelijk de echtgenoot van de verzekeringnemer als begunstigde van de levensverzekering wordt aangeduid, of hij deze aanduiding aanvaardt. Voor de vraag of men deze situatie moet behandelen als een levensverzekering afgesloten voor het huwelijk of tijdens het huwelijk, zie nummer 491, noot 1050.

(952) Bij de afkoop krijgt de verzekeringnemer zijn individuele wiskundige provisie uitbetaald. Zie hierover: ERNAULT, J., *Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie*, in *Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux*, p. 99. De individuele wiskundige provisie is de vermogenswaarde die opgebouwd wordt naarmate premies worden betaald. De wiskundige provisie is eigendom van de verzekeringsmaatschappij. De verzekeringnemer heeft echter een schuldvordering tegenover de verzekeringsmaatschappij ten belope van de individuele provisie. Hier-
(Wordt vervolgd...)

contract is aangeduid, en hij deze begunstiging aanvaard heeft, kan de verzekeringnemer nog slechts gebruik maken van het recht van afkoop mits toestemming van deze derde-begunstigde ⁹⁵³. Dit betekent uiteraard een complicatie vergeleken met de situatie waar verzekeringnemer en begunstigde dezelfde persoon zijn.

442. De vraag rijst naar het statuut, zowel van het recht van afkoop als van de verzekeringsuitkering, wanneer verzekeringnemer en begunstigde gehuwd zijn onder het oude stelsel. Net zoals het recht op uitkering van het kapitaal, is het recht om afkoop te vragen een roerende aanwinst, die in gemeenschap valt. Er is geen moeilijkheid wanneer de afkoopwaarde uitgekeerd wordt tijdens het huwelijk: ook zij valt als roerende aanwinst in gemeenschap. Wanneer de afkoopwaarde echter uitgekeerd wordt na de ontbinding van het stelsel, kan zij, bij ontstentenis van een gemeenschap, niet langer in gemeenschap vallen. De afkoopsom, uitgekeerd na de ontbinding van het stelsel, is een eigen goed van de verzekeringnemer. Op deze manier komt men dus terecht in de hierboven besproken situatie waar een echtgenoot een levensverzekering afsluit in zijn eigen voordeel ⁹⁵⁴.

---

(952)(...vervolg)

over: DUBUISSON, B., Les opérations sur réserve mathématique, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 122; ERNAULT, J., Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 96.

(953) DUBUISSON, B., Les opérations sur réserve mathématique, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 155; VANDEPUTTE, R., Inleiding tot het verzekeringsrecht, in DILLEMANS, R. en VAN GERVEN, W. (red.), Beginselen van Belgisch privaatrecht, p. 219; VAN EECKHOUT, W., Le droit des assurances terrestres, p. 298; Antwerpen, 12 september 1979, Bull. Ass., 1982, p. 191. Door de werking van het recht van afkoop wordt afbreuk gedaan aan de normale werking van het verzekeringscontract: het verzekeringskapitaal wordt niet uitgekeerd aan de begunstigde, de afkoopwaarde wordt betaald aan de verzekeringnemer, tenzij andersluidende bepaling: DUBUISSON, B., Les opérations sur réserve mathématique, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 155.

(954) Toch mag deze situatie (afkoop) niet volledig gelijkgesteld worden met de situatie waarin het verzekeringscontract normale uitwerking heeft. Dit onderscheid, dat echter alleen belang heeft onder de nieuwe wet, zal dan ook slechts daar behandeld worden. Zie de uitspraken hieraangaande : Rb. Brussel, 14 februari 1984, R.W. 1984-85, 953, n. FACQ, J.; Brussel 28 mei 1985, R.W. 1985-86, 2559, n. STANDAERT, M.; Cass. 27 juni 1986, R.W. 1986-87, 1685. Onder de oude wet was de situatie wel dezelfde aangezien noch voor de situatie waar de levensverzekering normale uitwerking had, noch voor het geval waar de levensverzekering werd afgekocht specifieke wettelijke bepalingen golden.

IV. Levensverzekering die teruggebracht kan worden tot de vorige twee verzekeringsvormen

a. Algemeen

443. De tot nu toe behandelde levensverzekeringen maken in feite de oervorm van de levensverzekering uit. Allerhande combinaties zijn mogelijk, maar uiteindelijk zijn alle "samengestelde" levensverzekeringen tot deze oervorm te herleiden. Veel voorkomende "samengestelde" levensverzekeringen zijn de levensverzekering afgesloten door beide echtgenoten samen, waarbij voor het geval van overlijden van één van de partners of de langstlevende van hen als begunstigde wordt aangeduid (de gezamenlijke levensverzekering), en de "gemengde" levensverzekering. De gemengde levensverzekering is de levensverzekering waarbij de uitkering naargelang de omstandigheden en het vervullen van voorwaarden plaats heeft bij leven of bij overlijden. In concreto wordt vaak bepaald dat het kapitaal bij het bereiken van een bepaalde leeftijd aan de verzekeringnemer wordt betaald, en bij vooroverlijden aan zijn echtgenoot.

Een tweede reeks levensverzekeringen die kunnen teruggebracht worden tot één van de oervormen van de levensverzekering, zijn de levensverzekeringen afgesloten zonder aanduiding van begunstigde. Wanneer immers in een levensverzekering geen begunstigde is aangeduid, wordt de verzekeringnemer, overeenkomstig artikel 1122 van het Burgerlijk Wetboek geacht voor zichzelf en zijn erfgenamen bedongen te hebben ⁹⁵⁵.

Een levensverzekering kan ook door een derde afgesloten worden in het voordeel van één of beide echtgenoten. Deze constructie kan niet teruggebracht worden tot één van de eenvoudige vormen van de levensverzekering, maar dezelfde beginselen zijn van toepassing.

b. Samengestelde levensverzekering

444. De behandeling van deze gecombineerde vormen van levensverzekering is nog dezelfde gebleven onder de nieuwe wet. Ze zal dan ook daar behandeld worden.

c. Levensverzekering zonder aanduiding van begunstigde

445. In een eerste hypothese wordt het kapitaal bij leven uitgekeerd. In deze hypothese kan de levensverzekering afgesloten zonder aanduiding van begunstigde, herleid worden tot een levensverzekering afgesloten door de verzekeringnemer in eigen voordeel.

---

(955) De mogelijkheid om vooralsnog een derde begunstigde aan te duiden blijft bestaan. Deze aanduiding werkt retroactief. Zie: VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 21.

De regels besproken bij de behandeling van de levensverzekering afgesloten door een echtgenoot in zijn eigen voordeel, zijn hier dan ook toepasselijk. Ze zijn echter niet onverkort toepasselijk. Het eigene van de levensverzekering afgesloten zonder aanduiding van begunstigde dringt enkele nuances op. Wanneer de premies in het kader van een verzekering door de ene echtgenoot afgesloten in zijn eigen voordeel met eigen gelden worden betaald, gaat het om een belegging, zodat het recht op de uitkering en ook de uitkering zelf een eigen goed zijn van deze echtgenoot-verzekeringnemer. In dit geval, waar de verzekeringnemer zichzelf niet uitdrukkelijk als begunstigde heeft aangeduid, wordt hij als het ware toevallig, door de werking van de wet, begunstigde. Men kan hier dan ook niet echt spreken van een belegging, zodat ook in het geval waar de premies met eigen gelden zijn betaald, het recht op de uitkering en de uitkering zelf als roerende goederen in de gemeenschap vallen ⁹⁵⁶.

446. In een tweede hypothese wordt het kapitaal bij overlijden uitgekeerd. Dit heeft onmiddellijk twee gevolgen: het kapitaal wordt uitgekeerd aan de rechtsopvolgers van de verzekeringnemer en het wordt uitgekeerd na de ontbinding van het huwelijk. In feite maakt het feit dat het kapitaal uitgekeerd wordt aan de rechtsopvolgers van de verzekeringnemer niet zoveel verschil uit. Zoals het woord zelf zegt, komen de rechtsopvolgers in de plaats van de verzekeringnemer, zij volgen zijn persoon op, zij zijn geen derden. De verzekeringsuitkering wordt in dit geval noodzakelijkerwijs betaald na de ontbinding van het huwelijksvermogensstelsel. Het is immers slechts door het overlijden van de verzekeringnemer dat zijn rechtsopvolgers in aanmerking komen om het kapitaal te ontvangen. Door ditzelfde overlijden echter wordt de gemeenschap ontbonden. De toepasselijke regels zijn dus de regels in verband met de levensverzekering door de verzekeringnemer in eigen belang afgesloten, waar het kapitaal na de ontbinding van het stelsel wordt uitgekeerd ⁹⁵⁷.

d. Levensverzekering afgesloten door een derde

447. In de levensverzekering door de derde afgesloten, kan één van de echtgenoten ofwel onder bezwarende titel ofwel om niet als begunstigde zijn aangeduid. In beide gevallen is het verworvene een roerende aanwinst die overeenkomstig artikel 1401,

---

(956) VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 22 met weergave van tegengestelde meningen. Zie: GEVAERT, H., De levensverzekering en de wettelijke gemeenschap, R.W., 1960-61, p. 1315.

(957) Het gevolg hiervan is dat het verzekeringskapitaal uitbetaald wordt aan de erfgenamen van de verzekeringnemer, maar dat deze erfgenamen indien nodig aan de gemeenschap een vergoeding verschuldigd zijn. Zie: VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 22.

1 oud van het Burgerlijk Wetboek in gemeenschap valt ⁹⁵⁸. Wel kan de derde in geval van een schenking stipuleren dat het voordeel eigen zal zijn. Dit voorbehoud kan ook stilzwijgend gemaakt worden ⁹⁵⁹.

V. Ander stelsel dan het wettelijk stelsel

a. Algemeen

448. Hier worden voornamelijk volgende twee hypothesen besproken. Vooreerst wordt de situatie besproken van echtgenoten gehuwd onder het stelsel van scheiding van goederen. Daarna wordt de situatie besproken van echtgenoten gehuwd onder een stelsel van bedongen gemeenschap.

b. Bedongen gemeenschap

449. Om hier het statuut van het recht op de uitkering van het kapitaal en van het kapitaal zelf te kennen, moeten de bepalingen van het huwelijkscontract nagegaan worden.

c. Scheiding van goederen

450. Onder de oude wet diende hier voornamelijk aandacht geschonken te worden aan de bekwaamheid van de echtgenote om een verzekering af te sluiten. Wat het statuut van de goederen betreft, is de situatie onder het oude recht dezelfde als onder het nieuwe recht. Het probleem zal dan ook daar behandeld worden.

---

(958) Wanneer het verzekeringskapitaal na de ontbinding van het gemeenschapsstelsel uitgekeerd wordt, zal eventueel vergoeding verschuldigd zijn. Specifieke regels zijn hier echter van toepassing. De gemeenschap is immers niet verarmd met de premies, die ze nooit betaald heeft. Gesteld wordt dat de gemeenschap verarmd is met de schuldvordering op de uitkering. Hierover: WETS, G., L'assurance (sur la vie) des maris et des parents, Bull. Ass., 1958, p. 504.

(959) GEVAERT, H., De levensverzekering en de wettelijke gemeenschap, R.W., 1960-61, 1324. Zie voor de rechtspraak: Rb. Aarlen, 11 juni 1970, Jur. Liège, 1970-71, p. 45; Luik, 20 april 1972, Jur. Liège, 1972-73, p. 73.

B. Ontstaangeschiedenis van de nieuwe wetsbepalingen ingevoerd bij de wet van 14 juli 1976

I. Algemeen

451. In tegenstelling tot wat het geval was onder de oude wet, heeft de nieuwe wet specifieke bepalingen ingevoerd betreffende de familiaal vermogensrechtelijke implicaties van de levensverzekering afgesloten in het voordeel van één van de echtgenoten ⁹⁶⁰. De nieuwe specifieke bepalingen zijn terug te vinden, enerzijds in het Burgerlijk Wetboek, en anderzijds in de Verzekeringswet. Artikel 1400,7 van het Burgerlijk Wetboek stelt dat eigen zijn de rechten verbonden aan een personenverzekering door de begunstigde zelf gesloten, die hij verkrijgt bij het overlijden van zijn echtgenoot of na de ontbinding van het stelsel. Aan artikel 43 van de Verzekeringswet ⁹⁶¹ werden een tweede en een derde paragraaf toegevoegd ⁹⁶². De tweede paragraaf van artikel 43 van de Verzekeringswet bespreekt de concrete werking van de inbreng en inkorting in geval van een levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere. De derde paragraaf bespreekt de vergoedingsregeling in verband met de levensverzekering van onder het wettelijk stelsel gehuwde echtgenoten.

Deze nieuwe specifieke bepalingen behandelen niet alle familiaal vermogensrechtelijke aspecten van een levensverzekering afgesloten in het voordeel van één van de echtgenoten. Het statuut (eigen of gemeenschappelijk) van de rechten verbonden aan een personenverzekering, afgesloten door één echtgenoot in het voordeel van de andere echtgenoot, wordt niet door een specifieke wetsbepaling geregeld ⁹⁶³. Het is verder niet onmiddellijk duidelijk of de derde paragraaf van artikel 43 van de Verzekeringswet de vergoedingsregeling weergeeft, zowel voor het geval waar een echtgenoot een levensverzekering afsluit in zijn eigen voordeel, als voor het geval waar een echtgenoot een levensverzekering afsluit in het voordeel van de andere echtgenoot ⁹⁶⁴.

---

(960) Zie ook de beschrijving van de onstaangeschiedenis bij STIENON, P., Libéralités entre époux. Gains de survie et avantages matrimoniaux, p. 285.

(961) Boek I, titel XI van het Wetboek van Koophandel.

(962) Door art. IV, 44 van de wet van 14 juli 1976 (B.S. 18 sept. 1976).

(963) Gesteld wordt eveneens dat niet alle gevallen van de levensverzekering door een echtgenoot afgesloten in zijn eigen voordeel zouden geregeld zijn. Zie verder nummer 470.

(964) Zie verder nummer 474 voor de levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in zijn eigen voordeel en nummer 484 voor de levensverzekering afgesloten in het voordeel van de echtgenoot.

II. Evolutie in de wetgevende geschiedenis

a. Algemeen

452. Vanaf de eerste ontwerpen die geleid hebben tot de wetsbepalingen ingevoerd door de wet van 14 juli 1976, werd de optie genomen de familiaal vermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering in het voordeel van één van de echtgenoten te regelen. De tekst van de voorgestelde artikelen is echter in de loop van het wetgevingsproces aanzienlijk gewijzigd. Er werd inspiratie gezocht bij vroegere rechtspraak en rechtsleer⁹⁶⁵ en bij de Franse wetgever⁹⁶⁶. Deze bewogen wetgevende geschiedenis werpt ongetwijfeld een licht op de onduidelijkheid die thans in de rechtsleer en de rechtspraak heerst.

b. Tekst

453. De oorspronkelijke tekst van de betreffende artikelen luidde als volgt :
in het Burgerlijk Wetboek :

"Eigen zijn, onverschillig of zij aan de echtgenoot toebehoren op de dag van de voltrekking van het huwelijk dan wel of hij ze later verkregen heeft : ... het genot van de lijfrente of van de personenverzekering, gevestigd of aangegaan door één van de echtgenoten, hetzij ten persoonlijke bate, hetzij ten bate van zijn echtgenoot, zonder vergoeding naar verhouding van de sommen of premies door de gemeenschap betaald, tenzij zij, gelet op de mogelijkheden van deze laatste, klaarblijkelijk overdreven waren. Evenwel behoort het genot van de personenverzekering bij leven, aan één der echtgenoten te beurt gevallen gedurende de gemeenschap, deze toe, behoudens vergoeding aan de vestiger van de sommen of premies door hem voor het huwelijk betaald.

Die bepalingen zijn eveneens van toepassing op de gemengde verzekeringen of op die met vaste termijn".

---

(965) Zie o.a. de overwegingen in het Verslag namens de Subcommissie voor de Justitie uitgebracht door de Heren BAERT, CALEWAERT, HAMBYE en VAN LAEYS, Parl. St. (Senaat) B.Z. 1974, nr. 683/2 (bijlage), p. 323 en in het Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door de Heer HAMBYE, Parl. St. (Senaat) B.Z. 1974, nr. 1974, nr. 683/2, p. 32.

(966) Zie o.a. Advies van de Raad van State, Parl. St. (Senaat), zitting 1964-65, nr. 138, p. 234.

en voor de paragrafen 2 en 3 van artikel 43 van de verzekeringswet :

"Storringen door een echtgenoot gedaan om ten behoeve van de andere echtgenoot een levensverzekering of een lijfrente te vestigen, zijn niet aan inbreng of vermindering onderworpen, behoudens wanneer zij, gelet op de mogelijkheden van de verzekeringnemer, kennelijk overdreven zijn".

"Dit artikel vindt alleen toepassing op echtgenoten die na de inwerkingtreding van deze wet gehuwd zijn" ⁹⁶⁷.

454. Bij deze wetsartikelen kunnen enkele opmerkingen worden geplaatst. Er wordt in het artikel voor het Burgerlijk Wetboek geen onderscheid gemaakt tussen een verzekering door een echtgenoot in eigen voordeel afgesloten en een verzekering door een echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere echtgenoot. Wat deze twee verzekeringen betreft, geldt dat het genot eigen is aan de begunstigde. Verder in het artikel wordt echter een uitzondering ⁹⁶⁸ op dit algemene principe weergegeven : het genot van een personenverzekering bij leven die gedurende de gemeenschap aan één van de echtgenoten toevalt, behoort aan de gemeenschap ⁹⁶⁹.

455. In verband met de vergoedingen kunnen eveneens opmerkingen worden gemaakt. De regel betreffende de vergoedingen is geplaatst in het artikel bestemd voor het Burgerlijk Wetboek en niet, zoals het in de huidige wettelijke regel het geval is, in de Verzekeringswet. De algemene regel is dat geen vergoeding verschuldigd is voor de met gemeenschapsgelden betaalde premies, tenzij deze kennelijk overdreven zijn gelet op de mogelijkheden van de gemeenschap. Deze regel is de uiteindelijke wettekst geworden. Opmerkelijk echter is dat deze regel uitdrukkelijk geldt voor het eigen recht, verkregen zowel door een levensverzekering die men zelf heeft afgesloten, als door de levensverzeke-

---

(967) Ontwerp van wet ter vervanging van Boek III, Titel V, van het Burgerlijk Wetboek "huwelijkscontract en wederzijdse rechten van de echtgenoten", Parl. St. (Senaat), zitting 1964-65, nr. 138 (Ontwerp Vermeylen). Dit ontwerp bouwde voort op het ontwerp van de voormalige minister van justitie Lilar van 24 januari 1957 (opgenomen als bijlage van stuk 138) waar dezelfde tekst in voorkomt. De definitieve tekst van de wetsbepalingen ingevoerd door de wet van 14 mei 1976 is het resultaat van het "amendement" aan het eerste ontwerp aangebracht door de Minister van Justitie Wigny (Parl. St. (Senaat), zitting 1965-66, nr. 281, van 30 juni 1966). De tekst van het ontwerp Vermeylen is op deze punten niet aangepast door de amendementen Wigny.

(968) Woord gebruikt in het Advies van de Raad van State, Parl. St. (Senaat), zitting 1964-65, nr. 138, p. 237.

(969) Opgemerkt kan worden dat de specificatie "bij leven" overbodig is. Alleen de uitkering van een levensverzekering "bij leven" kan immers tijdens het stelsel plaats vinden. In het tegengestelde geval wordt het kapitaal van de levensverzekering uitgekeerd bij overlijden van één van de echtgenoten. Door dit overlijden van één van de echtgenoten nu komt er een einde aan het huwelijk en bijgevolg ook aan de gemeenschap. Het kapitaal kan dan ook niet meer aan de - op dat ogenblik opgeheven - gemeenschap toevallen.

ring die door zijn echtgenoot is afgesloten. Anders dan wat thans het geval is, wordt eveneens gesteld dat in sommige gevallen niet alleen het eigen vermogen vergoeding verschuldigd is aan de gemeenschap, maar ook de gemeenschap aan het eigen vermogen. Volgens het voorstel is dit het geval wanneer het kapitaal van een levensverzekering tijdens het stelsel wordt uitgekeerd, en dus "bij uitzondering" in gemeenschap valt en de premies "voor het huwelijk met eigen geld zijn betaald" ⁹⁷⁰. De regel is hier dat de gemeenschap aan het eigen vermogen vergoeding verschuldigd is voor alle met eigen gelden betaalde premies en niet alleen wanneer ze kennelijk overdreven waren.

456. De derde opmerking heeft te maken met de invloed van de Franse wetgever en van de, op het ogenblik van het ontwerp bestaande Belgische en Franse rechtsleer ⁹⁷¹. Het ontwerp gaat uit van de Franse wet van 13 juli 1930 ⁹⁷². Anders dan in het ontwerp handelt de Franse wet enkel over de verzekering door één echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere echtgenoot ⁹⁷³. Net als in het ontwerp wordt echter gesteld dat de "bénéfice", het genot, een eigen goed is van de begunstigde. Eveneens wordt vergoeding aan het gemeenschappelijk vermogen uitgesloten tenzij in het geval waar de betaalde premies kennelijk overdreven zijn rekening houdend met de mogelijkheden, wel niet van de verzekeringnemer, maar van de gemeenschap. De inspiratiebron is dus erg duidelijk. Studie van de, op het ogenblik van het ontwerp geldende Belgische en ook Franse rechtsleer zorgt echter voor verwarring. Het ontwerp verklaart het genot van een levensverzekering, door een echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere echtgenoot, eigen mits vergoeding in geval van kennelijk overdreven premies. Zoals uiteengezet, gaat de Belgische rechtleer over de oude wet ervan uit dat een levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere een onrechtstreekse schenking uitmaakt

---

(970) De Raad van State adviseert hier ook vergoeding van de gemeenschap aan het eigen vermogen te voorzien wanneer ook TIJDENS het huwelijk premies met eigen geld werden betaald. Zie het Advies van de Raad van State, Parl. St. (Senaat), zitting 1964-65, nr. 138, p. 239.

(971) Dit blijkt duidelijk uit het Advies van de Raad van State, Parl. St. (Senaat), zitting 1964-65, nr. 138, p. 235.

(972) Thans artikel L. 132-16 van het Burgerlijk Wetboek, ingevoerd door artikel 71 van de wet van 13 juli 1930. Anders dan bij ons horen de verzekeringen in Frankrijk in het Burgerlijk Wetboek thuis en niet in het Wetboek van Koophandel. De Franse verzekeringswet stelt: "Le bénéfice de l'assurance contractée par un époux commun en biens en faveur de son conjoint, constitue un propre pour celui-ci. Aucune récompense n'est due à la communauté en raison des primes payées par elle, (sauf dans les cas spécifiés dans l'article L. 132-13, deuxième alinéa) à moins que celles-ci n'aient été manifestement exagérées eu égard à ses facultés".

(973) Onenigheid bestond over het feit of op het ogenblik van ontstaan van het Belgische ontwerp de Franse bestaande bepaling ook diende uitgebreid te worden tot de levensverzekering door een echtgenoot afgesloten in eigen voordeel. Hierover Advies van de Raad van State, Parl. St. (Senaat), zitting 1964-65, nr. 138, p. 235 en verwijzingen aldaar.

⁹⁷⁴. Het voorwerp van de schenking is een eigen goed van de begunstigde. Een specifieke bepaling die stelt dat het voordeel van een levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot eigen is, lijkt dan overbodig ⁹⁷⁵. Deze tegenstrijdige gegevens leidden er, bij de bespreking van het ontwerp, niet toe af te stappen van de kwalificatie als schenking van een levensverzekering door de ene van de, onder het wettelijk stelsel gehuwde, echtgenoten in het voordeel van de andere. Als enig resultaat werd er het inlassen van een bepaling inzake inbreng en inkorting aanbevolen ⁹⁷⁶. Men schein daarbij te vergeten dat deze ganse redenering in verband met de schenking niet meer nodig is wanneer, zoals in het ontwerp, een specifieke bepaling "het genot van de levensverzekering" eigen maakt. Het "genot" van de levensverzekering, of het recht op de levensverzekering is dan eigen wegens wetsbepaling en niet langer omdat het aanduiden door één echtgenoot van de andere echtgenoot als begunstigde een schenking zou zijn. De gewone vergoedingsregels zijn dan echter toepasselijk, zoals trouwens voorzien in het ontwerp ⁹⁷⁷.

-
- (974) Zoals uit de bespreking van de rechtsleer onder de oude wet blijkt, stemt niet de volledige rechtsleer in met de kwalificatie als schenking van de levensverzekering door één van de echtgenoten afgesloten in het voordeel van de andere. Deze kwalificatie lijkt eerder ingegeven te zijn door opportunistische overwegingen. Onder de oude wet regelde geen enkele wetsbepaling het statuut van het recht op uitkering of van de uitkering zelf. Al evenmin was er een bepaling die specifieke vergoedingsregelen opgaf. De algemene huwelijksvermogensrechtelijke regels waren bijgevolg van toepassing. De hoofdbekommernis die voorstaat wanneer een echtgenoot een levensverzekering afsluit ten gunste van de andere echtgenoot, is te voorzien in de verzorging van deze laatste vooral na zijn eigen overlijden. Deze doelstelling kan slechts met succes gerealiseerd worden wanneer het recht op uitkering een eigen goed is. In het oude huwelijksvermogensrecht kon dit volgens de meerderheid van de auteurs slechts gerealiseerd worden via de kwalificatie van de operatie als schenking.
- (975) Erger nog : de bepalingen van het ontwerp zijn niet helemaal te rijmen met de algemeen aanvaarde kwalificatie van de levensverzekering als schenking. Volgens het ontwerp is vergoeding verschuldigd in geval van kennelijk overdreven premies die met gemeenschapsgelden zijn betaald. Vergoeding is in de regel slechts verschuldigd in geval van vermogensverschuiving zonder oorzaak. Bij schenking is er echter geen vermogensverschuiving zonder oorzaak. Aan de basis van de vermogensverschuiving ligt in tegendeel wel degelijk een oorzaak, met name de schenking. De echtgenoot-begunstigde is bijgevolg normaal geen vergoeding verschuldigd. Over de vraag of de echtgenoot-verzekeringnemer geen vergoeding verschuldigd is, zie verder nummer 495.
- (976) Advies van de Raad van State, Parl. St. (Senaat), zitting 1964-65, nr. 138, p. 237. Voorgesteld wordt de aanvulling van artikel 43 met de paragraaf over de inbreng en de inkorting bij kennelijk overdreven premies.
- (977) Een eigen recht wordt verkregen met gemeenschapsgelden wanneer tenminste de premies met gemeenschapsgelden zijn betaald. De vermogensverschuiving heeft geen oorzaak. Een beperking is echter ingebouwd. Wanneer de gewone vergoedingsregels zouden toegepast worden, zouden de vergoedingen zo hoog oplopen dat afbreuk gedaan werd aan het verzorgingsoogmerk van de operatie. Daarom treden de vergoedingsregels slechts in actie bij kennelijk overdreven premies. Gesteld wordt ook dat de vermogensverschuiving ten belope van de redelijke premies wel een oorzaak heeft, namelijk de verzorgingsplicht tussen de echtgenoten. Voor de overdreven premies is dit niet langer het geval.

c. Bespreking in de Subcommissie voor de Justitie van de Senaat

457. Een eerste bespreking vond plaats in de Subcommissie van Justitie ⁹⁷⁸. In een eerste poging stelde de Subcommissie volgende tekst voor:

het nieuwe artikel 1401 van het Burgerlijk Wetboek zou worden :

"Eigen zijn, ongeacht het tijdstip van de verkrijging en behoudens vergoeding indien daartoe aanleiding bestaat : ... 7. de opbrengst van een lijfrente of van een personenverzekering, onder meer een gemengde verzekering of een verzekering met vaste termijn, en waarvan een van de echtgenoten hetzij houder hetzij begunstigde is".

458. Deze tekst die de Subcommissie voorstelt, wijkt op verschillende punten af van het oorspronkelijke ontwerp. Op het eerste gezicht lijkt het te gaan om een afwijkende tekst, maar met een zelfde inhoud ⁹⁷⁹. Op twee belangrijke punten liggen de opties echter verschillend. In de eerste versie wordt uitdrukkelijk gesteld dat het verzekeringskapitaal dat uitgekeerd wordt tijdens het stelsel gemeenschappelijk is, mits eventuele vergoeding. In de nieuwe versie wordt niet meer gesproken over het statuut van het tijdens het huwelijk uitgekeerde kapitaal.

In de eerste versie werd de problematiek van de vergoedingen volledig behandeld in het artikel bestemd voor het Burgerlijk Wetboek. In het voorstel van de Subcommissie wordt in het artikel bestemd voor het Burgerlijk Wetboek enkel het beginsel inzake vergoedingen weergegeven : vergoeding is verschuldigd indien daartoe aanleiding bestaat. Wanneer aanleiding bestaat tot vergoeding en in welke mate vergoeding verschuldigd is, wordt verder niet uiteengezet ⁹⁸⁰. In de loop van de bespreking in de Subcommissie van Justitie

---

(978) Voor de neerslag ervan, zie : Verslag namens de Subcommissie voor de Justitie uitgebracht door de Heren BAERT, CALEWAERT, HAMBYE en VAN LAEYS, Parl. St. (Senaat), bijzondere zitting 1974, nr. 683/2 (bijlage).

(979) Er zijn enkele kleinere verschillen van redactionele aard. In het eerste ontwerp gaat het over het "genot" van een lijfrente of een personenverzekering. In het eerste voorstel van de Subcommissie wordt het statuut bepaald van de "opbrengst" van een lijfrente of personenverzekering. De zinsnede "onverschillig of zij aan de echtgenoot toebehoren op de dag van de voltrekking van het huwelijk, dan wel of hij ze later verkregen heeft", wordt vervangen door het meer eenvoudige "ongeacht het tijdstip van de verkrijging". Op te merken is ook dat het eerste ontwerp duidelijk toepasselijk was zowel op een levensverzekering door één van de echtgenoten aangegaan in zijn eigen voordeel als op de levensverzekering door één van de echtgenoten aangegaan in het voordeel van de andere echtgenoot. In de eerste tekst van de Subcommissie wordt gesproken over de levensverzekering waarvan één van de echtgenoten hetzij houder, hetzij begunstigde is.

(980) Uit de discussie gehouden in de Subcommissie blijkt dat men uitdrukkelijk wenste alle bepalingen inzake vergoedingen te groeperen in de afdeling die handelt over (Wordt vervolgd...)

werd zelfs gepleit voor het afschaffen van elke vergoeding ⁹⁸¹. Voorgesteld werd dan ook, bij de opsomming van de goederen die in elk geval eigen zijn, het in de huidige wet trouwens heersende onderscheid te maken tussen enerzijds de goederen die eigen zijn mits vergoeding, en anderzijds de goederen die eigen zijn daarvoor vergoeding verschuldigd is. Het verzekeringskapitaal zou eigen zijn zonder vergoeding.

459. De, na de bespreking, uiteindelijk door de Subcommissie voorgestelde tekst luidt :

"Eigen zijn, ongeacht het tijdstip van verkrijging:

- ... 6. de rechten verbonden aan een personenverzekering waarvan één der echtgenoten houder of begunstigde is".

460. Dit is verrassend. Immers, niet alleen inzake de regeling van de vergoeding is er een aanpassing doorgevoerd. Plots wordt niet meer gesproken over "genot" of "opbrengst" van een levensverzekering of over "verzekeringskapitaal", maar over de "rechten verbonden aan een personenverzekering". Nergens blijkt uit de Voorbereidende Werken wat men bedoelde met "de rechten verbonden aan een personenverzekering". Eigen lijkt volgens deze tekst niet meer te zijn de verzekeringsuitkering zelf, maar wel het recht uit de levensverzekering, waaronder dan ook het recht op de verzekeringsuitkering. Deze stap wordt haast ongemerkt gemaakt ⁹⁸².

461. Op te merken is de tegenstrijdigheid tussen het voorstel van de Subcom-

---

(980)(...vervolg)

de ontbinding van het stelsel. Zie : Verslag namens de Subcommissie voor de Justitie uitgebracht door de Heren BAERT, CALEWAERT, HAMBYE en VAN LAEYS, Parl. St. (Senaat), bijzondere zitting 1974, nr. 683/2 (bijlage), p. 67.

(981) "zo moet het kapitaal van een levensverzekering of een lijfrente als eigen goed beschouwd worden zonder recht op vergoeding. Een dergelijk kapitaal of inkomen is bestemd voor het levensonderhoud van de langstlevende echtgenoot. Deze zou er geen profijt van trekken, als hij tot vergoeding verplicht was" (Verslag namens de Subcommissie voor de Justitie uitgebracht door de Heren BAERT, CALEWAERT, HAMBYE en VAN LAEYS, Parl. St. (Senaat), bijzondere zitting 1974, nr. 683/2 (bijlage), p. 85).

(982) Het gevolg daarvan is dat het verzekeringskapitaal eigen of gemeenschappelijk is naargelang het na de ontbinding van het huwelijk of tijdens het huwelijk uitgekeerd wordt, onderscheid dat in het vorige ontwerp uitdrukkelijk gemaakt werd. Vraag is dan hoe dit te rijmen is met de hiervoor vermelde passage uit het Verslag van de Subcommissie voor Justitie waar het verzekeringskapitaal eigen wordt verklaard. De leden van de Subcommissie zijn bij deze passage duidelijk uitgegaan van de situatie waar het verzekeringskapitaal aan één van de echtgenoten wordt uitgekeerd bij het overlijden van de andere echtgenoot, dus na de ontbinding van het stelsel. Er wordt immers gesproken over het levensonderhoud van de "langstlevende echtgenoot". In die situatie is het verzekeringskapitaal eigen, ook al is door de wettelijke bepaling slechts het recht op het verzekeringskapitaal eigen verklaard, zodat er dan ook geen tegenstrijdigheid is.

missie voor de Justitie om "de rechten verbonden aan een personenverzekering" te plaatsen in het artikel van de goederen die eigen zijn zonder er vergoeding verschuldigd is, terwijl de Subcommissie even verder ⁹⁸³ voorstelt volgende paragraaf toe te voegen aan artikel 43 van de Verzekeringswet:

"Ingeval de echtgenoten gehuwd waren onder het stelsel van gemeenschap van goederen is, ook al is het kapitaal of de rente eigendom van de begunstigde echtgenoot, geen vergoeding verschuldigd aan het gemeenschappelijk vermogen uit hoofde van stortingen gedaan door de verzekerde, tenzij die kennelijk overdreven zijn, gelet op de mogelijkheden van de verzekeringnemer".

Vergoeding van het eigen vermogen aan het gemeenschappelijk vermogen zou dus wel verschuldigd zijn in geval van kennelijk overdreven premies. Dit is in feite de vergoedingsregel die in het eerste ontwerp opgenomen was in het artikel bestemd voor het Burgerlijk Wetboek en die door de Subcommissie gewoon in artikel 43 van de Verzekeringswet geplaatst wordt, zonder de tegenstrijdigheid tussen de twee voorgestelde teksten te onderkennen.

d. Bespreking in de Commissie voor de Justitie van de Senaat

462. De door de Subcommissie voorgestelde tekst werd besproken in de Commissie voor de Justitie van de Senaat ⁹⁸⁴. Tijdens de bespreking in de Commissie voor de Justitie van de Senaat zijn een aantal onderscheiden gemaakt, opnieuw ingegeven door de hiervoor besproken rechtsleer inzake de oude wet, die geleid hebben tot niet zeer duidelijke wetsartikelen.

Er wordt voor het eerst een onderscheid gemaakt tussen een levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere, en een levensverzekering door één van de echtgenoten afgesloten in zijn eigen voordeel. Verder maakt de Commissie voor de Justitie weer uitdrukkelijk een onderscheid naargelang het verzekeringskapitaal uitgekeerd wordt voor of na de ontbinding van het stelsel.

463. Voor de verzekering, door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere, moet volgens de Commissie volgende regeling gelden. Het kapitaal uitgekeerd tijdens het stelsel is gemeenschappelijk ⁹⁸⁵. Het kapitaal uitgekeerd na ontbinding van het

---

(983) Verslag namens de Subcommissie voor de Justitie uitgebracht door de Heren BAERT, CALEWAERT, HAMBYE en VAN LAEYS, Parl. St. (Senaat), bijzondere zitting 1974, nr. 683/2 (bijlage), p. 323. Duidelijk wordt gesteld dat dit aansluit bij de heersende rechtspraak en rechtsleer.

(984) Voor de neerslag ervan, zie : Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door de Heer HAMBYE, Parl. St. (Senaat), bijzondere zitting 1974, nr. 683/2.

(985) Zie hierover: Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door de Heer (Wordt vervolgd...)

stelsel is eigen aan de begunstigde. Hiervoor is geen specifieke wetsbepaling vereist. Het is eigen omdat men hier met een schenking te doen heeft. Om diezelfde reden is geen vergoeding verschuldigd : er is immers geen vermogensverschuiving zonder oorzaak. De vermogensverschuiving heeft wel degelijk een oorzaak, met name de schenking ⁹⁸⁶. Een specifieke regeling is bijgevolg niet vereist. De algemene bepalingen van het familiaal vermogensrecht geven hier de gewenste oplossing.

Voor de verzekering door één van de echtgenoten in eigen voordeel afgesloten moet volgens de Commissie volgende regeling gelden. Het kapitaal uitgekeerd tijdens het stelsel is gemeenschappelijk, het kapitaal uitgekeerd na ontbinding van het stelsel moet eigen zijn aan de begunstigde. Dit kan alleen wanneer er een specifieke wetsbepaling in die zin opgenomen wordt. Daarom volgend voorstel van de Commissie ⁹⁸⁷ :

"(Eigen zijn ...)

... 7. De rechten verbonden aan een personenverzekering door de begunstigde zelf gesloten, die hij verkrijgt bij het overlijden van zijn echtgenoot of na de ontbinding van het stelsel".

In dit geval is echter wel degelijk een vergoeding verschuldigd, "ten gunste van het gemeenschappelijk vermogen, voor de premies betaald tijdens het stelsel" ⁹⁸⁸.

464. Volgens de Commissie voor de Justitie horen deze "rechten verbonden aan een personenverzekering door de begunstigde zelf gesloten die hij verkrijgt bij het overlijden van zijn echtgenoot of na de ontbinding van het stelsel", aangezien vergoeding verschuldigd is, dan ook niet meer thuis in het artikel van de goederen die eigen zijn zonder vergoeding, maar wel van de goederen die eigen zijn mits vergoeding.

---

(985)(...vervolg)

HAMBYE, Parl. St. (Senaat), bijzondere zitting 1974, nr. 683/2, p. 32 : "Het kapitaal geïnd tijdens het huwelijk, wordt doorgaans gevormd doormiddel van premies afgenomen van de inkomsten en die dus door het gemeenschappelijk vermogen werden betaald; het moet dan ook aan dat vermogen toekomen, ongeacht de begunstigde van het contract". Tijdens de bespreking in de Commissie voor de Justitie werd voorgesteld in dit verband in de opsomming van de gemeenschapsgoederen op te nemen : "de rechten verbonden aan een personenverzekering die afloopt tijdens het huwelijk". Dit werd afgewezen. Men was van oordeel dat dit overbodig was. Nergens was immers bepaald dat het hier om eigen goederen ging. Het algemeen vermoeden van gemeenschappelijkheid krijgt bijgevolg uitwerking. Hierover: Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door de Heer HAMBYE, Parl. St. (Senaat), Bijzondere zitting 1974, nr. 683/2, p. 38.

(986) Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door de Heer HAMBYE, Parl. St. (Senaat), bijzondere zitting 1974, nr. 683/2, p. 32.

(987) Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door de Heer HAMBYE, Parl. St. (Senaat), bijzondere zitting 1974, nr. 683/2, p. 32.

(988) Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door de Heer HAMBYE, Parl. St. (Senaat), bijzondere zitting 1974, nr. 683/2, p. 32.

465. De Commissie voor de Justitie van de Senaat neemt verder inzake vergoedingen gewoon het advies van de Subcommissie over. Artikel 43 van de Verzekeringswet wordt aangevuld met een derde paragraaf waarin gesteld wordt dat vergoeding aan het gemeenschappelijk vermogen slechts verschuldigd is in geval van kennelijk overdreven premies ⁹⁸⁹. Dit lijkt in tegenspraak te zijn met wat de Commissie over de vergoedingen gezegd heeft bij de bespreking van artikel 1400 van het Burgerlijk Wetboek ⁹⁹⁰. De kennelijk overdreven premies komen plots te voorschijn in artikel 43 van de Verzekeringswet.

466. Bij het Verslag van de Commissie voor de Justitie van de Senaat kunnen enkele opmerkingen gemaakt worden.

Vooreerst zou het maken van een onderscheid tussen het recht uit de levensverzekering (waaronder het recht op het verzekeringskapitaal) enerzijds, en de vermogenswaarde anderzijds de zaken fel vereenvoudigen. In de constructie van de Commissie voor de Justitie van de Senaat hangt de kwalificatie van de operatie, waarbij één van de echtgenoten een levensverzekering afsluit in het voordeel van de andere, af van het ogenblik waarop het risico gerealiseerd wordt. Die operatie is als een schenking te kwalificeren wanneer het kapitaal uitgekeerd wordt na de ontbinding van het stelsel (in dat geval immers is de verzekeringsuitkering een eigen goed van de echtgenoot-begunstigde), in het tegengestelde geval is het geen schenking (het verzekeringskapitaal valt dan immers in gemeenschap terwijl het in geval van schenking als voorwerp van deze schenking een eigen goed van de echtgenoot-begunstigde zou zijn).

Bij de levensverzekering afgesloten door één van de echtgenoten in zijn eigen voordeel verwerft men ook slechts op het ogenblik van de ontbinding van het stelsel duidelijkheid.

467. Maar vooral in verband met de vergoedingsregeling kunnen opmerkingen gemaakt worden. Het is wellicht niet opportuun de regels in verband met de vergoedingen gedeeltelijk in het Burgerlijk Wetboek en gedeeltelijk in de Verzekeringswet te plaatsen. Bovendien lijkt, zoals reeds gezegd, het Verslag van de Commissie voor de Justitie van de Senaat inzake de vergoedingen tegenstrijdig te zijn.

---

(989) Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door de Heer HAMBYE, Parl. St. (Senaat), bijzondere zitting 1974, nr. 683/2, p. 146.

(990) Daar werd gesteld dat bij een levensverzekering door de ene echtgenoot in het voordeel van de andere echtgenoot afgesloten geen vergoeding verschuldigd is aangezien het om een schenking gaat. Wanneer een echtgenoot in zijn eigen voordeel een verzekering afsluit is er wel vergoeding verschuldigd. De Commissie spreekt dan van een vergoeding gelijk aan de met gemeenschapsgelden betaalde premies.

e. Bespreking in de Kamer van Volksvertegenwoordigers

468. In de Kamer werd aan het ontwerp, zoals overgezonden door de Senaat⁹⁹¹, op het vlak van de levensverzekeringen geen wijzigingen aangebracht. Dezelfde tekst is de thans geldende wet.

---

(991) Wetsontwerp betreffende de wederzijdse rechten en verplichtingen van echtgenoten en de huwelijksvermogenstelsels. Ontwerp overgezonden door de Senaat, Parl. St. (Kamer), zitting 1975-76, nr. 869/1.

C. Nieuwe wet

I. Algemeen

469. Hier wordt, net als bij de behandeling van het oude stelsel, eerst de situatie behandeld waarin de echtgenoten gehuwd zijn onder het wettelijk stelsel. Verschillende soorten levensverzekeringen worden onderzocht. De levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in zijn eigen voordeel, de levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot en allerlei combinatievormen. Er zal een onderscheid gemaakt worden naargelang de premies met eigen of met gemeenschappelijke gelden worden betaald en naargelang het moment van uitbetaling van het kapitaal. Speciale aandacht wordt ook geschonken aan de afkoop van de levensverzekering. Verder wordt de situatie onderzocht van echtgenoten gehuwd onder het stelsel van scheiding van goederen en van echtgenoten gehuwd onder een conventioneel gemeenschapsstelsel. Zoals in de werkwijze uiteengezet werd, wordt hier in eerste instantie een status questionis gegeven.

II. Levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in zijn eigen voordeel

a. Algemeen

470. Anders dan in het oude stelsel, is er in het huidige huwelijksvermogensrecht wel een specifieke wetsbepaling aanwezig. Artikel 1400,7 van het Burgerlijk Wetboek stelt dat eigen zijn, behoudens vergoeding indien daartoe aanleiding bestaat, de rechten verbonden aan een personenverzekering door de begunstigde zelf gesloten, die hij verkrijgt bij het overlijden van zijn echtgenoot, of na de ontbinding van het stelsel ⁹⁹².

---

(992) BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., DE MULDER, W. en LUYPAERS, P., Overzicht van rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (1982-1988), T.P.R., 1990, p. 244. Artikel 1400,7 van het Burgerlijk Wetboek regelt dus slechts een specifiek aantal gevallen. De verzekeringnemer is noodzakelijk de begunstigde. Het risico is ofwel gerealiseerd door het overlijden van de echtgenoot (wat impliceert dat de echtgenoot van de verzekeringnemer verzekerd hoofd is) ofwel gerealiseerd na ontbinding van het gemeenschapsstelsel (wat impliceert dat ook verzekeringsvormen bij leven mogelijk zijn). Hierover: GERLO, J., Handboek huwelijksvermogensrecht, 1990, p. 120; SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 370 die stelt op p. 396 dat artikel 1400,7 van het Burgerlijk Wetboek niet de situatie regelt van de levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in zijn eigen voordeel en op zijn eigen hoofd. Over deze beperkte toepassing eveneens: GERLO, J., Huwelijksvermogensrecht, deel 2, p. 259; RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, p. 122. Opgemerkt wordt eveneens dat de verzekeringnemer (Wordt vervolgd...)

De tekst van dit wetsartikel is eigenaardig. Artikel 1400,7 van het Burgerlijk Wetboek behandelt de rechten verbonden aan een personenverzekering door de begunstigde zelf gesloten, die hij verkrijgt "bij het overlijden van zijn echtgenoot of na de ontbinding van het stelsel". De zinsnede "bij het overlijden van zijn echtgenoot" lijkt overbodig. Het stelsel wordt immers ontbonden door het overlijden van één van de echtgenoten, zodat de eerste door de wet weergegeven hypothese niets toevoegt aan de tweede ⁹⁹³. Het artikel lijkt ook niets toe te voegen aan de gewone wettelijke regeling. Er wordt uitdrukkelijk gesteld dat bepaalde goederen, die verworven worden na de ontbinding van het gemeenschapsstelsel, eigen goederen zijn. Dit kan ook bezwaarlijk anders. Er kunnen nu eenmaal geen gemeenschappelijke goederen meer verworven worden wanneer er geen gemeenschap meer is. Bovendien is het woordgebruik van artikel 1400,7 van het Burgerlijk Wetboek onzuiver. Artikel 1400,7 van het Burgerlijk Wetboek heeft het over "de rechten verbonden aan een personenverzekering die (hij) verkrijgt bij het overlijden van zijn echtgenoot of na de ontbinding van het stelsel". De verzekeringnemer nu verkrijgt onmiddellijk, vanaf het ogenblik van afsluiten van het verzekeringscontract, rechten uit dit verzekeringscontract ⁹⁹⁴. Klaarblijkelijk is er hier een verwarring tussen de rechten uit de levensverzekering, waaronder het recht op de uitkering enerzijds, en de uitkering zelf anderzijds. Dit onduidelijk woordgebruik in de wettekst zorgt voor zeer veel verwarring in rechtsleer en rechtspraak ⁹⁹⁵. Gesteld wordt dat onder "rechten verbonden aan een personenverzekering"

---

(992)(...vervolg)

mer de levensverzekering tijdens het bestaan van het gemeenschapsstelsel moet afgesloten hebben, wat niet uitdrukkelijk in de wet staat. Wanneer de levensverzekering voor het huwelijk is afgesloten, zijn andere regels van toepassing. Hierover: DE PAGE, Ph., Régimes matrimoniaux, p. 61.

- (993) Levensverzekeringen waarbij het kapitaal moet uitgekeerd worden bij het overlijden van één van de echtgenoten zijn zeer courant. Meestal gaat het daarbij echter om een levensverzekering door één van de echtgenoten genomen op zijn hoofd, met de andere echtgenoot als begunstigde; met andere woorden om een levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere echtgenoot. De in artikel 1400,7 B.W. behandelde hypothese is die waar een echtgenoot in eigen voordeel een levensverzekering op het hoofd van zijn echtgenoot afsluit.

- (994) Zie ook CASMAN, H., La distinction de la titularité du contrat d'assurance-vie et la valeur patrimoniale de celui-ci, et ses conséquences dans les rapports entre époux communs en biens, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 303 die stelt dat rechtsleer en rechtspraak dit "ontstaan" interpreteert als "opeisbaar worden". Zie ook de kritiek bij: DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 137; 139 met verwijzing naar de rechtspraak.

- (995) Net zoals in de rechtsleer en rechtspraak van onder de oude wet worden de woorden recht op het verzekeringscontract, recht op uitkering van het verzekeringskapitaal en verzekeringskapitaal door elkaar gebruikt. Zie ook: GREGOIRE, M., Assurances-vie et droits des époux. Prerogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 331 die stelt dat de vroegere auteurs enkel onderzocht hebben van wie het uitgekeerde kapitaal is en niet nagegaan hebben aan welk vermogen de eigendom van het verzekeringscontract toekomt.

alle vermogensrechten verbonden aan de levensverzekering dienen begrepen te worden ⁹⁹⁶. Deze rechten zijn strikt persoonlijk ⁹⁹⁷. Anders is het gesteld met de vermogenswaarde van

- (996) SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 369 die stelt dat hier onder andere onder vallen, naast het recht op uitkering van het verzekeringskapitaal, het recht van de verzekeringnemer op de wiskundige provisie en de rechten van de begunstigde op het nog niet vervallen kapitaal, dit niettegenstaande het feit dat in de Voorbereidende Werken enkel gesproken wordt over het kapitaal uitgekeerd na de ontbinding van het stelsel. Andere auteurs spreken in dit verband over de "eigendom" van de levensverzekering waaronder dan ook het recht valt de begunstigde van een levensverzekering aan te duiden, de afkoop van een levensverzekering te vragen of het contract in pand te geven ... Hierover: ERNAULT, J., Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 366; Kluwer's Verzekeringshandboek, II. 1.4.32. Zie ook DUBUISSON, B., Les opérations sur réserve mathématique, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 123 met verwijzingen aldaar die stelt dat het fout is te spreken over de eigendom van het levensverzekeringscontract. Een contract doet eigendom ontstaan, maar is er niet het voorwerp van. Zie ook : DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 84 die stelt dat verkeerdelijk alle rechten van de verzekeringnemer onder dezelfde noemer worden gebracht, ongeacht hun vermogenswaarde. Dit eigendomsrecht omvat onder andere het recht een begunstigde aan te duiden. Aangezien dit eigendomsrecht niet valt onder artikel 1400, 7 B.W., zou het in gemeenschap vallen. Dit is een verkeerde gevolgtrekking. In diezelfde zin: ERNAULT, J., Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 103, noot 7 "l'expression 'propriété des contrats', quoique contestable sur le plan strictement juridique, est entrée dans la terminologie de l'assurance-vie". CASMAN, H., La distinction entre la titularité du contrat d'assurance-vie et la valeur patrimoniale de celui-ci, et ses conséquences dans les rapports entre époux communs en biens, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 294 stelt dat de eigendom van het verzekeringscontract steeds toekomt aan de verzekeringnemer. In concreto betreft het dan alle rechten verbonden aan het verzekeringscontract met uitzondering van het recht op uitkering van het verzekeringskapitaal wanneer er een derde begunstigde is aangeduid. In die zin ook : BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., DE MULDER, W. en LUYPAERS, P., Overzicht van rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (1982-1988), T.P.R., 1990, p. 245 en GERLO, J., Handboek huwelijksvermogensrecht, 1990, p. 121, die stellen dat artikel 1400, 7 B.W. enkel handelt over het recht op kapitaal. Zij stellen daarbij dat de andere rechten, zoals het recht een begunstigde aan te duiden, strikt verbonden zijn aan de persoon van de verzekeringnemer, zodat ze eigen zijn uit hun aard. Zie ook : DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 137, die stelt dat niettegenstaande de ruime terminologie van artikel 1400, 7 B.W., de rechten op de wiskundige provisie er niet onder vallen. In dezelfde zin : STANDAERT, M., Huwelijksvermogensrecht en levensverzekering, noot onder Brussel, 28 mei 1985, R.W., 1985-86, 2561 die ook het onderscheid maakt tussen het recht op de uitkering, waarover artikel 1400, 7 B.W. handelt enerzijds, en het eigendomsrecht op de verzekering anderzijds. Het begrip "eigendomsrecht van het verzekeringscontract" stamt uit de verzekeringswereld.
- (997) Alleen de titularis van deze rechten kan ze uitvoeren. De rechten kunnen bovendien niet overgedragen worden. Zie: DUBUISSON, B., Les opérations sur réserve mathématique, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 126; ERNAULT, J., Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 97.

deze rechten die kan overgedragen worden ⁹⁹⁸. Men stelt dan ook voor de rechten uit de levensverzekering en de vermogenswaarde ervan te splitsen en een duidelijk onderscheid te maken ⁹⁹⁹.

b. Premies betaald met eigen geld van de verzekeringnemer

1. Statuut

471. Wanneer de premies voor een levensverzekering, door een echtgenoot in zijn eigen voordeel afgesloten, met eigen gelden zijn betaald, betreft het gewoon een belegging van eigen gelden. Het recht op uitkering en ook de uitkering zelf zijn dan, als resultaten van deze belegging, ook eigen goederen ¹⁰⁰⁰. Dit is zelfs het geval indien het

- (998) Dit blijkt uit bepaalde operaties die mogelijk zijn op de wiskundige provisie. Zie: DUBUISSON, B., Les opérations sur réserve mathématique, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 127; DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 150.
- (999) CASMAN, H., La distinction entre la titularité du contrat d'assurance-vie et la valeur patrimoniale de celui-ci, et ses conséquences dans les rapports entre époux communs en biens, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 306 die in verband hiermee naar de situatie verwijst van artikel 1401 van het Burgerlijk Wetboek. Zie nummer 511.
- (1000) ERNAULT, J., Le droit de l'assurance-vie, p. 369; GERL O, J., Huwelijksvermogensrecht, deel 2, p. 260; GREGOIRE, M., Assurance-vie et droits des époux. Prérogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 330; TORFS, N., Pensioenverzekering bij echtscheiding, in Aspects fiscaux, p. 89; PINTENS, W. (ed.), Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap, p. 89; WOUSSSEN, E., Assurances de personnes contractées pour ou par des époux mariés sous le régime matrimonial légal, Rec. Gén. Enr. Not., 1988, p. 157. SIMON, Ch., Droit de la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 363 vestigt er de aandacht op dat inzake roerende belegging of wederbelegging geen vormvereisten gesteld zijn. Hier moet alleen meer dan de helft van de premies met eigen geld zijn betaald: CASMAN, H., La distinction entre la titularité du contrat d'assurance-vie et la valeur patrimoniale de celui-ci, et ses conséquences dans les rapports entre époux communs en biens, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 308. Algemeen over de voorwaarden van roerende belegging: CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, III, p. 11; DILLEMANS, R., Huwelijksvermogensrecht, p. 86 die stellen dat, hoewel niet uitdrukkelijk gesteld in een wettekst, van roerende belegging slechts sprake kan zijn wanneer minstens de helft van het nieuw verworven goed met eigen geld betaald is. Zie ook Kluwer's Verzekeringshandboek, II. 1.4.55 waar gesteld wordt dat wanneer een echtgenoot een levensverzekeringscontract afsluit in zijn eigen voordeel en de premies hiervoor met eigen geld betaalt, de "tegenwaarde" een eigen goed is van de verzekeringnemer. Anders, maar ten onrechte: DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 166 die het eenvoudiger vindt over eigen rechten (zeker in verband met de rechten op de wiskundige provisie) slechts (Wordt vervolgd...)

verzekeringskapitaal uitgekeerd wordt tijdens het huwelijk, en dus tijdens het bestaan van het gemeenschapstelsel ¹⁰⁰¹.

2. Vergoeding

472. Het is best mogelijk dat enkele premies toch met gemeenschapsgeld betaald werden. In dit geval is vergoeding verschuldigd. In de wet is voor dit geval geen specifieke regeling voorzien. Het gemeen recht inzake vergoedingen is dus toepasselijk ¹⁰⁰². Het eigen vermogen van de verzekeringnemer heeft, deels met gemeenschapsgelden een eigen investering gedaan. De met gemeenschapsgelden betaalde premies dienen te worden geherwaardeerd.

c. Premies betaald met gemeenschapsgelden

1. Statuut

473. De hypothese waarin de premies met gemeenschapsgelden zijn betaald, is de hypothese behandeld in artikel 1400,7 van het Burgerlijk Wetboek. Hier moet een onderscheid worden gemaakt tussen de situatie tijdens het stelsel en de situatie die ontstaat na de ontbinding van het stelsel. Het is enkel deze laatste situatie die van een specifieke wettelijke regeling is voorzien ¹⁰⁰³.

(1000)(...vervolg)

te spreken wanneer de levensverzekering voor het huwelijk is afgesloten : "nous préférons cette solution à celle qui justifie le caractère commun de la provision mathématique par le fait qu'elle est généralement alimentée par des revenus communs".

(1001) DILLEMANS, R., Huwelijksvermogensrecht, p. 98 met verwijzing naar DONNAY; GERLO, J., Huwelijksvermogensrecht, deel 2, p. 260; GERLO, J., Handboek huwelijksvermogensrecht, p. 121 merkt op dat artikel 1400, 7 B.W. niet spreekt over de situatie waar de uitkering tijdens het stelsel doorgevoerd wordt.

(1002) Hierover: SIMON, Ch., Droit de la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 366; p. 388. Zie verder voor de gevolgte redenering : nummer 476, noot 1017.

(1003) Hierover: BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., DE MULDER, W. en LUYPAERS, P., Overzicht van rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (1982-1988), T.P.R., 1990, p. 245; GERLO, J., Huwelijksvermogensrecht, deel 2, p. 260; GERLO, J., Handboek huwelijksvermogensrecht, p. 120. Artikel 1400, 7 van het Burgerlijk Wetboek zou evenmin van toepassing zijn op de situatie waar de verzekeringnemer een levensverzekering afsluit op zijn hoofd en in zijn voordeel. In deze situatie is (Wordt vervolgd...)

Het eigen of gemeenschappelijk karakter van "de rechten verbonden aan de verzekering" hangt af van het tijdstip van de realisatie van het risico. Wanneer het kapitaal na ontbinding van het stelsel wordt uitgekeerd, is het, overeenkomstig artikel 1400,7 van het Burgerlijk Wetboek, eigen ¹⁰⁰⁴. Het statuut van het (recht op het kapitaal en van het) kapitaal bij realisatie van het verzekerde risico tijdens het stelsel, wordt niet uitdrukkelijk geregeld. Het gemeenschappelijk karakter van de goederen is de regel, het eigen karakter de uitzondering. Artikel 1400,7 van het Burgerlijk Wetboek spreekt enkel over de situatie na de ontbinding van het stelsel. Aangezien uitzonderingen limitatief geïnterpreteerd moeten worden, moet ervan uitgegaan worden dat het (recht op) kapitaal uitgekeerd tijdens het stelsel gemeenschappelijk is ¹⁰⁰⁵. Het is hierbij opvallend dat het onzuiver woordgebruik

---

(1003)(...vervolg)

het gemeen recht van toepassing. Zie: SIMON, Ch., *Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat*, in *Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux*, p. 396. Vergelijk met Frankrijk, nummer 289.

(1004) FACQ, J., Enkele familiaalvermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering tussen echtgenoten, *R.W.*, 1982-83, 1778 stelt dat dit normaal is, aangezien er op het ogenblik waarop het verzekeringscontract economisch nuttig wordt, geen gemeenschappelijke belangen meer aanwezig zijn. Zie ook: DE PAGE, Ph., *Régimes matrimoniaux*, p. 61; ERNAULT, J., *Le droit de l'assurance-vie*, p. 401; GREGOIRE, M., *Assurance-vie et droits des époux. Prerogatives et droits des parties*, in *Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux*, p. 336; RAUCENT, L., *Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux*, p. 122 die er eveneens op wijst dat deze regeling vereist is om aan de levensverzekering haar volledige uitwerking te kunnen geven; RAUCENT, L., *Le régime légal: nature, répartition des biens entre les trois patrimoines, gestion et dissolution*, *Ann. Dr. Louv.*, 1977, p. 157; SIMON, Ch., *Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat*, in *Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux*, p. 397; VAN DEN EYNDE, P., *Assurance-vie et droit successoral*, in *Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux*, p. 283; WOUSSEN, E., *Assurances de personnes contractées pour ou par des époux mariées sous le régime matrimonial légal*, *Rec. Gén. Enr. Not.*, 1988, p. 154. Het feit dat de premies met gemeenschaps-gelden zijn betaald, heeft hierbij geen enkel belang. Dit beïnvloedt niet het statuut van het verzekeringskapitaal. Desgevallend kan het wel aanleiding geven tot vergoeding. Zie: DE PAGE, Ph., *Régimes matrimoniaux*, p. 61.

(1005) BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., DE MULDER, W. en LUYPAERS, P., *Overzicht van rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (1982-1988)*, *T.P.R.*, 1990, p. 245; DILLEMANS, R., *Huwelijksvermogensrecht*, p. 98 betreurt dit; de wetgever had het recht op uitkering en de uitkering evengoed eigen kunnen maken met vergoeding van de premies aan de gemeenschap; ERNAULT, J., *Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie*, in *Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux*, p. 117; GERLO, J., *Handboek huwelijksvermogensrecht*, p. 121; HAMBYE, J., *Régimes matrimoniaux. La réforme de 1976*, in *Rép. Not.*, p. 88-4; RAUCENT, L., *Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux*, (1978), p. 154; RAUCENT, L., *Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux*, (1986), p. 76. SIMON, Ch., *Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat*, in *Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux*, p. 387 stelt dat de wens van de echtgenoten is dat het verzekeringskapitaal eigen is mits vergoeding. Hij raadt dan ook aan een beding in die zin in het huwelijkscontract in te lassen. Het uitzonderingskarakter van artikel 1400, 7 B.W. heeft ook tot gevolg dat het recht uit de levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten op zijn hoofd en in zijn voordeel niet eigen is, maar eveneens in

(Wordt vervolgd...)

in de wettekst voor heel wat moeilijkheden zorgt.

2. Vergoeding

i. Algemeen

474. Een tweede vraag, is die naar het eventueel verschuldigd zijn van een vergoeding en naar de omvang van deze vergoeding. In artikel 1400 van het Burgerlijk Wetboek zijn de goederen opgesomd die eigen zijn "behoudens vergoeding indien daartoe aanleiding bestaat". Wanneer nu het uitgekeerde kapitaal eigen is en de premies met gemeenschapsgelden werden betaald, heeft het eigen vermogen voordeel getrokken uit het gemeenschappelijk vermogen ¹⁰⁰⁶. Telkens wanneer het ene vermogen zonder oorzaak voordeel heeft getrokken uit het andere vermogen, is vergoeding verschuldigd. Er bestaat dus aanleiding tot vergoeding ¹⁰⁰⁷.

(1005)(...vervolg)

gemeenschap valt, aangezien er geen enkele wetsbepaling is die dit recht eigen verklaart : SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 396 met verwijzing naar de Voorbereidende Werken. Analogische interpretatie is in casu niet mogelijk. Gesteld wordt ook dat het kapitaal uitgekeerd tijdens de echtscheidingsprocedure ten gevolge van een levensverzekering bij leven afgesloten door de verzekeringsnemer in zijn eigen voordeel gemeenschappelijk is. Effectief wordt het verzekeringskapitaal tijdens het huwelijk uitgekeerd. Zie : ERNAULT, J., Le droit de l'assurance-vie, p.411. Hierbij wordt volledig de retroactiviteit tussen echtgenoten van de ontbinding van het huwelijksvermogensstelsel bij echtscheiding uit het oog verloren. RAUCENT, L., Le régime légal: nature, répartition des biens entre les trois patrimoines, gestion et dissolution, Ann. Dr. Louv., 1977, p. 157 stelt dat het kapitaal toch eigen kan zijn op basis van artikel 1401,4 van het Burgerlijk Wetboek "Le capital doit être propre lorsque sa finalité est de réparer l'outrage des ans; et cette finalité est indépendante de la date de l'échéance du capital". Stelling ook vermeld bij ERNAULT, J., Le droit de l'assurance-vie, p. 402.

(1006) Het verzekeringskapitaal dat tijdens het stelsel uitgekeerd is, is gemeenschappelijk (tenzij het om een roerende belegging gaat). Wanneer premies met eigen gelden betaald zijn, is het gemeenschappelijk vermogen vergoeding verschuldigd aan het eigen vermogen.

(1007) GREGOIRE, M., Assurances-vie et droits des époux. Prérogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 353. Meer genuanceerd is de mening die vertrekt van de vaststelling dat de levensverzekering twee aspecten heeft : enerzijds is er het spaaraspect, anderzijds het aspect voorzorg. Vergoeding zou enkel verschuldigd zijn voor het spaaraspect. Voorzorg voor de echtgenoten behoort tot de gewone bestemming van het gemeenschappelijk vermogen : SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p.381.

De vraag nu is te weten ten belope van welk bedrag vergoeding verschuldigd is ¹⁰⁰⁸. Hierbij worden twee stellingen verdedigd. Volgens de eerste stelling geldt de specifieke vergoedingsregeling weergegeven in artikel 43, paragraaf 3 van de Verzekeringwet ^{1009 1010}. Volgens de tweede stelling gelden de gewone vergoedingsregelen van het Burgerlijk Wetboek ¹⁰¹¹.

ii. Kennelijk overdreven premies

475. De stelling die de toepassing van artikel 43, paragraaf 3 van de Verzekeringwet voorstaat, is de meest eenvoudige.

Artikel 43, paragraaf 3 van de Verzekeringwet stelt dat, ingeval de echtgenoten gehuwd waren onder het stelsel van gemeenschap van goederen, geen vergoeding verschuldigd is aan het gemeenschappelijk vermogen uit hoofde van stortingen met gemeenschapsgelden gedaan door de verzekerde, ook al is het kapitaal of de rente, die ten gevolge van de verzekering wordt uitgekeerd, eigendom van de begunstigde echtgenoot. Geen vergoeding is de regel. Wanneer de stortingen echter kennelijk overdreven zijn, gelet op de mogelijkheden van de verzekeringnemer, is wel vergoeding verschuldigd ¹⁰¹². Hierbij rijzen twee vragen.

(1008) De wet zegt enkel dat vergoeding verschuldigd is. Nergens is uitdrukkelijk gesteld op welke wijze deze vergoeding moet berekend worden. Hierover: SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 370. In diezelfde zin: WOUSSEN, E., Assurances de personnes contractées pour ou par des époux mariés sous le régime matrimonial légal, Rec. Gén. Enr. Not., 1988, p. 155.

(1009) FACQ, J., Enkele familiaalvermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering tussen echtgenoten, R.W., 1982-83, 1779; RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, p. 153 (in een later editie verdedigt RAUCENT de eerste stelling).

(1010) Art. 43, par. 3 van Titel X van het Wetboek van Koophandel.

(1011) DUBUISSON, B., L'assurance-vie dans le droit des libéralités et des successions, R.G.A.R., 1986, nr. 11.121 (2); GERLO, J., Handboek huwelijksvermogensrecht, p. 197; HAMBYE, J., Régimes matrimoniaux - la réforme de 1976, in Rép. Not., p. 88-4; RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, p. 77 (in een vroegere editie verdedigt RAUCENT de andere stelling). Zie ook : Verslag van de Commissie voor de Justitie van de Senaat, waar HAMBYE verslaggever was.

(1012) DE PAGE, Ph., Régimes matrimoniaux, p. 61; WOUSSEN, E., Assurances de personnes contractées pour ou par des époux mariés sous le régime matrimonial légal, Rec. Gén. Enr. Not., 1988, die op pagina 155 stelt dat op basis van het wetsartikel interpretatie in de ene en in de andere zin mogelijk is met verwijzing naar auteurs voor elke stelling. Uit de studie van de Voorbereidende Werken blijkt dat de vergoedingsregeling van artikel 43, paragraaf 3 van de Verzekeringwet aanvankelijk opgenomen was in het artikel bestemd voor het Burgerlijk Wetboek waarin zowel de levensverzekering door verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot als de levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in eigen (Wordt vervolgd...)

Vooreerst dient men zich af te vragen wanneer de stortingen kennelijk overdreven zijn. Dit lijkt een feitenkwestie te zijn die uiteindelijk desgevallend door de rechter zal moeten opgelost worden ¹⁰¹³. De tweede vraag betreft de omvang van de vergoeding. Is er, wanneer de premies kennelijk overdreven zijn, vergoeding verschuldigd ten belope van het totale bedrag van de betaalde premies of slechts ten belope van het overdreven gedeelte van deze premies, of gelden, wat de omvang van de vergoeding betreft, de gewone vergoedingsregels? Onderzoek van de wettekst zelf biedt geen houvast. Vergoeding is niet verschuldigd "tenzij de premies kennelijk overdreven zijn", waarmee niet onmiddellijk de omvang van de vergoeding weergegeven wordt. Alle stellingen worden verdedigd, hoewel aan dit probleem slechts weinig aandacht wordt besteed ¹⁰¹⁴.

(1012)(...vervolg)

voordeel besproken werden. Deze vergoedingsregeling gold dus ook voor de levensverzekering afgesloten door één van de echtgenoten in zijn eigen voordeel. De band tussen paragraaf 2 en paragraaf 3 van artikel 43 van de Verzekeringwet waarop de voorstanders van de toepassing van de gewone vergoedingsregels zich beroepen is eerder "toevallig" ontstaan. Zoals eveneens blijkt uit de Voorbereidende Werken, bestonden de regel van paragraaf 2 en de regel van paragraaf 3 reeds afzonderlijk voor ze achter elkaar geplaatst werden. De specifieke vergoedingsregeling van artikel 43, paragraaf 3 van de Verzekeringwet lijkt dan ook toepassing te moeten vinden in de situatie waar de verzekeringnemer een levensverzekering afsluit in zijn eigen voordeel. Als ratio van deze specifieke vergoedingsregel neergelegd in artikel 43, paragraaf 3 van de Verzekeringwet, wordt vermeld dat het storten van "normale" premies beschouwd wordt als een gebruikelijke last van het gemeenschappelijk vermogen. Hierover: GERLO, J., Huwelijksvermogensrecht, deel 2, p. 259 die in verband hiermee verwijst naar het doel van de levensverzekering die erin bestaat te voorzien in het levensonderhoud van de begunstigde. Aan dit doel zou voorbij geschoten worden wanneer praktisch het volledige verzekeringsbedrag via de vergoedingen zou moeten terugbetaald worden; GREGOIRE, M., Assurances-vie et droits des époux. Prerogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 328.

(1013) ERNAULT, J., Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 391; SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 373 die stelt dat moet rekening worden gehouden met alle inkomsten van de gemeenschap en als referentiepunt het budget voorstelt van het gemiddeld gezin in dezelfde socio-professionele categorie. Gesteld wordt dat moet gekeken worden naar de mogelijkheden van het gemeenschappelijk vermogen. Er zou geen rekening moeten worden gehouden met het eigen vermogen van de verzekeringnemer. Hierover: Kluwer's Verzekeringshandboek, II 1.4.57.

(1014) Vergoeding ten belope van het totale bedrag. Zie: DUBUISSON, B., L'assurance-vie dans le droit des libéralités et des successions, R.G.A.R., 1986, nr. 11.121 (2); SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 373 die evenwel stelt dat maximaal de totale som van de premies moet worden betaald en er met eventuele meerwaarden geen rekening moet worden gehouden. Vergoeding enkel ten belope van het kennelijk overdreven gedeelte: rechtsleer (PICARD en BESSON, SAVATIER en LE ROY) aangehaald door DUBUISSON, B., L'assurance-vie dans le droit des libéralités et des successions, R.G.A.R., 1986, nr. 11.121 (2); ERNAULT, J., Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 393 die hierbij ook verwijst naar de Franse rechtsleer wat van belang is aangezien de wettekst van artikel 43 van de Verzeke-

(Wordt vervolgd...)

iii. Toepassing van gewone vergoedingsregels

476. Een deel van de rechtsleer is echter van mening dat niet de vergoedingsregeling van artikel 43, paragraaf 3 van de Verzekeringwet van toepassing is, maar wel de gewone vergoedingsregeling. De derde paragraaf van artikel 43 is onafscheidelijk verbonden met paragraaf 2 van datzelfde artikel. In die tweede paragraaf gaat het om "stortingen door de ene echtgenoot gedaan om ten behoeve van de andere een levensverzekering te vestigen". Het gaat hier dus niet om een levensverzekering door de verzekerde in eigen voordeel afgesloten. De regeling van artikel 43, paragraaf 3 van de Verzekeringwet kan ook niet bij analogie toegepast worden. Deze regeling maakt immers een uitzondering uit en het toepassingsgebied van uitzonderingen mag niet verruimd worden

1015

(1014)(...vervolg)

ringswet ingegeven is door de Franse wet; HAMBYE, J., Les régimes matrimoniaux. La réforme de 1976, in Rép. Not., p. 88-4; RAUCENT, L., Le régime légal: nature, répartition des biens entre les trois patrimoines, gestion et dissolution, Ann. Dr. Louv., 1977, p. 157; RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, p. 124. De stelling dat de vergoeding die moet worden betaald, moet berekend worden op basis van de waarde van de verzekeringspolis wordt eveneens verdedigd. Verkeerdelijk wordt hierbij dan echter gesteld dat vergoeding verschuldigd is ten belope van de helft van de waarde van de verzekeringspolis. Zie: GREGOIRE, M., Assurances-vie et droits des époux. Prerogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 351.

- (1015) De specifieke vergoedingsregels van artikel 43, paragraaf 3 zouden slechts van toepassing zijn in geval van een levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere. Hierover: BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., DE MULDER, W. en LUYPAERS, P., Overzicht van rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (1982-1988), T.P.R., 1990, p. 295; DE PAGE, PH., Chronique de jurisprudence 1984-1987 sur les régimes matrimoniaux, Rev. Trim. Dr. Fam., 1988, p. 50; ERNAULT, J., Le droit de l'assurance-vie, p. 402; GERLO, J., Handboek huwelijksvermogensrecht, p. 197; GREGOIRE, M., Assurances-vie et droits des époux. Prerogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 329 die stelt dat de derde paragraaf van artikel 43 van de Verzekeringwet samen met de tweede paragraaf moet gelezen worden; SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 370 met verwijzing naar de Voorbereidende Werken; WOUSSEN, E., Assurances de personnes contractées pour ou par des époux mariés sous le régime matrimonial légal, Rec. Gén. Enr. Not., 1988, p. 155 met verwijzing naar het Verslag van de Commissie van Justitie van de Senaat en naar auteurs in dezelfde richting. Gesteld wordt eveneens dat de speciale vergoedingsregeling van artikel 43, paragraaf 3 van de Verzekeringwet enkel toepasselijk is op levensverzekeringen afgesloten op het hoofd van de echtgenoot-verzekeringnemer. Zie: SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 371 waar hij stelt dat dit ook impliciet naar voor komt uit de Verslagen van de Commissie en de Subcommissie voor de Justitie van de Senaat en p. 398 met verwijzingen. De voorstanders van de toepassing van de gewone vergoedingsregels passen deze regels vaak verkeerd toe. Zie: ERNAULT, J., Le droit de l'assurance-vie, p. 403 waar

(Wordt vervolgd...)

De gewone vergoedingsregels gelden dus bij een levensverzekering door één van de echtgenoten in zijn eigen voordeel afgesloten. Dit impliceert dat steeds vergoeding verschuldigd is, zelfs wanneer de premies niet kennelijk overdreven zijn. In elk geval moeten alle met gemeenschapsgelden betaalde premies vergoed moeten worden ¹⁰¹⁶. Bovendien moet rekening gehouden worden met artikel 1435 van het Burgerlijk Wetboek. Wanneer de in het vergoedingsplichtige vermogen gevallen bedragen gediend hebben "tot het verkrijgen, instandhouden of verbeteren van een goed", zal de vergoeding gelijk zijn aan de waarde van dat goed, tenzij deze lager is dan de som van de uit het vergoedingsgerechtigde vermogen verdwenen gelden. Terecht wordt er door sommigen op gewezen dat in casu de gemeenschapsgelden wel degelijk hebben gediend tot het verkrijgen van een goed. De begunstigde van de levensverzekering heeft door het betalen van de premies "rechten (verworven) verbonden aan een personenverzekering". Dit kan gekwalificeerd worden als een schuldvordering op de verzekeringsmaatschappij en is wel degelijk een goed. De gemeenschapsgelden hebben dus gediend voor het verwerven van een eigen goed. Het bedrag van de vergoeding moet bijgevolg gerevalueerd worden op basis van de waarde van dit goed

¹⁰¹⁷

(1015)(...vervolg)

gesteld wordt dat tengevolge van de gemeenrechtelijke vergoedingsregeling vergoeding verschuldigd is ten belope van de som van de premies zonder rekening te houden met eventueel verworven meerwaarden.

- (1016) Gesteld wordt in dit verband dat het verzekeringskapitaal nooit de basis kan zijn van de vergoeding aangezien dit kapitaal nooit heeft behoord tot het gemeenschappelijk vermogen. Zie: ERNAULT, J., Le droit de l'assurance-vie, p. 398; GERLO, J., Handboek huwelijksvermogensrecht, p. 197. Toch wordt het vaststellen van het bedrag van de vergoeding op basis van het verzekeringskapitaal en niet van de premies verdedigd op basis van de economische realiteit van de levensverzekering (meer nog dan door artikel 1435 van het Burgerlijk Wetboek). Zie: SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 381.

- (1017) SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 365. In die zin blijkbaar ook : STANDAERT, M., Huwelijksvermogensrecht en levensverzekering, noot onder Brussel, 28 mei 1985, R.W., 1985-86, 2562 : "de berekening van de vergoeding zal normalerwijze deze kapitalisatie in acht moeten nemen zodat de vergoeding enkel kan bepaald worden in functie van de afkoopwaarde.". Kan zulke schuldvordering op de verzekeringsmaatschappij terecht gekwalificeerd worden als een goed in de zin van artikel 1435 van het Burgerlijk Wetboek? De rechtspraak en andere auteurs zwijgen erover. Uit de Voorbereidende Werken blijkt dat de regeling van de herwaardering van het bedrag van de vergoeding ingegeven is door de idee dat het vermogen dat het geld "voorgesloten" heeft, mee moet kunnen genieten van een "oordeelkundige belegging". Dit begrip komt uitdrukkelijk voor in het Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door de Heer HAMBYE, Parl. St. (Senaat), bijzondere zitting 1974, nr. 683/2, p. 71. (De ganse discussie over de herwaardering van de vergoedingen is trouwens ook slechts voor het eerst in de Commissie voor de Justitie van de Senaat gevoerd, geïnspireerd door artikel 1469 van het Franse burgerlijk wetboek.) Uit de context waarin de Commissie van de Justitie van de Senaat de herwaardering van de vergoedingen plaatst, kan afgeleid worden dat het begrip goed van artikel 1435 van het Burgerlijk Wetboek helemaal niet eng dient

(Wordt vervolgd...)

Wel moet dan de waarde van de schuldvordering van de begunstigde van de levensverzekering tegenover de verzekeringsmaatschappij op het ogenblik van de ontbinding van het stelsel vastgesteld worden. Deze waarde kan best vastgesteld worden op de afkoopwaarde van de levensverzekering op de dag van de ontbinding van het gemeenschapsstelsel ¹⁰¹⁸.

d. Levensverzekering afgesloten voor het huwelijk

1. Statuut

477. Goederen die door één van de echtgenoten verworven zijn voor het huwelijk, blijven onder het nieuwe wettelijk stelsel eigen goederen van deze echtgenoot.

(1017)(...vervolg)

geïnterpreteerd te worden. Een tweede vraag betreft de kwalificatie van het betalen van een premie. Men kan de opeenvolgende premies beschouwen als de prijs van de schuldvordering die de verzekeringnemer bekomt op de verzekeringsmaatschappij. Door het storten van de premies, wordt telkens een bijkomende schuldvordering op de verzekeringsmaatschappij verworven. Er is dan een rechtstreekse band tussen de premie en deze schuldvordering. Men kan echter eveneens stellen dat bij het afsluiten van het verzekeringscontract, de verzekeringnemer reeds onmiddellijk de volledige schuldvordering tegenover de verzekeringsmaatschappij verwerft. Tevens wordt de verzekeringnemer schuldenaar van de verzekeringsmaatschappij. Het betalen van de premies is dan niet langer het betalen van de prijs, maar wel het delgen van een schuld. Volgens deze tweede stelling dienen de premies dus niet voor het verwerven van een goed, maar voor het betalen van een schuld. Artikel 1435 B.W. zou dan niet toepasselijk zijn. Toch wordt gesteld dat artikel 1435 B.W. toepasselijk is wanneer er een nauwe band is tussen het verwerven van het goed en het betalen van de schuld : DE WULF, C., De vereffening en de verdeling van het huwelijksvermogen en de nalatenschap : enige actuele problemen, *T.P.R.*, 1985, p. 419. Er bestaat voor de verzekeringnemer geen verplichting tot betalen van de premies. Het betalen van de premies geeft wel aanleiding tot aangroei van de wiskundige provisie. Het betalen van de premies lijkt dan ook eerder in de zin van de eerste stelling te moeten worden opgevat.

(1018) SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 390 die op pagina 409 stelt dat aangezien op dat ogenblik het verzekeringskapitaal nog niet is uitgekeerd, de waarde van de levensverzekering vanzelfsprekend niet op basis daarvan kan vastgesteld worden. Nuancerend dient gesteld te worden dat de waarde van het verzekeringscontract overeenkomt met de theoretische afkoopwaarde. In de concrete afkoopwaarde is immers een penalisatie ingelast voor de vervroegde afkoop die bij de waardebepaling van de nog lopende levensverzekering niet ter zake is. Zie: Kluwer's Verzekeringshandboek, II.1.4.32. Voorgesteld wordt ook de waarde van de levensverzekering eerder vast te stellen op de individuele wiskundige provisie op de dag van de ontbinding van het stelsel : DUBUISSON, B., Les opérations sur réserve mathématique, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 121; ERNAULT, J., Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 96; MEURANT, M., Introduction à l'assurance-vie individuelle, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 69 die als twee mogelijkheden opnoemt de afkoopwaarde enerzijds en de wiskundige provisie anderzijds.

Het eigen goed dat de toekomstige echtgenoot bekomt wanneer hij voor zijn huwelijk een levensverzekering in zijn voordeel afsluit, is een schuldvordering op de verzekeringsuitkering tegenover de verzekeringsinstelling ¹⁰¹⁹. Het kapitaal dat daaruit voortvloeit is ook eigen

¹⁰²⁰

2. Vergoeding

478. Wanneer tijdens het huwelijk eventueel premies met gemeenschapsgelden worden betaald, stelt zich de vraag of dit aanleiding geeft tot vergoeding en, zo ja, tot welke vergoeding. Hier opnieuw heeft men te maken met een vermogensverschuiving. Vergoeding is dan ook verschuldigd ¹⁰²¹. Wat het bedrag van de vergoeding betreft, worden de verschillende, reeds uiteengezette stellingen verdedigd. De gewone vergoedingsregels zijn echter van toepassing, aangezien de regeling voorzien in artikel 43, paragraaf 3 van de Verzekeringwet een uitzonderingsmaatregel is en de uitzonderingen eng moeten worden geïnterpreteerd ¹⁰²². Er is dus een vergoeding verschuldigd die minimaal gelijk is aan de

---

(1019) De rechten uit de levensverzekering en dus ook de schuldvordering tegen de verzekeringsmaatschappij ontstaan bij het afsluiten van het levensverzekeringscontract. Hierover: DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 132; ERNAULT, J., Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 96.

(1020) Het betreft een eigen goed op basis van artikel 1399 van het Burgerlijk Wetboek. Hierover: CASMAN, H., La distinction entre la titularité du contrat d'assurance-vie et la valeur patrimoniale de celui-ci, et ses conséquences dans les rapports entre époux communs en biens, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 308; DE PAGE, Ph., Régimes matrimoniaux, p. 61; ERNAULT, J., Le droit de l'assurance-vie, p. 369; 404; GREGOIRE, M., Assurances-vie et droits des époux. Prerogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 330; 347; Kluwer's Verzekeringshandboek, II 1.4.54; SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 388; 389 die stelt dat het hierbij geen verschil maakt of de levensverzekering is afgesloten op het hoofd van de verzekeringnemer of op het hoofd van zijn echtgenoot; WOUSSEN, E., Assurances de personnes contractées pour ou par des époux mariés sous le régime matrimonial légal, Rec. Gén. Enr. Not., 1988, p. 154; 156; 157 die stelt dat het hierbij onbelangrijk is of het kapitaal uitgekeerd wordt na de ontbinding van de gemeenschap, bij het overlijden van de echtgenoot of tijdens het stelsel. Uit de Voorbereidende Werken blijkt dat het in een eerste versie de bedoeling was dat het tijdens het huwelijk uitgekeerde verzekeringskapitaal in gemeenschap zou vallen.

(1021) DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 133; GREGOIRE, M., Assurances-vie et droits des époux. Prerogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 347; WOUSSEN, E., Assurances de personnes contractées pour ou par des époux mariés sous le régime matrimonial légal, Rec. Gén. Enr. Not., 1988, p. 154

(1022) SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial (Wordt vervolgd...)

som van de met gemeenschapsgelden betaalde premies en die zal dienen aangepast te worden in geval van meerwaarde.

c. Afkoop van de levensverzekering

1. Statuut

479. Tot dusver is slechts de situatie besproken waar de verzekeringsovereenkomst haar normale uitwerking kent en het kapitaal uitgekeerd wordt bij de realisatie van het risico. Thans wordt de situatie onderzocht waar gebruik wordt gemaakt van het recht van afkoop van de verzekering. Het recht de afkoop van de levensverzekering te vragen is een strict persoonlijk recht van de verzekeringnemer ¹⁰²³.

Men dient zich af te vragen of deze situatie verschilt van de situatie bij de normale uitwerking van het verzekeringscontract. Wanneer de verzekeringnemer de premies met eigen gelden betaalt, gaat het ook in geval van afkoop om een belegging. Het recht op het kapitaal en het afkooprecht zijn dan een eigen goed. Het kapitaal, ook het afkoopkapitaal is dan eveneens een eigen goed. Dezelfde oplossing dringt zich op in geval van afkoop van een voor het huwelijk afgesloten levensverzekering. Ook hier heeft men te maken met eigen goederen. Minder eenvoudig is het wanneer een tijdens het huwelijk afgesloten levensverzekering waarvan de premies met gemeenschapsgelden zijn betaald afgekocht wordt. Men kan zich afvragen of artikel 1400, 7 van het Burgerlijk Wetboek op deze situatie toepasselijk is. Beide stellingen worden verdedigd. Volgens de eerste stelling, die voorkeur verdient, behandelt artikel 1400, 7 van het Burgerlijk Wetboek slechts de situatie van de

(1022)(...vervolg)

de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 389; 397 die stelt dat de gewone vergoedingsregels van toepassing zijn. Zie ook: ERNAULT, J., Le droit de l'assurance-vie, p. 404 die besluit dat artikel 43, paragraaf 3 van de Verzekeringwet niet toepasselijk is, maar daar het foute gevolg uit trekt dat bijgevolg vergoeding verschuldigd is ten belope van de totale som van de met gemeenschapsgelden betaalde premies waarbij hij de herwaardering uit het oog verliest. Artikel 43, paragraaf 3 van de Verzekeringwet stelt nochtans zeer algemeen dat wanneer de echtgenoten gehuwd zijn onder het stelsel van gemeenschap van goederen, slechts vergoeding verschuldigd is wanneer de met gemeenschapsgelden gedane stortingen kennelijk overdreven zijn. Geen onderscheid wordt daarbij gemaakt naargelang de levensverzekering voor of tijdens het huwelijk is afgesloten. Men zou kunnen stellen dat artikel 43, paragraaf 3 van de Verzekeringwet algemene toepassing heeft. Vergoeding voor met gemeenschapsgelden gedane stortingen in het kader van een door één der echtgenoten voor het huwelijk in eigen voordeel afgesloten levensverzekering zou dan ook slechts verschuldigd zijn wanneer deze stortingen kennelijk overdreven waren gelet op de mogelijkheden van de verzekeringnemer.

(1023) ERNAULT, J., Le droit de l'assurance-vie, p. 385; ERNAULT, J., Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 100

uitkering na realisatie van het risico, en een uitzonderingsbepaling mag niet bij analogie worden toegepast. De afkoopwaarde is dan gemeenschappelijk. Er is immers geen wetsbepaling die het eigen karakter bewerkstelligt. De gemeenrechtelijke regels moeten worden toegepast ¹⁰²⁴. De mening wordt ook verdedigd dat artikel 1400, 7 van het Burgerlijk Wetboek geen onderscheid maakt naargelang het kapitaal uitgekeerd wordt ten gevolge van de realisatie van het risico of ten gevolge van de afkoop van de verzekering. Artikel 1400,7 van het Burgerlijk Wetboek spreekt immers enkel over de "rechten verbonden aan een personenverzekering". Het recht op afkoop valt ook onder deze kwalificatie ¹⁰²⁵.

2. Vergoeding

480. Wat de vergoedingsregels betreft, gelden de gemeenrechtelijke bepalingen. De specifieke vergoedingsregeling van artikel 43, paragraaf 3 van de Verzekeringwet geldt ook slechts in het geval waar de levensverzekering haar gewone uitwerking krijgt ¹⁰²⁶.

(1024) Zie: CASMAN, H., La distinction entre la titularité du contrat d'assurance-vie et la valeur patrimoniale de celui-ci, et ses conséquences dans les rapports entre époux communs en biens, in Droit notarial d'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 307 die stelt dat deze uitzonderingsbepaling niet bij analogie mag toegepast worden; DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 247 die stelt dat de schuldvordering op de wiskundige provisie in gemeenschap valt; ERNAULT, J., Le droit de l'assurance-vie, p. 386. Zie ook de rechtspraak : Rb. Brussel, 14 februari 1984, R.W., 1984-85, 953, noot FACQ, J.; Brussel, 28 mei 1985, R.W., 1985-86, 2559, noot STANDAERT, M., waar het oude recht diende te worden toegepast, maar waar de stap naar het huidig stelsel wordt gemaakt.

(1025) Zie : BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., DE MULDER, W. en LUYPAERS, P., Overzicht van rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (1982-1988), T.P.R., 1990, p. 246 met verwijzing naar voor- en tegenstanders van deze oplossing; DE PAGE, PH., Chronique de jurisprudence 1984-1987 sur les régimes matrimoniaux, Rev. Trim. Dr. Fam., 1988, p. 50; GERLO, J., Handboek huwelijksvermogensrecht, p. 121.

(1026) BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., DE MULDER, W. en LUYPAERS, P., Overzicht van rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (1982-1988), T.P.R., 1990, p. 296; DE PAGE, PH., Chronique de jurisprudence 1984-1987 sur les régimes matrimoniaux, Rev. Trim. Dr. Fam., 1988, p. 50; DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 140 besluit dat er vergoeding zal moeten betaald worden ten belope van alle premies, terwijl het zijns inziens juist is deze vergoeding te beperken tot de helft van de premies, of tot de helft van de afkoopwaarde (p. 247); GERLO, J., Handboek huwelijksvermogensrecht, p. 197. Cass. 27 juni 1986, R.W., 1986-87, 1685.

III. Levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot

a. Algemeen

481. Voor de situatie waar één van de echtgenoten een levensverzekering afsluit in het voordeel van de andere echtgenoot, bestaat ook in het nieuwe huwelijksvermogensrecht geen specifieke wetsbepaling ¹⁰²⁷. Zoals blijkt uit de Voorbereidende Werken, was het aanvankelijk wel de bedoeling een specifiek wetsartikel aan deze situatie te wijden. Van deze bedoeling werd tenslotte afgeweken omdat een specifieke wettekst overbodig zou zijn. De gewone regels van het huwelijksvermogensrecht moeten bijgevolg toegepast worden op de levensverzekering door één van de echtgenoten afgesloten in het voordeel van de andere echtgenoot ¹⁰²⁸. Over het resultaat van deze toepassing bestaat geen eensgezindheid.

b. Eerste stelling : schenking

1. Kwalificatie

482. Over de kwalificatie van de levensverzekering, door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere, bestaan verschillende stellingen. Volgens een eerste stelling, die door de meerderheid van de rechtsleer en rechtspraak wordt gevolgd, is door het aanduiden door de verzekeringnemer van zijn echtgenoot als begunstigde van de levensverzekering, een onrechtstreekse schenking doorgevoerd ¹⁰²⁹.

(1027) BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., DE MULDER, W. en LUYPAERS, P., Overzicht van rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (1982-1988), T.P.R., 1990, p. 247; FACQ, J., Enkele familiaalvermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering tussen echtgenoten, R.W. 1982-83, 1780; GERLO, J., Huwelijksvermogensrecht, deel 2, p. 259; GERLO, J., Handboek huwelijksvermogensrecht, p. 121; Kluwer's Verzekeringshandboek, II.1.4.56; SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 379.

(1028) Kluwer's Verzekeringshandboek, II.1.4.56.

(1029) BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., DE MULDER, W. en LUYPAERS, P., Overzicht van rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (1982-1988), T.P.R., 1990, p. 247; CLAASSENS, H., noot onder Brussel, 11 juni 1981, B.R.H. 1982, 157; DE PAGE, Ph., Régimes matrimoniaux, p. 61; ERNAULT, J., Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 112; FACQ, J., Enkele familiaalvermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering tussen echtgenoten, R.W. 1982-83, 1780; GERLO, J., Huwelijksvermogensrecht, deel 2, p. 259; Kluwer's Verzekeringshandboek, II, 1.4.56; (Wordt vervolgd...)

2. Statuut

483. Goederen, verkregen ten gevolge van een schenking, zijn eigen overeenkomstig artikel 1399 van het Burgerlijk Wetboek ¹⁰³⁰. Hier wordt evenwel ook de stelling verdedigd dat het verzekeringskapitaal dat tijdens het stelsel uitgekeerd wordt gemeenschappelijk is. Slechts wanneer het kapitaal na ontbinding van het stelsel uitgekeerd wordt, zou het afsluiten van een levensverzekering, door één van de echtgenoten in het voordeel van de andere echtgenoot, als schenking dienen te worden gekwalificeerd ¹⁰³¹.

(1029)(...vervolg)

SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 372 stelt dat een vermoeden in die zin in het nieuwe huwelijksvermogensrecht is opgenomen; TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in PINTENS, W. (ed.), Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap, p. 89; VAN DEN EYNDE, P., Assurance-vie et droit successorial, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 288 die stelt dat aangezien het hier gaat om een onrechtstreekse schenking, geen uitdrukkelijke aanvaarding door de begiftigde vereist is. Deze stelling wordt ook aangehaald in Kluwer's Verzekeringshandboek, II.1.4.39. Als argument wordt hier aangehaald dat de wetgever, door het toepasselijk verklaren van de regels inzake inbreng en inkorting, impliciet heeft toegegeven dat het hier om een schenking gaat : FACQ, J., Enkele familiaal vermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering tussen echtgenoten, R.W., 1982-83, 1796. Alleen is deze schenking anders dan de andere zodat een versoepeling van de regels inzake inbreng en inkorting gerechtvaardigd is. De meeste schenkingen zijn familie-onvriendelijk. Via de inbreng, maar vooral via de inkorting, moeten de familiebelangen in de mate van het mogelijke gevrijwaard worden. Deze vorm van schenking is niet anti-familiaal zodat de regels "ter correctie" inzake inbreng en inkorting kunnen versoepeld worden : DUBUISSON, B., L'assurance-vie dans le droit des libéralités et des successions, R.G.A.R., 1986, nr. 11.107. De boven beschreven regels inzake inbreng, inkorting en vergoeding blijven dus onverkort van toepassing. Zie ook de argumenten in de Voorbereidende werken en in de rechtsleer over de oude wet : SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 368 verwijst naar de "overhaaste" verklaring in het Verslag van de Commissie voor de Justitie van de Senaat waar gesteld wordt dat een levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere steeds een schenking inhoudt. Meer genuanceerd wordt gesteld dat de levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot een schenking kan inhouden, indien tenminste de animus donandi bewezen is. Zie : ERNAULT, J., Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 368 die stelt dat het wel meestal om een schenking zal gaan; GREGOIRE, M., Assurances-vie et droits des époux. Prerogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 324. Het beding ten behoeve van een derde is immers op zich een neutrale rechtshandeling. Hierover: LEDOUX, J.L., Assurance-vie et prêts hypothécaires, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 209.

(1030) Dit zou impliceren dat zowel de rechten uit de verzekering, zoals het recht op uitkering, als het verzekeringskapitaal zelf een eigen goed zijn van de begunstigde.

(1031) Zie : HAMBYE, J., Régimes matrimoniaux. La réforme de 1976, in Rép. Not. p. (Wordt vervolgd...)

3. Vergoeding

484. Wanneer de premies in het kader van een levensverzekering, door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere echtgenoot, met gemeenschapsgelden zijn betaald, rijst de vraag naar een eventuele vergoeding. Vooreerst dient de situatie onderzocht te worden van de echtgenoot, begunstigde van de levensverzekering. Vergoeding is slechts verschuldigd bij een vermogensverschuiving van het ene vermogen naar het andere, wanneer deze vermogensverschuiving zonder oorzaak is. Aan de basis van de thans onderzochte vermogensverschuiving ligt echter de onrechtstreekse schenking van de ene echtgenoot aan de andere. Algemeen wordt dan ook gesteld dat de echtgenoot begunstigde van de levensverzekering geen vergoeding verschuldigd is ¹⁰³².

485. Men kan zich echter afvragen of misschien niet de echtgenoot-verzekeringnemer vergoeding verschuldigd is. Dit zou kunnen op basis van het feit dat de

---

(1031)(...vervolg)

88-4 die stelt dat het verzekeringskapitaal dat uitgekeerd wordt tijdens het stelsel gemeenschappelijk is, ongeacht wie begunstigde is. Deze stelling lijkt ook naar voor te komen uit de Voorbereidende Werken waar slechts van "gift" gesproken wordt wanneer het verzekeringskapitaal aan de echtgenoot-begunstigde na de ontbinding van het stelsel wordt uitbetaald. Zie ook : RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, (1978), p. 153 "... On peut déduire de l'article 43 de la loi du 11 juin 1874 que l'assurance contractée par un époux au profit de son conjoint s'il survit, constitue également un propre" die verder ook stelt dat de nieuwe wet het statuut van elk tijdens het stelsel uitgekeerde kapitaal niet regelt, en RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, (1986), p. 77 "... Selon l'article 43, nouveau, de la loi du 11 juin 1874, l'assurance-vie souscrite par un époux, au profit de son conjoint s'il lui survit, est propre à ce dernier ..." (onderlijnd door RAUCENT).

- (1032) DILLEMANS, R., Huwelijksvermogensrecht, p. 98; DUBUISSON, B., L'assurance-vie dans le droit des libéralités et des successions, R.G.A.R., 1986, nr. 11.121; FACQ, J., Enkele familiaalvermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering tussen echtgenoten, R.W. 1982-83, 1781; Kluwer's Verzekeringshandboek, II, 1.4.56 waar na vermelding van de twee stellingen gesteld wordt dat de echtgenoot-begunstigde geen vergoeding verschuldigd is aangezien hij niet genoten heeft van een vermogensverschuiving zonder oorzaak; RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, (1978), p. 153; VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 32; WOUSSEN, E., Assurances de personnes contractées pour ou par des époux mariés sous le régime matrimonial légal, Rec. Gén. Enr. Not., 1988, p. 146 haalt deze stelling ook aan. Sommigen stellen dat geen vergoeding de regel is. Zij stellen echter dat in uitzonderlijke gevallen wel vergoeding verschuldigd is door de echtgenoot-begunstigde. Dit zou het geval zijn wanneer de premies betaald voor de levensverzekering kennelijk overdreven zijn. Zie: ERNAULT, J., Le droit de l'assurance-vie, p. 412. In die zin ook : BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., DE MULDER, W. en LUYPAERS, P., Overzicht van rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (1982-1988), T.P.R., 1990, p. 295 die zelf vermelden dat vergoeding in dit geval betwistbaar is, gezien het schenkingskarakter van de operatie, maar voor wie die oplossing "onmiskkenbaar blijkt" uit de samenlezing van artikel 43, lid 2 en 3 Verzekeringswet.

echtgenoot-verzekeringnemer met gemeenschapsgelden een eigen schuld heeft betaald ¹⁰³³. Moeten in dit verband de verplichtingen van de echtgenoot-verzekeringnemer, voortvloeiend uit het door hem afgesloten schenkingscontract, als zijn eigen schuld worden beschouwd? Wie een levensverzekering afsluit moet immers de premies betalen. Het betalen van deze premies wordt dan gekwalificeerd als het voldoen van een eigen schuld van de verzekeringnemer ¹⁰³⁴. Welke schulden eigen zijn wordt bepaald door artikel 1407 van het Burgerlijk Wetboek. Eigen zijn, in eerste instantie, de schulden aangegaan in het uitsluitend belang van het eigen vermogen. Bezwaarlijk kan gesteld worden dat het hier een schuld betreft

---

(1033) GREGOIRE, M., Assurances-vie et droits des époux. Prérogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 329; p. 355; SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 365 die stelt dat de vergoedingsregeling van artikel 43, paragraaf 3 van de Verzekeringswet van toepassing is. Vergoeding is dan enkel verschuldigd in geval van kennelijk overdreven premies. De aandacht wordt er echter op gevestigd dat artikel 43, paragraaf 3 van de Verzekeringswet slechts toepasselijk zou zijn in geval van een levensverzekering bij overlijden : DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 203; SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 386.

(1034) WOUSSEN, E., Assurances de personnes contractées pour ou par des époux mariés sous le régime matrimonial légal, Rec. Gén. Enr. Not., 1988, p. 150 stelt dat wanneer de levensverzekering afgesloten is voor het huwelijk het betalen van de premies, als schuld aangegaan voor het huwelijk, een eigen schuld is. Wanneer de levensverzekering afgesloten is tijdens het huwelijk is het betalen van de premies een eigen schuld als schuld aangegaan in het uitsluitend belang van het eigen vermogen. Bij een schenking gerealiseerd via levensverzekering bestaan er, zoals verder zal besproken worden, verschillende stellingen over wat het voorwerp van die schenking is. De ene stelling gaat ervan uit dat de premies het voorwerp van de schenking uitmaken. De andere stelling gaat ervan uit dat de schuldvordering op het verzekeringskapitaal het voorwerp van de schenking uitmaakt. Wanneer men de eerste stelling volgt (de premies zijn het voorwerp van de schenking), kan er geen sprake zijn van eigen schuld van de echtgenoot-verzekeringnemer ontstaan uit het schenkingscontract. De schenking is een reeel contract. Het betalen van de premies is dan niet het voldoen van een schuld ontstaan uit de schenking. Via het betalen van de premies wordt de schenking zelf gerealiseerd. Wanneer men de tweede stelling volgt (de schuldvordering op het verzekeringskapitaal is het voorwerp van de schenking) ontstaat er wel een schuld door het afsluiten van het verzekeringscontract. De schuldvordering wordt geschonken. De prijs die moet betaald worden om de schuldvordering op het verzekeringskapitaal te bekomen, met name de premies blijft verschuldigd. Deze premies worden met gemeenschapsgeld betaald. Men kan zich echter afvragen of hier wel een eigen schuld betaald wordt. Ook inzake schulden geldt immers het vermoeden van gemeenschappelijkheid.

in het uitsluitend belang van het eigen vermogen ¹⁰³⁵. De hele operatie is erop gericht, niet het eigen vermogen te doen toenemen, maar wel het vermogen van de echtgenoot-begunstigde. Eigen zijn bovendien overeenkomstig artikel 1407,3 van het Burgerlijk Wetboek schulden ontstaan uit handelingen die één der echtgenoten niet mocht verrichten zonder de medewerking van de andere echtgenoot. De echtgenoot-verzekeringnemer doet een schenking met gemeenschapsgelden. Het relevante artikel is artikel 1419 van het Burgerlijk Wetboek. Wanneer één van de echtgenoten met gemeenschapsgelden aan de andere echtgenoot een "persoonlijke" schenking doet, kan hij dit doen en doet hij dit in overeenstemming met de

---

(1035) Het betalen van de koopprijs voor het verwerven van een eigen goed zou een eigen schuld zijn. Wanneer één van de echtgenoten echter tijdens het gemeenschapsstelsel een eigen goed wenst te verwerven, dient hij hierbij de voorwaarden inzake belegging of wederbelegging na te leven. Hier worden de premies voor de betaling van de levensverzekering met gemeenschapsgelden betaald. De levensverzekering nu is als gevolg daarvan een gemeenschapsgoed (van roerende wederbelegging zou immers slechts sprake kunnen zijn wanneer minstens de helft van de premies met eigen gelden werden betaald). Van eigen schuld kan er dan ook geen sprake zijn.

bestuursregeling van het wettelijk stelsel ¹⁰³⁶. Dit optreden kan bijgevolg geen aanleiding geven tot een persoonlijke schuld op basis van artikel 1407, 3 van het Burgerlijk Wetboek. Vergoeding kan ook verschuldigd zijn omdat de echtgenoot-verzekeringnemer "persoonlijk voordeel heeft getrokken uit het gemeenschappelijk vermogen". Is dit het geval wanneer de echtgenoot-verzekeringnemer de premies voor de levensverzekering die hij afgesloten heeft in het voordeel van zijn echtgenoot betaald heeft met gemeenschapsgelden? Het "voordeel" dat aanleiding geeft tot de vergoeding waarover artikel 1432 van het Burgerlijk Wetboek spreekt, is een geldelijk voordeel. Er moet een vermogensverschuiving plaatsgevonden hebben ¹⁰³⁷. Wanneer de echtgenoot-verzekeringnemer een levensverzekering afsluit in

---

(1036) Naargelang de stelling die men verdedigt inzake het voorwerp van de schenking zullen ofwel de gemeenschappelijke schuldvordering op de verzekeringsmaatschappij, ofwel de gemeenschappelijke premiegelden geschonken worden. Overeenkomstig artikel 1419 van het Burgerlijk Wetboek kan de ene echtgenoot zonder de toestemming van de andere niet onder de levenden beschikken om niet over goederen die deel uitmaken van het gemeenschappelijk vermogen. In een tweede alinea worden twee uitzonderingen toegevoegd. De toestemming van de andere echtgenoot is niet vereist voor giften die overeenkomstig artikel 852 van het Burgerlijk Wetboek vrijgesteld zijn van inbreng (Dit zijn : kosten van voeding, van onderhoud, van opvoeding, van het aanleren van een ambacht, gewone kosten van uitrusting, kosten van bruiloft en gebruikelijke geschenken) en ook niet voor giften aan de langstlevende echtgenoot. Artikel 1419 van het Burgerlijk Wetboek is, toegepast op schenkingen tussen echtgenoten, een eigenaardige bepaling. Eén van de echtgenoten kan slechts met gemeenschappelijke goederen een schenking doen mits "toestemming" van de andere echtgenoot (Hierbij wordt gesignaleerd dat de "toestemming" van de andere echtgenoot nog niet zou betekenen dat ook deze echtgenoot als schenker optreedt : HAMBYE, J., Régimes matrimoniaux. La réforme de 1976, in Rép. Not. p. 110. Toestemming lijkt echter nog iets anders te zijn dan het elders gebruikte instemming.), schenkingen aan de langstlevende echtgenoot kan hij echter doen zonder toestemming van de andere echtgenoot. Vooreerst kunnen vragen gesteld worden bij de term "langstlevende echtgenoot". Bij het afsluiten van het schenkingscontract is het immers nog niet duidelijk wie van de echtgenoten de andere zal overleven, of er moesten enkel schenkingen onder voorwaarde van overleven mee bedoeld zijn. Bovendien, zelfs in dit laatste geval moeten in elk geval beide echtgenoten optreden, aangezien de begiftigde echtgenoot de schenking in elk geval moet aanvaarden en bijgevolg ook toestemt (CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, III/10, p. 27; DILLEMANS, R., Huwelijksvermogensrecht, p. 114; GERLO, J., Huwelijksvermogensrecht, deel 2, p. 304; RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, (1978), p. 244. Wellicht heeft de regel dat schenkingen met gemeenschapsgelden aan de langstlevende echtgenoot door de andere echtgenoot alleen kunnen gebeuren toch enige zin. De echtgenoot-begiftigde treedt dan slechts bij de schenking op om deze te aanvaarden en niet in zijn hoedanigheid van medebestuurder van het gemeenschappelijk vermogen. Wanneer de echtgenoot-begiftigde ook in deze laatste hoedanigheid zou optreden, zou men zich kunnen afvragen in hoeverre hij dan geen levensverzekering in zijn eigen voordeel heeft afgesloten. Elke schenking van de ene echtgenoot aan de andere echtgenoot gebeurt bijgevolg met toestemming van beide echtgenoten.

(1037) Zie : GERLO, J., Huwelijksvermogensrecht, deel 2, p. 347. Het moet werkelijk gaan om een vermogensverschuiving. Een geldelijk voordeel, zoals een belastingvoordeel kan geen aanleiding geven tot vergoeding : Cass. 21 januari 1988, R.W., 1988-89, p. 499; Rev. Trim. Dr. Fam., 1988, p. 575 met noot NUDELHOLE, S.J., Théorie des récompenses. Nécessaire corrélation entre l'enrichissement d'un patrimoine et l'appauvrissement d'un autre. Zie ook de andersluidende noot van DE PAGE, Ph. bij Brussel 5 november 1986, Rev. Trim. Dr. Fam., 1987, p. 201.

het voordeel van zijn echtgenoot, werd daardoor zijn eigen vermogen niet verrijkt. De gemeenschapsgoederen zijn niet naar zijn vermogen, maar naar het vermogen van de begunstigde echtgenoot gevloeid ¹⁰³⁸. Bij het overlijden van de echtgenoot-verzekeringnemer zal er eventueel aanleiding zijn tot inkorting. Dit houdt in dat vermogensbestanddelen zullen toevloeien aan de nalatenschap van de echtgenoot-verzekeringnemer, dit terwijl het geschonkene uit het gemeenschappelijk vermogen komt ¹⁰³⁹. De inkorting kan echter slechts effect hebben na de ontbinding van de huwelijksgemeenschap. Het is immers een vordering in het kader van een nalatenschap. Door het overlijden is de gemeenschap echter reeds ontbonden. Tijdens het gemeenschapsstelsel is het vermogen van de echtgenoot-verzekeringnemer dus niet verrijkt.

In feite is er dus ook geen basis om te besluiten dat de echtgenoot-verzekeringnemer vergoedingsplichtig is.

(1038) WOUSSEN, E., Assurances de personnes contractées pour ou par des époux mariés sous le régime matrimonial légal, *Rec. Gén. Enr. Not.*, 1988, p. 150.

(1039) WOUSSEN, E., Assurances de personnes contractées pour ou par des époux mariés sous le régime matrimonial légal, *Rec. Gén. Enr. Not.*, 1988, p. 147; p. 150 die stelt dat de vergoedingsplicht van de verzekeringnemer de keerzijde is van de regeling inzake inbreng en inkorting ten voordele van de nalatenschap van de verzekeringnemer. De verrijking van het eigen vermogen van de echtgenoot-verzekeringnemer die eventueel aanleiding zou kunnen geven tot vergoeding ten gunste van het gemeenschappelijk vermogen is deze verrijking met een potentieel recht op inkorting, dat dan nog beperkt is tot het overdreven gedeelte van de premies. Immers, wat de vraag naar inbreng en inkorting betreft, is artikel 43, par. 2 van de Verzekeringswet van toepassing. Overeenkomstig dit artikel is geen inbreng of inkorting verschuldigd wanneer in het kader van een levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere slechts normale premies werden betaald. Inbreng en inkorting zijn slechts verschuldigd wanneer de premies kennelijk overdreven zijn gelet op de mogelijkheden van de verzekeringnemer. Overeenkomstig artikel 43, par. 1 van de Verzekeringswet kunnen ook slechts de gedane stortingen voorwerp zijn van inbreng en inkorting. Twee vragen blijven echter nog open. Vooreerst dient bepaald te worden wanneer de gedane stortingen "kennelijk overdreven" zijn. Hier zal de oplossing dezelfde zijn als bij het vergoedingsprobleem. Als aanknopingspunt geldt "de mogelijkheden van de verzekeringnemer". Verder is het een feitenkwestie die desgevallend door de rechter zal dienen opgelost te worden. De tweede vraag betreft het voorwerp van inbreng en inkorting wanneer de premies effectief kennelijk overdreven zijn : zijn het de volledige premies of is het enkel dat deel van de premies dat kennelijk overdreven is. Hier opnieuw worden de twee stellingen verdedigd. Zie: DUBUISSON, B., L'assurance-vie dans le droit des libéralités et des successions, *R.G.A.R.*, 1986, nr. 11.121 (2). Aangezien er van inbreng en inkorting slechts sprake kan zijn wanneer de stortingen kennelijk overdreven zijn, lijkt het logisch dan ook niet de volledige premies maar slechts het "kennelijk overdreven" gedeelte van de premies aan inbreng en inkorting onderworpen te achten : HAMBYE, J., *Régimes matrimoniaux. La réforme de 1976*, in *Rép. Not.*, p. 88-4.

c. Tweede stelling : geen schenking

1. Kwalificatie

486. Niet iedereen aanvaardt echter dat het afsluiten van een levensverzekering door één van de echtgenoten in het voordeel van de andere echtgenoot te beschouwen is als een onrechtstreekse schenking. Een beding ten behoeve van een derde is op zich een neutrale rechtshandeling ¹⁰⁴⁰. Het is slechts wanneer er een animus donandi aan ten grondslag ligt dat op deze wijze een onrechtstreekse schenking gerealiseerd wordt. Gesteld wordt dat er tussen echtgenoten slechts een schenking is wanneer de betaalde premies onredelijk hoog zijn, rekening houdend met de mogelijkheden van de verzekeringnemer ¹⁰⁴¹. Hier wordt opnieuw gesteund op artikel 43 van de Verzekeringswet dat voor verzekeringscontracten waarbij de ene echtgenoot de andere als begunstigde aanstelt, slechts inbreng en inkorting van deze onredelijk hoge premies voorschrijft. Aangezien in de andere gevallen geen inbreng of inkorting verplicht is, is er ook geen schenking. Als bijkomend argument wordt aangehaald dat het (gemeenschaps-) geld waarmee "normale" premies worden betaald, toch huishoudgeld is, bestemd om opgebruikt te worden ¹⁰⁴².

(1040) In dit kader uitdrukkelijk gesteld door DUBUISSON, B., *L'assurance-vie dans le droit des libéralités et des successions*, R.G.A.R., 1986, nr. 11 107.

(1041) HAMBYE, J., *Régimes matrimoniaux. La réforme de 1976*, in Rép. Not., p. 88-4; LEBEAU, B., *La révocation de l'attribution du bénéfice de l'assurance sur la vie après acceptation*, Bull. Ass., 1971, p. 359. Deze stelling wordt ook aangehaald bij DUBUISSON, B., *Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps*, p. 96; DUBUISSON, B., *L'assurance-vie dans le droit des libéralités et des successions*, R.G.A.R., 1986, nr. 11.107; FACQ, J., *Enkele familiaalvermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering tussen echtgenoten*, R.W., 1982-83, 1786; TORFS, N., *Pensioenverrekening bij echtscheiding*, in PINTENS, W. (ed.), *Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap*, p. 89; VAN TIGGELEN, G., *Assurance-vie et régimes matrimoniaux*, Bull. Ass., 1974, p. 34. Zie ook de rechtspraak : Rb. Luik, 15 mei 1981, Rec. Gén. Enr. Not., 1983, p. 336. Jur. Liège, 1981, p. 416; Rev. Not. B., 1982, p. 566.

(1042) LEBEAU, R., *La révocation de l'attribution du bénéfice de l'assurance sur la vie après acceptation*, Bull. Ass., 1971, p. 362. Deze stelling wordt ook besproken bij : DUBUISSON, B., *L'assurance-vie dans le droit des libéralités et des successions*, R.G.A.R., 1986, nr. 11.107; FACQ, J., *Enkele familiaalvermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering tussen echtgenoten*, R.W., 1982-83, 1787; VAN TIGGELEN, G., *Assurance-vie et régimes matrimoniaux*, Bull. Ass., 1974, p. 34. Er wordt hier echter uit het oog verloren dat enkel door de levensverzekering door de ene echtgenoten afgesloten in het voordeel van de andere echtgenoot te kwalificeren als een schenking, het recht op het verzekeringskapitaal een eigen goed van de begunstigde kan zijn : FACQ, J., *Enkele familiaalvermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering tussen echtgenoten*, R.W., 1982-83, 1787. Gesteld wordt ook dat het naar Belgisch recht, om te besluiten tot de kwalificatie van een rechtshandeling als schenking, onbelangrijk is of deze rechtshandeling over kapitaal of over inkomsten gaat : RAUCENT, L., *Assurance-vie et libéralités, in Droit notarial d'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux*, p. 272 die terecht stelt dat er ook verarming is bij overdracht van inkomsten; Pand. B., tw. *Assurances sur la vie*, p. 901.

487. Sommigen verdedigen de mening dat het afsluiten door de ene echtgenoot van een levensverzekering in het voordeel van de andere echtgenoot, niet te kwalificeren is als een schenking, zelfs niet gedeeltelijk ¹⁰⁴³. Het aanduiden van zijn echtgenoot als begunstigde in een levensverzekering is het vervullen van een natuurlijke verbintenis ¹⁰⁴⁴.

488. In de laatste stelling die naar voor gebracht wordt, wordt ervan uit gegaan dat het aanduiden van de andere echtgenoot als begunstigde in een levensverzekering geen schenking is, maar eenvoudig het nakomen van de verzorgingsplicht tussen echtgenoten ¹⁰⁴⁵, te beschouwen als een last van het huwelijk ¹⁰⁴⁶.

(1043) Stelling aangehaald bij Kluwer's Verzekeringshandboek, II, 1.4.39.

(1044) CASMAN, H., Assurance-vie et communauté conjugale, noot onder Luik, 20 april 1972, Cah. Dr. Fam., 1973, nr. 3, p. 13; DUBUISSON, B., L'assurance-vie dans le droit des libéralités et des successions, R.G.A.R., 1986, nr. 11.107; GERLO, J., Handboek huwelijksvermogensrecht, p. 121; GREGOIRE, M., Assurances-vie et droits des époux. Prerogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 327. Om van het vervullen van een natuurlijke verbintenis te kunnen spreken, moet er behoefte zijn langs de kant van de als begunstigde aangeduide echtgenoot : DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 99; DUBUISSON, B., L'assurance-vie dans le droit des libéralités et des successions, R.G.A.R., 1986, nr. 11.107. Verder moet aan deze behoefte volledig tegemoetgekomen worden door de verzekering, zoniet is de natuurlijke verbintenis niet vervuld : FACQ, J., Enkele familiaalvermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering tussen echtgenoten, R.W., 1982-83, 1786. Zie ook: Kh. Antwerpen, 4 maart 1977 en Antwerpen, 12 september 1979, De Verz., 1982, p. 191, noot H.B.. Zeer vaak is de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere een waarborg gevoegd bij een lening. Van animus donandi is er dan ook geen sprake. Zie: LEDOUX, J.-L., Assurance-vie et prêts hypothécaires, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 163.

(1045) Stelling aangehaald bij : DUBUISSON, B., L'assurance-vie dans le droit des libéralités et des successions, R.G.A.R., 1986, nr. 11.107; GREGOIRE, M., Assurances-vie et droits des époux. Prerogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 336; STIENON, P., Libéralités entre époux. Gains de survie et avantages matrimoniaux, p. 276 met verwijzing naar PLANIOL en RIPERT; p. 291 met verwijzing naar de argumentatie in het DE VISSER-HARMS-arrest; TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in PINTENS, W. (ed.), Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap, p. 90; VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 47. In geval van een levensverzekering bij overlijden afgesloten door de verzekeringnemer in het voordeel van zijn echtgenoot, zou er nooit sprake kunnen zijn van een schenking. Het zou hier steeds gaan om een "prévoyance sociale" : RAUCENT, L., Assurance-vie et libéralités, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 275; RAUCENT, L. en STAQUET, I., Examen de jurisprudence (1980-1987). Les libéralités et les successions, R.C.J.B., 1989, p.667. SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 366; p. 373 stelt dat een levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot zeer vaak een voorzorgsmaatregel inhoudt.

(1046) CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, die verwijzen naar (Wordt vervolgd...)

2. Statuut

489. De vraag naar het statuut blijft. Het is niet omdat de premies kunnen worden beschouwd als last van het huwelijk dat het verzekeringskapitaal dat na het einde van het huwelijk uitgekeerd wordt zonder vergoeding een eigen goed is van de begunstigde echtgenoot ¹⁰⁴⁷. Immers wanneer er geen specifieke wetsbepaling deze schuldvoordring eigen verklaart, is ze gemeenschappelijk. Hieraan tracht men tegemoet te komen door te stellen dat het recht op het voordeel uit de levensverzekering "van nature" een eigen goed is van de begunstigde, zodat het niet in de gemeenschap kan vallen ¹⁰⁴⁸. Hier wordt enkel gesproken over het "recht" op het verzekeringsvoordeel, zonder te preciseren wat het lot van de eraan gekoppelde vermogenswaarde is.

3. Vergoeding

490. De mening wordt verdedigd dat het afsluiten van een levensverzekering, door de ene echtgenoot in het voordeel van de andere, en het betalen van de premies moeten worden beschouwd als het nakomen van de verzorgingsplicht tussen echtgenoten. Wanneer de premies met gemeenschapsgeld zijn betaald, heeft dit gemeenschapsgeld zijn normale bestemming gekregen, en is bijgevolg geen vergoeding verschuldigd ¹⁰⁴⁹. Wanneer de premies kennelijk overdreven zijn, heeft het gemeenschapsgeld waarmee de premies zijn betaald slechts gedeeltelijk zijn normale bestemming gekregen. Met het kennelijk overdreven gedeelte van de premies is in feite een spaaroperatie gebeurd ten gunste van de

---

(1046)(...vervolg)

DEKKERS. GREGOIRE, M., Assurances-vie et droits des époux. Prérogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 344 stelt dat het een normale uitgave betreft, te vergelijken met de uitgave ten gevolge van een restaurantbezoek van de twee echtgenoten. GERLO, J., Handboek huwelijksvermogensrecht, p. 121 is van oordeel dat deze redenering eerder past in een stelsel van scheiding van goederen.

(1047) Dit probleem wordt eveneensesignaleerd door SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 379 die betreurt dat de wetgever in 1976 niet vernieuwend opgetreden is.

(1048) Deze stelling is geïnspireerd op de stelling die RENAULD reeds onder de oude wet verdedigde. Zij wordt niet algemeen aanvaard. Zie : SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 363.

(1049) SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 365.

begunstigde van de levensverzekering. Hiervoor is dan ook vergoeding verschuldigd. Artikel 43, paragraaf 3 van de Verzekeringwet past hier perfect ¹⁰⁵⁰. Men kan zich echter afvragen of dit wel zo eenvoudig is. Er is, volgens deze stelling, vergoeding verschuldigd in geval van kennelijk overdreven premies. In geval van kennelijk overdreven premies kan immers niet langer meer gesproken worden over het nakomen van de verzorgingsplicht tussen de echtgenoten. De vermogensverschuiving, gerealiseerd door de kennelijk overdreven premies, heeft dan, volgens de aanhangers van deze stelling, niet langer een oorzaak en moet dus aanleiding geven tot vergoedingen. Wie is nu vergoeding verschuldigd? Is de echtgenoot-begunstigde vergoeding verschuldigd, of is het de echtgenoot-verzekeringnemer die een vergoeding moet betalen? Nergens wordt de operatie waarbij de ene echtgenoot een te hoge levensverzekering afsluit in het voordeel van de andere gekwalificeerd. Men zegt dat het een "spaaroperatie is ten gunste van de begunstigde". Betekent dit dat het om een schenking gaat? In dat geval bestaat er, zoals reeds werd uiteengezet, geen basis voor een vergoedingsplicht, noch in hoofde van de echtgenoot-begunstigde, noch in hoofde van de echtgenoot-verzekeringnemer. Het is niet duidelijk welke andere kwalificatie kan worden gegeven. De oorzaak van de operatie kan immers niet gevonden worden in het nakomen van de verzorgingsplicht, want deze verzorgingsplicht verklaart slechts het afsluiten van een levensverzekering in het voordeel van zijn echtgenoot, wanneer de in het kader van deze levensverzekering te betalen premies redelijk zijn.

d. Belang van de kwalificatie

491. De kwalificatie van de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere echtgenoot, is niet zonder belang. Het kwalificeren van deze levensverzekering als een schenking brengt een aantal gevolgen met zich. Vooreerst is een schenking tussen echtgenoten overeenkomstig artikel 1096 van het Burgerlijk Wetboek steeds ad nutum herroepbaar ¹⁰⁵¹. In tweede instantie is er artikel 299 van het Burgerlijk

---

(1050) ERNAULT, J., Le droit de l'assurance-vie, p.401 ; WOUSSEN, E., Assurances de personnes contractées pour ou par des époux mariés sous le régime matrimonial légal, Rec. Gén. Enr. Not., 1988, p. 151. Ook is in geval van kennelijk overdreven premies slechts vergoeding verschuldigd ten belope van het overdreven gedeelte : ERNAULT, J., Le droit de l'assurance-vie, p. 401 die ook de stelling aanhaalt dat bij kennelijk overdreven premies de volledige som van deze premies moet vergoed worden. Inderdaad is het niet-overdreven gedeelte een gewone last van het huwelijk : SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 373. Wanneer enkele premies met eigen geld zijn betaald, is vergoeding verschuldigd vanwege het gemeenschappelijk vermogen aan dit eigen vermogen. De gewone vergoedingsregeling is hier van toepassing. Vergoeding is dus verschuldigd voor alle premies en er moet rekening worden gehouden met de eventuele meerwaarde. Zie : SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 366.

(1051) Men kan zich hierbij afvragen of deze schenking nog wel kan herroepen worden nadat (Wordt vervolgd...)

Wetboek dat een automatische sanctie inhoudt. Bij echtscheiding op grond van bepaalde feiten of op basis van vijf jaar feitelijke scheiding, verliest een echtgenoot alle voordelen die hij sinds het huwelijk vanwege de andere echtgenoot heeft ontvangen ¹⁰⁵².

(1051)(...vervolg)

het beding ten behoeve van derde is aanvaard. Algemeen wordt aangenomen dat de aanvaarding van het derdenbeding de aanwijzing van de begunstigde in beginsel onherroepelijk maakt, maar dan wel binnen de perken van het algemene burgerlijk recht. De mogelijkheden tot herroeping voorzien in dit algemene burgerlijk recht, onder andere de mogelijkheid van herroeping van een schenking, blijven dus bestaan. Zie : BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., DE MULDER, W. en LUY-PAERS, P., Overzicht van rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (1982-1988), T.P.R., 1990, p. 248; LEBEAU, R., La révocation de l'attribution du bénéfice de l'assurance sur la vie après acceptation, Bull. Ass. 1971, p.351; p.369; STIENON, P., Libéralités entre époux. Gains de survie et avantages matrimoniaux, p. 276. Enkel schenkingen tussen echtgenoten kunnen ad nutum herroepen worden. Hierbij moet het ogenblik van de schenking via levensverzekering bepaald worden. De schenking wordt gerealiseerd bij het afsluiten van het verzekeringscontract : Kluwer's Verzekeringshandboek, II, 1.4.52. Andere stellingen zijn dat de schenking gerealiseerd wordt bij het aanduiden als begunstigde en dit ongeacht wanneer de aanvaarding plaats heeft : ERNAULT, J., Le droit de l'assurance-vie, p. 384 of op het ogenblik van de aanvaarding van het beding ten behoeve van derden : VAN DEN EYNDE, P., Assurance-vie et droit successoral, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 291. Het moment van het betalen van de premies wordt ook naar voor geschoven als het moment van de schenking. Dit wordt betwist. Het betalen van de premies is inderdaad enkel een betaling en dus het bevestigen van een oorspronkelijke bedoeling van vrijgevigheid. Zie : Kluwer's Verzekeringshandboek, II, 1.4.52; VAN DEN EYNDE, P., Assurance-vie et droit successoral, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 291. Anders : LEBEAU, R., La révocation de l'attribution du bénéfice de l'assurance sur la vie après acceptation, Bull. Ass., 1971, p.357 die stelt dat bij een verzekering waarbij de premies deels voor en deels na het huwelijk zijn betaald, alleen het deel van de verzekering waarvoor tijdens het huwelijk is betaald, kan worden herroepen. Zie voor de rechtspraak: Brussel, 22 juni 1957, Pas., 1958, II, p. 254, waar niet bepaald wordt wat het voorwerp van de schenking is; Luik, 25 maart 1964, Jur. Liège, 1966-67, p. 81.

- (1052) Probleem ook gesignaleerd door DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 102; ERNAULT, J., Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 359; p. 381; RAUCENT, L., Assurance-vie et libéralités, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 269. Het belang van deze bepalingen moet inzake levensverzekeringen echter niet overdreven worden. Veelal wordt immers als begunstigde aangeduid : "de niet uit de echt of van tafel en bed gescheiden echtgenoot". Hierover : SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 404. Bij echtscheiding door onderlinge toestemming vervallen huwelijksvoordelen niet van rechtswege : PINTENS, W., Echtscheiding door onderlinge toestemming, p. 195. Aangeraden wordt in de regelingsakte een regeling te treffen inzake de levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot. Hierover : DURIEUX, A. en VAN ROY, R., Les pratiques des entreprises d'assurances, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 242 die een clause om in te lassen in de regelingsakte voorstellen. Zie ook : MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 102 die overmoedig stelt dat de rechten uit de levensverzekering aan één van de echtgenoten moeten worden toebedeeld; R.P.D.B., tw. Assurances terrestres (contrats particuliers), p. 329; SIMON, CH., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie.

(Wordt vervolgd...)

492. Om te weten wat het gevolg is van een herroeping of verval van de via levensverzekering gedane schenking, is het van belang het voorwerp van deze schenking te bepalen ¹⁰⁵³. Omtrent het voorwerp van de schenking, gerealiseerd via het afsluiten van een levensverzekering door de ene echtgenoot in het voordeel van de andere, bestaat er onenigheid: er zijn meerdere stellingen ¹⁰⁵⁴. De voorstanders van de eerste, te verkiezen, stelling zijn van mening dat vooral moet worden gekeken naar de verarming van het vermogen van de schenker. Enkel de betaalde premies zijn verdwenen uit dat vermogen. De schenker is nooit eigenaar geweest van het uitbetaalde kapitaal ¹⁰⁵⁵. Aangezien men

(1052)(...vervolg)

Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 406; TAYMANS, J.F. m.m.v. VANHALE-WYN, CH., Assurance-vie et divorce par consentement mutuel, Notarius, 1986, p. 163. Wanneer in de regelingsakte niets is opgenomen, moet worden gekeken naar de woorden van de begunstiging: ERNAULT, J., Le droit de l'assurance-vie, p. 423. Zie voor de rechtspraak: Rb. Gent, 3 september 1982, Rec. Gén. Enr. Not., 1983, p. 302 besproken bij: VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1976-1983). Les personnes. Relations familiales, R.C.J.B., 1989, p. 221.

(1053) Probleem eveneens vermeld in: R.P.D.B., tw. Assurances terrestres (contrats particuliers), p.329; RAUCENT, L., Assurance-vie et libéralités, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 273; TAYMANS, J.-F., Le contrat d'assurance-vie dans le contexte d'un régime de séparation des biens ou d'un ménage de fait, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 417 die deze vraag stelt in verband met de vernietiging van de schenking via een levensverzekering op basis van artikel 224 van het Burgerlijk Wetboek; VAN DEN EYNDE, P., Assurance-vie et droit successoral, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 281 met verwijzingen. ERNAULT, J., Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 113; p. 383. Algemeen over het voorwerp van de schenking vervat in een begunstigingsclausule toegevoegd aan een levensverzekering: DELOBBE, F., L'objet de la donation contenue dans une assurance-vie, Rev. Not. B., 1982, p. 554; LEBEAU, R., La révocation de l'attribution du bénéfice de l'assurance sur la vie après acceptation, Bull. Ass., 1971, p. 351.

(1054) Het grote probleem bij het bepalen van het voorwerp van de onrechtstreekse schenking lijkt te zijn dat de verarming van de schenker (de premies) niet overeenkomt met de verrijking van de begiftigde (het kapitaal).

(1055) Hierbij wordt gesteld dat de derde-begunstigde een rechtstreeks recht verkrijgt op de belover en dat deze schuldvordering nooit deel heeft uitgemaakt van het vermogen van de stipulant-schenker. Zie: COLIN, A. en CAPITANT, H., Traité de droit civil, II, Obligations, 1959, p.548; ERNAULT, J., Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 109; DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 90; DUBUISSON, B., Les opérations sur réserve mathématique, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 153 die stelt dat de aanvaarding van de begunstigingsclausule niets te maken heeft met het rechtstreeks recht; LE HON, M.A., Assurance sur la vie en droit belge. Le capital et les primes dans la succession, la communauté, la faillite, R.G.A.R., 1940, nr. 3166; FONTAINE, M., Droit des assurances, p. 175; FONTEYNE, J., Noot onder Rb. Brussel 14 april 1930, R.G.A.R., 1931, 714/1 en verwijzingen naar rechtspraak aldaar; Kluwer's Verzekeringshandboek, II, 1.4.47; R.P.D.B., tw. Assurances terrestres (contrats particuliers), p. 327 waar vermeld wordt dat dit (Wordt vervolgd...)

slechts kan schenken wat men heeft, kan het kapitaal nooit het voorwerp van de schenking uitmaken ¹⁰⁵⁶. Wanneer men stelt dat de premies het voorwerp van de schenking

(1055)(...vervolg)

het geval is zelfs wanneer de aanvaarding van de begunstigingsclausule na het overlijden van de verzekeringnemer plaatsvindt; Pand. B., tw. Assurances sur la vie, p. 895; SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 363 en VAN EECKHOUT, W., Le droit des assurances terrestres, p. 309 die eveneens stellen dat de aanvaarding van de begunstigingsclausule retroactief werkt. Deze terugwerkende kracht van de aanvaarding van de begunstiging wordt betwist door GREGOIRE, M., Assurances-vie et droits des époux. Prérogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 322 die dan ook stelt dat het recht op het verzekeringskapitaal tot aan de aanvaarding van de begunstiging in het patrimonium van de verzekeringnemer blijft. Zie ook de rechtspraak waarin de theorie van het rechtstreeks recht wordt bevestigd: Kh. Luik, 14 januari 1936, Bull. Ass., 1936, p. 167; Rb. Brussel, 25 april 1938, Bull. Ass., 1938, p. 310; Brussel, 25 maart 1953, Bull. Ass., 1954, p. 797; Rb. Gent, 3 september 1982, R.W., 1982-83, 1813; Rec. Gén. Enr. Not., 1983, p. 302, noot.

(1056) Deze stelling wordt o.a. aangehaald door DELOBBE, F., L'objet de la donation contenue dans une assurance - vie, Rev. Not. B., 1982, p. 555; LEBEAU, R., La révocation de l'attribution du bénéfice de l'assurance sur la vie après acceptation, Bull. Ass., 1971, p. 347; p. 363; DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge, II, Les incapables. Les obligations, nr. 710 en 711; DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge, VIII 1, Les libéralités. Les donations, nr. 762, noot 6; FONTAINE, M., Droit des assurances, p. 176; FONTEYNE, J., noot onder Rb. Brussel 14 april 1930, R.G.A.R., 1931, 714/2; Kluwer's Verzekeringshandboek, II, 1. 4. 51; Pand. B., tw. Assurances sur la vie, p. 901; R.P.D.B., tw. Assurances terrestres (contrats particuliers), p. 330; TAYMANS, J.-F., Le contrat d'assurance-vie dans le contexte d'un régime de séparation des biens ou d'un ménage de fait, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 417; VANDEPUTTE, R., Inleiding tot het verzekeringsrecht, in DILLEMANS, R. en VAN GERVEN, W. (red.), Beginselen van Belgisch privaatrecht, p.184. Zie ook een groot deel van de rechtspraak: Kh. Brussel 10 april 1936, Bull. Ass., 1936, 788, R.G.A.R., 1936, 2172; Rb. Luik 7 nov. 1941, R.G.A.R., 1942, 3666/1 en 2, advies O.M., Rec. Gén. Enr. Not., 1943, 286; Rb. Gent 14 nov. 1951, Bull. Ass., 1952, 497; Rb. Brussel 30 maart 1965, Jur. Comm. Br., 1965, 174; Luik 24 feb. 1970, Jur. Liège, 1969-70, 241; Rb. Brussel 24 maart 1971, Bull. Ass., 1972, 1125, noot H.B., J.T., 1972, 11, Rec. Gén. Enr. Not., 1972, 387, noot, Rev. Not. B., 1972, 24, noot LAINE, F.; Rb. Luik 15 mei 1981, Jur. Liège, 1981, 416, Rec. Gén. Enr. Not., 1983, 336, noot, Rev. Not. B., 1982, 566, noot; Bergen 4 jan. 1982, Rev. Not. B., 1982, 246; Rb. Gent 3 sept. 1982, Rec. Gén. Enr. Not., 1983, 302. De voorstanders van de eerste stelling steunen zich bijkomend op de bepaling van artikel 43 van de Verzekeringswet dat stelt dat voor inbreng en inkorting slechts de premies in aanmerking komen. Aangezien slechts de premies dienen ingebracht en ingekort te worden, maken ook zij het voorwerp van de schenking uit. Deze stelling wordt o.a. aangehaald door DELOBBE, F., L'objet de la donation contenue dans une assurance-vie, Rev. Not. B., 1982, p. 555. Zie ook STIENON, P., Libéralités entre époux. Gains de survie et avantages matrimoniaux, p. 278. Hierop verdergaand wordt eveneens gesteld dat wanneer de ene echtgenoot een levensverzekering afsluit in het voordeel van de andere echtgenoot, er slechts een schenking is van de premies die, rekening houdend met de mogelijkheden van de verzekeringnemer onredelijk hoog zijn: LEBEAU, R., La révocation de l'attribution du bénéfice de l'assurance sur la vie après acceptation, Bull. Ass., 1971, p.359. Deze stelling wordt ook aangehaald bij DUBUISSON, B., L'assurance-vie dans le droit des libéralités et des successions, R.G.A.R., 1986, nr. 11107; FACQ, J., Enkele familiaalvermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering tussen echtgenoten, R.W., 1982-83, 1786; VAN TIGGELEN, G.,

(Wordt vervolgd...)

uitmaken, wordt, niettegenstaande de herroeping van de schenking of het verval ervan op basis van artikel 299 van het Burgerlijk Wetboek, het kapitaal nog steeds aan de vroegere echtgenoot-begunstigde uitgekeerd ¹⁰⁵⁷.

493. Anderen stellen dat het kapitaal het voorwerp is van de schenking vervat in het afsluiten door de ene echtgenoot van een levensverzekering in het voordeel van de andere echtgenoot ¹⁰⁵⁸. Zij vertrekken van de idee dat het niet de bedoeling is van de

---

(1056)(...vervolg)

Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p.34. Dit is te verregaand. De verarming bestaat uit alle betaalde premies.

(1057) DUBUISSON, B., L'assurance-vie dans le droit des libéralités et des successions, R.G.A.R., 1986, nr.11121; VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1976-1983). Les personnes. Relations familiales, R.C.J.B., 1989, p. 222. Een bijkomend probleem stelt zich hier wanneer men, zoals aangehaald, stelt dat slechts de overdreven premies voorwerp van de schenking tussen echtgenoten uitmaken. Moeten dan deze overdreven premies geheel terugbetaald worden, of slechts het overdreven deel ervan? Er wordt in dit verband op gewezen dat overeenkomstig dat artikel 299 van het Burgerlijk Wetboek "alle voordelen" tenietgaan: VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p.229. Zie ook in verband hiermee: Rb. Brussel, 14 april 1930, Rec. Gén. Enr. Not., 1930, p. 256 met kritische noot E.G. waar gesteld wordt dat de man die zijn vrouw bij contractuele erfstelling alles had vermaakt toch een derde als begunstigde van een levensverzekering kan aanstellen aangezien het verzekeringskapitaal nooit tot zijn patrimonium heeft behoord.

(1058) Zie o.a. FREDERICO, L., Handboek van Belgisch Handelsrecht, II, p.531; VAN EECKHOUT, W., Droit des assurances terrestres, nr.341, p.311; R.P.D.B., tw. Assurances terrestres (contrats particuliers), p. 323; VAN DEN EYNDE, P., Assurance-vie et droit successoral, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 291 vindt in de regeling van inbreng en inkorting eveneens een argument om ertoe te besluiten dat het verzekeringskapitaal het voorwerp van de schenking is. Een specifieke bepaling stelt dat in geval van een schenking via een levensverzekering de premies vatbaar zijn voor inbreng en inkorting. Deze bepaling heeft slechts zin wanneer het kapitaal het voorwerp is van de schenking. Wanneer de premies voorwerp zijn van de schenking is het immers normaal dat ze eveneens het voorwerp uitmaken van inbreng en inkorting. Er is dan geen specifieke regel in die zin meer nodig. In die zin ook GREGOIRE, M., Assurances-vie et droits des époux. Prérogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 327; p. 347 die stelt dat het voorwerp van de schenking "le bénéfice de la police" is; SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 363 die stelt dat het voorwerp van de schenking de schuldvordering is tegenover de verzekeringsmaatschappij. Zie ook sommige rechtspraak: Rb. Brussel 14 april 1930, R.G.A.R., 1931, 714/1 en 2, noot FONTEYNE, J.; Rev. Prat. Not., 1930, 582, noot; Rb. Luik 8 juli 1946, Bull. Ass., 1948, 497, R.G.A.R., 1949, 4970; Rb. Brussel 24 dec. 1957, J.T., 1958, 368; Rb. Brussel 11 febr. 1959, Rev. Not. B., 1959, 304; Kh. Antwerpen 14 juni 1967, R.W., 1967-68, 1333; Rb. Brussel 24 maart 1971, J.T., 1972, 12; Rb. Brugge 29 maart 1982, T.B.R., 1983, afl. 1, 16. Het is op te merken dat het hierbij in de rechtspraak meestal ging om levensverzekeringen afgesloten in het voordeel van een concubine, waarbij de nietigheid van de aan de concubine gedane schenking gevorderd wordt. Sommige rechtspraak lost het probleem op door te stellen dat niet alleen de onrechtstreekse schenking gerealiseerd door het beding ten behoeve van de concubine nietig is, maar dat ook het beding ten behoeve van de concubine zelf nietig is wegens ongeoorloofde oorzaak: Rb. Brussel 27 juni 1968, Pas., 1969, III, 45; Bergen, 10 jan. 1984, Rev.

(Wordt vervolgd...)

verzekeringnemer aan de begunstigde de premies te schenken ¹⁰⁵⁹. De echtgenoot sluit de levensverzekering af om een belangrijk kapitaal aan zijn echtgenoot te doen toekomen. De theorie van het rechtstreeks recht kan hier volgens hen geen hinderpaal zijn ¹⁰⁶⁰.

(1058)(...vervolg)

Not. B., 1984, 284, noot. Zie ook de verwijzingen aangehaald bij SCHICKS, A. en VANISTERBEEK, A., Traité formulaire de la pratique notariale, IV, Le droit civil, p.191.

(1059) DELOBBE, F., L'objet de la donation contenue dans une assurance-vie, Rev. Not. B., 1982, p. 558; FACQ, J., Enkele familiaalvermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering tussen echtgenoten, R.W., 1982-83, 1793; VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p.41; p.232. De premies komen bovendien ook nooit in het vermogen van de begunstigde terecht. Zie: RAUCENT, L., Assurance-vie et libéralités, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 275. Verder wordt gesteld dat minstens in een aantal gevallen de schuldvordering op de verzekeringsmaatschappij wel degelijk deel uitgemaakt heeft van het vermogen van de echtgenoot-verzekeringnemer : VAN TIGGELEN, G., Assurances-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p.41 : wanneer de verzekeringnemer een levensverzekering afsluit zonder een begunstigde aan te duiden, is hijzelf begunstigde en hoort de schuldvordering op het kapitaal hem toe. Door een derde begunstigde aan te duiden draagt hij deze schuldvordering tegenover de verzekeringsmaatschappij over aan deze derde begunstigde. Het argument, gevonden in artikel 43 van de Verzekeringswet, dat het voorwerp van de schenking enkel de premies kunnen zijn, wijzen zij als volgt van de hand. Het argument is niet waterdicht. Wanneer het een schenking tussen echtgenoten betreft, moeten slechts de kennelijk overdreven premies ingekort of ingebracht worden en wanneer het uitgekeerde kapitaal lager is dan het bedrag van de betaalde premies, wordt plots het kapitaal voorwerp van de schenking : DELOBBE, F., L'objet de la donation contenue dans une assurance-vie, Rev. Not. B. 1982, p. 556 met verwijzing naar GRAULICH. De specifieke regeling inzake inbreng en inkorting is volledig te verklaren door het speciale karakter van de schenking. Deze onrechtstreekse schenking, gerealiseerd door het aanduiden door de verzekeringnemer van zijn echtgenoot als begunstigde, is immers anders dan een gewone schenking, zodat een versoepeling van de regels inzake inbreng en inkorting gerechtvaardigd is. De meeste schenkingen zijn familie-onvriendelijk. Via inbreng en inkorting moeten de familiebelangen in de mate van het mogelijke gevrijwaard worden. Deze vorm van schenking nu is niet familie-onvriendelijk, zodat de regels "ter correctie" inzake inbreng en inkorting kunnen versoepeld worden : DUBUISSON, B., L'assurance-vie dans le droit des libéralités et des successions, R.G.A.R., 1986, nr. 11107. Voor een samenvatting van argumenten pro en contra : VAN DEN EYNDE, P., Assurance-vie et droit successoral, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 289. Aangehaald worden als argument voor de stelling dat de premies het voorwerp van de schenking zijn : het rechtstreeks recht van de derde-begunstigde, de verarming van de schenker en artikel 43 van de Verzekeringswet. Aangehaald worden als argument voor de stelling dat het kapitaal het voorwerp van de schenking is : het feit dat de verzekeringnemer zich ontdoet van het vorderingsrecht op de verzekeringsmaatschappij, de vaststelling dat de premies nooit bij de begunstigde terechtkomen, de intentie van de schenker en de vaststelling dat gesteld wordt dat wanneer het kapitaal lager is dan de som van de premies, het kapitaal voorwerp is van de schenking.

(1060) SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 380 beoordeelt deze stelling echter als "une vue jurisdisante". Hij stelt dat door de techniek van de verzekering een essentiële economische band ontstaan is tussen de premies en het kapitaal. In die zin ook : DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 103 die de theorie van het rechtstreeks recht beschouwt als een fictie, die bij het bepalen van het voorwerp van

(Wordt vervolgd...)

Wanneer men aanneemt dat het recht op het verzekeringskapitaal het voorwerp van de schenking uitmaakt, komen de gevolgen wellicht meer overeen met de bedoeling van de partijen ¹⁰⁶¹. Bij herroeping van de schenking gaat dan elk voordeel verloren voor de oorspronkelijke begiftigde ¹⁰⁶².

494. Nog anderen werken een hybride systeem uit. Om te bepalen wat het voorwerp van de schenking is, moet gekeken worden naar de ratio van de verschillende inzake schenkingen geldende regels. Naargelang deze ratio varieert ook het voorwerp van de schenking. Er zijn enerzijds de regels die erop gericht zijn de erfgenamen van de schenker te beschermen, zoals de regels inzake inbreng en inkorting. Voor de erfgenamen van de schenker is vooral de verarming van belang. Voor de toepassing van deze regels zijn dan ook de premies als voorwerp te beschouwen. Anderzijds zijn er de regels die erop gericht zijn de schenker zelf te beschermen, dit zijn de regels inzake herroeping en verval van de schenking. Voor deze regels ligt het zwaartepunt op de verrijking van de begiftigde. Voor de toepassing van deze regels moet het verzekeringskapitaal als voorwerp beschouwd worden ¹⁰⁶³.

(1060)(...vervolg)

de schenking gerealiseerd via een levensverzekering buiten beschouwing moet blijven. Men heeft de operatie ook niet steeds op deze manier beschreven. Bepaalde auteurs ontdekten in de levensverzekering afgesloten in het voordeel van een derde twee opeenvolgende stappen. In een eerste fase verwerft de verzekeringnemer het vorderingsrecht op het kapitaal tegenover de verzekeringsmaatschappij en doet hij een aanbod aan de derde. In tweede instantie aanvaardt deze derde het aanbod waardoor het vorderingsrecht aan hem wordt overgedragen. Zie voor deze en nog andere beschrijvingen: COLIN, A. en CAPITANT, H., Traité de droit civil, II, Obligations, p.549 en verwijzingen aldaar; FONTEYNE, J., Noot onder Rb. Brussel, 14 april 1930, R.G.A.R. 1931, 714/1 en verwijzingen aldaar; VAN EECKHOUT, W., Le droit des assurances terrestres, p. 305.

(1061) RAUCENT, L., Assurance-vie et libéralités, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 273 stelt dat alleen wanneer het verzekeringskapitaal als voorwerp beschouwd wordt onbillijke gevolgen kunnen worden vermeden.

(1062) FACQ, J., Enkele familiaalvermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering tussen echtgenoten, R.W., 1982-83, 1793; VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p.232. Voor de inbreng en de inkorting gelden, ook wanneer men stelt dat het voorwerp van de schenking de schuldvordering op de verzekeringsmaatschappij is, de regels van artikel 43 van de Verzekeringwet. In deze tweede hypothese, met name wanneer men stelt dat het voorwerp van de schenking de schuldvordering op de verzekeringsmaatschappij is, worden twee verschillende situaties, herroeping en verval enerzijds, inbreng en inkorting anderzijds, verschillend behandeld, wat op zich wel aantrekkelijk is. Zie hierover : VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p.229.

(1063) ERNAULT, J., Le droit de l'assurance-vie, p. 371. Deze stelling wordt overgenomen door : DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 106. Kritiek op deze constructie is te vinden bij : RAUCENT, L., Assurance-vie et libéralités, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 278.

e. Levensverzekering afgesloten voor het huwelijk

495. Tot nu toe werd ervan uitgegaan dat het het levensverzekeringscontract, of minstens het beding waarbij de andere als begunstigde van de levensverzekering werd aangeduid en het betalen van de premies dateren van tijdens het huwelijk. Maakt het enig verschil uit wanneer dat niet het geval is?

Wanneer men er van uitgaat dat een levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot een schenking is, is het van groot belang vast te stellen wanneer deze schenking gerealiseerd is. Immers, overeenkomstig artikel 1096 van het Burgerlijk Wetboek, zijn slechts schenkingen tussen echtgenoten tijdens het huwelijk gedaan ad nutum herroepbaar. En overeenkomstig artikel 299 van het Burgerlijk Wetboek verliest een echtgenoot alle voordelen die de andere echtgenoot hem sinds het aangaan van het huwelijk heeft verleend. De gemildere inbreng en inkorting geldt slechts tussen echtgenoten. Het vraagstuk van de vergoedingen voor met gemeenschapsgelden betaalde premies geldt uiteraard slechts wanneer de verzekeringnemer en de derde-begunstigde met elkaar gehuwd zijn, en dan nog onder het gemeenschapsstelsel.

Het ogenblik van de schenking is bijgevolg van belang. Wanneer een derde als begunstigde van een levensverzekering wordt aangeduid, moet men met verschillende tijdstippen rekening houden. Er is het ogenblik van het afsluiten van de levensverzekering. Er is het moment waarop de derde als begunstigde wordt aangeduid. Er is het moment waarop de derde dit beding aanvaardt. Er zijn de verschillende premies die de verzekeringnemer telkens periodiek betaalt ¹⁰⁶⁴.

496. Het feit of het levensverzekeringscontract voor het huwelijk is afgesloten, is ook voor de andere stelling van belang. Zoals boven uiteengezet, stellen bepaalde auteurs dat kosten voortspruitende uit een levensverzekering, door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere echtgenoot, een last van de huishouding uitmaken of kaderen in de hulpplicht. Het spreekt vanzelf dat dit slechts kan slaan op kosten betaald tijdens het huwelijk. Premies betaald voor het huwelijk kunnen vanzelfsprekend niet alsdusdanig gekwalificeerd worden.

f. Afkoop van de levensverzekering

497. Tot nu toe is de situatie onderzocht waarbij het verzekeringscontract zijn

---

(1064) Over de vraag wanneer een schenking via het aanduiden als begunstigde in een levensverzekering kan worden beschouwd als een schenking tijdens het huwelijk : DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 123 met verwijzing naar rechtsleer in verschillende zin.

gewone uitwerking heeft. Wat is nu de situatie bij afkoop van de verzekering?

Het afkooprecht komt toe aan de verzekeringnemer ¹⁰⁶⁵. Zolang het beding ten behoeve van derde niet is aanvaard, kan de verzekeringnemer dit afkooprecht alleen uitoefenen. Wanneer de derde-begunstigde het beding in zijn voordeel heeft aanvaard, kan de verzekeringnemer slechts gebruik maken van het recht op afkoop mits akkoord van de derde-begunstigde ¹⁰⁶⁶.

Door de uitoefening van het recht op afkoop, wordt een uitkering betaald aan de verzekeringnemer ¹⁰⁶⁷. De gemeenrechtelijke regels zijn toepasselijk, zowel wat het statuut als wat de vergoeding betreft ¹⁰⁶⁸. De specifieke bepalingen zijn enkel van toepassing in geval van uitkering van "de bedongen som die betaalbaar is bij het overlijden van de verzekerde" ¹⁰⁶⁹. Artikel 43 van de Verzekeringswet spreekt in de eerste alinea enkel over het geval waar de bedongen som, die betaalbaar is bij het overlijden van de verzekerde, wordt uitgekeerd. De andere alinea's van artikel 43 van de Verzekeringswet moeten in dit kader gelezen worden en zijn alleen dan toepasselijk. Niet dus bij afkoop van de verzekering. De gunstmaatregelen van artikel 43 van de Verzekeringswet hebben te maken met het verzorgingskarakter van de levensverzekeringen. Bij afkoop verdwijnt dit verzorgingskarakter ¹⁰⁷⁰ en zijn de gunstmaatregelen ook niet meer verder verantwoord.

IV. Levensverzekering die kan teruggebracht worden tot de vorige twee verzekeringsvormen

498. Bij deze gecombineerde vormen van levensverzekeringen weet men vaak tijdens de looptijd van de verzekering niet aan wie uiteindelijk het verzekeringskapitaal zal toekomen. Het is dan ook pas bij de uitbetaling van het kapitaal dat zal kunnen vastgesteld worden of de verzekeringnemer uiteindelijk een verzekering heeft afgesloten in zijn eigen voordeel, dan wel in het voordeel van zijn echtgenoot. Het is dan ook slechts op het moment van de betaling van de verzekeringsuitkering dat de kwalificatie van de overeen-

---

(1065) Zie nummer 479.

(1066) DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 195.

(1067) Zie hierover: DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 195; STANDAERT, M., Huwelijksvermogensrecht en levensverzekering, noot onder Brussel, 28 mei 1985, R.W., 1985-86, 2561.

(1068) Zie nummer 479.

(1069) Cass. 27 juni 1986, R.W., 1986-87, 1685.

(1070) Over het verliezen van het verzorgingskarakter van de levensverzekering bij afkoop: FACQ, J., Huwelijksvermogensrecht en groepsverzekering, noot onder Rb. Brussel, 14 febr. 1984, R.W., 1984-85, 958.

komst zal kunnen gebeuren ¹⁰⁷¹. Wanneer het kapitaal uiteindelijk aan de verzekeringnemer uitgekeerd wordt, gelden voor het bepalen van het eigen of gemeenschappelijk karakter en het vaststellen van de verschuldigde vergoeding de regels in verband met de levensverzekering afgesloten in het eigen voordeel. Wanneer het kapitaal uiteindelijk toegekend wordt aan de echtgenoot van de verzekeringnemer, gelden de regels in verband met de verzekering afgesloten in het voordeel van de andere echtgenoot. De regelingen inzake de enkelvoudige levensverzekeringen kunnen echter niet volledig ongewijzigd toegepast worden. Stellen dat een vergoeding verschuldigd is gelijk aan de som van de betaalde premies gaat niet zomaar op. Bij samengestelde verzekeringen is het niet onmiddellijk duidelijk welke premies in aanmerking moeten genomen worden. De premies zijn immers berekend op het dubbele risico, zodat een pro rata verdeling zich lijkt op te dringen ¹⁰⁷².

499. Bij samengestelde verzekeringen is het vaak bij het begin niet duidelijk wie uiteindelijk de verzekeringsuitkering zal opstrijken. Hierin kan nog een bijkomend argument gevonden worden tegen de kwalificatie als schenking van het aanduiden van de ene echtgenoot als begunstigde van een levensverzekering. Zulke samengestelde, gemengde verzekeringen zijn eerder te beschouwen als een kanscontract ¹⁰⁷³. Gesteld wordt ook dat

---

(1071) Kh. Gent, 16 november 1929, R.G.A.R., 1933, nr. 1121, 1, noot F. BAETENS en J. FONTEYNE; Rb. Bergen, 17 maart 1931, Rev. Prat. Not., 1937, p. 243; Rb. Bergen, 17 maart 1937, R.G.A.R., 1937, nr. 2383, 1; Luik, 25 maart 1964, Jur. Liège, 1966-67, p. 81: de echtgenoot die uiteindelijk zal blijken begunstigde te zijn, heeft een onmiddellijk recht verworven bij het afsluiten van de levensverzekering; Rb. Brussel, 5 januari 1971, R.G.A.R., 1972, nr. 8942; Rb. Brussel, 14 februari 1984, Rec. Gén. Enr. Not., 1985, p. 232. DONNAY, M., Régimes matrimoniaux. Régime légal (loi du 14 juillet 1976). Patrimoines propres des époux et patrimoine commun, Rec. Gén. Enr. Not., 1977, p. 130; VAN EECKHOUT, W., Le droit des assurances terrestres, p. 332 stelt dat het niet gaat om een wederzijdse schenking tussen echtgenoten, maar wel om een levensverzekering door de ene echtgenoot in het voordeel van de andere onder voorwaarde van overleven. Er kan dan vanzelfsprekend slechts één voorwaarde gerealiseerd worden. De zekerheid omtrent de aanduiding als begunstigde werkt retroactief tot het ogenblik van het afsluiten van het levensverzekeringscontract: VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 36.

(1072) LEBEAU, R., La révocation de l'attribution du bénéfice de l'assurance sur la vie après acceptation, Bull. Ass., 1971, p. 363; WOUSSEN, E., Assurances de personnes contractées pour ou par des époux mariés sous le régime matrimonial légal, Rec. Gén. Enr. Not., 1988, p. 160 haalt de stelling aan dat de premies moeten gesplitst worden en ook de stelling dat de premie integraal als premie voor het kanscontract moet beschouwd worden. Kh. Gent, 16 november 1929, R.G.A.R., 1933, nr. 1121, 1, noot F. BAETENS en J. FONTEYNE.

(1073) Gesteld wordt ook dat de ganse operatie niet moet uitgesplitst worden in afzonderlijke levensverzekeringen, maar integendeel moet worden beschouwd als één geheel, als een kanscontract. Hierover: GREGOIRE, M., Assurances-vie et droits des époux. Prerogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 328; TAYMANS, J.-F., Le contrat d'assurance-vie dans le contexte d'un régime de séparation des biens ou d'un ménage de fait, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 426; VAN (Wordt vervolgd...)

de samengestelde levensverzekeringen er nog meer dan een eenvoudige levensverzekering op gericht zijn te voorzien in de verzorging van de langstlevende echtgenoot. Met nog meer stelligheid kan men daarom stellen dat het afsluiten van een samengestelde levensverzekering past in de huishoudelijke lasten die door het gemeenschappelijk vermogen gedragen worden¹⁰⁷⁴. Vergoeding aan het gemeenschappelijk vermogen is dan, wegens gebrek aan verarming of wegens gebrek aan verarming zonder oorzaak, niet verschuldigd.

V. Ander stelsel dan het wettelijk stelsel

500. Hier worden voornamelijk volgende twee hypothesen besproken. Voor- eerst wordt de situatie bekeken waarin de echtgenoten gehuwd zijn onder het stelsel van scheiding van goederen. Vervolgens wordt de situatie besproken waarin de echtgenoten gehuwd zijn onder een bedongen gemeenschapsstelsel.

501. Wanneer een echtgenoot gehuwd met scheiding van goederen, een levens- verzekering afsluit in zijn eigen voordeel en hij daarbij ook de premies betaalt, heeft men te maken met een belegging van eigen goederen. Het recht op de verzekeringsuitkering is eigen, de verzekeringsuitkering zal ook eigen zijn. Wanneer de premies door de andere echtgenoot worden betaald, heeft men te maken met een schenking van de premies. Wanneer de ene met scheiding van goederen gehuwde echtgenoot een levensverzekering afsluit in het voordeel van de andere echtgenoot, duiken opnieuw de kwalificatiemoeilijke-

---

(1073)(...vervolg)

TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, 35; WOUSSEN, E., Assurances de personnes contractées pour ou par des époux mariés sous le régime matrimonial légal, Rec. Gén. Enr. Not., 1988, p. 160. Zie ook: Rb. Brussel, 14 februari 1984, Rec. Gén. Enr. Not., 1985, p. 232. SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance - vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 389 stelt dat wanneer de twee echtgenoten samen een levensverzekering afsluiten in het voordeel van de langstlevende onder hen, deze operatie niet mag opgesplitst worden. Wanneer de levensverzekering door de twee echtgenoten samen wordt aangegaan, ontstaat daardoor een gemeenschappelijke schuld en is ook het goed dat daardoor verkregen wordt gemeenschappelijk. De levensverzekering afgesloten in het voordeel van de langstlevende echtgenoot kan beschouwd worden als een schenking. Het verzekeringskapitaal is dan een eigen goed van de begunstigde (de twee echtgenoten kunnen samen een gemeenschapsgoed wegschenken). De levensverzekering kan ook beschouwd worden als een spaaroperatie. Het verzekeringskapitaal is dan gemeenschappelijk; Pand. B., tw. Assurances sur la vie, p. 901 stelt dat dit slechts het geval zou zijn wanneer de levensverzekering zou afgesloten zijn in het voordeel van de twee echtgenoten samen. In diezelfde zin: LEDOUX, J.L., Assurance-vie et prêts hypothécaires, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 207 die stelt dat wanneer het contract afgesloten is door de twee echtgenoten samen als annex bij een lening, deze levensverzekering samen met de lening moet behandeld worden.

(1074) VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass., 1974, p. 34. Zie ook: Bergen, 14 december 1982, Rec. Gén. Enr. Not., 1984, p. 305, noot; Rev. Rég. Dr., 1984, p. 32, noot Ch. SIMON.

den op die ook besproken zijn bij de behandeling van het wettelijk stelsel. De situatie is volledig analoog. Alleen zal er, wanneer de echtgenoten gehuwd zijn met scheiding van goederen, vanzelfsprekend geen probleem zijn inzake vergoedingen.

502. Wanneer de echtgenoten gehuwd zijn onder een bedongen gemeenschapsstelsel, moeten de bedingen van het huwelijkscontract nagegaan worden om het statuut te kennen van het recht op de verzekeringsuitkering en van de verzekeringsuitkering zelf

1075

(1075) DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 205.

§ 5. Evolutie in de benadering van de levensverzekering, de groepsverzekering en het sociale zekerheidspensioen in het huwelijksvermogensrecht

A. Algemeen

503. De traditionele benadering van levensverzekering, groepsverzekering en pensioen bevredigt niet iedereen. Ze heeft een reeks implicaties die ongewenst zijn. De traditionele benadering maakt het vraagstuk uiterst ingewikkeld. Vooral de kwalificatie van de levensverzekering, door één echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere, als schenking heeft ongewenste gevolgen. Het is ook steeds moeilijker de traditionele benadering toe te passen in de huidige ontwikkeling op het vlak van levensverzekering, groepsverzekering en pensioen.

De rechtsleer werkt alternatieve constructies uit. Ook wetgevend initiatief werd genomen.

B. De traditionele benadering past niet in de huidige evolutie in levensverzekering, groepsverzekering en sociaal zekerheidspensioen

504. In het verzekeringswezen heeft een belangrijke evolutie plaats. Steeds meer producten worden aangeboden waardoor het onderscheid tussen pensioen, groepsverzekering, levensverzekering en gewoon sparen steeds kleiner wordt ¹⁰⁷⁶. Het systeem van het pensioensparen is hiervan een zeer goed voorbeeld ¹⁰⁷⁷.

(1076) In verband hiermee wordt verwezen naar de toename van het aantal levensverzekeringen. Dit wordt verklaard door het feit dat de maatschappij meer en meer geïndividueeliseerd wordt en steeds minder een beroep kan gedaan worden op de familiale solidariteit. De levensverzekering is ook een alternatief voor of een aanvulling van het sociale zekerheidspensioen. De levensverzekering dient zich ook meer en meer aan als een wijze van sparen, mede ten gevolge van het verruimde aanbod van formules van levensverzekering en de fiscaal gunstige behandeling. Hierover: VAN GOMPEL, R., *L'assurance sur la vie dans la vie d'aujourd'hui*, in *Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux*, p. 13 en de op pagina 17 en 20 aangehaalde cyfers aangaande het belang van de levensverzekering. Zie ook: ERNAULT, J., *Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie*, in *Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux*, p. 81. Zie ook: COUSY, H. en CLAASSENS, H. (ed.), *Pensioenvoorzieningen en private verzekering*, zesde Leuvense verzekeringsdagen en meer bepaald de bijdrage van VAN DEN BERGHE, L., *Nieuwe formules inzake private levensverzekering*, p. 161. Over de "branchevervaging" in deze context ook: DUBUISSON, B., *Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps*, p. 12. Zie ook reeds: STIENON, P., *Libéralités entre époux. Gains de survie et avantages matrimoniaux*, p. 287 met verwijzing naar een arrest van het Hof van Beroep van Bordeaux, waar de levensverzekering "un simple acte d'épargne" wordt genoemd. DUBUISSON, B., *Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps*, p. 202 stelt: "le capital ou la rente servie au souscripteur sont constitués par les primes d'épargne et représentent donc l'économie du ménage".

(1077) In het Staatsblad van 1 januari 1987 is het Koninklijk Besluit van 22 december 1986 (Wordt vervolgd...)

Het Koninklijk Besluit van 22 december 1986 is duidelijk een fiscale wet ¹⁰⁷⁸. Bij het

(1077)(...vervolg)

tot uitvoering van een stelsel van derde-leeftijds- of pensioensparen gepubliceerd. Dit koninklijk besluit houdt voornamelijk fiscale bepalingen in: het derde-leeftijds- of pensioensparen wordt fiscaal aangemoedigd. Dit derde-leeftijds- of pensioensparen is een bijkomende supplementaire "pensioenvorm". Het wettelijk pensioenstelsel uit de sociale zekerheid en de private levensverzekeringen en groepsverzekeringen blijven onverkort bestaan. In grote lijnen kan het stelsel van het pensioensparen als volgt samengevat worden. Elke persoon onderworpen aan de personenbelasting die tussen 18 en 65 jaar oud is kan jaarlijks ofwel een collectieve spaarrekening, ofwel een individuele spaarrekening, ofwel een spaarverzekering afsluiten bij een verzekeringsinstelling. Op deze rekening kan hij dan jaarlijks een bedrag van maximaal 21.000,- BF. storten. Op te merken is dat voor het openen van de spaarrekening of het afsluiten van de spaarverzekering de onderworpenheid aan de inkomstenbelasting vereist is. Voor de latere stortingen is dit niet het geval. In een gezin kan elke echtgenoot een rekening openen. Per gezin kan er dus voor 42.000,-BF. aan pensioensparen gedaan worden. (In het Koninklijk Besluit houdende derde-leeftijds- en pensioensparen zijn specifieke gunstmaatregelen voor gehuwden genomen. Deze gunstmaatregelen hebben enerzijds betrekking op de mogelijkheid een spaarrekening of spaarverzekering te openen. In de regel is voor het openen van een pensioen-spaarrekening of pensioenverzekering vereist dat de titularis ervan onderworpen is aan de inkomstenbelasting. Voor echtgenoten is het echter niet vereist dat ze beiden onderworpen zijn aan de personenbelasting om een rekening of verzekering te kunnen openen. Op grond van het belastingplichtig zijn van één van de echtgenoten kan op beider naam een spaarrekening of spaarverzekering geopend worden. Het eerste en het laatste jaar van het huwelijk worden de echtgenoten echter afzonderlijk belast. Wanneer één van de echtgenoten het jaar van het huwelijk niet heeft gewerkt, kan voor deze echtgenoot voor dat jaar geen rekening geopend worden. Het jaar volgend op het jaar van het huwelijk kan voor de niet-werkende echtgenoot een rekening geopend worden op basis van de onderworpenheid van de andere echtgenoot aan de inkomstenbelasting (COPPENS, L., Pensioensparen, p.34; SALIEN, V., Het Pensioensparen, p.19.). Wanneer de echtgenoot, die op het ogenblik van het huwelijk niet onderworpen is aan de inkomstenbelasting, echter wel, op basis van vroegere werkzaamheden, titularis is van een spaarrekening of spaarverzekering, kan wel ook voor deze echtgenoot 21.000,-BF. gestort worden op deze rekening voor het jaar waarin het huwelijk is gesloten. Stortingen immers zijn mogelijk zelfs al is men niet onderworpen aan de inkomstenbelasting. Anderzijds geldt voor gehuwden ook een ruimere stortingsmogelijkheid. Het bedrag van de stortingen is specifiek bepaald voor een gezin. Per gezin kan 42.000,- frank gestort worden. Hierbij is het niet nodig dat de twee echtgenoten werken en elk 21.000,- frank storten. Wel moeten, wanneer men wil genieten van de aftrek van 42.000,- frank twee rekeningen of verzekeringen geopend of aangegaan worden: één op naam van de man en één op naam van de vrouw. Het heeft geen belang of de man of de vrouw effectief stort. Aangezien stortingen kunnen verricht worden voor een jaar waarin men niet onderworpen is aan de inkomstenbelasting, en men dus normaal gezien geen inkomsten geniet, moeten de stortingen ook niet gebeuren met inkomsten. De stortingen kunnen gebeuren met vroeger opgespaarde spaarcenten, met gekregen of geefde gelden. De stortingen kunnen ook gebeuren door de echtgenoot die nooit onderworpen geweest is aan de inkomstenbelasting. De stortingen kunnen zelfs door een derde doorgevoerd worden.). Pensioensparen kan, zoals reeds gesteld is, gebeuren op een spaarrekening of via een verzekering. Deze verzekering voorziet in voordelen ten bate van de houder wanneer deze op het ogenblik van uitkeren van het kapitaal nog in leven is, of wanneer de houder op dat ogenblik reeds overleden is, ten bate van de langstlevende echtgenoot of van de bloedverwanten tot de tweede graad. Over het pensioensparen: Zie COPPENS, L., Pensioensparen, Kranteboek 14; SALIEN, V., Het pensioensparen; X., Pensioensparen, De fiscale koerier, 1987, nr. 1.

(1078) De geplaatste bedragen zijn aftrekbaar van het belastbaar netto-inkomen. Ook op
(Wordt vervolgd...)

opstellen ervan werd er blijkbaar niet nagegaan welke de burgerrechtelijke implicaties ervan zijn ¹⁰⁷⁹.

I. Pensioenspaarrekening

a. Algemeen

505. De echtgenoten kunnen in eerste instantie een (collectieve of individuele) spaarrekening openen. Het tegoed van de spaarrekening zou theoretisch ofwel aan de titularis van de rekening ofwel aan zijn echtgenoot kunnen toevallen. In de praktijk openen de financiële instellingen slechts rekeningen waarvan het tegoed aan de titularis toekomt ¹⁰⁸⁰. Uitdrukkelijk is gesteld dat de rekening moet geopend worden op naam van elk van de echtgenoten ¹⁰⁸¹.

Artikel 218 van het Burgerlijk Wetboek stelt dat elke echtgenoot, zonder instemming van de andere, op zijn naam een rekening bij een financiële instelling kan openen. Artikel 218 van het Burgerlijk Wetboek houdt echter geen eigendomsvermoeden in. Het is niet omdat

---

(1078)(...vervolg)

de opbrengsten van deze rekeningen dient geen roerende voorheffing betaald te worden. Wel moeten deze inkomsten telkens eveneens op de rekeningen belegd worden. Het tegoed van de rekening wordt bij uiteindelijke uitbetaling als volgt belast: de gestorte bedragen worden gekapitaliseerd aan 6,25 % voor een spaarrekening en 4,75 % voor een verzekering. Op dit gekapitaliseerde bedrag wordt dan een belasting aan 16,5 % geheven. Om van dit lage tarief te kunnen genieten moet in een periode van tien jaar ten minste vijf keer een storting verricht worden. De gestorte bedragen moeten gedurende ten minste vijf jaar op de rekening blijven staan. Wanneer geïnvesteerde bedragen teruggestort worden, moeten deze binnen de twee maanden opnieuw belegd worden.

(1079) Zie ook de opmerking van DEBOUCHE, G., Problèmes suscités par l'épargne-pension en matières de régime matrimonial, de divorce ou de succession, Rev. Not. B., 1987, p. 654 : "la matière de l'assurance-vie faisait déjà l'objet de nombreuses controverses. Celle de l'épargne-pension ne manquera pas d'en provoquer de nouvelles, si l'on songe que plus de 800.000 contribuables y ont souscrit en quelques semaines dès la première année".

(1080) DEBOUCHE, G., Problèmes suscités par l'épargne-pension en matière de régime matrimonial, de divorce ou de succession, Rev. Not. B., 1987, p. 648.

(1081) Artikel 5 van het koninklijk besluit geeft volgende nieuwe lezing van artikel 72, par.2, lid 2 W.I.B.: "De aftrek wordt toegestaan voor iedere echtgenoot, ongeacht of hij al dan niet belastbare inkomsten heeft, voor zover hij persoonlijk houder is van een spaarrekening of van een spaarverzekering.". Om van de fiscale voordelen van het pensioensparen te kunnen genieten zou het bijgevolg niet volstaan een rekening op naam van beide echtgenoten gezamenlijk te openen. Wanneer twee rekeningen op naam van dezelfde echtgenoot geopend worden, kan slechts één ervan beschouwd worden als een pensioenspaarrekening. De fiscale gunsttarieven zijn niet toepasselijk op de andere rekening.

de rekening geopend is op naam van een bepaalde echtgenoot, dat de tegoeden, die erop voorkomen, ook eigendom zijn van die echtgenoot ¹⁰⁸². Wat de eigendom van de tegoeden betreft, zal gekeken moeten worden naar de oorsprong van deze tegoeden ¹⁰⁸³. De bedoeling die de makers van de wet voorzat wanneer zij de aftrekbaarheid per gezin tot 42.000,- frank afhankelijk stelden van het openen van een rekening op naam van elke echtgenoot, was zeker om de op deze rekening geplaatste tegoeden definitief aan elk van de echtgenoten te doen toekomen ¹⁰⁸⁴. Dit doel wordt hier echter niet zo eenvoudig gerealiseerd.

b. Stortingen met gemeenschapsgelden

506. De stortingen zullen in de overgrote meerderheid van de gevallen doorgevoerd worden met bedrijfsinkomsten van de werkende echtgenoot of echtgenoten. Deze inkomsten zijn op basis van artikel 1405 van het Burgerlijk Wetboek gemeenschappelijk ¹⁰⁸⁵. De tegoeden op de spaarrekening zijn dan gemeenschappelijk ¹⁰⁸⁶. Bij de ontbinding

---

(1082) Artikel 218 van het Burgerlijk Wetboek is voornamelijk een praktisch gericht artikel. De financiële instellingen kunnen, nadat ze de echtgenoot van hun cliënt ingelicht hebben over de nieuwe geopende rekening, ervan uitgaan dat hun cliënt alleen het bestuur van en de toegang tot deze tegoeden heeft. Zie : DILLEMANS, R., Huwelijksvermogensrecht, p.50; LEJEUNE, M., De nieuwe wet op de huwelijksvermogensstelsels, I, 6; PAUWELS, J.M., Rechten en plichten van gehuwden. Het primair huwelijksstelsel (art. 212-224 B.W.), p.157; RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, p.76.

(1083) DILLEMANS, R., Huwelijksvermogensrecht, p.51.

(1084) Zie o.a. COPPENS, L., Pensioensparen, p.39: "In geval van scheiding is er normaal dus geen probleem. Ofwel deden beide echtgenoten aan pensioensparen en blijft dat ook na de scheiding zo, ofwel deed slechts één van de echtgenoten mee en dan moet de niet-pensioensparende partner gecompenseerd worden." Bij de uiteenzetting ter gelegenheid van het Wetsvoorstel Verhofstadt (Wetsvoorstel houdende de oprichting en het beheer van de particuliere pensioenrekening, Parl. St., Kamer, Zitting 1984-85, nr. 1239/1) werd uitdrukkelijk de idee gelanceerd van het oprichten van een individueel pensioenvermogen of -inkomen. In het idee van de Heer Verhofstadt kon ook elke echtgenoot een afzonderlijke rekening openen, maar hij denkt daarbij enkel aan tweeverdieners en zelfstandigen met een meewerkende echtgenoot. In de voorstellen Cooreman (Voorstel van wet tot instelling van een spaarrekening of spaarverzekering, Parl. St., Senaat, Zitting 1984-85, nr.905/1) en Dupré (Wetsvoorstel tot instelling van een spaarrekening of spaarverzekering, Parl. St., Kamer, Zitting 1984-85, nr.1309/1) wordt enkel nog melding gemaakt van economische motieven: het aanmoedigen van het sparen in het algemeen en het beleggen in risicodragend kapitaal in het bijzonder.

(1085) Zie ook over het vermoeden van gemeenschappelijkheid in dit verband : DEBOUCHE, G., *Problèmes suscités par l'épargne-pension en matières de régime matrimonial, de divorce ou de succession*, Rev. Not. B., 1987, p. 648.

(1086) RENARD, CL., DARVILLE-FINET, CH. en DE VILLE-SCHYNS, F., *Examen de jurisprudence (1975-1981). Contrat de mariage et régimes matrimoniaux*, R.C.J.B., 1983, p. 419. Ook wat het beheer betreft, gaat het om een gemeenschappelijk goed. (Wordt vervolgd...)

van het huwelijk door overlijden of echtscheiding kunnen de tegoeden op de pensioenspaarrekening niet beschouwd worden als een eigen goed van de echtgenoot-titularis, dat hem in elk geval toekomt ¹⁰⁸⁷. Deze tegoeden maken integendeel deel uit van het te vereffenen en te verdelen gemeenschappelijk vermogen. Het is echter niet zeker dat de tegoeden op de rekening op naam van één van de echtgenoten na de activiteiten van vereffening en verdeling hem ook effectief zullen toevallen ¹⁰⁸⁸.

(1086)(...vervolg)

In beginsel geldt bijgevolg het concurrentieel bestuur (Er is wel het vermoeden van artikel 218 van het Burgerlijk Wetboek inzake beheer: de echtgenoot op wiens naam de rekening is geopend mag alle verrichtingen doen die kaderen in het normaal gebruik van een rekening. Zie hierover: PAUWELS, J.M., Rechten en plichten van gehuwden. Het primair huwelijksstelsel (art. 212-224 B.W.), p.157.). Dit is niet zonder belang. Bepaalde terugbetalingen moeten, om te kunnen blijven genieten van het fiscale voordeel binnen twee maanden herbelegd worden; ook de opbrengsten van de rekening moeten belegd worden (Artikel 5 van het Koninklijk Besluit over het derde-leeftijds- en pensioensparen). Zowel de ene als de andere echtgenoot zouden hiervoor zorg kunnen dragen. Dit zou echter ook kunnen inhouden dat de andere echtgenoot de tegoeden eventueel vroegtijdig kan afhalen zodat het belastingvoordeel teniet gaat. Aangezien elke echtgenoot afzonderlijk kan optreden is hier in eerste instantie weinig verhaal tegen. Wel is er de algemene regel in verband met het bestuur, neergelegd in artikel 1415 van het Burgerlijk Wetboek die stelt dat het gemeenschappelijk vermogen moet bestuurd worden in het belang van het gezin. Zomaar, zonder reden, afhalen van de stortingen zodat het belastingvoordeel tenietgaat kan dan bezwaarlijk beschouwd worden als "bestuur in belang van het gezin". Sanctie is hier de mogelijkheid voor de andere echtgenoot om aan de rechtbank de vernietiging van de kwestieuze rechtshandeling te vragen wanneer deze ten minste met bedrieglijke benadeling is gebeurd. Als gemeenschappelijk goed vormen zij het onderpand van een hele reeks schulden. Te vermelden hierbij: door de Minister-raad werd beslist een wetsontwerp in te dienen "waardoor de activa gevormd door middel van stortingen op een spaarrekening of van premies van een spaarverzekering van elk beslag worden gevrijwaard, met dien verstande dat er eventueel wel beslag kan worden gelegd op de gevormde spaartegoeden, pensioenen, renten of kapitalen" : SALIEN, V., Het pensioensparen, p.64. Hierover ook: COPPENS, L., Pensioensparen, p.45. Een specifieke maatregel diende bijgevolg genomen te worden om de tegoeden te beveiligen tegen inbeslagname. De vraag stelt zich in hoeverre stortingen door één van de echtgenoten gedaan op de rekening op naam van de andere echtgenoot, zelfs wanneer dit gebeurt met gemeenschapsgelden, niet kan beschouwd worden als een schenking met alle gevolgen vandien. Voor de bespreking kan hier verwezen worden naar de bespreking naar aanleiding van de levensverzekering.

(1087) De stelling wordt eveneens verdedigd dat, wanneer geopteerd wordt voor een collectieve spaarrekening, de echtgenoot-titularis "lidmaatschapsrechten" in de zin van artikel 1401, 5 van het Burgerlijk Wetboek verwerft. Het recht op participatie is dan in elk geval eigen aan de echtgenoot-titularis. De vermogenswaarde zou in gemeenschap vallen. Welke de concrete implicaties zijn, wordt niet vermeld. Zie : VAN OVERLOOP, H. en MEERT, B., Pensioensparen, Verslag gemaakt voor de Antwerpse Conferentie van notarissen, p. 2.

(1088) Een mogelijke oplossing bestaat erin in het huwelijkscontract te bepalen dat het tegoed zal toebedeeld worden aan de titularis van de rekening. Zie : DEBOUCHE, G., *Problèmes suscités par l'épargne-pension en matières de régime matrimonial, de divorce ou de succession*, Rev. Not. B., 1987, p. 650. Bij echtscheiding door onderlinge toestemming zal over de spaarrekening een regeling moeten worden getroffen in de regelingsakte : VAN OVERLOOP, H. en MEERT, B., Pensioenspa-
(Wordt vervolgd...)

c. Stortingen met eigen gelden

507. De stortingen op de spaarrekeningen kunnen echter ook gebeuren met eigen gelden, zowel van de man als van de vrouw ¹⁰⁸⁹. Wanneer elke echtgenoot met eigen gelden stortingen doet op de rekening op zijn naam, heeft men twee keer te maken met eigen tegoeden. Dit heeft onder andere belang voor het beheer van de rekeningen en voor het lot van de tegoeden bij de ontbinding van het huwelijk ¹⁰⁹⁰. Helemaal probleemloos is de situatie niet bij de ontbinding van het stelsel. Immers, een gedeelte van de tegoeden op de rekening, de gedane stortingen, is eigen. Een ander gedeelte, de inkomsten, interesten enz., is gemeenschappelijk ¹⁰⁹¹.

(1088)(...vervolg)

ren, Verslag gemaakt voor de Antwerpse Conferentie van notarissen, p. 2. Gesuggereerd wordt ook dat de echtgenoot-niet titularis van de rekening die absoluut de helft ervan wil toebedeeld krijgen, zich schuldig maakt aan rechtsmisbruik, gezien het grote fiscale nadeel dat de echtgenoot-titularis daardoor ondergaat. Zie : VAN OVERLOOP, H. en MEERT, B., Pensioensparen, Verslag gemaakt voor de Antwerpse Conferentie van notarissen, p. 3; p. 17. GERLO, J., Handboek huwelijksvermogensrecht, p. 123 lijkt de stelling aan te kleven dat de rekening een eigen goed is van de titularis, op last van vergoeding aan de gemeenschap.

- (1089) De hypothesen kunnen natuurlijk ook door elkaar voorkomen. Niet elk jaar moet dezelfde persoon stortingen verrichten. Ook kan iemand reeds voor zijn huwelijk een rekening geopend hebben waarop hij stortingen verricht heeft. Deze tegoeden, verworven voor het huwelijk zijn duidelijk eigen. Na het huwelijk kunnen verder stortingen met gemeenschapsgelden plaatsvinden, zodat uiteindelijk het tegoed op de rekening moet geventileerd worden. In de praktijk zal deze "mengeling" veelal het geval zijn. Hoeft het gezegd dat dit, gelukkig getemperd door het vermoeden van gemeenschappelijkheid, voor een haast onontwarbaar kluwen kan zorgen?
- (1090) Het beheer van een eigen goed gebeurt door de echtgenoot-eigenaar. Hier situeert zich een kleine moeilijkheid: de inkomsten van eigen goederen vallen in gemeenschap en komen bijgevolg normaal onder het concurrentieel bestuur. Om het fiscale voordeel blijvend te kunnen genieten moeten deze inkomsten echter op de rekening belegd blijven.
- (1091) De vraag kan ook gesteld worden of hier geen vergoeding verschuldigd is. Aangezien de stortingen met eigen gelden zijn gebeurd, zijn ze eigen. Dankzij deze stortingen in het kader van het pensioensparen nu heeft het gemeenschappelijk vermogen voordeel genoten. Belastingsschuld is immers een gemeenschappelijke schuld. Door de stortingen in het kader van het pensioensparen werd deze belastingsschuld beperkt. Door de storting van 42.000,- frank is het belastbaar inkomen met 42.000,- frank verminderd en is bijgevolg de belastingsschuld, een gemeenschapsschuld, beperkt. Ook op de inkomsten van de rekeningen, gemeenschappelijke goederen, is geen roerende voorheffing te betalen. Langs de andere kant is bij opname van de tegoeden een belasting verschuldigd (wanneer alle bepalingen van het Koninklijk Besluit van 22 december 1986 nageleefd zijn) van 16,5 %. Hierin is het belastingvoordeel, gerealiseerd zowel door de vermindering van de belastbare grondslag inzake personenbelasting als door de vrijstelling van roerende voorheffing verwerkt. (Wanneer de opname van de tegoeden gebeurt tijdens het huwelijk is de situatie tamelijk eenvoudig. De 16,5 % belastingen kunnen worden beschouwd als een gemeenschappelijke schuld. (Wordt vervolgd...)

Het is ook mogelijk dat een echtgenoot met eigen middelen storting doet op de pensioenspaarrekening geopend op zijn naam en op de pensioenspaarrekening geopend op de naam van zijn echtgenoot. Hoe moet de storting door de ene echtgenoot met eigen middelen gedaan op de rekening op naam van de andere echtgenoot geïnterpreteerd worden?

(1091)(...vervolg)

Wanneer de echtgenoot zijn eigen gelden gewoon op spaarrekening zou plaatsen, zonder toepassing te zoeken van fiscale voordelen van het derde-leefstijds- of pensioensparen is bij opname van het banktegoed geen belasting verschuldigd. Deze belastingschuld van 16,5 % is een schuld gemaakt in belang van het gemeenschappelijk vermogen aangezien de hele operatie erop gericht is de gemeenschappelijke fiscale schuld te beperken.) De belastingschuld van 16,5 % is slechts verschuldigd bij opname van de tegoeden. Bij ontbinding van het huwelijk is ze dan ook nog niet verschuldigd. Wanneer ze later wel verschuldigd wordt, kan ze, bij gebreke aan gemeenschappelijk vermogen, onmogelijk een gemeenschapsschuld zijn. Toch zal uiteindelijk het eigen vermogen van de pensioensparende echtgenoot nadeel ondervinden, terwijl alle voordeel van de operatie door het gemeenschappelijk vermogen opgestreken wordt. De vraag die opkomt is de vraag naar een mogelijke vergoeding. Dit lijkt niet het geval te zijn. Er is in eerste instantie geen echte verrijking van het gemeenschappelijk vermogen en is er evenmin tijdens het huwelijk een verarming van het eigen vermogen. Het is niet zo dat met eigen gelden een gemeenschappelijke schuld is betaald of dat met eigen gelden een goed voor de gemeenschap is aangekocht. Er is enkel voor een deel vermeden dat er een gemeenschappelijke schuld ontstond. Een gelijkaardig probleem doet zich voor wanneer één van de onder het wettelijk stelsel gehuwde echtgenoten tijdens het huwelijk met zijn inkomen onderhoudsgeld betaalt voor zijn eerste echtgenoot. Dit gedeelte van het inkomen dat als onderhoudsgeld wordt betaald, wordt slechts voor twintig procent belast in hoofde van de echtgenoot-schuldenaar van het onderhoudsgeld. De (gemeenschappelijke) belastingschuld is dus verminderd. De echtgenoot-schuldenaar van het onderhoudsgeld heeft een eigen schuld (onderhoudsschuld tegenover vroegere echtgenoot) betaald met gemeenschapsgelden. Hij is aan het gemeenschappelijk vermogen vergoeding verschuldigd. Het gemeenschappelijk vermogen is geen vergoeding verschuldigd aan het eigen vermogen van de echtgenoot-schuldenaar van het onderhoudsgeld uit hoofde van het belastingvoordeel. Vergoeding is slechts verschuldigd bij een effectieve vermogensverschuiving (Cass. 21 januari 1988, R.W., 1988-89, 499; de tegenovergestelde mening werd verdedigd door DE PAGE, Ph., noot onder Brussel, 5 november 1986, Rev. Trim. Dr. Fam., 1987, p. 217. Zie de kritiek bij : BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., DE MULDER, W. en LUYPAERS, P., Overzicht van rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (1982-1988), T.P.R., 1990, p. 297 die stellen dat de vergoeding moet beperkt blijven tot de verarming, maar waarbij gesuggereerd wordt dat deze verarming slechts gelijk is aan het uitgekeerde onderhoudsgeld onder aftrek van het belastingvoordeel). Zie ook de vergoeding inzake bedrijfsgoederen. Door de afschrijvingen is ook de belastbare grondslag beperkt. Tijdens het huwelijk is het eigen vermogen ook niet echt verarmd. De belasting van 16,5 % is nog niet verschuldigd. Zij wordt slechts gevestigd bij de opname van de tegoeden, per hypothese na de ontbinding van het huwelijk. Zij is wellicht zeker te verwachten, maar zij bestaat nog niet bij de ontbinding van het huwelijk. Verder lijkt er geen verarming van het eigen vermogen te zijn. De gestorte bedragen kunnen integraal door de echtgenoot die ze gestort heeft terug opgenomen worden. Eventueel zal er verarming in de economische zin kunnen zijn. De gestorte gelden moeten op een bepaalde manier belegd worden en moeten gedurende een bepaald aantal jaren op de rekening blijven staan. Door deze verplichtingen kan de kans op gunstige beleggingen verloren gaan. Deze problematische, "economische" verarming kan echter geen aanleiding geven tot vergoedingen. Een zelfde vraagstelling, namelijk de vraag naar de aanwezigheid van "verarming" stelt zich bij de schenkingen, zie: DILLEMANS, R., PUELINCKX-COENE, M., PINTENS, W. en TORFS, N., Overzicht van rechtspraak schenkingen en testamenten (1970-1984), T.P.R., 1985, p.557, nr.21.

Men kan stellen dat men te maken heeft met een schenking ¹⁰⁹². Wellicht echter zal er geen animus donandi zijn in hoofde van de echtgenoot die de stortingen doet. Het is niet zozeer zijn bedoeling de andere echtgenoot te bevoordelen. Eerder is het zijn bedoeling het belastingvoordeel te genieten.

II. Spaarverzekering

508. Pensioen- of derde-leeftijdssparen kan ook gerealiseerd worden via een spaarverzekering ¹⁰⁹³. Voor wat de huwelijksvermogensrechtelijke gevolgen betreft kan verwezen worden naar wat boven uiteengezet is in verband met de levensverzekering en het huwelijksvermogensrecht ¹⁰⁹⁴.

C. Suggesties tot aanpassing van de wettelijke regeling

509. Wanneer inzake pensioensparen de traditionele benadering wordt toegepast,

---

(1092) Een handgift of onrechtstreekse schenking kan zonder probleem geldig gebeuren via een bankoverschrijving of via storting van geld op een bankrekening. Zie voor voorbeelden uit rechtsleer en rechtspraak: DILLEMANS, R., PUELINCKX- COENE, M., PINTENS, W. en TORFS, N., Overzicht van rechtspraak schenkingen en testamenten (1970-1984), T.P.R., 1985, p.560, nr.28. Door bepaalde rechtsleer en rechtspraak wordt zulke operatie niet als een handgifte, maar als een onrechtstreekse schenking beschouwd.

(1093) De spaarverzekering wordt genomen op het hoofd van één van de echtgenoten. Bij leven wordt een som uitgekeerd aan de echtgenoot op wiens hoofd de verzekering genomen is. Bij overlijden gaat het voordeel in eerste instantie naar de langstlevende echtgenoot. Wanneer het gezin van de aftrek van 42.000,- frank wil genieten, moeten twee verzekeringen afgesloten worden. De spaarverzekering kan alle vormen aannemen. Ze kan enkel voorzien in voordelen bij leven. Ze kan ook enkel voorzien in voordelen bij overlijden. Het kan tenslotte ook om een gemengde verzekering gaan waarbij zowel in voordelen bij leven als in voordelen bij overlijden wordt voorzien. Hierover : SALIEN, V., Het pensioensparen, p.38. De voordelen die bij leven bedongen zijn moeten in het voordeel zijn van de belastingplichtige zelf. Het is hierbij zelfs niet mogelijk deze voordelen te bedingen in het voordeel van de echtgenoot. De voordelen die bij overlijden bedongen zijn vallen automatisch toe, ofwel aan de langstlevende echtgenoot, ofwel aan bloedverwanten tot de tweede graad. Hierover : SALIEN, V., Het pensioensparen, p.39. De verzekeringnemer is dus niet volledig vrij bij het aanduiden van de begunstigde, wanneer hij ten minste van het belastingvoordeel wenst te genieten.

(1094) Zie ook een - op bepaalde punten niet volledig correcte - behandeling van de levensverzekering in het kader van het pensioensparen: DEBOUCHE, G., Problèmes suscités par l'épargne-pension en matières de régime matrimonial, de divorce ou de succession, Rev. Not. B., 1987, p. 649. Zie ook : VAN OVERLOOP, H. en MEERT, B., Pensioensparen, Verslag gemaakt voor de Antwerpse Conferentie van notarissen, p. 6; p. 20 die er vanuitgaat dat artikel 43 van de Verzekeringwet aan de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere het schenkingskarakter ontnemt.

zijn de gevolgen verschillend naargelang gekozen wordt voor een spaarrekening of een spaarverzekering ¹⁰⁹⁵. Dit is zeer onbevredigend ¹⁰⁹⁶.

Meer algemeen wordt ervan uitgegaan dat de wettelijke regeling in haar geheel, ook inzake de levensverzekering en de groepsverzekering onbevredigend is ¹⁰⁹⁷. Even algemeen wordt gesuggereerd aan deze suppletieve wettelijke regeling wijzigingen aan te brengen. ¹⁰⁹⁸

(1095) Wat echtgenoten, gehuwd met scheiding van goederen betreft, gelden dezelfde beginselen. Geen problemen zijn er wanneer elk van de echtgenoten een spaarrekening opent waarop hij zelf storting doet met zijn inkomen of met andere eigen gelden. Hier ook geldt dat het feit dat de rekening op naam staat van één van de echtgenoten, geen garantie inhoudt wat betreft de eigendom van de tegoeden die zich op die rekening bevinden. Het kan net zo goed om onverdeelde goederen gaan. Zie : CASMAN, H. en VAN LOOK, M. Huwelijksvermogensstelsels, I/ 7, p. 60; RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, p.76. Wanneer één echtgenoot met eigen geld de storting verricht op de rekening van de andere echtgenoot, zou men dit als een schenking kunnen kwalificeren met alle gevolgen van dien. De artikelen 1096 en 299 van het Burgerlijk Wetboek zijn dan van toepassing. Hier opnieuw echter rijst de vraag of er wel animus donandi bestaat. Een levensverzekering bij leven afgesloten door de verzekeringnemer in zijn voordeel en waarbij hij ook zelf de premies betaalt, is te kwalificeren als een belegging van eigen goederen. Wanneer de premies door de andere echtgenoot worden betaald, of bij een levensverzekering bij overlijden waarbij de andere echtgenoot als begunstigde wordt aangeduid, zou opnieuw kunnen worden gesproken van een schenking. De boven, bij de behandeling van de levensverzekering aangehaalde redenering is hier volledig van toepassing. Zie nummers 469 en volgende.

(1096) Zie : DEBOUCHE, G., Problèmes suscités par l'épargne-pension en matières de régime matrimonial, de divorce ou de succession, Rev. Not. B., 1987, p. 648 die voorstelt, in navolging van wat gebeurd is inzake de groepsverzekering, op elke vorm van pensioensparen artikel 1401, 4 van het Burgerlijk Wetboek toepasselijk te verklaren, aangezien het nagestreefde doel gelijk is aan dat van het sociale zekerheids-pensioen. BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., DE MULDER, W. en LUYPAERS, P., Overzicht van rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (1982-1988), T.P.R., 1990, p. 250 verworpt deze suggestie, aangezien deze specifieke regel niet toepasselijk is verklaard op het pensioensparen.

(1097) Zie nummer 394.

(1098) Voorgesteld wordt dit te doen in het huwelijkscontract. Hierover: CASMAN, H., La distinction entre la titularité du contract d'assurance-vie et la valeur patrimoniale de celui-ci, et ses conséquences dans les rapports entre époux communs en biens, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 305 die stelt dat, aangezien een levensverzekering overgedragen kan worden, dit ook kan in het kader van een huwelijkscontract. DURIEUX, A. en VAN ROY, R., La pratique des entreprises d'assurances, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 242; SIMON, CH., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contract, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 380; p. 392 die voorstelt bepalingen op te nemen inzake het statuut van de uitkering, het verschuldigd zijn van een vergoeding en de berekening ervan. Voorgesteld wordt ook inzake de levensverzekering en de groepsverzekering een regeling te treffen in de regelingsakte bij echtscheiding door onderlinge toestemming. Hierover: DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 219, enkel in verband met de wiskundige provisie; ERNAULT, J., Le droit de l'assurance-vie, p. 420; DELOGNE, F.X., Divorce par consentement mutuel : impact au niveau de la sécurité sociale et pratique notariale, Notarius, 1984, p. 240 met voorstellen van clausules; DURIEUX, A. en VAN ROY, (Wordt vervolgd...)

D. Nieuwe constructies in de rechtsleer

510. Steeds meer stemmen gaan op om levensverzekering, groepsverzekering en sociaal zekerheidspensioen "realistischer" te benaderen. Het economisch belang van het sociaal zekerheidspensioen wordt erkend en het afsluiten van een levensverzekering wordt meer en meer gezien als een gewone spaaroperatie, kaderend in de normale zorg van een gezin.

I. Het afsluiten van een levensverzekering is een gewone voorzorgshandeling kaderend in de plicht tot hulp tussen echtgenoten

511. Steeds vaker wordt gesteld dat het afsluiten van een levensverzekering gewoon kadert in het normale bestuur van het gemeenschappelijk vermogen ¹⁰⁹⁹. Het afsluiten van een levensverzekering is een voorzorgsmaatregel, te beschouwen als een last van het huwelijk ¹¹⁰⁰. Hierbij dient men te onderzoeken wat de inhoud is van de hulpplicht tussen echtgenoten en van de plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk, om vervolgens na te gaan of het afsluiten van een levensverzekering, door één van de echtgenoten in het voordeel van de andere, kan kaderen in deze hulpplicht of in de plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk. Het is moeilijk een duidelijke grenslijn te trekken tussen de plicht tot hulp enerzijds en de plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk anderzijds. De wetgevende geschiedenis brengt hier niet veel duidelijkheid ¹¹⁰¹. Uit de

---

(1098)(...vervolg)

R., La pratique des entreprises d'assurances, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 242 die een clause voorstellen om in te lassen in de regeringsakte; SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 406. Bij een minnelijke vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap kan men eveneens bepalen wat men wil. Zie: SIMON, CH., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 404 die erop wijst dat de verzekeringsmaatschappij van de regeling op de hoogte moet gebracht worden, zoniet is zij niet tegenwerpelijk aan de verzekeringsmaatschappij.

(1099) Zie boven nummer 486. CASMAN, H., La distinction entre la titularité du contrat d'assurance-vie et la valeur patrimoniale de celui-ci, et ses conséquences dans les rapports entre époux communs en biens, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 299.

(1100) Zie boven nummer 486 en ook: SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 366; p. 408.

(1101) Reeds bij de makers van de Code civil heerste er geen volledige duidelijkheid. De (Wordt vervolgd...)

(1101)(...vervolg)

hulpplicht is opgenomen in artikel 212 van de Code civil : "Les époux se doivent mutuellement fidélité, secours assistance" (Op te merken is dat de samenwoningsplicht, in tegenstelling tot wat nu het geval is, niet opgenomen is in het artikel dat de echtgenoten tot getrouwheid, hulp en bijstand verplicht. In tegenstelling tot de plicht tot getrouwheid, hulp en bijstand die wederkerig is vanaf de Code civil, was de plicht tot samenwonen in de Code civil een plicht voor de vrouw haar man te volgen). In de Code civil handelt geen artikel specifiek over de bijdrageplicht in de lasten van huishouding of huwelijk. Artikel 214 van de Code civil stelt de regel dat de vrouw haar man moet volgen. Het gevolg van die volgplicht van de vrouw is : "le mari est obligé de la recevoir, et de lui fournir tout ce qui est nécessaire pour les besoins de la vie, selon ses facultés et son état". Nergens wordt echter in de Code civil zelf, noch in de Voorbereidende Werken een omschrijving of definitie gegeven van de hulpplicht, noch van de plicht "het voor het leven nodige te verschaffen". De hulpplicht is een gevolg van de aard van het huwelijk zelf : de echtgenoten verbinden hun levenslot aan elkaar. De meer welstellende echtgenoot mag de andere niet in moeilijkheden laten. De plicht die op de man rust om zijn echtgenote te voorzien in haar levensonderhoud en de verplichting van de vrouw eveneens bij te dragen in de lasten van het huwelijk, wanneer zij over bepaalde goederen kan beschikken, worden als een gevolg van de plicht tot hulp voorgesteld : LOCRE, Esprit du Code Napoléon, p. 337; MOURLON, FR., Répétitions écrites sur le premier examen du Code Napoléon, p. 376. In de Memorie van Toelichting werd al evenmin stilgestaan bij de inhoud van de plicht tot hulp en de plicht "tout ce qui est nécessaire pour les besoins de la vie" te bezorgen : Motifs et discours prononcés lors de la présentation du Code civil par les divers orateurs du Conseil d'Etat et du Tribunal, p. 99 e.d. Bij de bespreking van artikel 214 van de Code civil wordt haast uitsluitend aandacht besteed aan het eerste deel van dit artikel dat de plicht bespreekt van de vrouw haar man te volgen : FENET, A., Recueil complet des travaux préparatoires du Code civil, II, p. 467; LOCRE, Esprit du Code Napoléon, p. 340; Discussion du Conseil d'Etat et de Tribunal sur le Code civil, p. 149. Een eerste wetswijziging werd doorgevoerd door de wet van 20 juli 1932 (Loi portant modifications des dispositions du chapitre VI, titre V, du livre Ier, du Code civil : "des droits et des devoirs respectifs des époux" (B.S. 12 aug. 1932, err. B.S. 21 aug. 1932)). Aan het artikel houdende de plicht tot hulp werd geen wijziging aangebracht (Het artikel 212 van het Burgerlijk Wetboek blijft : "Les époux se doivent mutuellement fidélité, secours, assistance". Zie ook : Extraits des procès-verbaux de la Commission de revision du Code civil, zitting 20 okt. 1923, Pasin., 1932, p. 259.). Wel worden wijzigingen doorgevoerd aan het oude artikel 214 van de Code civil. De plicht voor de vrouw haar man te volgen wordt afgesplitst in een artikel 214 a. In artikel 214 b wordt gesteld dat : "chaque époux contribue aux charges du ménage selon ses facultés et son état" (In het Verslag van de Commissie tot herziening van het Burgerlijk Wetboek werd het oorspronkelijke artikel 214 van de Code civil bewaard : Rapport de la Commission de revision du Code civil, Pasin., 1932, p. 282. Zie ook : Rapport de la Commission de la Justice du Sénat, Pasin., 1932, p. 291.). Voor het eerst komt hier het begrip "Charges du ménage", "lasten van de huishouding" naar voor. Evenmin als bij de Code civil, werd bij de wet van 30 juli 1932 veel aandacht besteed aan de inhoud van de plicht bij te dragen in de lasten van de huishouding. De aandacht ging deze keer in de Voorbereidende Werken vooral uit naar de mogelijke sanctie bij niet naleving van deze plicht. Zie : Extraits des procès-verbaux de la Commission de revision du Code civil, zitting 20 okt. 1923, Pasin., 1932, p. 260; zitting 9 feb. 1924, Pasin., 1932, p. 272. Zie ook : Rapport fait, au nom de la Commission de la Chambre, Pasin., 1932, p. 309. Discussion au Sénat, Pasin., 1932, p. 316 (tussenkoms van Mevrouw SPAAK), p. 320 (tussenkoms van de Minister van Justitie). Interessant is wel de bespreking in het parlement van een amendement dat ertoe strekte de "plicht bij te dragen in de lasten van de huishouding" te vervangen door de plicht tot "contribuer à l'entretien de la famille" (Amendement ingediend door Mevrouw SPAAK en de Heer DESWARTE. Voor de bespreking zie : Discussion au Sénat, Pasin., 1932, p. 348.). Een alinea met de (Wordt vervolgd...)

heersende rechtsleer en rechtspraak komt al evenmin een duidelijke omschrijving van de hulpplicht of de plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk naar voor. De benaderingswijze is tweërlei. Ofwel poogt men de begrippen te verduidelijken door ze met elkaar te vergelijken. Ofwel poogt men dit te doen aan de hand van voorbeelden. De hulpplicht wordt meestal in één adem genoemd met de plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk ¹¹⁰². De hulpplicht wordt traditioneel omschreven als de plicht voor de meer

(1101)(...vervolg)

inhoud van deze bijdrageplicht zou worden toegevoegd : "Dans l'entretien de la famille seront comprises les dépenses nécessaires au ménage, à l'éducation des enfants et à chacun des époux". Het onderhoud van het gezin zou dus ruimer zijn dan de lasten van de huishouding. Naast de lasten van de huishouding zou ook het onderhoud van de kinderen en van elk van de echtgenoten eronder vallen (Zie de mondelinge toelichting door de Heer DESWARTE : Discussion au Sénat, Pasin, 1932, p. 354.). Dit amendement werd echter niet goedgekeurd (Discussion au Sénat, Pasin, 1932, p. 356.). Het voegt immers een onnodige precisering toe. De plicht bij te dragen in de lasten van de huishouding, omvat immers, net als de plicht van de Code civil om al datgene te verschaffen dat nodig is om te leven, niet alleen de kosten van de huishouding sensu stricto, maar ook de kosten voor de opvoeding en het onderhoud van de kinderen en het onderhoud van elk der echtgenoten (Opmerkingen van de Heer BRAUN, Discussion au Sénat, Pasin, 1932, p. 354 : "Le projet du Gouvernement oblige chaque époux à subvenir" aux charges du ménage". La Commission de revision n'aura pas choisi cette expression à la légère. L'expression équivaut à celle dont se sert le Code civil, quand il impose au mari l'obligation de fournir à sa femme tout ce qui est nécessaire pour "les besoins de la vie". Le ménage ne s'entend pas seulement des besoins domestiques, mais de tout ce qui concerne l'entretien et l'éducation des enfants et la vie de la famille"). Een tweede wetswijziging werd doorgevoerd door de wet van 30 april 1958 (Loi relative aux droits et devoirs respectifs des époux (B.S. 10 mei 1958)). Door deze wet wordt echter noch aan de inhoud van de hulpplicht, noch aan de inhoud van de plicht bij te dragen in de lasten van het huishouden enige wijziging aangebracht. Wel wordt de plicht tot samenwonen thans opgenomen in het artikel dat ook verplicht tot getrouwheid, hulp en bijstand en worden wijzigingen aangebracht aan de sanctie bij niet naleven van de hulpplicht en de plicht bij te dragen in de lasten van de huishouding. Een derde en laatste wetswijziging werd doorgevoerd door de wet van 14 juli 1976 (Wet tot vervanging van titel V van Boek III van het Burgerlijk Wetboek "Huwelijkscontract en wederzijdse rechten van de echtgenoten". (B.S. 18 sept. 1976)). Door deze wet worden de "lasten van de huishouding" vervangen door de "lasten van het huwelijk". In de Voorbereidende Werken is aan deze wijziging weinig aandacht besteed. Er wordt enkel gesteld dat de uitdrukking "lasten van het huwelijk" ruimer is dan de uitdrukking "lasten van de huishouding", zonder er verder veel uitleg bij te geven (Verslag namens de Subcommissie voor de Justitie uitgebracht door de Heren BAERT, CALEWAERT, HAMBYE en VAN LAEYS, Parl. St. (Senaat) B.Z. 1974, nr. 683/2 (bijlage), p. 31.). Deze wetswijziging is zonder twijfel mede beïnvloed door de rechtsleer en rechtspraak over de oude wet. Zie het voorstel de lege ferenda van HAYOIT DE TERMICOURT, R., La femme devant la loi civile, p. 20 : "Il suffira, lors de la revision de la loi, d'adopter le texte suivant : "Chaque époux contribue aux charges du mariage suivant ses facultés et son état".

(1102) Dit was zoals reeds gesteld ook het geval bij de bespreking van de Code civil. Voor een overzicht van de problematiek : BAETEMAN, G. en LAUWERS, J.P., Devoirs et droits des époux, p.91; p. 279. Zie ook BAETEMAN, G., Het primair huwelijksstelsel, T.P.R., 1978, nr. 108 die stelt dat de wetgever de persoonlijke verplichting bij te dragen in de lasten van het huwelijk beter, mede gezien de samenhang met de hulpplicht, mee opgenomen had in artikel 213 van het Burgerlijk Wetboek; CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, I/2, p. 21 en I/10, (Wordt vervolgd...)

gefortuneerde echtgenoot om de "behoefte" echtgenoot mee te laten delen in zijn levensstandaard ¹¹⁰³. De nadruk wordt daarbij gelegd op het feit dat de "behoefte" echtgenoot niet echt behoeftig hoeft te zijn ¹¹⁰⁴. De plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk zou drie aspecten hebben. De lasten van het huwelijk omvatten de kosten van het dagelijks samenleven, de onderhouds- en opvoedingskosten voor de kinderen en de kosten ten behoeve van elk van de echtgenoten ¹¹⁰⁵. Duidelijk afgelijnd zijn de begrippen zeker niet, wat dan ook resulteert in tegenstrijdige oplossingen bij vergelijking ¹¹⁰⁶.

(1102)(...vervolg)

p. 6; DELVA, W., Personen- en familierecht, p. 191; DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge. I, Les personnes, la famille, p. 838; RENAULD, J., Droit patrimonial de la famille. Régimes matrimoniaux, p. 109 signaleert de verschillende stellingen uit de rechtsleer en rechtspraak; VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1965-1969), Personnes, R.C.J.B., 1970, p. 440; VIEUJEAN, E., Droits et devoirs des époux, T.P.R., 1975, p. 65; VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1970-1975), Personnes, R.C.J.B., 1978, p. 304. Zie ook : GALLUS, N., Chronique de jurisprudence sur les personnes (1982-1984), J.T., 1986, p. 194; VERWILGHEN, M. en BEGUIN, E., Chronique de jurisprudence 1977-1984 sur les régimes matrimoniaux. Le régime primaire, J.T., 1986, p. 381.

(1103) BAETEMAN, G., ENGELS, CH. en GERLO, J., Overzicht van rechtspraak (1976-1981). Huwelijksvermogensrecht, T.P.R., 1982, p. 1010; CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, I/2, p. 21; GERLO, J., Huwelijksvermogensrecht, I, p. 62; RENAULD, J., Régimes matrimoniaux. Code Napoléon. Commentaire, in Rép. Not., p. 141; RENAULD, J., Rapport introductif, in Les régimes matrimoniaux. Travaux de la deuxième Journée d'études juridiques Jean Dabin, p. 34.

(1104) BAETEMAN, G., DELVA, W. en BAX, M., Overzicht van rechtspraak (1964-1974). Personen- en familierecht, T.P.R., 1976, p. 380; BAETEMAN, G., ENGELS, CH. en GERLO, J., Overzicht van rechtspraak (1976-1981). Huwelijksvermogensrecht, T.P.R., 1982, p. 987; CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, I/2, p. 21; DELVA, W. en BAERT, G., Overzicht van rechtspraak (1960-1963). Personen- en familierecht, T.P.R., 1964, p. 372; PAUWELS, J., Rechten en plichten van gehuwden. Het primair huwelijksstelsel (art. 212-224 B.W.), p. 88; RENARD, CL., Examen de jurisprudence (1939-1948). Personnes et biens, R.C.J.B., 1950, p. 157; RENAULD, J., Droit patrimonial de la famille. Régimes matrimoniaux, p. 111; RIGAUX, F., Les personnes. Les relations familiales, p. 429; VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1960-1964). Personnes et biens, R.C.J.B., 1965, p. 446; VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1965-1969). Personnes, R.C.J.B., 1970, p. 458.

(1105) BAETEMAN, G. en LAUWERS, J.P., Devoirs et droits des époux, p. 92; CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, I/10, p. 8; CASMAN, H., De regeling van de bijdragen in de lasten van het huwelijk in de bedongen scheiding van goederen, R.W., 1974-75, 129; DELVA, W., Personen- en familierecht, p. 192; DILLEMANS, R., Huwelijksvermogensrecht, p. 43; GERLO, J., Huwelijksvermogensrecht, I, p. 122; VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1965-1969). Personnes, R.C.J.B., 1970, p. 459; VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1976-1983). Personnes, II, relations familiales, R.C.J.B., 1986, p. 564.

(1106) Enerzijds wordt gesteld dat de plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk een precisering is van de hulpplicht : BAETEMAN, G., Het primair huwelijksstelsel, T.P.R., 1978, nr. 108; DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge. I, Les personnes, la famille, p. 838. Het bijdragen in de lasten van het huwelijk is één van (Wordt vervolgd...)

Meestal zoeken de auteurs om de inhoud van de begrippen hulpplicht en plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk te bepalen, hun heil in concrete voorbeelden ¹¹⁰⁷.

(1106)(...vervolg)

de aspecten van de hulpplicht : DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge, I, Les personnes, la famille, p. 840; KLUYSKENS, A., Beginnelsen van Burgerlijk Recht, II, Personen- en familierecht, p. 348. De hulpplicht omvat de plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk. De andere stelling wordt eveneens verdedigd. Door bij te dragen in de lasten van het huwelijk, komt men automatisch de hulpplicht na. De plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk omvat immers het persoonlijk onderhoud van de echtgenoten : HAYOIT DE TERMICOURT, R., La femme devant la loi civile, p. 12; PAUWELS, J., Rechten en plichten van gehuwden. Het primair huwelijksstelsel (art. 212-224 B.W.), p. 88; RENAULD, J., Rapport introductif, in Les régimes matrimoniaux. Travaux de la deuxième Journée d'études juridiques Jean Dabin, p. 31; VIEUJEAN, E., Droits et devoirs des époux, T.P.R., 1975, p. 68., en dus de hulpplicht. De stelling wordt eveneens verdedigd dat wanneer de echtgenoten samenwonen, de hulpplicht en de plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk samen vallen : BAETEMAN, G., DELVA, W. en BAX, M., Overzicht van rechtspraak (1964-1974). Personen- en familierecht, T.P.R., 1976, nr. 381; BAETEMAN, G. en LAUWERS, J.P., Devoirs et Droits des époux, p. 92; VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1965-1969). Personnes, R.C.J.B., 1970, p. 440 die dit afleidt uit een onderzoek van de rechtspraak. Hieraan wordt dan een verdere nuance aangebracht. Wanneer de mogelijkheden van de echtgenoten nog niet uitgeput zijn na betaling van hun bijdragen in de lasten van het huwelijk, zal nog een gedeelte van deze mogelijkheden via de hulpplicht onder de echtgenoten verdeeld worden : PANIER, CH., Le devoir de contribution aux charges du mariage, in Cinq années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, p. 65.

- (1107) Zo moet beschouwd worden als last van het huwelijk of als voorwerp van de hulpplicht : kosten voor voeding, kleding, logies, huur, onderhoud gezinswoning, verzekering en belastingen gezinswoning, ontspanning, cultuur, geneeskundige verzorging, schoolbenodigdheden, lectuur, vakantie, vervoer, herscholing werkloze, begrafenis-kosten, sport. Deze aangehaalde rubrieken worden soms gesitueerd bij de hulpplicht en soms bij de plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk. Zie o.a. BAETEMAN, G. en LAUWERS, J.P., Devoirs et Droits des époux, p. 93 (voeding, kleding, logies) (hulpplicht); BAETEMAN, G., DELVA, W. en BAX, M., Overzicht van rechtspraak (1964-1974). Personen- en familierecht, T.P.R., 1976, p. 383 (kleding, voeding, geneeskundige verzorging, herscholing werkloze, auto, opvoeding kinderen) (plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk); BAETEMAN, G., Het primair huwelijksstelsel, T.P.R., 1978, nr. 110 (voeding, kleding, geneeskundige verzorging, huur, schoolbenodigdheden, lectuur, ontspanning, vakantie) (plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk); BAETEMAN, G., ENGELS, CH. en GERLO, J., Overzicht van rechtspraak (1976-1981). Huwelijksvermogensrecht, T.P.R., 1982, p. 1006 (huisvesting, kleding, voeding, vervoer, geneeskundige verzorging, geestelijke en culturele behoeften) (plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk); CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, I/10, p. 8 (voeding, kleding, vervoer, ontspanning, herscholing werkloze, huisvesting : huur, onderhoud en belasting gezinswoning, medische zorgen, opvoeding kinderen) (plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk); DELVA, W. en BAERT, G., Overzicht van rechtspraak (1960-1963). Personen- en familierecht, T.P.R., 1964, p. 375 (onderhoud eigen woning die als gezinswoning dient) (plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk); DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge, I, Les personnes. La famille, p. 839 (voeding, logies, kleding, geneeskundige verzorging) (hulpplicht); DILLEMANS, R., Huwelijksvermogensrecht, p. 43 (huisvesting, voeding, belastingen) (plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk); GERLO, J., Huwelijksvermogensrecht, I, p. 122 (huisvesting, kleding, voeding, vervoer, geneeskundige verzorging, school, lectuur, ontspanning, vakantie) (plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk); (Wordt vervolgd...)

Hierbij kunnen twee opmerkingen gemaakt worden. Het blijkt, dat wanneer men gaat kijken naar de concrete toepassingen van de hulpplicht enerzijds en de plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk anderzijds, deze twee moeilijk te dissociëren zijn ¹¹⁰⁸. Opmerkelijk daarbij is verder dat de auteurs zelf slechts sporadisch creatief optreden. Zij volstaan er meestal gewoon mee gevallen uit de rechtspraak naar voor te brengen, wat uiteindelijk een ongelukkige benadering is. Naargelang er zich in de rechtspraak over een bepaalde post al dan niet een betwisting voorgedaan heeft, wordt die post al dan niet opgenomen in de lijst van de hulpplicht of van de lasten van het huwelijk. Zowel de plicht tot hulp als de plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk zijn open normen, die moeten ingevuld worden naargelang de concrete situatie van een gezin in een concrete maatschappij ¹¹⁰⁹. Uiteindelijk kunnen de begrippen slechts beschreven worden aan de hand van ruime

---

(1107)(...vervolg)

HAMBYE, J., Régimes matrimoniaux. La réforme de 1976, in Rép. Not., p. 64.2 (onderhoud gezinswoning) (plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk); PANIER, CH., Le devoir de contribution aux charges du mariage, in Cinq années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, p. 75 (voedsel, kleding, vervoer, medische verzorging, sport, ontspanning, vakantie, onderhoud en verzekering gezinswoning) (plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk); PAUWELS, J., Rechten en plichten van gehuwden. Het primair huwelijksstelsel (art. 212-224 B.W.), p. 93 (geneeskundige verzorging, logies, vervoer, herscholing werkloze); RENARD, CL., Examen de jurisprudence (1952-1955). Personnes et biens, R.C.J.B., 1957, p. 67 (huur) (hulpplicht); RENARD, CL., Séparation de biens et travail ménager, noot onder Cass. 22 april 1976, R.C.J.B., 1978, p. 137 (ontspanning, cultuur, voeding, kleding, logies) (plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk); RENAULD, J., Régimes matrimoniaux. Code Napoléon. Commentaire, in Rép. Not., p. 144 (medische kosten) (plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk); RENAULD, J., Droit patrimonial de la famille. Régimes matrimoniaux, p. 117 (logies, onderhoud huis, huur, medische verzorging, opvoeding kinderen) (plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk); VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1965-1969). Personnes, R.C.J.B., 1970, p. 458 (medische verzorging, auto, onderhoud gezinswoning, belastingen gezinswoning) (plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk); VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1970-1975). Personnes, R.C.J.B., 1978, p. 306 (herscholing werkloze, onderhoud gezinswoning) (plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk), (begrafeniskosten) (hulpplicht); VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1976-1983). Personnes, II, relations familiales, R.C.J.B., 1986, p. 567 (auto) (plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk, hulpplicht).

(1108) Gesteld wordt dan ook dat ze in feite - wat de verhouding tussen de echtgenoten betreft - hetzelfde voorwerp hebben. Zie : VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1970-1975). Personnes, R.C.J.B., 1978, p. 304 : "il peut être difficile de dissocier dans la réalité quotidienne les prestations qu'ils requièrent respectivement"; VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1976-1983). Personnes, II, relations familiales, R.C.J.B., 1986, p. 564 : De hulpplicht en de plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk hebben - wat de verhouding tussen de echtgenoten betreft - hetzelfde voorwerp : "Les dettes d'aliments ont pour objet non seulement les besoins personnels du créancier mais encore ses charges de famille et les charges du mariage comprennent évidemment les besoins personnels des époux".

(1109) Zie RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, 1978, p. 43; RENARD, CL., Séparation de biens et travail ménager, noot onder Cass. 22 april 1976, R.C.J.B., 1978, p. 140.

en vage termen ¹¹¹⁰. Hoe die vage begrippen ingevuld kunnen worden is dus per definitie aan evolutie onderworpen. De inhoud varieert naargelang de maatschappelijke kontekst ¹¹¹¹. De lasten van het huwelijk hebben thans niet enkel meer courante uitgaven als voorwerp. Sparen met het oog op een rustige oude dag is ook een gewone zorg geworden van elk gezin. Maatregelen in verband hiermee genomen, zijn dan ook te beschouwen als lasten van het huwelijk ¹¹¹². In deze optiek moeten ook de kosten verbonden aan de voor-

---

(1110) Zie o.a. BAETEMAN, G., Het primair huwelijksstelsel, T.P.R., 1978, nr. 110 : "Alles wat nodig is voor de echtgenoten en voor de kinderen"; DELVA, W., Personen- en familierecht, 1983, p. 192 : "alle kosten van het gezinsleven, waaronder deze voor de verzorging en opvoeding van de kinderen, en zelfs al de uitgaven nodig voor de lichamelijke, geestelijke en zedelijke gaafheid en ontplooiing van al de andere leden van het gezin overeenkomstig een in overleg tussen de echtgenoten bepaalde levensstandaard aangewezen voor hun levensgemeenschap en gezin"; DELVA, W. en BAERT, G., Overzicht van rechtspraak (1960-1963). Personen- en familierecht, T.P.R., 1964, p. 371 : "uitgaven die nodig zijn met het oog op lichamelijke, geestelijke en zedelijke gaafheid en ontplooiing van de gezinsleden". Zie ook de oorspronkelijke tekst van de Code civil : "lui fournir tout ce qui est nécessaire pour les besoins de la vie", definitie die door de latere rechtsleer vaak overgenomen wordt.

(1111) Interessant is hier de concrete vraag of kapitaalafbetalingen in het kader van de aankoop van een gemeenschappelijke woning al dan niet als last van het huwelijk dienen gekwalificeerd te worden. Hierover bestond onenigheid in de rechtsleer. Zie BAETEMAN, G., Het primair huwelijksstelsel, T.P.R., 1978, nr. 110; BAETEMAN, G., DELVA, W. en Vlieghe-CASMAN, H., Overzicht van rechtspraak (1961-1971). Huwelijksvermogensrecht, T.P.R., 1972, nr. 262; GERLO, J., Huwelijksvermogensrecht, I, p. 123; PANIER, CH., Le devoir de contribution aux charges du mariage, in Cinq années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, p. 76; RENARD, CL., Séparation de biens et travail ménager, noot onder Cass. 22 april 1976, R.C.J.B., 1978, p. 131; VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1965-1969). Personnes, R.C.J.B., 1970, p. 459 met telkens de verwijzingen. De rechtspraak heeft uiteindelijk beslist dat men hier wel degelijk te maken heeft met een last van het huwelijk. Zie voor de doorbraak : Cass. 29 maart 1969, Pas., 1969, I, 673 en voor de bekendste uitspraak : Cass. 24 april 1976, Pas., 1976, I, 914; R.W., 1976-77, 993, n. CASMAN, H., Arr. Cass., 1976, 949; T. Not., 1977, 19. De dissidente rechtsleer stelde dat wel de intresten op de afbetalingen te beschouwen waren als last van het huwelijk. Het gedeelte van de afbetalingen dat bestemd is voor de delging van het kapitaal echter niet. Op die wijze worden duurzame investeringsgoederen verkregen en dit zou niet het voorwerp uitmaken van de plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk : BAETEMAN, G., Le statut juridique des immeubles acquis conjointement par deux époux séparés de biens, noot onder Rb. Brussel 18 juni 1964, R.C.J.B., 1971, p. 212; RENAULD, J., Droit patrimonial de la famille. Régimes matrimoniaux, 1971, p. 117; RENAULD, J., Régimes matrimoniaux. Code Napoléon. Commentaire, in Rép. Not., p. 143; VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1970-1975). Personnes, R.C.J.B., 1978, p. 306.

(1112) Zie reeds : STIENON, P., Libéralités entre époux. Gains de survie et avantages matrimoniaux, p. 284; p. 287 : "On se trouve en présence d'une mesure de prévoyance et, peut-être, de l'exécution d'une obligation que le mariage impose". In die zin ook: RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux, 1978, p. 42; VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1976-1983). Personnes II. Relations familiales, R.C.J.B., 1986, p. 570. Zie ook : TAYMANS, J.-F., Le contrat d'assurance-vie dans le contexte d'un régime de séparation des biens ou d'un ménage de fait, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, (Wordt vervolgd...)

zieningen nodig voor de verzorging van de langstlevende van de echtgenoten beschouwd worden als lasten van het huwelijk. Hier situeert zich de vraag of premies betaald voor een verzekering door één van de echtgenoten afgesloten in het voordeel van de andere echtgenoot te beschouwen zijn als een last van het huwelijk of kaderen in de hulpplicht. Gezien de sociale kontekst is men geneigd hierop positief te antwoorden. Zulke operaties vallen onder de hulpplicht en de lasten van het huwelijk ¹¹¹³. Men merkt hierbij op dat de hulpplicht en plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk deel uitmaken van het primair stelsel. Dit primair stelsel geldt slechts voor de duur van het huwelijk. Heeft dit dan geen gevolgen wanneer de "oude dag" valt na de ontbinding van het huwelijk ¹¹¹⁴? Het zorgen voor de oude dag kadert wel degelijk in de hulpplicht. Reeds tijdens het huwelijk moeten immers de nodige maatregelen daartoe genomen worden ¹¹¹⁵. Wanneer de echtgenoot-verzekeringnemer zijn echtgenoot als begunstigde van een levensverzekering

---

(1112)(...vervolg)

p. 422 die stelt dat het betalen van de premies eventueel kan beschouwd worden als het nakomen van een last van het huwelijk, maar daar tegenover Franse rechtspraak stelt waar over de "last van het huwelijk" gesteld wordt "elle n'a d'objet que pendant le mariage et n'emporte pas pour le débiteur l'obligation d'accroître la fortune personnelle du conjoint ni de pourvoir à son existence en cas de décès". Voor de rechtspraak : Bergen, 14 december 1982, Rec. Gén. Enr. Not., 1984, p. 305, noot; Rev. Rég. Dr., 1984, p. 32, noot SIMON, CH. : "Que ce contrat revêt le caractère d'un acte normal de prévoyance familiale; que le paiement des primes doit être regardé comme une charge du mariage".

(1113) Wanneer de premies tenminste in verhouding zijn tot de economische situatie van de echtgenoten : MEULDERS-KLEIN, M.T., Rapport général de synthèse. Famille, droit et changement social dans les sociétés contemporaines, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, p. 716 : "le droit à l'entretien, prolongeant le devoir de secours par-delà la mort"; RENARD, CL., Séparation de biens et travail ménager, noot onder Cass. 22 april 1976, R.C.J.B., 1978, p. 137; RENAULD, J., Rapport introductif, in Les régimes matrimoniaux. Travaux de la deuxième Journée d'études juridiques Jean Dabin, p. 20 : "C'est donc ensemble et parce que l'une des fins de leur union, l'épanouissement mutuel de leur personnalité, ne s'accommode guère d'une trop grande insécurité que les époux devront assurer, durant leur vie active, le sort du ménage âgé qu'ils formeront plus tard, également celui du survivant d'entre eux". Zie ook : LEFEBVRE, D., L'évolution de la notion du bien propre, Rev. trim. Dr. civ., 1965, p. 497 over de plicht tot hulp tussen de echtgenoten : "Cette obligation n'est-elle pas prolongée au-delà de la mort de l'un des conjoints par l'article 205 c.c.? Ne peut-on envisager que l'époux qui manifeste sa volonté d'assurer la sécurité de son conjoint survivant, obéit à un devoir de conscience et qu'il s'oblige naturellement?". Wanneer de genomen maatregelen overdreven zijn, kan het niet meer gaan om het naleven van de hulpplicht of de plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk, maar eerder om het doorvoeren van een spaaroperatie.

(1114) Zie de argumentatie in Nederland, nummer 225. Zie de stricte houding van de Hoge Raad in het arrest van 5 oktober 1990, R.v.d.W., 1990, p. 852.

(1115) Zie de argumentatie in Nederland. Gesteld wordt dat niet het afsluiten van de levensverzekering als last van het huwelijk moet worden beschouwd, maar wel het betalen van de premies. Hierover : SIMON, Ch., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in Droit notarial de l'assurance-vie. aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 399.

aanwijst, heeft men dus niet te maken met een schenking. Het betreft integendeel een handeling onder bezwarende titel, waarvan de oorzaak te vinden is in het nakomen van de verzorgingsplicht tussen de echtgenoten.

II. Titel en vermogenswaarde worden opgesplitst

a. Persoonsgebonden rechten

512. De splitsing tussen titel en vermogenswaarde wordt in de rechtsleer meer en meer doorgevoerd bij de bespreking van artikel 1401 van het Burgerlijk Wetboek. Gesteld wordt dat artikel 1401 van het Burgerlijk Wetboek slechts spreekt over "het recht", dat eigen verklaard wordt ¹¹¹⁶. De in artikel 1401 van het Burgerlijk Wetboek opgesomde rechten zijn vertegenwoordigers van de nieuwe vermogenssoorten, die wegens hun persoonsgebonden karakter moeilijk in de gewone onderverdelingen passen ¹¹¹⁷. Deze rechten zijn vermogensrechten, in de zin dat ze in geld waardeerbaar zijn. Ze zijn echter in de regel niet overdraagbaar ¹¹¹⁸. Het "recht" is in ieder geval eigen, niet alleen omdat het als

---

(1116) Deze opmerking geldt evenzeer voor artikel 1400, 7 van het Burgerlijk Wetboek waar ook slechts gesproken wordt over de "rechten verbonden aan een personenverzekering door de begunstigde zelf gesloten, die hij verkrijgt bij het overlijden van zijn echtgenoot of na de ontbinding van het stelsel". Zie : DE PAGE, Ph., Régimes matrimoniaux, p. 60. Nergens wordt geproken over het resultaat van de uitoefening van het recht. Zie uitdrukkelijk : GEELHAND, N., Over echtscheiding door onderlinge toestemming, schadevergoeding aan één der echtgenoten uitgekeerd ingevolge aantasting van de fysieke integriteit en het overslaan van een vermogensbestanddeel in inventaris en regelingsakte, noot onder Antwerpen, 19 februari 1986, T. Not., 1988, p. 409; VANBEYLEN, K., De uitkering van een kapitaal ten gevolge van een arbeidsongeval, tijdens de echtscheidingsprocedure, noot onder Voorz. Kortrijk, 23 september 1988, T. Not., 1989, p. 54 : "Bij een aandachtige lezing van art. 1401 B.W. valt op dat er enkel sprake is van een bepaald "recht" dat eigen is, terwijl over het resultaat, ten gevolge van de uitoefening van dit recht, niet wordt gesproken.", die daarna echter ten onrechte de splitsing maakt tussen het recht enerzijds en de vruchten anderzijds, die in hun hoedanigheid van vervangingsinkomen, ten gevolge van artikel 1405, 1 van het Burgerlijk Wetboek in gemeenschap vallen. Zie ook in verband met het literaire, artistieke of industriële eigendomsrecht : FACQ, J., Het exploitatiemonopolie en kunstwerken in het huwelijksvermogensrecht, in RIMANQUE, K. (ed.), Kunst en recht, p. 89 : "Terwijl de wetgever in 1976 het statuut van het exploitatiemonopolie uitdrukkelijk preciseerde in het nieuwe artikel 1401, 2 B.W., trof hij geen regeling voor de kunstwerken zelf."

(1117) CATALA, P., La transformation du patrimoine dans le droit civil moderne, Rev. trim. Dr. civ., 1966, p. 200.

(1118) Zie : CATALA, P., La transformation du patrimoine dans le droit civil moderne, Rev. trim. Dr. civ., 1966, p. 209. Over het complexe begrip "vermogensrecht" : AUDIER, J., Les droits patrimoniaux à caractère personnel, p. 4 die voorstelt een recht als vermogensrecht te kwalificeren wanneer het op geld waardeerbaar is, ongeacht of het al dan niet overdraagbaar is.

dusdanig in de wet is opgenomen, maar gewoon omdat het niet anders kan. De wet bevestigt alleen de realiteit. Wat het statuut van de vermogenswaarde van deze persoonsgebonden rechten in een gemeenschapsstelsel betreft, kunnen twee stellingen ingenomen worden. Men kan ervan uitgaan dat ook de vermogenswaarde eigen is. Bij de vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap zal het eigen vermogen dan in voorkomend geval vergoeding verschuldigd zijn aan het gemeenschappelijk vermogen. Men kan echter ook de splitsing doorvoeren tussen het recht en de vermogenswaarde ¹¹¹⁹. Deze benadering is te verkiezen. De vermogenswaarde valt dan in de gemeenschap, aangezien ze met gemeenschapsgeld verworven is. Bij de vereffening-verdeling van de gemeenschap wordt de vermogenswaarde noodzakelijkerwijze toebedeeld aan de echtgenoot-titularis van het recht.

(1119) Zie voor de toepassing in verband met het literaire, artistieke of industriële eigendomsrecht : CACHIA, M., *Les droits patrimoniaux à caractère personnel dans le régime de communauté*, *Rev. trim. Dr. civ.*, 1950, p. 295; FACQ, J., *Het exploitatie-monopolie en kunstwerken in het huwelijksvermogensrecht*, in RIMANQUE, K. (ed.), *Kunst en recht*, p. 83 : de kunstwerken zelf, vallen als vrucht van de arbeid in de gemeenschap; DE PAGE, Ph., *Régimes matrimoniaux*, p. 61; RAUCENT, L., *Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux*, 1986, p. 75 : het kunstwerk zelf volgt de gemeenrechtelijke regels. Wanneer het gemaakt is tijdens het bestaan van de gemeenschap, is het gemeenschappelijk. Anders : RAUCENT, L., *Traité pratique des régimes matrimoniaux*, deel 1, *Droit civil*, in *R.P.D.B.* p. 110 : kunstwerken gemaakt tijdens het bestaan van de gemeenschap, vallen daardoor niet in gemeenschap. Wanneer ze verkocht worden tijdens het bestaan van de gemeenschap, valt de koopprijs echter wel in de gemeenschap. Zie voor de splitsing tussen het recht op herstel van persoonlijke lichamelijke of morele schade en de vermogenswaarde ervan : DILLEMANS, R., *Huwelijksvermogensrecht*, p. 358 die voorstelt de volledige uitkering doorgevoerd tijdens het stelsel gemeenschappelijk te verklaren, mits vergoeding bij ontbinding aan het eigen vermogen; TORFS, N., *Huwelijksvermogensrecht en brandverzekering*, *T. Not.*, 1985, p. 290, meer bepaald voetnoot 4 : de schadevergoeding voor de lichamelijke schade wordt onderverdeeld. Het deel voor het verlies van het arbeidspotentieel is eigen, het deel voor het loonverlies zelf, valt als vervangingsinkomen in de gemeenschap. Zie ook : DE PAGE, PH., *Chronique de jurisprudence 1984-1987 sur les régimes matrimoniaux*, *Rev. trim. Dr. fam.*, 1988, p. 51; DILLEMANS, R., *Het wettelijk stelsel. Baten van het eigen en van het gemeenschappelijk vermogen, wederbelegging en bewijsvoering*, in *Het nieuwe Belgische huwelijksvermogensrecht*, p. 207 verwijst daarbij naar de Voorbereidende Werken waar ten onrechte het kapitaal uitgekeerd als schadevergoeding integraal eigen wordt verklaard, zelfs wanneer dit gedeeltelijk vergoeding voor loonverlies omvat. Gesteld wordt dat, aangezien artikel 1401, 2 B.W. enkel het recht eigen verklaart, het kapitaal gemeenschappelijk is. Bij de ontbinding van het stelsel zal dan vergoeding verschuldigd zijn aan het vermogen van de echtgenoot die de schade geleden heeft; GEELHAND, N., *Over echtscheiding door onderlinge toestemming, schadevergoeding aan één der echtgenoten uitgekeerd ingevolge aantasting van de fysieke integriteit en het overslaan van een vermogensbestanddeel in inventaris en regelingsakte*, noot onder Antwerpen, 19 februari 1986, *T. Not.*, 1988, p. 402; GERLO, J., *Handboek huwelijksvermogensrecht*, p. 123. Voor de lidmaatschapsrechten, zie nummer 512, noot 1119. De rechtsleer voert een zelfde onderscheid door inzake het cliënteel : BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., DE MULDER, W. en LUYPAERS, P., *Overzicht van rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (1982-1988)*, *T.P.R.*, 1990, p. 255; RAUCENT, L., *Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux*, 1976, p. 149. Zie ook het onderscheid tussen recht en vermogenswaarde in verband met het notariskantoor : DE VALKENNEER, R., *Précis du notariat*, p. 84.

Men kan dit beschouwen als een gedwongen preferentiële toewijzing ¹¹²⁰.

Deze verschillende benadering is niet zonder belang. Wanneer men ervoor opteert zowel titel als vermogenswaarde eigen te verklaren, bekomt het gemeenschappelijk vermogen niets zolang het stelsel duurt. Slechts na de ontbinding van het stelsel zal het eigen vermogen vergoeding verschuldigd zijn. Wanneer men opteert voor de splitsing tussen het (eigen) recht en de (gemeenschappelijke) vermogenswaarde, valt het resultaat van het uitoefenen van het recht in de gemeenschap, zodat de gemeenschap in die hypothese wel, tijdens haar bestaan, over meer middelen beschikt.

b. Levensverzekering, groepsverzekering, sociaal zekerheidspensioen

513. Onder de oude wet en ook nog onder de nieuwe wet, werden het verzekeringscontract, het recht op het verzekeringskapitaal, het verzekeringskapitaal zelf en allerlei andere rechten door elkaar gehaald ¹¹²¹. Thans wordt er gepleit voor meer duidelijkheid en een grotere verfijning. Men stelt voor om, naar het voorbeeld van artikel 1401, 5 van het Burgerlijk Wetboek, de titel en de vermogenswaarde te splitsen ¹¹²². Zulke

---

(1120) Over deze twee mogelijke benaderingen : AUDIER, J., Les droits patrimoniaux à caractère personnel, p. 134; BAETEMAN, G. en GERLO, J., Het notariskantoor en het huwelijksvermogensrecht, T. Not. 1980, p. 303 geven deze twee benaderingen in verband met het notariskantoor, met verwijzing naar Franse rechtsleer; CACHIA, M., Les droits patrimoniaux à caractère personnel dans le régime de communauté, Rev. trim. Dr. civ., 1950, p. 298 die stelt dat de gemeenschap eerder een gemeenschap van waarden dan een gemeenschap van goederen wordt. BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., DE MULDER, W. en LUYPAERS, P., Overzicht van rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (1982-1988), T.P.R., 1990, p. 254 keuren de splitsing tussen titel en vermogenswaarde af. Zij verkiezen het goed volledig eigen te verklaren, mits vergoeding. GEELHAND, N., Over echtscheiding door onderlinge toestemming, schadevergoeding aan één der echtgenoten uitgekeerd ingevolge aantasting van de fysieke integriteit en het overslaan van een vermogensbestanddeel in inventaris en regelingsakte, noot onder Antwerpen, 19 februari 1986, T. Not., 1988, p. 409 keurt deze stelling af.

(1121) Zie in verband hiermee de bespreking in de voorbereidende werken. Zie nummer 451 en volgende. Zie ook het "Ontwerp van wet op de landverzekeringsovereenkomst", nummer.

(1122) CASMAN, H., La distinction entre la titularité du contrat d'assurance-vie et la valeur patrimoniale de celui-ci, et ses conséquences dans les rapports entre époux communs en biens, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, 302; p. 306, die hierbij terecht opmerkt dat in de wet alleen gesteld wordt dat het recht op pensioen eigen is. Er wordt nergens het statuut bepaald van de opbrengst die het resultaat is van de uitoefening van dit recht. ERNAULT, J., Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 104 schijnt ook een onderscheid te maken tussen enerzijds het recht op pensioen en levensverzekering en anderzijds de vermogenswaarde. Hij stelt echter dat aangezien het recht eigen is, dit noodzakelijkerwijze ook het geval is voor de vermogenswaarde. Toegepast op de levensverzekering en de groepsverzekering impliceert dit dat bij de vereffening-verdeling van het gemeenschappelijk vermogen geen rekening moet worden gehouden met de wiskundige provisie.
(Wordt vervolgd...)

splitsing tussen titel en vermogenswaarde is in het verzekeringsrecht niet onbekend. Algemeen wordt aanvaard dat het recht op de wiskundige provisie een zuiver persoonlijk recht is, dat niet kan worden overgedragen. De vermogenswaarde van deze wiskundige provisie kan echter wel worden overgedragen, zoals blijkt uit de vele operaties op wiskundige provisie die mogelijk zijn ¹¹²³. Een splitsing tussen de titel en de vermogenswaarde impliceert dat de vermogenswaarde van de verzekering in het gemeenschappelijk vermogen valt.

(1122)(...vervolg)

DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 128 maakt in verband met de rechten van de verzekeringnemer op de wiskundige provisie de opmerking dat dit persoonsgebonden vermogensrechten zijn. Het recht zelf kan in beginsel niet overgedragen worden, de vermogenswaarde wel. Toch besluit hij niet tot een splitsing tussen recht en vermogenswaarde. Blijkbaar ziet hij deze mogelijkheid niet. Opgemerkt wordt dat de splitsing tussen titel en vermogenswaarde zoals doorgevoerd in artikel 1401, 5 van het Burgerlijk Wetboek niet probleemloos is. Onenigheid bestaat omtrent de vraag of alleen de lidmaatschapsrechten eigen zijn (en het eigendomsrecht, zowel de titel als de vermogenswaarde gemeenschappelijk), ofwel of de lidmaatschapsrechten en het eigendomsrecht eigen zijn (en de vermogenswaarde gemeenschappelijk). Deze controverse is ingegeven door een onduidelijke wettekst ("eigen zijn: de lidmaatschapsrechten verbonden aan gemeenschappelijke aandelen") en tegenstrijdige Voorbereidende Werken. Hierover: DUFAUX, H., De lidmaatschapsrechten bedoeld in artikel 1401, 5 B.W. Bedenkingen over de aard van deze rechten, T. Not., 1987, p. 470; MICHEL, H. en CARTUYVELS, B., Société unipersonnelle et régimes matrimoniaux, in La S.P.R.L. unipersonnelle, p. 364, die de splitsing tussen lidmaatschapsrechten en eigendomsrecht verdedigen en de splitsing, voorgestaan door DE PAGE tussen eigendom en vermogenswaarde van de hand wijzen; DE PAGE, Ph., Les titres nominatifs de société et le nouvel article 1401, 5 du Code Civil, Rev. Trim. Dr. Fam., 1987, p. 164 en DE PAGE, Ph., Incidences de la société d'une personne à responsabilité limitée sur les régimes matrimoniaux et le droit successoral, in La société d'une personne à responsabilité limitée, p. 99 verdedigt de splitsing tussen de eigendomstitel, die eigen is, en de vermogenswaarde, die in gemeenschap valt. In verband met aandelen op naam waren er in het wettelijk stelsel twee problemen. Enerzijds het probleem van het bestuur van deze aandelen en anderzijds de verdeling van de aandelen bij de ontbinding van de gemeenschap. Het probleem van het bestuur is opgelost door de lidmaatschapsrechten eigen te verklaren. Het probleem van de verdeling is slechts opgelost door ook de eigendomstitel eigen te verklaren. Eveneens inzake de verwarring: VAN BAEL, J., De invoering van artikel 1401, sub 5 B.W. en de BVBA, R.W., 1987-88, p. 567. Ten einde volledige duidelijkheid te bereiken wordt een nieuw wetgevend ingrijpen voorgesteld: COENE, M., Vragen van familiaal vermogensrecht, in De eenpersoonsvennootschap, p. 392.

(1123) Hierover: DUBUISSON, B., Les opérations sur réserve mathématique, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 127 die uit deze vaststelling het besluit trekt dat de schuldvordering op de verzekeringsmaatschappij ontsnapt aan de onderverdeling tussen eigen en gemeenschappelijke goederen aangezien zij zowel eigen als gemeenschappelijke aspecten vertoont. Deze schuldvordering op de verzekeringsmaatschappij zou een "bien mixte" zijn. Dit is vanzelfsprekend niet mogelijk. In het wettelijk stelsel bestaan er alleen eigen of gemeenschappelijke goederen. Een tussensoort bestaat niet. Bij de operaties op de wiskundige provisie gaan alleen de vermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering over. Zie DUBUISSON, B., Les opérations sur réserve mathématique, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 148; LEDOUX, J.L., Assurance-vie et prêts hypothécaires, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 179. De invloed van de Franse rechtsleer is hier overduidelijk. In verband met de splitsing tussen titel en vermogenswaarde wordt daar de term "bien mixte" gebruikt.

Er is immers geen enkele wetsbepaling die er een eigen goed van maakt, zodat het algemene vermoeden van gemeenschappelijkheid geldt. De vermogenswaarde moet dan betrokken worden bij de vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap ¹¹²⁴.

De vermogenswaarde van de levensverzekering of groepsverzekering kan men bepalen op de wiskundige provisie ¹¹²⁵. Bij de vereffening-verdeling wordt de vermogenswaarde noodgedwongen toebedeeld aan de titularis van de titel ¹¹²⁶.

(1124) CASMAN, H., La distinction entre la titularité du contrat d'assurance-vie et la valeur patrimoniale de celui-ci, et ses conséquences dans les rapports entre époux communs en biens, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 310 stelt dag zulks volledig in overeenstemming is met de regels van het huwelijksvermogensrecht en bovendien de enige billijke oplossing. GREGOIRE, M., Assurance-vie et droits des époux. Prerogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 328 betreft eveneens de vermogenswaarde in de vereffening-verdeling van het gemeenschappelijk vermogen omdat naar zijn gevoelen, wanneer een levensverzekering wordt afgesloten tijdens het huwelijk, het gemeenschappelijk vermogen de eigenlijke verzekeringnemer is. Dit is uiteraard niet mogelijk aangezien het gemeenschappelijk vermogen geen rechtspersoonlijkheid heeft. ERNAULT, J., Aspects juridiques spécifiques de l'assurance - vie, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 96 stelt dat wanneer de levensverzekering afgesloten wordt tijdens het huwelijk, de waarde van de schuldvordering op de wiskundige provisie in de te verdelen gemeenschap valt. In de praktijk zou de verzekeringsmaatschappij er trouwens vanuit gaan dat de waarde van de levensverzekering in het gemeenschappelijk vermogen valt en bijgevolg moet worden betrokken in de vereffening-verdeling. Hierover: MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Rép. Not., p. 166; DURIEUX, A. en VAN ROY, R., La pratique des entreprises d'assurances, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 241. Wanneer de levensverzekering niet betrokken wordt bij de vereffening-verdeling, blijft de vermogenswaarde bijgevolg in onverdeeldheid toebehoren aan beide ex-echtgenoten. Zie: DURIEUX, A. en VAN ROY, R., La pratique des entreprises d'assurances, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 245; ERNAULT, J., le droit de l'assurance-vie, p. 420; GREGOIRE, M., Assurance-vie et droits des époux. Prerogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 351 met verwijzing naar DUBUISSON en ERNAULT, en p. 414. In de praktijk komt dit er dan op neer dat nog slechts uitbetalingen doorgevoerd worden aan de twee echtgenoten samen. Hierover: DURIEUX, A. en VAN ROY, R., La pratique des entreprises d'assurances, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 251. Op te merken hierbij is dat het sociale zekerheidspensioen beschreven wordt, gedeeltelijk als een schadevergoeding voor het verloren gaan van het arbeidsvermogen, en gedeeltelijk als een vervangingsinkomen : CATALA, P., La transformation du patrimoine dans le droit civil moderne, Rev. trim. Dr. civ., 1966, p. 197; RAUCENT, L., Traité pratique des régimes matrimoniaux, deel 1, Droit civil, in R.P.D.B., p. 110. CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, III/ 2, p. 22 zij het niet eens met deze kwalificatie.

(1125) GREGOIRE, M., Assurance-vie et droits des époux. Prerogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 328 en p. 340 die ook de "economische waarde" van de levensverzekering vermeldt zonder daarvan een definitie te geven.

(1126) Dit komt overeen met een noodgedwongen preferentiële toewijzing. Wanneer er nog voldoende andere gemeenschapsgoederen zijn, is er geen probleem. Elke echtgenoot bekomt zijn aandeel in de gemeenschapsgoederen. Zie: GREGOIRE, M., Assurance-vie et droits des époux. Prerogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 340 die verkeerdelijk stelt (Wordt vervolgd...)

514. Men kan zich afvragen of de splitsing tussen titel en vermogenswaarde niet nu reeds, impliciet in de huidige wettelijke regeling besloten ligt. Hoe is het anders te verklaren dat het recht uit de levensverzekering eigen is, maar het resultaat van de uitoefening van dit recht, de uitkering, tijdens het huwelijk in gemeenschap valt. Normaal gezien, wanneer er geen splitsing is tussen titel en vermogenswaarde, moet de uitkering hetzelfde statuut hebben als de schuldvordering. Het betreft immers een soort zaakvervangende¹¹²⁷. In de huidige regeling kan deze redenering echter niet geheel doorgetrokken worden. Wanneer de uitkering na de ontbinding van het stelsel plaatsgrijpt, is er een vergoedingsregeling voorzien. Dit is slechts mogelijk wanneer men ervan uitgaat dat de vermogenswaarde, wanneer de uitkering van de levensverzekering gebeurt na het einde van het huwelijk, een eigen goed is. Dit eigen goed is dan verworven dankzij de met gemeenschapsgelden betaalde premies, wat een vergoeding rechtvaardigt. Wanneer men ervan blijft uitgaan dat de vermogenswaarde van de levensverzekering gemeenschappelijk is, kan er geen aanleiding zijn tot vergoeding. Een gemeenschappelijk goed werd dan immers met gemeenschapsgeld verworven. Wel zal de vermogenswaarde betrokken worden in de vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap¹¹²⁸. Het is deze bepaling inzake de vergoeding, die onduidelijk

---

(1126)(...vervolg)

dat de titularis van de titel aan het gemeenschappelijk vermogen vergoeding verschuldigd is voor de vermogenswaarde van de levensverzekering. Moeilijker is het wanneer de vermogenswaarde van de levensverzekering meer dan de helft van het gemeenschappelijk vermogen omvat. De echtgenoot-niet titularis van de verzekering bekomt dan enkel een persoonlijk vorderingsrecht tegen de andere echtgenoot: GREGOIRE, M., Assurance-vie et droits des époux. Prérogatives et droits des parties, in Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, p. 347.

(1127) DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 136 en GEELHAND, N., Over echtscheiding door onderlinge toestemming, schadevergoeding aan één der echtgenoten uitgekeerd ingevolge aantasting van de fysieke integriteit en het overslaan van een vermogensbestanddeel in inventaris en regelingsakte, noot onder Antwerpen, 19 februari 1986, T. Not., 1988, p. 399 spreken in deze kontekst eveneens over zaakvervangende.

(1128) Dit alles is niet zonder belang. Inzake de vergoedingen zijn immers specifieke waardeeringsregels van toepassing. Zie hiervoor de discussie gevoerd naar aanleiding van artikel 1401, 5 van het Burgerlijk Wetboek: DE PAGE, Ph., Les parts et actions dans les sociétés et les régimes matrimoniaux de communauté, Rev. Not. B., 1986, p. 575; DE PAGE, Ph., Le statut des parts sociales dans les régimes de communauté lorsqu'il y a une clause d'incessibilité entre époux, in La pratique du partage judiciaire, p. 127 met verwijzing naar RAUCENT die de mening zou toegedaan zijn dat zowel de lidmaatschapsrechten als de vermogenswaarde van de aandelen eigen zijn op last vergoeding te betalen; DE PAGE, Ph., Les titres nominatifs de société et le nouvel article 1401, 5 du Code Civil, Rev. Trim. Dr. Fam., 1987, p. 163 met opnieuw een verwijzing naar RAUCENT; DE PAGE, Ph., Incidences de la société d'une personne à responsabilité limitée sur les régimes matrimoniaux et le droit successoral, in La société d'une personne à responsabilité limitée, p. 106; MICHEL, H., les parts et actions nominatives dépendant du patrimoine commun, J.T., 1987, p. 568; MICHEL, H., Parts sociales souscrites par un époux durant le régime, in Dix années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, p. 118; SLUYTS, Ch., De eenpersoonsvennootschap vanuit het standpunt van het familiaal vermo- (Wordt vervolgd...)

en problematisch is, zowel wat het toepassingsgebied als wat de concrete uitwerking betreft, die het moeilijk maakt inzake de pensioenrechten uit een levensverzekering, nu reeds de splitsing te maken tussen de titel en de vermogenswaarde. Wat de pensioenrechten uit het sociale zekerheidspensioen en de groepsverzekeringen betreft, is er geen enkel obstakel, aangezien er gewoon geen toepasselijke wetsbepaling is.

E. Ontwerp van wet op de landverzekeringsovereenkomst

515. In november 1990 is het Ontwerp van wet op de landverzekeringsovereenkomst bij de Raad van State ingediend. In dit ontwerp wordt bijzondere aandacht besteed aan de levensverzekering afgesloten door in gemeenschap van goederen gehuwde echtgenoten. De intentieverklaring is uitstekend. Men was van oordeel dat, gezien het toenemend aantal levensverzekeringen enerzijds, en het groot aantal door rechtsleer en rechtspraak onopgeloste problemen, voornamelijk in het burgerlijk recht anderzijds, een duidelijke regeling gewenst was ¹¹²⁹.

516. In het ontwerp zijn een hele reeks bepalingen gewijd aan levensverzekeringen tussen echtgenoten. Artikel 108 van het ontwerp bespreekt het lot van de aanduiding van een echtgenoot als begunstigde van een levensverzekering in geval de echtgenoot-verzekeringnemer een nieuw huwelijk aangaat. Men maakt een onderscheid naargelang de echtgenoot-begunstigde al dan niet bij naam is aangeduid. Wanneer de echtgenoot niet bij naam is aangeduid, moet men als begunstigde beschouwen de persoon die met de verzekeringnemer gehuwd is op het ogenblik van de realisatie van het risico. Wanneer de echtgenoot-begunstigde wel met naam is aangeduid, blijft de begunstiging behouden in zijn voordeel, tenzij wanneer bij overeenkomst een andere regeling werd overeengekomen, of in geval van toepassing van artikel 299 van het burgerlijk wetboek. Bij deze eerste bepaling moeten een aantal opmerkingen geformuleerd worden. Er wordt vooreerst in het artikel geen onderscheid gemaakt naargelang het huwelijksvermogensstelsel waaronder de echtgenoten gehuwd zijn. Verder is het belangrijk feit, dat tot rechtsgevolgen aanleiding geeft, niet de echtscheiding, maar het hertrouwen van de echtgenoot-verzekeringnemer. De laatste opmerking betreft de verwijzing naar artikel 299 van het burgerlijk wetboek. Op deze opmerking, die in verband met andere artikelen uit het ontwerp ook nog aan bod komt, zal verder ingegaan worden.

(1128)(...vervolg)

gensrecht, in De eenpersoonsvennootschap, p. 217. Ook reeds: HEENEN, J., Les parts dans les sociétés constituées intuitu personae et la communauté de biens entre les époux, noot onder Cass. 24 februari 1959, R.C.J.B., 1959, p. 272.

(1129) Zie de memorie van toelichting.

517. Een tweede reeks bepalingen handelt uitdrukkelijk over de "Verzekering tussen in gemeenschap van goederen getrouwde echtgenoten" ¹¹³⁰. In een eerste onderafdeling worden twee algemene bepalingen gegeven. De tweede onderafdeling handelt specifiek over de gevolgen van echtscheiding of van scheiding van tafel en bed. Artikel 127 van het ontwerp stelt als algemene regel dat "het verzekeringsvoordeel dat de ene echtgenoot ten behoeve van de andere of van zichzelf heeft bedongen, een eigen goed is van de begunstigde echtgenoot". Blijkbaar zonder er zich werkelijk bewust van te zijn, is het ontwerp revolutionair. Men behandelt uitdrukkelijk de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere ¹¹³¹. Dit is volkomen nieuw. In de huidige wet wordt enkel gesproken over de verzekering door de verzekeringnemer afgesloten in zijn eigen voordeel. Deze vernieuwing blijft niet zonder gevolgen. Aangezien in het ontwerp een uitdrukkelijke tekst het statuut regelt van "het verzekeringsvoordeel", heeft men de traditionele omweg van de kwalificatie als schenking niet meer nodig. Het verzekeringsvoordeel is immers eigen uit wetsbepaling. Het feit dat zowel de levensverzekering door de echtgenoot-verzekeringnemer afgesloten in eigen voordeel, als in het voordeel van zijn echtgenoot behandeld wordt, kan alleen maar toegejuicht worden.

Wel is het onduidelijk wat juist bedoeld wordt met het "verzekeringsvoordeel". Bedoelt men de rechten uit de levensverzekering, of heeft men het over de vermogenswaarde ervan ¹¹³²? Opmerkelijk is bovendien dat in artikelen 129 en 132 van het ontwerp gesproken wordt over "rechten die aan de verzekeringnemer toekomen". In artikelen 130, 131, 133 en 134 van het ontwerp wordt in de titel gesproken over "recht op de verzekeringsprestaties", en in de tekst zelf over de "verzekeringsprestaties" zelf... Het is duidelijk dat het ontwerp de verwarring tussen de titel enerzijds en de vermogenswaarde anderzijds niet opheldert. Eenheid in de terminologie is ver zoek.

518. Er wordt in het ontwerp evenmin een onderscheid gemaakt naargelang het ogenblik waarop het "verzekeringsvoordeel" wordt genoten. Het "verzekeringsvoordeel" valt bijgevolg nooit in gemeenschap, ook niet wanneer het tijdens het stelsel wordt uitbetaald. In de huidige wet wordt wel een onderscheid gemaakt naargelang de verzekeringsuitkering al dan niet tijdens het bestaan van de huwelijksgemeenschap wordt doorgevoerd.

(1130) Afdeling VI van het tweede hoofdstuk (Levensverzekeringsovereenkomsten), van Titel III (Persoonsverzekering).

(1131) Er wordt evenmin een onderscheid gemaakt, voor wat betreft de levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in eigen voordeel, naargelang het een verzekering bij overlijden of bij leven betreft. Zie voor de discussie onder de huidige wet nummer 470.

(1132) In een vroegere versie van het Ontwerp werd uitdrukkelijk de "uitkering" eigen verklaard. In de memorie van toelichting wordt "verduidelijkt" dat de verzekering steeds een eigen goed is. Dit lijkt te wijzen in de richting van het "recht" uit en op de verzekering. Verder (in artikelen 130 e.v.) wordt over "verzekeringsprestaties" gesproken, terwijl in de titel opnieuw het recht uit de verzekering verschijnt.

Wanneer de verzekeringsuitkering tijdens het stelsel wordt doorgevoerd, valt ze in de gemeenschap. Het feit dat zulk onderscheid in het ontwerp niet wordt gemaakt is revolutionair. Men kan zich echter afvragen of het de bedoeling is van de makers van het ontwerp dat het tijdens het stelsel genoten "verzekeringsvoordeel" een eigen goed is.

519. Artikel 128 van het ontwerp omvat de tweede algemene bepaling. Deze tweede algemene bepaling handelt over de vergoedingen. Dit is logisch. Het "verzekeringsvoordeel", wat dit ook moge zijn, is een eigen goed. De premies worden met gemeenschapsgelden doorgevoerd. Er is bijgevolg een vermogensverschuiving. Wanneer zulke vermogensverschuiving geen oorzaak heeft, geeft ze aanleiding tot vergoedingen. Het ontwerp stelt dat vergoeding verschuldigd is. Dit is echter slechts het geval wanneer de betaalde premies de mogelijkheden van het gemeenschappelijk vermogen kennelijk te boven gaan. Bij deze regeling moeten opnieuw enkele bedenkingen geplaatst worden. Het is positief dat in het ontwerp duidelijk is dat zowel in het geval waar de echtgenoot-verzekeringnemer een levensverzekering heeft afgesloten in zijn eigen voordeel, als het geval waar de verzekering werd afgesloten in het voordeel van de echtgenoot, vergoeding verschuldigd is. Hierover bestaat in de huidige wet onzekerheid. Een aantal vragen blijven in het ontwerp echter onbeantwoord. Wanneer de betaalde premies "kennelijk de mogelijkheden van het gemeenschappelijk vermogen te boven gaan", is weerom een feitenkwestie ¹¹³³. Uit de tekst van het ontwerp kan niet afgeleid worden wat het bedrag van de vergoeding is. Onder de huidige wet bestaat hierover ook reeds veel onduidelijkheid. Drie mogelijkheden blijven open staan : vergoeding ten belope van de som van de betaalde premies, vergoeding ten belope van het overdreven deel van de premies, of vergoeding overeenkomstig artikel 1435 van het Burgerlijk Wetboek ¹¹³⁴. De memorie van toelichting verschaft geen duidelijkheid. De tekst van het ontwerp wordt gewoon herhaald ¹¹³⁵. Volgens de normale regels van het huwelijksvermogensrecht, moet men ervan uitgaan dat de premies gediend hebben voor het verwerven van een goed, met name het "verzekeringsvoordeel". Overeenkomstig artikel 1435 van het Burgerlijk Wetboek moet bij het vaststellen van de vergoeding dan gekeken worden naar de waardevermeerdering van het goed, dus naar de waarde van het "verzekeringsvoordeel" ¹¹³⁶. Het ontwerp had kunnen opteren voor één van de in de rechtsleer naar voor geschoven mogelijkheden. Het heeft deze kans laten voorbijgaan.

Een volgende vraag is de vraag naar de schuldenaar van de vergoeding. Wie is vergoeding verschuldigd? In het geval van een levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten

---

(1133) Zie nummer 475 voor de huidige wet.

(1134) Zie nummer 476.

(1135) Dit in tegenstelling tot wat het geval is bij de bespreking inzake de inbreng en de inkorting (artikel 124 van het ontwerp).

(1136) Zie de behandeling van dit vraagstuk onder de huidige wet, nummer 476.

in zijn eigen voordeel, is er geen probleem. De verzekeringnemer gebruikt geld van de gemeenschap om een eigen goed te verwerven. Hij is bijgevolg vergoeding verschuldigd. Maar wie is vergoeding verschuldigd in het andere geval, waar de echtgenoot-verzekeringnemer een levensverzekering afsluit in het voordeel van zijn echtgenoot? Hier blijft de moeilijkheid bestaan die reeds onder de huidige wet aanwezig is ¹¹³⁷. De begunstigde is geen vergoeding verschuldigd, aangezien de vermogensverschuiving waarvan hij geniet een oorzaak heeft, met name de begunstigingsclausule in het verzekeringscontract. De verzekeringnemer is evenmin vergoeding verschuldigd.

520. In onderafdeling II van het ontwerp worden specifiek de gevolgen van de echtscheiding of de scheiding van tafel en bed besproken. Klaarblijkelijk werd het lot van de levensverzekering bij echtscheiding als zeer problematisch ervaren en meende men hieraan te kunnen verhelpen via wetgevend ingrijpen. Zowel de situatie van de levensverzekering tijdens de procedure tot echtscheiding, als na de echtscheiding wordt geregeld. Verder wordt een onderscheid gemaakt naargelang de soort echtscheiding. Dit is wellicht een indeling die nuttig is voor de verzekeraar die zich afvraagt aan wie hij rechtsgeldig de verzekeringsuitkering kan betalen. De indeling is echter van huwelijksvermogensrechtelijk oogpunt een onding. De invloed van de echtscheiding op het huwelijksvermogensrecht is in het algemeen geregeld. Tussen echtgenoten houdt de gemeenschap op te bestaan vanaf de datum van de succesvolle eis tot echtscheiding ¹¹³⁸. Tegenover derden blijft de gemeenschap bestaan tot de overschrijving van het echtscheidingsvonnis in de registers van de burgerlijks stand. Deze regeling geldt algemeen. Het heeft geen zin in de wet één toepassing daarvan uitdrukkelijk vast te leggen ¹¹³⁹. Het systeem dat het ontwerp voorstelt, wijkt geenszins af van de gewone toepassing van de algemene regels.

521. Er moet bovendien nog een uiterst belangrijke opmerking gemaakt worden. Steeds opnieuw komt het artikel 299 van het Burgerlijk Wetboek naar voor. Artikel 299 van het Burgerlijk Wetboek veronderstelt een schenking. De steeds terugkomende verwijzing naar artikel 299 van het Burgerlijk Wetboek impliceert dat de opstellers van het ontwerp

---

(1137) Zie de bespreking nummer 484, 485 en nummer 490.

(1138) Zie in dit verband inzake de datum van de ontbinding van de huwelijksgemeenschap: PINTENS, W., De ontbinding van de huwelijksgemeenschap, in PINTENS, W. (ed.), Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap, p. 121.

(1139) Deze ongelukkige indeling in het ontwerp heeft trouwens reeds aanleiding gegeven tot een even ongelukkige indeling in de rechtsleer. Zie : ERNAULT, J., Le droit de l'assurance-vie. Contrats individuels, grande branche; en DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps. Assurances-vie individuelles et assurances de groupe die zelf het betwistbare van deze indeling aanhaalt. Op pagina 39 stelt hij in verband met de indeling : "Ce découpage qui semble bien circonscrit d'un point de vue strictement temporel, l'est, comme on le verra, beaucoup moins d'un point de vue juridique, en raison de la rétroactivité des effets patrimoniaux du divorce transcrit".

van oordeel zijn dat de levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot een schenking uitmaakt. Anderzijds wordt in alle talen gezwegen over artikel 1096 van het Burgerlijk Wetboek dat de herroepelijkheid ad nutum stelt van schenkingen tussen echtgenoten. Artikel 108 van het ontwerp, dat handelt over het lot van de begunstiging van de echtgenoot bij hertrouwen van de verzekeringnemer ¹¹⁴⁰, vermeldt wel artikel 299 van het Burgerlijk Wetboek, maar niet artikel 1096. In artikel 112 van het ontwerp, waar in het algemeen gesproken wordt over de herroeping van de begunstigingsclausule, wordt artikel 1096 van het Burgerlijk Wetboek evenmin vermeld. Impliceert dit dat men artikel 1096 heeft willen uitsluiten ¹¹⁴¹?

In geval van kwalificatie als schenking, blijft ook de vraag open naar het voorwerp van de schenking ¹¹⁴². Het ontwerp geeft hier geen houvast bij het beantwoorden van deze vraag.

Ook vanuit beleidshoek is het te betreuren dat in het ontwerp opnieuw melding gemaakt wordt van artikel 299 van het Burgerlijk Wetboek. Zo wordt aan de basis van het afsluiten van een levensverzekering in het voordeel van zijn echtgenoot een vrijgevigheidsgedachte gelegd, en niet een verzorgingsgedachte, of, meer in het algemeen, een spaaractiviteit, wat meer in overeenstemming is met de maatschappelijke evolutie.

522. Het ontwerp slaagt mijns inziens niet in zijn ambitieuze opzet. Het artikel 43 van de Verzekeringwet wordt opgeheven. Er is echter geen enkele bepaling die in een aanpassing van de artikelen uit het burgerlijk wetboek inzake de huwelijksvermogensstelsels voorziet. In het burgerlijk wetboek gaat het in het algemeen over de rechten uit een personenverzekering. Het ontwerp behandelt specifiek het lot van de levensverzekering. Volgens de normale regels van wetsinterpretatie blijven beide reeksen bepalingen bestaan, de algemene bepalingen naast de specifieke. De bepalingen van het ontwerp voor wat de levensverzekeringen betreft. De bepalingen van het burgerlijk wetboek voor wat de overige personenverzekeringen aangaat. Het komt mij voor dat zulks zeker niet de bedoeling kan zijn. Een ander ongunstig gevolg is dat regels van huwelijksvermogensrechtelijke aard niet op hun juiste plaats in het burgerlijk wetboek worden opgenomen. In de huidige wet is dit alleen het geval voor de regels inzake de vergoeding die in artikel 43 van de Verzekeringwet te vinden zijn. In het ontwerp komen daar dan nog eens de bepalingen bij die het statuut zelf van bepaalde goederen regelen. Of, van kwaad naar erger. Verder moet de aanpak van het ontwerp betreurd worden. Het ontwerp is een gemiste kans. Er bestaat nog steeds onduidelijkheid in de terminologie. Allerlei verschillende

---

(1140) Het hertrouwen is hier blijkbaar het criterium, niet de echtscheiding.

(1141) Over de vraag of artikel 1096 van het Burgerlijk Wetboek nog uitwerking kan hebben nadat de begunstigingsclausule in een levensverzekering is aanvaard, zie nummer 491, voetnoot 1051..

(1142) Zie de bespreking inzake de huidige wet, nummer 492.

bewoordingen worden door elkaar gebruikt. Men bouwt bovendien nog steeds verder op de betwistbare beginselen van de huidige wet. De levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot wordt als schenking gekwalificeerd, met alle ongelukkige gevolgen van dien. De moeilijkheden inzake de vergoedingsregeling zijn evenmin uit de weg geruimd. Het is te betreuren dat niet geopteerd werd voor de modernere scheiding tussen titel en vermogenswaarde. Alleen op die manier worden de vele spaaroperaties die doorgevoerd worden via een levensverzekering, veelal ingegeven door motieven van fiscale aard, gelijk behandeld met andere gewone spaaroperaties. Het systeem, zoals voorgesteld in het ontwerp garandeert een verschillende behandeling van het pensioensparen naargelang dit via een spaarrekening of een spaarverzekering is doorgevoerd. Het is zeer de vraag of zulks wenselijk is in een tijd van branchevervaging en vervaging van de aangeboden producten.

Het ontwerp zwijgt verder in alle talen over de groepsverzekering. Op dit punt blijven dus de onzekerheden die bestaan onder de huidige wet eveneens onopgelost.

BESLUIT

Afdeling 1. De vraag naar het lot van pensioenrechten bij echtscheiding is actueel

523. De vraag naar het lot van de pensioenrechten in het algemeen, dus zowel pensioenrechten uit de sociale zekerheid, als uit de groepsverzekering en de individuele levensverzekering, wint aan belangstelling. Vooreerst is dit het gevolg van het toenemend aantal echtscheidingen. In tweede instantie is dit eveneens het gevolg van het toenemend belang van de pensioenrechten. Pensioenrechten maken zeer vaak het belangrijkste vermogensbestanddeel uit van een gezin ¹¹⁴³. Men moet dan ook de nodige aandacht besteden aan het lot dat aan dit voornaamste vermogensbestanddeel toegekend wordt bij echtscheiding ¹¹⁴⁴. Bovendien bestaat zeer sterk het gevoel dat de oplossing die oorspronkelijk aan dit probleem werd gegeven, haaks staat op het huidige maatschappelijk gevoel inzake de gelijkheid tussen man en vrouw ¹¹⁴⁵.

524. Deze maatschappelijke evolutie heeft aanleiding gegeven tot literatuur over het lot van de pensioenrechten bij echtscheiding, waarbij theoretische oplossingen werden uitgewerkt ¹¹⁴⁶. In bepaalde landen heeft deze maatschappelijke evolutie ook tot een evolutie in het recht aanleiding gegeven ¹¹⁴⁷.

Afdeling 2. Het lot van de pensioenrechten bij echtscheiding in Duitsland, Nederland en Frankrijk

§ 1. Duitsland

525. Het Duitse systeem van de Versorgungsausgleich heeft de bedoeling een volledig systeem te zijn. De pensioenrechten uit de sociale zekerheid, uit de groepsverzekering

---

(1143) Zie nummer 9.

(1144) Zie de stijgende aandacht, ook in België, voor dit probleem, en de dringende vraag naar meer duidelijkheid, zie nummer 394.

(1145) Zie nummer 6.

(1146) Zie nummer 14.

(1147) Over de keuze van Duitsland, Nederland en Frankrijk als voorwerp van studie, zie nummer 22.

en uit de levensverzekering worden in hetzelfde systeem betrokken, wanneer zij tenminste aanleiding geven tot rente-uitkeringen ¹¹⁴⁸. De regeling werd bij wet ingevoerd en het werd een specifiek systeem, losstaand van het huwelijksvermogensrecht ¹¹⁴⁹. De bedoeling is zeker de pensioenrechten, verworven tijdens het huwelijk, concreet te verdelen tussen de twee echtgenoten, zodat elke echtgenoot effectief de helft van de pensioenrechten op zijn naam krijgt. Verder wordt geopteerd voor een objectieve verdeling van de pensioenrechten waarbij de elementen schuld en behoefte buiten beschouwing blijven. Bovendien was het de oorspronkelijke betrachting de pensioenverrekening definitief door te voeren bij de echtscheiding, zodat elke afhankelijkheid tussen de ex-echtgenoten zou worden vermeden ¹¹⁵⁰.

526. Deze beginselverklaring is zeer aantrekkelijk en lijkt de ideale oplossing te zijn. Bij de concrete uitwerking ervan stuit men echter op zeer veel moeilijkheden ¹¹⁵¹. De pensioenverrekening kan zonder moeilijkheden doorgevoerd worden wanneer er maar één soort pensioenrechten bestaat. Dit is echter in Duitsland niet het geval ¹¹⁵². De te verdelen pensioenrechten zijn zeer verscheiden. De overheid is er daarbij van overtuigd dat haar eigen pensioenrechten (de pensioenrechten uit de wettelijke pensioenstelsels) de beste zijn. Daarom werd een beperking ingebouwd. Een echtgenoot kan de door hem verworven pensioenrechten in een wettelijk pensioenstelsel slechts tot op een bepaalde hoogte verliezen ¹¹⁵³.

(1148) Voor het voorwerp van de Versorgungsausgleich, zie nummer 55. Grote kritiek wordt geuit in verband met de beperking van de Versorgungsausgleich tot renteverzekeringen. Zie nummer 55, noot 125; 63, noot 147. De lege ferenda wordt dan ook voorgesteld de kapitaalverzekeringen, die thans huwelijksvermogensrechtelijk benaderd worden, eveneens in de Versorgungsausgleich te betrekken. Zie nummer 39, noot 88.

(1149) Hierbij wordt opgemerkt dat theoretisch de regeling van de Versorgungsausgleich ook ingelast had kunnen worden in de regeling van de Zugewinnngemeinschaft: WINGEN, M., Familiensoziologische und -politische Aspekte des Versorgungsausgleichs, Zeitschrift für Sozialreform, 1979, p. 357.

(1150) Zie in dit verband de wetgevende geschiedenis van de Versorgungsausgleich, waarbij in eerste instantie gekozen werd voor een verbintenisrechtelijke verrekening, maar waarbij later een andere optie genomen werd. Zie nummer 45.

(1151) Het is opvallend dat niettegenstaande deze vele moeilijkheden en de kritiek die op het systeem van de Versorgungsausgleich wordt gegeven, dit systeem door de praktijk aanvaard schijnt te zijn. Zie hierover nummer 54.

(1152) Zie hiervoor nummer 32 waar een korte schets gegeven wordt van de opbouw van de sociale zekerheid en de aanvullende pensioenstelsels.

(1153) Na pensioenverrekening kan de verrekengerechtigde maximaal een zelfde aantal pensioenrechten in een wettelijk pensioenstelsel genieten als de verrekenplichtige echtgenoot. Zie nummer 88. Via het systeem van de Super-Splitting worden bij de (Wordt vervolgd...)

De verscheidenheid van de pensioenrechten bemoeilijkt ook de waardering ervan ¹¹⁵⁴. De wetgever heeft getracht hieraan te verhelpen door een waarderingssysteem uit te werken dat erop gericht is de pensioenrechten van verschillende kwaliteit toch met elkaar vergelijkbaar te maken ¹¹⁵⁵. Met bepaalde elementen, zoals met de fiscale behandeling van de pensioenrechten, wordt in dit waarderingssysteem echter geen rekening gehouden. De verschillende pensioenrechten zijn dus niet echt op gelijke noemer gebracht ¹¹⁵⁶.

De verschillende pensioeninstellingen hebben bovendien hun exclusiviteiten en specifieke reglementering. Zo kunnen in Duitsland slechts ambtenaren pensioenrechten verwerven in het pensioenstelsel der ambtenaren ¹¹⁵⁷. In verschillende pensioenstelsels moet een wachttijd vervuld worden, zodat het geen zin heeft pensioenrechten in dat stelsel over te dragen aan de echtgenoot die deze wachttijd niet meer zal kunnen vervullen ¹¹⁵⁸. Bovendien zijn er bepaalde pensioenstelsels waarin men slechts een maximaal aantal pensioenrechten kan verwerven. Het heeft dan ook geen zin aan een ex-echtgenoot die reeds dit maximaal aantal bereikt heeft nogmaals pensioenrechten van die soort over te dragen zodat hij boven dit maximum komt ¹¹⁵⁹.

Veel pensioeninstellingen zijn privé-ondernemingen, zodat de zeggingsmacht van de overheid beperkt is. Via pensioenverrekening worden in beginsel pensioenrechten verworven door de ene echtgenoot, overgedragen aan de andere. Dit impliceert dat het risico verandert. De privé-verzekeringinstelling moet dus instemmen met deze wijziging aan het oorspronkelijke contract ¹¹⁶⁰. Dit probleem is nog groter in verband met de voortgezette verbintenisrechtelijke pensioen-

---

(1153)(...vervolg)

pensioenverrekening ook pensioenrechten verworven in de gesetzliche Rentenversicherung voor het huwelijk betrokken. Vermits deze pensioenrechten als de beste worden beschouwd, is de verrekening via Super-Splitting subsidiair. Hierover nummer 117.

(1154) Voor de moeilijkheden inzake waardering van de pensioenrechten, zie nummer 73.

(1155) Zie voor de waardeberekening nummer 75.

(1156) Zie voor deze onvolkomenheden bij de waardering van de pensioenrechten, nummer 80.

(1157) Een zelfde exclusiviteit geldt ook nog voor andere stelsels, zoals voor het pensioenstelsel der mijnwerkers. Over de moeilijkheden ten gevolge van de exclusiviteiten van bepaalde pensioenstelsels, zie nummer 74, noot 167.

(1158) Zie hierover nummer 74, noot 168.

(1159) Hierover, nummer 74, noot 92. Voor de concrete grens inzake pensioenrechten uit een wettelijk pensioenstelsel, zie nummer 87, noot 205. Voor de pensioenrechten uit privé-verzekeringen zal moeten worden gekeken naar de concrete overeenkomsten en reglementen.

(1160) Zie hierover nummer 100. Een zelfde probleem bestaat eveneens inzake buitenlandse (Wordt vervolgd...)

verrekening. Wanneer de pensioenrechten via verbintenisrechtelijke pensioenverrekening verrekend worden, en er voorzien is in een overlevingspensioen, moet bij overlijden van de verrekenplichtige echtgenoot, de verzekeringsinstelling verder de betalingen doen aan de verrekengerechtigde echtgenoot. Aan deze verplichting zijn wel grenzen gesteld, maar het blijft niettemin een bijkomende belasting voor de verzekeringsinstelling ¹¹⁶¹.

527. De thans geldende regeling van de *Versorgungsausgleich* is bovendien moeizaam tot stand gekomen. Het is een lappendeken geworden, resultaat van meerdere wetswijzigingen tengevolge van herhaald tussenkomen van het grondwettelijk hof ¹¹⁶².

Het gevolg is dat de oorspronkelijke regeling van de *Versorgungsausgleich* diende aangepast te worden. Gezien de verscheidenheid van de pensioenrechten was de eerste regeling reeds zeer ingewikkeld. Door de verschillende aanpassingen werd nog meer en meer afbreuk gedaan aan de eenheid van het oorspronkelijk systeem. De *Versorgungsausgleich* is een zeer ingewikkelde regeling geworden.

528. Niettegenstaande het feit dat de veroordelingen door het grondwettelijk hof onder andere ingegeven waren door het vaststellen van inbreuken op het gelijkheidsbeginsel en dus aanpassingen om daaraan te verhelpen doorgevoerd werden, wordt de pensioenverrekening niet steeds op een evenwaardige manier doorgevoerd. De verbintenisrechtelijke pensioenverrekening is duidelijk minderwaardig. De verrekengerechtigde echtgenoot bekommt niet onmiddellijk, bij de echtscheiding, zelfstandige pensioenrechten, maar op enige uitkering moet wachten tot de verrekenplichtige echtgenoot pensioengerechtigd is. Op dat ogenblik bekommt de verrekengerechtigde echtgenoot dan nog slechts een vorderingsrecht op de verrekenplichtige, met alle onzekerheden van dien ¹¹⁶³. Er wordt eveneens ongelijkheid veroorzaakt doordat bij de waardebepaling van de pensioenrechten wordt met bepaalde aspecten geen rekening gehouden. Verder wordt het uit het systeem weren van kapitaalverzekeringen als storend

---

(1160)(...vervolg)

pensioenrechten, zowel deze uit een wettelijke pensioenregeling als deze uit een privé-verzekering. Hierover nummer 74.

(1161) Zie hierover nummer 137. Sommigen gaan zelfs zover te stellen dat de regeling zoals ze thans is uitgewerkt ongrondwettelijk is, juist wegens de afwezigheid van toestemming van de privé-instellingen met deze regeling.

(1162) Voor de ontstaansgeschiedenis van de regeling van de *Versorgungsausgleich*, zie nummer 47.

(1163) Zie voor de concrete uitwerking van de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening nummer 130.

ervaren. Kapitaalverzekeringen vallen onder het toepassingsgebied van het huwelijksvermogensrecht, zodat er hier slechts verrekening plaatsgrijpt in geval van een gemeenschapstelsel.

529. Tenslotte is het systeem ook niet helemaal consequent volgehouden. Via omwegen worden toch pensioenrechten verworven voor het huwelijk bij de pensioenverrekening betrokken. Dit kan het geval zijn via de overeenkomsten die de echtgenoten inzake pensioenverrekening kunnen afsluiten ¹¹⁶⁴. Dit is ook het geval bij het verrekensysteem van de Super-splitting ¹¹⁶⁵. Het schuldelement en het aspect behoefte, waarvan het de bedoeling was dat ze bij de pensioenverrekening geen enkele rol zouden spelen, spelen via het achterpoortje van de hardheidsclausule toch opnieuw een rol ¹¹⁶⁶.

Ook de regel dat de pensioenverrekening definitief, eens en voor goed, afgehandeld wordt bij de echtscheiding, kan niet in realiteit worden omgezet. De verbintenisrechtelijke pensioenverrekening wordt slechts later doorgevoerd, naargelang het pensioen effectief uitgekeerd wordt, zodat de afhankelijkheid tussen de ex-echtgenoten hier ten volle blijft bestaan ¹¹⁶⁷. In bepaalde omstandigheden is ook aanpassing van de uitspraak over de Versorgungsausgleich mogelijk, zodat het gewenste definitieve karakter ook ontbreekt ¹¹⁶⁸.

Bovendien wordt eveneens afbreuk gedaan aan de gedachte dat via pensioenverrekening de pensioenrechten definitief in twee gedeeld worden, zodat de echtgenoot die tijdens het huwelijk het meeste pensioenrechten verworven heeft definitief een deel daarvan verliest. In bepaalde gevallen wordt deze beperking van de pensioenrechten niet doorgevoerd, of wordt ze

---

(1164) Op die manier kunnen ook kapitaalverzekeringen betrokken worden bij pensioenverrekening. Zie hierover nummer 152.

(1165) Bij verrekening door Super-Splitting behoudt de verrekenplichtige echtgenoot zijn pensioenrechten in de groepsverzekering. Hij draagt echter supplementair pensioenrechten in de gesetzliche Rentenversicherung over ten belope van de helft van de waarde van zijn pensioenrechten in de groepsverzekering. De pensioenrechten uit de gesetzliche Rentenversicherung die overgedragen worden hoeven niet gedurende het huwelijk verworven te zijn. Over de verrekening via Super-Splitting, zie nummer 115.

(1166) Pensioenverrekening wordt niet doorgevoerd wanneer de verrekengerechtigde tijdens het huwelijk grof is tekort gekomen aan zijn plicht bij te dragen in de lasten van de huishouding. Hierover nummer 149. Pensioenverrekening wordt evenmin doorgevoerd wanneer dit grof onbillijk zou zijn, rekening houdend met de situatie van beide echtgenoten en dan vooral rekening houdend met wat elk van hen aan vermogen heeft verworven tijdens het huwelijk of in samenhang met de echtscheiding. Hierover nummer 150.

(1167) Zie over dit probleem nummer 136.

(1168) Over deze mogelijkheid de beslissing over de Versorgungsausgleich aan te passen die slechts bij een latere wetwijziging werd ingevoerd, zie nummer 82.

tenietgedaan, bijvoorbeeld in het geval waar de verreken gerechtigde slechts in zeer beperkte mate de aan hem overgedragen pensioenrechten heeft kunnen genieten ¹¹⁶⁹.

Tenslotte werden toegevingen gedaan ten gevolge van praktische overwegingen. Het doorvoeren van minieme verrekeningen werd uitgesloten ¹¹⁷⁰.

530. Door de Versorgungsausgleich los te koppelen van het huwelijksvermogensrecht wou men bekomen dat de pensioenverrekening zou doorgevoerd worden voor elk huwelijk. Blijkbaar was de wetgever van oordeel dat pensioenverrekening essentieel is en dus in elk geval moet plaatsgrijpen. Toch werd de mogelijkheid voorzien bij overeenkomst deze pensioenverrekening uit te sluiten of aanpassingen door te voeren aan het door de wetgever uitgedachte systeem ¹¹⁷¹. De onafhankelijkheid van de Versorgungsausgleich van het huwelijksvermogensrecht werd bovendien niet volledig doorgevoerd. Wanneer de Versorgungsausgleich bij huwelijkscontract uitgesloten wordt, impliceert dit meteen dat de echtgenoten gehuwd zijn onder het stelsel van scheiding van goederen. Dit automatische gevolg van de uitsluiting van pensioenverrekening wordt meestal negatief beoordeeld. Het uitsluiten van pensioenverrekening betekent reeds dat de solidariteit tussen de echtgenoten beperkt wordt. Het is dan ook te betreuren dat de wetgever nog een bijkomende beperking invoert

¹¹⁷².

(1169) In bepaalde omstandigheden worden bovendien de pensioenrechten van de verrekenplichtige niet verminderd. Ofwel wordt daarbij de vermindering van de pensioenrechten niet doorgevoerd, ofwel wordt een reeds doorgevoerde vermindering van de pensioenrechten teniet gedaan. Hierover zie nummer 143. De verrekenplichtige echtgenoot kan ook steeds vermindering van zijn pensioenrechten tegengaan door bijkomende bijdragen te betalen. Zie nummer 144.

(1170) Pensioenverrekening wordt niet doorgevoerd wanneer de waarde van de te verrekenen pensioenrechten een bepaald bedrag niet overschrijdt. Zie nummer 142.

(1171) De echtgenoten kunnen ofwel een regeling over de pensioenverrekening opnemen in een huwelijkscontract, ofwel kunnen ze een overeenkomst afsluiten "in samenhang met de echtscheiding". Hierover nummer 152.

(1172) Zie de bespreking nummer 157.

§ 2. Nederland

531. De Nederlandse benadering verschilt fundamenteel van de Duitse. In Nederland ontbreekt een specifieke wettelijke regeling. Het gevolg daarvan is dat er geen allesomvattende regeling geldt waarin zowel de pensioenrechten uit de sociale zekerheid, als de groepsverzekering, als de levensverzekering betrokken worden. Het ontbreken van een specifieke wettelijke regeling heeft eveneens als gevolg dat alle vroegere wettelijke regelingen, zoals de regeling betreffende het echtgescheidenenpensioen of het pensioenverweer, blijven bestaan ¹¹⁷³. Ze zijn niet, zoals in Duitsland, afgeschaft bij het invoeren van het nieuwe systeem. Het "bijzonder weduwenpensioen" en het pensioenverweer komen dan ook over als ongewenste overblijfselen uit een verleden zonder pensioenverrekening.

532. Tot de verrekening van pensioenrechten uit de sociale zekerheid is door de Hoge Raad der Nederlanden beslist ¹¹⁷⁴. Dit heeft vooreerst als gevolg dat de pensioenverrekening gekaderd werd in het voorgelegde geschil. Het ging in casu over de vereffening-verdeling van een huwgemeenschap. Dit is de reden waarom pensioenverrekening huwelijksvermogensrechtelijk benaderd werd. Bij de motivering van de beslissing werden, naast vermogensrechtelijke gronden, eveneens verzorgingsrechtelijke motieven aangehaald ¹¹⁷⁵.

533. Deze huwelijksvermogensrechtelijke benadering brengt met zich mee dat in Nederland pensioenrechten uit de sociale zekerheid, uit de groepsverzekering en uit de individuele levensverzekering gelijk worden behandeld. Ze vallen namelijk allemaal in de via het huwelijksvermogensrecht te verdelen huwelijksgemeenschap ¹¹⁷⁶. Dit heeft voor gevolg dat

---

(1173) Voor het bijzonder weduwenpensioen, zie nummer 174. Pensioenverweer is van toepassing wanneer één van de echtgenoten echtscheiding vordert en de andere echtgenoot, die verweerder is in de procedure, een bestaand vooruitzicht had op uitkeringen na het overlijden van zijn echtgenoot. Deze vooruitzichten gaan verloren ten gevolge van de echtscheiding. Echtscheiding kan dan slechts uitgesproken worden wanneer de echtgenoten over deze vooruitzichten een overeenkomst getroffen hebben die voor beiden billijk is. Zie de bespreking nummer 176.

(1174) Arrest van 27 november 1981. Zie de bespreking nummer 184.

(1175) Het doorvoeren van pensioenverrekening werd als volgt geargumenteed. Het pensioen is niet alleen bestemd voor de titularis ervan, maar is integendeel bestemd voor het gezin. Verder is de opbouw van het pensioen het resultaat van de gemeenschappelijke inspanning van de twee echtgenoten. Hierover nummer 187.

(1176) Voor de individuele levensverzekering en de groepsverzekering, zie nummer 235.

geen onderscheid gemaakt wordt tussen kapitaalverzekeringen en renteverzekeringen. Pensioenverrekening is, gezien de koppeling aan het huwelijksvermogensrecht, ook slechts mogelijk wanneer de echtgenoten met een gemeenschapsstelsel zijn gehuwd. Dit wordt door sommige auteurs als problematisch ervaren ¹¹⁷⁷. Zij trachten dan ook via allerlei constructies, zoals een extensieve interpretatie van artikel 81 van het burgerlijk wetboek, of de redelijkheid en de billijkheid, de reallocatie van vermogensbestanddelen of de leer van de verrijking zonder oorzaak, de verrekening van sociale zekerheidspensioenrechten te verantwoorden voor met scheiding van goederen gehuwde echtgenoten ¹¹⁷⁸. Andere auteurs hebben geen bezwaar ten aanzien van de koppeling van de pensioenverrekening met het huwelijksvermogensrecht. Zij zijn van oordeel dat het steeds mogelijk blijft via het afsluiten van huwelijksvoorwaarden te voorzien in pensioenverrekening. In het voorontwerp van wet, dat in Nederland ingediend werd om een specifiek wettelijk kader te creëren voor de pensioenverrekening van sociale zekerheidspensioenrechten, werd afgezien van de koppeling tussen huwelijksvermogensrecht en pensioenverrekening ¹¹⁷⁹. Hiervoor waren zowel voorstanders als tegenstanders te vinden. Het feit dat ook pensioenrechten verworven vóór het huwelijk verrekend worden, is het gevolg van het Nederlandse wettelijk stelsel inzake huwelijksvermogensrecht dat voorziet in een algehele gemeenschap. Dit wordt haast algemeen als een minder positief aspect aangemerkt. Deze kritiek kadert echter in de kritiek die meer algemeen geformuleerd wordt in verband met het Nederlandse wettelijk stelsel.

534. Het feit dat de pensioenverrekening in Nederland via rechtspraak is tot stand gekomen, heeft ook als gevolg dat de wetgeving inzake de sociale zekerheid ongewijzigd is gebleven. Nergens is voorzien in een effectieve overdracht van pensioenrechten van de rekening van de ene echtgenoot naar de rekening van de andere echtgenoot, zoals dit wel in Duitsland voorzien is. Verrekening door concrete overdracht van pensioenrechten is niet mogelijk. De verrekenplichtige behoudt alle pensioenrechten. Verrekening kan alleen doorgevoerd worden via waardeverrekening ¹¹⁸⁰. De verrekengerechtigde bekommt ofwel onmiddellijk bij de

---

(1177) Over het ontbreken van pensioenverrekening wanneer de echtgenoten met scheiding van goederen zijn gehuwd, zie nummer 191. Over de constructies die worden opgebouwd om ook bij scheiding van goederen pensioenverrekening te kunnen doorvoeren, zie nummer 224.

(1178) De Hoge Raad heeft deze evolutie in een arrest van 5 oktober 1990 een halt toegeroepen. Zie : Hoge Raad 5 oktober 1990, R.v.d.W., 1990, p. 868.

(1179) Over dit voorontwerp, nummer 211. Voor de commentaren, nummer 223.

(1180) Hierover, nummer 200. Voor de concrete doorvoering van deze waardeverrekening heeft de Hoge Raad drie alternatieven weergegeven.

vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap andere goederen ten belope van de waarde van de te verrekenen pensioenrechten, ofwel wordt geopteerd voor een verbintenisrechtelijke pensioenverrekening, ofwel wordt de verrekening doorgevoerd via het afsluiten van een lijfrenteverzekerings¹¹⁸¹. De Hoge Raad lijkt het definitief doorvoeren van de pensioenverrekening bij de echtscheiding te verkiezen. Deze oplossing strookt het meest met de gewone toepassing van de huwelijksvermogensrechtelijke regels inzake vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap. Toch zal deze oplossing vaak problematisch zijn. De echtgenoot die de pensioenrechten door zijn arbeid heeft verworven, behoudt ze ook allemaal. De pensioenrechten blijven dus volledig afhankelijk van het leven en de carrière van de echtgenoot-titularis. Het is best mogelijk dat de echtgenoot-titularis nooit de pensioengerechtigde leeftijd zal bereiken en dus nooit de pensioenrechten zal kunnen genieten. Toch werden ze eventueel reeds volledig verrekend bij de vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap. Aan de echtgenoot-titularis werden de "voorwaardelijke" pensioenrechten toebedeeld, die later blijken geen enkele reële waarde gehad te hebben, de andere echtgenoot bekam gewone goederen.

Bovendien worden, zelfs wanneer de echtgenoot-titularis toch de pensioenrechten zou kunnen genieten, aan de ene echtgenoot goederen toebedeeld die aanleiding geven tot een onmiddellijk genot, terwijl de andere echtgenoot moet wachten tot de pensioengerechtigde leeftijd om de hem toebedeelde goederen te kunnen genieten. De latere rechtspraak lijkt dan ook te evolueren naar een verbintenisrechtelijke pensioenverrekening, zeker wanneer de pensioengerechtigde leeftijd van de echtgenoot-titularis nog niet in het verschiet is en de pensioenrechten bijgevolg nog erg onzeker zijn¹¹⁸². De eigenheid van de onderscheiden pensioenrechten noopt blijkbaar tot verfijning van het huwelijksvermogensrecht. De gewone verrekenwijze uit het huwelijksvermogensrecht kan meestal niet toegepast worden¹¹⁸³.

535. Een bijkomende afwijking van het gewone huwelijksvermogensrecht bestaat erin dat de pensioenrechten, in tegenstelling tot wat het geval is voor de andere

---

(1181) Voor de bespreking van voor-en nadelen van de verschillende verrekeningsystemen, zie nummer 201.

(1182) Zie voor deze rechtspraak : LUIJTEN, E.A.A., Overzicht der Nederlandse rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (Beslissingen gepubliceerd in 1984 t/m 1987) II, WPNR, 1989, p. 241.

(1183) Bij de bespreking van de voor-en nadelen van de verschillende door de Hoge Raad aangehaalde verrekenwijzen, wordt als zeer positief aspect van de pensioenverrekening via het afsluiten van een lijfrenteverzekerings en de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening het behoud van de periodieke uitkeringen vermeld. Op die manier behouden de pensioenrechten uit de sociale zekerheid hun pensioenmatig karakter. Deze overweging is een overweging van zuiver verzorgingsrechtelijke aard.

gemeenschappelijke vermogensbestanddelen, slechts dienen betrokken te worden bij de vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap wanneer aan het huwelijk een einde komt door echtscheiding ¹¹⁸⁴. Dit is evident wanneer de echtgenoot-titularis van de pensioenrechten overlijdt. De pensioenrechten vervallen door zijn overlijden en hebben geen enkele waarde meer zodat zij niet in de te verdelen boedel dienen te worden begrepen. Anders is het wanneer de echtgenoot-niet titularis overlijdt. De pensioenrechten zijn dan nog wel degelijk aanwezig en hebben nog steeds een waarde. Pensioenverrekening zou echter uitgesloten zijn, omdat de "verknochtheid" van de pensioenrechten met de persoon van de echtgenoot-titularis zich zou verzetten tegen een verdeling ervan met de erfgenamen van de echtgenoot-niet titularis. Deze motivering is in feite van verzorgingsrechtelijke aard. De pensioenrechten zijn bestemd voor de verzorging van het gezin. Familieleden of andere erfgenamen van de echtgenoot-titularis vallen daar niet onder en kunnen bijgevolg geen rechten laten gelden op deze pensioenrechten.

536. Het feit dat de pensioenverrekening van sociale zekerheidspensioenrechten het gevolg is van een rechterlijke uitspraak, brengt ook met zich mee dat een precies uitgewerkte regeling ontbreekt. De Hoge Raad heeft in zijn arrest wel zo veel mogelijk richtlijnen gegeven, maar toch blijft onzekerheid bestaan over de waardering van de pensioenrechten, de concrete verrekenwijze of het al dan niet bestaan van hardheidsclausules. "Juist" kan een verrekening van pensioenrechten haast nooit zijn, omdat het niet duidelijk is welke de juiste verdelingswijze ervan is ¹¹⁸⁵.

537. Verrekening van sociale zekerheidspensioenrechten in Nederland bevindt zich in een soort schemerzone. De benadering is huwelijksvermogensrechtelijk, maar zonder veel overtuiging. De redenen opgegeven om tot pensioenverrekening over te gaan zijn slechts ten dele van huwelijksvermogensrechtelijke aard. Van bepaalde algemene regels uit het huwelijksvermogensrecht wordt zeker afgeweken en over de concrete toepassing van andere regels bestaat grote onzekerheid. Deze situatie heeft voor- en nadelen. Er zijn dan ook voor- en tegenstanders van de pensioenverrekening zoals ze thans in Nederland georganiseerd is. Dit is duidelijk gebleken naar aanleiding van het voorontwerp wet inzake pensioenverrekening. In dit voorontwerp werd geopteerd voor een verzorgingsrechtelijke benadering, los van het

---

(1184) Hierover nummer 192.

(1185) Verder dient hierbij rekening te worden gehouden met het feit dat de pensioenverrekening volledig beheerst wordt door de redelijkheid en billijkheid. De redelijkheid en de billijkheid beïnvloeden het antwoord op de vraag wanneer moet worden verrekend en wat moet worden verrekend. De redelijkheid en de billijkheid bepalen ook de wijze van pensioenverrekening. Hierover nummer 206.

huwelijksvermogensrecht, en werden uiteraard alle aspecten van de pensioenverrekening in detail geregeld. Dit voorontwerp is nog niet in wet omgezet en het is zeer de vraag of dit zal gebeuren ¹¹⁸⁶.

538. Wellicht heeft het Nederlandse systeem heel wat nadelen, zoals de lacunes in de regeling, de onduidelijkheid omtrent de wijze van verrekening, de moeilijkheden in verband met de waardering van de pensioenrechten. Het heeft in elk geval het grote voordeel dat alle pensioenrechten, ongeacht of het pensioenrechten zijn uit de sociale zekerheid, uit de groepsverzekering of uit de individuele rente- en kapitaalverzekering op gelijke wijze worden behandeld. Bovendien zijn slechts de algemene lijnen gegeven, zodat ruimte voor evolutie mogelijk blijft, wat zeker gewenst is in een domein dat zo nauw verbonden is met de economische realiteit. De huwelijksvermogensrechtelijke benadering impliceert ook dat op het vlak van de pensioenverrekening partijautonomie mogelijk is ¹¹⁸⁷. De echtgenoten kunnen huwelijksvoorwaarden afsluiten, waarbij de verzorging van de echtgenoten globaal kan aangepakt worden, eveneens rekening houdend met het lot van andere vermogensbestanddelen. Minder voordelig zijn de onduidelijkheden die blijven bestaan. Vooral het waarderen van de pensioenrechten lijkt een moeilijkheid te zijn. Maar wellicht is dit een probleem dat niet alleen eigen is aan de pensioenrechten, maar evenzeer geldt in verband met het waarderen van meer complexe, "moderne" vermogensbestanddelen.

(1186) De uitspraak van de hoge Raad van 5 oktober 1990 zal een wetgevend ingrijpen evenwel bespoedigen. Pensioenverrekening bij "koude uitsluiting" werd afgewezen. Bovendien werd uitdrukkelijk gesteld: "In verband met het voorgaande is tenslotte nog van belang dat de onderhavige materie, waarin uiteenlopende keuzen van rechtspolitieke aard kunnen worden gemaakt, zich beter leent voor regeling door de wetgever", R.v.d.W., 1990, p. 868.

(1187) Hierover nummer 210.

§ 3. Frankrijk

539. Het Franse systeem is het minst duidelijke van de bestudeerde systemen. Er is een opeenhoping van verschillende, los van elkaar staande regelingen. Het sociale zekerheidsrecht voorziet in een echtgescheidenenpensioen, het pension de réversion¹¹⁸⁸. De pensioenrechten verworven in een levensverzekering en een groepsverzekering worden betrokken in het huwelijksvermogensrecht. Bovendien is nog eens compensatie mogelijk via de prestation compensatoire.

540. Pensioenrechten uit de groepsverzekering en uit de levensverzekering worden benaderd vanuit huwelijksvermogensrechtelijke hoek. Uit de wordingsgeschiedenis van de huidige wettelijke benadering komt duidelijk naar voor dat men hierbij twee objectieven had. Men wilde vooreerst de uitkering van de groepsverzekering en de levensverzekering veilig stellen tegenover de schuldeisers van de verzekeringnemer. Aan dit objectief kon slechts tegemoet gekomen worden door de constructie van de theorie van het rechtstreeks recht. Volgens deze theorie van het rechtstreeks recht passeert de verzekeringsuitkering niet via het vermogen van de verzekeringnemer, maar bekomt de echtgenoot-begunstigde onmiddellijk een rechtstreeks recht van de verzekeringsmaatschappij. Aangezien de verzekeringsuitkering volgens deze theorie nooit deel heeft uitgemaakt van het vermogen van de echtgenoot-verzekeringnemer, kan ze niet het onderpand zijn van zijn schuldeisers¹¹⁸⁹. Er was nog een tweede objectief dat men wenste te bereiken. Men was van oordeel dat de verzekeringsuitkering gericht was op de verzorging van de echtgenoot-begunstigde. Deze verzorging zou niet meer gewaarborgd zijn wanneer de verzekeringsuitkering moest verdeeld worden bij de ontbinding van het huwelijk.

541. Concreet wordt er een onderscheid gemaakt tussen de pensioenrechten die de echtgenoot-verzekeringnemer afsluit in zijn eigen voordeel, en deze die hij afsluit in het voordeel van zijn echtgenoot¹¹⁹⁰. Meestal wordt ervan uitgegaan dat beide soorten pensioen-

---

(1188) Zie voor de bespreking hiervan nummer 246.

(1189) Voor de geschiedenis van de theorie van het rechtstreeks recht en de gevolgen ervan, zie nummer 275.

(1190) Alleen voor de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere bestaat er een wetsbepaling. Zulke wetsbepaling ontbreekt inzake de levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in eigen voordeel. Hierover nummer 282.

rechten eigen goederen zijn ¹¹⁹¹. De pensioenrechten zijn dus niet te betrekken in de te verdelen huwelijksgemeenschap. Wel zou, wanneer het pensioenrechten betreft afgesloten in het eigen voordeel, vergoeding verschuldigd zijn in geval van kennelijk overdreven premies. Wanneer het gaat om pensioenrechten door de echtgenoot-verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot, wordt deze operatie veelal gekwalificeerd als een schenking en is er sprake van inbreng en inkorting in geval van kennelijk overdreven premies ¹¹⁹². De behandeling ervan laat echter vele vragen open. Zo de vraag wanneer de premies kennelijk overdreven zijn en de vraag welke vergoeding in geval van kennelijk overdreven premies verschuldigd is ¹¹⁹³. Zo ook de vraag naar de impact van de echtscheiding op de pensioenrechten door de echtgenoot-verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot wanneer men zulke operatie als een schenking kwalificeert ¹¹⁹⁴.

542. Aan de pensioenrechten uit de sociale zekerheid wordt weinig aandacht besteed. Een specifieke regeling die voorziet in pensioenverrekening is er niet. In het huwelijksvermogensrecht beperkt men er zich meestal toe te stellen dat het pensioenrecht een

---

(1191) Voor de pensioenrechten ten gevolge van de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere is dat niet moeilijk. Een specifieke wetsbepaling bevestigt het eigen karakter ervan. Hierover nummer 283. Inzake pensioenrechten in een levensverzekering door een echtgenoot afgesloten in zijn eigen voordeel besluit men via uiteenlopende theorieën eveneens tot het eigen karakter van deze pensioenrechten. Voor de bespreking hiervan, zie nummer 289.

(1192) Tegen de kwalificatie als schenking van de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere wordt kritiek geleverd. De kwalificatie als schenking is overbodig aangezien een specifieke wetsbepaling deze pensioenrechten eigen verklaart. Bovendien brengt de kwalificatie als schenking een aantal ongewenste gevolgen met zich. Belangrijker echter is de overtuiging van steeds meer auteurs dat het afsluiten door de ene echtgenoot van een levensverzekering in het voordeel van de andere kadert in de hulp-en verzorgingsplicht die de echtgenoten jegens elkaar hebben en dus een handeling te bezwarenden titel is. Hierover nummer 283.

(1193) Zie nummer 286. Wat de regel betreft dat vergoeding verschuldigd is voor met gemeenschapsgelden betaalde premies in het kader van een levensverzekering door de echtgenoot-verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van de andere echtgenoot, worden door meerdere auteurs opmerkingen geformuleerd. Zie de discussie weergegeven in nummer 287, noot 682.

(1194) Wanneer men ervan uitgaat dat de levensverzekering door de ene echtgenoot in het voordeel van de andere afgesloten een schenking inhoudt, zijn de regels inzake de ad nutum herroepelijkheid van schenkingen tussen echtgenoten en van het verval van huwelijkse voordelen bij echtscheiding toepasselijk. Hierbij is het dan van belang te weten welk het voorwerp van de schenking is. Zijn de premies geschonken of is de verzekeringsuitkering het voorwerp van de schenking? Over dit probleem nummer 285.

eigen recht is van de echtgenoot-titularis ¹¹⁹⁵. Met de pensioenrechten zou dus geen rekening moeten worden gehouden bij de vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap. Recent is een evolutie waar te nemen in de rechtsleer. Een tendens ontstaat waarbij een onderscheid gemaakt wordt tussen het recht op het pensioen, en de vermogensrechtelijke waarde ervan. Het recht op pensioen is een eigen goed. De vermogensrechtelijke waarde ervan zou in de gemeenschap vallen ¹¹⁹⁶.

543. Via de prestation compensatoire is pensioenverrekening mogelijk, ongeacht het huwelijksvermogensstelsel van de echtgenoten. De prestation compensatoire is niet in het leven geroepen met het oog op de pensioenverrekening ¹¹⁹⁷. De prestation compensatoire is er meer algemeen op gericht de economische ongelijkheid tussen de echtgenoten veroorzaakt door de echtscheiding weg te werken ¹¹⁹⁸. Door de echtscheiding verliest de echtgenoot-niet titularis van de pensioenrechten elk genot van de pensioenrechten van zijn echtgenoot. Dit verlies zou via de prestation compensatoire kunnen worden goedgeemaakt ¹¹⁹⁹.

544. De prestation compensatoire wordt doorgevoerd onder de hoede van de rechtbank. De regel is dat de rechtbank de prestation compensatoire vaststelt ¹²⁰⁰. De echtgenoten kunnen echter ook een overeenkomst over de prestation compensatoire afsluiten. Deze overeenkomst behoeft dan wel de homologatie van de rechtbank ¹²⁰¹. Bij het beoordelen van de prestation compensatoire moet rekening gehouden worden met het economische onevenwicht dat in de te verwachten toekomst door de echtscheiding zal plaatsvinden ¹²⁰². Het is overduidelijk dat dit niet gemakkelijk te evalueren is. Wellicht hangt de hoogte van de

---

(1195) Voor de traditionele stelling inzake de behandeling van de pensioenrechten uit de sociale zekerheid in het huwelijksvermogensrecht, nummer 271.

(1196) Voor de bespreking van deze evolutie, zie nummer 272.

(1197) Zie in dit verband de discussie weergegeven in nummer 20, noot 71.

(1198) Zie over de doelstellingen van de prestation compensatoire, nummer 253.

(1199) Over de mogelijkheden van de prestation compensatoire in verband met de pensioenrechten, zie nummer 268.

(1200) De echtgenoot die meent aanspraak te kunnen maken op een prestation compensatoire moet een vordering in die zin bij de rechtspraak indienen. Zie nummer 256.

(1201) Over de partijautonomie inzake de prestation compensatoire en de rol van de rechter daarbij, zie nummer 266.

(1202) Zie de behandeling van deze problematiek in nummer 261.

prestation compensatoire af van de concrete beoordeling door een individueel rechter. De echtgenoten kunnen voor hun echtscheiding praktisch niet weten tot welke vermogensverschuivingen hun pensioenrechten aanleiding zullen geven. De waardering is zeer moeilijk, hetgeen aanleiding geeft tot onzekerheid.

545. Bij deze prestation compensatoire is het de bedoeling dat de compensatie ineens, definitief bij de echtscheiding betaald wordt ¹²⁰³. Op die manier wordt de onafhankelijkheid tussen de ex-echtgenoten gewaarborgd. Het blijkt echter uit de praktijk dat zulke definitieve afhandeling zeer vaak, bij gebrek aan financiële armslag van de echtgenoot die tot het betalen van compensatie gehouden is, niet mogelijk is. De wetgever heeft voorzien in alternatieve betalingswijzen. Veelal blijken deze alternatieven echter niet realistisch te zijn ¹²⁰⁴.

546. Het grootste probleem in verband met de prestation compensatoire is dat "compensatie" een vreemd systeem is, dat niet echt thuis hoort in het stelsel van de code civil. Het lijkt veeleer te passen in de Angelsaksische stelsels van scheiding van goederen waar men dit volledig gebrek aan solidariteit tussen de echtgenoten via reallocatie of compensatie tracht te verzachten.

(1203) Zie nummer 253.

(1204) Principieel moet de prestation compensatoire in kapitaal worden uitgekeerd. Wanneer uitkering in kapitaal onmogelijk is, kan dit via een rente gebeuren. Over deze betalingswijzen, zie nummer 259. Om het betalen van de prestation compensatoire in rente te verzekeren, zal de rechter meestal het geven van zekerheden vereisen. In de praktijk zal dit echter zeer moeilijk zijn. De prestation compensatoire wordt slechts in rente betaald wanneer er onvoldoende kapitaal aanwezig is. In dat geval zijn er dan wellicht ook niet veel middelen aanwezig om zekerheden te stellen. Hierover nummer 265. Verder is herziening van de prestation compensatoire wel mogelijk wanneer het onveranderd behoud van de prestation compensatoire gevolgen zou hebben "d'une exceptionnelle gravité". Zie de bespreking van deze hardheidsclausule nummer 258.

Afdeling 3. België

§ 1. Traditionele benadering

A. Het sociale zekerheidspensioen

547. Bij het bestuderen van het lot van de pensioenrechten uit de sociale zekerheid, de groepsverzekering en de levensverzekering bij echtscheiding naar Belgisch recht dringen voornamelijk volgende vaststellingen zich op. Er bestaat in België geen specifieke wettelijke regeling terzake. Het Belgische "systeem" is bovendien niet zeer duidelijk.

548. Wat het sociaal zekerheidspensioen betreft, werd geopteerd voor een ingewikkelde oplossing. Er wordt daarbij een fundamenteel verschillende benadering gevolgd in het pensioenstelsel voor werknemers en het pensioenstelsel voor zelfstandigen enerzijds en in het pensioenstelsel van de openbare sector anderzijds. In het pensioenstelsel voor werknemers en in het pensioenstelsel voor zelfstandigen is een echtgescheidenenrustpensioen in het leven geroepen. De echtgenoot die niet door buitenhuiswerk pensioenrechten heeft verworven, bekomt een zelfstandig rustpensioen ¹²⁰⁵. Voor de berekening ervan wordt rekening gehouden met het loon van de andere echtgenoot en met de duur van het huwelijk ¹²⁰⁶. Dit rustpensioen bedraagt dan de helft van het normale rustpensioen aan gezinstarief ¹²⁰⁷. Dit echtgescheidenenrustpensioen doet geen afbreuk aan het pensioen van de echtgenoot die wel door buitenhuiswerk pensioenrechten heeft verworven. Aanvankelijk zal hij, zolang hij geen nieuw gezin heeft gesticht, zijn pensioen slechts aan alleenstaandentarief genieten. Wanneer hij echter niet langer alleenstaande is, bekomt hij zijn pensioen aan gezinstarief. De nieuwe echtgenoot kan op haar beurt, naar gelang de omstandigheden aanspraak maken op een

---

(1205) Zie voor het pensioenstelsel der werknemers, nummer 308 en voor het pensioenstelsel der zelfstandigen, nummer 326.

(1206) Voor de berekening van het echtgescheidenenpensioen in het stelsel der werknemers, zie nummer 315. De berekening in het pensioenstelsel der zelfstandigen is ingewikkelder. Zie nummer 332.

(1207) Hierover inzake het pensioenstelsel der werknemers, nummer 317 en inzake het pensioenstelsel der zelfstandigen, nummer 336.

overlevingspensioen of een echtgescheidenenrustpensioen ¹²⁰⁸.

In het pensioenstelsel van de openbare sector bestaat er geen echtgescheidenenrustpensioen. De uit de echt gescheiden echtgenoot heeft slechts recht op het overlevingspensioen dat dient gedeeld te worden met de langstlevende echtgenoot of andere ex-echtgenoten ¹²⁰⁹.

Opmerkelijk is het hierbij dat bij het toekennen van het echtgescheidenenpensioen met een aantal voor de hand liggende gegevens geen rekening wordt gehouden. Het echtgescheidenenpensioen wordt toegekend ongeacht de behoefte van de echtgenoten. De fout speelt hierbij geen enkele rol ¹²¹⁰.

549. In bepaalde omstandigheden kan niet genoten worden van het echtgescheidenenrustpensioen : cumul met eigen verworven pensioenrechten is vaak niet mogelijk en het echtgescheidenenrustpensioen vervalt, al dan niet definitief, bij een nieuw huwelijk ¹²¹¹.

(1208) Aangaande het pensioen van de echtgenoot die door buitenhuiswerk pensioenrechten heeft verworven, voor het pensioenstelsel der werknemers, nummer 323 en voor het pensioenstelsel der zelfstandigen, nummer 343.

(1209) Gesteld wordt dat dit normaal is aangezien het pensioen uit de openbare sector toegekend wordt aan de titularis van de pensioenrechten persoonlijk en niet aan het gezin. Hierbij wordt geen rekening gehouden met het feit of de titularis al dan niet gehuwd is. Aangezien de pensioenrechten niet gericht zijn op het onderhoud van het gezin, kan de echtgenoot-niet titularis geen enkel recht laten gelden op pensioenrechten. Hierover MAHIEU, G., *Divorce et séparation de corps*, in *Rép. Not.*, p. 254 en ook de bespreking nummer 345. Hierbij worden klaarblijkelijk verzorgingsrechtelijke motieven aangehaald.

(1210) Voor het pensioenstelsel der werknemers, zie nummer 313. Dit in tegenstelling tot de vroegere regeling. De vroegere regeling in het stelsel der werknemers was gebaseerd op het betalen van bijdrage. Verder was er een verband tussen het bedrag van het echtgescheidenenpensioen en het onderhoudsgeld. Voor een bespreking van de vroegere regeling in het stelsel der werknemers, zie nummer 299. Voor het stelsel der zelfstandigen, zie nummer 331. Voor het pensioenstelsel van de openbare sector, zie nummer 351.

(1211) Bij het pensioenstelsel der werknemers wordt het echtgescheidenenpensioen enkel geschorst in geval van een nieuw huwelijk. Hierover nummer 312. In het pensioenstelsel der zelfstandigen gaat het echtgescheidenenpensioen bij een nieuw huwelijk in beginsel definitief verloren. Hierover nummer 329. Wanneer de kandidaat van het echtgescheidenenpensioen in het pensioenstelsel van de openbare sector voor het overlijden van de ex-echtgenoot een nieuw huwelijk heeft aangegaan, gaat het recht op een echtgescheidenenpensioen voor hem definitief verloren. Wanneer hij een nieuw huwelijk aangaat na het overlijden van de ex-echtgenoot, is er enkel sprake van schorsing van het pensioen. Hierover nummer 350. Over de mogelijkheid eigen pensioenrechten te cumuleren met het echtgescheidenenpensioen in het stelsel der werknemers, zie nummer 316. Over de cumul van eigen pensioenrechten en het echtgescheidenenpensioen in het stelsel der zelfstandigen, zie nummer 333.

Deze voorwaarden komen vaak als verouderd over.

De ongelijke behandeling tussen werknemers en zelfstandigen enerzijds en ambtenaren anderzijds wordt negatief beoordeeld. De gelijkheid tussen de echtgenoten is niet gewaarborgd.

550. Belangrijker echter is de opmerking dat in het Belgische sociale zekerheidssysteem de last van de echtscheiding in feite op de samenleving wordt gelegd ¹²¹². Alleen in België bestaat er een echtgescheidenenrustpensioen. In de andere landen bestaat het echtgescheidenenpensioen erin dat het overlevingspensioen gedeeld wordt tussen de langstlevende echtgenoot en de ex-echtgenoten, zoals dit in België het geval is in het pensioenstelsel van de openbare sector. Men kan zich vragen stellen bij de opportuniteit van deze oplossing waar de samenleving de financiële last draagt van de echtscheiding ¹²¹³. De Belgische oplossing is een dure oplossing waarbij bovendien niet eens de gelijkheid tussen de twee ex-echtgenoten gerealiseerd wordt.

551. Bovendien is het opvallend dat twee, op economisch vlak, haast identieke situaties, met name de feitelijke scheiding en de echtscheiding, zeer verschillend worden benaderd ¹²¹⁴. In geval van feitelijke scheiding wordt door de Belgische wetgeving een soort pensioenverdeling gerealiseerd op verbintenisrechtelijke basis, waarbij de afhankelijkheid van

---

(1212) Zie hierover nummer 325.

(1213) Hier situeert zich een zeer belangrijk politiek vraagstuk. Legt men de gevolgen van de echtscheiding op de gemeenschap of kiest men voor individuele verantwoordelijkheid? Hierover: RENCHON, J.L. en PETIT, J., *Les sequelles alimentaires du divorce en droit civil belge et en droit comparé*, in *Famille, droit et changement social dans les sociétés contemporaines*, p. 363: "Il n'est pas nécessairement évident qu'à cette responsabilité individuelle, expression d'un choix libre, doive, à plus ou moins long terme, être substitué en toutes circonstances un système de solidarité ou de sécurité sociale"; STIENON, P., *La conception nouvelle de la famille dans les projets de réforme belges des droits du conjoint survivant*, in *Famille, droit et changement social dans les sociétés contemporaines*, p. 323. Het spreekt vanzelf dat, bij het gewoon verdelen van de pensioenrechten tussen de twee ex-echtgenoten, de gemeenschap eventueel eveneens de financiële last zal dragen van de echtscheiding. Wellicht biedt een uitkering, gebaseerd op de helft van de tijdens het huwelijk verdiende pensioenrechten, onvoldoende financiële zekerheid, zodat via het bestaansminimum en O.C.M.W.-tussenkomsst beroep zal gedaan worden op gemeenschapsgelden. Hierbij kunnen echter twee opmerkingen geformuleerd worden. Vooreerst is het niet zeker dat de uitkering, op basis van de helft van de pensioenrechten, ontoereikend is. In tweede instantie worden in de huidige Belgische regeling de beide ex-echtgenoten ongelijk behandeld. De echtgenoot-titularis behoudt in feite een volwaardig pensioen, dat terug een pensioen aan gezinstarief kan worden. De echtgenoot-niet-titularis zal in elk geval slecht een beperkt pensioen genieten. Deze bevoordeling van de echtgenoot-titularis is niet evident.

(1214) Het is trouwens opmerkelijk dat van de bestudeerde landen alleen België een specifieke regeling heeft inzake het lot van de pensioenrechten bij feitelijke scheiding.

de echtgenoten beperkt wordt door het feit dat de pensioeninstelling de uitkeringen doorvoert ¹²¹⁵. Het is onduidelijk waarom volgens de Belgische wetgever de feitelijk gescheiden echtgenoten genoeg hebben aan een pensioen ten belope van de helft van het gewone pensioen aan gezinstarief, terwijl na echtscheiding de ex-echtgenoot die door buitenhuiswerk pensioenrechten heeft verworven, opnieuw een gewoon pensioen behoeft.

552. In het huwelijksvermogensrecht wordt traditioneel weinig aandacht besteed aan de pensioenrechten verworven in de sociale zekerheid ¹²¹⁶. Algemeen wordt aangenomen dat het om eigen goederen gaat. De pensioenuitkeringen die doorgevoerd worden tijdens het bestaan van het gemeenschapsstelsel, vallen in de gemeenschap. Bij het einde van het huwelijk blijven de pensioenrechten eigen, zonder dat aan de gemeenschap vergoeding moet worden betaald voor de door haar betaalde premies. De uitkeringen die doorgevoerd worden na de ontbinding van het gemeenschapsstelsel, vallen eveneens in het eigen vermogen van de echtgenoot-titularis van de pensioenrechten ¹²¹⁷.

B. De groepsverzekering en de individuele levensverzekering

553. Wat de huwelijksvermogensrechtelijke benadering van de pensioenrechten verworven via een groepsverzekering of een individuele verzekering betreft, bestaat er op haast alle punten betwisting ¹²¹⁸.

Het is niet steeds duidelijk of de pensioenrechten verworven in een groepsverzekering behandeld moeten worden zoals de pensioenrechten verworven in de sociale zekerheid, dan

---

(1215) Zie voor de bespreking van de regeling inzake pensioenrechten bij feitelijke scheiding in het stelsel der werknemers, nummer 361; en in het pensioenstelsel der zelfstandigen, nummer 376. In het pensioenstelsel van de openbare sector is er geen specifieke regeling bij feitelijke scheiding. Dit heeft opnieuw alles te maken met het feit dat het pensioen uit het stelsel van de openbare sector toegekend wordt zonder rekening te houden met het gezin.

(1216) In de praktijk wordt het probleem gewoon genegeerd. Hierover nummer 394.

(1217) Voor de traditionele huwelijksvermogensrechtelijke benadering van de pensioenrechten uit de sociale zekerheid, zie nummer 401 voor de oude wet en 403 voor de nieuwe wet.

(1218) Zie ook het Ontwerp van wet op de landverzekeringsovereenkomst, waar uitdrukkelijk bepalingen opgenomen zijn inzake de huwelijksvermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering in het algemeen en de invloed van de echtscheiding meer in het bijzonder. Het Ontwerp handelt niet specifiek over de groepsverzekering, zodat hier nog onzekerheid bestaat.

wel zoals pensioenrechten verworven in een gewone individuele levensverzekering ¹²¹⁹. Binnen de individuele levensverzekering heerst er eveneens verwarring. Er bestaat voor bepaalde pensioenrechten geen wettelijke regeling. De wet zwijgt over levensverzekeringen door de echtgenoot-verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot ¹²²⁰. Artikel 1400, 7 B.W. handelt alleen over levensverzekeringen door de echtgenoot-verzekeringnemer afgesloten in zijn eigen voordeel. Bovendien is het onduidelijk welke pensioenrechten vallen onder het toepassingsgebied van artikel 1400, 7 B.W.. Volgens sommige auteurs handelt artikel 1400, 7 B.W. over alle levensverzekeringen afgesloten in eigen voordeel. Anderen beperken het toepassingsgebied tot levensverzekeringen bij overlijden afgesloten op het hoofd van de andere echtgenoot ¹²²¹. De vraag naar de kwalificatie van de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere blijft onbeantwoord ¹²²². Betreft het een schenking, en wat zijn de gevolgen van deze kwalificatie in verband met de toepassing van artikelen 299 en 1096 B.W. ¹²²³? Betreft het slechts een beperkte schenking of betreft het helemaal geen schenking?

Zeer veel onduidelijkheid bestaat er ook omtrent het toepassingsgebied van de vergoedingsregel vervat in artikel 43 van de Verzekeringwet. Overeenkomstig artikel 43 van de Verzekeringwet is geen vergoeding verschuldigd voor met gemeenschapsgelden betaalde premies, tenzij in geval van kennelijk overdreven premies. Men gaat ervan uit dat deze bepaling niet van toepassing is op de levensverzekering door de echtgenoot-verzekeringnemer afgesloten in zijn eigen voordeel. Er is trouwens ook bezwaarlijk een basis te vinden om hem tot het betalen van een

---

(1219) Een specifieke wetsbepaling over de huwelijksvermogensrechtelijke behandeling van de pensioenrechten uit een groepsverzekering ontbreekt. Of pensioenrechten uit een groepsverzekering al dan niet te behandelen zijn als pensioenrechten uit de sociale zekerheid of als pensioenrechten uit een individuele levensverzekering, zou concreet afhangen van de vrijheid die de echtgenoot-titularis inzake zijn pensioenrechten bezit. Zie de bespreking van de verschillende stellingen nummer 414.

(1220) Zie hierover nummer 481. Uit de Voorbereidende Werken blijkt dat het aanvankelijk wel de bedoeling was een specifieke wetsbepaling daaromtrent in te lassen. Zie nummer 453. In het Ontwerp van wet op de landverzekeringsovereenkomst wordt eveneens een regeling getroffen voor de verschillende soorten levensverzekering.

(1221) Over dit probleem, zie nummer 470.

(1222) Grosso modo kan gesteld worden dat inzake de kwalificatie van de levensverzekering door de echtgenoot-verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot volgende stellingen verdedigd worden. Volgens een eerste stelling betreft het een schenking. Hierbij worden nog allerlei nuanceringen aangebracht. Zie de bespreking nummer 482. Volgens de andere stelling betreft het geen schenking, maar gaat het om een handeling te bezwarenden titel. Het zou meer bepaald gaan om een natuurlijke verbintenis of het nakomen van de hulpplicht tussen echtgenoten. Hierover nummer 486.

(1223) Over het belang van de kwalificatie, zie nummer 491.

vergoeding te verplichten. Gesteld wordt dat de echtgenoot in wiens voordeel de echtgenoot-verzekeringnemer de levensverzekering heeft afgesloten gehouden is tot de betaling van vergoedingen. Vergoedingen zijn echter slechts verschuldigd in geval van vermogensverschuivingen zonder oorzaak. In de traditionele rechtsleer wordt de levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere als een schenking gekwalificeerd. Dit is zeker het geval wanneer de premies die voor de verzekering werden betaald kennelijk overdreven zijn. De vermogensverschuiving heeft dan wel degelijk een oorzaak, namelijk de schenking, en er kan bijgevolg van verplichting tot het betalen van vergoedingen in hoofde van de echtgenoot-begunstigde al evenmin sprake zijn ¹²²⁴.

Ook op andere punten blijft onduidelijkheid bestaan, en soms worden oplossingen gesuggereerd die indruisen tegen de beginselen van het huwelijksvermogensrecht.

554. Er is geen eenheid in het Belgische systeem. Dit ontbreken van een achterliggende visie blijkt uit de wetgevende geschiedenis van de diverse wetsbepalingen. Wat de sociale zekerheid betreft, negeerde men voorstellen om het echtgescheidenenpensioen in te richten naar het voorbeeld van het pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot ¹²²⁵. Wat de levensverzekering betreft, is het duidelijk dat onder toevallige invloed van de Franse rechtsleer en rechtspraak betreurenswaardige aanpassingen zijn doorgevoerd. De eerste tekst was wellicht de beste ¹²²⁶.

Het is opvallend dat er in België traditioneel weinig aandacht wordt besteed aan de pensioenrechten. Slechts recent is enige beweging op dit terrein waar te nemen ¹²²⁷.

555. Het Ontwerp van wet op de landverzekeringsovereenkomst tracht, zoals blijkt uit de memorie van toelichting, duidelijkheid te brengen inzake de huwelijksvermogensrechtelijke behandeling van de levensverzekering. Het ontwerp slaagt echter niet in zijn opzet. Het is positief dat een regeling uitgewerkt wordt, zowel voor de levensverzekering door de

---

(1224) Zie over dit probleem de bespreking onder nummer 484 bij kwalificatie als schenking en onder nummer 490 bij kwalificatie als rechtshandeling onder bezwarende titel.

(1225) Zie de behandeling hiervan onder nummer 297, noot 707.

(1226) Voor een overzicht van de wetgevende geschiedenis van de bepalingen inzake de pensioenrechten uit een levensverzekering in het huwelijksvermogensrecht, zie nummer 451.

(1227) Deze evolutie in de huwelijksvermogensrechtelijke benadering van de pensioenrechten is mede het gevolg van de evolutie in de verschijningswijze van de pensioenrechten zelf. De evolutie gaat in de richting van een uitbreiding van het begrip verzorgingsplicht tussen en echtgenoten en van een steeds meer voorkomende splitsing tussen titel en vermogenswaarde. Zie de bespreking van deze evoluties vanaf nummer 502.

verzekeringnemer in eigen voordeel afgesloten, als voor de levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot. Voor het overige vervalt het ontwerp in de fouten van de huidige wetteksten. Er is geen eenheid in terminologie en het is niet duidelijk of een regeling getroffen wordt inzake bepaalde rechten alleen, of ook inzake de eraan gekoppelde vermogenswaarde. De in het ontwerp uitgedachte vergoedingsregeling vertoont identiek dezelfde gebreken als deze van de huidige wet. De achterliggende optie is nog steeds de kwalificatie als schenking van de levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot. Bovendien voert het ontwerp een aantal burgerlijkrechtelijke regels in, blijkbaar zonder tot een coördinatie met de bestaande bepalingen over te gaan.

§ 2. Pensioenverrekening in België

A. Algemeen

556. Verbetering van het Belgisch systeem is mogelijk en zelfs gewenst ¹²²⁸. De Belgische regeling inzake sociale zekerheid is een dure regeling en waarborgt bovendien niet de gelijkheid tussen de echtgenoten. Inzake het lot van de pensioenrechten uit de groepsverzekering en de individuele levensverzekering bij echtscheiding heerst grote verwarring en bijgevolg ook onzekerheid. Deze situatie lijkt niet meer verantwoord in een maatschappij waar echtscheiding niet langer uitzonderlijk is en waar pensioenrechten zeer vaak het belangrijkste vermogensbestanddeel van de echtgenoten zijn ¹²²⁹.

557. In eerste instantie lijkt het daarbij interessant na te gaan welke pensioenverrekening reeds mogelijk is in de huidige stand van de Belgische wetgeving. Vervolgens kan nagagaan worden of pensioenverrekening op die basis bevredigend is, of integendeel of een wetgevend ingrijpen gewenst is. Er dient hierbij ook stilgestaan te worden bij de opportuniteit van het doorvoeren van pensioenverrekening.

B. Pensioenverrekening de lege lata

I. Splitsing van titel en vermogenswaarde

558. Wanneer men kijkt naar de evolutie in het huwelijksvermogensrecht lijkt het aangewezen inzake pensioenrechten de splitsing door te voeren tussen het recht zelf, de titel

---

(1228) Zie de kritiek op de bestaande wetgeving in nummer 394. Hierbij wordt haast steeds gesuggereerd een clause in het huwelijkscontract op te nemen aangaande de pensioenrechten en daarbij een regeling uit te werken inzake de verdeling ervan bij ontbinding van het huwelijk. Zie reeds nummer 394. Zie ook nummer 508. Eveneens ten stelligste aan te raden is een duidelijke regeling aangaande de pensioenrechten op te nemen in de regelingsakte bij een echtscheiding met onderlinge toestemming.

(1229) Zie de vele verwijzingen en de bespreking van deze fenomenen : nummer 5 inzake het toenemend aantal echtscheidingen en nummer 9 inzake de kwalificatie van pensioenrechten als vermogen.

enerzijds, en de vermogenswaarde anderzijds ¹²³⁰. Het recht is eigen. Wat bepaalde pensioenrechten betreft, namelijk de pensioenrechten uit de sociale zekerheid en de pensioenrechten uit de groepsverzekering en de levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in zijn eigen voordeel, is dit zo tengevolge van een wetsbepaling. Dit zou zo eveneens moeten zijn zonder wetsbepaling, gewoon omdat het niet anders kan. De pensioeninstelling, de verzekeringsmaatschappij kent alleen de titularis, de verzekeringnemer, de begunstigde en niet zijn echtgenoot.

Het recht op pensioen is ook eigen in het geval van een levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot. Het recht op de uitkering is eigen uit aard. Men heeft de omweg van de kwalificatie als schenking dan niet meer nodig. Het beding ten behoeve van een derde is op zich een neutrale rechtshandeling. De oorzaak van deze rechtshandeling kan vrijgevigheid zijn, dit is echter niet noodzakelijk het geval. Wanneer het een levensverzekering betreft tussen echtgenoten, zal de oorzaak meestal het voldoen van de verzorgingsplicht tussen echtgenoten zijn en kaderen in de hulpplicht ¹²³¹.

559. Er is geen enkele wetsbepaling die de vermogenswaarde van de pensioenrechten eigen verklaart. Zij valt bijgevolg, in het wettelijk stelsel, wanneer de pensioenrechten tijdens het bestaan van het stelsel verworven zijn en er geen sprake kan zijn van wederbelegging, in de gemeenschap. Bij de vereffening-verdeling van het gemeenschappelijk vermogen moet dan ook rekening worden gehouden met de vermogenswaarde van de eigen pensioenrechten. Deze vermogenswaarde komt noodzakelijkerwijze toe aan de titularis van de pensioenrechten. Aan de andere echtgenoot worden ten belope van een gelijke waarde andere gemeenschapsgoederen toebedeeld ¹²³².

Het bepalen van de waarde van de pensioenrechten, of de wijze van verrekening zal hier eventueel een probleem vormen, aangezien het vaak voorwaardelijke, onzekere rechten betreft. Wanneer de pensioenrechten bij de ontbinding van het stelsel kunnen worden afgekocht, lijkt het redelijk de waarde van deze pensioenrechten te bepalen op de individuele wiskundige provisie van deze pensioenrechten ¹²³³. Deze waarde komt neer op de afkoopwaarde van deze

---

(1230) Zie voor de analyse van deze evolutie nummer 511.

(1231) Zie hiervoor de bespreking onder nummer 510.

(1232) Wanneer de echtgenoten toch wensen dat de volledige vermogenswaarde toekomt aan de begunstigde, kan dit eenvoudig bereikt worden via het inlassen van een beding van ongelijke verdeling van deze vermogenswaarde. In de regel zal het zelfs niet om een szchenking gaan (art. 1465 B.W.).

(1233) Hier kan gekeken worden naar de Duitse wijze van waarderen van de levensverzekeringen die in de Zugewinnausgleich betrokken worden. Zie nummer 40, (Wordt vervolgd...)

pensioenrechten, zonder de waardevermindering als sanctie voor de vroegtijdige afkoop. Een definitieve waardeverrekening lijkt mogelijk. Aan de titularis van de pensioenrechten wordt de vermogenswaarde ervan toebedeeld, de andere echtgenoot bekomt onmiddellijk andere gemeenschapsgoederen ten belope van een gelijk bedrag. De pensioenrechten kunnen in dat geval immers onmiddellijk afgekocht worden. Het is dus zeker dat de titularis van de pensioenrechten effectief de vermogenswaarde ervan kan genieten.

Moeilijker wordt het wanneer de pensioenrechten niet afgekocht kunnen worden, wat meestal slechts het geval zal zijn bij sociale zekerheidspensioenrechten en sommige pensioenrechten uit groepsverzekeringen. Vaak zal het dan onzeker zijn of de titularis ervan wel effectief de vermogenswaarde van deze pensioenrechten zal kunnen genieten. Definitieve afrekening lijkt dan ook onbillijk, tenzij in de waardeberekening rekening gehouden wordt met het precair karakter van de pensioenrechten. Hoe dit concreet moet worden vertaald is niet zo eenvoudig. Het is juist deze moeilijkheid die de Versorgungsausgleich in Duitsland fel compliceert en aanleiding heeft gegeven tot het in het leven roepen van de verbintenisrechtelijke pensioenverrekening. Het is ook deze moeilijkheid die de behandeling van de sociale zekerheidspensioenrechten in het huwelijksvermogensrecht in Nederland bemoeilijkt.

560. Deze oplossing, waarbij titel en vermogenswaarde gesplitst worden, lijkt te verkiezen boven de oplossing waar het pensioenrecht integraal, dus zowel titel als vermogenswaarde, eigen verklaard wordt en waar zowel het recht zelf als de vermogenswaarde ervan terechtkomen in het eigen vermogen van de titularis, op last vergoeding te betalen aan het gemeenschappelijk vermogen voor met dit vermogen betaalde premies ¹²³⁴. In deze hypothese immers, is de vermogenswaarde van het pensioenrecht eveneens een eigen goed, zodat de verzekeringsuitkering, doorgevoerd tijdens het gemeenschapsstelsel, eigen is en niet in de gemeenschap valt. Volgens het voorgestelde systeem vallen de tijdens het bestaan van het gemeenschapsstelsel uitbetaalde uitkeringen daarentegen terecht in de gemeenschap ¹²³⁵,

---

(1233)(...vervolg)

noot 93, en naar de Nederlandse wijze van waarden van de pensioenrechten uit levensverzekering en groepsverzekering bij vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap, nummer 237.

(1234) Dit lijkt de optie te zijn van het Ontwerp van wet op de landverzekeringsovereenkomst.

(1235) Algemeen wordt aangenomen dat pensioen en verzekeringsuitkeringen gedaan tijdens het bestaan van het gemeenschapsstelsel, in deze gemeenschap vallen. Zie nummer 473 voor de levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in zijn eigen voordeel (wanneer het tenminste niet om integraal eigen pensioenrechten gaat, verworven voor het huwelijk of door het betalen van premies met eigen geld) en nummer 483 voor de levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot.

aangezien de vermogenswaarde in het voorgestelde systeem in de gemeenschap valt.

Dit systeem heeft eveneens het voordeel dat gewone spaaroperaties en spaaroperaties doorgevoerd via het verwerven van pensioenrechten in het huwelijksvermogensrecht op identieke wijze worden behandeld.

561. Wanneer de echtgenoten gehuwd zijn onder een stelsel van scheiding van goederen, komen de pensioenrechten integraal, zowel wat de titel, als wat de vermogenswaarde betreft, toe aan de titularis of de begunstigde. Dit is het geval voor pensioenrechten verworven in de levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in zijn eigen voordeel, of in de groepsverzekering in het voordeel van de buitenhuiswerkende echtgenoot. Dit is echter eveneens het geval voor de pensioenrechten verworven in de sociale zekerheid. De echtgenoot-niet titularis van de pensioenrechten kan dan bij echtscheiding geen rechten laten gelden op deze pensioenrechten.

Het afsluiten van een levensverzekering door de ene echtgenoot in het voordeel van de andere, of het aanduiden van de andere echtgenoot als begunstigde van een groepsverzekering zijn, wanneer de echtgenoten gehuwd zijn onder een stelsel van scheiding van goederen, in de regel ook niet te kwalificeren als schenkingen. Deze handelingen kaderen volledig in de hulpplicht tussen echtgenoten ¹²³⁶. Dit impliceert dat de artikelen 299 en 1096 van het Burgerlijk Wetboek niet van toepassing zijn op dergelijke rechtshandelingen.

II. De enige hinderpaal : artikel 43 van de Verzekeringswet

562. Deze oplossing lijkt nu reeds in België te kunnen worden toegepast. In de wet wordt enkel het recht op pensioenrechten eigen verklaard. Er wordt niet gesproken over de vermogenswaarde ervan ¹²³⁷. Een mogelijk obstakel is wellicht artikel 43 van de Verzekeringswet. Artikel 43 van de Verzekeringswet handelt over inbreng, inkorting en vergoeding in

---

(1236) Zie hier opnieuw de bespreking onder nummer 510.

(1237) Zie de bespreking onder nummer 512. Hierbij moet opgemerkt worden dat algemeen aangenomen wordt dat het recht uit een levensverzekering eigen is, terwijl het resultaat van de uitoefening van dit recht, de verzekeringsuitkering, tijdens het bestaan van het gemeenschapsstelsel, in gemeenschap valt. Normaal gezien, wanneer er geen splitsing is tussen titel en vermogenswaarde, zou de uitkering hetzelfde statuut moeten hebben als de schuldvordering. DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps, p. 136 en GEELHAND, N., Over echtscheiding door onderlinge toestemming, schadevergoeding aan één der echtgenoten uitgekeerd ingevolge aantasting van de fysieke integriteit en het overslaan van een vermogensbestanddeel in inventaris en regelingsakte, noot onder Antwerpen 19 februari 1986, T. Not., 1988, p. 399 spreken in dit verband eveneens over zaakvervanging.

geval van kennelijk overdreven premies. Inbreng en inkorting wijzen op een schenking. Van vergoeding is er in beginsel geen sprake wanneer titel en vermogenswaarde worden gesplitst

¹²³⁸

Vooreerst dient te worden opgemerkt dat artikel 43 van de Verzekeringswet slechts een beperkt toepassingsgebied heeft. Er wordt alleen gesproken over levensverzekeringen. En dan nog gaat het slechts over levensverzekeringen waarvoor kennelijk overdreven premies zijn betaald. Bovendien zou het artikel 43 van de Verzekeringswet ook slechts toepasselijk zijn wanneer de levensverzekering haar gewone uitwerking heeft en dus niet afgekocht wordt ¹²³⁹. Wat de concrete inhoud van artikel 43 van de Verzekeringswet betreft, werd reeds gewezen op de talrijke problemen.

563. De "kennelijk overdreven premies" hielden de wetgever duidelijk bezig. Dit begrip kan een rol blijven spelen. Wanneer de premies vereist voor het verwerven van pensioenrechten door de ene echtgenoot ten voordele van de andere "kennelijk overdreven" zijn, kadert deze operatie niet langer in de hulpplicht of is zij niet langer te beschouwen als een last van het huwelijk, en heeft men te maken met een schenking.

De regel van artikel 43 van de Verzekeringswet kan zonder probleem worden toegepast wanneer de echtgenoten met scheiding van goederen gehuwd zijn. De echtgenoot-begunstigde zal bij overlijden van de echtgenoot-verzekeringnemer verplicht zijn tot inbreng of inkorting. Eventueel kan dan getwist worden over het in te brengen of in te korten bedrag. Moeten alle premies volledig ingebracht en ingekort worden, of is dit slechts het geval voor het overdreven gedeelte ervan. Bij overdreven premies wordt de volledige operatie als een schenking gekwalificeerd. Algemeen wordt, ten gevolge van de theorie van het rechtstreeks recht, aangenomen dat het recht op de verzekeringsuitkering nooit deel heeft uitgemaakt van het vermogen van de schenker. Gesteld wordt dan dat, aangezien de schenker slechts verarmd werd ten belope van de premies, deze premies het voorwerp van de schenking uitmaken. In geval van schenking, is het voorwerp ervan vatbaar voor inbreng en inkorting. Inbreng en inkorting lijken dus te slaan op premies, en dan wel op de volledige premies.

Wanneer het afsluiten van de levensverzekering door de ene echtgenoot in het voordeel van de andere een schenking is, zijn de artikelen 299 en 1096 B.W. van toepassing. Voor de

---

(1238) De premies zijn bij veronderstelling met gemeenschapsgelden betaald, de vermogensrechtelijke waarde van de pensioenrechten, die via het betalen van deze premies zijn verworven, vallen ook in gemeenschap, zodat er geen vermogensverschuiving heeft plaatsgehad. Gemeenschappelijke gelden hebben gediend voor het verwerven van een gemeenschappelijk goed.

(1239) Zie hierover nummer 480 voor de levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in zijn eigen voordeel en nummer 496 voor de levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot.

toepassing van deze artikelen en ook voor de toepassing van de inkorting is het van belang te kunnen bepalen wanneer de schenking plaatsvindt. Wellicht moet gekeken worden naar het ogenblik van het afsluiten van het levensverzekeringcontract, waarbij de andere echtgenoot als begunstigde werd aangeduid, omdat op dit ogenblik de animus donandi aanwezig is en ook dan het engagement genomen wordt voor de betaling van de premies. Wanneer premies betaald worden, is dit een uitvloeisel van het levensverzekeringcontract.

564. Moeilijkheden zijn er wel in verband met het gemeenschapsstelsel en de ertoe behorende vergoedingsregel. De regel dat vergoeding verschuldigd is voor de met gemeenschapsgelden betaalde kennelijk overdreven premies, past niet in een systeem waar de vermogenswaarde van de levensverzekering waarvan de premies met gemeenschapsgelden werden betaald, in gemeenschap valt. Er is hier immers geen vermogensverschuiving. Gemeenschappelijke gelden hebben gediend om een gemeenschappelijk goed, de vermogenswaarde van de pensioenrechten, te verwerven.

Het is onduidelijk welke het juiste toepassingsgebied is van de vergoedingsregel ¹²⁴⁰. De wetgevende geschiedenis van artikel 43 van de Verzekeringwet biedt geen inzicht in de draagwijdte van deze regeling. Wel komt de grote verwarring naar voor die aan de basis ervan lag ¹²⁴¹. Het ziet ernaar uit dat artikel 43 van de Verzekeringwet moeilijk kan toegepast worden ¹²⁴². Een aanpassing van dit artikel is dan ook aangewezen.

C. Pensioenverrekening de lege ferenda

I. De pensioenrechten uit de sociale zekerheid

a. Algemeen

565. Men kan zich afvragen of het huwelijksvermogensrecht, met de scheiding

---

(1240) Zie de discussies hieraangaande weergegeven in nummer 474 en nummer 484.

(1241) Zie de bespreking van de wetgevende geschiedenis vanaf nummer 451.

(1242) Het zou niet van toepassing zijn op de levensverzekering door de echtgenoot-verzekeringnemer afgesloten in zijn eigen voordeel. Het zou evenmin van toepassing zijn op de levensverzekering door de echtgenoot-verzekeringnemer genomen in het voordeel van zijn echtgenoot. Zie hierover nummer 474 en nummer 484.

tussen titel en vermogenswaarde, kan worden toegepast op de pensioenrechten uit de sociale zekerheid?

Het is opmerkelijk dat men zowel in Duitsland als in Nederland als in Frankrijk overgegaan is tot een verdeling tussen echtgenoten bij echtscheiding, ook van de pensioenrechten verworven in de sociale zekerheid. In Nederland gebeurt dit eveneens door deze pensioenrechten te betrekken bij de vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap. Uit de studie van de sociaal economische achtergrond die aan de basis lag van deze evolutie blijkt dat de ook de pensioenrechten uit de sociale zekerheid meer en meer beschouwd worden als een gewoon vermogensbestanddeel, dat door beide echtgenoten samen is verworven en dat eveneens gericht is op de verzorging van beide echtgenoten.

De verdeling van de pensioenuitkeringen tussen de twee echtgenoten is in de Belgische sociale zekerheid trouwens niet onbekend. Het is de regel in het geval van feitelijke scheiding. Bij de verklaring van deze regeling uit de sociale zekerheid wordt mede gesteund op huwelijksvermogensrechtelijke argumenten. Er wordt gesteld dat de verdeling van de pensioenuitkering een gewone toepassing is van het huwelijksvermogensrecht. Er wordt immers aangenomen dat de pensioenuitkering in het wettelijk stelsel in gemeenschap valt. Men gaat dan verder door te zeggen dat aangezien beide echtgenoten gerechtigd zijn in deze gemeenschap, de verdeling van de pensioenuitkering in geval van feitelijke scheiding, hetzelfde praktisch resultaat heeft.

Men werpt hier echter eveneens op dat de pensioenrechten uit de sociale zekerheid strikt persoonlijk zijn en dat deze niet zomaar kunnen worden gelijkgesteld met gewone vermogensbestanddelen. Hierbij wordt verwezen naar het repartitiebeginsel dat inzake sociale zekerheid wordt gehanteerd. Hierbij wordt ook de aandacht gevestigd op het verplichte karakter van de aansluiting en op het feit dat de pensioenrechten uit de sociale zekerheid niet afgekocht kunnen worden. Of men al dan niet gevolg geeft aan deze bezwaren is in feite een politieke kwestie ¹²⁴³.

566. In dit verband kan opgemerkt worden dat in alle landen die verrekening van pensioenrechten uit de sociale zekerheid kennen, algemeen gehoopt wordt dat deze pensioenverrekening slechts een eerste stap is in een evolutie ¹²⁴⁴. Het eindpunt van deze evolutie zou erin bestaan dat beide echtgenoten reeds tijdens het huwelijk een eigen

---

(1243) Zie de bespreking van de argumenten pro en contra een kwalificatie van de pensioenrechten uit de sociale zekerheid als vermogen, nummer 9.

(1244) Pensioenverrekening via het huwelijksvermogensrecht lijkt in een eerste stadium aanvaardbaar omdat er anders geen pensioenverrekening zou zijn. Men schijnt er daarbij vanuit te gaan dat het beter is een, zij het onvolmaakte pensioenverrekening te hebben, dan helemaal geen.

zelfstandige pensioenrekening bezitten waarop de helft van de door de echtgenoten tijdens het huwelijk verworven pensioenrechten worden genoteerd ¹²⁴⁵. Op die manier zou dan tevens het pensioen van de nog gehuwde echtgenoten geïndividualiseerd worden. Dit zou eveneens de moderne oplossing voor het probleem van het overlevingspensioen zijn.

b. Gevolgen van een huwelijksvermogensrechtelijke benadering

567. Ondertussen blijft de enige manier om, de lege lata, verrekening van pensioenrechten uit de sociale zekerheid bij echtscheiding door te voeren, een huwelijksvermogensrechtelijke benadering. De vermogenswaarde van de pensioenrechten valt, in deze benadering, in de gemeenschap. Verrekening van pensioenrechten wordt bijgevolg enkel doorgevoerd wanneer de echtgenoten gehuwd zijn met een gemeenschapsstelsel. Dit is niet het geval in Duitsland of Frankrijk. De regeling inzake pensioenverrekening staat daar los van het huwelijksvermogensrecht. In Nederland wordt de band met het huwelijksvermogensrecht als problematisch ervaren. Men heeft in Nederland vooral moeilijkheden met het feit dat de koppeling met het huwelijksvermogensrecht met zich zou brengen dat er geen pensioenverrekening doorgevoerd wordt wanneer de echtgenoten met scheiding van goederen zijn gehuwd. Sommigen stellen nochtans dat deze koppeling met het huwelijksvermogensrecht een pensioenverrekening in geval van scheiding van goederen helemaal niet uitsluit. Hierbij wordt verwezen naar de nieuwe tendens waarbij de gevolgen van deze "koude uitsluiting" gemilderd en bijgestuurd worden, tendens die door de Hoge Raad een halt toegeroepen werd.

568. Deze koppeling tussen de pensioenverrekening en het huwelijksvermogensrecht

---

(1245) Zie wat Canada en Duitsland betreft de bespreking onder nummer 19, noot 68, met weergave van voorstellen en verwijzingen. Zie voor Nederland nummer 223, noot 487. Zie voor Frankrijk nummer 272, noot 640. Wanneer de pensioenrechten uit de sociale zekerheid geïndividualiseerd zijn, moeten ze ook niet meer betrokken worden in de te verdelen huwelijksgemeenschap. In beginsel heeft toch iedere echtgenoot tijdens het huwelijk een gelijk aantal pensioenrechten verworven. Dit is de redenering die schuilt achter de uitsluiting van de A.O.W. en A.W.W.-pensioenrechten uit de huwelijksgemeenschap. Hierover nummer 195. Interessant is het hierbij op te merken dat in de Verenigde Staten van Amerika de pensioenrechten uit de "Social Security" niet als vermogen worden beschouwd. Inzake de pensioenrechten van de "Social Security" is er een regeling getroffen die de echtgenote van de titularis aanspraken verleend op een pensioen op basis van de pensioenrechten verworven door haar echtgenoot. Wellicht is deze regeling niet vreemd aan het feit dat de kwalificatie als vermogen niet weerhouden werd. Hierover nummer 19, noot 67. Wellicht is ook het feit dat het echtgescheidenpensioen in België, vergeleken met Duitsland, Nederland en Frankrijk, gunstig is voor de echtgenoot-titularis niet vreemd aan het feit dat in België minder te doen is rond het verrekenen van sociale zekerheidspensioenrechten.

sluit pensioenverrekening bij ontbinding van het huwelijk van met scheiding van goederen gehuwde echtgenoten uit. Het lijkt niet opportuun "correcties" aan te brengen door bij de ontbinding van het huwelijk goederen die eigendom zijn van één van de echtgenoten aan de andere over te dragen ¹²⁴⁶. Een juridische basis is daarvoor in het Belgische huwelijksvermogensrecht niet aanwezig. Het lijkt ook niet aangewezen om allerlei figuren uit het verbintenissenrecht, zoals de redelijkheid en de billijkheid of de verrijking zonder oorzaak, op dit punt in het huwelijksvermogensrecht te introduceren. Het is contradictorisch dat juist op dit moment zulke ruime beschermingsmaatregelen voor de niet of minderverdienende echtgenoot zouden worden ingevoerd.

Het huidige wettelijk stelsel is een voor veel echtgenoten geschikt stelsel. Wanneer de echtgenoten hiervan wensen af te wijken staan hen zeer veel mogelijkheden open. Zij kunnen steeds bij huwelijkscontract bepaalde pensioenrechten al dan niet uitsluiten. Het is zelfs mogelijk een stelsel uit te bouwen waar de gemeenschap uit één goed of één soort goederen bestaat. Bovendien kan het huwelijksvermogensstelsel ook nog tijdens het huwelijk worden gewijzigd.

De echtgenoten zijn thans meer geëmancipeerd, beter ingelicht en mondiger geworden. Nu men te maken heeft met twee quasi evenwaardige partners zou men opteren voor een overbescherming van de "zwakke" echtgenoot ¹²⁴⁷.

569. Het stelsel van scheiding van goederen is in België een conventioneel stelsel. De echtgenoten moeten een keuze in die zin maken. De met scheiding van goederen gehuwde echtgenoten behouden ook steeds de mogelijkheid tijdens het huwelijk allerlei regelingen te treffen, zonder aan het kader van de scheiding van goederen zelf te raken. Met scheiding van goederen gehuwde echtgenoten kunnen een onroerend goed in onverdeeldheid aankopen, waarbij de prijs volledig voldaan wordt door de meest verdienende of meest vermogende. Andere constructies zijn denkbaar en bestaan. Wat zulke constructies betreft is welwillendheid gewenst. Het is hier niet aangewezen overal schenkingen te zien. Deze handelingen lijken integendeel te kaderen in de verzorgingsplicht tussen de echtgenoten ¹²⁴⁸. In een stelsel van

---

(1246) Voor mogelijke argumenten om wel een vermogensverschuiving door te voeren na de ontbinding van het huwelijk van met scheiding van goederen gehuwde echtgenoten, zie nummer 224, voor Nederland en nummer 22, voor Frankrijk.

(1247) Over de grotere mondigheid inzake het opstellen van huwelijkse voorwaarden en de mogelijkheid een regeling inzake de vergoeding van huishoudelijke arbeid te voorzien via aangepaste clausules in het huwelijkscontract: HIDMA, T. R., Koude uitsluiting en huishoudelijke arbeid als redelijke grond voor wijziging van huwelijksvoorwaarden, in Eén kapitein, twee schepen. Opstellen aangeboden aan Prof. Mr. E.A.A. Luijten, p. 73.

(1248) Zie de evolutie geschetst onder nummer 7, noot 19 en nummer 510. Het verschijnsel (Wordt vervolgd...)

scheiding van goederen moet het immers mogelijk zijn voor de echtgenoten zelf hun verzorging te regelen, naar eigen goeddunken.

Het is echter niet de taak van de rechter om, na de ontbinding van het huwelijk, na te gaan of de echtgenoten wel voldoende voor elkaar gezorgd hebben. De "nieuwe" beginselen van redelijkheid en billijkheid, verrijking zonder oorzaak en verzorgingsplicht, lijken minder geschikt om na de ontbinding van het huwelijk, en buiten de wil van de twee echtgenoten, nog allerlei vermogensverschuivingen door te voeren. Wanneer één van de echtgenoten van mening is dat de andere tekort komt aan zijn hulpplicht, of de plicht bij te dragen in de lasten van het huwelijk, kan hij, tijdens het huwelijk, een beroep doen op de handhabingsbepalingen van het primair stelsel.

570. Het zou bovendien, wanneer men de resultaten van een stelsel van scheiding van goederen bij ontbinding van het huwelijk zou corrigeren, quasi onmogelijk zijn werkelijk een volledige scheiding van goederen door te voeren, zelfs wanneer beide echtgenoten dit met volle overtuiging wensen. Bovendien zou er zeer grote onzekerheid ontstaan aangezien het nooit op voorhand zou te voorspellen zijn welke correcties doorgevoerd zouden worden. Tenslotte zal, bij correctie van het stelsel van scheiding van goederen, haast elke ontbinding van het huwelijk van met scheiding van goederen gehuwde echtgenoten aanleiding geven tot een rechterlijke uitspraak over vermogensverdeling tussen de ex-echtgenoten, terwijl ook één van de grote voordelen van het stelsel van scheiding van goederen de afwezigheid is van een vereffening-verdeling van een gemeenschap en van alle moeilijkheden vandien.

571. De grote belangstelling in Nederland voor de "correcties" op het stelsel van scheiding van goederen is wellicht te verklaren door het, in vergelijking met België, veel minder gunstige erfrecht van de langstlevende echtgenoot. Dit wordt als een tekort aanvaard.¹²⁴⁹

(1248)(...vervolg)

van een schenking ingegeven door de favor matrimonii lijkt in deze maatschappij minder op haar plaats. De echtgenoten hebben recht op meer. Zij moeten niet langer afhankelijk zijn van milddadigheden. Anderzijds is ook de regeling uit het Burgerlijk Wetboek, waarbij schenkingen tussen echtgenoten ad nutum herroepelijk zijn, te vrijblijvend.

(1249) Zie hierover uitgebreid : VAN MOURIK, M.J.A. en KARSTENS - VAN HALSEMA, H.M., Huwelijksvermogensrecht M/V, Preadvies voor de Jaarlijkse Algemene Vergadering van de Koninklijke Notariële Broederschap gehouden te 's - Gravenhage op vrijdag 25 september 1987, Deventer, 1987, p. 62. Tussen de twee preadviseurs bestaat onenigheid omtrent de vraag of de positie van de langstlevende echtgenoot via het erfrecht of via het huwelijksvermogensrecht moet verbeterd worden.

572. Een huwelijksvermogensrechtelijke benadering heeft ook implicaties wat het ogenblik van doorvoeren van de pensioenberekening betreft. Naar Belgisch huwelijksvermogensrecht wordt bij het bepalen van de te verdelen gemeenschap geen onderscheid gemaakt naargelang de wijze waarop aan de gemeenschap een einde komt. Er lijkt mij dan, naar Belgisch recht, ook geen basis te zijn om de pensioenverrekening te beperken tot het geval waar het huwelijk door echtscheiding beëindigd wordt.

c. Wetgevend ingrijpen gewenst

573. Pensioenrechten uit de sociale zekerheid kunnen niet zomaar gelijkgeschakeld worden met pensioenrechten verworven via het afsluiten van een individuele levensverzekering of een groepsverzekering. De pensioenrechten uit de sociale zekerheid kaderen te zeer in de opbouw van onze samenleving om ze dit "publieke", algemene karakter te ontnemen. Het komt mij voor dat het niet aan de rechter toekomt de beslissing te nemen over het al dan niet verrekenen van pensioenrechten uit de sociale zekerheid ¹²⁵⁰. Wetgevend ingrijpen is gewenst.

574. Ook hier is een verschillende benadering mogelijk. Het is denkbaar dat een wet uitdrukkelijk het betrekken van de pensioenrechten uit de sociale zekerheid in het huwelijksvermogensrecht voorstaat. De aandacht wordt gevestigd op de verschillende opvatting die steekt achter een niet-huwelijksvermogensrechtelijke en een huwelijksvermogensrechtelijke benadering. Bij de niet-huwelijksvermogensrechtelijke benadering ligt de nadruk op verzorgingsrechtelijke overwegingen. De determinerende reden om tot pensioenverrekening over te gaan wordt gevonden in het feit dat de pensioenrechten gericht zijn op de verzorging van beide echtgenoten. Bij de huwelijksvermogensrechtelijke benadering wordt de nadruk voornamelijk gelegd op de wijze van verkrijgen van de pensioenrechten. Beide echtgenoten hebben in gelijke mate bijgedragen tot de verwerving ervan.

Een huwelijksvermogensrechtelijke benadering is verkieslijk wanneer men ervan uitgaat dat de pensioenrechten te beschouwen zijn als vermogensbestanddelen. Het is immers af te raden bepaalde vermogensbestanddelen te onttrekken aan het huwelijksvermogensrecht om ze aan een andere regeling te onderwerpen. Op die manier holt men het huwelijksvermogensrecht volledig uit.

575. De sociale zekerheid is in België georganiseerd door de overheid. In geen

---

(1250) Zie ook de redenering van de Hoge Raad in zijn arrest van 5 oktober 1990.

enkel van de andere bestudeerde landen is dit in zulke mate het geval. België is dan ook het aangewezen land om een regeling uit te werken naar het model van de Duitse Splitting. Het is mogelijk de pensioenrechten, door de echtgenoten tijdens het huwelijk verworven, gelijkkelijk te spreiden over twee pensioenrekeningen, één ten name van de man en één ten name van de vrouw. Elke echtgenoot geniet dan autonome pensioenrechten. Elk van de echtgenoten kan dan, bij het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd, uitkeringen bekomen, ongeacht of hij op dat ogenblik gehuwd is, weduwe of weduwnaar, of uit de echt gescheiden. Op die manier wordt niet alleen het vraagstuk van de pensioenverrekening bij echtscheiding opgelost, maar wordt eveneens tegemoet gekomen aan de vraag tot verzelfstandiging van de gehuwde vrouw, en een oplossing aangereikt voor het probleem van het overlevingspensioen.

II. De levensverzekering

576. Het Ontwerp van wet op de landverzekeringsovereenkomst is, zoals reeds herhaaldelijk werd gezegd, geen goed ontwerp, tenminste wat deze materie aangaat. Het ontwerp handelt bovendien niet over de groepsverzekering, zodat de individuele levensverzekering en de groepsverzekering verschillend behandeld worden.

Mijns inziens is het aangewezen de artikelen uit het ontwerp die handelen over de huwelijksvermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering te schrappen. Wanneer er dan toch inzake de huwelijksvermogensrechtelijke behandeling van levensverzekering en groepsverzekering wetgevend ingegrepen wordt, moet de vergoedingsregel uit artikel 43 van de Verzekeringswet geschrapt worden en is een aanpassing van artikel 1400,7 van het Burgerlijk Wetboek te overwegen. De bepaling inzake de personenverzekeringen hoort thuis in het artikel 1401 van het Burgerlijk Wetboek, waar de goederen opgesomd zijn die eigen zijn zonder vergoeding ¹²⁵¹. De tekst zou dan kunnen luiden:

artikel 1401: "eigen zijn, ongeacht het tijdstip van verkrijging:

7. de rechten verbonden aan een personenverzekering."

Zoals reeds gezegd, zijn aanpassingen van de bepalingen uit het Burgerlijk Wetboek niet vereist om inzake de pensioenrechten uit de individuele levensverzekering en de groepsverzekering een splitsing tussen titel en vermogenswaarde door te voeren. De lege lata is zulks reeds mogelijk.

(1251) Dit was de eerste optie in de wetsgeschiedenis van de wet van 14 juli 1976.

LIJST VAN AFKORTINGEN

A

A.A.	Ars Aequi
Alg Fisc. T.	Algemeen fiscaal tijdschrift
Ann. Dr. Louv.	Annales de Droit et de Sciences Politiques
Ann. Fac. Dr. Liège	Annales de la Faculté de droit de Liège
Ann. Not. Enr.	Annales du Notariat et de l'Enregistrement
Antwerpen	Hof van beroep van Antwerpen
AnV	Rentenversicherung der Angestellten
A.O.W.	Algemene Ouderdomswet
A.P.R.	Algemene Praktische Rechtsverzameling
Arbhof	Arbeidshof
Arbrb.	Arbeidsrechtbank
Arr. Cass.	Arresten van het Hof van Cassatie
art.	artikel(en)
ArV	Rentenversicherung der Arbeiter
AVG	Angestellten Versicherungsgesetz
A.W.W.	Algemene Weduwen- en Wezenwet

B

Beamt VG	Altersversicherung für Beamte
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
BGBI	Bundesgesetzblatt
Bergen	Hof van Beroep van Bergen
Ber.P.W.	Wet betreffende verplichte deelneming in een beroeps pensioenfonds
B.J.	La Belgique Judiciaire
B.P.W.	Wet betreffende verplichte deelneming in een bedrijfs- pensioenfonds
B.R.Dr.	Bundesrat Drucksache
B.R.H.	Belgische Rechtspraak in handelszaken
B.R.Prot.	Bundesrat Protokollen
Brussel	Hof van beroep van Brussel
B.S.	Belgisch Staatsblad
B.T.Drucks.	Bundestag Drucksache
B.T.Prot.	Bundestag Protokollen
B.T.S.Z.	Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid
Bull. Ass.	Bulletin des Assurances

BVerfG	Bundesverfassungsgericht
BVerfGE	Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts
B.W.	Burgerlijk Wetboek
B.Z.	Bijzondere zitting

C

Cah. Dr. Fam.	Cahiers de droit familial
Cass.	Hof van Cassatie
chr.	Chronique
compl.	complément

D

D.	Recueil Dalloz
De Verz.	De Verzekering
DNotZ	Deutsche Notarzeitschrift
doctr.	doctrine

E

ed.	Editor
1. EheRG	Ehereformgesetz
err.	<u>erratum</u>

F

FamRZ	Zeitschrift für das gesamte Familienrecht. Ehe und Familie
FGG	Gesetz über die Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit

G

Gaz. Pal.	La Gazette du Palais
GG	Grundgesetz

H

HRG	Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich
HwVG	Handwerker Versicherungsgesetz

J

J.C.P.	Juris-Classeur périodique
J.T.	Journal des Tribunaux
J.T.T.	Journal des Tribunaux de Travail
Jur. Comm. Br.	Jurisprudence commerciale de Bruxelles
Jur. Liège	Jurisprudence de la Cour d'appel de Liège

K

K.B.	Koninklijk Besluit
Kh.	Rechtbank van koophandel
KSVG	Künstlersozialversicherungsgesetz

L

L	loi
Luik	Hof van Beroep van Luik

N

n.	noot
NJ	Nederlandse Jurisprudentie
NJB	Nederlands Juristenblad
NJW	Neue Juristische Wochenschrift
nr.	nummer(s)

O

O.M.

Openbaar Ministerie

P

p.

pagina

Pand. B.

Pandectes Belges

panor.

panorama (La Gazette du Palais)

Parl. St., Kamer

Parlementaire Stukken, Bescheiden en Documenten, Kamer

Parl. St., Senaat

Parlementaire Stukken, Bescheiden en Documenten, Senaat

Pas.

Pasicrisie

Pasin.

Pasinomie

P.S.

Periodiek voor sociale verzekering, sociale voorzieningen en arbeidsrecht

R

Rb.

Rechtbank

R.C.J.B.

Revue Critique de Jurisprudence Belge

Rec. Gén. Enr. Not.

Recueil général de l'Enregistrement et du Notariat

Rép. Defrenois

Répertoire du notariat Defrénois

Rép. Not.

Répertoire Notarial

Rev. gén. Assur. terr.

Revue générale des assurances terrestres

Rev. Not. B.

Revue du notariat belge

Rev. Prat. Not.

Revue pratique du notariat

Rev. Rég. Dr.

Revue régionale de Droit

Rev. trim. Dr. civ.

Revue trimestrielle de droit civil

Rev. Trim. Dr. Fam.

Revue trimestrielle de droit familial

R.G.A.R.

Revue générale des assurances et des responsabilités

RKnG

Reichsknappschaftsgesetz

R.M.Themis

Rechtsgeleerd Magazijn Themis

R.P.D.B.

Répertoire pratique du droit belge

R.v.d.W.

Rechtspraak van de Week

RVG	Rentenversicherungsgesetz
R.W.	Rechtskundig Weekblad

S

S.E.R.	Sociaal Economische Raad
SGB	Sozialgesetzbuch
s.d.	<u>sine dato</u>
s.l.	<u>sine loco</u>
s.l.n.d.	<u>sine loco nec dato</u>

T

T.B.R.	Tijdschrift voor Brugse rechtspraak
T. Not.	Tijdschrift voor Notarissen
T.P.R.	Tijdschrift voor Privaatrecht
T.S.R.	Tijdschrift voor Sociaal Recht
T. Vred.	Tijdschrift voor Vrederechters
tw.	Trefwoord

V

v.	<u>versus</u>
VAHRG	Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich
Vr. & Antw.	Parlementaire vragen en antwoorden
Vred.	Vredegerecht

W

W.I.B.	Wetboek inkomstenbelasting
WPNR	Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie

BIBLIOGRAFIE

Sociologie

GLENDON, M.A., La transformation des rapports entre l'Etat et la famille dans l'évolution actuelle du droit aux Etats-Unis, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, Travaux des VIII Journées d'études juridiques Jean Dabin organisées par le Centre de Droit de la Famille les 25 - 26 mars 1976 à Woluwe-St-Lambert, Brussel, 1978, XV + 769 p. (p.11)

GLENDON, M.A., The New Family and the New Property, Toronto, 1981, XVII + 269 p.

GYSELS, M., VAN HOUTTE, J. en VOGELS, M., Man en vrouw op weg naar gelijkheid? Een confrontatie van huwelijkswetgeving en gezinsrealiteit, Antwerpen, 1984, 184 p.

KONTIZAS, D., La politique de la CEE en matière d'individualisation des droits en sécurité sociale, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, Université des femmes, Brussel, 1988, 2 delen, (p. 109)

LUCKE, D., Die angemessene Erwerbstätigkeit im neuen Scheidungsrecht. Zur soziologischen Interpretation unbestimmter Rechtsbegriffe, Schriften der Vereinigung für Rechtssoziologie, deel 8, Baden-Baden, 1982, 274 p.

MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, Brussel, 1988, 2 delen, XIX + 1095 p. (p. 507)

MEULDERS-KLEIN, M.T., Rapport général de synthèse. Famille, droit et changement social dans les sociétés contemporaines, in Famille, droit et changement social dans les sociétés contemporaines, Travaux des VIII Journées d'études juridiques Jean Dabin organisées par le Centre de Droit de la famille les 25 - 26 mars 1976 à Woluwe-St-Lambert, Brussel, 1978, XV + 769 p. (p. 687)

MEULDERS-KLEIN, M.T., Famille, état et sécurité économique d'existence dans la tourmente, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, Brussel, 1988, 2 delen, XIX + 1095 p. (p. 1077)

PEEMANS-POULLET, H., Enjeux et principes de l'individualisation des droits, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, Université des femmes, Brussel, 1988, 2 delen, p. 5

PICHAULT, C., Les pensions au féminin singulier, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, Université des femmes, Brussel, 1988, p. 89

RAUCENT, L., Quel droit patrimonial pour quelle famille?, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, Travaux des VIII Journées d'études juridiques Jean Dabin organisées par le Centre de Droit de la famille les 25 - 26 mars 1976 à Woluwe-St-Lambert, Brussel, 1978, XV + 769 p. (p. 226)

REICH, Ch.A., The new property, The Yale Law Journal, 1964, p. 733

Rechtsvergelijking

CRIJNS, L., Les pensions de vieillesse et les problèmes y afférents dans les dix Etats membres de la Communauté européenne, Droit Social, 1984, p. 573

DUMONT, J.P., Les systèmes étrangers de sécurité sociale, Parijs, 1987, 337 p.

PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F. (ed.), Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, Berlijn, 1985, 677 p. (p. 587)

PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht. Opstellen aangeboden aan Prof A. De Boungne, Antwerpen, 1985, XIV + 250 p. (p. 137)

VOGEL-POLSKY, E., Les conséquences du divorce dans quelques systèmes de sécurité sociale en Europe, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, Travaux des VIII Journées d'études juridiques Jean Dabin organisées par le Centre de Droit de la famille les 25 - 26 mars 1976 à Woluwe-St-Lambert, Brussel, 1978, XV + 769 p. (p. 393)

ZACHER, H.F. (ed.), Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, Berlijn, 1985, 677 p.

ZACHER, H., BLENK-KNOCKE, E., EICHENHOFER, E. en REINHARD, H.J., Comparative Study on Credit Splitting in the Federal Republic of Germany and Canada and arrangements in Selected other Countries, 1987, 4 delen, onuitgegeven

België

AMELINCKX, D. en DE CEUSTER, R., Het ouderdomspensioen voor de uit de echt gescheiden vrouw in het sociale zekerheidsrecht, T.S.R., 1973, p.273

ANNOYE, CH., La pension de retraite, la pension de survie et l'indemnité d'adaptation dans le régime des travailleurs salariés. Aperçus de la jurisprudence de la 11 e chambre du tribunal du travail de Bruxelles au cours des années judiciaires 1970-1971, 1971-1972 et 1972-1973, J.T.T., 1974, p. 113; p. 129

ANNOYE, CH., La pension de retraite, la pension de survie et l'indemnité d'adaptation dans le régime des travailleurs salariés. Aperçus de la jurisprudence de la 11 e chambre du tribunal du travail de Bruxelles au cours des années judiciaires 1973-1974 et 1974-1975, J.T.T., 1976, p. 21; p. 41; p. 61

ANNOYE, CH., La pension de retraite, la pension de survie et l'indemnité d'adaptation dans le régime des travailleurs salariés. Aperçus de la jurisprudence de la 11 e chambre du tribunal du travail de Bruxelles au cours des années judiciaires 1975-1976, 1976-1977, 1977-1978 et 1978-1979, J.T.T., 1980, p. 89; p. 109; p. 129

BAERT, F., Nog over de terugwerkende kracht van de overgangsbepalingen van de wet van 14 juli 1976, R.W., 1976-77, p. 2241

BAETEMAN, G. en LAUWERS, J.P., Devoirs et droits des époux: Commentaire théorique et pratique des lois du 30 avril 1958 et de la loi du 22 juin 1959, Brussel, 1960, XXIV + 439 p.

BAETEMAN, G., Le statut juridique des immeubles acquis conjointement par deux époux séparés de biens, noot onder Rb. Brussel 18 juni 1964, R.C.J.B., 1971, p. 202

BAETEMAN, G., DELVA, W. en CASMAN, H., Overzicht van rechtspraak (1961-1971). Huwelijksvermogensrecht, T.P.R., 1972, p. 419

BAETEMAN, G., DELVA, W. en BAX, M., Overzicht van rechtspraak (1964-1974). Personen- en familierecht, T.P.R., 1976, p. 329

BAETEMAN, G., Het primair huwelijksstelsel, T.P.R., 1978, p. 151; DELVA, W. (ed.), Het nieuwe Belgische huwelijksvermogensrecht, Gent, 1978, 530 p. (p. 1)

BAETEMAN, G. en GERLO, J., Het notariskantoor en het huwelijksvermogensrecht, T. Not., 1980, p. 289

BAETEMAN, G., GERLO, J. en ENGELS, C., Overzicht van rechtspraak (1976-81). Huwelijksvermogensrecht, T.P.R., 1982, p. 977

BAETEMAN, G., De begroting van de vergoedingen in het overgangsrecht, T. Not., 1988, p. 98

BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., DE MULDER, W. en LUYPERS, P., Overzicht van rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (1982-1988), T.P.R., 1990, p. 153

BOCHNER, J., Het recht op pensioen van de gescheiden echtgenote : discrepantie tussen de bepalingen van het burgerlijk wetboek en deze van het sociaal recht, B.T.S.Z., 1967, p. 39

BROZE, L., Allocation de bienvenue, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, Université des femmes, Brussel, 1988, 2 delen, p. 3

CANTILLON, B., Individualisering of gezinsmodalisering? De doelmatigheid van de sociale zekerheid voor een- en twee-kostwinnersgezinnen, in INSTITUUT VOOR SOCIALE ZEKERHEID V.Z.W. (ed.), De actuele uitdagingen voor de sociale zekerheid, s.l., 1989, (herbeginnende nummering)

CARTON DE TOURNAI, R. en DELEERS, C., Les assurances de groupe: éléments techniques, juridiques, sociaux et fiscaux, Brussel, 1965, 398 p. + aanvulling, Brussel, 1969, 64 p.

CASMAN, H. en VAN LOOK, M., Huwelijksvermogensstelsels, Brussel, s.d., losbladig

CASMAN, H., Assurance-vie et communauté conjugale, noot onder Luik, 20 april 1972, Cah. Dr. Fam., 1973, nr. 3, p. 9

CASMAN, H., De regeling van de bijdragen in de lasten van het huwelijk in de bedongen scheiding van goederen, R.W., 1974-75, k. 129

CASMAN, H., Loi du 14 juillet 1976 relative aux droits et devoirs respectifs des époux et aux régimes matrimoniaux, Dispositions transitoires, Rev. Trim. Dr. Fam., 1978, p. 95

CASMAN, H., La distinction entre la titularité du contrat d'assurance-vie et la valeur patrimoniale de celui-ci, et ses conséquences dans les rapports entre époux communs en biens, in LEDOUX, J.L. en RAUCENT, L. (ed.), Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, Louvain-la-Neuve, 1989, 2 delen, 682 p. (p. 293)

C.H., Assurance contractée par le mari au profit de la femme. Primes payées par la communauté. Récompense. Imputation et rapport. Droit de succession, Ann. Not. Enr., 1927, p. 41

CLAASSENS, H., noot onder Brussel, 11 juni 1981, B.R.H., 1982, p. 157

COENE, M., Vragen van familiaal vermogensrecht, in BRAECKMANS, H. en WYMEERSCH, E. (ed.), De eenpersoonsvennootschap, Antwerpen, 1988, XI + 431 p. (p. 383)

COLLET, A., Pourquoi vouloir l'individualisation des droits?, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, Université des femmes, Brussel, 1988, 2 delen, p. 143.

COPPENS, L., Pensioensparen, Kranteboek 14, Brussel, De Standaard, 1987

COUSY, H. en CLAASSENS, H. (ed.), Pensioenvoorzieningen en private verzekering, zesde Leuvense verzekeringsdagen, Antwerpen, 1989, 233 p.

DEBOUCHE, G., Problèmes suscités par l'épargne-pension en matières de régime matrimonial, de divorce ou de succession, Rev. Not. B., 1987, p. 647

DE BOUNGNE, A., Continuïteit en retroactiviteit bij het toepassen van artikel III, artikel 1, 2°, eerste lid, van de wet van 14 juli 1976 i.v.m. het nieuwe huwelijksgoederenrecht, T. Not., 1979, p. 1

DE BUSSCHERE, C., De feitelijke scheiding der echtgenoten. De echtscheiding op grond van feitelijke scheiding, Antwerpen, 1985, XXVI + 487 p.

DE BUSSCHERE, C., Het begrip feitelijke scheiding in artikel 232 B.W., R.W., 1989-90, p. 969

DEKKERS, R., Handboek voor burgerlijk recht, III, Huwelijksstelsels, erfrecht en giften, Brussel, 1971, 895 p.

DELNOY, P., Le régime légal: la composition active des "patrimoines", in Sept leçons sur la réforme des régimes matrimoniaux, Luik, 1977, 207 p. (p. 37)

DELOBBE, F., L'objet de la donation contenue dans une assurance-vie, Rev. Not. B., 1982, p. 554

DELOGNE, F.X., Divorce par consentement mutuel : impact au niveau de la sécurité sociale et pratique notariale, Notarius, 1984, p. 239

DELPEREE, N., Het voorrecht van de gescheiden echtgenote op het rustpensioen van de echtgenoot, B.T.S.Z., 1981, p. 279

DELVA, W., Huwelijksvermogensstelsels. Het huwelijkscontract. Algemene beginselen, in Algemene Praktische Rechtsverzameling, Brussel, s.d., 211 p.

DELVA, W., Personen- en familierecht, Gent, 1983, XXV + 560 p.

DELVA, W. en BAERT, G., Overzicht van rechtspraak (1960-1963). Personen- en familierecht, T.P.R., 1964, p. 1; p. 142

DELVOYE, A. en SOSSON, J., Désunion conjugale et sécurité sociale, J.T.T., 1988, p. 593

DE MALEVILLE, J., Analyse raisonnée de la discussion du code civil au Conseil d'Etat, I, Parijs, 1805, XIX + 504 p.

DENIS, P., Les conséquences du divorce dans le droit de la sécurité sociale belge, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, Travaux des VIII Journées d'études juridiques Jean Dabin organisées par le Centre de Droit de la famille les 25 - 26 mars 1976 à Woluwe-St-Lambert, Brussel, 1978, XV + 769 p. (p. 368)

DENIS, P. en GOSSERIES, Ph., La rente aux ayants droit de la victime d'un accident du travail, J.T.T., 1971, p. 230

DE PAEPE, R., Pensioenrechten van de feitelijk of van tafel en bed gescheiden echtgenoten en de uit de echt gescheiden echtgenoten, Oriëntatie, 1980, p. 45

DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge, X/1, Les régimes matrimoniaux, Brussel, 1949, 893 p.

DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge, VIII/1, Les libéralités, les donations, Brussel, 1962, 897 p.

DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge, I, Les personnes, la famille, Brussel, 1961, 1367 p.

DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge, II, Les incapables. Les obligations, Brussel, 1964, 1196 p.

DE PAGE, Ph., Régimes matrimoniaux, Brussel, 1989, 187 p.

DE PAGE, Ph., Les premières applications de la loi du 14 juillet 1976 sur les régimes matrimoniaux en matière de régime légal, Rev. Trim. Dr. Fam., 1984, p. 4

DE PAGE, Ph., Les parts et actions dans les sociétés et les régimes matrimoniaux de communauté, Rev. Not. B., 1986, p. 566

DE PAGE, Ph., Le statut des parts sociales dans les régimes de communauté lorsqu'il y a une clause d'incessibilité entre époux, in KONINKLIJKE FEDERATIE VAN BELGISCHE NOTARISSEN. FRANSTALIGE REGIONALE COMMISSIE (ed.), La pratique de partage judiciaire, Journée de recyclage organisée le 25 avril 1986, Brussel, 1987, VII + 228 p. (p. 124)

DE PAGE, Ph., Les titres nominatifs de société et le nouvel article 1401, 5 du Code Civil, Rev. Trim. Dr. Fam., 1987, p. 163

DE PAGE, Ph., Incidences de la société d'une personne à responsabilité limitée sur les régimes matrimoniaux et le droit successoral, in RAUCENT, L. (ed.), La société d'une personne à responsabilité limitée, Louvain-la-Neuve, Brussel, 1987, 225 p. (p. 67)

DE PAGE, Ph., noot onder Brussel 5 november 1986, Rev. Trim. Dr. Fam., 1987, p. 214

DE PAGE, Ph., Chronique de jurisprudence 1984-1987 sur les régimes matrimoniaux, Rev. Trim. Dr. Fam., 1988, p. 32

DE VALKENEER, R., Pratique notariale, Rev. Not. B., 1980, p. 175

DE VALKENEER, R., Précis du notariat, Brussel, 1988, 359 p.

DE VITS, M., Advies van de A.B.V.V., in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, Université des femmes, Brussel, 1988, 2 delen, p. 131

DE WULF, C., De vereffening en de verdeling van het huwelijksvermogen en de nalatenschap: enige actuele problemen, T.P.R., 1985, p. 413; STORME, M., BAETEMAN, G. en GERLO, J. (ed.), Het familierecht geactualiseerd, s.l., 1985, 538 p. (p. 423)

DILLEMANS, R., Huwelijksvermogensrecht, Antwerpen, 1983, 224 p.

DILLEMANS, R., Het wettelijk stelsel. Baten van het eigen en van het gemeenschappelijk vermogen, wederbelegging en bewijsvoering, T.P.R., 1978, p. 351; DELVA, W. (ed.), Het nieuwe Belgische huwelijksvermogensrecht, Gent, 1978, 530 p. (p. 201)

DILLEMANS, R., Controverses autour de quelques problèmes pratiques suscités par l'application temporelle de la loi du 14 juillet 1976, in RAUCENT, L. en VERWILGHEN, M. (ed.), Cinq années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, Louvain-la-Neuve, 1981, XXIII + 470 p. (p. 117)

DILLEMANS, R., PUELINCKX-COENE, M., PINTENS, W. en TORFS, N., Overzicht van rechtspraak schenkingen en testamenten (1970-1984), T.P.R. 1985, p.539

DOCQUIR, D., Divorce et séparation de corps : répercussions de ces situations sur les droits de la femme en sécurité sociale, Rev. Trim. Dr. Fam., 1978, p. 233

DUBOIS, B., De toepassing van het sociaal recht op de feitelijke scheiding en het concubinaat, in Koninklijke Federatie van Belgische notarissen (ed.), Feitelijke scheiding. Feitelijk samenleven, Notariële dagen Gent, 1978, 151 p. (p. 112)

DUBUISSON, B., L'assurance-vie dans le droit des libéralités et des successions, R.G.A.R., 1986, nr. 11.107, nr. 11.121

DUBUISSON, B., Les opérations sur réserve mathématique, in LEDOUX, J.L. en RAUCENT, L. (ed.), Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, 2 delen, Louvain-la-Neuve, 1989, 682 p. (p. 121)

DUBUISSON, B., Le sort des assurances de personnes en cas de divorce ou de séparation de corps. Assurances-vie individuelles et assurances de groupe, Louvain-la-Neuve, 1990, 283 p.

DU FAUX, H., De lidmaatschapsrechten bedoeld in artikel 1401, 5 B.W. Bedenkingen over de aard van deze rechten, T. Not., 1987, p. 464

DURIEUX, A. en VAN ROY, R., La pratique des entreprises d'assurance, in LEDOUX, J.L. en RAUCENT, L. (ed.), Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, Louvain-la-Neuve, 1989, 2 delen, 682 p. (p. 223)

DURY, R., L'individualisation des droits en sécurité sociale: un point de vue socialiste, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, Université des femmes, Brussel, 1988, 2 delen, p. 155

EECKHAUTE, M., Les biens meubles qui étaient communs par application de l'article 1401 du Code Napoléon sont-ils devenus propres sur pied de l'article 1399 nouveau du Code civil depuis le 28 septembre 1977?, Rev. Not. B., 1980, p. 18

ELST, R., Rechten van de in feite gescheiden echtgenoten inzake rustpensioen. Burgerrechtelijke en sociaalrechtelijke aspecten. Grondwettelijkheid, B.T.S.Z., 1976, p. 719

ENGELS, C., Enkele aspecten van de invloed van de wet van 14 juli 1976 op de wet van de successierechten, Alg. Fisc. T., 1977, p. 269

ENGELS, C., De werking en de vereffening ingevolge het overgangsrecht van de wet van 14 juli 1976, in Exequatur van vriendschap. Liber amicorum Eg. Spanoghe, Antwerpen, 1981, XIII + 221 p. (p. 85)

ERNAULT, J., Le droit de l'assurance-vie. Contrats individuels, grande branche, Brussel, 1987, XII + 554 p.

ERNAULT, J., Aspects juridiques spécifiques de l'assurance-vie, in LEDOUX, J.L. en RAUCENT, L. (ed.), Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux, aspects fiscaux, 2 delen, Louvain-la-Neuve, 1989, 682 p. (p. 77)

ERNST-HENRION, M.L. en BAETEMAN, G., Chronique de jurisprudence. Chronique des régimes matrimoniaux (1949-1965), J.T., 1967, p. 361

ERNST-HENRION, M.L., La famille contemporaine et le régime matrimonial légal, in WIGNY, P. (ed.), Les régimes matrimoniaux, Travaux de la deuxième Journée d'études juridiques Jean Dabin (6 - 7 mai 1966), Brussel, 1966, 419 p.

FACQ, J., Artikel 1468, in CASMAN, H. e.a. (ed.), Personen- en familierecht. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer, Antwerpen, s.d., losbladig

FACQ, J., Het exploitatiemonopolie en kunstwerken in het huwelijksvermogensrecht, in RIMANQUE, K. (ed.), Kunst en recht, Antwerpen, 1985, XI + 286 p. (p. 83)

FACQ, J., Enkele familiaalvermogensrechtelijke aspecten van de levensverzekering tussen echtgenoten, R.W., 1982-83, p. 1775

FACQ, J., Huwelijksvermogensrecht en groepsverzekering, noot onder Rb. Brussel, 14 febr. 1984, R.W., 1984-85, 957

FENET, P.A., Recueil complet des travaux préparatoires du Code civil, II, Parijs, 1827, 755 p.

FONTAINE, M., Droit des assurances, Brussel, 1975, 302 p.

FONTEYNE, J., Noot onder Rb. Brussel 14 april 1930, R.G.A.R., 1931, 714/1

FREDERICQ, L. m.m.v. FREDERICQ, S., Handboek van Belgisch Handelsrecht, II, Brussel, 1978, 629 p.

GALLUS, N., Chronique de jurisprudence sur les personnes (1982-1984), J.T., 1986, p. 185

GEELHAND, N., Over echtscheiding door onderlinge toestemming, schadevergoeding aan één der echtgenoten uitgekeerd ingevolge aantasting van de fysieke integriteit en het overslaan van een vermogensbestanddeel in inventaris en regelingsakte, noot onder Antwerpen, 19 februari 1986, T. Not., 1988, p. 386

GERLO, J., Huwelijksvermogensrecht, Brugge, s.d., 2 delen, 445 p.

GERLO, J., Handboek huwelijksvermogensrecht, Brugge, 1989, XII + 304 p.

GERLO, J., Onderhoudsgelden, Recht en Praktijk (nr. 11), Antwerpen, 1985, XIX + 298 p.

GERLO, J., "Niet tijdelijk"? Neen, niet "dringend", noot onder Cass. 29 mei 1989, R.W., 1989-90, p. 540

GEVAERT, H., De levensverzekering en de wettelijke gemeenschap, R.W., 1960-61, p. 1313

GRAULICH, P., Le régime transitoire, in Sept leçons sur la réforme des régimes matrimoniaux, Luik, 1977, 205 p. (p. 183)

GREGOIRE, M., Assurance-vie et droits des époux. Prérogatives et droits des parties, in LEDOUX, J.L. en RAUCENT, L. (ed.), Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, 2 delen, Louvain-la-Neuve, 1989, 682 p. (p. 315)

HAMBYE, J. en DE FAYS, P.E., Régimes matrimoniaux. La réforme de 1976, in Répertoire Notarial, Brussel, 1977, losbladig

HAYOIT DE TERMICOURT, R., La femme devant la loi civile, Leuven, 1938, 92 p.

HEENEN, J., Les parts dans les sociétés constituées intuitu personae et la communauté de biens entre les époux, noot onder Cass. 24 februari 1959, R.C.J.B., 1959, p. 267

HEYVAERT, A., Het overgangsrecht, de rommelzolder van de wet van 14 juli 1976 betreffende de wederzijdse rechten en verplichtingen van echtgenoten en de huwelijksvermogensstelsels, R.W., 1976-77, p. 961

HEYVAERT, A., Het overgangsrecht, de situatie na 27 september 1977, T.P.R., 1978, p. 591

KAISIN, H., Assurance-vie et récompense à la communauté, T. Vred., 1965, p. 241

Kluwer's Verzekeringshandboek, Deurne, 1981, losbladig

KLUYSKENS, A., Beginselen van Burgerlijk Recht, VII, Personen- en familierecht, Antwerpen, 1950, 782 p.

KLUYSKENS, A., Beginselen van Burgerlijk Recht, VIII, Het huwelijkscontract, Antwerpen, 1950, 532 p.

LAURENT, F., Principes de droit civil, XXI, Brussel, 1878, 580 p.

LEBEAU, B., La révocation de l'attribution du bénéfice de l'assurance sur la vie après acceptation, Bull. Ass. 1971, p. 351

LEDOUX, J.L., Assurance-vie et prêts hypothécaires, in LEDOUX, J.L. en RAUCENT, L. (ed.), Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, 2 delen, Louvain-la-Neuve, 1989, 682 p. (p. 163)

LEDOUX, J.L. en RAUCENT, L., Avant-propos, in LEDOUX, J.L. en RAUCENT, L. (ed.), Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, 2 delen, Louvain-la-Neuve, 1989, 682 p. (p. 5)

LE HON, M.A., Assurance sur la vie en droit belge. Le capital et les primes dans la succession, la communauté, la faillite, R.G.A.R., 1940, nr. 3166

LEJEUNE, M., De nieuwe wet op de huwelijksvermogensstelsels, Brugge, 1977, losbladig

LOCRE, J. G., Esprit du Code Napoléon tiré de la discussion, II, Parijs, 1805, 410 p.

LONFILS, E., Toestand van de gescheiden en van de uit de echt gescheiden echtgenote qua sociale zekerheid, B.T.S.Z., 1976, p. 173

MAHIEU, G., Divorce et séparation de corps, in Répertoire Notarial, Brussel, 1987, losbladig

MERGITS, B., Pensioenregeling ten voordele van de feitelijk, van tafel en bed en uit de echt gescheiden echtgenote, Rev. Trim. Dr. Fam., 1981, p. 435

MEULDERS-KLEIN, M.T., Rapport général de synthèse. Famille, droit et changement social dans les sociétés contemporaines, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, Travaux des VIII Journées d'études juridiques Jean Dabin organisées par le Centre de Droit de la famille les 25 - 26 mars 1976 à Woluwe-St-Lambert, Brussel, 1978, XV + 769 p. (p. 687)

MEULDERS-KLEIN, M.T., Famille, état et sécurité économique d'existence dans la tourmente, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, Brussel, 1988, 2 delen, XIX + 1095 p. (p. 1077)

MEURANT, M., Introduction à l'assurance-vie individuelle, in LEDOUX, J.L. en RAUCENT, L. (ed.), Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, 2 delen, Louvain-la-Neuve, 1989, 682 p. (p. 55)

MICHEL, H., Les parts et actions nominatives dépendant du patrimoine commun, J.T., 1987, p. 565

MICHEL, H., Parts sociales souscrites par un époux durant le régime, in RAUCENT, L. (ed.), Dix années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, Louvain-la-Neuve, 1987, 365 p. (p. 97)

MICHEL, H. en CARTUYVELS, B., Société unipersonnelle et régimes matrimoniaux, in MICHEL, H. (ed.), La S.P.R.L. unipersonnelle. Approche théorique et pratique, Brussel, 1988, VI + 689 p. (p. 349)

MORGENTHAL, L., Le divorce, la séparation de corps, la séparation de fait et le droit de la sécurité sociale, Ann. Dr. Liège, 1977, p. 419

MOURLON, FR., Répétitions écrites sur le premier examen du Code Napoléon, Parijs, 1854, 827 p.

NAUDTS, P., Draagwijdte van het artikel 74 van het K.B. van 21 december 1967 als de rechter gestatueerd heeft bij toepassing van de artikelen 218, 221 van het B.W.B. en art. 587 van het G.W.B. in het geval dat de echtgenoten in feite gescheiden zijn, B.T.S.Z., 1973, p. 1177

NUDELHOLE, S.J., Théorie des récompenses. Nécessaire corrélation entre l'enrichissement d'un patrimoine et l'appauvrissement d'un autre, noot onder Cass. 21 januari 1988, Rev. Trim. Dr. Fam., 1988, p. 577

Pandectes Belges, trefwoord: Assurances sur la vie

PANIER, CH., Le devoir de contribution aux charges du mariage, in RAUCENT, L. en VERWILGHEN, M. (ed.), Cinq années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, Louvain-la-Neuve, 1982, XXIII + 470 p. (p. 43)

PANIER, C., Le juge de paix et les accords entre époux dans le cadre de l'article 223 du code civil, noot onder Vred. Marchienne-au-Pont, 7 januari 1983, Rev. Trim. Dr. Fam., 1983, p. 288

PAUWELS, J.M., Rechten en plichten van gehuwden. Het primair huwelijksstelsel (art. 212-224 B.W.), Leuven, 1980, 225 p.

PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, Berlijn, 1985, 677 p. (p. 587)

PINTENS, W., De ontbinding van de huwelijksgemeenschap, in PINTENS, W. (ed.), Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap, Antwerpen, 1987, 201 p. (p. 15)

PINTENS, W., Echtscheiding door onderlinge toestemming, Met modellen van akten, Antwerpen, 1982, XXIX + 377 p.

PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht, Opstellen aangeboden aan Prof. A. De Bounge, Antwerpen, 1985, XIV + 250 p. (p. 137)

PUELINCKX-COENE, M., Sociale zekerheid en familierecht. Het vermogensstatuut van de feitelijk gescheiden echtgenoten, ex-echtgenoten en van concubinerenden. Enkele raakvlakken met het sociaal zekerheidsrecht, in INSTITUUT VOOR SOCIAAL RECHT K.U. LEUVEN (ed.), Raakvlakken tussen sociale zekerheid en andere rechtstakken, I, Sociale zekerheid en strafrecht, fiscaal recht, familierecht, arbeidsrecht, aansprakelijkheidsrecht, Brussel, 1979, 334 p. (p. 175)

RAUCENT, L., Le régime légal: nature, répartition des biens entre les trois patrimoines, gestion et dissolution, Ann. Dr. Louv., 1977, p. 146

RAUCENT, L., Quel droit patrimonial pour quelle famille?, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, Travaux des VIII Journées d'études juridiques Jean Dabin organisées par le Centre de Droit de la famille les 25 - 26 mars 1976 à Woluwe-St-Lambert, Brussel, 1978, XV + 769 p. (p. 226)

RAUCENT, L., Traité pratique des régimes matrimoniaux, I, Droit civil, Répertoire pratique du Droit belge, compl. deel VI, Brussel, 1985, 130 p.

RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Les régimes matrimoniaux (loi du 14 juillet 1976) et formules d'application, Leuven, 1976, VI + 402 p.; Louvain-la-Neuve, 1978, 602 p.

RAUCENT, L., Droit patrimonial de la famille. Régimes matrimoniaux, Louvain-la-Neuve, 1986, 374 p.

RAUCENT, L., Assurance-vie et libéralités, in LEDOUX, J.L. en RAUCENT, L. (ed.), Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, 2 delen, Louvain-la-Neuve, 1989, 682 p. (p. 269)

RAUCENT, L. en STAQUET, I., Examen de jurisprudence (1980-1987). Les libéralités et les successions, R.C.J.B., 1989, p.667

REMON, C., Donations et créances entre époux séparés de biens, in KONINKLIJKE FEDERATIE VAN BELGISCHE NOTARISSEN. FRANSTALIGE REGIONALE COMMISSIE (ed.), La pratique du partage judiciaire, Journée de recyclage organisée le 25 avril 1986, Brussel, 1987, VII + 228 p. (p. 75)

RENARD, CL., Séparation de biens et travail ménager, noot onder Cass. 22 april 1976, R.C.J.B., 1978, p. 130

RENARD, CL., Examen de jurisprudence (1939-1948). Personnes et biens, R.C.J.B., 1950, p. 150

RENARD, CL., DARVILLE-FINET, CH. en DE VILLE-SCHYNS, F., Examen de jurisprudence (1975-1981). Contrat de mariage et régimes matrimoniaux, R.C.J.B., 1983, p. 411

RENAULD, J., Droit patrimonial de la famille, I, Régimes matrimoniaux, Brussel, 1971, XI + 1022 p.

RENAULD, J. (bijgewerkt door STIENON, P.), Régimes matrimoniaux. Code Napoléon. Commentaire, in Répertoire Notarial, Brussel, 1976, losbladig

RENAULD, J., Rapport introductif, in Les régimes matrimoniaux. Travaux de la deuxième Journée d'études juridiques Jean Dabin, Brussel, 1966, XVI + 419 p. (p. 1)

RENCHON, J.L., L'application dans le temps de la loi du 14 juillet 1976, les dispositions transitoires, Ann. Dr. Louv., 1977, p. 9

RENCHON, J.L., Dispositions transitoires et modificatives, in La réforme des droits et devoirs respectifs des époux et des régimes matrimoniaux, Recyclage Jeune Barreau, Brussel, 1977, p. 357

RENCHON, J.L., L'incidence des règles de droit transitoire contenues dans la loi du 14 juillet 1976 sur différents problèmes concrets d'application dans le temps des dispositions relatives aux régimes matrimoniaux, in RAUCENT, L. en VERWILGHEN, M. (ed.), Cinq années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, Louvain-la-Neuve, 1981, XXIII + 470 p. (p. 127)

RENCHON, J.L., Les difficultés du droit transitoire relative à la revalorisation du montant des récompenses, in RAUCENT, L., Dix années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, Louvain-la-Neuve, 1987, 398 p. (p. 23)

Répertoire pratique de droit belge, trefwoord: Assurances terrestres (contrats particuliers)

Répertoire pratique du droit belge, trefwoord: Assurances terrestres (contrats usuels)

RIGAUX, F., Les personnes. Les relations familiales, Brussel, 1971, XXII + 899 p.

ROMMEL, G., L'article 223 du Code civil, in Mélanges offerts à Robert Pirson, Brussel, 1989, XVIII + 421 p. (p. 317)

RYCKMANS, G., L'individualisation des droits: un point de vue P.S.C., in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, Université des femmes, Brussel, 1988, 2 delen, p. 159

SALIEN, V., Het Pensioensparen, Brussel, s.d., 64 p.

SCHICKS, A. en VANISTERBEEK, A., Traité formulaire de la pratique notariale, V, Le droit civil, Livre IV: Des droits patrimoniaux dans leurs rapports avec la famille, Leuven, 1928, 846 p.

SENAEVE, P., Sociale zekerheid en familierecht. Behandeling van de verscheidene familierechtelijke situaties in het sociale zekerheidsrecht, in INSTITUUT VOOR SOCIAAL RECHT K.U. LEUVEN (ed.), Raakvlakken tussen sociale zekerheid en andere rechtstakken, I, Sociale zekerheid en strafrecht, fiscaal recht, familierecht, arbeidsrecht, aansprakelijkheidsrecht, Brussel, 1979, 334 p. (p. 115)

SENAEVE, P., Enkele beschouwingen over de verplichting tot bijdrage in de lasten van de huishouding en over de inkomstendelegatie, noot onder Cass. 19 september 1975, R.W., 1975-76, 1497

SENAEVE, P., Het gezin en het sociale zekerheidsrecht, R.W., 1981-82, 2265

SENAEVE, P., Alimentatie en ontvangstmachtiging bij feitelijke scheiding op basis van artikel 223 B.W., noot onder Cass. 22 februari 1986, R.W., 1986-87, p. 305

SIMOENS, D., Onderhoudsgeld en sociale zekerheid, T.S.R., 1981, p. 97

SIMOENS, D. en DOOGHE, G., Demografie: situatie, vooruitzichten en effecten op de sociale zekerheid, in INSTITUUT VOOR SOCIALE ZEKERHEID V.Z.W. (ed.), De actuele uitdagingen voor de sociale zekerheid, s.l., 1989, (herbeginnende nummering)

SIMON, Ch., L'article 1435 du Code Civil dans le droit transitoire, in Cinq années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux, Brussel, 1982, p. 178

SIMON, CH., noot onder Bergen, 14 december 1982, Rev. Rég. Dr., 1984, p. 34

SIMON, CH., Droit à la prestation assurée à l'échéance du contrat, in LEDOUX, J.L. en RAUCENT, L. (ed.), Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, Louvain-la-Neuve, 1989, 2 delen, 682 p. (p. 361)

SLUYTS, Ch., De eenpersoonsvennootschap vanuit het standpunt van het familiaal vermogensrecht, in BRAECKMANS, H. en WYMEERSCH, E. (ed.), De eenpersoonsvennootschap, Antwerpen, 1988, XI + 431 p. (p. 195)

SMEESTERS, B. en DE VIRON, G., Les incidences du divorce, de la séparation de corps et de la séparation de fait en matière de sécurité sociale, J.T.T., 1976, p. 77

SMET, M., De politieke haalbaarheid van een hervorming in België, in Sécurité sociale: individualisation des droits et transformation des droits dérivés, Université des femmes, Brussel, 1988, 2 delen, p. 101

STANDAERT, M., Huwelijksvermogensrecht en levensverzekering, noot onder Brussel, 28 mei 1985, R.W., 1985-86, 2561

STIENON, P., Libéralités entre époux. Gains de survie et avantages matrimoniaux, Brussel, 1973, 458 p.

SWENNEN, L., De onderhoudsplicht in het burgerlijk recht: algemene beginselen, in BAX, M. (ed.), Onderhoudsgeld, Brussel, 1978, 261 p. (p. 9)

TAYMANS, J.-F., Le contrat d'assurance-vie dans le contexte d'un régime de séparation des biens ou d'un ménage de fait, in LEDOUX, J.L. en RAUCENT, L. (ed.), Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, 2 delen, Louvain-la-Neuve, 1989, 682 p. (p. 415)

TAYMANS, J.F. m.m.v. VANHALEWYN, CH., Assurance-vie et divorce par consentement mutuel, Notarius, 1986, p. 163

TILLEMANS, D., De maatregelen aangaande het onderhoudsgeld, in SENAËVE, P. (ed.), Voorlopige maatregelen tussen echtgenoten (art. 223 B.W. en art. 1280 Ger. W.), Leuven, 1989, 392 p. (p. 121)

TORFS, N., Huwelijksvermogensrecht en brandverzekering, T. Not., 1985, p. 289

TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in PINTENS, W. (ed.), Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap, Antwerpen, 1987, 201 p. (p. 83)

TRAEST, G., CASMAN, H. en BOUCKAERT, F., Het nieuw huwelijksvermogensrecht. De wet van 14 juli 1976, T.P.R., 1976, p. 735

VAN BAEL, J., De invoering van artikel 1401, sub 5 B.W. en de BVBA, R.W., 1987-88, p. 566

VANBEYLEN, K., De uitkering van een kapitaal ten gevolge van een arbeidsongeval, tijdens de echtscheidingsprocedure, noot onder Voorz. Kortijk, 23 september 1988, T. Not., 1989, p. 52

VAN BUGGENHOUT, B., Individualisering en gezinsmodalisering in de sociale zekerheid, in INSTITUUT VOOR SOCIALE ZEKERHEID V.Z.W. (ed.), De actuele uitdagingen voor de sociale zekerheid, s.l., 1989, (herbeginnende nummering)

VANDEN AVYLE, G., Le Guide social permanent, Brussel, s.d., losbladig

VAN DEN BERGHE, L., Nieuwe formules inzake private levensverzekering, in COUSY, H. en CLAASSENS, H. (ed.), Pensioenvoorzieningen en private verzekering, zesde Leuvense verzekeringsdagen, Antwerpen, 1989, 233 p. (p. 161)

VAN DEN EYNDE, P., Assurance-vie et droit successoral, in LEDOUX, J.L. en RAUCENT, L. (ed.), Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, 2 delen, Louvain-la-Neuve, 1989, 682 p. (p. 281)

VANDEPUTTE, R., Inleiding tot het verzekeringsrecht, in DILLEMANS, R. en VAN GERVEN, W. (ed.), Beginnelsen van Belgisch privaatrecht, Antwerpen, 1983, XIV + 377 p.

VAN EECKHOUT, W., Le droit des assurances terrestres. Traité théorique et pratique, Brussel, 1933, IX + 560 p.

VAN EECKHOUTTE, W., Het personen- en familierechtelijk statuut in het sociale zekerheidsrecht, Antwerpen, 1986, XXXV + 558 p.

VAN EECKHOUTTE, W., Huwelijk, feitelijke scheiding, echtscheiding, concubinaat en sociaal recht, T.P.R., 1987, p. 319

VAN GOMPEL, R., L'assurance sur la vie dans la vie d'aujourd'hui, in LEDOUX, J.L. en RAUCENT, L. (ed.), Droit notarial de l'assurance-vie. Aspects patrimoniaux. Aspects fiscaux, 2 delen, Louvain-la-Neuve, 1989, 682 p. (p. 11)

VAN LANGENDONCK, J., Handboek sociaal zekerheidsrecht, Antwerpen, 1988, VII + 664 p.

VAN LANGENDONCK, J., De rechtspraak over sociale zekerheid in het eerste werkingsjaar van de arbeidsgerechten, B.T.S.Z., 1972, p. 1235

VAN LOOK, M., De wet van 1 juli 1974 : doorbraak van de schuldloze echtscheiding, R.W., 1974-75, 961

VAN OVERLOOP, H. en MEERT, B., Pensioensparen, Verslag gemaakt voor de Antwerpse Conferentie van notarissen, 22 p.

VAN TIGGELEN, G., Assurance-vie et régimes matrimoniaux, Bull. Ass. 1974, p. 5; p. 225

VERWILGHEN, M. en BEGUIN, E., Chronique de jurisprudence 1977-1984 sur les régimes matrimoniaux. Le régime primaire, J.T., 1986, p. 377

VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1960-1964). Personnes et biens, R.C.J.B., 1965, p. 421

VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1965-1969), Personnes, R.C.J.B., 1970, p. 393

VIEUJEAN, E., Droits et devoirs des époux, T.P.R., 1975, p. 55

VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1970-1975). Personnes, R.C.J.B., 1978, p. 281

VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1976-1983). Personnes, II, Relations familiales, R.C.J.B., 1986, p. 527

VIEUJEAN, E., Examen de jurisprudence (1976-1983). Les personnes. Relations familiales, R.C.J.B., 1989, p. 221

WETS, G., L'assurance (sur la vie) des maris et des parents, Bull. Ass., 1958, p. 493

WEYTS, L., Enkele praktische aanwijzingen en bedenkingen m.b.t. de overgangsbepalingen van het nieuw huwelijksvermogensrecht, R.W., 1976-77, p. 941

WEYTS, L., Opties te nemen door echtgenoten gehuwd voor de inwerkingtreding van de nieuwe wet op het familiaal vermogensrecht t.a.v. hun vroeger regime, T. Not., 1977, p. 1

WOUSSEN, E., Assurances de personnes contractées pour ou par des époux mariés sous le régime matrimonial légal, Rec. Gén. Enr. Not., 1988, p. 145

X., noot onder Rb. Leuven 13 maart 1978, Rec. Gén. Enr. Not. 1978, p. 426

X., Pensioensparen, De fiscale koerier, s.d., 1987, nr. 1

X., Het rustpensioen van de uit de echt gescheiden echtgenote in de regeling voor werknemers, B.T.S.Z., 1979, p. 227

Canada

CANADA PENSION PLAN ADVISORY COMMITTEE, Participation of housewives in the Canada Pension Plan, Ottawa, 1974

Canadian Employment Benefits and Pension Guide Reports, Ontario, s.l., losbladig

COLLINS, K., Women and Pensions, The Canadian Council on Social Development, s.l., 1978

DULUDE, L., Pension Reform with women in mind, The Canadian Advisory Council on the Status of Women, s.l., 1981

EICHENHOFER, E., Sozialrecht Kanadas, Studien aus dem Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Sozialrecht, I, Baden-Baden, 1984, 215 p.

HERING, W., Die problematik des Versorgungsausgleichs im kanadischen Familien- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H. (ed.), Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, Berlin, 1985, 677 p. (p. 519)

KRONBY, M.C., Canadian Family Law, Ontario, 1983, 214 p.

McKIE, D.C., PRENTICE, B. en REED, P., Divorce: Law and the Family in Canada, Minister of Supply and Services, Ottawa, 1983

Mc LEOD, J. G., Introduction to family Law, Toronto, s.d., XX + 159 p.

MAHOUD HUDDART, C., Property division on marriage breakdown in the Common Law Provinces, in DOERR, A. en CARRIER, M. (ed.), Women and the Constitution, The Canadian Advisory Council on the Status of Women, s.l.n.d.

OUELLETTE, M., Droit de la famille, Montréal, 1984, 509 p.

PALTIEL, F.L., Frauen und Renten in Kanada, Internationale Revue für soziale Sicherheit, 1982, p. 362

Pensions today and tomorrow. An Ontario Economic Council position paper, s.l., 1983

PESANDO, J.E. en REA, S.A., Public and private pensions in Canada: an economic analysis, Toronto, 1977, 185 p.

Rapport du groupe de travail parlementaire sur la réforme des pensions, Chambre des Communes (Canada), s.l., 1980, 1981, 1982 en 1983

Report of the Royal Commission on the Status of Women, Information Canada, Ottawa 1970

Report for the Interprovincial conference of Ministers responsible for social services. The income security system in Canada, s.l., 1980

Social Security in Canada, Information Canada, Ottawa, 1974, 90 p.

STATUS OF WOMEN CANADA, Pension reform in Canada. The dilemma for women, Seminarie Wenen 15 - 19 oktober 1984, s.l.n.d.

STEEL, F.M., Recent family law developments in Manitoba, Manitoba Law Journal, vol. 13, p. 323

STEINMEYER, H.D., Der Versorgungsausgleich in Kanada, FamRZ, 1982, p. 335

STEINMEYER, H.D., Die Problematik des Versorgungsausgleichsrechts im kanadischen Sozialrecht und Sozial-Kollisionsrecht, in ZACHER, H. (ed.), Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, Berlin, 1985, 677 p. (p. 557)

THE CANADIAN ADVISORY COUNCIL ON THE STATUS OF WOMEN, Recommendation concerning the inclusion of housewives in the Canada Pension Plan, Ottawa, 1975

The Canadian Advisory Council on the status of women, The Royal Commission Report. Ten years later, Ottawa, 1979

X, Kanada. Änderungen des Rentensystems von Kanada und des Programms für Alterssicherung, Internationale Revue für soziale Sicherheit, 1978, p. 373

Duitsland

ADLERSTEIN, W. en WAGENITZ, T., Nachehelicher Unterhalt und Versorgungsausgleich in den neuen Bundesländern, FamRZ, 1990, p. 1300

ALBERS, W., Überlegungen zur sozialen Sicherung der Frau, Sozialer Fortschritt, 1971, p. 265

ALBERS, W., Die soziale Sicherung der Frau im Alter, in GITTER, W. (ed.), Im Dienst des Sozialrechts: Festschrift für Georg Wannagat zum 65. Geburtstag, Keulen, 1981 (p. 1)

A.M., Das CDU-Projekt "Partnerrente", Die Angestelltenversicherung, 1975, p. 25

AMBROCK, E., Ehe- und Ehescheidung, Kommentar zu den Vorschriften des materiellen Rechts (BGB, EheG, RVO) und des Verfahrensrechts (GVG, ZPO, FGG) Berlin, 1977, XX + 681 p.

ANDRES, K., Empfiehlt es sich, die gesetzlichen Vorschriften über die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau während und nach der Ehe, insbesondere im Fall der Scheidung zu ändern? Diskussion, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, München, 1968, deel II, O, p. 117

BADURA, P., Eigentumsordnung, in DEUTSCHER SOZIALGERICHTSVERBAND (ed.), Sozialrechtsprechung. Verantwortung für den sozialen Rechtsstaat. Festschrift zum 25-jährigen Bestehen des Bundessozialgerichts, Keulen, 1979, 2 delen, 1273 p. (p. 673)

BASTIAN, G., ROTH-STIELOW, K. en SCHMEIDUCH, D., 1. EheRG, Das neue Ehe- und Scheidungsrecht, Stuttgart, 1978, XVI + 872 p.

BECKER, F., Versorgungsausgleichs-Verträge, Königstein, 1983, 400 p.

BEITZKE, G., Familienrecht, Wenen, 1983, XII + 356 p.

BEITZKE, G., Gleichberechtigung und Familienrechtsreform, Juristenzeitung, 1952, p. 744

BELCHAUS, G., Der Versorgungsausgleich nach dem Entwurf eines Ersten Gesetzes zur Reform des Ehe- und Familienrechts, FamRZ, 1973, p. 341

BERG, W., Zur Rechtsprechung der BSG auf dem Gebiete der Eigentumsgarantie sozialrechtlicher Positionen, in Sozialenquôte und Sozialrecht. Festschrift für Walter Bogs, Wiesbaden, 1967, 228 p. (p. 13)

BERGERFURHT, B., Scheidungsantrag nach Ausschluss des Versorgungsausgleichs, Zur Problematik des § 1408 II S 2 BGB, FamRZ, 1977, p. 440

BERGNER, L., Rentenauskünfte, Rentenschätzung und Parteivereinbarungen über den Versorgungsausgleich, N.J.W., 1977, p. 1748

BERGNER, L., Inwieweit sind Vereinbarungen über den Versorgungsausgleich nach § 1587 O BGB - über den Rahmen des § 1587 b I BGB hinaus - zulässig?, FamRZ, 1979, p. 993

BERGNER, L., ERDMENGER, R., FEHN, F.-M., KALTENBACH, H. en KOLB, R., Kommentar zum Recht der gesetzlichen Rentenversicherung, Weinheim, s.d., losbladig

BLEY, H., Sozialrecht, Juristische Lernbücher, Frankfurt a. M., 1988, 425 p.

BOGS, W. en LENZ-FUCHS, R., Verslag van de discussie, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, München, 1968, deel II, O, p. 60

BOKELOH, A., Die soziale Sicherung der Frau im Rentenrecht, Sankt Augustin, 1982

BORTH, H., Versorgungsausgleich in anwaltschaftlicher und familiengerichtlicher Praxis, Frankfurt am Main, 1983, XXI + 328 p.

BOSCH, F.W., Entwicklungslinien des Familienrechts in den Jahren 1947 bis 1987, NJW, 1987, p. 2617

BRACKMANN, K., Handbuch der Sozialversicherung, Sankt Augustin, s.d., losbladig

BRANDMULLER, G., Künstler sozialversicherungsgesetz (KSVG). Kommentar, Percha am Starnberger See, s.d., losbladig

BUDENBENDER, U., Betriebsrenten und Versorgungsausgleich, FamRZ, 1986, p. 853

BURGLE, H., Die Stellungnahme des Bundesrats zum Entwurf 1973 eines Ersten Gesetzes zur Reform des Ehe- und Familienrechts, FamRZ, 1973, p. 508

BURGLE, H., Zum Versorgungsausgleich bei Scheidungen mit Auslandberührung, FamRZ, 1978, p. 388

DIECKMANN, A., Unterhalts- und versorgungsrechtliche Betrachtungen zur Reform des Scheidungsrechts, in Festschrift für F.W. BOSCH zum 65. Geburtstag, Bielefeld, 1976, XV + 1071 p. (p. 119)

DIECKMANN, A., Fragwürdige Begründungen im Streit um die Verfassungsmässigkeit des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1979, p. 1033

DIECKMANN, A., Zum Urteil des Bundesverfassungsgerichts vom 28/2/1980 (FamRZ, 1980, 326) betreffende den Versorgungsausgleich, FamRZ, 1980, p. 965

DIEMER, H.-W., Sozialrechtliche Anwartschaften und Eigentumsschutz des Artikel 14 GG, Vierteljahresschrift für Sozialrecht, 1982, p. 326

DOETSCH, W., Handbuch zum Sozialrecht, s.l.n.d., losbladig

DÖLLE, H., Die Gleichberechtigung von Mann und Frau im Familienrecht, Juristenzeitung, 1953, p. 353

DORR, C., Zum Versorgungsausgleichsverfahren, Einige verfahrensrechtliche Bemerkungen auf Grund des Gesetzes über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs (Versorg.Ausgl.MassnG.), FamRZ, 1987, p. 1093

DRÄGER, W., Auffassungen der Arbeitgeber zur Neuordnung der Hinterbliebenenversorgung und der sozialen Sicherung der Frau, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 346

ECKERT, H.-G., Verfallbare Anrechte im Versorgungsausgleich, N.J.W., 1978, p. 2084

ECKERT, H.-G., Das Versicherungsfallprinzip beim öffentlichrechtlichen Versorgungsausgleich, N.J.W., 1979, p. 753

EICHENHOFER, E., Der verfassungsrechtliche Schutz von sozialversicherungsrechtlichen Anrechten in der Bundesrepublik Deutschland, Italien und den USA, Zeitschrift für ausländisches und internationales Arbeits- und Sozialrecht, 1988, p. 239

EISENECKER, H. G., Versorgungsausgleich und Privatversicherungsrecht, Karlsruhe, 1983, XXVI + 341 p.

ELLGER, W., Zum Verfahren der Realteilung in der privaten Rentenversicherung, FamRZ, 1986, p. 513

ELLGER, W. en GLOCKNER, R., Zur Berücksichtigung der Dynamik von Versorgungsanrechten im Versorgungsausgleich nach der geänderten Barwert-Verordnung, FamRZ, 1984, p. 733

ERLENKAMPER, A., Sozialrecht, Leitfaden für die Praxis, Keulen, 1988, XVI + 764 p.

FASSBENDER, P.O., Betriebliche Altersversorgung und Versorgungsausgleich, Bochum, 1982, 152 p.

FIRSCHING, K., Handbuch der Rechtspraxis, V, Familienrecht, München, 1979, XXI + 794 p.

FREIMUTH; JANSEN; KURTENBACH; SIEKMANN en WOLF, Der Diskussionsentwurf eines Gesetzes über die Neuregelung des Rechts der Ehescheidung und der Scheidungsfolgen, FamRZ, 1970, p. 431

FRELS, H., Rechtsfragen bei der Realteilung von privaten Lebensversicherungsverträgen im Versorgungsausgleich, Versicherungsrecht, 1983, p. 112

FRIEDERICI, P., Versicherungsverträge im Versorgungsausgleich, N.J.W., 1979, p. 2550

FRIEDERICI, P., Das Ergänzungsgesetz zum Versorgungsausgleich, N.J.W., 1983, p. 785

FRIEDERICI, P., Die "Dynamik" als Bewertungskriterium im Versorgungsausgleich, NJW, 1986, p. 689

FUCHS, A., Perspektiven der sozialen Sicherung der Frau, in SCHENKE, K. (ed.), Alterssicherung als Aufgabe für Wissenschaft und Politik, Helmut Meinhold zum 65. Geburtstag, Stuttgart, 1980, (p. 486)

GAUL, H.F., Die Unwirksamkeit des Ehevertrags über den Versorgungsausgleich infolge der "Rückschlagsperre" des § 1408 II 2 B.G.B., FamRZ, 1981, p. 1134

GERNHUBER, J., Lehrbuch des Familienrechts, München, 1980, XXII + 1146 p.

GIESEN, D., Gleichberechtigungspostulat und Familienschutz im Erwerbsleben, in HABSCHIED, W. (ed.), Festschrift für F.W. Bosch zum 65. Geburtstag, Bielefeld, 1976, XV + 1071 p. (p. 309)

GISSLER, H., Partnerrente: Entgegnung auf die 13 Thesen von Helmut Kaltenbach, Die Angestelltenversicherung, 1975, p. 305

GITTER, W., Welche rechtlichen Maßnahmen sind vordringlich, um die tatsächliche Gleichstellung der Frauen mit den Männern im Arbeitsleben zu gewährleisten? Sozialrechtliches Teilgutachten, in Verhandlungen des fünfzigsten Deutschen Juristentages, München, 1974, D, p. 148

GITTER, W., Möglichkeiten der Fortentwicklung des Rechts der sozialen Sicherheit zwischen Anpassungszwang und Bestandsschutz, in STÖBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, Keulen, 1986, XI + 222 p. (p. 101)

GITTER, W., Sozialrecht, Juristische Kurz-Lehrbücher, 1986, XI + 292 p.

GITTER, W. en HOFFMANN, M., Privatversicherung und Versorgungsausgleich, in SANDROCK, O. (ed.), Festschrift für Günther Beitzke zum 70. Geburtstag am 26. April 1979, Berlin, 1979, XII + 1129 p. (p. 937)

GLOCKNER, R., Berechnung des Versorgungsausgleichs unter Einbeziehung der neuen Ausgleichsbestimmungen, FamRZ, 1987, p. 328

GLOCKNER, R., Die betriebliche Altersversorgung beim Versorgungsausgleich, FamRZ, 1988, p. 777

GLÜCKLICH, H.W., Verslag van de discussie, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, München, 1968, deel II, O, p. 41

GÖPPINGER, H., Vereinbarungen anlässlich der Ehescheidung, München, 1982, 367 p.

GRAF, J.P., Dispositionsbefugnisse im Rahmen einer ehevertraglichen Vereinbarung gem. § 1408 Abs 2 BGB, Pfaffenweiler, 1985, XIX + 199 p.

GRÜNER, H., DALICHAU, G., PODLECH, A. en PROCHNOW, H., Sozialgesetzbuch (SGB). Kommentar, s.l.n.d., losbladig

GUTDEUTSCH, W. en LARDSCHNEIDER, U., Probleme der neuen Ausgleichsformen des Gesetzes zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1983, p. 845

HAENSEL, W., Zusatzversorgung und soziale Rentenversicherung, in Sozialrecht und Sozialpolitik. Festschrift für Kurt Jantz, zum 60. Geburtstag, Stuttgart, 1968, VII + 212 p. (p. 93)

HAHNE, M.M., Die Abänderung rechtskräftiger Versorgungsausgleichsentscheidungen gemäss § 10 a VAHRG n. F., FamRZ, 1987, p. 217

HAHNE, M.M., Die Abänderung von Altfällen, Zu den Übergangsvorschriften des Art. 4 §§ 1 und 2 des Gesetzes über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs (VersorgAusglMG), FamRZ, 1987, p. 429

HAHNE, M.M. en GLOCKNER, R., Das Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1983, p. 221

HAMPEL, H., Zu den geplanten gesetzgeberischen Massnahmen auf dem Gebiet der Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 218

HAUSER, R., Die Modelle der Teilhalbe. Probleme und Ergebnisse, in HELBERGER, Ch. en ROLF, G. (ed.), Die Gleichstellung von Mann und Frau in der Alterssicherung, Frankfurt a. Main, 1982, 291 p. (p. 216)

HAUTMANN, G., Die Zusatzversorgung im öffentlichen Dienst und ihre Rechtsverhältnisse, s.l., 1984, XX + 315 p.

HAVERKATE, G., Eigentumsschutz und Weiterentwicklung im Recht der sozialen Sicherheit, in STOBBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, Keulen, 1986, XI + 222 p. (p. 108)

HEINZE, M., Möglichkeiten der Fortentwicklung des Rechts der Sozialen Sicherheit zwischen Anpassungszwang und Bestandsschutz, in STOBBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, Keulen, 1986, XI + 222 p. (p. 114)

HEINZE, M., Die Selbständigen in der Sozialversicherung (einschliesslich Sozialversicherung der Handwerker und der Landwirte, in Sozialrechtsprechung. Verantwortung für den sozialen Rechtsstaat. Festschrift zum 25 jährigen Bestehen des Bundessozialgerichts, Keulen, 1979, 475 p. (p. 345 p.)

HELD, P., Reform des Scheidungsrechts, FamRZ, 1970, p. 509

HELD, P., Die Stellungnahme des Bundesrates zur Reform des Eherechts, FamRZ, 1971, p. 490

HESSE, G.M., Rentenanwartschaftssplitting. 13 Thesen überzeugen nicht, Die Angestelltenversicherung, 1975, p. 253

HERMANN, CH., Gleichstellung der Frau und Rentenrecht : zur bevorstehenden Reform der Alterssicherung, Berlin, 1984, 435 p.

HILFER, W., Das system sozialer Alterssicherung in der Bundesrepublik Deutschland. Juristische Anspruch und soziale Wirklichkeit, Keulen, 1982, XXII + 384 p.

HOBER, R.J., Versorgungsvermögen in der Vermögensverteilung, Tübingen, 1981

HOFER, R., Gesetz zur Verbesserung der betrieblichen Altersversorgung, München, 1976, XXXII + 887 p.

HOFFMANN, M., Der vollständige Ausschluss des Versorgungsausgleichs durch einen Ehevertrag, N.J.W., 1977, p. 235

HOPPENZ, R., Zum isolierten Versorgungsausgleichsverfahren, FamRZ, 1987, p. 425

IGL, G., Diskussionsbericht, in ZACHER, H. (ed.), Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, Berlin, 1985, 677 p. (p. 610)

JAYME, E., Claudia Nolte-Schwartz, Der Versorgungsausgleich in Fällen mit Auslandsberührung, FamRZ, 1986, p. 329

JOHANNSEN, K.H. en HENRICH, D., Eherecht. Scheidung. Trennung. Folgen. Kommentar (bijgewerkt door HAHNE, M.M.), München, 1987, XXIII + 1310 p.

KALTENBACH, H., Rentenanwartschaftssplitting. Kein Weg zur eigenständigen sozialen Sicherung der Frau. 13 Thesen, Die Angestelltenversicherung, 1975, p. 213

KATZENSTEIN, D., Der gegenwärtige Stand der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts zum Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, in Festschrift für Otto Rachof zum 70. Geburtstag, München, 1984, VIII + 390 p. (p. 63)

KATZENSTEIN, D., Aspekte einer zukünftigen Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts zum Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, in FÜRST, W. (ed.), Festschrift für Wolfgang Zeidler, Berlin, 1987 (p. 645)

KATZENSTEIN, D., Verfassungsrechtlicher Schutz der Rentenansprüche, nach dem gegenwärtigen Stand der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts, Deutsche Rentenversicherung, 1982, p. 177

KATZENSTEIN, D., Das Sozialrecht in der neueren Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts, Vierteljahresschrift für Sozialrecht, 1982, p. 167

KAUFMANN, F.-X., Der Schutz der Vermögensrechte des Bürgers gegenüber dem Staat aus soziologischer Sicht, in Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrertagung Bielefeld, Schriftenreihe des Deutschen Sozialrechtsverbandes, deel XXIII, Wiesbaden, 1982, 242 p. (p. 132)

KEMNADE, G., Reform oder Korrektur des Versorgungsausgleichs?, FamRZ, 1985, p. 889

KLEIN, M., Die Bestimmung des Anteils der auszugleichenden Versorgung bei Zusammentreffen von Beamtenversorgung und Altersruhegeld, FamRZ, 1982, p. 669

KÖBL, U., Der Versorgungsausgleich. Ordnungsauftrag und Rollenverteilung von Familienrecht und Sozialrecht, in ZACHER, H. (ed.), Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, Berlin, 1985, 677 p. (p. 47)

KOLB, R., Ist das Erste Eherechtsreformgesetz verfassungsgerecht? Verfassungsrechtliche Überlegungen zum Versorgungsausgleich, in Grundlagen der Sozialversicherung. Festschrift für Kurt Brackmann zum 65. Geburtstag, Sankt Augustin, 1977, 382 p.

KOLB, R., Vergleich der Alterssicherungssysteme für Selbständige, in SACHVERSTANDIGENKOMMISSION ALTERSSICHERUNGSSYSTEME (ed.), Vergleich der Alterssicherungssysteme und Empfehlungen der Kommission. Gutachten der Sachverständigenkommission vom 19. November 1983, s.l., 1983, 192 p. (p. 85)

KOLB, R., Altershilfe für Landwirte, in SACHVERSTANDIGENKOMMISSION ALTERSSICHERUNGSSYSTEME (ed.), Darstellung der Alterssicherungssysteme und der Besteuerung von Alterseinkommen. Gutachten der Sachverständigenkommission vom 19. November 1983, Stuttgart, 1983, 538 p. (p. 283)

KOLB, R.,/ Berufsständige Versorgung, in SACHVERSTÄNDIGENKOMMISSION ALTERSSICHERUNGSSYSTEME (ed.), Darstellung der Alterssicherungssysteme und der Besteuerung von Alterseinkommen. Gutachten der Sachverständigenkommission vom 19. November 1983, Stuttgart, 1983, 538 p. (p. 351)

KOUTSES, I., Die Dispositionsnormen beim Versorgungsausgleich, Bochum, 1983, XIV + 147 p.

KRASNEY, O.E., Der sozialrechtliche Schutz der nicht berufstätigen Frau, Vierteljahresschrift für Sozialrecht, 1974, p. 127

KRAUSE, P., Zum Urteil des Bundesverfassungsgerichts vom 28/2/1980 (FamRZ, 1980, 326) betr. den Versorgungsausgleich, FamRZ, 1980, p. 534

KRAUSE, P., Die Fortentwicklung des Rechts der sozialen Sicherheit zwischen Anpassungszwang und Bestandsschutz, in STÖBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, Keulen, 1986, XI + 222 p. (p. 122)

KRUPP, H.J., Frauen-Erwerbstätigkeit und Ziele der Alterssicherung, in SCHENKE, K. en SCHMÄHL, W. (ed.), Alterssicherung als Aufgabe für Wissenschaft und Politik. Helmut Meinhold zum 65. Geburtstag, Stuttgart, 1980, (p. 501)

KRUPP, H.J., Das Modell der voll eigenständigen sozialen Sicherung der Frau - Probleme und Ergebnisse, in HELBERGER, Ch. en ROLF, G. (ed.), Die Gleichstellung von Mann und Frau in der Alterssicherung, Frankfurt a. Main, 1982, 291 p. (p. 173)

KRUPP, H.J., Modelle der eigenständigen Sicherung der Frau als Alternative zu den Vorstellungen der Sachverständigenkommission für die Neuordnung der Hinterbliebenenregelung und die soziale Sicherung der Frau, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 329

KÜBLER, F., Die differenziertheit sozialrechtlicher Positionen und der Anspruch der Eigentumsgarantie aus privatrechtlicher Sicht, in Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrtagung Bielefeld, Schriftenreihe des Deutschen Sozialrechtsverbandes, XXIII, Wiesbaden, 1982, 242 p. (p. 213)

LANG, R., Was wird aus dem Versorgungsausgleich?, FamRZ, 1984, p. 317

LANGE, H., Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, VI, Familienrecht, Stuttgart, 1981, LXXIX + 1894 p.

LANGE, H., Die Folgen des Ehescheidung im Entwurf eines Ersten Gesetzes zur Reform des Ehe- und Familienrechts (1. EheRG), FamRZ, 1972, p. 225

LANGENFELD, G., Handbuch der Eheverträge und Scheidungsvereinbarungen, München, 1984, XXI + 218 p.

LANGENFELD, G., Vereinbarungen über den Versorgungsausgleich in der Praxis, N.J.W., 1978, p. 1503

LANGENFELD, G., Ehevertragsgestaltung nach Ehetypen, FamRZ, 1987, p. 9

LANGKEIT, H., Empfiehlt es sich, die gesetzlichen Vorschriften über die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau während und nach der Ehe, insbesondere im Fall der Scheidung zu ändern?, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, 1968, deel 1, F, p. 7

LAUDOR, F., Der Versorgungsausgleich und die Entwicklung von Rentenanwartschaften nach Rechtshängigkeit des Scheidungsantrages, N.J.W., 1977, p. 141

LEISNER, W., Eigentum als Existenzsicherung. Das "Soziale Eigentum" in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts, in Rechtsstaat, Kirche, Sinnverantwortung. Festschrift für Klaus Obermayer, München, 1986, XI + 352 p. (p. 65)

LENZ-FUCHS, R., Verslag van de discussie, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, München, 1968, deel II, O, p. 41

LUDWIG, F., Die soziale Sicherung der Frau aus der Sicht der Frauenenquete und der Sozialenquete, Bundesarbeitsblatt, 1967, p. 7

MAIER, K., Die soziale Sicherung der Frau in ihrer künftigen Ausgestaltung, Die Sozialgerichtsbarkeit, 1980, p. 265

MAIER, K. en HERRMANN, T., Die Korrektur des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1980, p. 11

MEYDAM, J., Eigentumsschutz und sozialer Ausgleich in der Sozialversicherung, Frankfurt a. Main, 1973, 123 p.

MICHAELIS, K., Berücksichtigung von Rechtsänderungen bei der Bewertung von Anwartschaften der gesetzlichen Rentenversicherung im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1985, p. 550

MULLER, W., Verfassungswidrigkeit des Versorgungsausgleichs bei "Altehen"?, N.J.W., 1977, p. 1745

MULLER, W., Zwischenbilanz zum Versorgungsausgleich, N.J.W., 1978, p. 2273

MÜLLER-FREIENFELS, W., Kernfragen des Gleichberechtigungsgesetzes, Juristenzeitung, 1957, p. 685

MUNCHENER KOMMENTAR ZUM BÜRGERLICHEN GESETZBUCH, REB-MANN, K. (red.), V, Familienrecht, Wenen, 1978, X + 2179 p.

NAEGELE, W., Der Versorgungsausgleich : Grundlagen, Probleme, Dispositionsmöglichkeiten, Freiburg im Breisgau, 1984, 205 p.

NOELL, K., Die Altershilfe für Landwirte, Berlin, 1983, 573 p.

OSSENBÜHL, F., Der Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts. Eine Zwischenbilanz, in FÜRST, W. (ed.), Festschrift für Wolfgang Zeidler, Berlin, 1987, (p. 625)

PALANDT, O., Bürgerliches Gesetzbuch, München, 1989, XLIII + 2685 p.

PAULSDORFF, J., Verslag van de discussie, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, München, 1968, deel II, O, p. 107

PAPIER, H.J., Die Differenziertheit sozialrechtlicher Positionen und der Anspruch der Eigentumsgarantie, in Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrtagung Bielefeld, Schriftenreihe des Deutschen Sozialrechtverbandes, XXIII, Wiesbaden, 1982, 242 p. (p. 193)

PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht. Opstellen aangeboden aan Prof A. De Boungne, Antwerpen, 1985, XIV + 250 p. (p. 137)

PLAGEMANN, H., Nochmals : Vertragliche Gestaltung des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1977, p. 844

PLAGEMANN, J. en PLAGEMANN, H., Der Versorgungsausgleich bei Sachverhalten mit Auslandberührung, NJW, 1977, p. 1989

PLANKEN, H., Die soziale Sicherung der nicht-erwerbstätigen Frau, s.l., 1961

PFAFF, A., Erwerbsverhalten von Männern und Frauen im Lebenszyklus als Determinanten der Alterssicherung, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 288

RAMM, Th., Gleichberechtigung und Hausfrauenehe, Juristenzeitung, 1968, p. 41; p. 90

RAMM, Th., Der Funktionswandel der Ehe und das Recht, Juristenzeitung, 1975, p. 506

REIHE ALTERNATIVKOMMENTARE (bewerkt door DERLEDER, P.), Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Deel 5, Familienrecht, Neuwied, 1981, XXX + 1083 p.

REINARTZ, B., Vertragliche Gestaltung des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1977, p. 81

RISCHE, H. en TERWEY, F.J., Verfassungsrechtliche Vorgaben für die Gestaltung des Rechts der gesetzliche Rentenversicherung, Deutsche Rentenversicherung, 1983, p. 278

ROHDE, A., Vertraglicher Ausschluss des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1979, p. 1763

ROHWER-KAHLMANN, Die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau in der Industriegesellschaft, Zeitschrift für Sozialreform, 1970, p. 389

ROLLAND, W., Gesetz sur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich HRG - Kommentar, Darmstadt, 1983, XII + 77 p.

RÜFNER, W., Eigentumsschutz sozialversicherungsrechtlicher Positionen, in STOBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, Keulen, 1986, XI + 222 p. (p. 157)

RÜFNER, W., Die Differenziertheit sozialrechtlicher Positionen und der Anspruch der Eigentumsgarantie, in Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrtagung Bielefeld, Schriftenreihe des Deutschen Sozialrechtsverbandes, XXIII, Wiesbaden, 1982, 242 p.

RULAND, F., Der Versorgungsausgleich, N.J.W., 1976, p. 1713

RULAND, F., Das Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, NJW, 1987, p. 345

SCHEFFLER, E., Verslag van de discussie, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, München, 1968, deel II, O, p. 113

SCHIECKEL, H., Verslag van de discussie, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, München, 1968, deel II, O, p. 84

SCHMÄHL, W., Alterssicherung von Frauen und die langfristig finanzielle Entwicklung der Rentenversicherung, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 306

SCHMEIDUCH, D., Zum Versorgungsausgleich, wenn der Ausgleichsberechtigte Ehegatte bereits eine Versichertenrente aus der gesetzlichen Rentenversicherung bezieht, FamRZ, 1977, p. 773

SCHMEIDUCH, D., Können die Ehegatten im Verfahren über den Versorgungsausgleich im Rahmen des § 1587 O BGB vereinbaren, dass das Familiengericht mehr Anwartschaften aus der gesetzlichen Rentenversicherung überträgt, als § 1587 b Abs. I BGB vorschreibt?, FamRZ, 1979, p. 762

SCHMEIDUCH, D., Die Berechnung von Anwartschaften der gesetzlichen Rentenversicherung nach dem In-Prinzip im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1983, p. 119

SCHMEIDUCH, D., Die Bezugsgrösse als Grenzwert im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1987, p. 25

SCHNEIDER, H. P., Zusatzversorgung der Arbeitnehmer im öffentlichen Dienst, in, SACHVERSTÄNDIGENKOMMISSION ALTERSSICHERUNGSSYSTEME (ed.), Darstellung der Alterssicherungssysteme und der Besteuerung von Alterseinkommen. Gutachten der Sachverständigenkommission vom 19. November 1983, Stuttgart, 1983, 538 p., (p. 207)

SCHNEIDER, H., Der verfassungsrechtliche Schutz von Renten der Sozialversicherung, in STÖBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, Keulen, 1986, XI + 222 p. (p. 150)

SCHRADER, W., Vorschläge für die Gestaltung einer Hausfrauenversicherung, Zeitschrift für Sozialreform, 1970, p. 405

SCHULTE, B., Bestandsschutz sozialer Rechtspositionen. Eine vergleichende Betrachtung, Zeitschrift für ausländisches und internationales Arbeits- und Sozialrecht, 1988, p. 205

SCHUSINSKI, E. en STIFEL, M., Die Technik der Versorgungsausgleichs mit Hilfe der Barwert-Verordnung, N.J.W., 1977, p. 1264

SCHUTZ, E. m.m.v. BROCKHAUS, R., CECIOR, A. en SCHNELLENBACH, H., Beamtenversorgungsgesetz, Heidelberg, 1980, (herbeginnende paginanummering)

SCHWAB, D., Handbuch des Scheidungsrechts, München, 1977, XVI + 355 p.

SCHWAB, D., Familienrecht, München, 1986, XVIII + 336 p.

SCHWAB, D., Verfassungswidrigkeit des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1977, p. 768

SCHWAB, D., Der Versorgungsausgleich - eine Ehewirkung des alten Rechts? Bemerkungen zur "Rückwirkung" des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1979, p. 276

SCHWENZER, I., The Medical Student Syndrome. Ausgleich von Karrierechancen nach Ehescheidung?, FamRZ, 1988, p. 1114

SOERGEL, T.H. (bewerkt door SIEBERT, W. en ABRAHAM, H.J.), Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, VI, Familienrecht, Stuttgart, 1981, LXXIX + 1894 p.

SPITZMÜLLER, K., Verslag van de discussie, in Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, München, 1968, deel II, O, p. 75

STANDFEST, E., Vorstellungen der DGB zum Ausbau des eigenständigen Anspruchs der Frauen und zur Neuregelung der Hinterbliebenenversorgung, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 341

STOBER, R., Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, in Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrrtagung Bielefeld, Schriftenreihe des Deutschen Sozialrechtsverbandes, XXIII, Wiesbaden, 1982, 242 p. (p. 12)

STOBER, W., Möglichkeiten der Fortentwicklung des Rechts der Sozialen Sicherheit zwischen Anpassungszwang und Bestandsschutz, in STOBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, Keulen, 1986, XI + 222 p. (p. 135)

STOLLEIS, M., Der Schutz der Vermögensrechte des Bürgers gegenüber dem Staat aus verfassungsgeschichtlicher Sicht, in Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrrtagung, Bielefeld, Schriftenreihe des Deutschen Sozialrechtsverbandes, XXIII, Wiesbaden, 1982, 242 p. (p. 104)

STREISSLER, E., Der Schutz der vermögensrechte des Bürgers gegenüber dem Staat aus ökonomischer Sicht, in Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrertagung, Bielefeld, Schriftenreihe des Deutschen Sozialrechtsverbandes, XXIII, Wiesbaden, 1982, 242 p. (p. 151)

TAPPMEIER, K., Erbinsetzung und Bezugsberechtigung des Ehegatten aus einer Kapitallebensversicherung nach Scheidung der Ehe, DNotZ, 1987, p. 715

TREY, N. en SCHWAB, D., Anwartschaften aus privaten Risikoversicherungen im Versorgungsausgleich, FamRZ, 1978, p. 11

UDSCHING, P., Haftungsrisiken bei der Durchführung des Versorgungsausgleichs, N.J.W., 1978, p. 289

UNGER, M., Verfassungsrechtlicher Schutz für Anwartschaften aus der Rentenversicherung, in STÖBER, R. (ed.), Eigentumsschutz sozialrechtlicher Positionen, Keulen, 1986, XI + 222 p. (p. 191)

VON HORNHARDT, R., Versorgungsausgleich und nacheheliches Unterhaltsrecht, FamRZ, 1979, p. 655

VON MAYDELL, B., Lebensversicherung, in SACHVERSTÄNDIGENKOMMISSION ALTERSSICHERUNGSSYSTEME (ed.), Darstellung der Alterssicherungssysteme und der Besteuerung von Alterseinkommen. Gutachten der Sachverständigenkommission vom 19. November 1983, Stuttgart, 1983, 538 p. (p. 243)

VON MAYDELL, B., Betriebliche Altersversicherung, in SACHVERSTÄNDIGENKOMMISSION ALTERSSICHERUNGSSYSTEME (ed.), Darstellung der Alterssicherungssysteme und der Besteuerung von Alterseinkommen. Gutachten der Sachverständigenkommission vom 19. November 1983, Stuttgart, 1983, 538 p. (p. 243)

VON MAYDELL, B., Der Versorgungsausgleich, FamRZ, 1977, p. 172

VON MAYDELL, B., Überblick über die bisherige Rechtsprechung zum Versorgungsausgleich, FamRZ, 1981, p. 509; p. 623

VON MAYDELL, B., Dispositionsmöglichkeiten der Ehegatten im Rahmen des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1978, p. 749

VON MAYDELL, B., Die Neuordnung der sozialen Alterssicherung der Frau. Problemlage und Lösungsmöglichkeiten, Zeitschrift für Sozialreform, 1980, p. 270

VON STAUDINGER, J., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, IV, Familienrecht, Berlin, 1985

Vorschläge des deutschen Familiengerichtstages zur Reform des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1982, p. 672

VOSKUHL, U., Auf dem Weg zur Reform der Sozialen Sicherung der Frau und der Hinterbliebenen im Rentenrecht, in SCHENKE, K. en SCHMAHL, W. (ed.), Alterssicherung als Aufgabe für Wissenschaft und Politik, Helmut Meinhold zum 65. Geburtstag, Stuttgart, 1980 (p. 522)

WAGENITZ, TH., Die neuen Ausgleichsmechanismen im Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1987, p. 1

WAGENITZ, TH., Auf der Suche nach den tragenden Prinzipien des Versorgungsausgleichs, FamRZ, 1986, p. 18

WANNAGAT, G., Die umstrittene verfassungsrechtliche Eigentumsgarantie für die Renten der gesetzlichen Rentenversicherung, in ZACHER, H. (ed.), Soziale Sicherung durch soziales Recht, Festschrift für Horst Peters zum 65. Geburtstag, Stuttgart, 1975, 247 p. (p. 171)

X., Verband Deutscher Rentenversicherungsträger : Zulässigkeit von Vereinbarungen über den Versorgungsausgleich nach § 1587 o B.G.B., FamRZ, 1979, p. 761

ZACHER, H., BLENK-KNOCKE, E., EICHENHOFER, E. en REINHARD, H.J., Comparative Study on Credit Splitting in the Federal Republic of Germany and Canada and arrangements in Selected other Countries, 1987, 4 delen, onuitgegeven

ZACHER, H., Empfiehlt es sich, die gesetzlichen Vorschriften über die soziale Sicherung der nichtberufstätigen Frau während und nach der Ehe, insbesondere im Falle der Scheidung, zu ändern?, Verhandlungen des siebenundvierzigsten Deutschen Juristentages, München, 1968, deel II, O, p. 7

ZACHER, H., Gleiche Sicherung von Mann und Frau. Zur gesellschaftspolitischen Relevanz der Rentenversicherung, Deutsche Rentenversicherung, 1977, p. 197

ZACHER, H.F., Sozialgesetzbuch (SGB), Percha am Starnberger See, s.d., losbladig

ZACHER, H.F., Versorgung der Beamten, Richter und Soldaten, in SACHVERSTÄNDIGENKOMMISSION ALTERSSICHERUNGSSYSTEME (ed.), Darstellung der Alterssicherungssysteme und der Besteuerung von Alterseinkommen. Gutachten der Sachverständigenkommission vom 19. November 1983, Stuttgart, 1983, 538 p. (p. 127)

ZIMMERMANN, S., Der Versorgungsausgleich bei betrieblicher Altersversorgung. Anwendungsbereich und Funktion der besonderen Wertausgleichsregeln, Frankfurt a. Main, 1978, XLV + 484 p.

ZIMMERMANN, S., Die Änderung der Barwert-Verordnung für den Versorgungsausgleich, N.J.W., 1984, p. 2323

ZIMMERMANN, S. en BECKER, F., Versorgungsausgleichs-Verträge in der neueren Rechtsprechung - eine Bestandsaufnahme, FamRZ, 1983, p. 1

ZÖLLNER, W., Gleichberechtigung und Gleichstellung der Geschlechter, in Möglichkeiten und Grenzen der Rechtsordnung. Festschrift für Rudolf Strasser, Wenen, 1983, (p. 223)

Frankrijk

AUBRY, C., RAU, C. en BARTIN, E., Cours de droit civil français d'après la méthode de Zachariae, Parijs, 1916, VIII + 621 p.

AUBRY, C. en RAU, C. (bewerkt door ESMEIN, P. en PONSARD, A.), Droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, Parijs, 1973, 709 p.

AUDIER, J., Les droits patrimoniaux à caractère personnel, Parijs, 1979, 418 p.

BARAT, CH., La convention réglant les conséquences patrimoniales du divorce et de la séparation de corps, Gaz. Pal., 1976, II, p. 445

BEAUCHARD, J., noot onder Cour d'appel de Paris 14 november 1980, D., 1982, p. 362

BEAUQUIER, G.L., Contrat d'assurance-vie entre époux. Changement de bénéficiaire. Dévolution du bénéfice de l'assurance en cas de divorce, Rev. gén. Assur. terr., 1982, p. 582

BENABENT, A., Bilan de cinq ans d'application de la réforme du divorce, D., 1981, Chr., p. 33

BEUDANT, Ch., BEUDANT, R. en LEREBOURS-PIGEONNIERE, P. m.m.v. RAYNAUD, P., Cours de droit civil français, Xbis, Le contrat de mariage et les régimes matrimoniaux, Parijs, 1949, 531 p.

BEUDANT, Ch., BEUDANT, R., LEREBOURS-PIGEONNIERE, P., en LENOAN, R., Cours de droit civil français, X, Le contrat de mariage et les régimes matrimoniaux, Parijs, 1937, 635 p.

BOYER, Y., La révision de la prestation compensatoire, D., 1980, Chr., p. 263

BRAZIER, M., Le nouveau droit du divorce, Versailles, 1976, IX + 725 p. (aanvulling 1 + 16 p.)

BRAZIER, M., Dans le divorce pour rupture de vie commune: le cumul ou l'alternance des charges nées du divorce, D., 1977, Chr. p. 49

BRAZIER, M., Le droit à réversion de retraite du conjoint divorcé, Gaz. Pal., 1979, 1, doctr., p. 332

CACHIA, M., Les droits patrimoniaux à caractère personnel dans le régime de communauté, Rev. trim. Dr. civ., 1950, p. 267

CARBONNIER, J., Droit civil, 2, La famille, Parijs, 1989, 598 p.

CARBONNIER, J., La question du divorce, D., 1975, Chr., p. 115

CATALA, P., La transformation du patrimoine dans le droit civil moderne, Rev. trim. Dr. civ., 1966, p. 185

CLAUX, J.P., FEYDEAU, M.T. en ROBINEAU, M.L., La prestation compensatoire subie ou choisie, Gaz. Pal., 27-28 maart 1987, D., p. 9

COLIN, A., CAPITANT, H. (bewerkt door JULLIOT DE LA MORANDIERE, L.), Cours élémentaire de droit civil français, III, Parijs, 1936, LV + 1104 p.

COLIN, A. en CAPITANT, H. (bewerkt door JULLIOT DE LA MORANDIERE, L.), Traité de droit civil, II, Obligations, Parijs, Dalloz, 1959, XLIII + 1007 p.

COLOMER, A., Droit civil. Régimes matrimoniaux, Parijs, 1988, 646 p.

CORNU, G., Les régimes matrimoniaux, Parijs, 1984, 841 p.

CORPECHOT, R., Le régime de la séparation de biens et le régime de la participation aux acquêts, in Le statut matrimonial du Français, 75ième congrès des notaires de France, s.l.n.d., 2 delen, p. 271

CUVILLIER, R., Sur la protection sociale de l'épouse non active, Droit Social, 1988, p. 531

DEMERVAL, J., Les pensions de réversion après divorce, Gaz. Pal., 1978, 2, doctr., p. 591

DE POULPIQUET, J., Les prestations compensatoires après divorce, J.C.P., 1977, 2856

DUPEYROUX, J.J., Droit de la sécurité sociale, Parijs, 1986

DURRANDE, S., Le contentieux de la prestation compensatoire après divorce, D., 1983, Chr., p. 191

FEYDEAU, M.T., ROBINEAU, M.L. en CLAUX, P.J., La modification de la prestation compensatoire: un juge ou trois juges?, Gaz. Pal., 1982, 1, doct., p. 332

FONTANA, E., Note sur le droit de percevoir des réversions du conjoint survivant d'un cadre bénéficiaire du régime de retraite prévu par la convention collective nationale du 14 mars 1947 en présence de l'ex-conjoint divorcé dudit cadre, Gaz. Pal., 25 okt. 1986, Chr., p. 2

GRIMALDI, M., Prestation compensatoire et pouvoir souverain des juges du fond, Gaz. Pal., 1984, 1, panor., p. 50

GRIMALDI, M., Domaine de la prestation compensatoire après divorce, Gaz. Pal., 1984, 1, panor., p. 50

GRIMALDI, M., Le remariage de l'époux divorcé créancier d'une rente servie à titre de prestation compensatoire, Gaz. Pal., 18-20 novembre 1984, 2, panor., p. 283

GRIMALDI, M., Immutabilité de la prestation compensatoire, Gaz. Pal., 18-20 novembre 1984, 2, panor., p. 283

GROSLIERE, J.-Cl., La réforme du divorce, s.l., 1976

GUITTON, D., Les dommages-intérêts en réparation d'un préjudice résultant du divorce, D., 1980, Chr., p. 237

HARICHAUX-RAMU, M., L'évolution de la pension de réversion, Droit Social, 1980, p. 236

HECQUET, P., Les régimes de retraites complémentaires. Sont-ils encore justifiés?, Droit Social, 1986, p. 336

JARRIER, B., Guide du nouveau divorce, s.l.n.d.

KRAEMER - BACH, M., La réversion des retraites et la nouvelle loi sur le divorce, Gaz. Pal., 1976, I, p. 296

LATOURNERIE, A., De l'assurance sur la vie entre époux, Toulouse, 1928, 164 p.

LEFEBVRE, D., L'évolution de la notion du bien propre, Rev. trim. Dr. civ., 1965, p. 489

LE ROY, H., L'Assurance et le droit pécuniaire de la famille, Collection d'études sur le droit des assurances, Parijs, 1985, 358 p.

LINDON, R., Commentaire du décret du 31 decembre 1975 relatif aux modalités d'application de la loi du 11 juillet 1975 relative au recouvrement public des pensions alimentaires, J.C.P., 1976, D., 2763

LINDON, R., L'accueil fait par les tribunaux au divorce pour rupture de la vie commune, J.C.P., 1977, D., 2857,

LINDON, R. en BENABENT, A., noot onder Cass 2 mei 1984, D., 1984, p. 579

LINDON, R. en BERTIN, Ph., Divorce '76, Parijs, 1976, 387 p.

MALAUURIE, Ph. en AYNES, L., Cours de droit civil. La Famille, Parijs, 1987, 507 p.

MALAUURIE, Ph. en AYNES, L., Cours de droit civil. Les régimes matrimoniaux, Parijs, 1988, 383 p.

MARSAULT, H., Droits propres contre droits dérivés: l'individualisation des droits sociaux comme moyen d'améliorer la sécurité économique d'existence individuelle et familiale, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, Brussel, 1988, 2 delen, XIX + 1095 p. (p. 757)

MARTY, G. en RAYNAUD, P., Droit civil. Les régimes matrimoniaux, Parijs, 1985, 472 p.; Parijs, 1986, 490 p.

MASSIP, J., La réforme du divorce, Parijs, s.d., 451 p.

MASSIP, P.J., La réforme du divorce, Rép. Defrenois, 1976, p. 337

MASSIP, J., Le divorce pour séparation de fait et la pratique des tribunaux, Rép. Defrenois, 1978, p. 129

MASSIP, J., Noot onder Cour de Paris, 25 april 1978, Rép. Defrenois, 1978, p. 1214

MASSIP, J., Le divorce par consentement mutuel et la pratique des tribunaux, D., 1979, Chr., p. 117

MAZEAUD, H., MAZEAUD, L. en MAZEAUD, J. m.m.v. DE JUGLART, M., Leçons de droit civil, IV, Régimes matrimoniaux, Parijs, 1982, 704 p.

MICHAUX, P., De la prestation compensatoire à l'union libre, Gaz. Pal., 23 avril 1985, p. 2

MICHAUX, P., La prestation compensatoire, le législateur et le juge, Gaz. Pal., 4-5 maart 1987, p. 2

MILAN, J., Les régimes complémentaires de retraite et la loi du 11 juillet 1975 portant réforme du divorce, Droit Social, 1976, S. 82

MORETTI, S., L'assurance sur la vie dans ses rapports avec le droit matrimonial, Marseille, 1900, 112 p.

OLGIATI, P., Evolution de l'assurance-vie depuis 50 ans, Rev. gén. Assur. terr., 1976, p. 578

PATARIN, J. en MORIN, G., La réforme des régimes matrimoniaux, Etude de la loi n° 65-570 du 13 juillet 1965, I, Statut fondamental et régime légal, Parijs, 1977, 335 p.

PERREAU, E.A., La réduction, le rapport et la récompense des primes ou du capital dans l'assurance-vie, Rev. gén. Assur. terr., 1931, p. 721

PLANIOL, M., RIPERT, G. en NAST, M., Traité pratique de droit civil français, VIII, Régimes matrimoniaux, Parijs, 1925, 760 p.; Parijs, 1927, 956 p.

PLANIOL, M., RIPERT, G., NAST, M. en BOULANGER, J., Traité pratique de droit civil français, IX, Les régimes matrimoniaux, 2, Parijs, 1960, VIII + 732 p.

RAYNAUD, P., Les divers visages du divorce 1976, D., 1976, Chr., p. 141

REVEL, J., Les conventions entre époux désunis, J.C.P., 1982, D., 3055

REVEL, J., L'article 214 du Code Civil et le régime de la séparation de biens, D., 1983, Chr., p. 21

ROBIN MASSE, H., L'assurance sur la vie dans la succession et la communauté, Parijs, 1910, 124 p.

RUELLAN, R., La femme et la sécurité sociale, Droit social, 1976, S. 63.

SIGALAS, P.A. en DE POULPIQUET, J., Demande en paiement de prestation compensatoire et action de in rem verso, J.C.P., 1985, D., 3197

TERRE, F. en SIMLER, P., Droit civil, Les régimes matrimoniaux, Parijs, 1989, XXI + 785 p.

VIALATTE, R., Aspects nouveaux du rôle du notaire dans la procedure du divorce, J.C.P., 1977, D., 2846

X, La prestation compensatoire à l'épreuve de 10 années de pratique, Gaz. Pal., 13-14 november 1985, p. 2

X, Divorce - Séparation de corps - Prestation compensatoire - Pension de réversion - Régimes différents - Sécurité sociale. Pension de réversion - Répartition entre la veuve et l'épouse divorcée - Fondement, Rep. Defrenois, 1979, p. 669

Groot-Brittannië

DOUGLAS, G., Individual Economic Security for the Elderly and the Divorced: A Consideration of the Position of England and Wales, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, Brussel, 1988, 2 delen, XIX + 1095 p. (p. 491)

MASSON, J., Pensions, the Family and Dependency, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, Brussel, 1988, 2 delen, XIX + 1095 p. (p. 677)

RAKUSEN, M. L. en HUNT, D. P., Distribution of Matrimonial Assets on Divorce, Londen, 1982, XXII + 375 p.

Nederland

AFDELING BURGERLIJK RECHT VAN DE RIJKSUNIVERSITEIT LEIDEN,
Overzicht van rechtspraak. Enkele belangrijke arresten van de Hoge Raad der
Nederlanden (1980-1983), TPR, 1983, p. 1141

ALGEMENE RAAD VAN DE NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN,
Voorontwerp van wet verrekening pensioenrechten bij scheiding, Advocatenblad, 1986,
p. 295

ARTS, J.P.B. en CLAUSING, P., Pensioenopbouw en pensioenverrekening, Advocaten-
blad, 1983, p. 337

ASSER, C., Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht, Deel
II, Personen- en familierecht, (bewerkt door DE RUITER, J. en MOLTMAKER, J.K.),
Zwolle, 1982, XVI + 396 p.; Zwolle, 1986, XVI + 431 p.

BIJL, L.C., Hoge Raad 30 oktober 1987, N.J., 1988, 292. Afkoop van levensverzeke-
ringspolissen door een faillissementscurator en huwelijksvermogensrecht, W.P.N.R., 1989,
p. 292

BOD, TH., Pensioen en privaatrecht, Alphen aan den Rijn, 1979, XIII + 255 p.

BOD, Th.L.J., De toepassing van het pensioenarrest op het (bijzonder) weduwenpensi-
oen, in VAN DER GRINTEN, W. (red.), Eén kapitein. Twee schepen. Bundel
opstellen aangeboden aan Prof. Mr. E.A.A. Luyten, Zwolle, 1984, 378 p. (p. 15)

BOD, TH., Pensioenverrekening bij echtscheiding, W.P.N.R., 1982, p. 65

BOD, Th.L.J., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, W.P.N.R., 1986, p. 149; p. 169

BOUWER, A., Pensioen en gemeenschap, W.P.N.R., 1982, p. 399; p. 684

CLAUSING, P., Echtscheiding en pensioen, W.P.N.R., 1969, p. 433

CLAUSING, P., Het nieuwe echtscheidingsrecht en de overlijdensvoorzieningen ten
gunste van de gescheiden vrouw, N.J.B., 1971, p. 1109

CLAUSING, P., Nogmaals artikel 153 boek 1 nieuw B.W. en in verband daarmee een
voorstel inzake de P.S.W., N.J.B., 1972, p. 405

CLAUSING, P., Pensioen en gemeenschap. De Hoge Raad gaat om, N.J.B., 1982, p.256

CLAUSING, P., Pensioenverrekening bij scheiding nu en straks?, N.J.B., 1987, p. 749

COHEN HENRIQUEZ, E., Bespreking van Prof. Mr. M.J.A. VAN MOURIK, Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, 2de druk, 1983, R.M. Themis, 1986, p. 124

COHEN HENRIQUEZ, E., Bespreking van Prof. Mr. M.J.A. VAN MOURIK, Huwelijk en vermogensrecht, 2de herziene druk, R.M. Themis, 1978, p. 284

COMMISSIE PENSIOENVERREKENING VAN DE KONINKLIJKE NOTARIËLE BROEDERSCHAP, Verrekening pensioenrechten bij scheiding, W.P.N.R., 1986, p. 779

COMMISSIE PENSIOENVERREKENING VAN DE KONINKLIJKE NOTARIËLE BROEDERSCHAP, Waarom zou pensioenverrekening worden losgekoppeld van het huwelijksvermogen?, W.P.N.R., 1986, p. 228

COLIJN, A.J., Hoe de pensioenverrekening bij echtscheiding praktisch aan te pakken?, W.P.N.R., 1982, p. 727

DE GUASCO, R.A.F., VAN DER MEER, R.H., HUIJ, J.A. en BAARS, D., Het sociaal verzekeringsrecht in Nederland, Alphen aan den Rijn, 1979, XXIX + 581 p.

DE JONG, G.T., Waardering van de huishoudelijke arbeid in het burgerlijk recht, W.P.N.R., 1986, p. 77

ELZINGA, W.E., Echtscheiding en koude uitsluiting, N.J.B., 1988, p. 1439

EMANCIPATIERAAD, advies verrekening pensioenrechten bij scheiding, september 1986, nr. II/27/86

FRIELINK, K., De werking van artikel 81 B.W., W.P.N.R., 1987, p. 244

FRIELINK, K., Recente rechtspraak. De voorziening in de verzorging van de langstlevende echtgenoot en de rol van artikel 81, boek 1 daarbij, W.P.N.R., 1988, p. 537

HAAK, A.G., Conclusie bij H.R. 27 november 1981, N.J., 1982, p. 1730

HIDMA, T.R., Koude uitsluiting en huishoudelijke arbeid als redelijke grond voor wijziging van huwelijksvoorwaarden, in Eén kapitein, twee schepen. Opstellen aangeboden aan Prof. Mr. E.A.A. Luijten, Zwolle, 1984, XX + 378 p. (p. 73)

KALKMAN, W.M.A., De (ontbonden) huwelijksgemeenschap en de rechten uit een levensverzekering, Het Verzekeringsarchief, 1990, p. 69

KLAASSEN - EGGENS (bewerkt door LUIJTEN, E.A.A. en VAN MOURIK, M.J.A.), Huwelijksgoederen- en erfrecht, Deel 1, Huwelijksgoederenrecht, Zwolle, 1973, XX + 375 p.

KLAASSENS - EGGENS (bewerkt door LUIJTEN, E.A.A. m.m.v. MEIJER, W.R.), Huwelijksgoederen- en erfrecht, Deel 1, Huwelijksgoederenrecht, Zwolle, 1984, XVI + 343 p.

KLEIN, J., Lijfrente en huwelijksgemeenschap, W.P.N.R., 1961, p. 158

LANGEREIS, CH. J., De fiscaalrechtelijke aspecten van pensioenverrekening bij echtscheiding, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 236

LUBBERS, A.G., Pensioen en gemeenschap, W.P.N.R., 1961, p. 551

LUBBERS, A.G., Boekbespreking Th.L.J. BOD, Pensioen en privaatrecht, R.M. Themis, 1980, p. 552

L (E A A) , noot onder H. R., 27 november 1981, N.J., 1982, p. 1731

LUIJTEN, E.A.A., Economische eigendom in het huwelijksvermogensrecht, in Economische eigendom, Ars Notariatus XXIV, Deventer, 1981, VIII + 92 p. (p. 41)

LUIJTEN, E.A.A., De Hoge Raad, huwelijksvoorwaarden en de rechtszekerheid, W.P.N.R., 1988, p. 151; p. 168

LUIJTEN, E.A.A., Overzicht der Nederlandse rechtspraak. Huwelijksvermogensrecht (Beslissingen gepubliceerd in 1984 t/m 1987), II, W.P.N.R., 1989, p. 241

LUIJTEN, E.A.A. (bewerkt door JONKERS, W.H.A.), Het personen- en familierecht in het nieuwe burgerlijk wetboek, Zwolle, 1970, XIV + 437 p.; Zwolle, 1977, XIV + 491 p.

MIDDELBOSS, R.J., Pensioenverrekening, Advocatenblad, 1983, p. 347

NEVEN, J.J.G., Aanvullende pensioenen, P.S., 1985, p. 1219

OPHEIKENS, L., De Algemene Ouderdomswet, P.S., 1985, p. 1201

PINTENS, W., Die Problematik des Versorgungsausgleichs im belgischen und niederländischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H.F., Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, Berlijn, 1985, 677 p. (p. 587)

PINTENS, W. en TORFS, N., Pensioenverrekening bij echtscheiding, in VANDENBERGHE, H., PINTENS, W. en TORFS, N. (ed.), Actuele problemen uit het notariële recht. Opstellen aangeboden aan Prof. A. De Boungne, Antwerpen, 1985, XIV + 250 p. (p. 137)

PITLO, A., (bewerkt door VAN DER BURGHT, G., ROOD - DE BOER, M. en DE JONG, G.T.), Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, I, Het Personen- en familierecht, Gouda, 1985, XXVI + 664 p.

PITLO, A., (bewerkt door VAN DER BURGHT, G. en ROOD-DE BOER, M.), Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, I, Het personen- en familierecht, Gouda, 1989, XXVIII + 717 p.

PLEYSIER, A.J.H., Huwelijks voorwaarden en de eisen van redelijkheid en billijkheid, W.P.N.R., 1987, p. 243

ROMBACH, J., Iets over de werking van artikel 175, lid 2 B.W., W.P.N.R., 1960, p. 307

SANTEN, A.H.M., Orthodoxie en heterodoxie in het huwelijksvermogensrecht, W.P.N.R., 1988, p. 243

SCHAMINEE, P., Pensioenverevening bij echtscheiding: de hardheidsclausule in de Duitse rechtspraak en verplaatsing naar Nederlands recht, A.A., 1982, p. 628

SCHOORDIJK, H.C.F., De civielrechtelijke aspecten van verevening van pensioenrechten bij echtscheiding, meer in het bijzonder die tussen in algemene gemeenschap gehuwde echtgenoten, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 205

SCHOORDIJK, H.C.F., Reallocatie van vermogen tussen echtgenoten vanuit rechtsvergelijkend perspectief, W.P.N.R., 1986, p. 194

SCHOORDIJK, H.C.F., Vermogensverschuivingen onder een regime van koude uitsluiting van iedere gemeenschap, W.P.N.R., 1987, p. 445

SCHOORDIJK, H.C.F., Twee recente arresten van de Hoge Raad over koude uitsluiting van iedere gemeenschap en hun betekenis voor de rechtspraak, W.P.N.R., 1988, p. 53; p. 65

SCHOORDIJK, H.C.F., Luijtens visie op de koude uitsluiting, W.P.N.R., 1988, p. 199

SCHOORDIJK, H.C.F. en VILAIN, H.J., Verrekening van pensioenrechten bij scheiding (een voorontwerp van wet), Weekblad voor fiscaal recht, 1985, p. 1703

S.E.R.-advies verrekening pensioenrechten bij scheiding van 20 maart 1987, nr. 87/04

TILLEMA, J., Echtscheiding en pensioen, A.A., 1986, p. 302

VAN ARENDONK, H.P.A.M., Het voorontwerp van wet verrekening pensioenrechten bij scheiding: een fiscale toetsing, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1986, p. 164

VAN DER BURGHT, G., Schenking tussen echtgenoten vooral gezien vanuit het standpunt van de wetgever in art. 1715 B.W., W.P.N.R., 1975, p. 737

VAN DER BURGHT, G., Artikel 1715 B.W. en de levensverzekering, W.P.N.R., 1977, p. 225

VAN DER BURGHT, G., De vervaltermijn, het verrekenbeding en de gratis arbeid, W.P.N.R., 1990, p. 337

VAN DER FELTZ, F., Schenking tussen echtgenoten en de overeenkomst van levensverzekering, W.P.N.R., 1976, p. 707

VAN DER PAS, J.G., Het arrest Smit-Kriek : een tussenstation, W.P.N.R., 1990, p. 451

VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, Het Verzekeringsarchief, 1987, p. 243

VAN DER VELDEN, M., Pensioenverrekening bij echtscheiding, II, Het verzekeringsarchief, 1988, p. 15

VAN DUIJVENDIJK - BRAND, A., Huwelijksvermogensrecht, A.A., 1982, katern 3, p. 73

VAN DUNNE, J.M., Het beginsel van de goede trouw en de afwikkeling van de huwelijksgemeenschap, W.P.N.R., 1987, p. 607

VAN MOURIK, M.J.A., Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, Zwolle, 1983, XIX + 405 p.

VAN MOURIK, M.J.A., Huwelijk en vermogensrecht, Studiepockets privaatrecht (nr. 5), Zwolle, 1983, XIII + 148 p.; Zwolle, 1988, XIV + 204 p.

VAN MOURIK, M.J.A. en KARSTENS - VAN HALSEMA, H.M., Huwelijksvermogensrecht M/V, Preadvies voor de Jaarlijkse Algemene Vergadering van de Koninklijke Notariële Broederschap gehouden te 's - Gravenhage op vrijdag 25 september 1987, Deventer, 1987, VIII + 92 p.

VAN MOURIK, M.J.A., Boekbespreking: Th.L.J. BOD, Pensioen en privaatrecht, W.P.N.R., 1980, p. 916

VAN MOURIK, M.J.A., De vermogensrechtelijke echtscheidingsproblematiek na 27 november 1981, Advocatenblad, 1982, p.248

VAN MOURIK, M.J.A., Pensioenverdeling en -verrekening na echtscheiding; vragen en antwoorden, Tijdschrift voor familie- en jeugdrecht, 1983, p. 137

VAN MOURIK, M. J. A., Geen pensioenverrekening bij "koude" uitsluiting van gemeenschap van goederen, W.P.N.R., 1983, p. 141

VAN MOURIK, M.J.A., Het Voorontwerp van wet " Verrekening pensioenrechten bij scheiding", Tijdschrift voor familie- en jeugdrecht, 1986, p. 117

VAN MOURIK, M.J.A., Echtgenote of onbezoldigd huishoudster?, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1986, p. 217

VAN MOURIK, M.J.A., Huwelijksvoorwaarden en de eisen van redelijkheid en billijkheid, W.P.N.R., 1987, p. 1

VAN MOURIK, M.J.A., Naschrift, W.P.N.R., 1987, p. 244

VAN MOURIK, M.J.A., Elkander het nodige verschaffen, in VAN DER GRINTEN, W. (red.), Eén kapitein. Twee schepen. Opstellen aangeboden aan Prof. Mr. E.A.A. Luyten, Zwolle, 1984, 378 p. (p. 109)

VAN MOURIK, M.J.A. en JONGSMA, A.K.P., Het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding, Zwolle, 1978, XVIII + 505 p.

VAN OLDENBORGH, J. W. D. , De praktische consequenties van het pensioenarrest, N.J.B., 1983, p. 77

VAN SCHILFGAARDE, P., Boon van Loon, A.A., 1982, p. 665

VAN SCHILFGAARDE, P., Reactie, W.P.N.R., 1987, p. 610

VAN YPEREN, P., Pensioen en echtscheiding, Advocatenblad, 1982, p. 424

VAN YPEREN, P., Opnieuw de Hoge Raad over pensioenverrekening bij echtscheiding, Advocatenblad, 1984, p. 557

VAN YPEREN, P., De nabestaandenverzorging / resolutie partnerpensioen, Weekblad voor fiscaal recht, 1988, p. 778

VERENIGING VAN BEDRIJFSPENSIOENFONDSEN, Rapport inzake het voorontwerp van wet verrekening pensioenrechten bij scheiding van 14 april 1986 (bijlage bij het S.E.R.-advies 87/04)

VILAIN, H., Actuariële beschouwingen rond de verevening van pensioenrechten bij echtscheiding, Weekblad voor fiscaal recht, 1982, p. 256

WAAIJER, J.M.A., De relatie tussen alimentatie en verdeling van een ontbonden huwelijksgoederengemeenschap, Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 1983, p. 42

WAAIJER, J.M.A., Het moderne vermogensrechtelijke echtscheidingsrecht, Ars Notariatus, XXIII, Amsterdam, 1981, XI + 185 p.

WESTBROEK, W. en DEKKERS, R., Problemen van levensverzekering. Preadvies uitgebracht voor de Algemene Vergadering van de Broederschap der Candidaat - Notarissen op 20 mei 1960, s.l., 1960, 121 p.

Oostenrijk

AICHER, J., Die Reform des Rechts der Ehescheidung und der unterhaltsrechtlichen Scheidungsfolgen in Österreich, FamRZ, 1980, p. 426; p. 637

HONSELL, H., Die Neuordnung des gesetzlichen Güterrechts in Österreich, FamRZ, 1980, p. 93

MARHOLD, F., Die Problematik des Versorgungsausgleichs in Österreichischen Familien-, Sozial- und Kollisionsrecht, in ZACHER, H. (ed.), Der Versorgungsausgleich im internationalen Vergleich und in der zwischenstaatlichen Praxis, Berlin, 1985, 677 p. (p. 459)

MARTINEK, O., Diskussionsbeitrag aus Österreichischer Sicht, in Verfassungsrechtlicher Eigentumsschutz sozialer Rechtspositionen, 2. Sozialrechtslehrrtagung Bielefeld, Schriftenreihe des Deutschen Sozialrechtsverbandes, XXIII, Wiesbaden, 1982, 242 p. (p. 240)

Verenigde Staten van Amerika

ADAM, W., Internationaler Versorgungsausgleich, Tübingen, 1985, XXXI + 538 p.

BURSCH, Y., Aufteilung von Versorgungsansprüchen nach Scheidung in den USA, Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft, 1980, p. 191

GLENDON, M.A., La transformation des rapports entre l'Etat et la famille dans l'évolution actuelle du droit aux Etats-Unis, in Famille, Droit et changement social dans les sociétés contemporaines, Travaux des VIII Journées d'études juridiques Jean Dabin organisées par le Centre de Droit de la Famille les 25 - 26 mars 1976 à Woluwe-St-Lambert, Brussel, 1978, XV + 769 p. (p.11)

GLENDON, M.A., The New Family and the New Property, Toronto, 1981, XVII + 269 p.

REICH, Ch.A., The new property, The Yale Law Journal, 1964, p. 733

Social Security and the Changing Roles of Men and Women, U.S. Department of Health, Education and Welfare, s.l.n.d.

SPAHT, K. S., The Division of Pensions in Louisiana : a Balanced Solution, in MUELDER-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J., Famille, état et sécurité économique d'existence, Brussel, 1988, 2 delen, XIX + 1095 p. (p. 691)

VERBEKE, A., Die Güteraufteilung nach Billigkeit aus Anlass der Ehescheidung, Anwendung des New Yorker statutes' in der richterlichen Praxis, Zeitschrift für Rechtsvergleichung, 1989, p. 170

WEITZMAN, L.J., The Divorce Revolution in the United States: The Unexpected Consequences for Women and Children, in MUELDER-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, Brussel, 1988, 2 delen, XIX + 1095 p. (p. 471)

Zuid-Afrika

BURMAN, S., Maintaining the One-Parent Support in South-Africa: Law and Reality, in MEULDERS-KLEIN, M.T. en EEKELAAR, J. (ed.), Famille, état et sécurité économique d'existence, Brussel, 1988, 2 delen, XIX + 1095 p. (p. 507)

INHOUDSTAFEL

DANKWOORD

Hoofdstuk I. Sociologische en economische achtergrond (1-20)

Afdeling 1. De vraag naar het lot van de pensioenrechten bij echtscheiding is actueel (1)

Afdeling 2. Argumenten in verband met het lot van de pensioenrechten bij echtscheiding (2-13)

§1. Vrouwen verwerven weinig of geen eigen pensioenrechten (2-4)

§2. Het aantal echtscheidingen neemt toe (5)

§3. Emancipatie van de vrouw en de idee van gelijkberechtiging van man en vrouw (6-8)

§4. Pensioenrechten worden beschouwd als vermogen (9-12)

§5. Pensioenrechten zijn gericht op de verzorging van het gezin (13)

Afdeling 3. Oplossingen (14-20)

§1. Algemeen (14)

§2. Structurele aanpassingen (15)

§3. Volksverzekering (16)

§4. Huisvrouwenpensioen (17)

§5. Echtgescheidenenpensioen (18)

§6. Verdelen van pensioenrechten (19)

§7. De "compensatie" (20)

Hoofdstuk II. Verantwoording van de werkwijze (21-31)

Afdeling 1. Studie van buitenlandse oplossingen (21)

Afdeling 2. Keuze van de naast België besproken landen (22)

Afdeling 3. Wijze van behandeling van het Duitse, Nederlandse en Franse systeem (23-28)

Afdeling 4. België (29-31)

Hoofdstuk III. Duitsland (32-163)

Afdeling 1. Korte schets van de sociale zekerheid in Duitsland (32-35)

- §1. Algemeen (32)
- §2. Basisregimes (33-34)
- §3. Aanvullende pensioenregelingen (35)

Afdeling 2. Lot van de pensioenrechten bij echtscheiding en feitelijke scheiding (36-44)

- §1. Sociale zekerheid (36-37)
- §2. Pensioenrechten bij echtscheiding in het huwelijksvermogensrecht (38-42)
  - A. Algemeen (38-39)
  - B. Behandeling in de Zugewinnausgleich (40-42)
- §3. Versorgungsausgleich (43)
- §4. Feitelijke scheiding (44)

Afdeling 3. Versorgungsausgleich (45-163)

- §1. Ontstaan (45-54)
  - A. Ontstaan van de idee (45-46)
  - B. Wetgevende geschiedenis (47-48)
  - C. Wijzigingen (49-54)
    - I. Omrekenformules (49)
    - II. Gesetz zur Regelung von Härten im Versorgungsausgleich (50-52)
    - III. Gesetz über weitere Massnahmen auf dem Gebiet des Versorgungsausgleichs (53-54)
- §2. Voorwerp (55-74)
  - A. Betrokken pensioenrechten (55-57)

- I. Aard (55)
- II. Wijze van verwerven (56)
- III. Pensioenrechten en pensioenverwachtingen (57)
- B. Pensioenrechten moeten tijdens het huwelijk verworven zijn (58-61)
  - I. Algemeen (58)
  - II. Huwelijksperiode (59)
  - III. De periode waarvoor de premie is betaald valt niet samen met de periode waarin de premie is betaald (60-61)
- C. Uitgesloten pensioenrechten (62-69)
  - I. Algemeen (62)
  - II. Privé-verzekeringen met kapitaaluitkering (63-65)
  - III. Privé-verzekeringen niet gericht op de verzorging van de verzekeringnemer (66)
  - IV. Pensioenrechten niet verworven met het inkomen of het vermogen van één van de echtgenoten (67)
  - V. Pensioenrechten verworven met een eenmalige premie (68)
  - VI. Pensioenrechten uit een ongevallenverzekering (69)
- D. In aanmerking te nemen huwelijken (70-71)
  - I. Algemeen (70)
  - II. Huwelijken gesloten voor de wet op de Versorgungsausgleich (71)
- E. Moeilijkheden ten gevolge van het ruime voorwerp (72-74)
  - I. Algemeen (72)
  - II. Problemen bij de waardering van de pensioenrechten (73)
  - III. Problemen bij de concrete uitwerking van de verrekening (74)
- §3. Waardeberekening (75-85)
  - A. Algemeen (75-82)
    - I. Ogenblik waarop de waarde berekend wordt (76)
    - II. Wettelijke pensioenstelsels (77)
    - III. Aanvullende pensioenstelsels (78)
    - IV. Privé-verzekering (79)
    - V. Onvolkomenheden bij de berekeningswijzen (80)
    - VI. Partijautonomie (81)
    - VII. Aanpassingen (82)
  - B. Hulpmiddelen (83-85)
    - I. Informatieplicht (83-84)
    - II. Voorafgaande behandeling (85)
- §4. Verrekenwijzen (86-140)

- A. Splitting (86-93)
  - I. Omschrijving (86)
  - II. Toepassingsgebied (87-88)
  - III. Uitwerking (89-93)
    - a. Van ambtswege (89)
    - b. Definitief karakter (90)
    - c. Invloed op de pensioenrechten van de verrekenplichtige (91-92)
    - d. Zelfstandige pensioenrechten (93)
- B. Quasi-Splitting (94-96)
  - I. Omschrijving (94)
  - II. Toepassingsgebied (95)
  - III. Uitwerking (96)
- C. Realteilung (97-107)
  - I. Omschrijving (97-98)
    - a. Ontstaansgeschiedenis (97)
    - b. Begrip (98)
  - II. Toepassingsgebied (99-102)
    - a. Subsidiair karakter (99)
    - b. Betrokken pensioenrechten (100)
    - c. Definitief en niet definitief verworven pensioenrechten (101)
    - d. Super-Realteilung (102)
  - III. Uitwerking (103-107)
    - a. Van ambtswege (103)
    - b. Verrekening in geval van dekkingskapitaal (104)
    - c. Volgorde (105)
    - d. Invloed op de pensioenrechten van de verrekenplichtige en de verrekengerechtigde (106)
    - e. Zelfstandige pensioenrechten (107)
- D. Quasi-Realteilung (108-114)
  - I. Omschrijving (108)
  - II. Toepassingsgebied (109-110)
    - a. Subsidiair karakter (109)
    - b. Pensioenrechten bij een openbare verzekeringsinstelling (110)
  - III. Uitwerking (111-114)
    - a. Van ambtswege (111)
    - b. Vestiging van pensioenrechten in een wettelijk pensioenstelsel (112)

- c. Volgorde (113)
  - d. Zelfstandige pensioenrechten (114)
- E. Super-Splitting (115-122)
  - I. Omschrijving (115-116)
    - a. Ontstaansgeschiedenis (115)
    - b. Begrip (116)
  - II. Toepassingsgebied (117-120)
    - a. Subsidiair karakter (117)
    - b. Pensioenrechten in een wettelijk pensioenstelsel (118)
    - c. Definitief en niet definitief verworven pensioenrechten (119)
    - d. Ingebouwde beperkingen (120)
  - III. Uitwerking (121-122)
    - a. Niet van ambtswege (121)
    - b. Volgorde (122)
- F. Vestiging van nieuwe pensioenrechten (123-129)
  - I. Omschrijving (123-124)
    - a. Ontstaansgeschiedenis (123)
    - b. Begrip (124)
  - II. Toepassingsgebied (125-127)
    - a. Subsidiair karakter (125)
    - b. Economisch mogelijk (126)
    - c. Definitief en niet definitief verworven pensioenrechten (127)
  - III. Uitwerking (128-129)
    - a. Beslissing van het Familiengericht (128)
    - b. Storten van premies (129)
- G. Verbintenisrechtelijke pensioenverrekening (130-140)
  - I. Omschrijving (130)
  - II. Toepassingsgebied (131-133)
    - a. Subsidiair karakter (131)
    - b. Verruiming van het toepassingsgebied (132)
    - c. Definitief en niet definitief verworven pensioenrechten (133)
  - III. Uitwerking (134-140)
    - a. Niet van ambtswege (134)
    - b. Verrekenplichtige is pensioengerechtigd (135)
    - c. Betalen van een rente (136)
    - d. Invloed van het overlijden van de verrekenplichtige (137-138)
    - e. Invloed van het overlijden van de verrekengerechtigde (139)
    - f. Afkoop (140)

§5. Ingebouwde correcties (141-163)

- A. Uitsluiting van minieme verrekeningen (142)
- B. Geen vermindering van pensioenrechten van de verrekenplichtige (143)
- C. Aanvullen van pensioenrechten door de verrekenplichtige (144-145)
- D. Billijkheid (146-151)
  - I. Omschrijving (146)
  - II. Toepassingsgebied (147)
  - III. Uitwerking (148-151)
- E. Partijautonomie (152-163)
  - I. Omschrijving (152)
  - II. Bepaling in huwelijkscontract (153-157)
    - a. Inhoud (153-154)
    - b. Vorm (155)
    - c. Ogenblik van afsluiten (156)
    - d. Gevolg (157)
  - III. Overeenkomst in samenhang met echtscheiding (158-162)
    - a. Begrip (158)
    - b. Inhoud (159-160)
    - c. Vorm (161)
    - d. Ogenblik van afsluiten (162)
  - IV. Overeenkomst na echtscheiding (163)

Hoofdstuk IV. Nederland (164-241)

Afdeling 1. Korte schets van de pensioenregeling in Nederland (164-173)

- §1. Algemeen (164-165)
- §2. Volksverzekering (166-168)
- §3. Aanvullende verzekering voor ambtenaren (169)
- §4. Aanvullende verzekering voor werknemers in privé ondernemingen (170-171)
- §5. Aanvullende verzekering voor zelfstandigen (172-173)

Afdeling 2. Lot van het pensioen in geval van echtscheiding (174-179)

- §1. Bijzonder weduwenpensioen (174-175)
- §2. Pensioenverweer (176-179)

Afdeling 3. Pensioenrechten en huwelijksvermogensrecht voor het arrest van de Hoge Raad van 22 november 1981 (180-183)

- §1. Algemeen (180)
- §2. Arrest van de Hoge Raad van 7 oktober 1959 (181)
- §3. Reactie op het arrest van de Hoge Raad van 7 oktober 1959 (182-183)

Afdeling 4. Pensioenrechten en huwelijksvermogensrecht en het arrest van de Hoge Raad van 22 november 1981 (184-210)

- §1. Het arrest van 27 november 1981 (184)

- §2. Ratio van pensioenverrekening (185-187)
- §3. Huwelijksvermogensrechtelijke benadering van pensioenverrekening (188-190)
- §4. Wanneer vindt pensioenverrekening plaats (191-193)
- §5. Betrokken pensioenrechten (194-199)
  - A. Aard (194-196)
  - B. Ogenblik van verwerven (197-198)
  - C. Bedrag (199)
- §6. Wijze van verrekening (200-207)
  - A. Waardeverrekening (200)
  - B. Concrete doorvoering (201-205)
  - C. Redelijkheid en billijkheid (206-207)
- §7. Bedrag van verrekening (208-209)
- §8. Partijautonomie (210)

Afdeling 5. Voorontwerp van wet inzake pensioenverrekening bij echtscheiding (211-223)

- §1. Aanzet tot wetgevend ingrijpen (211)
- §2. Pensioenverrekening wordt niet langer huwelijksvermogensrechtelijk benaderd (212)
- §3. Wanneer vindt pensioenverrekening plaats (213)
- §4. Betrokken pensioenrechten (214-218)
  - A. Algemeen (214)
  - B. Aard (215)
  - C. Tijdstip van verwerven (216)
  - D. Bedrag (217)
  - E. Redelijkheid en billijkheid (218)
- §5. Wijze van verrekening (219-220)
  - A. Algemeen systeem (219)

B. Achterliggende alternatieven (220)

§6. Partijautonomie (221-222)

§7. Commentaren op het Voorontwerp (223)

Afdeling 6. Andere mogelijke oplossingen in verband met het pensioenvraagstuk (224-234)

§1. Algemeen (224)

§2. Oplossing via artikel 81 B.W. (225-227)

§3. Oplossing via vermogensverschuiving, reallocatie (228-229)

§4. Oplossing via toepassing van verbintenisrechtelijke regels (230-233)

§5. Oplossing via wetgevend ingrijpen (234)

Afdeling 7. Levensverzekering in het huwelijksvermogensrecht (235-241)

§1. Algemeen (235)

§2. Lot van de levensverzekering bij echtscheiding (236-239)

A. Pensioenverweer (236)

B. Behandeling in de vereffening-verdeling (237-239)

§3. Levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere (240-241)

Hoofdstuk V. Frankrijk (242-296)

Afdeling 1. Korte schets van de pensioenregeling in Frankrijk (242-245)

§1. Algemeen (242-243)

§2. Basisregimes (244)

§3. Aanvullende regimes (245)

Afdeling 2. Invloed van de echtscheiding op de pensioenrechten (246-270)

§1. Pension de réversion (246-250)

§2. Feitelijke scheiding (251)

§3. Prestation compensatoire (252-270)

A. Begrip (252-253)

B. Toepassingsgebied (254-256)

C. Uitwerking (257-265)

I. Algemeen (257-260)

II. Bedrag (261-263)

III. Betaling (264-265)

D. Partijautonomie (266-267)

E. Prestation compensatoire en pensioen (268-270)

Afdeling 3. Huwelijksvermogensrecht en pensioenrechten bij echtscheiding (271-272)

§1. Traditionele opvatting (271)

§2. Evolutie (272)

Afdeling 4. Invloed van de echtscheiding op de levensverzekering (273-296)

§1. Algemeen (273-274)

§2. Levensverzekering in het huwelijksvermogensrecht voor de wet van 13 juli 1930 (275-280)

A. Levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere (275-279)

B. Levensverzekering door een echtgenoot afgesloten in zijn eigen voordeel (280)

§3. De wet van 13 juli 1930 (281-282)

§4. Huidige situatie (283-296)

A. Levensverzekering door de ene echtgenoot afgesloten in het voordeel van de andere (283-288)

I. Wettelijk stelsel (283-287)

II. Scheiding van goederen (288)

B. Levensverzekering door een echtgenoot afgesloten in zijn eigen voordeel (289-293)

I. Wettelijk stelsel (289-292)

II. Scheiding van goederen (293)

C. Speciale gevallen (294-296)

I. Gemengde levensverzekering (294)

II. Levensverzekering zonder aanduiding van een begunstigde (295)

III. Levensverzekering afgesloten voor het huwelijk (296)

Hoofdstuk VI. België (297-522)

Afdeling 1. Pensioen van de uit de echt gescheiden echtgenoot (297-357)

§1. Ontstaansgeschiedenis (297-305)

A. Pensioenstelsel der werknemers (297-302)

I. Ontstaan en ratio legis (297-298)

II. Vroegere systeem (299-302)

a. Pensioen van de echtgenoot die niet door arbeid pensioenrechten heeft verworven (299-301)

b. Pensioen van de echtgenoot die door arbeid pensioenrechten heeft verworven (302)

B. Pensioenstelsel der zelfstandigen (303)

C. Pensioenstelsel van de openbare sector (304-305)

§2. Huidige situatie (306-357)

A. Algemeen (306-307)

B. Pensioenstelsel der werknemers (308-325)

I. Pensioen van de echtgenoot die niet door arbeid pensioenrechten heeft verworven (308-322)

a. Autonoom pensioen (308)

b. Algemene voorwaarden (309-310)

c. Bijzondere voorwaarden (311-312)

d. Elementen waarmee bij de toekenning geen rekening wordt gehouden (313-314)

e. Berekening (315-318)

f. Toekenningmodaliteiten (319-320)

g. Aanvang (321)

h. Uitkering (322)

II. Pensioen van de echtgenoot die door arbeid pensioenrechten heeft verworven (323-325)

C. Pensioenstelsel der zelfstandigen (326-344)

I. Pensioen van de echtgenoot die niet door arbeid pensioenrechten heeft verworven (326-342)

a. Autonoom rustpensioen (326)

b. Algemene voorwaarden (327)

c. Bijzondere voorwaarden (328-330)

- d. Elementen waarmee geen rekening wordt gehouden (331)
- e. Berekening (332-339)
- f. Toekenningsmodaliteiten (340)
- g. Aanvang (341)
- h. Uitvoering (342)

II. Pensioen van de echtgenoot die door arbeid pensioenrechten heeft verworven (343-344)

D. Pensioenstelsel van de openbare sector (345-357)

- I. Overlevingspensioen (345-346)
- II. Algemene voorwaarden (347-348)
- III. Bijzondere voorwaarden (349-350)
- IV. Elementen waarmee geen rekening wordt gehouden (351)
- V. Berekening (352-353)
- VI. Aanwezigheid van een langstlevende echtgenoot (354)
- VII. Toekenningsmodaliteiten (355)
- VIII. Aanvang (356)
- IX. Uitkering (357)

Afdeling 2. Pensioen van de feitelijk gescheiden echtgenoot (358-393)

§1. Ontstaansgeschiedenis (358)

§2. Huidige situatie (359-393)

A. Algemeen (359-360)

B. Pensioenstelsel der werknemers (361-375)

I. Pensioen van de echtgenoot die niet door arbeid pensioenrechten heeft verworven (361-374)

- a. Geen autonoom pensioen (361)
- b. Feitelijke scheiding (362)
- c. Algemene voorwaarden (363)
- d. Bijzondere voorwaarden (364-365)
- e. Elementen waarmee geen rekening wordt gehouden (366-367)
- f. Berekening (368-369)
- g. Toekenningsmodaliteiten (370-373)
- h. Aanvang (374)

II. Pensioen van de echtgenoot die door arbeid pensioenrechten heeft verworven (375)

C. Pensioenstelsel der zelfstandigen (376-393)

I. Pensioen van de echtgenoot die niet door arbeid pensioenrechten heeft verworven (376-389)

- a. Geen autonoom pensioen (376)
- b. Feitelijke scheiding (377)
- c. Algemene voorwaarden (378)
- d. Bijzondere voorwaarden (379-380)
- e. Berekening (381-384)
- f. Toekenningsmodaliteiten (385-388)
- g. Aanvang (389)

II. Pensioen van de echtgenoot die door arbeid pensioenrechten heeft verworven (390-393)

Afdeling 3. Sociaal zekerheidspensioen, groepsverzekering en levensverzekering in het huwelijksvermogensrecht (394-522)

§1. Algemeen (394-400)

§2. Sociale zekerheidspensioen in het huwelijksvermogensrecht (401-413)

- A. Algemeen (401)
- B. Wettelijk stelsel: oude wet (402)
- C. Ontstaansgeschiedenis van de nieuwe bepalingen (403-410)
  - I. Vertrekpunt (403-404)
  - II. Bespreking in de Subcommissie voor de Justitie van de Senaat (405-408)
  - III. Bespreking in de Subcommissie voor de Justitie van de Senaat (409-410)
- D. Wettelijk stelsel: nieuwe wet (411-413)

§3. De groepsverzekering in het huwelijksvermogensrecht (414-415)

§4. De levensverzekering in het huwelijksvermogensrecht (416)

- A. Oude wet (416-450)
  - I. Algemeen (416-417)
  - II. Levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in zijn eigen voordeel (418-426)
    - a. Premies betaald met eigen geld (418)
    - b. Premies betaald met gemeenschapsgeld (419-424)

1. Algemeen (419)
  2. Gemeenschappelijk (420)
  3. Gemeenschappelijk of eigen naargelang het ogenblik van uitkering (421-422)
  4. Eigen (423-424)
  - c. Levensverzekering afgesloten voor het huwelijk (425)
  - d. Afkoop van de levensverzekering (426)
- III. Levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot (427-442)
- a. Algemeen (427)
  - b. Kwalificatie van de rechtshandeling (428-436)
    1. Handeling om niet (428-431)
    2. Handeling onder bezwarende titel (432-435)
    3. Belang van de kwalificatie (436)
  - c. Levensverzekering afgesloten voor het huwelijk (437-440)
  - d. Afkoop van de levensverzekering (441-442)
- IV. Levensverzekering die kan teruggebracht worden tot de vorige twee verzekeringsvormen (443-447)
- a. Algemeen (443)
  - b. Samengestelde levensverzekering (444)
  - c. Levensverzekering zonder aanduiding van begunstigde (445-446)
  - d. Levensverzekering afgesloten door een derde (447)
- V. Ander stelsel dan het wettelijk stelsel (448-450)
- a. Algemeen (448)
  - b. Bedongen gemeenschap (449)
  - c. Scheiding van goederen (450)
- B. Ontstaansgeschiedenis van de nieuwe wetsbepalingen ingevoerd bij de wet van 14 juli 1976 (451-468)
- I. Algemeen (451)
- II. Evolutie in de wetgevende geschiedenis (452-468)
- a. Algemeen (452)
  - b. Tekst (453-456)
  - c. Bespreking in de Subcommissie voor de Justitie van de Senaat (457-461)
  - d. Bespreking in de Commissie voor de Justitie van de Senaat (462-467)
  - e. Bespreking in de Kamer van Volksvertegenwoordigers (468)
- C. Nieuwe wet (469-502)

- I. Algemeen (469)
- II. Levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in zijn eigen voordeel (470-480)
  - a. Algemeen (470)
  - b. Premies betaald met eigen geld van de verzekeringnemer (471-472)
    - 1. Statuut (471)
    - 2. Vergoeding (472)
  - c. Premies betaald met gemeenschapsgelden (473-476)
    - 1. Statuut (473)
    - 2. Vergoeding (474-476)
      - i. Algemeen (474)
      - ii. Kennelijk overdreven premies (475)
      - iii. Toepassing van gewone vergoedingsregels (476)
  - d. Levensverzekering afgesloten voor het huwelijk (477-478)
    - 1. Statuut (477)
    - 2. Vergoeding (478)
  - e. Afkoop van de levensverzekering (479-480)
    - 1. Statuut (479)
    - 2. Vergoeding (480)
- III. Levensverzekering door de verzekeringnemer afgesloten in het voordeel van zijn echtgenoot (481-497)
  - a. Algemeen (481)
  - b. Eerste stelling: schenking (482-485)
    - 1. Kwalificatie (482)
    - 2. Statuut (483)
    - 3. Vergoeding (484-485)
  - c. Tweede stelling: geen schenking (486-490)
    - 1. Kwalificatie (486-488)
    - 2. Statuut (489)
    - 3. Vergoeding (490)
  - d. Belang van de kwalificatie (491-494)
  - e. Levensverzekering afgesloten voor het huwelijk (495-496)
  - f. Afkoop van de levensverzekering (497)
- IV. Levensverzekering die kan teruggebracht worden tot de vorige twee verzekeringsvormen (498-499)
- V. Ander stelsel dan het wettelijk stelsel (500-502)

§5. Evolutie in de benadering van de levensverzekering, de groepsverzekering en

het sociale zekerheidspensioen in het huwelijksvermogensrecht (503-522)

A. Algemeen (503)

B. De traditionele opvatting past niet in de huidige evolutie in levensverzekering, groepsverzekering en sociaal zekerheidspensioen (504-508)

I. Pensioenspaarrekening (505-507)

a. Algemeen (505)

b. Stortingen met gemeenschapsgelden (506)

c. Stortingen met eigen gelden (507)

II. Spaarverzekering (508)

C. Suggesties tot aanpassing van de wettelijke regeling (509)

D. Nieuwe constructies in de rechtsleer (510-514)

I. Het afsluiten van een levensverzekering is een gewone voorzorgshandeling kaderend in de plicht tot hulp tussen echtgenoten (511)

II. Titel en vermogenswaarde worden opgesplitst (512-524)

a. Persoonsgebonden rechten (512)

b. Levensverzekering, groepsverzekering, sociaal zekerheidspensioen (513-514)

E. Ontwerp van wet op de landverzekeringsovereenkomst (515-522)

BESLUIT (523-576)

Afdeling 1. De vraag naar het lot van pensioenrechten bij echtscheiding is actueel (523-524)

Afdeling 2. Het lot van de pensioenrechten bij echtscheiding in Duitsland, Nederland en Frankrijk (525-546)

§ 1. Duitsland (525-530)

§ 2. Nederland (531-538)

§ 3. Frankrijk (539-546)

Afdeling 3. België (547-576)

§ 1. Traditionele benadering (547-555)

A. Het sociale zekerheidspensioen (547-552)

B. De groepsverzekering en de individuele levensverzekering (553-555)

§ 2. Pensioenverrekening in België (556-576)

A. Algemeen (556-557)

B. Pensioenverrekening de lege lata (558-565)

- I. Splitsing van titel en vermogenswaarde (558-561)
- II. De enige hinderpaal : artikel 43 van de Verzekeringswet (562-564)
- C. Pensioenverrekening de lege ferenda (565-576)
  - I. De pensioenrechten uit de sociale zekerheid (565-575)
    - a. Algemeen (565-566)
    - b. Gevolgen van een huwelijksvermogensrechtelijke benadering (567-572)
    - c. Wetgevend ingrijpen gewenst (573-575)
  - II. De levensverzekering (576)

LIJST VAN AFKORTINGEN

BIBLIOGRAFIE

INHOUDSTAFEL